

מ"מ מסכת שבת

פרק כירה

דף לו ע"ב

איסור שהיה מבואר לעיל דף יח: משום שמא יחתה בגחלים, ועיי"ש דקדירה (שלא התחילה להתבשל) מותר להשהותה עם חשיכה דכיון דלא חזי לאורתא מסח דעתיה מינה ולא אתי לחתויי ואפילו אי שדא ביה גרמא חייא (חוץ מעססיות ותורמוסין עיי"ש), ועוד היתר מוזכר שם בברחא שהוא איל גדול שמכניסו לתנור ומכסהו וקשי ליה זיקא ולא יבא לפתוח ולחתות ואפילו בגדיא אי שריק בטיט פי התנור. ובמשנתנו מוזכר ההיתר דגרופה וקטומה. בקש ובגבבא. מבואר בר"ן לפי שאין נשאר מהן גחלת אין חשש חיתוי.

בגוב"ע לא יתן עד שיגרוף. ברשב"א ביאר עפ"י הירושלמי דיגרוף היינו שלא ישאר בו שום גחלים, והקשה מדתנן לקמן לח: דבתנור ל"מ גרופה והרי סו"ס ל"ש חיתוי. והביא מהרמב"ם דה"ט דא"א שלא ישאר בו ניצוצות. אבל הרז"ה הוכיח מהאי דתנור דאיי"צ אלא לגרוף מתחת הקדירה לצד אחר והירושלמי דיגרוף כולה היינו מתחת הקדירה, והרשב"א נחלק עליו וביאר דיגרוף לגמרי ובתנור מדחמו רב גזרו אטו תנור שאין גרוף או כירה שאין גרופה.

או עד שיתן את האפר. בר"ן וברשב"א הביאו מהירושלמי דבקטימה סגי בכ"ש ומבואר דשאני מגריפה דבגריפה אין היכר במה שנשאר משא"כ בקטימה יש היכר בגחלים שלא יבא לחתות. אבל ברש"י מבואר דהקטימה מצנן לגחלים, ויותר מפורש ברש"י כ. דהקטימה שמפזר עליו אפר להפיג חומו שלא יוסיף הבל.

תוד"ה כירה פירשו דקש הוא הנשאר בשדה ותבן הוא הנקצר עם השבולין, אבל במהרש"א מדייק מהרש"י להיפך. רש"י ד"ה עד שיגרוף משום דמוסיף הבל וטעמא פירישנא בפרק דלעיל שמא יחתה בגחלים, שיטת רש"י מבוארת בכמה דוכתי בשמעתין דאיסור שהיה הוא באמת איסור הטמנה המזכיר לעיל לד: דאסרו הטמנה דמוסיף הבל ואפילו מבעו"י שמא יטמין ברמץ ושמא יחתה בגחלים. ובבעה"מ כ' דרש"י הבין כן מדחכניסו דין שהיה בין הטמנה דפרקין דלעיל והטמנה דפרק הבא. אבל כל שאר הראשונים חלקו על רש"י ונקטו דהן ב' איסורים נפרדים והביאו תשוי' הגאונים דכאן מייירי שהניח הקדירה על כסא של ברזל שאינה נוגעת בגחלים ולהכי אי"ז הטמנה. [ומשמע דבלא"ה הוי הטמנה אף שהוא הטמנה במקצת ועיין בקרבן נתנאל על הרא"ש ס"ס א' אות ח' בסתירת הרא"ש בזה]. והתוס' הקשו על רש"י דמה תועיל גרו"ק דעדיין מוסיף הכל יותר מכמה דברים. ובעיקר הקושיא צל"ע דמבואר בראשונים דההיתר דגדו"ק משום דאיכא הכירא ולא יבא לחתות וא"כ שייך שפיר דמועיל אף כשמוסיף הבל. אמנם ברש"י עצמו מפורש בדף כ. דע"י הגרו"ק אינו מוסיף הבל. ובר"ן בסוף שמעתין מתבאר דסברת רש"י דהגחלים מצטננים והולכים ולכן חשיב אין מוסיף הבל. וברשב"א הק' דרש"י עצמו פירש בדף לד: דהטמנה במוסיף הבל שמא יטמין ברמץ דרמץ הוא אפר המעורב בגחלים. הרי דאף כשיש אפר הוא מוסיף הבל. אמנם ברש"י מבואר כאן דבקטימה נותן האפר ע"י הגחלים לכסותם ולצננם ולהכי ברמץ שאינן מכסין מלמעלה מוסיף הבל.

ועוד הקשו התוס' דאי דין השהיה כהטמנה בדבר המוסיף הבל למה שרי לה חנניה במבושל כמאב"ד. ובישוב הרש"י מבואר בחי' הר"ן (ריטב"א ישנים) וכ"ה בשלה"ג דס"ל כשיטת רבינו שמואל שבתוס' ר"פ במה טומנין (מז:): דאף הטמנה במוסיף הבל שרי לחנניה במבושל כמאב"ד ולא נאסר ההטמנה במוסיף הבל אלא כשלא בא למאב"ד. ועיי"ש בתוס' שר"י נחלק על ר"ש וחילק ההטמנה משהיה דשהיה שהוא מגולה ושליט ביה אוירא אין חיתוי מעט מועיל לו ומשא"כ הטמנה שעושין לצורך מחר והוא מוטמן. ולכן אסור אף כשבא למאב"ד.

ועוד הקשו הראשונים לרש"י מסיפא דבה"א אף מחזירין בשבת כשהכירה גרו"ק והרי אי חשיב הטמנה הרי הטמנה בשבת אסור אף כשאין מוסיף הבל כמבוי לעיל לד:, ותי' הר"ן דכיון דמחזיר מה ששהה כבר הו"ל ככיסה ונתגלה דתנן בדף נא: דמותר לכסותו.

ובה"א אף מחזירין. מבואר דמלבד איסור שהיה יש איסור חזרה, ומבואר בגמ' דחמיר דלחנניה שהיה מותרת במאב"ד אף כשאין גרו"ק וחזרה אסור אא"כ גרו"ק. וכן לב"ש שהיה מותרת וחזרה אסורה, וגם בדף לו. חמיר לתוכה דכירה מעל גבה דבחזרה אסור ושהיה מותר. ולקמן לח: בי' לישנות בגמ' דאף בגרו"ק לא הותר חזרה אלא בעודן בידו ודעתו להחזיר או דסגי בחד מינייהו אבל בלא"ה אסור וכ"ש נתינה בתחילה בשבת דאסור.

והנה טעם דאיסור שהיה מפורש בדף יח: שמא יחתה בגחלים, אבל דאיסור חזרה לא מפורש ובתוס' לקמן לח: ד"ה פינה בשם ר"ת מבואר דאף חזרה הוא משום חשש שמא יחתה בגחלים. והא דחמיר חזרה משהיה הוא מבואר בספה"י לר"ת והו"ד בשעה"צ סי' רנג סקל"ז דכיון שנטלו מהכירה שמא נצטננה הקדירה וכשיחזירה יבא לחתות כדי לחממה. ולפי"ז מתבאר היטב הא דאף משבא למאב"ד אסור חזרה דא"י מצד הבישול אלא מצד החימום.

אבל בר"ן וברשב"א מבואר דאיסור חזרה משום דמחזי כמבשל בשבת וכ"כ ברש"י במשנה בטעם דב"ש, אלא דיתכן דב"ה פליגי על טעם זה וכן מוכח לכאורה דלב"ה הטעם משום חיתוי דלקמן לח: פרש"י דלהכי בהניח ע"ג קרקע או באין דעתו להחזיר אסור להחזיר דהוי מטמין לכתחילה, ומבואר דאף החזרה כהטמנה והיינו דחששו שמא יחתה. והנה ההיתר דקטימה בשהיה מבואר ברשב"א ושאר"י דהוא מגלה דעתו שלא חפץ לחתות ומתייבש מלחתות ויסוד סברא מוזכר בגמרא לעיל יח: בההיתר דשדא בקדירה גרמא חיה דמסח דעתיה מינה ולא אתי לחתות, ולגבי חזרה דמהני גרו"ק צ"ע להר"ן והרשב"א דטעם האיסור דמחזי כמבשל ומה מועיל גרו"ק. וצל"ב דבאמת תרתי איתנייהו ביה דמלבד שאין חשש חיתוי גם ע"י לא מחזי כמבשל דאין דרך בישול בגרו"ק.

ובתוס' ד"ה ובה"א אף מחזירין. הביאו מהגמ' לקמן דלב"ה מחזירין אפילו בשבת ודייקו התוס' דעיקר הפלוגתא הוא בחול וביארו התוס' דאיסור חזרה הוא בע"ש כ"ז שלא יוכל לרתוח עד שחשיכה, והנה אי טעם דאיסור חזרה משום דמחזי כמבשל זה ודאי ל"ש בע"ש והתוס' ע"כ לשיטתייהו דהוא משום חשש חיתוי ושיעור דלא יוכל לרתוח מתבאר יפה לפיר"ת בספה"י דהחשש בחזרה שתצטק וירצה לחממה וכל שלא יתחמם עד שחשיכה יש לחוש שיחתה משחשיכה לצורך חימום.

אבל ברש"י ביאר לקמן לח: דדאמרי' מחזירין אפילו בשבת היינו למחרת בבוקר ולא רק בליל שבת ולדידיה לעולם אין האיסור חזרה אלא בשבת וא"ש לשיטה דחזרה משום דמחזי כמבשל.

ובר"ן שם פירש באופ"א דמחזירין אפי' בשבת היינו דאפילו דנטלו מע"ש ומחזירו בשבת משחשיכה נמי מותר ולא רק כשנטלו משחשיכה. והוא עפ"י הירושלמי דאין להתנאים דעודן בידו ודעתו להחזיר אא"כ נטלו מע"ש ומחזירו בשבת. ועכ"פ לדידיה ג"כ אין האיסור חזרה אלא בשבת וכשיטתו דחזרה משום דמחזי כמבשל.

ובר"ן לקמן מ. כתב דאפשר דמותר להשהות לחמם דבר שאין דרכו לאפות ע"ג הכירה כשהדבר מוכיח שנעשה רק לחמם. וזה להיפך מר"ת דפירש שכל איסור חזרה משום חשש חיתוי לצורך חימום ולהר"ן מבואר דמצד חימום לא חששו שיבא לחתות.

ובהא דמחזירין צ"ע למה אי"ז בכלל מבשל מדאורייתא ופירשו הר"ן והרשב"א ושאר"י דאין מלאכת מבשל אלא עד שבא למאב"ד אבל במאב"ד דחשיב מבושל אין בישול אחר בישול. אבל הרמב"ם פ"ט משבת ה"ג כתב שעד שלא נתבשל כ"צ המבשלו חייב, (ובמשנ"ב כתב דיש לחוש להחמיר כהרמב"ם) ולדידיה צ"ע מהכא. ובמשנה צ"ב דלא מיירי ההיתר דמחזירין אלא בנתבשל כ"צ ואף דבגמרא נראה דהמשנה מיירי במאב"ד היינו גבי שהיה אבל החזרה מיירי בנתכ"צ, ואי"ז דחוק כ"כ דבאמת כן הוא הדרך דמשהין הקדירה משחשיכה כשאינה אלא כמאב"ד אבל החזרה בא רק כשלאחר שנתבשל כ"צ נטל ממנו קצת ומחזיר הנשאר. אלא דיותר יקשה מלקמן לו: א"ר ששת אריו"ח כירה שהיסקוה בגוב"ע משהין עליה חמין שלא הוחמו כ"צ ותבשיל שלא נתכ"צ עקר לא יחזיר עד שיגרור, ומבואר דבלא נכ"צ שרי להחזיק בגרו"ק. וצריך לידחק דאף דרישא קאי בלא נתכ"צ אבל סיפא לא מיירי אלא בנתכ"צ.

ויש שיישבו עפ"י דהרישה המחודשים סי' ש"ח ס"ד דאף לגבי האיסור מבשל מדאורייתא אין כאן תחילת בישול. וצ"ב טובא. והיה אפסל"ב עפ"י דהתוס' דעיקר פלוגתא דחזרה הוא בחול סמוך לחשיכה ד"ל להרמב"ם דבזה מיירי רב ששת בע"ש דל"ש בזה בישול דאורייתא. אמנם ברמב"ם עצמו מבואר דאיסור חזרה הוא רק בשבת ודלא כהתוס'. תד"ה חמין ותבשיל. מש"כ התוס' דדלמא מתני' אפילו כרבנן ומודו בנתכ"צ דל"ב גרו"ק כתב במהרש"א דר"ל דהגמרא הו"מ למידחי דמודו רבנן אבל באמת פליגי רבנן אף בזה כמבואר בגמ' דאי להשהות תנן בעו רבנן גרו"ק ואף דהמשנה מיירי אף בנתכ"צ וכדביארו התוס'.

וברעק"א העיר על הוכחת התוס' לפי מש"כ התוס' לקמן לו: ד"ה לעולם דלהכי מבעיא לגמי דלמא מתני' להחזיר תנן ולדחוק דחסורי מחסרא משום דקיי"ל כחנניה ובעי לאוקמה כותיה. וא"כ מה הקשו התוס' אי להחזיר תנן לוקמא כרבנן דהא אי אזיל כרבנן ודאי דלשהות תנן ולא דחקין דחסורי מחסרא ולהחזיר תנן. ומש"כ התוס' להוכיח מלקמן דמיירי אף בנתכ"צ עיי"ש בתוס' שדחו ההוכחה ויש בזה נפק"מ גדולה בהתוס' לו. ד"ה אא"ב שייסדו עפ"י מש"כ כאן דרב ושמואל דלא כר"מ ור"י ודלא כשום תנא, עיי"ש.

ומבואר בתוס' דעכ"פ לא מיירי בלא בא למאב"ד וזה מוכח בפשוטו מדמבואר בגמ' דאי מתני' לשהות תנן אתי דלא חנניה והרי חנניה מודה בפחות ממאב"ד. וברשב"א נסתפק אי בפחות ממאב"ד דלכו"ע אסור בלא גרו"ק אי ע"י גרו"ק שרי או"ד לא יועיל לו גרו"ק וגם יאסר אפי' בקש וגבבא דמדבשל קצת ולא בא למאב"ד יהיב דעתיה ומחתה אף בגרו"ק וכמו בכמה מקומות עיי"ש ומסיק דהעיקר נראה לו דמהני גרו"ק ודלשון תבשיל כולל אף פחות ממאב"ד אלא דלהחזיר ודאי לא מיירי בפחות ממאב"ד דנמצא מבשל בשבת.

והקשה ברעק"א דלעיל יח: מבואר דבירה עקורה יש חשש שמא יגיס בתוכה שתתבשל יפה ונמצא מבשל והקשה הרשב"א דא"כ מה מועיל גרו"ק לחיתוי וסו"ס שמא יגיס ות"י דמשבא למאב"ד אין בו בישול. וא"כ בפחות ממאב"ד אסור אף בגרו"ק משום שמא יגיס ואיך התעלם הרשב"א מדברי עצמו. והביא שכן מבואר בלשון הרבינו יונה שברא"ש כאן דבפחות ממאב"ד לא מהני לכו"ע אף גרו"ק, וש"כ הכס"מ בשם הרמ"ך דבפחות ממאב"ד יש חשש הגסה, ועיין בשו"ע סי' רנג דכתב דמהני גרו"ק לשהות אף פחות ממאב"ד וכהרשב"א כאן ובביאור"ל הביא להרעק"א דדין זה לא ברירא.

חנניה אומר כל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה אע"פ שאינו גרו"ק. הטעם דחנניה בפשוטו הוא כמש"כ המשנ"ב סי' רנג ס"ק דמשבא למאב"ד והוא ראוי לאכילה בדוחק ל"ח שיחתה דלמה יחתה בחינם. וצ"ב דאף שירצה לאכול המבושל כ"צ ולא כמאב"ד אבל כבר אינו בהול על תבשילו ול"ח שימחר לחתות. וכן משמע לעיל כ. דמייתי עלה דחנניה דה"נ משבא למאב"ד חשיב מבושל שאין בו יותר משום בישולי נכרים. וכן מבואר בתוס' לקמן מח. ד"ה דזיתים בשם ר"ש דמותר להשהות תפוחים חיים ע"ג הכירה ול"ח לחיתוי כיון שראויין ליאכל חיים טפי ממאב"ד דשרי חנניה, והקשו התוס' ע"ז מדתנן דאין צולין בצל אלא כדי שיצולו מבעו"י והרי ראוי ליאכל חי ותירצו דמ"מ אינו ראוי כמו תפוחים ורוצה להפיג חריפותן ולמתקן בבישולו. ובשו"ע ס"ס רנד כתב דאסור להשהות חבית מים על הכירה, ומקורו מבריייתא יח:.. והקשה המג"א מד שרי תפוחים וה"נ ראויין המים לשתות בלא בישול ותירץ דמים אינם טובים כ"כ לשתות חיים כמו פירות, ובפשוטו כונתו דודאי שותים מים צוננים לרוב אבל הרוצה לשתות חמין אין מסתפק בדיעבד בצונן והוי כבצל ולא כתפוחים. ובתי' ב' כתב דלא מיירי השו"ע אלא במחמם מים להדיח בהן ולא לשתיה, ולפי"ז בחמין לשתיה שרי לשהות אף בפחות ממאב"ד ועיי"ש במחה"ש דלא קשה ממתני' דאסור לשהות חמין דהרי אי לשהות תנן אתי דלא כחנניה ואי להחזיר תנן שרי באמת לשהות חמין. אלא דצ"ע מלקמן לו: דא"ר ששת דמשהין חמין שלא הוחמו כ"צ והול"ל דאפילו צונן משהין וצ"ל דחמין אינו דוקא מים אלא אף מרק וכיו"ב שאינו ראוי צונן.

אבל ברא"ש סי' ב' מבואר טעם אחר בחנניה דהביא תשוי' הגאון דמאב"ד שרי דמטא קידרא בעידנא ובלא חיתוי יתבשל כ"צ, והיינו דא"ר מצד דהשתא כבר ראוי ליאכל אלא שכבר יתבשל כ"צ אף בלא חיתוי, והנה בגמ' כ. מיתי על דינא דחנניה הא דבמאב"ד אין בישולי נכרים ומשום דחשיב מבושל ולפי' הגאון מ"ש זל"ז. וצ"ב דבמאב"ד נתפס בו הבישול ורואה שהולך ומתבשל כראוי ואינו מוטרד שלא יתבשל כ"צ. וצ"ע דהרא"ש עצמו שהעתיק לגאון העתיק

לקמן להיתר דתפוחים שראויין ליאכל חיין ולהגאון אין מקור להיתר זה. ואי נימא דשני הטעמים אמת א"כ מנליה להגאון טעמו.

וכעין סברא זו הוזכר בתוס' ד"ה חמין דה"ט דלב"ש שרי לשהות חמין שלא נתכ"צ אף דחמין אסרו אפי' נתכ"צ משום דהחמין אף בלא החיתוי יתבשל כ"צ.

והנה להבעה"מ שיטה חדשה בפירוש הסוגיא ובפסק ההלכה דלא התיר חנניה אלא בתבשיל שלכשיתבשל כ"צ יהא מצטמק ורע לו וזה שרי אף במאב"ד אבל המצויפ"ל אסור במאב"ד, וכשמבשל כ"צ ומצויפ"ל פליגי בזה האמוראי לקמן. והרמב"ן תמה עליו דאף המצור"ל השתא שהוא כמאב"ד הוא מצויפ"ל עד שיתבשל כ"צ וצריך חיתוי הגחלים עד שיתכ"צ. ובסברת הבעה"מ מבואר דפירש לדחנניה כפי' הגאון דמטא קידרא בעידנא ובלא החיתוי יתכ"צ ולהכי דוקא במה שלכשיתבשל כ"צ יהא מצור"ל אמרינן כן אבל מה שיהא מצויפ"ל בזה חיישי' עכ"פ במאב"ד שיחתה בגחלים. והנה ברמב"ן השיגו דאין חילוקו מוזכר בא' מהגאונים, אמנם להמבואר י"ל דהוא הוציא זה מתשו' הגאון. ועכ"פ ברמב"ן מבואר דפירש סברת חנניה דבמאב"ד כבר ראוי ליאכל השתא מדוחק ולכן לא יחתה, ולהכי הקשה דבזה אין נפק"מ במאב"ד אי לאחמ"כ כשיתכ"צ יהא מצור"ל או מצויפ"ל.

וברמב"ן הקשה עוד דהא חנניה שרי לעיל יט: ביצה שבאה למאב"ד לצלותה והרי ביצה הוי מצויפ"ל כמבואר לקמן לח. וכן הוכיחו התוס' לו. ד"ה אא"ב. ובדעת בעה"מ צ"ל"ב דהא דביצה הוא מצויפ"ל דוקא בבישול אבל בצליה לא דלאחר שנצלה כ"צ הוא נשרף.

דף לו ע"א.

ת"ש דא"ר חלבו ארחב"ג א"ר ל"ש אלא ע"ג אבל לתוכה אסור אי אמרת בשלמא וכו', ונחלקו בזה רש"י ותוס', דלרש"י סברה הגמרא דשייך להחמיר בתוכה בתרי גווני, או בחזרה ואפי' גרו"ק או שהיה בשאין גרו"ק אבל בשהיה בגרו"ק אין סברה להחמיר יותר בתוכה מע"ג, ולהתוס' שייך להחמיר בחזרה ול"ש בשהיה ואפי' באין גרו"ק. ולפי"ז נחלקו דלרש"י הא דקאמר אא"ב להחזיר תנן היינו דשאני תוכה הכונה דחמיר תוכה בלשהות בשאין גרו"ק ולהתוס' הכונה דחמיר בלהחזיר בגרו"ק.

והחילוק דרק בחזרה חמור לתוכה יל"ב לפי שיטת הר"ן והרשב"א דאיסור חזרה משום מחזי מבשל ואיסור שהיה משום שמא יחתה ויתבאר סברת רב חלבו דבתוכה מחזי יותר כמבשל ואפילו בגרו"ק וכ"ה לשון הרמב"ן דבתוכה הו"ל מבשל ממש, אבל לגבי שהיה לא סברה גמ' לחלק דיהא יותר חשש חיתוי בתוכה.

אלא דשיטת התוס' עצמם לקמן לח: ד"ה פינה דאף איסור חזרה משום חשש חיתוי כשהיה ולפי"ז צ"ל"ע דאף דמצינו דחזרה חמיר משהיה אבל למה פשוט לגמ' דל"ש כלל לחלק בין תוכה לע"ג בשהיה אלא בחזרה.

והנה רש"י פירש לפי שיטתו דהחומרא דבתוכה דהוא כמטמין ממש ברמץ, והנה בתוס' לקמן מז: פיר"ת חומרא דהטמנה משהיה לפי שהוא מוטמן יש לחוש שיחתה דמעט חיתוי מועיל לו ליתפס חומו, ויל"ב דבשהיה שמטרתו לבשל ל"מ לזה מעט חיתוי אבל הטמנה דמטרתה לחמם מועיל מעט חיתוי, והנה חומרא דחזרה משהיה פיר"ת בספה"י דחיישי' שנצטננה ויחתה כשמחזירה כדי לחממה. וא"כ יתבאר דחומרא דרב חלבו דבתוכה דמי להטמנה וכמו דבהטמנה ל"מ גרו"ק ה"נ בתוכה אבל מאידך למת' בתוס' לקמן כל החומרא דהטמנה שמטרת ההטמנה לשמור חומו ואילו בשהיה בתוכה מטרתו לבשל ול"ד להטמנה, ולהכי רק בחזרה דמטרתו לחמם וכדפי' ר"ת בספה"י שייך להחמיר בתוכה מע"ג דל"מ גרו"ק.

ובמש"כ רש"י דשהיה בתוכה כשאין גרו"ק חמיר דהוי מטמין ממש ברמץ ברשב"א הק' דלמבואר ברש"י דכל שהיה איסור הטמנה היא ומ"מ במאב"ד התיר חנניה א"כ מ"ל דמטמין ממש בחמץ. וברש"י מבואר דמכיון דאמר' לעיל לד: שגזרו על כל הטמנה שמא יטמין ברמץ וכשיטמון ברמץ שמא יחתה א"כ חמיר ההטמנה ברמץ לאסור בכל גוני שזהו סיבת כל גזירת ההטמנה, ויתכן דסברתו דכשם שגזרו על כל הטמנה אטו הטמנה ברמץ גם ראוי לגזור על הטמנה ברמץ במאב"ד אטו הטמנה ברמץ כשאינו מאב"ד.

ובתוס' הקשה על רש"י מדלחנניה שרי לעיל יט. חררה ע"ג גחלים משקרמו פניה אע"ג דבתוכה היא. וברש"י יל"ב עפ"י מש"כ הרמב"ן בדעת הרי"ף דפסק כחנניה באפיה וצליה ולא בבישול דבאפיה וצליה משבא למאב"ד לא יחתה

שמה יחיד באש, וא"כ אף אי בתוכה יש להחמיר אבל לחנניה במאב"ד באפיה ל"ש כלל שיחתה ול"ש לאסור אלא בבישול שיכול הוא מ"מ לחתות.

ובסוה"ד כתבו התוס' דבאמת רב ושמואל וריו"ח [וגם ר"נ] דלא כשום תנא, דר"מ ור"י אסרי אפילו מצור"ל וחנניה שרי אפילו מצויפ"ל ואפי' במאב"ד. אבל הרשב"א הכריח מזה דודאי ר"י לא אסר חמין שהוחמו כ"צ ורב ושמואל כותיה אזלי וכמשנתנו בפירושא דלשהות תנן. ודחה ראיות התוס' ולדידיה ליכא שום תנא ושום אמורא דאסר לשהות בנכ"צ ומצור"ל והתיר בגר"ק.

איבעיא להו מהו לסמוך בה, בתוד"ה מהו פירשו דהאיבעיא בין להצד דלעיל דלשהות תנן ובין אי להחזיר תנן אבל משהין אשאינה גר"ק דמבעיא מהו להחזיר או לשהות בשאינה מאב"ד. אבל ברי"ף כתב דמכאן מוכח דמסקנת הגמ' דלשהות תנן ודלא כחנניה, והוא מדבעי הגמ' למיפשט מב' כירות המתאימות דשרי לסמוך והתם מפורש בברייתא דקאי אלשהות וכן מאידך דפשטין קתני סומכין לה ואין מקיימין עליה. ובבעה"מ דחה דודאי הני ברייתות כר"י דלא כחנניה אבל מדר"י נשמע לחנניה מדשרי לסמוך בשהיה ה"נ בחזרה. וברמב"ן במלחמות דחה דאיך נפשוט דהא חזרה חמיר כדבר חלבו דלתוכה אסור בחזרה ולא בשהיה. ובר"ן יושב לבע"מ דאע"ג דלגבי לתוכה חמיר חזרה מ"מ אפשר דס"ל לתלמודא דלענין סמיכה כי הדדי נינהו וליכא לפלוגי ביניהן, ע"כ. וצ"ב כונתו.

והנה בהיתר דסמיכה צל"ע בגדרו דיל"ב דהוא מוסיף כגר"ק דמ"ל גר"ק שעושה הכירא בגחלים שלא יבא לחתות מ"ל שההיכר כלפי הקדירה, אבל יל"ב דההיתר דסמיכה דל"ח כבישול בכירה כלל דאין דרך הבישול אלא מע"ג הכירה.

והנה הר"ן לעיל פירש דגרוף היינו שמסלק הגחלים לצד אחר מהקדירה וכהבעה"מ, והקשה ע"ז דאי מהני כ"ש שיועיל סמיכה ומאי מבעיא לגמרא ותירץ דשאני גריפה דעביד מעשה להכירא. ומבואר דבאמת בסמיכה אין מעשה להכירא כגריפה וע"כ הא דבאמת שרי סמיכה משום דא"י כלל בישול בכירה, ולפי"ז מתבאר דבריו דלהכי ל"ש לחלק בין שהיה לחזרה דאי שרי בשהיה דל"ח שמתבשל בכירה ה"נ בחזרה. אבל סברת הרמב"ן מבואר דסמיכה דשרי משום דעביד הכירא וכעין היתר דגר"ק וא"כ כשם שמצינו בדרב חלבו דלתוכה חמיר בחזרה דל"מ גר"ק ולא חמיר בשהיה ה"נ דלמא חמיר בסמיכה.

ובנידון זה איכא נפק"מ ג"כ גבי תנור לשיטת אב"י לקמן לח: דאוסר סמיכה בתנור ואוקים למשנה בסמוכה ולא בגר"ק, וברמב"ן הביא י"א וכ"ה בכס"מ בשם הרמ"ך דלאב"י גר"ק מהני בתנור וסמיכה אסורה (ודלא כהתוס' ושאר"ר).

ומבואר סברתם דגר"ק דהוי הכירא מהני אף בתנור אבל סמיכה לא שרי בכירה אלא משום דא"י דרך בישול בכירה אבל תנור שחומו רב הוי דרך בישול ואסור.

ובמג"א סי' רנ"ג סק"ו נקט דלהתוס' וסייעתם הא דשרינן לסמוך הוא אפילו בשבת אבל להרי"ף וסייעתו לא הותר באמת סמיכה אלא בשהיה מער"ש. והוא עפ"י המבואר ברמב"ן דלסברת הרי"ף אין להוכיח מדשרי לסמוך בשהיה דה"נ בחזרה דדלמא חזרה חמיר. ורק להתוס' מדמינן להו אהדדי. ובדגול מרבבה שם כתב דאין כונת המג"א לאסור לפי הרי"ף אלא נתינה בתחילה בשבת בסמיכה אבל חזרה מה שכבר היה סמוך שרי לכו"ע. וברעק"א שם דחה דהא ודאי להרי"ף אין להוכיח להתיר סמיכה בחזרה ורק שהיה בלבד הותר בגמרא. וסברת הדגמ"ר ביאר בביאור"ל שם דהנה בגמ' בעי למיפשט היתר סמיכה מברייתא דב' כירות המתאימות דמשהין על הגר"ק אף דסליק הבלא מאידך והרי בהאי ברייתא קתני בסיפא ובה"א אף מחזירין ושרי לסמוך אף בחזרה. וע"כ דכל כונת המג"א על נתינה בתחילה.

אמנם כבר דיבר זה בהג' חת"ס שם ודחה דאין להוכיח מהתם דהא למסקנא דחין דשאני התם דכיון דמדליא שליט ביה אורא. ובסברת הדגמ"ר צל"ב דאחרי דמסקינן דשרי לסמוך לא מחלקינן עוד חילוקים ואף דמדליא דשליט אורא הוא חד היתר עם היתר דסמיכה.

אלא דצ"ב להדגומ"ר דאי כונת המג"א לגבי נתינה בתחילה בשבת דלהרי"ף אסור מנלך דלהתוס' שרי דלא מצינו בזה נידון בשמעתין כלל לא בגמרא ולא בתוס'. ואי נדמה מסברא להתיר א"כ אף להרי"ף כן.

אבל למבואר א"ש דסברת התוס' כדביאר הבעה"מ דיש להוכיח מההיתר דסמיכה בשהיה דה"נ בחזרה משום דהיתר דסמיכה לפי שאי"ז כלל כבישול בכירה וא"כ אף נתינה בתחילה שרי, אבל להרי"ף מתבאר ברמב"ן דאין להוכיח משהיה לחזרה דההיתר דסמיכה כדין גרו"ק, וא"כ אף אי שרי אף בחזרה אבל בנתינה בתחילה לא כמו דין דגרו"ק דמועיל לחזרה ולא לנתינה בתחילה.

דף ל"ז ע"ב

שאני הכא דקטמנה פרש"י וגלי דעתיה דלא ניח"ל בצמוקי, הנה בעיקר ההיתר דקטימה ברשב"א מבואר שהוא משום דעביד הכירא שלא יחתה אבל לרש"י במשנה ויותר מפורש בדף כ. ההיתר משום דבקטום אינו מוסיף הבל, ולפי"ז צל"ע למה מועיל כאן אחרי שהוא מוסיף הבל.

ובפשוטו יל"ב דמודה רש"י דמהני קטימה מטעם הכירא וגילוי דעתא דמתייבאש מלחתות ומה דפירש בדף כ. מצד דאין מוסיף הבל הוא טעם נוסף ונפק"מ בזה דהנה בע"א קתני דגחלים שעממו הוי כקטומה וצל"ע דהוא לא עשה מעשה להכירא וביאר הרשב"א דמדלא חש ללבותם שנית עביד הכירא אבל לרש"י יבואר דאף אי לא עביד הכירא מהני מצד דבמציאות אין מוסיף הכל. ובאמת דנו בפוסקים בדין דגחלים שעממו וחזרו והובערו מאליהם. וי"ל דלהרשב"א מועיל ולרש"י לא. ובראש יוסף מבואר דהנה להלן בסוה"ע מבואר דבנתיב"א אי הוי מצויפ"ל אי מצור"ל תלוי בהגברא וכגון בשר דאי בעי לה לאורחין הוי מצור"ל ואי לא הוי מצויפ"ל. ולפי"ז ה"נ אף דבעלמא האי תבשיל מצויפ"ל אבל ע"י הקטימה דגל"ד דלא ניח"ל בצמוקי היפך זה למצור"ל ולהכי שרי.

אלא דצל"ע בלישנא דגמ' מה"ד כיון דהובערה הדרה למילתא קמייטא קמ"ל, ולהנ"ל באמת בטלה ההיתר דקטימה ודשרי הוא מטעם אחר לגמרי ומשמעות הגמרא דנשאר ההיתר דקטימה.

ובתוס' ד"ה ש"מ כתבו בפירוש השני דבאמת בקטמה והובערה אין דינה כקטומה לגמרי אלא דוקא בנתיב"א ומצויפ"ל אבל במאב"ד לא מהני. ויל"ב ע"ד ביאור הראש יוסף ברש"י. ויל"ב באופ"א דבנתיב"א יש פחות חשש חיתוי ממאב"ד וכדמצינו בהמשך הסוגיא לר"ש בר יהודה אריו"ח דלא התיר כחנניה במאב"ד אלא בנכ"צ ואפילו מצויפ"ל ולהכי בקטמה והובערה אי"ז כ"כ קטימה ואין מועיל אלא בנתיב"א דהחשש פחות.

א"ר ששת אריו"ח כירה שהסיקוה וכו' אמר רבא תרויהו תנינה וכו', וכתבו רש"י ותוס' דהלכה כר"ש אריו"ח וכרבא כחנניה דתנן מתניתין כותיה וכן הביאו התוס' מר"ח ובראשונים הביאו דכ"כ רב האי גאון ועוד גאונים, אבל הרי"ף והבה"ג ור' אחאי בעל השאלות ועוד פסקו כרבנן וכ"פ הרמב"ם והרמב"ן וכן נקט השו"ע בס"י רנ"ג ס"א כעיקר ההלכה, והרמ"א כתב דנהגו להקל כחנניה, ומקורו ברא"ש שלאחר שהביא באריכות כל הסברות כתב דהנח להם לישראל שאדוקין במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר, ובביאור"ל הבין דרך אין למחות ביד המקילין, אבל לכתחילה בודאי טוב להיזהר שיהא מבושל כ"צ קודם חשיכה ולסלקו מן האש, אבל בחזו"א נקט דכונת הרא"ש דכיון דהמחמירין הן גדולי עולם היה ראוי להחמיר שלא להיכנס לפלוגתא אבל מפני שיש ביטול עונג שבת לא ישמעו להחמיר וכל שאפשר להקל מעיקר הדין יש להקל, והוסיף דאפשר שאין להחמיר אחרי שהגאונים לא החמירו לעצמן. ובבעה"מ תמה על הרי"ף דבפ"ק פסק כחנניה בהאי דאין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעו"י כמאב"ד וכן חררה ע"ג גחלים שרי משקרמו פניה, והרמב"ן יישב דפסק כחנניה באפיה ובישול שבמאב"ד לא יחתה שמא יחרך אבל בבישול לא. וברא"ש הביא רבינו יונה דיישב באופ"א דהא דהביא הרי"ף לדחנניה לא משום דקיי"ל כותיה אלא דנפק"מ אף לרבנן דבפחות ממאב"ד אף גרו"ק לא מהני.

ושיטת הבעה"מ דחנניה לא שרי במאב"ד אלא מה שלכשיתבשל כ"צ היא מור"ל אבל במצויפ"ל אסור במאב"ד ובנתיב"א ומויפ"ל הוא הפלוגתא דאמוראי ותלוי במנהג המדינה. וברא"ש הביא לר"ח דלא הכריע כחנניה במאב"ד אלא בנתיב"א ואפילו המויפ"ל, ור"ש בר יהודה, ודלא כתוס' שהביאו דר"ח פסק כחנניה לגמרי.

וברשב"א הביא מדברי רב האי גאון דאף ר"ש בר יהודה מודה לרב ששת דשרי במאב"ד וכחנניה אלא שבא לחדש דאפילו חמבושל כ"צ ומויפ"ל מותר להשהות דאע"ג דאיכא למיגזר טפי שבחיתוי מעט מועיל לו לצמקו ודלמא יהיב דעתיה ומחתה וכ"ש במאב"ד דשרי, והוכיח זה דהנה בשמעתין אסר רב המבושל כ"צ ומצויפ"ל ואילו בפ"ק דף יט:

גבי אין צולין בשר אלא כדי שיצולו מבעו"י וכמה אמרו רב כמאב"ד אלמא דרב היתיר שהיה במאב"ד ואסר בנתכ"צ ומצויפ"ל. והרשב"א מסיק דשיטת רב כחילוק הרמב"ן דבצליה שיכול להיחרך לא יחתה במאב"ד ובבישול אסר רב. ורב ששת נמי דיוקא דמתני' קמ"ל, לרש"י קמ"ל דיוקא דמתני' דפ"ק כחנניה, ותוס' נחלקו דזה להדיא במשנה ורק קמ"ל דמשנתנו חסורי מחסרה וכחנניה. והנה ר"ש לא איירי בפירוש המשנה אלא בפסק ההלכה. וצל"ב דמדבריו שמעינן דמשנתנו כחנניה דאי כרבנן הו"ל לריו"ח לפסוק כסתם משנה דבתרא ולא דפ"ק דרבי חזר בו ופסק כרבנן. בר מינה דרב יהודה דכיון דמסוכן הוא אפילו בשבת נמי שרי למיעבד ליה, ברשב"א הקשה דאכתי למה לא יכול לקטום קטימה כל שהוא מע"ש ויתבשל היטב. אמנם לפרש"י דקטימה היא מצננת הגחלים ואין מוסיף הבל א"ש.

דף לח ע"א.

שכח קדירה ע"ג כירה ובישלה בשבת, לתוס' אתיא כחנניה ובדלא בשיל כמאב"ד והבעיא השניה שבסוה"ע עבר ושהה פירשו התוס' במאב"ד. אבל רש"י כתב אליבא דמאן דאסר, ומבואר דמיירי במאב"ד ודלא כהלכתא דפסק כחנניה. ומברייטא דמייתי מבואר דר"מ ור"י אסרי במזיד אפילו בנתכ"צ עכ"פ במויפ"ל, אבל אכתי אי"ז פשיטות לעיקר הבעיא בשוגג, ומהגזירה שמובא לאחמ"כ שגזרו אף על השוכח לא מוכח מידי דיתכן דלא גזרו בשוכח אלא בפחות ממאב"ד.

מבשל הוא דלא אתי לאיערומי בשוגג יאכל אבל האי דאתי לאיערומי בשוגג נמי לא יאכל. ופרש"י דאיסור דרבנן קילא ליה ואתי לשהויי מזיד ולומר שכחתי. וצל"ע דסו"ס אי במשהה אסרו אף בשוגג במערים א"כ המבשל בשוגג למה שרי הרי בכל בישול יש אח"כ שהיה וניחוש דאף דבישל בשוגג נזכר לאחמ"כ והשהה אח"כ במזיד. והנה בתוך מאב"ד אין לחוש דהרי מחוייב מדאורייתא לעקוד מיד למנוע הבישול כלדעיל ב. בהדביק פת בתנור אבל לאחר מאב"ד שמא נזכר.

והנה בתוס' לקמן לט. ד"ה אלא למ"ד מבואר דלא גזרו על המטמין בשבת דבר שאין מבושל בדבר המוסיף הבל וכגון בתולדות חמה משום דליכא למיחש שיטמין ברמץ ויעבור אבישול מדאורייתא, ומשום דלא חששו בכהאי הטמנה לחיתוי הוציאוהו מכלל הגזירה דהטמנה. ולפי"ז יל"ב גם כאן דלא גזרו אשהיה בשבת עצמו בדבר שאינו מבושל ולהכי באמת המבשל בשבת אין בו איסור שהיה לאחמ"כ.

עבר ושהה מאי. בתוס' פיר"י דהחילוק מהבעיא הקודמת דהכא מיירי בבשיל כמאב"ד ובשוגג ואליבא דר"י אע"ג דאין הלכה כר"י אי אסר מצויפ"ל דוקא במזיד או אפילו בשוגג. ושוב הביאו מהרשב"א דמיירי קודם גזירה דאילו לאחר גזירה פשיטא דאסור בשוגג כבמזיד. ובמהר"מ וברעק"א פירשו דהרשב"א הוא חד פירוש עם פר"י. וברעק"א נתקשה דהרי בברייטא קתני להדיא דבשוגג יאכל ואפי' בלא היה מכ"צ לר"מ ומנלן להמציא פלוגתא נוספת בין ר"מ ור"י, וביאר הרעק"א דהנה הא דקתני המבשל בשבת בשוגג יאכל ר"מ קאמר לה אבל ר"י פליג בסיפא דאף שוגג לא יאכל אלא למוצי"ש דלדידיה מעשה שבת אסורין אף בשוגג. ולהכי מבעיא דלמא מה דבמשהה שרי בשוגג ר"מ דוקא קאמר לה ולשיטתו במבשל בשבת בשוגג אבל לר"י דמבשל בשוגג אסור ה"נ במשהה יאסור בשוגג או"ד משהה קיל. ובזה סיימו התוס' דלאחר גזירה שמשרבו המערימין פשיטא דאסור לכו"ע. וע"ע בב"י הגר"א סי' רנג ס"א ובלח"מ פ"ג ה"ט דפירשו דהרשב"א שבתוס' הוא פירוש נוסף באיבעיא וכ"כ החזו"א.

ובריי"ף וברמב"ם פ"ג ה"ט מבואר דהאבעיא הזו בשוגג בנתכ"צ ומצויפ"ל ומבואר ברמב"ן ובר"ן דמצד מעשה שבת לא פליג ר"י אר"מ אלא במבשל ולא אסר במשהה אלא במזיד, והאבעיא היא רק מצד גזירת המערימין אי קנסו אף על זה בשוגג.

וברשב"א בשם רבינו יונה כע"ז אבל להיפך דהאבעיא היא מצד המעשה שבת אי בנתכ"צ אסרו בשוגג, אבל הגזירה ודאי ליכא.

ובראב"ד (בהשגות וכן בר"ן וברשב"א) פירש דהאיבעיא לעיל בשוגג וכאן באומר מותר, וברשב"א מבואר דהספק מצד האיסור דמעשה שבת אי אסרו אף בזה. ובמהרש"א כתב דאף רש"י מפרש כראב"ד שכתב עבר ושהה במזיד, וע"כ אין הכונה מזיד גמור דא"כ מאי אסר להם רבי יוסי לשבת הבאה אי כבר ידעו ועברו, וע"כ דאיירי באומר מותר. וברא"ש כתב לפרש דהאי איבעיא על בני ביתו אי נאסר אף עליהם, ועוד פירוש אחר דהאיבעיא במצטמק ואינו לא יפה ולא רע לו.

דף לח ע"ב

לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת, לרש"י היינו למחרת ביום השבת דלא תימא דרק משחשיכה שרו דמוכחא מילתא דאדעתא לאהדורי לצורך מחר שקיל ליה אבל ביום לא מוכח ובטילה לה הטמנה והו"ל כמטמין לכתחילה. אבל התוס' פירשו דלא תימא דרק בחול בסמוך לחשיכה שרו אלא אפילו בשבת עצמו שרו. וכדביארו לעיל לו: ד"ה וב"ה דעיקר פלוגתייהו בחול. ובבעה"מ וברמב"ן פירשו דה"פ דלא תימא דרק בביה"ש שרו ב"ה וקמ"ל דאף בשבת משחשיכה שרו.

ובר"ן פירש עפ"י הירושלמי דלא תימא דוקא בשעקרו מהכירה משחשיכה שרו אלא אפילו נטלו מבעו"י והחזיר בשבת שרו.

וברשב"א הקשה לפרש"י דמנלן באמת מדר' אושעיא דמחזירין אפילו בשבת למחרת דדלמא התם בשסילק בלילה. ותירץ דכיון שסילק כדי למזוג ומזוג כ"ש דמחזי כגומר בדעתו שלא להחזירו ל"ש יום ל"ש לילה. וצ"ב כונתו. ולכאורה צ"ב דבשלמא תבשיל שנטל ממנו מקצת בלילה ונשאר בו למחרת ודאי דדעתו שהשאר יוחזר כדי שיאכל למחרת חס דאין דרך לאכול תבשיל קר ומשא"כ מים שמזג מהן דלמא אי"צ את השאר לשתותן כחמין אלא ישתם כצוננים.

ומה דלהתוס' לא נתקשה כלל איך מוכיח דדלמא היה בע"ש צ"ב דמסתמא לא היו מוזגין בדיוק בע"ש סמוך לחשיכה ועוד דהיה ממתין כבר לשבת עצמה. אמנם להר"ן ע"כ מיירי בכה"ג שעקרו מבעו"י והחזירו משחשיכה דהא מוכיחין מדר' אושעיא דמחזירין בכה"ג.

ובתוס' לעיל לו: ד"ה חמין נקטו דע"כ מיירי פלוגתא דחזרה אף בחמין שנתכ"צ ומצור"ל דאל"כ דלמא בר' אושעיא הוי מכ"צ דהוי מצטור"ל. אבל בשיטה להר"ן בשם הרא"ה פירש דמיירי דוקא בלא נתכ"צ עיי"ש וכן מוכח לרש"י לו: דההיתר דקטמה והובערה דלא ניח"ל בצמוקי ופירש הראש יוסף דהוי מצור"ל ומ"מ שרי אפילו בחזרה כמבואר בברייתא בע"א שם הרי דכל איסור חזרה אינו במצור"ל. וע"כ דהכא דלא הוחמו כ"צ מיירי.

הניחן ע"ג קרקע אסור. הנה להתו' כאן ד"ה פינה מבואר דאיסור חזרה משום חשש חיתוי וכמב' בספה"י דמצטנן ויחתה כדי לחממו, ולדידיה צ"ב הא דבהניחן ע"ג קרקע אסור אפילו בגרו"ק משום דבזה מצטנן לגמרי ויש יותר חשש חיתוי בנתינה בתחילה. וכן מבואר בטור ושו"ע דבנצטנן לגמרי אסור להחזירו בכל אופן ולהמג"א הוא משום בשול אבל הב"ח מלשון הטור דאפילו לא נצטנן לגמרי דאי"ז בכלל בישול מ"מ אסור. ומשום חיתוי.

אבל להר"ן והרשב"א דפירשו דחומרא דחזרה אינה משום חיתוי אלא דמיחזי כמבשל ודמהני גרו"ק ע"כ דבזה כבר לא מחזי כמבשל א"כ צ"ב דבהניחו ע"ג קרקע והוי נתינה בתחילה מחזי יותר כתחילת בישול ולא כחימום שלאחר הבישול ולכן אסור אף בגרו"ק. ובאמת הנה הרשב"א בריש פרקין הביא להרמב"ם והבעה"מ דהא דבתנור אסרו אף בגרופה מן הגחלים דנשאר משהו שיוכל לחתות, אבל הרשב"א פירש דלא נשאר כלל ובתנור מדחמו רב גזרו אטו שאין גרופ, וא"כ צ"ע לדידיה למה יאסר בהניח ע"ג קרקע אפילו בגרופה והרי ל"ש בזה כלל חיתוי ואין כאן חומו רב שנגזור, וע"כ דהוא לשיטתו מפרש כאן משום דמחזי כמבשל.

אבל אין דעתו להחזיר אסור. צל"ב דהוי כנתינה חדשה ואסור או משום דבנתינה חדשה יש יותר חשש חיתוי או דמחזי כמבשל ואף דלא נראה לאינשי מה גמר בדעתו מ"מ מדכבר אי"ז החזרה אלא נתינה חדשה לא מחלקינן אי ניכר זה לאינשי או לא. ובגדר האיסור כשאין דעתו להחזיר הנה ברעק"א הובא בביאה"ל כאן דן במי שסילק קדירת חבירו שלא על דעת להחזיר אי נאסרה הקדירה להחזיר דהא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ותלהו במחלוקת ראשונים, ובאבי עזרי תמה עליו דבאמת אי"צ שיהא דעתו שלא להחזיר כדי לאסור אלא עצם סילוק הקדירה כל שלא היתה דעת חיובית להחזיר אוסרת. וברעק"א מבואר בפשוטו דנקט דלא כן אלא הדעתו שלא להחזיר היא האוסרת דמצד המעשה עצמו יוכל להתפרש שאינו סילוק גמור שיחזירנו לבסוף.

ובגמרא איכא תרי לישני אי לא אסור אא"כ הונח ע"ג קרקע שלא ע"ד להחזיר או דלא שרי אלא כשעודן בידו ודעתו להחזיר. ופסקו הבה"ג והר"ח לחומרא דמבשל דאורייתא ופירשו הר"ן והרשב"א דאי"ז דאורייתא ממש אלא שדברים הללו קרובים לבא לידי איסור תורה, אבל בשיטה להר"ן בשם הרא"ה פסק להקל, וברמב"ם פסק דבעודן בידו לעולם שרי ובהניח ע"ג קרקע לעולם אסור, וברמ"ך תמה עליו דהרי מנ"פ לב' הלישני יש חילוק בין דעתו להחזיר או לא ואיך פסק שאין חילוק ודלא כהגמרא. וצל"ב ברמב"ם דנקט דיסוד האיסור דחזרה דמחזי כמבשל ובהחומרא דבאין דעתו להחזיר אינה שיש בזה יותר חשש לדאורייתא אלא דמדגדר מעשהו כנתינה בתחילה לא פלוג בנתינה בתחילה אף כשעושה זה בצורה הנראית חזרה ומאידך בהניח ע"ג קרקע יש להחשיבו כחשש לדאורייתא דמחזי יותר כמבשל, ולהכי בהניח ע"ג קרקע פסק כלישנא המחמרת משום דהוי דברים הקרובים לבא לידי תורה, אבל בעודן בידו פסק כלישנא דמיקל אף באין דעת להחזיר דאי"ז אלא ככל דרבנן.

ובר"ן הביא מהירושלמי דכל הנידון דבעי' עודן בידו ולא הניח ע"ג קרקע הוא דוקא בנטלו מבעו"י והחזיר משחשיכה אבל נטלו משחשיכה מחזיר בכל אופן. והביאו הרמ"א סי' רנ"ב וכתב דכן נוהגין להקל שסומכין על המקילין וטוב להחמיר. אבל במשנ"ב שם הביא דהרבה ראשונים חולקין על הר"ן, והיינו שאין להקל.

תלאן במקל מהו, עיין בר"ן מהירושלמי דשם איתא תלאן ביתד ומשמע דהמקל תקוע בקרקע ותלה לקדירה עליה, אבל ברש"י שעל הר"ף כתב תלאן במקל שבידו, וצל"ב דגרע מידו ממש דאי"ז נראה שהוא עדיין מתעסק רק להוציא ממנה תבשיל ולהחזירה מדמחזיקה דרך מקל שהוא כבר יותר קביעות.

פינה ממיחם למיחם מהו. ובתוס' הקשו דלקמן נא. גבי הטמנה אמרי' דבפינה ממיחם למיחם מותר וכאן חמור יותר. ובתירוץ א' חילקו דכאן דמניח ע"ג כירה יש יותר חשש חיתוי במיחם אחר שהוא קר אבל בהטמנה שרי טפי כשהוא קר דמעט חיתוי לא יועיל. והנה הטמנה אמנם אינה ע"ג כירה או גחלים אבל החשש חיתוי דידה אינה שייכת אלא בגחלים שגזרו על כל הטמנה שמא יטמין ברמץ ויחתה, וצל"ב א"כ החילוק דהכא מהטמנה. וצל"ב דהטמנה שהיא רק לשמור החום אף כשיטמין ברמץ אין בהם כדי לבשל ולכן כשהוא קר מעט חיתוי לא יועיל משא"כ בע"ג כירה שמצד עצמה ראויה לבשל.

ובתי' ב' כתב בתו"י בשם ר"י להיפך הגמור דהטמנה אי"צ חיתוי דבלא חיתוי יתחמם ורק הכא דמבעי ליה ללילה חיישינן, וצל"ב לפי"ז מה דהתם רק בפינה למיחם אחר שרי דבאותו מיחם מדחם הרבה דומה למטמין ללילה וחיישי' לחיתוי.

ובתוס' לקמן נא. תירץ דבאמת התם הט מין כדי לצנן ול"ש החשש חיתוי אלא דדומה להטמנת חמין ובפינה למיחם אחר שרי כבר והיינו דכבר ניכר שאי"ז לחמם. ובר"ן כאן כתב לתרץ דלאו קושיא היא דהתם מטמין באין מוסיף הכל אבל הכא דאסור משום דמחזי כמבשל טפי מחזי כמבשל במיחם שני, והיינו לשיטתו דאיסור חזרה משום דמחזי כמבשל ואילו הטמנה משום חיתוי ולהכי הסברות הדוכות. ומאידך התוס' מבואר בדבריהם דפירשו גם כאן משום חיתוי.

ועוד תירץ הר"ן דבאמת הכא לא מיירי בפינה למיחם אחר והניחו ע"ג הכירה אלא מיירי כשמחזיר למיחם הראשון ומחזירו לכירה מי הוי כהניחו ע"ג קרקע או לא.

בתוד"ה תנור שהסיקוהו פירשו דלחנניה שרי במאב"ד לשהות אפי' בתנור ואפילו כשאינו גרו"ק, וסברת החילוק שלא החמירו בזה בתנור צל"ב דההיתר דגרו"ק ודקש וגבבא ודסמיכה בכירה הוא מצד הכירא שלא יבא לחתות או דא"א לו לחתות, ובתנור בחומו רב יהיב דעתיה ומחתה, ומשא"כ במאב"ד לחנניה ה"ט דשרי דא"א לחתות וא"כ מה לי דחומו רב. ויכול לחתות אחרי שא"א.

ובמה שהוכיחו התוס' מדף יח: דשרינן בבשיל כמאב"ד להשהות קדירה בתנור, הקשה הרעק"א בגלה"ש דהתם לא קתני אלא דבשיל שפיר דמי ויכול להתפרש בנתכ"צ ולא במאב"ד, ובתוס' יל"ב דאף אי מיירי בנתכ"צ סו"ס הרי לרבנן דחנניה אסור במויפ"ל וסתם תבשיל מציפ"ל הוא ודשרינן התם ע"כ כחנניה וע"כ דתנור דינו ככירה וממילא אין לחלק ואף במאב"ד שרי.

סבר רב יוסף וכו'. עיין ברשב"א דלאב"י יש חומרא דסמיכה דתנור אסור וקולא דכופח גרו"ק מותר אפילו ע"ג, דלדידיה גפוי"ע גרו"ק הוא כקו"ג, ואילו לראב"א שרי בסמיכה דתנור ואסור בכופח בגפוי"ע גרו"ק, וקיי"ל כאב"י בסמיכה דתניא כותיה אבל לא קיי"ל כותיה בפירוש דמתני' אלא כרב אדא ואסור כופח בגפוי"ע גרו"ק. ושכן פסק הר"ף.

אבל הרמב"ן נקט דהלכה כאב"י לגמרי ובתחילה כתב להתיר כופח בגפוי"ע גרו"ק וכאב"י ושוב הביא להרי"ף דאסור בכופח בגפוי"ע גרו"ק וביארו דסבר דאב"י לא פליג ארב אדא להלכה אלא דלא משמע ליה לאוקמי מתני' בגפוי"ע גרו"ק דסתם גפוי"ע משמע בלא גרו"ק ולכן פירש לענין סמיכה.

ובתוס' וכן בשאר הראשונים מבואר סברת אב"י דלא מסתבר ליה שיהא חילוק בין גפוי"ע גרו"ק לקש וגבבא דיתחלק דין הכופח ביניהם, אבל ברמב"ן הביא י"מ דלאב"י גרו"ק מועיל אפילו בתנור דאף דאסור בקו"ג ה"ט דתנור דנפיש הבליה אתי לחתויי אבל גרו"ק לא. והיינו דגרו"ק יש בזה הכירא מלחתות ואף בתנור.

ובטור חידש דהא דבכופח בקו"ג שרי היינו דוקא בגרו"ק ובב"י תמה מנלן להצריך בקו"ג גם גרו"ק, וביאר דכיון דלגבי פירושא דמתני' הלכה כראב"א וכדכתב הרא"ש ולראב"א כולה מתני' בגרו"ק א"כ לא מצינו ההיתר דכופח בקו"ג אלא בגרו"ק. אבל בב"ח ביאר דמקורו מהברייתא דתניא כאב"י דקתני כופה שהסיקוהו בקוב"ג סומכין לו ואין נותנין ע"ג, ואילו במשנתנו קתני דבקו"ג ה"ה ככירה ולראב"א דקיי"ל כותיה אף נותנים ע"ג, וע"כ צל"ב דמתני' מיירי בגרו"ק וכדאוקי לה ראב"א למתני' אבל ברייתא בקו"ג שאין גרו"ק ולא שרי אלא לסמוך לה ולא ליתן ע"ג. אמנם בהג' הגר"א כאן תיקן הברייתא דנותנין ע"ג ולהטור ע"כ מיירי בגרו"ק דוקא.

דף לח ע"ב

תוד"ה מעשה והביאו סילון. הנה בגמרא לט. מבואר דלרבה מעשה דטבריה אסרוהו משום הטמנה אבל לרב יוסף משום בישול בתולדות חמה לרבנן ולר' יוסי חמי טבריה תולדות האור נינהו, ולאחמ"כ א"ר חסדא דמעשה דטבריה בטלה הטמנה במוסיף הבל אפילו מבעו"י. וברשב"א שם האריך ומתבאר מדבריו דר"ח כרבה ס"ל דאסרוהו משום הטמנה אבל לר"י דמשום בישול ל"ש בזה דברי ר"ח. והתוס' שפירשו בפ"א א' דהוי גזירה שמא יערבם בשבת ואטו תולדות האור שנמצא מבשל בשבת בפשוטו נראה דע"כ קאי אליבא דרב יוסף, ומאידך מה שחזרו התוס' דלא יתכן כפירושם השני שהיו מערבין המים בשבת מדמדמי לה הגמרא להטמנה מבעו"י היינו לר"ח דאזיל כרבה. וביאר המהרש"א דסברת התוס' דלא מסתבר שיחלקו רבה ורב יוסף בעצם העובדא דטבריה אי היו מערבין משחשיכה או רק מבעו"י, ומדרי"ח נשמע דלכו"ע כך היה המעשה.

אמנם בתוס' רא"ש כשמביא להתוס' מתבאר באופן מחודש דמש"כ התוס' דאסרוהו גזירה שמא יערבם בשבת ואטו תולדות האור שנמצא מבשל קאי אף אליבא דר"ח ודיליף מינה לאחר הטמנה מבעו"י היינו דדומיא דהכי יש לאסור הטמנה במוסיף הבל בשני גזירות שמא יטמין ברמץ ושמא יחתה וכדגזרו כאן. והנה לרבה דמפרש דמיתנין למעשה דטבריה כהמשך להא דלא יטמין הביצה בשבת בחול שמא יטמון ברמץ הרי דהתם הוי חדא גזירה דכשיטמין ברמץ

הוי מבשל בשבת ואיך מדמינן לזה מעשה דטבריה דהוי ב' גזירות, וצל"ב דזהו דמייתי מטבריה דלא זו בלבד אלא אף ב' גזירות גזרו בהטמנה.

והביאו התוס' לשיטת ר"י דל"ד להטמנה כשהמים מתערבין ודטבריה היה הסילון מוקף מחיצות מכל צד. וכתבו דבמערבין ליכא למילף להטמנה דאיכא למימר דאסרי להו מפני שמבשל המים צוננין והיינו אף לפי א' דלא היו מערבין בשבת מ"מ איסורו משום שמא יבשל בשבת וליכא למילף להטמנה. וצל"ע דאף לפירושם תיקשי דדלמא מה שאסרו הסילון דכיון שהיו המים מתחממין אסרוהו משום מבשל, וצל"ב דלר"י שלא היה צורת הסילון להמשיך מים חדשים שאין מבושלים אלא היו מים קבועים שמבושלים מכבר ושמחממים כל שעתא ליכא למיגזר בזה משום ביטול אלא משום הטמנה.

ולפי א' וב' דהתוס' בפשוטו מתבאר דנקטו דאף כשמתערב חשיב הטמנה ודלא כר"י, אבל להתוס' רא"ש אין הכרח דחשיב הטמנה דלא מדמינן אלא שגזירין ב' גזירות, ובר"ן כאן דייק ממש"כ רש"י ד"ה של צונן דהמים נמשכים ובאים כל השבת דמשמע שהיו מתערבין בחמי טבריה ודלא כהתוס', וכתב דלרש"י מה שאנו נוהגין ליתן בשבת מים מבושלים בתוך החמין אסור דהוי הטמנה והביא להתוס' דל"ח הטמנה, וכן פסק במשנ"ב סי' שכ"ו סק"יג עפ"י דהשו"ע.

ובבית מאיר כאן תמה לפרש"י מדתנן לקמן מא. המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשיר, והיינו דא"י ביטול אבל לרש"י תיארסר משום הטמנה ואף אי הוי רק להפשיר הרי בשבת אסור אף הטמנה בשאין מוסיף הבל. ולהכי חידש הבי"מ דלא פרש"י כן אלא להצד דמעשה דטבריה אסרוהו משום ביטול אבל לר"ח דמשום הטמנה ע"כ מיירי כשלא נתערבו וכפירוש ר"י בתוס'. ובשעה"צ שם הביא לבי"מ ודחהו דמכמה ראשונים מבואר דנקטו דלרש"י חשיב הטמנה בכה"ג.

ויל"ב דעיקר חידושו של רש"י דאף המים שמתערבין חשיב הטמנה הוא לשיטתו בריש פרקין דהחשיב איסור שהיה בכלל איסור הטמנה ומבואר ברש"י דא"י צד דוקא צורת הטמנה אלא כל שחששו בו משום שמא יחתה בגחלים בכלל איסור הטמנה הוא ולזה ס"ל דאף כשמערב מים במים א"י צורת הטמנה אבל אף מזה חששו שיבא להטמין ברמץ ויחתה. ולפי"ז יתיישב קושית הבי"מ דהרי מבואר לעיל לד': לגירסת רש"י דרק הטמנה במוסיף הבל מבעו"י איסורו משום שמא יטמין ברמץ ויחתה אבל האיסור הטמנה בשבת אפילו באין מוסיף הבל משום שמא ירתיה הוא ובוזה יתכן דבעינן דוקא בצורת הטמנה ולא אסרו כשמערב המים.

ובמשנ"ב סי' שכו סק"י דהביא להבי"מ שפירש דחמי טבריה מיירי באופן שסותם פי הסילון מבעו"י ונתמלא צוננין ונשאר מוטמן עד יום השבת שאז פותחין פי מוצאו שישפכו מימיו לעוקא שבקרקע והם לא הוחמו בשבת אלא מבעו"י אלא שהיו מוטמנין בשבת ואסורים ככל הטמנה מבעו"י במוסיף הכל שאסור אפילו בדעבד. ובביה"ל שם כתב דמשמע מהבי"מ דבאין סתום מוצאו ומובאו אינו אסור אלא מה שבא בשבת עצמו. וכתב דלדעתו יש להסתפק בזה דאחרי שהמים שבאו לסילון תיכף בעת הנחתו כבר הלכו ונשפכו לעוקא קודם השבת ומה שבאין לו אח"כ בשבת אפשר דאין עליהם שם הטמנה דהוא לא הטמינם דממילא באין מעצמן לסילון ואפשר שע"ז דקדקו התוס' וכתבו דהסילון מוקף מכל צד. עכ"ל. ומבואר דל"ח הטמנה אלא הנעשה בידים אבל הנעשה מאליו ע"י גרמא א"י בכלל גזירת הטמנה כלל. וצל"ע מנליה חידוש זה. ושמעתי להקשות עליו דהנה לרש"י דהמים נמשכים כה"ז יל"ע על איזה מים גזרו דאי על אלו שבאו מיד מבעו"י בשעת הנחתו הרי הם כבר מעורבין וודאי לא אסרו מי שיש לו בביתו מים שנתערבו מבעו"י שלפני חשיכה צריך לשפכם וע"כ לא אסרו אלא את שעת העירוב דחשיב מעשה הטמנה והרי אז הם מתערבים מאליהם ומרש"י נשמע להתוס' דלא מצינו פלוגתא נוספת בדין הטמנה בידים. ולפי משנ"ב יל"ב דדוקא לרש"י אסור בהטמנה דממילא דלא איכפ"ל בצורת הטמנה כלל וכל דברי הביאור"ל לפי מה שפסק כתוס' והר"ן דבעינן דוקא צורת הטמנה דה"נ בעינן הטמנה בידים. וכחידוש הביאור"ל יש להוכיח מהרשב"א דהקשה לרבה דאסור להטמינה בחול ובאבק דרכים שמא יטמין בחמץ והיינו איסור הטמנה הו"ל למשנה לאסור ההטמנה אף מבעו"י ובמשנה משמע דרק בשבת אסור, ותירץ דהחול שחם בע"ש מתקרב משחשיכה ולא משכח"ל שיהא מוסף הבל בשבת

אלא במטמין בחול למחרת בשבת. וצ"ב דאף במטמין מבעו"י ומתקרב בלילה הרי חוזר ומתחמם למחרת. והמבואר דמה דמתחמם למחרת והוי הטמנה במוסיף הבל חשיב הטמנה דממילא וכמשי"כ הביאווה"ל דל"ח כה"ג הטמנה. (אמנם ברא"ש נראה דלא כהרשב"א).

אבעיא להו גלגל מאי א"ר יוסף גלגל חייב חטאת. בר"ן וברשב"א מבואר דהאיבעיא בגלגל הוא אי מחייב אבישול בתולדות האור כבישול באור, ולפי"ז זהו ג"כ דמייתי דתנינא דבמליח הישן חייב אהדחה אף דהוי רק בתולדות האור. אבל בשיטה להר"ן פירש דהאיבעיא אי חייב בגלגל שאין הביצה מבושלת כ"צ וכדפרש"י שנצלת קצת, ולפי"ז זהו דמוכח מדחייב אמליח הישן דהתם נמי אי"ז בישול כ"צ אלא שנעשה ראוי לאכילה. ובחזו"א מבואר באופ"א דהנידון אי חייב אבישול שלא כדרך בישול בעלמא וכמו ביצה בצד המיחם וזהו דמייתי ממליח דחייב אהדחה כבישול.

דף לט ע"א

כל שבא בחמין וכו', היינו דאין בישול אחר בישול. ובתוס' כאן כתבו פירוש שנתבשל לגמרי, ובביאווה"ל סי' שיי"ח ס"ד דייק מזה דאף משנתבשל כמאב"ד שייך בו עדיין בישול ורק בנתבשל כ"צ ל"ש תו בישול, ודלא כמבואר בתוס' ריש פרקין ד"ה חמין דמשבא למאב"ד קתני מתני' דמחזירין בשבת, והיינו דממאב"ד אין בו תו איסור בישול, וכן כתבו שם הרמב"ן והרשב"א הרא"ש והר"ן. וברמב"ם כתב דרק בנתכ"צ אין בישול אח"ב, וכ"כ הטור והשו"ע שיי"ח ס"ד, והביא הביאווה"ל עוד כמה ראשונים דמשמע כהרמב"ם, ושלכן אין לזוז מספק השו"ע דאסור בישול אף כשכבר נתבשל כמאב"ד.

וסברות הראשונים בזה הנה ברא"ש בפרקין סי' י' הביא לפרש"י לעיל לד. דדאסרו הטמנה באין מוסיף הבל בשבת שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתחנה בתחילה באור ונמצא מבשל בשבת ושכן פירש"י בדף יח: גבי יורה עקורה דפריך והלא מגיס הוא ובמבושל הוי בישול, למדנו דאף בנתבשל ונצטן שייך בישול כשיש בו משקה ודאמרי' כל שבא בחמין וכו' דאין בישול אח"ב היינו דבר יבש כתרנגולתא דר"א, והביא הרא"ש ראי' לרש"י מביצה לד. דהמגיס קדירה שע"ג האש חייב משום מבשל אלמא יש בישול אח"ב אע"פ שהרתית. ודחה הרא"ש דהתם כשלא בא למאב"ד כל המקרב בישולו חייב ולאחר מאב"ד אפשר דאין באח"ב. וצ"ב מה ס"ד להוכיח ממגיס דהאי מיירי לפני שבא למאב"ד להוכיח דה"י חייב במבושל שנצטן.

ומבואר דסברתו דמעיקרא דלא כרש"י דאין באח"ב אפילו במים שנצטנו דאף דבטל עיקר תועלת הבישול כשנצטנו אבל מדנשתנו והם מבושלים ל"ש בהו תו חיוב בישול דרק כשהופך שאין מבושל למבושל הוי בכלל המלאכה וזה הוכיח ממגיס דבכל תוספת בישול חייב, ולזה חילק לבסוף דעד שלא בא למאב"ד כל תוספת היא קצת בישול וסגי לחייבו אבל לאחר שכבר נתבשל אין לתוספת בישול שם בישול כלל אפילו במקצת אלא השבחה בעלמא.

ובעיקר חידוש דרש"י כ"כ בר"ן לקמן ריש פרק במה טומנין בשם הרבינו יונה והרב"י החמיר שם דאפילו להערות מכלי ראשון לכלי ראשון אסור דכשמערה אותו הוא מצטן באויר מלהיות ככ"ר וכשבא לכ"ר מתבשל שנית. והר"ן נחלק עליו דהא כל שבא בחמין וכו' ואפילו הוא עתה צונן גמור ואין הפרש בין מים לשאר מבושל. והנה סברת הרב"י דבמים אין נשאר בהם תיקון הבישול משנצטנו, ובסברת הר"ן ביאר האג"ט דאף מים שנתבשלו ונצטנו הם טובים עפ"י הרפואה משלא נתבשלו, וכן הביאו + מדרשות הר"ן = דמים כשמתבשלים מתפרדים לחלקיהם ומשתנים ממה שהיו.

והרמ"א בסי' שיי"ח סט"ו פסק דכל שלא נצטנו לגמרי אין בהם משום בישול ומשנצטנו לגמרי אסורים לבשלם שנית ויש באחרונים שפירשוהו דנקט כהר"ן ודאסר בנצטנו לגמרי לאו משום בישול הוא. אבל במג"א ועוד נקטו דפסק דבנצטן לגמרי יש חיוב בישול. ומבואר סברתו דמשנצטן לגמרי ובטלה כל תועלת הבישול פקע שם מבושל מיניה.

ובחזו"א כתב עמש"כ הרמב"ם בפ"ט משבת ה"ו דהמבשל את המתכת עד שתיעשה גחלת ה"ז תולדת מבשל וחייב דבזה אי תצטנן ויבשלנה שנית יתחייב לכו"ע דבטיל מינה כל תועלת הבישול ול"ש בזה הכלל דאין בישול אח"ב ואפילו לסוברים דבמים שנצטננו אבאח"ב, והיינו ע"ד האגל"ט דמים שנתבשלו ונצטננו נשתנו בעצמותם.

וברא"ש שם ביאר האי דדף יח: דאורה עקורה שיש בה סממנים של צביעה דלהכי המגיס בה חייב אף לאחר שבא למאב"ד לפי שסמנין לצבוע בהן צריך בישול לעולם. ובשו"ת חת"ס או"ח סי' ע"ד הביא בשם הגינת ורדים בדין קפה שקלוי כבר אי מותר לבשלו וכ' דאף אי אין בישול אחר צליה אבל לפימש"כ הרא"ש ה"נ בקפה כל שמוסיף בו בישול מוסיף טעם. והחת"ס נחלק עליו דדוקא סמנין שאי"צ בישולם לעצמן רק להוציא צבעם לקלוט בצמר ולהכי ל"ש בהו הכלל דאין באח"ב דבצמר זה לא נקלט עדיין הצבע אבל במאכל שנאכל בעצמו לא איכפ"ל אי כלפי האוכל שקולט ממנו לא היה בישול דכלפי עצמו הוא כבר מבושל. וכדברי החת"ס פסק במשנ"ב שיי"ח סקל"ט ואף בתה, וע"ע בשביתת השבת שכתב לחלק בין קפה לתה.

ובעיקר שיטת הראשונים דמשבא למאב"ד כבר אין באח"ב הנה ברעק"א בשו"ע סי' רנ"ד ס"ד כתב בתו"ד דהמבשל תפוחים אין חייב משום מבשל לפי מש"כ התוס' לקמן מח. ד"ה דזיתים בשם הרשב"ם להתיר לשהות ע"ג כירה תפוחים חייב דיותר הם נאכלים חייב מתבשיל שנתבשל כמאב"ד, ומכיון דבתבשיל כמאב"ד תו אין חיוב בישול ה"נ בתפוחים חייב.

ובאגל"ט הביא מספר התרומה והאו"ז ועוד ראשונים דחייב בהו משום מבשל, והקשה על הרעק"א דמ"ש ממים דמפורש בביצה לד. דהמבשלם חייב אף שאפשר לשתותם חייב.

חוץ ממליח הישן וקולייס האיספנין שהדחתן זוהי גמ"מ. ומתחייב אבישולן אפילו בכלי שני דכך דרך בישולם וזהו הדין דקלי הבישול, ולקמן דף מב: בלישנא קמא שם אמרינן דמלח הוא מתבשל אפילו בכלי שני, וכן מבואר במשנ"ב דכל דבר שהוא מקלי הבישול אסור בכ"ש. ובמרדכי כאן הביא מהיראים שחידש דאף דאין בישול אח"ב אבל יש בישול אחר אפיה וצליה וכן להיפך ומקורו מפסחים מא. דפסח שצלאו ואח"כ בישלו חייב, ולכן חידש עוד דאסור ליתן פת אפוי אפילו בכלי שני דהוי מקלי הבישול. ובמרדכי שם הביא דהראב"י והרוקח נחלקו עליו דאין בישול אחר אפיה וצליה. ולכאורה יסוד פלוגתתם דלראב"י עיקר בישול אינו אלא הפיכת הדבר למתוקן לאכילה ואין בהפיכתו מאפוי למבושל תיקון דבישול אלא שינוי טעם ולא שאני מבא למאב"ד דלרוב הראשונים אין בו תו בישול בגמר בישולו ואילו ליראים כל שאין בו שם מבושל ועושהו למבושל חשיב בישול.

שהדחתן זוהי גמ"מ. פרש"י זהו בישולו. צ"ע למה לא נקט המשנה עצמה דהדחתן זהו בישולן ולמבואר להשי' להר"ן דא"י כל בישולן אלא שנעשין ראויין לאכילה א"ש דזה בא לפרש דזהו תיקונם ולכן מחייב. ובלבוש כתב דבהני חיוביהו משום מכה בפטיש דבהדחתן נעשו ראויין לאכילה, וכן נקט הפמ"ג, ולכן הקשה על הבית יוסף דנקט דמותר להדיחן בצונן דהא ניחא אי איסורן משום בישול אבל משום מכה בפטיש יאסר אף בצונן, ובא"ר תפס עליו דהא ברש"י וברמב"ם מפורש דחיוביהו משום בישול ומבואר דאין בזה משום מכה בפטיש. ובביאוה"ל שיי"ח ס"ד ד"ה והדחתן הקשה עוד דהא בסוגיין פשיט מינייהו דגלגל חייב חטאת ובביצה שגלגלה ודאי דחיובו משום מבשל. [דזהו כל דינא במתני'].

ולפי השיטה להר"ן יל"ב דלעולם בביצה חיובו משום בישול ובהו חיובו משום מכב"פ ודמוכח מינייהו דכשם שחייב עלייהו משום מכב"פ אף שאי"ז כל תיקונם אבל מדנעשו ראויין לאכילה חייב ה"נ מדנתבשל כמאב"ד חייב משום בישול אף שאי"ז כל בישולו.

תוד"ה כל שבא בחמין. כתבו דמה שלא בא בחמין מלפני שבת אין שורין אפילו בכלי שני דמחזי כמבשל. והנה מאידך מה שכבר נתבשל קתני דמותר לשרותו אפילו בכלי ראשון ולא מחזי כמבשל. ומבואר דדרגת החום של כלי זה שהוא רק כלי שני אינו ניכר לאינשי ומחזי כמבשל אבל שאוכל זה כבר נתבשל מינכר שפיר ואי"ז מחזי כמבשל.

מ"ס גזרין תולדות חמה אטו תולדות האור, ומ"ס לא גזרין. בשיטה להר"ן ביאר דבאמת יסוד פלוגתייהו דר"י ורבנן הוא במבשל בתולדות האור דלרבנן חייב ולר"י אינו אלא גזירה אטו באור עצמו ולהכי ל"ג ר"י תולדות חמה אטו תולדות האור דהו"ל גזירה לגזירה. אמנם בתוד"ה שמא מבואר דהיה שייך שר"י יגזור על הבישול בסודרין שהוחמו בחמה אטו שהוחמו באור ומבואר דלא כשיטה להר"ן וכן משמע ברש"י.

בחמה כו"ע לא פליגי דשרי. פרש"י דאין דרך בישולו בכך. בר"ן בע"ז (לח: מדפה"ר) הביא לרמב"ן דהוכיח דיתכן מבליע שאינו מבשל מחולין קיא: דמליח כרותח לגבי בליעה ואע"פ שאין במלח משום מבשל בשבת כדאיתא בשבת עה:, והר"ן הקשה עליו דבשבת לא אמרו אלא שאין בו משום מעבד וכשהתירוהו משום מעבד פטור אבל שלא יהא בו משום בישול לא שמענו. ע"כ. ומדברי שניהם מבואר דשייך לחייב המולח משום מבשל, ותמהו האחרונים דבשמעתין מבואר דרק באור ותולדותיו שייך בישול ולא בחמה וה"ה במלח דלא יחשב בישול, ואמנם ביראים כתב דבמליחה פטור משום מבשל דומיא דבישול בחמה, ותירץ הנודע ביהודה עפ"י דברי רש"י כאן דכל הטעם דבחמה שרי דאין דרך בישולו בכך וא"כ שאני מליחה דהוא דרך תיקון האוכל.

ואכתי צ"ע דבפשוטו מהות המלאכה דבישול הוא תיקון האוכל ע"י חימום דוקא ולא כל תיקון אוכל דאטו לש או טוחן יחשב בישול וא"כ מה שייך דמליחה תיחשב בישול. וברמב"ם פ"ט משבת ה"ו כתב דאף המרכך מתכת והמבשל כלי אדמה חייב משום מבשל ומסיים כללו של בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רק ה"ז חייב משום מבשל, ומקורו מלקמן עד:, ויתכן לפי"ז דמליחה יש בה צורת הריכוך דבישול כלישנא דגמי מליח כרותח.

וע"ע בארחות שבת בשם האג"מ דהמבשל במיקרוגל חייב אף דאי"ז בישול באור ותולדותיו עפ"י מש"כ רש"י דהכלל מה שהוא דרך בישולו וה"נ מיקרוגל הוי דרך בישולו. [ויל"ב דהנה ודאי לא בעינן דרך הבישול באופן הזה כדמוכח בשמעתין דהמפקיע ביצה בסודר שהוחם בחמה פטור וכשהוחם באור חייב, וע"כ דהאור הוא דרך הבישול בכללות ומשא"כ החמה. וה"נ הבישול של מים בדוד שמש פטור אף דדרך בישולם כך דאי"ז דרך הבישול בכללות, וא"כ צ"ע אי המיקרוגל הוא הדרך בישול בכללות הבישול].

תוד"ה מפני שמזיז. מבואר פלוגתא דלרש"י בעפר תיחוח ל"ש חיוב חורש ולר"ת חייב כדמוכח בביצה ח. ויישבו בד"ה איכא את הגמ' בביצה לשי' רש"י דמייירי שהעפר שהוציא הוא תיחוח וסביבו דפנות הבור הבור מקרקע קשה, ועיין ברשב"א דנתקשה דסו"ס מנליה לגמרא שם לאוקמא בכה"ג ולהקשות והא קעביד גומא. ובתוס' יל"ב דמדקתני התם דלא יחפור א"כ יש לי דקר נעוץ מבעו"י, משמע דמייירי בחפירה שצריכה דקר ולהכי אף אי העפר שמוציא הוא תיחוח אבל לכה"פ מתפרש דסביבו הוי קרקע קשה. וברשב"א הביא מרה"ג דפירש להגמרא כאן להיפך דאיכא בינייהו עפר תיחוח דלרב יוסף אסור משום שמזיזו ולרבה שרי דלא דמי להטמנה ברמץ, וברשב"א הקשה עליו דהא ההטמנה דסילון בטבריה היה במים ומדמי לה להטמנה ברמץ וא"כ ודאי דעפר דמי לרמץ. ואולי סברת רה"ג דמה דלא דמי לרמץ אינו מצד צורתו אלא מצד דל"ש בו הצטברות חום כרמץ.

והנה בתוס' הקשו לפיר"ת הראשון דקאמר דבגג למ"ד שמזיז עפר לגזור דהא אי"ז גזירה אלא איסור מוקצה ויישבו דהכונה דכל איסור דרבנן הוא גזירה לדאורייתא. ויל"ב דנחלקו בטעם דאיסור מוקצה דברמב"ם מבואר דהוא גם כדי שישבות שביטה הניכרת וגם שלא יבא לידי מלאכה, והנה לטעם א' אי"ז גזירה לדאורייתא אבל לטעם ב' הוי גזירה.

והנה לפיר"ת ב' דהוי חורש מדאורייתא צ"ב הא דקאמר ליגזור ופירש המהרש"א עפ"י משה"ק ריב"א דהוי משאצ"ל דלהכי אי"ז אלא גזירה. וצ"ב דהכא לר"ת איכא חורש בחפירת הגומא שנעשית ע"י נעיצת הביצה בעפר וכמבואר בסוף התוס' דלהכי לרבה ל"ח חורש דאין הגמרא ניכרת בנעיצת ביצה, וכה"ג הוי חפירת הגומא צריכה

לגופה. וע"ע במהרש"ל שפי' באופ"א דדקאמר ליגזור היינו דאפי' את"ל דכיון דאין הגומא ניכרת אי"ז דאוריתא אבל לגזור מיהא מדרבנן.

ת"ש מעשה שעשו אנשי טבריה. ברשב"א נקט מתחילה דרבה ורב יוסף דמפרשי טעמא דלא יטמיננה בחול ובאבק הוא אליבא דרבי יוסי, אבל לרבנן אי"ז אסור אלא משום בישול בתולדות חמה. ושלפי"ז אף מעשה דטבריה טעם איסורו לרבה ולרבה משום בישול בתולדות חמה ולר' יוסי משום הטמנה. ולפי"ז נתקשה בדרב חסדא דפירש לדטבריה משום הטמנה כרב יוסי וכרבה בלבד, וביאר דכרבה ס"ל וטעם דרבה ורב יוסף הוא אף לרבנן, דלרבנן איכא תרי טעמי לאסור הטמנתה בחול ולאסור דטבריה משום בישול בתולדות חמה ומשום הטמנה. ובזה יישב מה דהביא הרי"ף לרבה ורב יוסף אף דהלכה כרבנן. ועוד פירש באופ"א דלעולם בדטבריה משום הטמנה אסורו ולא משום בישול ולכן אסרוהו אף שהוטמנו בו מבעו"י ודמיתין לה במשנה הוא דמדאמרו להם דאסורין כחמין שהוחמו בשבת שמעינן דהוחמו בהם חמין בשבת אסורין משום בישול ומינה דבישול בתולדות חמה אסיר.

תוד"ה אלא למ"ד. ייסדו התוס' דאף דהחמירו לאסור הטמנה במוסיף הבל אפילו מבעו"י אבל באמת בשבת עצמו אדרבה שרי הטמנה במוסיף הכל בתולדות חמה כשאין האוכל מבושל דלא חששו שיבואו לבשל בשבת. ויל"ע קצת לפי"ז בלישנא דגמרא דאסור הטמנה במוסיף הבל אפילו מבעו"י דמהו לשון אפילו מבעו"י אחרי דפעמים דוקא מבעו"י אסור. וי"ל. וע"ע במהר"מ בביאור התוס'.

ובעיקר קושיתם ברשב"א בשם רבינו יונה יושב באופ"א דקסבר רב יוסף דחול שהוחם מחום השמש אי"ז נחשב במוסיף הבל. שאין חומו מצד עצמו כגפת ומלח וכיו"ב.

דף לט ע"ב.

תוד"ה ממעשה שעשו. הקשו דהלא זה המשנה דבמה טומנין לאסור הטמנה במוסיף הבל ומבעו"י מיירי דאילו משתחשך אפי' באין מוסיף אסור לעיל לד', והנה שם בדף לד': דאסור הטמנה משתחשך באין מוסיף הוא מימרא דרבא בלבד, אלא דהיא משנה לקמן נא. לא כיסהו מבעו"י לא יכסנו משתחשך. וגם סמכו על משה"ק לאחמ"כ דמשחשיכה איך טומנין בגיזי צמר שאסורין בטלטול וכן נוסח הקושיא ברשב"א.

ומש"כ ברבינו יונה דקמ"ל דאף בקידרה חייטא אסור הטמנה זה דלא כשיטת ר"ש לקמן מז': בתוד"ה במה (וכן ציין בגלה"ש) ולדידה צ"ב לכאורה דטבריה באמת היה ההטמנה בבשיל ולא בשיל, או דבמרחץ חמיר. וברמב"ן ורשב"א הביאו תירוץ נוסף דה"ק דעל אותו מעשה דטבריה גזרו חכמים איסור ההטמנה.

אמר עולא הלכה כאנשי טבריה. פירשו הרמב"ן והרשב"א דקסבר דלא נאסרה הטמנה בתולדות חמה אלא בשבת עצמה, ובש"י להר"ן בשם הרא"ה פירש דסבר עולא דל"ח הטמנה כשמטמין מים במים.

תוד"ה אלא פניו ידיו ורגליו, ומיהו קשה לרשב"א דמגופה דמתני' הו"מ למידק בלא הך ברייתא דמייתי מדקתני ואסורין בשתיה כ"ש פניו יו"ר דאסירי. הנה מדיוק זה רק נשמע דבכלל איסור הרחיצה דקתני נכלל גם פיו"ר אבל אכתי מתפרש שפיר עיקר מה דאוסר במשנתנו ברחיצה דקאי אכל גופו וא"כ בסיפא דאוסר בהוחמו ביו"ט לרחיצה יתפרש רק אכל גופו וא"כ לא הו"מ הגמ' למיפרך בלא הך ברייתא דמייתי. ומתבאר במהרש"א דסברת התוס' דאי נכלל בהאיסור רחיצה דקתני ברישא אף פיו"ר ה"נ נכלל גם בסיפא. אלא דהק' המהרש"א דא"כ יקשה אף לדמסיק הגמ' דהמשנה בלהשתטף כל גופו אבל ברישא ע"כ דנכלל אף רחיצת פיו"ר מכ"ש משתיה ויקשה מסיפא דביו"ט הרי מותר. ותירץ דאי מיירי בהשתטפות שהוא ד"א לגמרי אין נכלל בזה בממילא רחיצה דפיו"ר.

דתניא לא שתטף אדם כל גופו בין חמין וכו' הנה גזירת המרחצאות הוא לכו"ע וכמבואר בברייתא לקמן מ. ולר"ש לא שרי אלא ההשתטפות בחמין אבל רחיצה לא וכן מבואר לקמן קמז': ור"ש ופרש"י שם דהשתטפות לאו דרך רחיצה

היא. ולר"י דאוסר ההשתטפות בחמין משמע דסובר דאף ההשתטפות בכלל גזירת הרחיצה. ור"מ דאוסר אפי' השתטפות בצונן לכאורה נחלקו בזה התוס' והרמב"ן ושאר בגדרו אי הוי בכלל עיקר הגזירה דרחיצה או גזירה נוספת. דבתוס' בסוד"ה והא הקשו דלר"מ גופיה קתני לקמן קט. דרוחצין במי טבריה ובים הגדול. והתוס' חילקו בין קרקע דומיא לכלי או בלא דמי לכלי. אבל הרמב"ן הרשב"א והר"ן תירצו דבאמת מה דאסר ר"מ ההשתטפות בצונן הוא גזירה נוספת דדרך הרוחצין בחמין להשתטף אח"כ בצונן ונראה כמו שרחץ בחמין, ולכן כתבו דבזה חמיר ההשתטפות מרחיצה דלא אסר ר"מ בצונן אלא ההשתטפות ולא הרחיצה ולקמן מייירי ברחיצה. אבל מהתוס' והתו"י נראה דבכלל איסור הרחיצה עצמה היא. ובתוס' ישנים תירץ אקושיית התוס' דלא אסר ר"מ בצונן אלא כשהיו חמין בתחילת שבת אבל כשנסתלקו מבעו"י אפי' לר"מ שרי וזהו דשרי לקמן קט. בים הגדול.

בתוד"ה וב"ה שיטת התוס' דמדאורייתא אסור להחם ביו"ט לרחיצת כל גופו דא"י שוה לכל נפש ולשיטתייהו גזירת הרחיצה בחמין בשבת ויו"ט שוין בין בהוחמו ביו"ט בין בעיו"ט. אבל שיטת הר"ף דמדאורייתא שרי להחם ביו"ט לרחיצת גופו ולשיטתו באמת בהוחמו מעיו"ט שרי לרחוץ כל גופו ודקתני לקמן במעשה דראב"ע ור"ע דאסור היינו בבית המרחץ אבל שלא במרחץ שרי. ועיין בר"ן שמחלק דבהוחמו מעיו"ט שרי רחיצת אבר אבר אף דבשבת אסור.

תוד"ה והא מעשה. הקשה ה"ר אליעזר ממץ וכו', מבואר בדבריהם דכל קושייתו לשיטתם דפירשו בד"ה הקודם דכל פלוגתייהו דהתנאים הוא בהוחמו מע"ש וא"כ שאני האי דטבריה דהוחמו בשבת. אמנם בתו"י יישב דבאמת פלוגתייהו דהתנאי בהוחמו בשבת ובמשה"ק התוס' דל"מ דעבדי איסורא יישב התו"י דהכונה שנתבשלו מע"ש ונתחממו אף בשבת ולשיטתו האי תנא הוא ר"י ולא ר"ש. וא"ש המשנה כההלכה כר"י. וברמב"ן יישב עפ"י שיטת הר"ף דביו"ט שרי מדאורייתא להחם ומדגזרו במשנתנו בהוחמו ביו"ט אטו שבת או מטעם אחר ה"נ דיאסרו בהוחמו מע"ש אטו שבת. ועוד תירצו הרמב"ן והרשב"א דמדהסכים ר' איקא דהוא רביה דר"ח דבהוחמו מע"ש אסור ברחיצת כל גופו אף בקרקע, לא פליג עליה ר"ח להתיר בקרקע.

מחלוקת בקרקע אבל בכלי ד"ה אסור. ברמב"ן מבואר דהיינו בהשתטפות בחמין אפי' בהוחמו מע"ש אבל בצונן לא אסר בכלי לכו"ע, וכן נראה מהר"ן שהקשה על הר"ף למה הוצרך להביא הך מימרא אחרי שאסר הרחיצה בחמין אפילו אבר אבר. אבל בתוס' רא"ש בשם ר"ת נקט דבהשתטפות מכלי אסור לכו"ע אפי' בצונן. וברש"י בד"ה מותר פירש דבקרקע בטלי להו מתורת חמין וצ"ב כונתו ויל"ב דהנה מבואר לקמן מ. דהגזירה לא היתה אלא ארחיצה בחמי האור ולא בחמי טבריה, ויל"ב דלא קבעו דמים דחמי האור כמים האסורין ברחיצה אלא כשהן בכלי אבל בקרקע לא נקבעו בפני"ע לפי איך שהוחמו אלא לא חילקו ביניהם וכולהו כחמי טבריה, וזהו כונתו דבטלי מתורת חמין. ולפ"ז לא קשה לרש"י משה"ק התוס' דמאי פריך הגמ' מדבטבריה שאסרו דהתם בהוחמו בשבת דיל"ב דאי סברת ר"ח דבקרקע בטלי מתורת חמין א"כ אף בהוחמו בשבת כן.

תוד"ה הא חמין. הקשו על קושית הגמ' בתחילת הסוגיא דלעולם נוקמא למשנה ברחיצת כל גופו אבל דבטבריה הוי בקרקע ולכן שרי בהוחמו מבעו"י ודקתני בברייתא דאסור ברוחץ בכלי ותירצו דל"ש לפלוגי כלי מקרקע ברחיצה דחמיר אלא בהשתטפות. וצ"ע מהתוס' ד"ה והא מעשה דחילקו אליבא דאמת דר"מ שרי אפילו רחיצה בים הגדול ובחמי טבריה ומאידך אסר הכא אפילו השתטפות בצונן בקרקע דמייירי בקרקע דומיא דכלי הרי דמחלקין בכזה אפילו ברחיצה. וצ"ב דהתם חילקו בדר"מ רק בצונן דאפילו הרחיצה בו אינה עיקר האיסור אפילו לר"מ, והכא מייירי ברחיצה בחמין וזהו עיקר הגזירה ולא מסתבר לגמרא לחלק בו בין כלי לקרקע.

דף מ ע"א.

תוד"ה הלכה כדברי המכריע. פירשו דהכרעה היינו כשהזכירו בפירוש בדבריהם שיש סברא לחלק ביניהם אלא שסו"ס אין לחלק. והכיא דלא הזכירו שאפשר לחלק חשיב הכרעה שלישית ואינה הכרעה. והיינו דענין ההכרעה היא

כפשרה שנוקט כהסברות היותר פשוטות לשניהם ולא את היותר מחודשות. אבל ברש"י כאן ביאר דלהכי קרי הכרעה דמכביד את כף המאזניים דנמצא ר"ש שמתיר בחמין יחיד במקום שנים וכן ר"מ בצונן. ומבואר בפשוטו דלהכי ההלכה כהמכריע מפני שיש לשיטתו שנים נגד יחיד. וא"כ יתכן דאף אי אין מקום לחילוק דהמכריע לשיטת השנים אבל סו"ס מדלשיטתו יש חילוק מצטרפים לשיטתו. ולרש"י יתבאר יותר מה דהכרעת תלמיד אינה הכרעה דלא יצטרף להיות שנים נגד רבו. והביאו התוס' לר"ת דר"ג שהכריע כר"ש בברכות מג: הוי כהכרעה בכל הש"ס ותמהו עליו דאי"ז שייך להכרעה. ובפשוטו שיטת ר"ת כהמבואר ברש"י דסברת הכרעה דהוי רוב נגד היחיד. וה"נ בדרי"ג.

רוחץ כל גופו אבר אבר. יל"ב דסברת רב דדנים רחיצת כל אבר בנפרד ואין מצטרף ליחשב רחיצה אחת דכל הגוף, וכן משמע במה שפירש להברייתא דשרי כעין פניו ידיו ורגליו דהיינו אבר אבר, ומבוי דאי"ז כלל רחיצת הגוף, ובלישנא דרבה דשרי רב רחיצת כל גופו או משייר אבר אחד יתכן דאף דהוא רוב הגוף מ"מ לאו אסרו אלא רחיצת כולו, ויל"ב דבזה גופא שמשייר אבר אחד הוי כשינוי מדרך הרחיצה דעלמא ולא גזרו על זה.

איתיביה כל הני תיובתא תיובתא. הנה לעיל לא מסיק לה בלשון תיובתא דרב אלא דתניא כשמואל ויל"ב דבאמת רב תנא הוא ופליג. וצל"ע באמת למה כאן מסיק בתיובתא דהא רב תנא הוא.

התחילו הבלנים להחם בשבת, בר"ן פירש דלא נחשדו ישראל על השבתות אלא שהיו מסיקין סמוך לחשיכה ויש חשש חיתוי. אבל ברש"י לט: ד"ה בכלי כתב דאתי להחם בשבת כגון נותן צונן בחמין ומשמע דלא כהר"ן אלא שעברו אדאורייתא.

תוד"ה אלא שחמין. הקשו לפרש"י דנשתטפו בחמין דהא ר"י גופיה אסר לעיל בחמין ושמא יחלק בין שבת ליו"ט, ובמהרש"א הקשה דרש"י עצמו כתב כאן של"צ לחוש שהוחמו בשבת הרי דשבת נמי שרי בחמין. והנה האי עובדא דראב"ע ור"ע עדיין לא גזרו על הזיעה אלא ארחיצה עצמה ולאחמ"כ גזרו אזיעה ג"כ, והנה לר"ש לא אסרו השתטפות אפילו בחמין דלאו דרך רחיצה היא. וא"כ יתכן דאף דלר"י אסרוהו כרחיצה אי"ז אלא לאחר שגזרו גם אזיעה דכ"ש שיש לאסור ההשתטפות בחמין אבל מעיקרא דלא גזרו אלא ארחיצה עצמה ה"נ שרי השתטפותו אפילו לר"י.

דף מ ע"ב

אמבטיאות של כרכין אבל דכפרין נפיש הבלייהו ומזיע. הנה רש"י פירש דבנכנס שלא להזיע מיירי וא"כ מבואר דכיון דהוי פסי"ר שיזיע אסור אף באיסור להזיע שהוא דרבנן, ויל"ע להפוסקים דבדרבנן שרי אינו מתכוין אפילו פסי"ר. אמנם יל"ב דהכא שאני דכל מהות איסור הזיעה אינו לעצמו אלא שלא יראו מזיעין כדי שלא יבואו לרחוץ ויאמרו שהן מזיעין ובזה לא יועיל שמצד גדרי מעשה עבירה אי"ז בכלל מעשה ידיה דסו"ס עליו למנוע משום הרואין. וכזה יל"ב בהמשך דאמרי' לא יביא קומקומוס של חמין על מעיו בשבת ופרש"י דשמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת בחמין דלכאורה הרי אינו מתכוין וגם אי"ז פסי"ר ולמה נאסור מספק, וצל"ב דמ"מ יש גזירת הרואין.

מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג צינתו. פרש"י שלא יניחם שם עד שיחמו מבואר דאף במקום שראוי להתבשל אי דעתו לסלקו לפני"כ שרי, אבל הראשונים כולם נחלקו עליו דבמקום כזה אסור שמא ישכח ויתבשל וזהו גזירת הפשר דאף להפשיר בכה"ג אסור ורק במקום שלעולם לא יתבשל שרי. וכן שיטת התוס' לקמן מח. ד"ה מאי שנא עיי"ש דזה היה הנידון דר"ז ורבה.

ובאגלי"ט הקשה דמהו החשש שישכח ויתבשל דמ"מ לא נכשל במלאכה דהו"ל אינו מתכוין, ותיירץ דמדמעשה הבישול נעשה לעולם בההנחה ועשה כל המעשה הנצרך ורק נתכוין לשוב ולסלקו לא מהני דלא מתכוין לבישול דסו"ס מתכוין להנחה.

ובר"ן וברשב"א הקשו לפרש"י דשרי במקום הראוי לבשל כשדעתו להפשיר דמ"מ ליחסר משום שהיה ע"ג האש, ותירצו דכנגד המדורה הוי כסמיכה ואפילו אי נימא דלא שרי לסמוך אלא בשדופני הקירה מפסיקין ולא אצל האש הכא לא שרי ליתן אצל המדורה ממש אלא כנגדו וא"כ הו"ל הכירא ולא יחתה. וכתבו שכן הוא הדין לדידיהו בדבר המבושל כבר דאין בישול א"ב ושרי כנגד המדורה. וברמב"ן כתב דלהפשיר מותר אפילו ע"ג האש. וברשב"א התיר ליתן המבושל כ"צ ע"ג קדירת החמין דא"י דרך בישול, והר"ן צידד להתיר אפילו ע"ג האש ליתן דבר שאין צורכו לאפות ע"ג הכירה כפאנדי"ש וכיו"ב דניכר שהוא רק להתחמם.

קסבר ת"ק שמן אין בו משום בישול. הסברא משום דשמן אין בו התיקון וההשבחה דבישול ע"י בישולו. וכן מבואר במ"מ דהרמב"ם בפ"ט משבת ה"ג כתב דהמבשל דבר שא"י בישול כלל פטור ופירש המ"מ דזה נלמד מדנחלקו בסוגיין אי שמן יש בו משום בישול מכלל דדבר שא"י בישול פטור לד"ה. ומבואר דפלוגתייהו הוא בזה גופא דלמ"ד דשמן יש בו בישול קסבר דיש בו צורך בבישול, ובסברת המ"ד דהפשוטו זהו בישולו יל"ב עפ"י דסבר דאין בשמן תיקון דבישול וכל מה דנצרך הוא להפטר בלבד ולהכי הפשוטו זהו בישולו דזהו דרך התיקון בישול דידה. ומצינו כיו"ב לעיל לט. דבקולייס האיספנין ומליח הישן דהן קלי הבישול חייב אף בבישול בכלי שני דזהו בישולו. ובאמת בהני דן בביאווה"ל שס"ח ס"ד ד"ה היא גמ"מ אי בעינן עכ"פ יד סולדת בו או אפילו בפושרין. עיי"ש. אמנם יש לחלק דהתם מתוך שהן רכין מתבשלין ע"י הכלי שני כמו תיקון בישול הרגיל ליעשות בכ"ר ומשא"כ כאן הוא לגריעותו שאין נעשה בו תיקון הבישול כלל.

איכא בנייהו כלאחר יד, פרש"י דלת"ק אפילו ע"י שינוי אסור ורשב"ג שרי בשינוי. וצ"ע מ"ש מכל מלאכה כלאחר יד דאסור מדרבנן. וגם יל"ד להיפך בהאי דרשב"ג דאשה המחממת השמן לסוך בנה הקטן דיחשב כצרכי קטן דחשיב כחולה ושרי במלאכות דרבנן וא"כ אי שרי אף בעלמא לא הו"ל לפרש בכה"ג.

יד סולדת בו אסור. מבואר דחום הראוי לבישול הוא יד סולדת ופחות מזה הוא הפטר בעלמא. ובפשוטו וכן המשמעות דכל דוכתי דהשיעור דיס"ב הוא במתבשל דכשלא בא ליד סולדת אינו מתבשל ולא סגי דהכלי המבשלו הוא יד סולדת וכן מבואר ברש"י ד"ה לא. ולפי"ז בפשוטו צריך שבכלי יהא יותר מיס"ב כדי שהמתבשל יבא ליס"ב. אמנם בתוס' כאן ד"ה ושמע מבואר בלשונם דחומרא דכ"ר שביס"ב בכלי אסור. וכן משמע במ"מ וכן ברי"ו שבב"י. ויל"ב דודאי עיקר השיעור במתבשל אלא דלא הותר לכתחילה אא"כ אין הכלי יס"ב דאילו כשהכלי יס"ב יש לחוש שיבא המתבשל ליס"ב ויתבשל.

בקשתי להניח לו פך שמן באמבטי א"ל טול בכלי שני ותן. פרש"י דהך אמבטי שהמים נמשכין לה מהמעין חשוב ככ"ר. בתרוה"ד סי' קפא מדייק מכאן דאף כשא"י בכ"ר חשיב ככ"ר כ"ז שלא בא לכ"ש שרק בכ"ש שדפנותיו קרים מתקרר, ונתקשו בו דזהו דין עירוני שנחלקו בו בתוס' לעיל לט. ד"ה כל ובאריכות לקמן מב: ד"ה אבל, והא ניחא לר"ת בתוס' דעירוני ככ"ר ומבשל אבל לרשב"א דככ"ש יקשה ואף למסקנת התוס' דעירוני מבשל רק כדי קליפה, וכן פסק הרמ"א, הרי כאן שנתן השמן בכלי הוי דופני הכלי יותר מכדי קליפה והשמן לא יתבשל, וכה"ק ברעק"א כאן דדופני הכלי הוי כבר כדי קליפה. ויישבו דכל מה דעירוני אינו מבשל יותר מכ"ק דתתאה גבר וכאן שהמים שמהאבמטי באין תחת לשמן והוא התתאה א"י דומה לעירוני ומבשל יותר.

וש"מ הפשוטו זהו בישולו. כך גירסת רש"י והראשונים כולם תמהו עליו דא"כ למה שרי בכ"ש דהא ראוי להפטר ולכן גרסו כג"ה הגאונים דש"מ הפשוטו לא זהו בישולו דלהכי שרי בכ"ש. והוכיחו מכאן לגזירת הפטר דהרי לא רצה אלא להפשיר השמן ואסר לו בכלי ראשון דראוי לבישול ושמא ישכח ויתבשל שם. ובישוב הרש"י כתב הרשב"א דהלא מיירי בחמי טבריה כדלקמן וא"י בישול דאורייתא ולא גזרו אלא במקום הראוי לבישול בעלמא. ובאמת ברש"י עצמו פירש שיטתו בד"ה וש"מ הפשוטו במקום הראוי לבישול זהו בישולו. והיינו דאף דהפשוטו כבישולו אבל דוקא

בראוי לבשל בעלמא ולא בכ"ש. ובפשוטו היה נראה דס"ל דבכ"ש אי"ז דרך בישול וכעין היתר דכלאחר יד. אמנם הרי מפורש לעיל דבבבליס האיספנין וכיו"ב חייב אף בכלי שני הרי דאף בכ"ש יש אפשרות וחיוב בישול. ויל"ב דבאמת דרך הבישול הוא בכ"ר ודחייב בקלי הבישול בכ"ש דאף דאין דומה לבישול בפעולת תהליך הבישול אבל מביא לתיקון דנעשה מבושל ודומיא למבואר בר"ן וברמב"ן בע"ז (לח: מדפי הרי"ף) דשייך לחייב במליחה משום בישול. אבל מאידך בשמן אין בו התיקון דבישול רק תיקון דהכשר ודמייא לבישול מצד דאופן הפעולה הוא בדרך בישול ולהכי כשא"י"ז בחום של בישול אי"ז דומה למלאכת מבשל כלל. ועיין כזה בתפא"י בהקדמה למסכת שבת דהתולדה דמלאכה היא כשדומה לאב או בפעולה או בתוצאה.

טול בכ"ש ותן. במשנ"ב הוכיח מדלא אסר מצד הטמנה הרי דהטמנה במקצת ל"ש הטמנה ובחזו"א דחה דכאן ל"ד להטמנה כלל דהוי כהטמנה בכלי אחד.

תוד"ה וש"מ כ"ש אינו מבשל. ביארו החומרא דכ"ר שעמד ע"ג האור ודפנותיו חמין ואילו כ"ש דאין דפנותיו חמין הולך ומתקרר. ולפ"ז חילקו הפוסקים דלהכי בדבר גוש אף בכ"ש מבשל. ועוד דנו הפוסקים במצקת שנתחממו דפנותיה מהכ"ר כשהשהה המצקת בקדירה אבל לא נתחמם הכלי ע"ג האש אי דינו ככ"ר או ככ"ש.

לאפרושי מאיסורא שאני. ברמב"ן ורשב"א ושאר הקשו דמאי ס"ד שיניחנו למיעבד איסורא. ותיצרו דסברת המקשן דהו"ל לומר שלא בלשון הוראה אלא כמאן דל"צ להכי ושמעינן מהכא דלאפרושי מאיסורא שרי אפילו בלשון הוראה. והביאו מהירושלמי דשרי לומר בבית המרחץ אפילו סתם הלכות בית המרחץ אבל כתב הרמב"ן דלהבבלי לא הותר אלא לאפרושי מאיסורא. והנה מאחר דיכול לומר לו שלא בלשון הוראה א"כ צל"ע איך באמת שרי הרי לשון ההוראה אינה נצרכת לאפרושי מאיסורא. ולכאורה צל"ב דכשם שלהירושלמי הותרו לגמרי הלכות ביהמ"ר אף לבבלי הותר במקום לאפרושי מאיסורא וא"י"ז רק כדחיה ולהכי שרי אף בלשון הוראה.

דף מא ע"א.

רש"י ד"ה דלית ליה גידודי פירש דלהכי אסור דנועץ רגליו בקרקע וממחה העפר למים. וצל"ע א"כ למה לא אסור אלא בעקר רגליו מהקרקע.

לא קשיא הא כי נחית הא כי סליק כי הא דרבא וכו', הנה רבא אף כי נחית שחי ורק רבנן דבר"א חילקו בין כי נחית לכי סלקי וא"כ צל"ע למה דרב אבהו הוכרחנו להעמיד כי נחית דוקא ודלמא סבר דלעולם מכסה כרבא.

תוד"ה מוליאר הגרף. הביאו לפרש"י דהאיסור משום מוסיף הבל והקשו דל"ש למיגזר במוסיף הבל אלא בהטמנה. ובראש יוסף תירץ דרש"י לשיטתו בפירש בריש פירקין לאיסור שהיה נמי משום מוסיף הבל. ואף דבשהיה מהני גריפה באנטיכי לא מהני משום דחומו רב וכמו דאשכחן בתנור דלא מהני גרו"ק. ומשה"ק התוס' דדוחק לומר דמתני' בשעשה איסור הנה ברשב"א מבואר דמשנתנו המשך לסילון דטבריה שאסרוהו לשתיה משום שנעשה באיסור. ומשה"ק דלשתרי באנטיכי בשהיה אליבא דחנניה תירץ בראש יוסף דהכא בדלא בשיל כמאב"ד דאפילו חנניה מודה. וכן משה"ק דתיקשי לרבה ורב יוסף דשרו בהשהה ע"ג כירה ואפילו במזיד הנה התוס' שם פירשו דמייירי בלא בשיל כמאב"ד, אבל רש"י עצמו פירש שם דמייירי במאב"ד ואליבא דמאן דאסר וא"כ לדידיה לק"מ.

והתוס' עצמן פירשו דמייירי כשמוזגין ביין, ובמוליאר אינן כ"כ היין שיתבשל חמין מהמים שמוזגין לתוכו משא"כ באנטיכי, והנה הר"ן כתב כעין התוס' אבל ביאר דנותנין היין לתוך המוליאר ושרי דל"ח כ"ר כיון שהגחלים בצידו ומשא"כ באנטיכי דהגחלים תחתיו ויותר מכך דמכיון דהוא חם ביותר אפילו לא היו בו מתחילה כלל גחלים חשיב ככ"ר, וכתב באגל"ט שחידושו דהר"ן דכשהגחלים מן הצד ל"ח ככ"ר לא נזכר בשום פוסק.

ועכ"פ בתוס' משמע דלא כהר"ן, וברשב"א הביא מהתוספות דכיון דאנטיכי חס ביותר מבשל אפילו בכלי שני. והביא דהרבינו יונה הקשה ע"ז דהא לקמן מסקינן דאפילו אמבטי שרי בחמין לתוך הצונן, ועוד דלישתרי בנותן צונן מרובין כבמשנה הבאה. ובתוס' נראה דהיה להם שיעור מזיגה קבוע. ופירש הרבינו יונה דאסרו חכמים לאנטיכי אפילו בנותן לתוכו צונן מרובה דמדחם ביותר חוזרין ומתבשלין לאחמ"כ מחוס באנטיכי והוא לא ידע מכך, וגזרו אפילו מלשותות חמין שהיו בו מע"ש שמא יתן בשבת. והרשב"א פירש דמיירי בנותן בשבת ואסרוהו דלעולם יבא בסוף לידי חימום. וברשב"א הביא להקשות על רש"י דלמה הוזכר רק מוליאר הגרוף ולא הקטום וע"כ דא"י מצד שהיה. וצל"ע לדידיה מדבהמשך תניא כותיה דר"נ אנטיכי אע"פ שגרופה וקטומה אין שותין הימנה, ולדידיה ל"ש כאן ענין קטומה.

דף מא ע"ב.

והלא מצרף ר"ש היא דאמר דשאי"מ מותר. פירשו התוס' ד"ה מיחם דמיירי בענין דיכול להיות שלא יצרף דלא הוי פסי"ר דבפסי"ר מודה ר"ש. וברשב"א הביא מהראב"ד דאזיל כאביי לפני החזרה דמעיקרא סבר דאפילו בפסי"ר שרי ר"ש כמבואר לקמן קלג., וברמב"ן במלחמות ת"י דא"י פסי"ר דשמא כבר נצרף קודם שנעשה כלי וא"י צ לצירוף זה, ובביאוריה"ל סי' שטז ס"ג ד"ה ולכן הוכיח מיניה דאף בדבר שהספק הוא לשעבר ומעתה להבא הוא פסי"ר מ"מ שרי וכשיטת הט"ז שם ודלא כהרעק"א דאוסר בזה. ויסוד הנידון בזה ביארו עפ"י מה שיל"ד בגדר חומרא דפסי"ר דבתוס' כאן ד"ה מיחם גבי התולש בארעא דידיה דהוי פסי"ר פירשו דאף אי אינו מתכוין ליפות אן סהדי דמתכוין, אבל במקו"א כתבו הלשון דבפסי"ר חשיב שאין מתכוין כמתכוין והיינו דאף אי באמת אין מתכוין לחלק המלאכה אבל מדהוי פסי"ר ופעולה אחת מוכרחת מהשניה חשיב כחד מעשה והכונה לחלק מהמעשה סגי ליחשב שכל המעשה נעשה מתוך כונה. ולהביאור דבפסי"ר א"י דמתכוין כל דלהגברא הוא ספק אף אי הוא ספק בלשעבר נמי שרי, אבל אי יסודו דבפסי"ר חשיב כחד מעשה ל"מ כשהוא ספק לשעבר דהשתא מיהא הוא מוכרח ליעשות וחשיב כחד מעשה.

וברמב"ם פ"ב משבת ה"ב כתב דהמכבה גחלת של מתכת פטור ואם נתכוין לצרף חייב דתולדת מכבה הוא. ובראב"ד השיגו דהא הו"ל פסי"ר והרי הרמב"ם פסק דמשאצ"ל חייב וא"כ אף בלא נתכוין לצרף יתחייב. וכן הקשה הרמ"ך. ובמ"מ שם תירץ דכשאין מתכוין א"י מלאכה כלל שאין רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לקטימת קיסם שאינו תיקון כלי למי שאין מתקנו, ובמ"מ שם תמה על רש"י וכ"כ הראב"ד דחיוב דמצרף משום גמר מלאכה דהלא אין עושין זה בגמר המלאכה.

ויסוד המ"מ דיש דוכתי דאפילו בפסי"ר כל שאינו מתכוין פטור משום דא"י צורת המלאכה אלא כשיתכוין, הוא מובא בכמה דוכתי. והנה אי יסוד דפסי"ר דאנ"ס דמתכוין ודאי ל"ש כל יסוד המ"מ דהרי באמת הוא מתכוין וכל דבריו אתי להביאור השני בפסי"ר.

תוד"ה מיחם. הביאו לפרש"י ביומא דבצירוף דהוא מדרבנן לא אסר רבי יהודה באינו מתכוין, והקשו דהכא אסר ר"י בצירוף כשאי"מ. ובתוס' רא"ש תירץ דבעשיות שעומדות ליעשות מהן כלי א"י גמר מלאכה והיינו דלהכי התם הוי מדרבנן ואילו הכא מדאורייתא חשיב גמ"מ. וברמב"ן כתב באופ"א דבעשיות אין מצטרפות לגמרי דמפשירות למים ואין מצטרפות אלא בצוננין.

ובעיקר סברת רש"י דבדרבנן לא אסר ר"י כשאי"מ יל"ב דבדאורייתא מהות האיסור הוא מה שנעשה העבירה בפועל ואף דלא נתכוין לא מועיל לו, אבל בדרבנן דמהות האיסור משום לא תסור כל שלא מתכוין הגברא לזה ונעשית מאליה שלא מדעתו אין כאן את כל מהות האיסור. אמנם בתוס' נקטו דבשבת כשאין מתכוין לא אסור לר"י אלא מדרבנן וברעק"א בגלה"ש ציין דכן הוא ג"כ שיטת רש"י לקמן קכא: ד"ה לפי תומו. ולפי"ז יתבאר בפשיטות דלהכי בדרבנן לא אסר ר"י כשאין מתכוין דהוי כגזירה לגזירה. אמנם שיטת הרמב"ן ועוד דלא כהתוס' ורש"י אלא אף בשבת חייב לר"י באי"מ כמתכוין.

ובמשה"ק התוס' על רש"י דהא בגרירת ספסל אוסר ר"י שאין מתכוין אף דאפילו מתכוין אינו אלא מדרבנן דהוי חורש כלאח"י וכמפ"י בסוף פרקין, י"ל דהנה ברש"י ב"ק לג. נקט דאפילו במקלקל בשבת והזיק פטור מדין קלב"מ

וכחייבי מיתות שוגגין והתוס' שם חלקו עליו דבמקלקל אי"ז כלל בצורת המלאכה וברש"י מבואר דמקלקל דאין פטורו אלא משום מחשבת חשיב דיש כאן בעצם מעשה המלאכה ורק הגברא פטור עליה ולהכי חשיב כחיי"מ שוגגין. ולפי"ז י"ל דה"נ להכי אסרו ר"י בשא"מ דיש כאן מלאכה דאורייתא מצד המעשה עצמו. ובמשה"ק התוס' למה ביומא לא הביאו משנה דביצה דאסר ר"י בספסל מבואר במ"מ דקושית הגמ' ממה דפסק אביי עצמו כר"י.

ושיטת התוס' דבשבת פלוגתייהו דר"י ור"ש בשא"מ אי אסור מדרבנן ורק בכה"ת פליגי בדאורייתא, והנה הפלוגתא מוזכר בחדא מחתא בכל דוכתי. וצל"ב דבאמת אין זה אלא הפלוגתא דכל התורה דלר"ש כשא"מ ל"ח מעשהו ולהכי שרי אפילו מדרבנן, ולר"י חשיב מעשהו ובשבת מיפטר משום מחשבת כדביארו בתוס' ומה"ט ראוי ליאסר מדרבנן דבכל פטורי דמחשבת איכא חד איסור דרבנן במשאצ"ג ובמתעסק ומקלקל, [וכמבואר ברעק"א לעיל יא.]. וביארו דבכריתות כ: דאמרי' דבנתכין לכבות והובערו תלוי ברי"י ור"ש אי דבר שא"מ פטור או חייב הכונה שם משאצ"ג וקרי לה שא"מ דאפילו שא"מ מחייב בפסי"ר ומשאצ"ג. וצל"ע סו"ס אין כאן הפטור דשא"מ כיון דהוא פסי"ר ואיך כדי לאשמעי' האי חידוש דר"י הוזכר במה שאינו נכון. וצל"ב דבאמת בכל שא"מ ע"כ יש ג"כ הפטור דמשאצ"ג ולהכי כשקראוהו שא"מ כאילו אמרו שהוא משאצ"ג ויותר מכך דאפילו אי"מ לזה, דאף דמצד גדר דשא"מ לא מיפטר אבל מצד הפטור דמשאצ"ג יש בו אופן הפטור דמשאצ"ג באופן של שא"מ ובוזה נמי פליגי ר"י ור"ש אי חייב או פטור.

ובחידושי ר"ח הלוי פ"י משבת דן במש"כ הרמב"ם דהחזקה לכבות רק בנתכין להבעיר חייב שתיים אבל בלא"ה לא, וקשה דהא הוי פסי"ר והרמב"ם הרי פסק דמשאצ"ג חייב, וביאר דאף דהוי פסי"ר ומה"ט לר"י מחייב מצד שא"מ אבל לר"ש פטור מדין שא"מ ומשום דחלוק הפטור דשא"מ לר"ש בכה"ת דיסודו שאין לו רצון במעשה משא"מ דפטור בשבת לר"י דנלמד ממחשבת דיסודו שאין לו דעת להאי מעשה, ולהכי בפסי"ר הרי יש לו דעת ומחייב, אבל מדסו"ס לא ניח"ל בזה ואין רוצה בו חשיב לר"ש כא"מ דכה"ת ומיפטר, והרמב"ם הרי פסק דבא"מ פטור בכה"ת כר"ש ולהכי פטר בזה.

תוד"ה לא שנו. בתו' נקטו הלשון דבפינהו עם החמין אינו מצרף אא"כ מלאהו כולו, אבל בתו"י כתב דמצרף כשמילאוהו כ"כ שיצטננו החמין וכ"כ בשאר הראשונים ויתכן דאף להתוס' זהו השיעור. ובמש"כ התוס' דאי מפרש שמואל פינה עם החמין נידוק דדוקא בזה שרי אבל בפינה ממנו אסור דמצרף, עיין ברשב"א דכתב דשמואל סבר דאי"ז דיוק לא לכאן ולא לכאן.

דף מב ע"א.

מכבין גחלת של מתכת ברה"ר. בטעמא דלית ביה כיבוי מדאורייתא הנה בר"ח שעה"ג כאן מבוי דהמתכת אף דהיא רותחת היא שחורה ולא אדומה וא"כ י"ל דל"ח אש ממש. אבל ברש"י לקמן קלד. ד"ה בגחלת ביאר דל"ש בה כיבוי מדאניה עושה פחם.

ומבואר א"כ דאפילו לר"י דמחייב אף במשאצ"ג אף שאין מעכב שיהא צריך לפחם אבל בעי' שיהא במציאות פחם דזהו מהות המלאכה, והנה המכבה מוזכר במשנה לקמן עג. כההפך דמבעיר ודומיא דבונה וסותר וכותב ומוחק וא"כ היה ראוי שתהא מהות המלאכה עצם כיבוי האש, והמבואר דע"כ מהות המלאכה כולל גם חלק התיקון שהיה במשכן והיא הפחם.

ובעיקר הסוגיא עיין בר"ח וכן הביאו בר"ן וברשב"א מהבה"ג דבאמת החילוק דמתכת מעץ לפי שאין ניכר לרבים שהיא רותחת וניזוקין בה ושרי אפילו מלאכה דאורייתא במקום הזיקא דרבים, וביארו הר"ן והרשב"א דחשיב הזיקא דרבים כסכנת נפשות. אבל להלכה נקטו דרק איסורי דרבנן הותרו במקום הזיקא דרבים.

תודיה ואפילו של עץ. ביארו דס"ד דהמחלוקת דר"י ור"ש במשאצ"ג תליא במחלוקתם בדשא"מ, דמדבנתכוין במשאצ"ג חייב לר"י להכי בשא"מ אסור מרבנן. [ולכאורה היה אפשר"ל באופ"א דלר"ש הפטור דמשאצ"ג הוא הרי ממחשבת כמבוי בחגיגה י. וכן מה דלר"י פטור בשבת בשא"מ הוא ממחשבת כבתוס' ד"ה מיחם, וא"כ ר"ש דשא"מ שרי בכה"ת ול"צ למחשבת לגבי שא"מ דריש לה למשאצ"ג, ואילו לר"י דבכה"ת שא"מ חייב ודריש ממחשבת לפטור בשבת דשא"מ לא דריש לה גבי משאצ"ג דלא אייתר ליה. אמנם באמת מחשבת נדרש להרבה דרשות דמקלקל ודבמשכן חשיבה הוי אב וא"כ בין כה לא מייתר].

ובתוס' הרא"ש כתב דהס"ד דכי היכי דלשמואל מחייב באצ"ג כצריכה לגופה ה"נ שאין מתכוין במתכוין, והיינו דס"ד דיסוד סברתו דמחייב במשאצ"ג דלא ישתנה המלאכה לפי דעת הגבירא אלא נקבעת צורתה לפי הנעשה בפועל וה"נ גבי שא"מ נימא כן, אמנם למסקנא לא תלי זה בזה וכדביארו התוס'.

ת"ר נותן אדם חמין לתוך צונן. לרש"י החילוק דבחמין לצונן תתאה גבר ואינו מבשל וליהפך הוא מבשל. ובתוס' הקשו עליו דמ"מ מבשל כדי קליפה, והנה בתוס' בע"ב הביאו שיטת רבינו שמואל דעירוי אינו מבשל כלל, וא"כ יתישב רש"י כהרשב"ם, אמנם ברשב"א וכן בספה"י לר"ת הביאו דרש"י עצמו סובר דעירוי מבשל כדי קליפה. ויל"ב דסבר דל"ש בישול כדי קליפה דהמים מתערבין ונבללים ואין עומד כדי קליפה בפני"ע. ומשה"ק דליפרוך מהכא למ"ד עילאה גבר תירצו הראשונים דבלא"ה פריך לה התם.

והתוס' פירשו דחמין לצונן הצונן מרובים, וצונן לחמין החמין מרובים דכך הדרך ליתן המועט במרובה. וביאר בפמ"ג יו"ד ס"ס סח דלהכי ל"ש בזה עילאה ותתאה דזה רק כששניהם שוין ולא כשאחד מרובה. וכתב בביאה"ל סי' ש"ח סי"א ד"ה אבל דאי"ז תלוי בכמות המים דאי החמין מרובין אסור אלא גם באיכות החום דאי לא חמין כ"כ ולאחר נתינת הצונן אי"ז יס"ב שרי.

והר"ן והרשב"א פירשו דבחמין לצונן שרי דהוא כ"ש ואף דהוי עירוי שמבשל כ"ק זה דוקא בעירוי ע"ג דבר גוש, אבל לח בלח שמתערבין ל"ש בזה עילאה ותתאה, וביאר החזו"א דמדתערבין חשיב כנפסק הקילוח דאינו מבשל כדי קליפה, ומדהכלי כ"ש אינו מבשל, וצונן לחמין בכ"ר אסור דמבשל, וב"ש אסור אף בכ"ש גזירה משום כ"ר. ובתוס' מבואר דאף כשמתערבין שייך בזה הכלל דעירוי מבשל כ"ק, והנה היה אפשר"ל דה"ט דלפני שמתערבין מיד תיכף שנפגשים המים אהדדי מבשל כ"ק, אבל הא ליתא דהרי כשנותן צונן מרובים שרי להתוס' ולא אמרי' דבתחילת הנתינה מתבשלים הראשונים כ"ק. ובמג"א ש"ח סי"א כתב דאסור ליתן דבר גוש רותח לתוך צונן דמבשל כ"ק, והחוו"ד ביו"ד סי' צא ובנשמ"א הקשו דהא המים נבללין כה"ז ואין נעשים כולם ליס"ב ואין כאן כ"ק בפני"ע שיתבשל, ובחוו"ד נראה דסברת המג"א דהמים שנבלעין בדבר הגוש הן מתבטלים כ"ק. ועכ"פ בתוס' צל"ע בזה.

אמבטי. לרש"י אמבטי הוא גם כ"ר וגם עשוי לרחיצה ומחמים אותו הרבה ואילו ספל הוא כ"ש אבל עשוי לרחיצה ומחמים הרבה ולר"י גזרינן ביה. ומפורש מיהא כרש"י דמדינא ליכא בישול עכ"פ בספל מדהוא כ"ש. ובתוס' פירשו דאמבטי הוא כ"ש ומדמחמים הרבה גזרו שהרואה סבור שהוא כ"ר וספל הוא לרחיצה והוא פחות מאמבטי. ובר"ן פירש כרש"י דאמבטי הוא כ"ר והוסיף דמדמחממין אותו הרבה אסרוהו אפילו להפשיר. וספל הוא כ"ש. והרשב"א פירש כהתוס' דאמבטי הוא כ"ש אבל פירש דאיסורו מדאורייתא דכיון דמחממים אותו יותר מדאי א"א לבא לידי הפשר אלא לידי בישול, וספל ס"ד דהוא כיו"ב ולמסקנא אינו אלא ככוס. והוסיף הרשב"א לבאר דבכוס בכ"ש אין באין ליס"ב שהוא בישול אלא להפשר דאף אי חזינן כשנתן צונן מועט בחמין שהיס"ב משנתערבו, אי"ז שהצונן נעשה ליס"ב אלא שהחמין המעורבין נשארו בחום דיס"ב.

ובב"י ביאר להטור דפירש לאמבטי כהרשב"א. והחיי אדם ייסד מזה דאף דקיי"ל דכ"ש אינו מבשל אף שהיס"ב אבל כשהיד נכוית בו מבשל והוכיח לה מהאי דינא דהטור, וכן מהרמב"ם פ"ג דמעשרות הט"ו לגבי בישול הקובע למעשרות שכתב דבכ"ש מותר ליתן השמן אבל אם היה חם ביותר שהיד ניכוית בו לא יתן לתוכו מפני שהוא מבשל ומקורו מהירושלמי דמעשרות. ומה"ט תמה כל כל הגאונים הראשונים והאחרונים שלא הביאו דין זה. ובמשנ"ב הביאו לחיי"א בסי' שיח סקמ"ו, אבל בשבה"ש תמה

דלא נזכר זה בשום פוסק ואפילו הרמב"ם לא הביא חילוק זה בהלכות שבת, ובב"י ביו"ד ר"ס ק"ה כתב דכ"ש אפי' יס"ב אינו מבשל ואפי' מעלה רתיחות בכ"ש כעין כ"ר אינו מבשל דכלל גדול הוא דכ"ש אינו מבשל בשום פנים, דאלי"כ לא הו"ל לתלמודא לסתום ולומר דכ"ש אינו מבשל, ובחזו"א הביא לחי"א ושכן מבואר ברמב"ם ובירושלמי גבי מעשרות, אבל נקט דהבבלי חולק אירושלמי, ולהכי לעיקר דינא אי"צ להחמיר מדלא הוזכר ברי"ף ורמב"ם (הלי' שבת) וטור ושו"ע, אלא דצריך להחמיר משום דקשה להקל באיסור שבת, וכתב דלפי"ז נפל בבירא כל ההיתר דכ"ש אינו מבשל דהרי קשה לשער בין יס"ב ליד נכוית. וכתב דנהגו להקל בכלי שלישי אף דאין מקור לחילוק דכלי שלישי מכ"ש מדאינו אלא חומרא, ועל הרוב אין היס"ב.

תוד"ה מי סברת. שיטת התוס' דלמסקנא לא נשאר הא דאמרי' דר"ש בן מנסיא ארישא קאי אלא לעולם אסיפא קאי אאמבטי ולהלכה אסור באמבטי צונן לתוך חמין כדפסק ר"נ כותיה. וכתבו התוס' דלפי"ז אתיא מתני' דשריא לתוך הכוס כההלכה, והיינו דנקטו דהמשנה מתיר בכוס אפילו צונן לחמין ואי רשב"מ דהלכתא כותיה קאי ארישא הרי אסור. והנה להתוס' הפירוש דצונן לחמין הוא שהחמין מרובים כדי בישול ולא כדי הפשר והרי במשנה קתני לתוך הכוס כדי להפשירן, וא"כ צ"ב איך נקטו מהמשנה דשרי אף צונן לחמין. וצ"ב דמדלא הזכירה המשנה לכוס בהרישא דמיחם שפינהו אלא גבי ההיתר להפשיר דסיפא ע"כ דבכוס לעולם הוא להפשיר.

אבל שיטת הרי"ף כדפירשוהו הראשונים דאף למסקנא רשב"מ ארישא קאי ולא אסיפא ואוסר בכוס צונן לחמין, ואף דר"נ פוסק כותיה אבל רבא דהוא בתראה לא קפיד אמנא ושרי בכוס אף צונן לחמין, ובאמבטי נמי שרינן חמין לצונן דלא פליג רשב"מ בהא.

האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין. הנה לעיל דף מ. מבואר דכ"ר מבשל כ"ז שהיס"ב. ובר"ן כאן וברמב"ן סוף ע"ז כתבו דלהירושלמי כ"ר שלא ע"ג האש אין מבשל מה"ת אלא אסור מדרבנן, ובמג"א שיי"ח סקכ"ח הבין בירושלמי דבכ"ר עשו הרחקה דאפילו אין היס"ב אסור, אבל בביהגר"א שם האריך דלא דק בביאור הירושלמי, וכן פסק המשנ"ב דרק ביס"ב אסור.

רש"י ד"ה לא יתן לתוכן תבלין משתחשך. בראש יוסף הביא מהט"ז דביאר דרש"י בא לאשמעי' דאפילו לאחר זמן משהעבירוהו הוא מבשל כ"ז שהיס"ב ולאפוקי מההגמ"ר שהובא בב"י דרק עם סילוקו מהאש מיד הוא מבשל. וברעק"א ביאר דהנה רבי יהודה פליג דאין כ"ר מבשל תבלין (וכמב' בתוס' בע"ב דרק אתבלין פליג) וחדש הגרעק"א דאפילו לת"ק אין תבלין מתבשל מה"ת ורק מדרבנן אסור, ולכן פרש"י רק משתחשך דבביה"ש אמרי' ספק דרבנן לקולא.

דף מב ע"ב.

תוד"ה אבל, מבואר ג' שיטות דלרשב"ם עירוי ככ"ש ואינו מבשל כלל דתתאה גבר ודאמרי' בפסחים דאדמיקר ליה בלע הוא לענין בליעה ולא לבישול, ולר"י עירוי ככ"ר ומבשל כולו כ"ז שלא נפסק הקילוח וכמבואר בתוס' זבחים צה: וכ"ה שיטת והר"ן וההג"א. ושיטת ר"ת דעירוי אינו לא ככ"ר ולא ככ"ש אלא מבשל כדי קליפה, ומבואר ברא"ש כאן דהוא גם בכמות שאינו מבשל אלא כ"ק, וגם באיכות דאי"ז כח בישול כ"כ אלא כ"ק. וברמ"א ביו"ד סי' ס"ח סי"ט פסק דכ"ז שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק ולאחמ"כ לא.

מלח אינה כתבלין דבכ"ש נמי בשלה. והיינו דהוי קלי הבישול וכקולייס האיספנין לעיל לט. דמתבשל אפי' בכ"ש, ומכאן למד היראים דה"ה לכל קלי הבישול. ובתוס' הביאו ב' שיטות דהעיקר לפסוק כל"ב דאפי' בכ"ר אין מתבשל וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והשו"ע וי"א לפסוק כל"ק דאפילו בכ"ש בשלה והמחמיר שלא ליתן מלח בקערה כ"ז שהיס"ב תע"ב וכן הובא ברמ"א. והנה בביאוה"ל שיי"ח ס"ד דייק מהפוסקים דבקולייס האיספנין אסור אפילו אין היס"ב ורק בצונן מותר. והנה בתוס' כאן מפורש גבי מלח דלא אסור אלא ביס"ב.

וכתב המשנ"ב דדוקא במלח שחופרין פליגי אבל במלח שעושין ממים שמבשלים אותן אין בו משום בישול לכו"ע דאין בישול אח"ב ושרי אפילו בכ"ר כשאינו ע"ג האש, ויש מחמירין דנראה כמבשל. כבישרא דתורא. ברא"ש הוציא מזה דמותר ליתן בשר בשור אפילו בכ"ר. ובסוף מסיק דאסור דמ"מ הלחלוחית שבו מתבשל וכן פסק בטושו"ע לאסור.

תוד"ה ואם נתנהו מבעו"י מותר. הלשון דחוק דהול"ל אבל מבעו"י נותנין. ובתויו"ט דייק מהרש"י שפירש מותר להניחה שם, דמשמע דבאמת אסור ליתן הכלי אף מבעו"י דבקל רגילים לטלטל הכלי ורק אם כבר נתן מותר להשאיר.

תוד"ה ואין ניאותין. פלוגתא דר"י ור"ש היא לקמן מד. במוקצה מחמת מיאוס כנר חרס שדלק כבר ובמוקצה מחמת איסור כנר מתכת שדלק בביה"ש דשבת דלר"י אמרי' מיגו דאיתקצאי ולר"ש לא. וכן פליגי במוקצה מדעתו כתבואה שבאוצר (לקמן קכו.) ולשחוט ביו"ט המדבריות (קנו.) ומודה ר"ש במוקצה דחסרון כיס ומ"מ מצוה כנר הדולק (מה.) ומ"מ גופו כמעות שאין להם שימוש בשבת (מד:).

בא"ד, איכא לאוקמא כר"ש. ביאר המהרש"א דהתוס' בעו לאוקמא כר"ש דמדקתני אין ניאותין ממנו משמע דרך להשתמש בו אסור אבל לטלטלו מותר, ואילו לר"י מדהיה אסור ביה"ש לטלטול איתקצאי לכל השבת, אבל לר"ש מתחלק דינו דלשימוש דאיסורו משום מוקצה למצוה אסור לכל זמן המצוה שהנר דולק אף שהשמן טפסף ממנו אבל לטלטול דאיסורו משום בסיס אי"ז אלא כשהוא בסיס בתוך הנר אבל משטפסף כבר אינו בסיס שרי. והרעק"א בגלה"ש נחלק אמהרש"א דאסור אף בטלטול דאוכל שאין ראוי לשימוש נאסר בטלטול כמג"א סי' תקט"ו. ולרעק"א יל"ב דמ"מ בעי התוס' לאוקמא כר"ש דלר"ש כל איסורו נובע מאיסור ליהנות ממנו ושייך למקריה לאיסוריה דאין ניאותין ממנו משא"כ לר"י.

והנה המג"א שם מיירי בדבר האסור בהנאה כל השבת ומינה יליף הרעק"א דה"נ בשמן אף דבביה"ש נשתמש בו להאיר ולאחר שנכבה הנר שרי להשתמש לר"ש דמ"מ בשעה שאסור ליהנות ה"נ דאסור לטלטלו, אבל במהרש"א צל"ב דנקט דאחרי דאי"ז אסור לשימוש אלא לשעה לא נאסר כלל בטלטול.

והצלה שאינה מצויה לא התירו. לפרש"י מיירי כלפי האיסור דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל והתירוהו רק להצלה מצויה, והתוס' נחלקו דאפילו לדבר המותר מיירי ודאסור בהצלה שאינה מצויה דהוי טירחא שלא לצורך השבת. וברמב"ן והרשב"א ושאר פירשו דבמביא הכלי לצורך הצלה גזרו שמא יבא להביא כלי דרך רה"ר, והתירו זה לצורך הצלה מצויה בלבד.

תוד"ה שאינה מצויה. פירשו דטפטוף השמן שכיח יותר מניצוצות אלא דאדרבה מדשכיח טובא לא שכיח שלא יתנו כלי מבעו"י. אבל ברש"י ד"ה שאינה מצויה פירש דטפטוף השמן אין מצוי ודקדק מזה הרשב"א דלרש"י הטפטוף עצמו לא שכיח כניצוצות.

והנה צל"ע בגדר דמצויה דהרי החבית מדנשברה ע"כ דהיתה רעועה או בתנאים אחרים שהביאו לשבירתה ודחשיב הצלה שאינה מצויה הוא משום דסתם חביות דעלמא אין נשברות, וא"כ מה משני דמיירי בחדתי דשכיחי דפקעי והרי סו"ס סתם חביות לא פקעי. וכן גבי נר שלא אחז בקורה הרי ע"כ מיירי בהניחו סמוך לקורה ובכה"ג מצוי דליקה אלא דזה גופא לא שכיח בעלמא שיניחו שם, וא"כ מאי משני בבתי גחני דשכיח דליקה דסו"ס בעלמא לא שכיח. וצל"ב דהגדר בזה דמה שהוא הוסיף בפשיעתו שע"ז נצרך להצלה ל"ח הצלה מצויה ולא התירו אא"כ כך צורת הדבר מצ"ע דמצוי ההפסד בלא חידוש סיבות היזק מצידו. וזהו א"כ סברת התוס' דאף דעצם טפטוף השמן המצריך כלי הוא מצוי, אבל הצורך שלו בשבת אינו מצוי ובא ע"י פשיעתו. אבל לרש"י יל"ב דהגדר דלא עמדו להתיר להצלת ממון

אלא על השכיח ולא נכלל בשם הצלה סוגי הצלה דלא שכיחי, ואי טפטוף עצמו שכיח ונצרך הצלה דכלי הוא ממילא בכלל ההיתר דהצלה המצויה ומה דעל הרוב עושין האי הצלה מעייש לא משוי לה הצלה שאינה מצויה.

דף מג ע"א.

תוד"ה דמבטל כלי מהיכנו. הביאו לפרש"י לקמן קנד: דפירש דמחזי כסותר ואילו כאן פרש"י דכאילו מחברו בטיט. והנה מה דמחזי כסותר בפשוטו אי"ז מצד דנאסר מטלטול אלא מדנאסר בשימוש וביטול תורת כלי שבו, וא"כ יל"ב דהכא כשהכלי מקבל השמן והביצה אף שהן מוקצין אבל להכלי יש שימוש בהחזקתן ולא ביטול משימושין ולהכי לא פירש דמחזי כסותר אלא דהוי כמחברו בטיט שא"א להזיזו ולטלטלו ממקומו. ורק לקמן דמייירי בהניח כרים תחת העששיות שלא ישברו בנפילתן דלאחר שנמנע שבירתן אינו משמש כלום במה שהעששיות על הכר ולא על הארץ להכי מחזי כסותר. ומה דהתם לא פירש דמחברו בטיט יל"ב דהנה הרמב"ן שם הקשה דהעששיות אינן מוקצה אלא כשמל"א שמותר לטלטלו לצוגומ"ק וביאר דמ"מ חשיב ביכמ"ה שהופכו מכשמל"ה לכשמל"א, וא"כ יוצא דאין אוסרו מלהזיזו לגמרי אלא ממעט התירו ולהכי לא פירש אלא משום דמחזי כסותר.

ובראש יוסף כתב דברש"י כאן מג. ד"ה מפני מבואר טעם שלישי דהאיסור מה שעכשיו עושהו מוקצה. והיינו דאי"ז מצד מניעת השימושים בפועל לאחמ"כ אלא עצם קביעתו עתה למוקצה.

ובאמת בעיקר הגדר דביכמ"ה נחלקו בפשוטו הראשונים בגדרו, דבתורי"ד לקמן קנד: נקט בפשיטות דכל האיסור אינו אלא כשעושהו לבסיס ולמוקצה ובלא"ה אי"ז בכלל ביכמ"ה. אבל בבעה"מ שם מבואר דאף כשאינו נעשה בסיס אלא שמבטל שימושי בפועל חשיב ביכמ"ה, ולזה ביאר הא דאמרינן כאן גבי קורה שנשברה שסומכין אותה בספסל בדרי דאי בעי שקיל לה דזה לא מהני אא"כ באמת דעתו לשוב ולטלה דאל"ה הרי אין לך רפוי מביצה שבכלי דאסור משום ביכמ"ה. ומבואר מדדימהו לביצה שבכלי דלאו מצד איסור בסיס אתינן ודלהכי לא איכפ"ל דאין הספסל בסיס אי סו"ס מונעו מאפשרות שימושין בפועל, ומבואר ג"כ בפשוטו דאין הכלי נעשה בסיס לביצה כלל דאין עושין בסיס באמצע שבת ודלא כמבואר מהתורי"ד להיפך דנעשה בסיס באמצע שבת ולהכי חשיב ביכמ"ה.

וברש"י שפירש דעושהו מוקצה משמע כהתורי"ד, אמנם מהרש"י לאחמ"כ ד"ה וכן קורה שכתב דס"ד דמהדקו שאין יכול שוב ליטלו משמע דהכל תלוי באפשרות טלטול בפועל, וכבעה"מ.

טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן, ופירשו התוס' וכ"כ שא"ר דהטבל עצמו ודאי מוקצה הוא אלא דמ"מ ל"ח בבימ"ה מדעבר ותיקנו מתוקן. ובפשוטו אפשר"ל דלהכי אי"ז ביכמ"ה משום דבפועל הכלי לא נתבטל דיש לו האפשרות להשתמש אי יעבור ויתקנו, אמנם הנה בתוס' הקשו דבכל ביכמ"ה כביצה בכלי נימא דאי"ז ביכמ"ה דבעבר והסיר הביצה שרי הכלי, ותירצו דהתם א"א לתקן האיסור דהכלי כמו שהוא עם הביצה ומשא"כ טבל דיש לה היתר ע"י תיקון, ומבואר בפשוטו דאי"ז מצד האפשרות שימוש בכלי בפועל ע"י שיעבור אלא אף אי ודאי לא יעבור מ"מ זה גופא דיכול להתיר להאיסור כשיתקנו חשיב דאי"ז חפצא האסור לגמרי אלא כאיסור זמני עד שיתקנו וכן מבואר ברשב"א דמה"ט דבתיקני מתוקן הרי קליש איסוריה. וכן מבואר בגמ' ביצה דף לד: דאמרי' דמה"ט דאי עבר ותיקנו מתוקן לא אמרינן ביה מיגו דאתקצאי ביה"ש אתקצאי לכולא יומא.

והנה התוס' ביארו דל"מ מה דאי עבר אדרבנן וסילק הביצה מהכלי ונעשה כלי מתוקן דסו"ס לא היתר עצם איסורו, וכן ביארו בתוס' ביצה לא: גבי מיטה שיש עליה מעות וסל לאפרוחין דאמרי' מיגו דאיתקצאי מה"ט. אבל ברמב"ן במלחמות שם (יט: מדה"ר) נתקשה בזה מ"ש טבל משאר מוקצין כמיטה שעליה מעות ונר ושוחט בשבת ועוד, וביאר דכולהו מחוסרין מלאכה הן ואינו יכול ליהנות מהן עד שיעבור על האיסור, אבל טבל יכול הוא אלא שאינו רשאי. וצ"ב דהא אף בהנהו יש מהן שיכול מצד המציאות להשתמש בהן בלא מלאכה כמו מיטה שיש עליה מעות אלא שאינו רשאי ואף הטבל צריך ליטלו כמו נטילת המעות, וצ"ב דמ"מ נטילת המעות הוא שינוי ממשי של מצב המטה ואילו תיקון הטבל דאי"ז אלא קריאת שם אתרו"מ כולו דין בלא שינוי מציאותו וממשי.

בתוד"ה טבל. הקשו דאם עבר ותיקנו משמע במזיד ובוזה אסור לאכול, ותירצו דכגון דלית ליה פירי אחריני דיאכל אפילו בעבר במזיד. ובפשוטו משמע דבאמת אי יש לו פירי אחריני דאז בעבר ותיקנו אינו מתוקן יהא באמת אסור

ליתן כלי תחת הטבל דהו"ל ביכמ"ה, אבל צ"ב כדנתבאר עפ"י הרשב"א דא"צ שיוכל בפועל להשתמש אלא מדעבר ותיקנו מתוקן הרי קליש איסוריה, וא"כ אף אי אית ליה פירי אחריני אי"ז אלא איסור דהגברא. ניצוצות אין בהן ממש. פרש"י ומותר ליטלן לאחר שנפלו בתוכו, אבל במג"א תיקן דמותר ליטלו לכלי דלא נעשה בסיס ולא לניצוצות עצמן.

תוד"ה כופין את הסל, לעיל לא פריך מינה דהצלה מצויה היא. הנה לפירש"י דפירש ברבא דהצלה שאינה מצויה הוא משום דאין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל לא יקשה כלל מהכא ד"ל דחשיבי האפרוחין דבר הניטל כמשי"כ התוס' לקמן נג. ד"ה מהו דבהמה חשיב דבר הניטל מדיכול למושכה, וכל קושית התוס' היא לשיטתייהו דהאיסור להצלה שאינה מצויה היא אף בדבר היתר ומשום טירחא ולהכי הוצרכו לחדש דבאפרוחין חשיב הצלה מצויה.

תוד"ה בעודן עליו. ישבו למ"ד יש מוקצה לח"ש דס"ל דאף באמצע שבת אי נעשה מוקצה ממשיך כן עד סוף השבת דיעמיד המשנה כר"ש דל"ל מיגו דאתקצאי או דאין מוקצה לח"ש אלא לאכילה ולא לטלטול, והנה לקמן קכח. איתא דר"ה סבר במוקצה לאכילה כר"י ולא בטלטול ובמהרש"א ביצה לג. מבואר דכל שימוש כאכילה חשיב וא"כ ה"נ הוי מוקצה משימוש, וצ"ב מדלא מוקצה לטלטול כבר אי"ז ביכמ"ה. ולכאורה איתא להטעם דאיסורו דהוי כמחברו בטיט וסגי מה דשרי בטלטול.

ובתוס' בביצה לו. כתבו דלא יקשה למ"ד יש מוקצה לח"ש דמדבידו להפריחו הוי כגמרו בידי אדם, אמנם במהרש"א כאן ביאר הא דלא תירצו התוס' כאן כך דא"כ יקשה קושית התוס' בד"ה הבא דלמה בעודן עליו ביה"ש אמרי' ביה מיגו דאיתקצאי והלא גמרו ביד"א ולזה ביארו התוס' דל"ח גמרו ביד"א. ובשיטת התוס' ביצה צ"ב כמשי"כ המג"א בהתוס' לקמן מד: ד"ה יש דכשבידו להסיר המוקצה חשיב גמרו ביד"א לגבי המוקצה לח"ש אבל לא למנוע מיגו דאיתקצאי ביה"ש.

ובמהרש"א נתקשה איך בעי לאוקמי מתני' כר"ש ומשום ביכמ"ה והרי לפימשי"ב המהרש"א בתוס' לעיל מב: ד"ה ואין ניאותין פירשו התוס' דלר"ש שרי השמן בטלטול ורק אין ניאותין ממנו וא"כ יוכל להריקו מהכלי ולהשתמש בו ולמה הוי ביכמ"ה, ותירץ דמ"מ אי יריקנו לכלי שני הוי ביכמ"ה לכלי השני. וברעק"א כתב דלשיטתו דמדנאסר בשימוש נאסר בטלטול לק"מ.

בא"ד, וי"ל דל"ד דהכא ודאי ל"ח ביכמ"ה דמיד בידו להפריחם. ובתוס' הבא פירשו דמ"מ לא מהני למנוע המיגו דאיתקצאי בהיו עליו ביה"ש להיחשב גמרו ביד"א מדבידו להפריחן דמ"מ הקצהו שעה אחת לאפרוחין. ובתוס' ד"ה ושני חזרו ונסתפקו דלמא לר"ש אף בשמן בכלי ל"ח ביכמ"ה דהוי רק לשעה. ועיקר דין ביכמ"ה לשעה נחלקו בו הראשונים בביאור הסוגיא לקמן קנד: והובאו השיטות בר"ן שם. דבתוס' כאן בע"ב ד"ה כבר הביאו לגמרא לקמן דכשמתיר מהבהמה עששיות שהן מוקצה מותר לו להביא כרים תחתיהן ואי"ז ביכמ"ה משום דמיירי בשליפי זוטרי שיכול לאחמ"כ לשלוף הכרים מתחתיהן. ומסיים הגמרא דלהכי שרי דחששו להפסד מרובה. ופירשו התוס' דבאמת אי"ז כלל ביכמ"ה דהוי רק לשעה והוצרכו להתיר משום ההפס"מ איסור דאין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל, וכ"כ הבעה"מ שם, וברמב"ן שם נתקשה דאי ביכמ"ה לא הותר בהפס"מ אף האיסור דאין כלי ניטל למה שרי דתרוייהו מדרבנן. ופירש אליבא דהרי"ף דהתם לא אתי כר"צ דאין כלי ניטל אלא התירו הטירחא משום הפס"מ. ומבואר מדברי כולם דביכמ"ה לשעה לא אסור כלל. אבל הרשב"א שם ביאר דלעולם ביכמ"ה לשעה ג"כ אסור וזה הותר במקום הפס"מ. והוכיח זה משמעתין דפריך הגמרא לרב יוסף מכלי לקבל ניצוצות ומכלי לקבל הדלף והרי אין דעתו שישארו בכלי כל השבת ומ"מ אסור משום ביכמ"ה. אלא דנתקשה מסל לאפרוחין דאמרי' דאי"ז ביכמ"ה מדשרי ליטלו כשירדו ממנו, וחילק דבסל בידו להפריחן אף בלא טלטול כלל ומשא"כ בשליפי זוטרי. ועוד תירץ דבאפרוחין שרי משום הפס"מ דבלאו הסל יתפזרו ויאבדו.

וצ"ע להרשב"א מה פריך הגמרא מניצוצות דהתם הוי הפס"מ. והנה במג"א ביאר לפי ההג' אשרי דניצוצות לאו ברי הזיקא נינהו אבל ברשב"א לא יתכן לכאורה דהא גם אפרוחין אי"ז ברי הזיקא. [ואולי יל"ב סברת הרשב"א דהסברא

דדוקא ביכמ"ה לשעה הותר בהפס"מ דאייז נחשב ביטול הכלי מתשמישין כשמשמש לשימוש אחד לשעה אלא כשהוא סתם שימוש ולא כשמשמש שימוש חשוב שנמנע עייז הפס"מ. ואי"כ דוקא בשליפי זוטרי וסל לאפרוחין משוי ליה שימוש חשוב אבל בכלי לניצוצות אייז רווח מעצם החזקתן בכלי אלא ממה שלא יפלו בבית והוי כמבריא ארי ולהכי לא שרי בהפס"מ, וצל"ע בזה].

ובהגהות אשר"י נתקשה דאי שרי בשליפי זוטרי ול"ח ביכמ"ה מדיכול לשומטו הי"נ בכלי לקבל השמן והביצה יכול לנערו מהן, ותיירץ דירא לנערו שלא יפסיד השמן ושמא ישבר הביצה. ולפי"ז ייסד דשרי ליתן כלי תחת נר שעוה שחושש שיפול דודאי ינערו שלא יאחז האש בכלי ושרי לנערו כאבן שעפ"י החבית. ועיין בב"י ובמג"א בדיני בסיס לשיטתו. ובמג"א הביא דהמהרי"ל הקשה דאתכי יקשה מאי פריך מניצוצות דאפשר לנערן. ובמג"א כתב דזה יקשה לכו"ע דאף אי ביכמ"ה לשעה אסור הא שרי בהפס"מ. ותיירץ דל"ח ברי הזיקא ושכן מבוי ברש"י. וביארו המחמה"ש דהוא מדכתב רש"י דבניצוצות החשש שלא ידלק מה שתחתיה הרי דל"ח לדליקת כל הבית דלא ברי הזיקא, ומה שתחתיה אייז הפס"מ.

תוד"ה בעודן (ב'). היינו דגמרו ביד"א הוא רק כשהוא בתהליך המכשירו לשימוש האדם והוא בידו דהאדם, לאפוקי סל לאפרוחין דאף שבידו להפריחן אבל הקצהו שעה לצרכן וכן בגמרו בידי שמים המוזכר בביצה שם שמייבשו בחמה דאייז בידו דהאדם.

אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל. בבעה"מ מבואר דהוא מדין מוקצה וכן מבוי ברש"י בביצה (מובא בהמשך) וברש"י לקמן בע"ב מבואר דל"ש לפלוגתא בר"י ור"ש ובפשוטו הוא איסור בעלמא אגברא. ובאויז מבואר דהוא מגזירת כלים ככשמל"א וכשמל"ה.

בצריך למקומו. פרש"י ומתוך שיכול ליטלו לצורך מקומו מוליכו למקום שירצה. ובתוס' ביצה ג: ד"ה אבל הוכיחו מסוגיין דה"נ כשנטל כשמל"א לצוגומ"ק דמוליכו למקום שירצה וכ"כ שא"ר.

ת"ש פורסין מחצלות. ברמב"ן הקשה דלמה לא משני אף בהו בצריך למקומו, ותיירץ דפורס הטלטול לחוד והפרישה לחוד שאין זו מתרת זו, והיינו דלא שרינן אלא גמר פעולת הטלטול ולא פעולה נוספת. אבל בתוס' ד"ה כופה כתבו דהו"מ לשנויי אכולהו בצריך למקומו, ומבוי דאף פריסת מחצלות מותרת בכה"ג שנטלן לצורך מקומו. ובאמת שבתוס' בע"ב ד"ה ופורסין נקטו יותר מכך דמחצלת הפרוסה טפח מותר לכתחילה לפורסה כולה מצד האיסור דאין כלי ניטל דההוספה ל"ח טלטול ומבואר דלא נאסר אלא מעשה טלטול גמור ולא עוד פעולה. ובאמת לשיטתם בע"ב יקשה עוד דהו"מ לתרוצי הכא דהוי הפס"מ להכי שרי פריסת המחצלות, וכן הקשה התו"י בע"ב, ותיירץ דאיה"נ ומשני שנויא חדא אכולהו. אמנם הרמב"ן דנקט דלא הו"מ לשנויי שנויא אחריני אתי שפיר לשיטתו דלא הותר האיסור דאין כלי ניטל במקום הפס"מ.

דף מג ע"ב.

בשחיב עליהן. בתו"י ביאר דמשמע ליה שיש שם חלות הרבה דלא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל באוי"ש כתב דבאוכל ל"ש מוקצה מח"כ דכל אסר לי יתן בעד נפשו ואינו מקצהו.

רש"י ד"ה אי ר"ש ל"ל לאוקמא בשחיב. ברעק"א בגלה"ש ציין לרש"י בביצה לו: דאיתא שם האי סוגיא כולה ופרש"י שם דכונת הגמ' דלר"ש ליכא לדינא דר"י דר"י צדאין כלי ניטל אתי כרבי יהודה דאית ליה מוקצה, ומבואר דס"ל דדינא דר"י צדאין משום מוקצה הוא, וכ"פ בבעה"מ. ולרש"י כאן צל"ב דהוא איסור אגברא שלא נאסר החפצא בטלטול אלא פעולת הגברא בכונה מסוימת. אמנם באויז מבוי דר"י צדאין הוא מגזירת כלים ככשמל"א וכשמל"ה. והנה בתוס' לעיל לו. מבואר דכשמל"א וכשמל"ה לא נחלקו בו ר"י ור"ש כלל, ואי"כ לא שייך לפרש הרש"י בביצה כהאויז, אבל ברש"י לעיל לו. עיי"ש דיתכן דנחלק אתוס' וסובר ע"ד התור"י דאף כשמל"א וכשמל"ה הוא בפלוגתא דר"י ור"ש.

תוד"ה כבר, פירשו בפ"א דהתם מיירי בצריך למקומו והו"מ לשנויי הברייתא באי"צ למקומו דהא הי"נ מצי לשנויי בשליפי רברבי. וברשב"א כתב דלא הו"מ לשנויי ברברבי דדומיא דטבל קתני דבכל גוויי מיירי. ותיירץ ב' כתבו

דדריי'צ שרי בהפס'מ, והרמב"ן הקשה דהא שניהם דריי'צ וביכמ"ה מדרבנן ולמה רק דריי'צ שרי בהפס'מ. ובשיטת התוס' יתכן אי נפרש דדריי'צ איי'ז משום מוקצה אלא איסור אגברא בלבד דבזה חלוק מביכמ"ה, דדריי'צ שייך שלא אסרוהו מעיקרא אלא כשאין הפעולה באה למנוע הפס'מ, אבל ביכמ"ה דהוא בהחפצא לא ישתנה גדר איסורו לפי צורך הגברא, ועל דרך שיטת התוס' מבוי' ברשי' לעיל מג' : דלהצלה מצויה התירו דריי'צ, ואילו בביכמ"ה לא חילקו להתיר במקום הצלה. והרמב"ן עצמו פירש דרי'ה דלקמן לא אתי כריי'צ ודשרי בהפס'מ הוא איסור הטירחא וכ"כ התוס' ישנים כאן.

אין עושין מחיצה למת בשביל מת, והוא מדריי'צ דאין כלי ניטל וכו', וצל"ע להתוס' דדריי'צ שרי בהפס'מ למה לא הותר למנוע שהמת לא יסריח, דהנה בתוס' בהמשך מד. ד"ה מתוך כתבו דיותר מצטער על איבוד מתו מאיבוד ממונו. [אמנם התם מיירי מפני הדליקה וכאן שלא יסריח]. ואפש"ל דמ"מ מדאפשר ע"י שיעשו המחיצה לחי עדיף. אמנם בתוס' ד"ה ופורסין בתירוץ האחרון משמע קצת דבהפס'מ איי'צ להשתדל שיהא לצורך דבר הניטל. וי"ל דמ"מ הפסד מתו ל"ח הפסד ממון, או דאיי'ז ברי הזיקא שיסריח בחמה.

תוד"ה ופורסין. תירצו דמה שמוסיף למחר לפרוס כל המחצלת ל"ח טלטול. והנה גבי מוקצה ודאי חשיב טלטול כמבואר במשנה לקמן דאפילו להזיז אבר דהמת אסור דחשיב טלטול, וע"כ לכאורה דלהתוס' דהאיסור דריי'צ אינו משום מוקצה וכשיטת הרש"י כאן.

טלטול מן הצד פרש"י כלאחר יד, ובר"ן הביאו וכתב לפרש באופ"א דהוא כשמטלטל להחיתר ואגב ההיתר מטלטל לאיסור, והיינו דלהר"ן יסוד ההיתר מצד דעיקר טלטולו הוא להחיתר ואין טלטול האיסור אלא דרך אגב, ואילו לרש"י הוא משום דאיי'ז דרך טלטול ולא נאסר.

תוד"ה דכו"ע, הוכיחו מדלא משני דכו"ע לאו שמיה טלטול וכשאין לו אלא מיטה אחת ע"כ דכן ההלכה דשמיה טלטול, אמנם בריי"ף נקט דאף דהלכה כר"י בן לקיש בהצלת במת מפני הדליקה איי'ז אלא בטלטול מן הצד ולא טלטול גמור, וביארוהו הראשונים דדייק לה מדקאמר ריו"ח הלכה כריב"ל במת לאשמעי' דבעלמא לא, ואי מיירי בטלטול גמור לא איצטריך לאשמעי', וע"כ בטלטול מהצד בלבד התיר ריב"ל ואשמעי' דבעלמא אסור. ולהריי"ף לכאורה ל"ש קושית התוס' דנוקמא בדלית ליה אלא מיטה אחת דהא בטלטול גמור לא שרי ריב"ל, אלא דמאיךד הרי ודאי מוכח דנקטינן דטלטול מן הצד בעלמא שמיה טלטול ואסור. והנה יל"ע להריי"ף דסו"ס כיון דטלטול מהצד שמיה טלטול מה הנפק"מ בין טלטול מהצד לטלטול גמור. ויתכן עפ"י האו"ז דפירש דטלטול מהצד אינו חשוב טלטול מעיקר הדין אלא גזירה אטו טלטול גמור אחרי שמטלטלו לצורך האסור.

וחילקו התוס' דכאן קיי"ל כרב לאסור טלטול מן הצד דמיירי בלצורך דבר האסור ולקמן בלצורך דבר המותר שרי, וכ"כ שא"ר וכן ביארו הראשונים כונת הריי"ף לחלק. וברא"ש הביא דהרבינו יונה הקשה מדתנן לקמן קמא. הקש שע"ג המיטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו ודייקי מינה בי רב דטלטול מן הצד ל"ש טלטול, והתם לצורך הקש הוא מטלטל, ותירץ הרא"ש דהתם אף טלטול אגב היתר אין כאן בידו אלא בגופו כלאחר יד הלכך אע"ג דלקש שהוא מוקצה הוא צריך מדמי לה לטלטול מהצד לצורך המותר. וצ"ב סו"ס איך מדמי לה ואיך יליף מינה להתיר טלטול מהצד לצורך המותר אחרי דהאי טלטול הוא בגופו ומותר אף לצורך האסור.

ומבואר דיסוד החילוק בין לצורך האסור ללצורך המותר הוא כמבואר בר"ן כאן וכ"ה בתוס' לקמן קכג. ד"ה האי דבכה"ג דהוא לצורך המותר חשיב טלטול האסור כטלטול דרך אגב, ומשא"כ בלצורך האסור הוי טלטול גמור להאיסור דרך ההיתר, ולהכי בטלטול בגופו לעולם הוא כדרך אגב דאין כאן פעולת טלטול בידים.

אבל בר"ן הביא לקושית הרא"ש ותירץ באופ"א, דהתם נמי ה"ט דאיי'צ להקש אלא שצריך למיטה וא"א לו בלא טלטול הקש ומשו"ה כיון דלא מטלטל לה בהדיא אלא כלאח"י שרי. ובפשוטו נחלקו בפירוש המשנה דהנה רש"י פירש התם דמנענעו כדי שיהא צף ורך לשכב וכן נקט הרא"ש ולהכי הוי לצורך האסור, אבל להר"ן רוצה לסלק הקש כדי לשכב אמיטה עצמה. והיוצא דלהר"ן אין מקור לחילוק הרא"ש ואף טלטול בגופו לא הותר לצורך האסור.

ולקמן קנד : תניא רשב"י אומר היתה בהמתו טעונה שליף על תבואה מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו, ופי' הר"ן דדוקא משום צער בע"ח אבל בלעמא אסור דטלטול במקצת שמיה טלטול, אבל הרמב"ן שם מסיק דיותר נראה דאפילו בעלמא שרי דטלטול בגופו ל"ג בו רבנן כדאשכחן בקש שע"ג המיטה, ובי' המג"א דהר"ן לשיטתו דאף טלטול בגופו כטלטול מהצד דאסור לצורך דבר האסור.

ובט"ז סי' ש"ח סק"ח כתב דבפרורין המוקצין שע"ג השולחן מותר לגררן בסכין מהשולחן דהו"ל טלטול מהצד לצורך דבר המותר שמנקה להשולחן, ומבואר חידוש דאף שא"ז טלטול אגב ההיתר אלא כל טלטולו בפרורין מ"מ מדהוי בגב הסכין חשיב דא"ז טלטול גמור, והוא מתבאר לפי"ד רש"י דיסוד ההיתר משום טלטול כלאחר יד. והמשנ"ב נקט להרא"ש דבגרופו מותר אף לצורך האסור וכתב בביאה"ל דמותר לגרור ברגלו מעות דהו"ל טלטול בגופו. אבל החזו"א נחלק ופירש כל הסוגיא באופן אחר דלכו"ע בין בטלטול בגופו בין בטלטול מהצד לא הותר אלא לצורך המותר, וכונת הרא"ש דבקש עושה הטלטול דרך השכיבה ועיקר כונתו לשכיבה. דף מד ע"א.

תוד"ה מתוך שאדם בהול על מתו, בתוס' חלקו דעל מתו מצטער יותר מעל ממונו, אבל בתוס' ישנים יומא פה. חילקו באופ"א דבממון אינו טרוד בהצלה אא"כ שרית ליה להציל דאז יבא לחלל שבת אגב טרדיה, אבל במת הוי איפכא שבקל יכול להצילו ובשעת הצלה ל"ה טרוד אבל אי לא שרית ליה אגב טרדיה וצעריה יבא לכבות.

תוד"ה שבנר. הקשו דמ"ש נר חנוכה שנשאר הקצאתו לעולם ואילו נר שבת ונו"י סוכה מותרין לאחר זמנם. ותירצו דהני להנאתו באין ולא מקצה לגמרי, ובראשונים נתקשו דאף אי נויי סוכה להנאתו אכתי יקשה מאתרוג דמוקצה לזמן מצותו ולאחמ"כ שרי, ותירצו דשאני נויי סוכה ואתרוג שאין מיועדין לכילוי כלל וכל ההקצאה בהו הוא לשמש למצוה בזמנה בלבד ומשא"כ בנר חנוכה דמיועד לכילוי והקצאתו היא לגמרי למצוה. וצ"ב אף בתוס' ע"ד זה דעיקר חילוק התוס' בא ליישב דנר שבת בא להנאתו וממילא מתיישב נויי סוכה אבל באמת בנו"י יש בלא"ה הטעם דאינו מתכלה דזהו ע"כ התירוץ על אתרוג.

והקשו התוס' אמאי אין מועיל תנאי, והיינו מדלא אשמעי' במשנה או בגמרא ע"כ דלא מהני וכן מתבאר ברמב"ן, ותירצו דכיון דדחייה בידיים בע"ש לצורך שבת ל"מ תנאי. והחומרא דדחייה בידיים מבוי' לקמן מה. אבל כאן יתכן דסברתם דהוי כסתירה לכל התנאי כשמעשיו מוכיחין להיפך שמקצה ודוחהו. אבל ברמב"ן וכל הראשונים נקטו דבאמת מועיל תנאי שכן מבואר בירושלמי דמייתי דקתני דאם התנה עליו מועיל והירושלמי מסיק מה אן קיימין ומסיק דכר"ש ובכוס קערה ועששית דמודה ר"ש דאסירי ובהתנה מועיל, והסיקו הרמב"ן והראשונים דה"נ לדין מועיל תנאי בכל הנרות. ובתשו' הריב"ש סי' צג השיג דמה ראייה יש מדלר"ש מועיל התנאי דאף לדין דהלא ר"ש פליג על כל עיקר המיגו דאיתקצאי ומה דמודה ר"ש בקערה ועששית הוא כדאמרי' בהמשך דשמעתין דהוא מדאין דעתו עלויה והיינו דמדאין מצפה שיוכל להשתמש בו מקצהו לגמרי על כל השבת ולהכי כל שמתנה שאינו מקצהו סגי אבל לדין דקיי"ל דאמרינן מיגו דאיתקצאי מנלן דיועיל התנאי לאפקועי להמיגו.

ומבואר סברת הריב"ש וכ"ה בפשוטו שיטת התוס' דמה דמודה ר"ש בקערה ועששית דהוי מוקצה לכל השבת דבסתם מוקצה ס"ל לר"ש דדעתו שלא יוקצה לכל השבת ובהני מקצה כלפי כל השבת, אבל סברת הרמב"ן צ"ב להיפך דכל שאינו מצפה כבקערה ועששית מודה ר"ש דאמרינן מיגו דאיתקצאי ודבמצפה לא אמרי' מיגו הוא דמדדעתו עליו הוא מגביל ההקצאה שלא יחול בו בממילא מיגו דאיתקצאי, וכ"ה להדיא הלשון הרמב"ן לקמן גבי סוכה בשמיני לר"ש דמדאינו מצפה אמרי' ביה מיגו דאיתקצאי.

ולמתבאר בתוס' כחילוק הריב"ש יוצא דבאמת לא נקטו התוס' דל"מ תנאי אלא במה שהזכירו התוס' גבי נר שכבה לר"י או שמן המטפטף לר"ש אבל קערה ועששית שכבו מהני לר"ש התנאי וכמבוי' בירושלמי.

והנה בעיקר ההקצאה דשמן דנר כשהוא דולק אליבא דר"ש מבואר לקמן מה. דמודה ר"ש במוקצה למצותו ולפירש"י וכ"מ בתוס' דאף שמן המטפטף שכבר אינו משמש להמצוה הוא מוקצה דמצוה כל זמן המצוה דהיינו כשהנר דולק וכן בסוכה אפילו נפלה נשאר מוקצה דמצוה כל זמן המצוה היינו כל החג. אבל ברמב"ן שם מבואר

דסוכה שנפלה דכבר אין משמש למצוה לא נאסרה אלא משום דהוא אינו מצפה שתיפול, ודכותיה בשמן המטפטף שכבר אינו משמש למצוה ע"כ צל"ב כמש"כ התור"י כן דאף לזה אינו מצפה, ואף שנתן כלי תחת הנר לקבל השמן הוא דסבר אם תיפול טיפה אחת תטנף המפה אבל לא מסיק אדעתיה שיטפטף הרבה כדי להשתמש בו ומסיח דעתו ממנו כקערה ועשית.

ועכ"פ מה שביארו התוס' דלשמן המטפטף ל"מ תנאי לר"ש יתיישב עם הירושלמי שבקערה ועשית מועיל תנאי לפי שיטתייהו דהמטפטף הקצאתו משום זמן המצוה וכדפרש"י ולא משום דאינו מצפה כהתור"י דוהרמב"ן, דלהתוס' כשהקצאה משום דאינו מצפה מועיל תנאי כדנתבאר להריב"ש.

במשנה מטלטלין נר חדש אבל לא ישן וכו'. מבואר במשנה ובברייתא ד' שיטות בסוגי המוקצה, דרבי יהודה אוסר במ"מ מיאוס ואף במ"מ איסור כמסקנת הסוגיא, ור"מ מתיר מ"מ מיאוס ואוסר במ"מ איסור, ור"ש דמתיר בתרוייהו ואוסר נר הדולק, וראבר"ש דמתיר אפילו בזה. ודמודה ר"ש בנר הדולק הוא כמבואר בתוס' מב: ד"ה ואין ניאותין דתרתני איסורין איכא דאיסור השימוש בשמן מבואר בדף מה. משום דמודה ר"ש בהוקצה למצותו. ודאסור בטלטול הנר והשמן מבואר בדף מז. משום דהוה בסיס לדבר האסור דהיינו השלהבת שהיא מ"מ גופו. ובע"כ מוזכר דמודה ר"ש במ"מ גופו כמעות דלא חזו למידי וגם הבסיס דידהו כמיטה שהניח עליה מעות דאסור לר"ש. ובדף מה. דמודה ר"ש במוקצה דמצוה וכן בגרוגרות וצימוקים דדחי בידים ולא חזו. ולקמן קכג. מודה במ"מ חסרון כיס. ועוד נחלקו ר"י ור"ש במוקצה דחצוצרות לעיל לו. וכאן בסוה"ע במיטה שיחדה למעות דמיוחדין רק למלאכת איסור. ועוד נחלקו במוקצה מדעת האדם לקמן קנו: בהמה שנתנבלה בשבת דלר"י אסורה לכלבים דא"י מוכן מבע"כ ופירות שבאוצר קכו: וכן לעיל יט: לשחוט ביו"ט עז המועדת לחלבה ורחל לגיזתה ולאכול בשבת תמרי המיועדין לעיסקא. ובנולד כשברי כלים וקליפי אגוזים לעיל כט.

והנה עיקר שיטת ר"ש בכל הני דלית ליה מוקצה מבואר בריהטת הסוגיות וכ"מ בתוס' מה. ד"ה ה"נ דפליג בתרתני דלית ליה עיקר ההקצאה וגם לית ליה מיגו דאיתקצאי אפילו בדבר שהיה מוקצה. ויסוד סברתו דר"ש מבואר ברש"י ריש ביצה ד"ה קא סלקא דלא מקצה איניש מדעתיה מידי דחזי ליה. ומה"ט גם ל"ל מוקצה וגם ל"ל מיגו דאתקצאי אפילו במה שהיה מוקצה.

וכן מבואר מההמשך דלא שרי ר"ש אלא בנר זוטא דדעתיה עילויה אבל קערה ועשית לא דאינו מצפה שיכבה ואין דעתו עליו וכן לקמן מו: גבי בכור. וכן מבואר לקמן מו. דדשרי ר"ש בנר ישן משום דחזי לכסויי ביה מנא וזהו שיטתו דאף למה שאינו עיקר יעוד הכלי דעתו עליו, ובזה חלוק מ"מ גופו דמודה ביה ר"ש דלא חזי למידי וכמבואר ברש"י מד: סוה"ע.

אבל בר"ן בביצה (טו: מדה"ר) כתב ביאור חדש בכל הפלוגתא דר"י ור"ש במ"מ מיאוס דלעולם לא פליג ר"ש על עיקר ההקצאה דמ"מ מיאוס אלא דכל שבא להשתמש בו מבטל הקצאתו ומאיסותו, ופלוגתייהו הוא דלר"י אסור משום מיגו דאיתקצאי ור"ש שרי דל"ל מיגו דאיתקצאי. ולפי"ז כתב נפק"מ גדולה בשפוד שצלה בו ביו"ט ונעשה מאוס באמצע יו"ט דל"ש ביה מיגו דאיתקצאי והו"ל למשרי לכו"ע ודמבואר שם דהוא מוקצה ע"כ משום דהוא מאוס ביותר ולא מצי לבטל מאיסותו דבטלה דעתו אצל כל אדם וממילא אף לר"ש הוי מוקצה. וברעק"א בתשו' ביאר דאף כשאין מבטל ההקצה שרי ר"ש עפ"י מש"כ הבעה"מ כלל במוקצה דכל דמותר לטלטלו לצורך גופו מותר לצורך מקומו. וה"נ הרי מצי לטלטלו לצו"ג.

אמנם בתוס' לקמן מה. ד"ה ה"נ כתבו דהגמ' שם בעי להוכיח דרב כר"י ס"ל במיגו דאיתקצאי אף דכבר ידענו דרב כר"י בכרכי דזוזי לעיל יט: והתם פירשו התוס' דכרכי דזוזי הוי מ"מ מיאוס. ומבואר בפשוטו דלא כהר"ן דהפלוגתא דמ"מ מיאוס לאו במיגו דאיתקצאי הוא.

והנה בשיטת הר"ן היה אפשר"ל דבאמת זהו כל פלוגתתם דר"י ור"ש במיגו דאיתקצאי בין במ"מ מיאוס בין בשאר המוקצה. אלא דזה יקשה משיטת ר"מ דאוסר מ"מ איסור ושרי במ"מ מיאוס וע"כ דהחילוק הוא בעיקר ההקצאה דידהו דאף דסבר למיגו דאיתקצאי גבי מ"מ איסור לא אסר מ"מ מיאוס. ועוד מוכח מלעיל מג: גבי פריסת מחצלת ע"ג הכורת משום ה' חלות דבש דמוקי לר"י בשחיב עליון דאל"ה הוי מוקצות אבל לר"ש דל"ל מוקצה שרי אף

בשלא חישב [לפרש"י התם] ומבואר דאף בזמן שמוקצין לדבורים ל"ה מוקצה לר"ש. וילד"ח דחשיב התם טלטול לדבר הניטל דיוכל ליטלו דכשיטלנו יבטל הקצאתו.

רש"י ד"ה מן הנר הכבה. דכיון דכבה והולך לא מחייב תו משום מכבה. הנה זה מפורש בברייתא בביצה כב: דהמסתפק משמן שבנר חייב משום מכבה. ודנקט רש"י דכבה והולך ליכא מכבה מבואר בתוס' רא"ש כאן דשיטת רש"י דדחשיב המסתפק מהשמן מכבה הוא משום דממהר ומקדים את כיבוי, ובה שאני נר הכבה והולך דאף אם לא יסתפק ממנו יכבה קודם שיכלה השמן שבו ונמצא שאין ממהר כיבוי, אבל התוס' רא"ש נחלק דמה"ט לא הוי מחייב דא"י אלא גרם כיבוי והא דחייב משום מכבה דכשנוטל מהשמן מכבה הנר במקצתו ומכחיש אורו, וכן כתבו התוס' בביצה שם מכח ההכרח דגרם כיבוי, ודשרי רשב"א בנר הכבה ביאר התוס' רא"ש דהיינו שכבה כבר ולא פליג על אבזה אלא בשמן המטפטף בלבד. וכתב ליישב הרש"י אף לשיטתו דכל שהנר כבה והולך אינו מכחיש אורו במה שנסתפק ממנו.

וצ"ע בעיקר שיטתם דבמכחיש אורו חייב משום מכבה דלעיל מב. מבואר דבגחלת של מתכת ליכא חיוב דכיבוי והטעם מפורש ברש"י לקמן קלד. מדאין עושה פחם ל"ח כיבוי, ואפי' למ"ד משאצ"ל חייב. וא"כ במכחיש האור אין עושה פחם ול"מ דבאמת יחלקו אף אפרש"י דלקמן קלד.

בקערה ועששית דנפשי ואין דעתו עליהם, נתבאר בתוד"ה שבנר דלהרמב"ן הוא בהכלל דמיגו דאיתקצאי ולהריב"ש לא.

תוד"ה מיטה, כיון שיחדה למעות שוב אין עושין שום תשמיש כחצוצרות וכו', עיקר דין חצוצרות מבואר לעיל לו. ובתוס' שם ד"ה הא ר"י דמדלא חזי למלאכת היתר אלא מעט מקצה ליה לגמרי ממלאכת היתר. וברעק"א שם ביאר דבלא חזי כלל להיתר אפילו לר"ש אסור. ובהגדרת האי מוקצה משמע דנחלקו בזה הרשב"א והרמב"ן, דברשב"א כאן ביאר דמפני שהיא עשויה להניח עליה מעות כל שעה לפיכך ה"ה כאילו הניח עליה מעות בשבת. והנה המיטה בזמן שיש עליה מעות הוי מוקצה אפילו לר"ש כמב' בשמעתין, וע"כ כונתו דיש בו הקצאה מצד יחוד דהגברא כמיטה שהנחו עליה מעות בשבת דאיתקצאי לכל השבת לר"י, אבל לר"ש דל"ל מוקצה אלא כשהיא מוקצה בפועל ה"נ בפועל אין עליה מעות.

אבל ברמב"ן ביאר באופ"א קצת דלאו משום מ"מ איסור היא אלא משום דמדייחדה לכך בטלה מתורת כלי שלה.

דף מד ע"ב.

תוד"ה ומה נר הביאו לשיטת רש"י דבאמת נר ישן שלא יחדו אינו בכלל מוקצה דחצוצרות וקושית הגמרא דמדזיק מהמשנה דאפילו ביחדו נמי שרי בחדש מדלא קתני אבל לא המיוחד לכך. והתוס' הקשו עליו דא"כ אף גבי מתכת נידוק מדלא אסור אא"כ הדליקו בו בשבת הא לא"ה שרי אפילו ביחדו. וברשב"א יישב שיטת רש"י דדוקא בנר חרס דאשמעי' החילוק דחדש שרי ורק ישן אסור מוכח דבחדש עצמו לעולם שרי אפילו ביחדו אבל במתכת דלא מפליג ליכא למידק כן.

והתוס' עצמן נקטו דלאו מכח דיוק אתינן אלא דנר חרס הוי לעולם מיוחד מצ"ע להדלקה וזהו דפריך דלהוי כמיטה שיחדה למעות, ואילו מתכת ראויה לתשמיש אחר.

וברשב"א תמה דא"כ נר חרס ישן אין איסורו משום מ"מ מיאוס אלא משום דמיוחד לאיסור דהדלקה וכחצוצרות, ותיירץ דאיה"נ אלא דעיקרא דמילתא משום מאיסותו הוא דמשום שהוא נמאס בהדלקתו ואינו ראוי לתשמיש אחר אדם מדליק בו בכל שעה, וצ"ע דהיוצא לפי"ד דבאמת מעולם לא מצינו דנחלקו ר"י ור"ש במ"מ מיאוס אלא בדין דחצוצרות דהוא כמ"מ איסור לדידיה, ומנלן א"כ דלר"ש מ"מ מיאוס שרי, וגם לאידך גיסא צ"ע דדלמא ר"י לא משוי ליה חצוצרות אלא כמ"מ מיאוס גרידא.

והנה ברשב"א בתש"י ח"א סי' רנ"ו וכ"ה ברשב"א בביצה חידש דכל מוקצה מחמת מיאוס ואיסור היכא דהוא כלי שרי לטלטלו לצוגמ"ק ואפי' לר"י ולא נאסר אלא בטלטול מחמה לצל, ודלא כהתוס' והראשונים, וצ"ע א"כ מהו כל חילוקי הדינים בנר דחרס ומתכת חדש וישן אי אסירי משום מ"מ מיאוס ואיסור, והלא הנר הוי כלי שמלאכתו לאיסור ובלא"ה הוא אסור במחמה לצל ואפילו לר"ש וכדהוכיחו התוס' לו. ד"ה הא ר"ש מכמה דוכתי, ואילו ליאסר לצוגמ"ק לא נאסר אפילו הוי מוקצה לשיטת הרשב"א.

וצ"ב לפמ"ש הרשב"א לקמן קכב: דנר הוי כלי שמלאכתו להיתר שאינו משמש למלאכת האיסור אלא שנעשה לו בסיס וכ"כ הרמב"ן שם, וזה ולא כהתוס' לו. ד"ה הא ר"י דנר הוי כשמל"א ולפי"ז מיושב דהנידון בשמעתין בנר אי הוי מוקצה ונאסר במחמה לצל או לא ושרי.

ואמנם מה דאסור חצוצרות לר"י הוא אפילו בלצוגמ"ק כמפורש ברשב"א לו. וזה חמיר מסתם מוקצה דמוקצהו לגמרי ממלאכת היתר.

ולפי"ז מתיישב שפיר הכל דמה דאסר ר"י בנר ישן משמע לאסור הכל ואפילו לצוגמ"ק וע"כ דא"י סתם מ"מ מיאוס דזה שרי בלצוגמ"ק אלא הוי כחצוצרות. ואילו ר"ש מתיר משמע לגמרי ואפילו מחמה לצל, ואילו לא פליג אלא אאיסור דחצוצרות ועדיין היה מ"מ מיאוס הוי אסור מחל"צ, וע"כ דשרי מ"מ מיאוס והו"ל כשמל"ה דמותר אפילו מחל"צ.

אבל הרמב"ן הקשה כן ותירץ דהאיסור דמיטה דיחדה למעות והקצה דעתו ממנה משיבה שלה בטל תורת כלי ממנה וזוהי הקצאה שלה וזהו דמקשינן דאי הזמנה כמעשה ה"נ תיאסר נר חרס חדש כישן דאסור משום מ"מ מיאוס דמחשבה כמעשה ומסלק דעתו ממנה ואין דעתו לתשמיש אחר וזהו דמשני דבאמת לא סגי במחשבה ויחוד ובעינן במיטה מעשה שיבטלה ממש מתורת כלי ולהכי רק בנר חרס ישן אסור דמתוך מיאוסותו ואיסורו, ודמתכת ישן שרי דחזי לכמה מילי.

תוד"ה יש עליה. הוכיחו דמייירי במניח דאי בשוכח יוכל לנערם למעות אבל במניח ל"מ לנער דהמיטה עצמה אסורה דהוי בסיס לדבר האסור, והנה בדין הבסיס מצינו כמה שיטות בראשונים דבתוס' לעיל מד. (הד"ה במג: דכו"ע) וכן התוס' לקמן נא. ד"ה או שטמן נקטו דלא הוי בסיס אא"כ הניחו לכל השבת ולא כשדעתו לסלקה באמצע שבת, ולפי"ז מקשה המהרש"א כאן דהתוס' מייירי בדעתו לסלקם כמפורש בהמשך דבריהם ומ"מ הוי בסיס וסותר לשיטתם לעיל וכתב דיש ליישב בדוחק.

וברש"י בדף נא. מבואר בפשוטו דאף כשדעתו לסלקו באמצע שבת הוי בסיס.

וברא"ש לעיל מג: נקט דבהניח באמצע השבת אפילו דעתו שיונח עד סוף השבת ל"ה בסיס, ואילו בתוס' דידן מבואר דאפילו הניח באמצע שבת וגם דעתו לסלקה באמצע שבת דהוי בסיס, וברעק"א הקשה מלקמן קנד: דשרי להתיר העששיות ע"ג כרים בשליפי זוטרי דא"י ביכמ"ה דיכול לשולפן לאחמ"כ הרי דל"ה בסיס בהקצה לשעה באמצע שבת. ותירץ דלהתוס' צ"ב דהתם כשירצה ליטלם יניח עוד דבר החשוב יותר על הכרים והו"ל בסיס להמותר והאסור דשרי. וסיים דהוא דחוק.

והנה הרמב"ן לקמן קנד: דן גבי העששיות ומתחילה נקט דהן מוקצה גמור אבל בסוה"ד ר"ל דבאמת א"י אלא כשמל"א ומ"מ הוי ביכמ"ה דמתחילה היה כשמל"ה עיי"ש, ולפי"ז יתיישב קושית הרעק"א אי נימא דכשמל"א אינו עושה בסיס, אמנם בפמ"ג נסתפק בזה אי כשמל"א עושה בסיס.

וכתבו התוס' לתרץ למ"ד יש מוקצה לח"ש דמייירי בהניח גוי או קטן מדעתו ובדעתו לסלקן לאחר שעה דהו"ל גמרו בידי אדם, והקשה המהרש"א דא"כ למה בהיו עליה בביה"ש אמרי' ביה מיגו דאיתקצאי והרי בגמרו ביד"א אין גם מיגו דאיתקצאי.

ותירץ דבהונחו בשבת עצמה דע"כ הונחו ע"י גוי או קטן בידו נמי להסירן, אבל בביה"ש דהונחו ע"י ישראל שאין בידו להסירם בשבת ל"ה גמרו ביד"א. ועיי"ש. ובמג"א נתקשה דהא התוס' לעיל מג. ד"ה בעודן (ב') ביארו דסל לאפרוחין ל"ה גמרו ביד"א דהקצה אותו שעה אחת לצרכן וא"כ ה"נ נימא דא"י גמרו ביד"א. ולזה ייסד המג"א דלגבי מיגו דאיתקצאי ל"ח גמרו ביד"א כשבידו להסירן אי הקצה שעה א' לד"א, אבל באמצע שבת אפילו למ"ד ימלח"ש חשיב

כה"ג גמרו ביד"א. והיינו דבדין דגמרו ביד"א תרתי איתנייהו ביה דמדחוא בידו דהאדם אין כאן הקצאה כלפי כל היום וגם לשעתו אין הקצאה כלל מדכל הקצאתו לשימושו וכקדירות המתבשלות, ובה מתחלק כשהוא בידו והקצה לשעה א' דבביה"ש אמרי' מיגו דאיתקצאי, אבל הא דאמרי' ימלח"ש אינו אלא כשיש הקצאה כלפי כל השבת.

תוד"ה מוכני שלה, הקשו לפרש"י דבעשויה למדרס ל"ש מדידה דאפי' מחזקת מ' סאה מיטמא דל"ב דומיא דשק כדבכורות לח. דל"ב במדרס שיהא לו תוך דומיא דשק, וברש"י לכאורה יל"ב דאע"ג דעיקר שיעור דמחזקת מ' סאה הוא מדבעינן דומיא דשק שמטלטל מלא, אבל ילפינן מינה דכה"ג ל"ח כלל כלי, וכן מבואר ברש"י עירובין לה. ד"ה ומתני' דכלי המחזיק מ' סאה אינו כלי אלא אוהל לגבי הא דאין בנין וסתירה בכלים, עיי"ש.

תוד"ה ואין מצלת הביאו לרש"י דמיירי בביה"ק והכלים על דופני השידה והקשו דמי יביא טומאה על הכלים. ובמהרש"א ביאר דקושיתם לדמשמע מרש"י דהמוכני מפסיק מן הצד ואילו הכלים עולין למעלה מדופני השידה וע"ז הקשו בתוס' דסו"ס אינן מאהילים על הקברות, וכתב המהרש"א דלפירוש הרע"ב דהכלים בולטים מהצד ומאחילים אקברות והמוכני שתחתיהן חוצצת ל"ק קושית התוס'. ובהג' היעב"ץ ועוד גרסו וביארו ברש"י ע"ד הרע"ב. ומיירי שאינו סותם כל הנקב וכו', חילוקי התוס' מבוארים בכתבי הגר"ח סי' רפא דכשמבטלו שם נתמעט החלון עצמו ובלא ביטלו עדיין יש לחלון כל שיעור הטפח אלא דכשסותם כל החלון הו"ל כמחיצה דסתמה עושה מחיצה ואין לטומאה דרך לצאת, אבל כשנשאר נקב כ"ש עוברת הטומאה דרך שם, ולפי"ז מתבאר ג"כ דבאוכלין ל"מ כלל כשלא ביטלם דאינם עושין המחיצה.

תוד"ה אין גוררין. שיטת התוס' מתבארת בפרטות ברשב"א שהקשה דסו"ס איך שרי לגוררה בשאינה נשמטת כשיש עליה מעות, והביא לפירוש הר' אפרים דמיירי כשבשידה פירות או כלים ואי אינה נשמטת הו"ל כלי אחד שהוא בסיס למותר ולאסור ושרי ליטלטל ככלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה לקמן קמא; ושוב הביא לפירוש התוס' דשאינה נשמטת ה"ה בטל לגבי השידה ואע"פ שנעשה המוכני בסיס למעות לא חשבינן השידה בסיס לו דהמוכני טפילה לשידה.

והיינו דלעולם המוכני אסורה וכל חילוק המשנה בין נשמטת לשאינה נשמטת הוא כלפי השידה, ובתרוה"ד דן גבי מעות בכיס שתלוי בבגד ונקט דדינו כדין המוכני, ולפי"ז כתב המג"א סי' ש"י ס"ז דלהתוס' והרשב"א בהניח מעות בכיס שתפור לבגד מותר לטלטל הבגד כבמוכני שאינה נשמטת דמותר לטלטל השידה אבל להכניס ידו לכיס אסור כבמוכני דהיא עצמה נעשית בסיס.

אבל בריטב"א (חדשים) ביאר להיפך דדקתני דבנשמטת אינה נגררת לא קאי אלא אמוכני עצמה שנעשית בסיס אבל השידה לעולם מותרת, וכשאינה נשמטת מכיון דהיא טפילה לשידה אף היא עצמה אינה נעשית בסיס. והקשה דמ"ש מהמניח מעות על בית יד של מחבת דפשיטא ליה שנעשית כולה בסיס אף שאינן מונחות על עיקר הכלי, ותיירץ דהתם הוא כלי אחד ממש אבל הכא שני כלים הם ואין השידה מתבטלת למוכני אדרבה מוכני משתרי אגב שידה. ובחידושי הר"ן (ריטב"א ישנים) הלך בדרכו של הריטב"א אלא דנקט יותר מזה דאפילו במניח מעות על בית יד של מחבת לא נעשית בסיס מדאין על עיקר הכלי.

ובתוד"ה הא אין עליה, הקשו דנוקמא בשוכח ולהכי ליכא מיגו דאיתקצאי דאינה נעשית בסיס ובזמן שיש עליה מעות אינה נגררת דהוא טלטול גמור. דאף כשא"י נעשה בסיס אסור לטלטל בלא ניעור תחילה למוקצה שעליו. והנה במשנה מחלק דבאינה נשמטת נגררת אף כשיש עליה מעות וא"כ נקטו התוס' דבאינה נשמטת יכול לטלטל טלטול גמור ואפילו חובת ניעור ליכא. וצ"ע דהנה בפשוטו החובת ניעור הוא דאף כשאינה בסיס אבל בטלטולה הוי טלטול מן הצד להמוקצה שעליה ויש בזה חובת ניעור וכיו"ב יש חובת ניעור בכלכלה עם פירות ואבן לקמן קמב. דאף דאינה בסיס לאבן חייב לנער האבן כשאפשר כגון בפירות שאין נמאסין עיי"ש. וא"כ צ"ב דבאינה נשמטת נהי דהיא טפילה לשידה אבל סו"ס איך שרי לטלטל המעות עצמן בלא ניעור.

וצל"ב עפ"י מש"כ הרשב"א ביצה ב. בהא דאמר' שם דנוטל הטבלה עם העצמות והקליפין ומנערה, והקשה דאף אי לא נעשה השולחן בסיס איך מטלטל בלא נייעור תחילה, ותיירץ דלא אמרינן בסיס אלא בנר או באבן שע"פ החבית ומעות שעל הכר שכולם רוצה להצניעם שלא יאבדו או ישברו הלכך במניח נעשה בסיס גמור ובשוכח בסיס קצת ולכן אינו מסלק אלא מנער, אבל עצמות וקליפין דלא חשיבי ואינו מצניעם כלל לעולם אין להם תורת בסיס. והמבואר בפשוטו ברשב"א דיסוד חובת הנייעור אינו משום דסו"ס מיטלטל המוקצה על ידו אלא משום דהוי בסיס קצת ומתחייב עי"ז בנייעור. ולפי"ז מבואר שפיר שיטת התוס' דבאינה נשמטת דבטילה המוכני לשידה ול"ה בסיס כלל למעות אין אפילו חובת נייעור.

ובמג"א שם הביא ג"כ לחילוקין אלו בשוכח מעות בכיס שתפור בבגד שאינו חייב אפילו לנער המעות כשמטלטל הבגד ורק כשמטלטל הכיס עצמו או כשיש לחוש שיוציאם לרה"ר. ואילו בכיס הנשמט אסור לטלטל הבגד בלא נייעור המעות כמו גרירת השידה במוכני הנשמטת. אבל הביא מפיהמ"ש להרמב"ם בכלים דמבואר בדבריו דאפילו באינה נשמטת לעולם איכא חובת נייעור היכא דאפשר. ובפשוטו סברת הרמב"ם דחובת הנייעור הוא משום טילטול המעות עצמן ודלא כנתבאר עפ"י הרשב"א בביצה דמשום דהוי בסיס קצת. ובמג"א הסיק דה"נ להלכה יצטרך להרמב"ם לנער המעות בין במניח בין בשוכח אף בכיס שתפור ואף כשבא לטלטל הבגד. והנה במניח הרי הכיס נעשה בסיס ואיתקצאי לכל השבת ומ"מ שרי לטלטל הבגד דלא נעשה כל הבגד בסיס, וא"כ מה יועיל שינער המעות דסו"ס הוא מטלטל מהצד את הכיס שהיא מוקצה, וצל"ב דמ"מ ימעט בטלטול מהצד דהמעות.

וברא"ש בכלים פירש כל המשנה להיפך מהראשונים, דדין דהמשנה דנגררת ואינה נגררת קאי על המוכני אבל השידה לעולם אינה נגררת ולא התירה המשנה באינה נשמטת ליגרור כשיש עליה מעות אלא את המוכני ובלבד שלא יזיז השידה ממקומה. וצ"ב טובא דהרי המעות הן על המוכני ואיך יהא שום סברא לאסור השידה ולהתיר המוכני. ובחיי אדם (כלל ס"ז בנשמ"א) מבואר דאף כשלא נעשה בסיס אבל נאסר טלטול המעות עצמן וגרירת המוכני מותרת דהוי טלטול מהצד אבל גרירת השידה הוי טלטול כדרכה להמעות. ואכתי צ"ב דמדמהשידה בסיס דמוכני ומוכני דמעות אף בטלטול השידה אין נעשה טלטול במעות אלא דרך המוכני וסו"ס אי חשיב בזה כדרכה ה"נ בטלטול המוכני לחוד, ועי"ש שביאר דהמוכני הוא אופן שמתגלגל ואי"ז דרכה ואילו גרירת כל השידה הוי כדרכה. וצל"ב דאף דקתני נגררת הכונה מתגלגלת.

ואולי יל"ב דהנה הא דאסור לטלטל בלא נייעור המעות אף דבנייעור גופא מיטלטלין המעות ממקומם הוא משום דסו"ס אי"ז טלטול גמור למקו"א, וא"כ יל"ב דבגרירת המוכני אין חובת נייעור דאי"ז טלטול גמור למקו"א וא"כ מאי אולמיה דנייעור מגרירה זו, אבל כשבא לגרור כל השידה ולהזיזה ממקומה מתחייב בנייעור תחילה.

בא"ד, אבל לצורך מקומו מטלטלו ועודו עליו. וגדר ההיתר בזה הוא בפשוטו כמבואר שם דכל החובת נייעור תחילה אינה לא כשאפשר וכמו בכלכלה עם אבן ופירות בע"א שם דפטור מלנער לאבן כשיש בכלכלה פירות המטונפים וכן אבן שע"פ החבית דכשהיא בין החביות וחושש שישברו מגביהה ואח"כ מנער וה"נ בצריך למקומו פטור מלנער דכשינער ויפלו המעות במקום המוכני יפסיד המקום.

בא"ד, ומיהו מיטה שיחדה למעות איכא למימר וכו', במהרש"א ביאר דמקום דברי התוס' הם בסוף הדיבור שלאח"ז דלהכי לא מיייתי דרב כר"י מהאי דמיטה דאתי אפילו לר"ש.

דף מה ע"א.

שעת הדחק שאני. פרש"י סכנה. ובשלטי הגיבורים ר"פ כל הכלים כתב דנר חנוכה שהדליקה בחצירו ויש נכרים שמקפידין על כך מותר לטלטלו בשבת לאחר שכבה. ובמג"א סי' רעט סק"א הביאו וכתב דמרש"י משמע דדוקא בסכנה שרי אבל שלא במקום סכנה אסור. והנו"כ תמחו עליו דודאי לא הוצרך רב להתיר במקום פיקו"נ, וע"כ דאין כונת רש"י לסכנת נפשות. ובתו"ש (הו"ד במחצה"ש) ביאר דלרש"י בעינן שיהא קרוב לסכנה. ובפמ"ג כתב דאם ירא שיכוהו או שאר הפסד ממון לכו"ע שרי, והיינו דזהו כונת רש"י סכנת ממון או הכאה, ונשאר בצ"ע.

ובמשנ"ב שם הביאו, וביארו בשעה"צ דכונתו להקשות דבסי' שלד ס"ב סוברת דעה הראשונה וכן נקטו הפוסקים דבמקום פסידא מותר לטלטל מוקצה גמור וא"כ אכתי למה לא היתיר רב אלא מכא דסמך בשעה"ד על ר"ש דל"ה מוקצה. וכתב השעה"צ ליישב קצת דהתם לא שרינן אלא במקום שהוא בהול קצת.

ובתוד"ה מקמי, הקשו דהא בשעת הסכנה אמרי' בבמ"ד דמניח הנר חנוכה על שולחנו, ותירצו דמיירי כשאירע שלא הניחו על שולחנו, א"נ דסכנה דלעיל לאו סכנת חברים אלא גזירה שלא להדליק נר חנוכה, ולכאורה כונת תירוצם השני דלעיל מיירי בפיקו"נ וכאן בלא פיקו"נ, וא"כ כל שאי"ז פיקו"נ יתחייב למסור עצמו לממון ולהכאה להדליק נר חנוכה אפתח ביתו. ויל"ב דלעולם בכל סכנה פטור מלהניחה אפתח ביתו ומיירי כשאירע והחמיר ע"ע להניחה בחוץ כתי' א', אלא דהוי משמע להו מהברייתא דמעיקר התקנה אין צורת המצוה בשעת הסכנה אלא על שולחנו וא"כ אין מקום להחמיר בזה, ולזה הוצרכו לחלק דהתם בגזירה והכא בשאר סכנות. ובפירוש ר"נ גאון שעל הדף פירש דהכא הפרסיים היו נוטלין הנרות מבית הישראל ומוליכין לע"ז והיה צער גדול לישראל מזה המעשה, ולדבריו מבואר דאי"ז פטור מלהניחה אפתח ביתו.

והנה הרעק"א לעיל בגלה"ש מב: בתוד"ה אין ניאותין נקט עפ"י המג"א דכל שאינו ראוי לשימוש אסור ממילא בטלטול, ויל"ע מאחר דלא שרי רב לסמוך אר"ש אלא לטלטל הנר לביתו אבל לא להשתמש ולטלטלו שוב א"כ יאסר אפילו לר"ש דהרי מה דאין ראוי לשימוש מיתסר בטלטול. וצל"ב דלר"ש גופיה חשיב שאיסורו בטעות מכיון דבאמת מותר בשימוש וכזה הקצאה לא עבד מוקצה.

חטיטין שזרען בקרקע. באגל"ט הביא נידון אי חטיטין שזרען ולא השרישו אי חשיבי זרועין כבר, והוכיח מכאן דל"ח זרועין דא"כ היה מתחייב משום עוקר דבר מגדולו, ודחה דהכא מיירי כשלא כיסה בעפר אבל בכיסה אותן בעפר שאני.

כי לית ליה לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידיים. ובתוס' הקשו דהא נר דחיה בידים, ותירצו דמשכבה פסק הדיחוי, ויל"ע א"כ לא מצינו דשרי ר"ש בדיחוי שאינו בידים דהא משכבה אינו דחוי כלל.

סיככה כהלכתה. בתוס' לעיל כב. ד"ה סוכה הקשו דהתם מפרש טעמא דסוכה משום ביזוי מצוה וכאן משום מוקצה למצוה, ותירצו דהמוקצה כדי לאסרו אף בנפל והטעם דביזוי לאוסרו אף בחוה"מ, ובתו"י שם תי' דנפק"מ דמוקצה ליו"ט אחרון שאי"ז זמן המצוה א"נ הכל אחד דמשום הביזוי מצוה הוקצה למצותו. וצל"ע בתי' א' ממש"כ תוס' כאן בד"ה עד מוצאי דהאיסור דיו"ט האחרון לא אתי כר"ש דל"ל מיגו דאיתקצאי ואי כהתו"י הרי לר"ש לא נאסר הסוכה משום מוקצה דבלא"ה כל החג אסור משום ביזוי מצוה.

כעין שמן קאמינא. פרש"י ולא משום איסור אלא משום מצוה. והיינו דמודה ר"ש במוקצה דמצוה דחמור. אבל בריטב"א (חדשים) פירש דלמסקנא או הוקצה למצותו או הוקצה לאיסורו קאמר. וצ"ב דהא אמוקצה דאיסור פליג ר"ש דהא שרי נר שכבה. וצל"ב כהתור"י"ד מג. דה"ט דמודה ר"ש בשמן המטפטף דאינו מצפה לו דאף שנתן כלי תחתיו דסבר שמא תיפול טיפה ויטנף המפה אבל מסיח דעתו מטיפטוף הרבה והוי כקערה ועששית. ועל דרך זה מבואר ברמב"ן כאן גבי המוקצה דסוכה שהקשה דמשנפלה אינה משמרת למצוה ותיירץ דלהכי מודה ר"ש דאינו מצפה שתיפול דהא אי נפלה הדר בנילה. אבל ברש"י מבואר דהמוקצה. דמצוה אינו תלוי בכ"ז שמשמש למצוה אלא בכל זמן המצוה וזמן מצוה דסוכה הוא כל החג ודנר שבת הוא אף אחרי שטפטף השמן כ"ז שהנר דולק.

תוד"ה עד מוצאי. הסיקו דמה דאסר ביו"ט האחרון הוא דלא כר"ש דל"ל מיגו דאיתקצאי. אבל ברמב"ן ביאר דאפילו לר"ש דסבור עד השתא לא נפלה ועכשיו תיפול ולכך אינו מצפה שתיפול אפילו בשמיני.

אלא גרוגרות וצימוקין בלבד, ובע"ב מבואר דחומרתן דדחינהו בידים ולא חזו ובה קל פצעילי תמרה דלא דחינהו בידים. והנה כל מידי דלא חזי למידי הוא מ"מ גופו ואסור אפילו לר"ש אף דלא דחי בידים וכמבוי לעיל מד: גבי מעות וברש"י שם סוף הדף. ודהכא בגרו"צ הוצרך להקצאה המיוחדת מבואר מהגמרא ביצה כו: דפריך על האי ברייתא דלא יאכל עד שיזמין דמנ"פ אי חזי ל"ל הזמנה ואי לא חזי מה יועיל שיזמין ואסיק בחזי ולא חזי והיינו שראוי קצת. ולזה מדדחינהו בידים אסורין אפילו לר"ש. אמנם בר"ן כאן ביאר דגרו"צ דמסריחות כשנכנס השבת היו מוקצות

לגמרי הלכך אע"פ שנתייבשו בחצי היום אסורות. ומבואר בפשוטו עוד נפק"מ דגרו"צ מכל מ"מ גופו דבגרו"צ מודה ר"ש למיגו דאיתקצאי, וצ"ע ממש"כ התוד"ה היכא דנר ל"ח דחוי בידים כיון שפסק הדיחוי, וא"כ אף גרו"צ שנתייבשו באמצע שבת פסק הדיחוי ומאי שנא מנר דל"ח משכבה דחוי בידים. ויתכן לדחוק דכונת הר"ן שלא נתייבשו לגמרי, אבל לא משמע כן.

וכן מבואר ברש"י ביצה כד: ד"ה אם יש דמחומר שנתלש בשבת ויו"ט הוי מוקצה אפילו לר"ש כגרו"צ דמדלא לקטינהו מבעו"י אקצינהו והוי דחוי בידים. [והידושו דשייך להחשיב כה"ג כדיחוי בידים מבוי בע"ב גבי המדבריות דחשיבי כגרו"צ] ואף דכבר נתלשו אמרי' ביה מיגו דאיתקצאי. וצ"ע מעיקר ההיתר דנר דהרי בתחילת שבת היה דחוי בידים וגם לא חזי ולא אמרי' מיגו לר"ש ואילו בזה אמרינן, אמנם הוא מבואר בתוס' בחולין יד. ד"ה מחתכין דהביאו לפרש"י בביצה דבמחומר הוי כגרו"צ דמדלא לקטינהו אקצינהו, והוסיפו התוס' דהוא משום דאינו מצפה שיתלשו והיכא דמצפה באמת ל"ה מוקצה, וא"כ ה"נ בנר שאינו מצפה אוסר ר"ש כבקערה ועששית. ובבעה"מ בביצה שם מבואר ג"כ דנקט כן ברש"י, והקשה עליו דהא מחומר שאינו מצפה הוי מוקצה מחמת איסור דמודה ר"ש דאסור כשאינו מצפה כבקערה ועששית, והרמב"ן במלחמתו שם נחלק דל"ל לר"ש מ"מ איסור באינו מצפה אא"כ דחי בידים, ועי"ש שמקשה מבכור דלקמן מו: דאוסרו ר"ש מדאינו מצפה אף דלא דחי בידים.

ועכ"פ מהבעה"מ מבואר דיסוד החלוק דגרו"צ ממ"מ איסור הוא דהמ"מ איסור הקצאתו משום איסורו ובגרו"צ הקצאתו מצד עצמו דלא חזי במציאתו לשימוש ולא משום איסור ובזה נשתנו ב' גדרים אלו.

ובע"ב דנה הגמרא בפעילי תמרה אי הו כגרו"צ, ומבוי ברש"י דהנידון דאף דלא חזי אבל ליכא דיחוי בידים. ופרש"י מהו לאכול מהן קודם בישולן. ומשמע דלאחר שנתבשלו תו לא הוי מוקצה אפילו בגרו"צ, ודלא כמבוי בר"ן, וזה יקשה ממש"כ הרש"י בביצה כד:, ויל"ב לפי המבוי בתוס' בחולין ובבעה"מ דרש"י בביצה מיירי באינו מצפה, א"כ לעולם י"ל דפירש עיקר הסוגיא כאן בגרו"צ קודם שנתייבשו דלאחמ"כ שרי ר"ש דל"ל מיגו דאיתקצאי אלא כשאינו מצפה ובגרו"צ הוא מצפה וכן בפעילי תמרה כיו"ב, ובביצה דמיירי כשאינו מצפה נקט דממילא הוקצה לר"ש לכל השבת ככל מוקצה שאינו מצפה.

תוד"ה אלא ותוד"ה כן, מבואר דהחומרא דגרו"צ משאר פירות דהן מסריחין ביותר, ומ"מ עדיין ראויין הן קצת כמבואר בביצה כו. דחזי ולא חזי.

דף מה ע"ב.

רש"י ד"ה פצעילי תמרה. מבואר ברש"י דקל מגרו"צ דלא דחה בידים אלא מעיקרא אינן ראויין, וכן מבואר יותר ברש"י ביצה מ: . אבל בתו"י כאן נחלקו דא"כ לא דמי כלל לגרו"צ והיינו דבזה לא ס"ד דיאסור ר"ש אחרי דחזי קצת דהא זהו כל שיטתו דר"ש דלא מקצה איניש מדעתיה כל מה דחזי ליה. ופירשו עפ"י הערוך דגם פצעילי תמרה דחי בידים שפוצעין אותן ורק גרו"צ מתקלקלים יותר מהן.

כלום עשוי אלא לתרנגולין. בתוס' לעיל לו. ד"ה הא ר"י ביארו לס"ד דגמרא דאסר אף כשאין בה מידי דהוי כחצוצרות וכמיטה שיחדה למעות דאוסר לר"י אפלו לצוגומ"ק. אבל ברעק"א בגלה"ש שם ציין להרש"י כאן ד"ה אלא לתרנגולין דפירש דאיסורו משום דמלאכתו לאיסור. ומשמע דהבין להרש"י דהוי כשמל"א ואסור רק לר"י וצ"ע. הניחא למר ב"א משמיה דרבא דאמר מודה היה ר"ש בבע"ח שמתו שהן אסורין. פרש"י דלא שרי ר"ש בנתנבלה ליתן לכלבים אלא במסוכנת דדעתיה לכלבים מאתמול אבל בריאה לא הוי דעתיה מאתמול לכלבים. וברשב"א בחולין יד. מתבאר דהאיסור דבריאה שמתה בשבת יתכן אף מצד מוקצה מחמת איסור ואפילו לר"ש מכיון דמיתה לא שכיחא כ"כ ואינו מצפה שתמות, אלא דהביא ממורו דל"ל לר"ש מ"מ איסור אא"כ דחיה בידים, אמנם בביצה כו: מבואר דאף במתה ביו"ט ס"ל דמודה ר"ש בבע"ח שמתו, והרי התם בחיים חזי לשחיטה ואי"ז מ"מ איסור. וע"כ דאיסורו משום דמוכן לאדם ל"ה מוכן לכלבים. ואפילו אי מ"מ איסור ליכא לר"ש אבל איסור דחסרון הכנה איכא. והחילוק צל"ב דסברת ר"ש דל"ל מוקצה דדעתו על כל האפשרויות ואפילו כשעתה אסורות, אבל כשיעודו לאדם בזה ודאי לא ייעדנו לכלבים דלא יפסיד לעצמו, ורק במסוכנת כבר מוכן הוא גם לכלבים אליבא דר"ש, וכן למר בדרי"י סובר ר"ש

אפילו בבריאה דמוכן לאדם הוי מוכל"כ, וכמבואר ברשב"א שם בתחילתו ואילו לר"י אפילו מסוכנת מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים.

ובאמת עיקר איסור מוקצה מבואר ברש"י ביצה כו: ד"ה ואי דלא דהוסמך אקרא דוהיה ביום השישי והכינו דבעינן שיהא מוכן ומיועד לכך מבעו"י, וכל מוקצה איסורו במה שלא הוכן לכך, ולהכי ה"נ מה שהוכן לשימוש האדם ונשתנה להיות ראוי לשימוש כלבים נאסר אף שהוכן בכלל לשימוש.

תוד"ה הכא ב"ע דאית ביה אפרוח מת, הביאו לפי הר"י דאפרוח חי ל"ה מוקצה דחזי לתינוק, והנה כל בע"ח הוא מוקצה ואסור בשימוש ואפילו להשען עליו אסור, ובסתם מ"מ איסור כמו טבל לא אמרינן דל"ה מוקצה דחזי לתינוק למ"ד דקטן האוכל נבילות אין ב"ד מצווה להפרישו, וצל"ב דהכא ס"ל דעיקר יעודו דאפרוח הוא למשחק לתינוק ולהכי ל"ח מוקצה.

ומשה"ק התוס' מסל לאפרוחין דהוו מוקצה, במרדכי תירץ דמירי באפרוחין בני יומן דהוו נולד, אבל בריטב"א תירץ דמירי באפרוחין גדולים שאין מיועדין לתינוק.

ומשה"ק דא"כ אמאי קאמר דמודה ר"ש בבע"ח שמתו דאסורין, תמה ברעק"א דהא האיסור דבע"ח שמתו לר"ש משום דמוכן לאדם ל"ה מוכן לכלבים [וכדמוכח מביצה כו: דאפילו ביו"ט דמחיים היתה ראויה לאדם אסורה כשמתה] וא"כ מה לי דכשהיה האפרוח חי היה מותר משום דראוי לתינוק סו"ס כשמת נאסר אף באמצע שבת, וכתב ליישב דכונת התוס' דעכ"פ הקינה לא תיעשה בסיס דל"ה אלא כשוכח וגם לא עבדינן בסיס באמצע שבת, אלא דכתב דזה דחוק בלשון התוס'.

ונקטו התוס' דבע"ח מוקצין כגרו"צ וצל"ב דחשיב כדחי בידים מדלא שחטינהו מבעו"י וכהתוס' בחולין יד., והא דלא אוקמא באפרוח חי פירש התו"י וכ"כ המהרש"א והמהר"מ משום דאפשר להפריחו ואז משתרי הקינה דאפילו אי נחשבינה כבסיס הרי כבר אינה בסיס ולר"ש ל"ל מיגו דאיתקצאי.

ומש"כ התוס' דבשר תפל שרי לקמן לר"ש משום דראוי לכלבים, זהו כשיטתם שם קכח. ד"ה דג דסגי בראוי לכלבים אף דמיועד לאדם, וכן דייק הרעק"א מהרש"י כאן ד"ה דאית בה ביצת אפרוח דכלב לא אכיל לה משום קליפה, דמשמע הא לא"ה סגי שראוי לכלב אף שאין יעודו לכך. אבל הרשב"א והבעה"מ שם נקטו דכל המיועד לאדם ואינו ראוי לו כבשר שלא נתבשל הוי מוקצה אפילו לר"ש ול"מ דראוי לכלבים מדאין מיועד להם. ובשר תפל דשרי לר"ש ה"ט או בראוי לאדם לכוס או במסריח שמיועד לכלבים. וצל"ע בדיוק דהרעק"א מרש"י שם ד"ה דג דמשמע כהרשב"א.

תוד"ה דאית ביה ביצה, מה שתירצו דאפשר דלא אסר אלא באכילה ולא בטלטול צל"ע להרעק"א לעיל מב: דהאסור באכילה נאסר ממילא בטלטול וא"כ ה"נ ליתסר ממילא בטלטול.

דאית ביה ביצת אפרוח, פרש"י דכלב לא אכיל משום קליפה, והיינו דהוי כמ"מ גופו דלא חזי למידי, ובתו"י הקשה דאפשר להסיר הקליפה ויאכלנה הכלב. וברש"י יתכן דיפרש כרב חסדא לקמן קנה. דלא משוינן אוכלא לצורך הבהמה. והתוס' פירשו דהוי כגרו"צ, וצל"ב הא דחשיב כדחיה בידים שהוא במה שיעד התרנגולת והקינה להטלת ביצים של אפרוחין. ובתו"י פירש דהוי ממח"כ, והנה לעיל מג: נקט ג"כ התו"י גבי חלות דבש דהוו ממח"כ והאו"ש נחלק דבאוכל ל"ש ממח"כ, אמנם יסוד סברתו שם משום דכל אשר לו יתן בעד נפשו ויכול לאכלה, ואילו כאן הוי אוכל דכלב.

ונפל מנרתא על גלימיה דר"א ולא טלטלה, בריטב"א פירש דלא טלטלה בהדיא אבל ודאי ניער גלימתו דכשוכח מעות ע"ג הכר הוא.

תוד"ה אין לנו אלא בנר כר"ש, הביאו לפרש"י דפירש דפסק ריו"ח בנר בלבד כר"ש ולא במנורה, והקשו דהא במנורה לא פליג ר"ש למאי דמפרש דאיסורה משום דאדם קובע לה מקום דהא לקמן קכג. אמרי' הכל מודים בסיכוי וזירי ומזורי דאדם קובע לו מקום. וזהו כמש"כ בדף מד: ד"ה הא אין בשם ר"ת דהכל מודים היינו ר"ש, אבל רש"י עצמו

פירש שם דהכל מודים היינו רבנן דרבי נחמיה עי"ש. וצ"ע מה דלא נחתו התוס' להקשות מהמסקנא דטעמא דמנרתא משום שמא תתפרק ויחזירנה ועושה כלי, והנה בראשונים מבואר בדעת הר"ף דכל האיסור במנרתא למסקנא לא אתי כרשב"ג לקמן מז: וא"כ אולי יתפרש דר"י נתכוין לרשב"ג, אבל זה קשה דהא ר"ש סתמא קאמר. והתוס' פירשו דלעולם ר"י פסק כר"י לגמרי במ"מ מיאוס ואיסור, אמנם מה דפסק ר"י בשלהי מסכתין כר"ש במ"מ איסור ע"כ כדחילקו התוס' בתחילתם דבלא דחיה בידים שרי אפי' מ"מ איסור ורק בדחי בידים אוסר אפילו מ"מ מיאוס, ובתו"י נתקשה דהא רב בחולין טו. מפרש דל"מ אית ליה מ"מ איסור אף בלא דחי בידים אף דר"מ ל"ל מ"מ מיאוס לעיל מד. ואף דדחי בידים, ותר"ץ דרב סובר איפכא מר"י. ובריטב"א הקשה על פירוש התוס' דהא ר"י קאמר אין לנו אלא בנר כר"ש ולא לר"ש ומשמע דפסק כר"ש בנר.

דף מו ע"א.

תוד"ה והא כלת חתנים. פירשו דדלא הוי מוקצה דלא קבע לה מקום לגמרי כמו סיכי זירי ומזורי דלקמן קכג. והקשה הפני יהושע דהא הני מלאכתן לאיסור וכל שמקפיד מלטלטלן וקבועין לתשמישן אין להם שימוש כלל בשבת משא"כ כילת חתנים אף אי היתה קבועה לגמרי מותרת בשימוש בשבת ומנלן למיסרה. [ובחזו"א מבואר דכשמל"ה לא מיתסר בקביעות מקום א"כ אין מיטלטלת כלל].

תוד"ה דחוליות. הקשו דלמסקנא יוצא דחוליות אסורה לגמרי ואילו בביצה שרי ב"ה לזקוף המנורה ומפרשינן דסברי אין בנין בכלים. ותרצו דהתם במחוברין שפעמים מטין ופעמים זוקפין. והר"ף השמיט כל סוגיין, וביארוהו הרשב"א ושאר דסבר דר"י ור"ל סברי יש בנין בכלים ואנן קי"ל כרשב"ג לקמן מז: דאין בנין וכב"ה, ור"י ור"ל סברי דב"ה איירו ברפואה, ומשום שמחת יו"ט שרו התם ואילו בשבת אסור אפילו לטלטל אבל לדין דאין בנין בכלים מטלטל אפילו בשבת וברפואה אפילו להחזיר. ועיין בתוס' ביצה כב. ד"ה וב"ה שתירצו ג"כ כע"ז בת"י א' דב"ה שרו ביו"ט אבל בשבת אסרוהו.

אר"י שרגא דמשחא שרי לטלטולה דנפטא אסור לטלטולה. לרש"י מיירי כולא סוגיא אליבא דר"ש ודאסור דנפטא פרש"י דלא חזי אלא למלאכתו. ובפשוטו נחלק על רבה ור"י דשרו משום דסבר כקושית רבא דלא יועיל דחזי לכיסוי מנא כמו דל"מ בכל צרורות שבחצר. אבל בתוס' משמע דסבר דלא חזי לכיסוי מנא. ומבואר עכ"פ דאי לאו דחייב לכיסוי מנא מודה ר"ש דאסור.

והנה בר"ן בביצה (טו: מדה"ר) ביאר פלוגתייהו דר"י ור"ש במ"מ מיאוס דכשבא לטלטלו ולהשתמש בו מפסיק מאיסותו לגביה ולר"י אסור דמיגו דאיתקצאי ור"ש שרי דל"ל מיגו דאיתקצאי. וצ"ע דא"כ אף במאס מכיסוי מנא כל שפוסק מאיסותו לשתרי לר"ש. וצ"ב עפ"י מש"כ שם הר"ן דבשפוד שצלה בו דמאס ביותר ל"ש שיבטל מאיסותו שבטלה דעתו ואפילו לר"ש אסור, וה"נ כל מה דשרי ר"ש מ"מ מיאוס הוא דחזי לכיסוי מנא דלא בטלה דעתו הא לא"ה הוי בטלה דעתו.

והתוס' פירשו דפלוגתייהו בין לר"י ובין לר"ש ומיירי בנר מתכת שלא הדליקו בו באותו שבת ולהכי שרו רבה ור"י אפילו לר"י דא"י לא מ"מ איסור ולא דמיאוס אלא שריחו רע וחזי לכיסוי מנא אבל נר ישן דמאס מקצה ליה אפילו מכיסוי מנא. והנה בפשוטו סברת רבי יהודה דאוסר מ"מ מיאוס אפילו בחזי לכיסוי מנא דסו"ס א"י עיקר יעודו ועכ"פ דלא עדיף משאינו מהמוכן כפירות שבאוצר שאוסר ר"י. אבל בתוס' מבואר דסברתו דמקצה ליה אפילו מכיסוי מנא אבל בלא"ה כמו בשרגא דנפטא דחזי לכיסוי מנא שרי ר"י וא"כ ר"ש דפליג צ"ב דאף אי אין דעת סתם אדם לכסות מנא בנר ישן אבל ל"ה מוקצה דדעתו אצל מידי דחזי ליה.

אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזי לכיסוי בהו מנא. הנה עיקר הסברא דמה דיש עליו תורת כלי וראוי לכסוי מנא ל"ה מוקצה הוא משנה ערוכה לקמן קכד: דשברי הכלים ניטלין בשבת כשראוין לכסות פי הכלים. וא"כ צ"ב סברת רבא וגם דלא השיב לו מהתם אלא מדעולא גבי השירים וכו', וביארו בזה דהא פשיטא דדבר שמתוקן לכיסוי הכלי הוי כלי גמור ובלא שיהא לו תורת כלי מעיקרא אבל מה שאינו מתוקן לכך ורק ראוי לזה זה ל"ח שמשמש ככלי אחרי דכל צרורות שבחצר ראויין לכך, ובזה חלוק שבירי הכלים דמעתה זהו כל שימושם ויעודן

אבל שרגא דנפטא מיועד להדלקה למחר וכיו"ב גם השיריים וכו'. ומה דראויין לכיסוי ה"ז ככל צרורות. וברמב"ן כאן ביאר הנידון דסברת רבא דהוי כשברי כלים כשאין ראויין לכלום, ושני ליה דאע"פ שאינו עושה מעשה כלי מ"מ חזי לכיסוי מנא, ומה דמחלק מצרורות דכיון דכלי גמור הוא ותורת כלי עליו להשתמש בו לאחר השבת מיטלטל הוא ככלי הראוי לשבת דבשבת גופיה חזי למידי הוא. ומבואר ג"כ ע"ד זה דלא סגי ליה מה דהיה עליו תורת כלי מעיקרא וכשברי כלים הראויין לכיסוי מנא ורק משום דלאחר השבת הוא ישמש ככלי מהני.

דף מו ע"ב.

השירים והנזמים והטבעות ה"ה ככל הכלים וניטלים בחצר, פרש"י אע"פ שאסור לצאת בהן לרה"ר, ומשמע מפרש"י דבחצר שרי ללבשן. אבל התוס' (וכ"כ שא"ר) פירשו דמשמע ליה דסבר האי תנא כמאן דאסור להתקשט בחצר. ובריטב"א תמה על רש"י א"כ למה הוצרך לטעם דאיכא תורת כלי עליו דפשיטא שניטלים הן. ובר"ן לקמן פרק במה אשה (כט. מדה"ר) הביא לשיטת הרמב"ם דלא אסורין אלא בחצר שאינה מעורבת דדמיה לרה"ר, והקשה עליו משמעתין דא"כ למה הוצרך לטעמא דאיכא תורת כלי עליהן, ותירץ דמייירי שהתכשיטין שבתו בחצר שאינה מעורבת ואסור להכניסן לבית ומשו"ה איצטריך להאי טעמא ולעולם בחצר מעורבת או בבית נמי שרי. אמנם ברש"י צ"ע אי שייך ליישב כן דכתב אע"פ שאסור לצאת בהן לרה"ר ומשמע דמייירי כשהן בחצר או בבית. ובריטב"א הביא בשם התוספות דהקשו למה לא מיייתי המשנה דכל הכלים דנוטל קורנס לפצע בו אגוזים דכשמל"א ניטל לצוגומ"ק, ותירצו דשאני התם דחזו טובא למלאכת ההיתר אבל האי דחזי לכיסוי מנא ל"ח תשמיש ולהכי מיייתי דה"נ השירים והנזמים לא חזו לשום מלאכה חשובה דהתירא.

תוד"ה והתנן, פירשו דלר"י אית ליה רואין מומין ביו"ט הלכך ל"ה מוקצה כשנפל בו מום קבוע מעיו"ט. וצ"ע דסו"ס ביה"ש שעדיין לא ראהו החכם היה אסור ונימא מיגו דאיתקצאי דהא לר"י אפי' במצפה אמרי' מיגו. וצ"ב דכיון דהחכם מצוי ובידו להראות לו חשיב גמרו בידי אדם. וה"נ בהמשך בהפרה ושאלה בנדרים דל"ה מוקצה דמפרש דע"ד בעלה נודרת ודסגי ליה כג' הדיוטות היינו דמה"ט חשיב גמרו ביד"א, דהא לא משמע דאתי רק לר"ש דא"כ הו"ל סתם משנה כר"ש במ"מ איסור ובע"א מסקינן דליכא סתמא כר"ש.

תוד"ה מי יימר דמיזדקיק. עיקר נידון התוס' אי האסור לדידיה ושרי לאחרני אי הוי מוקצה דבתיירוץ א' כתבו דהוי מוקצה עכ"פ מאכילה ובתי' ב' משמע דסברי דל"ה מוקצה כלל. ולקמן קכז: אמרינן דתרומה ביד ישראל ל"ה מוקצה דחזי לכהן ובתוס' שם ד"ה כיון נתקשו דלקמן מז. אמרינן דבגדי עניים לעניים ל"ה מוקצה אבל לעשירים הוי מוקצה. ולהכי בבית רבי שהיה עשיר הקרטין שאינו חשוב הוא מוקצה. ותירצו דהתם הוי מחמת גריעותא אבל בתרומה דאיסורא רביע עליה סגי שראוי לאחרים. אמנם באמת אף לתי' א' דהתוס' כאן סברי כהתוס' התם דהרי התם איירי לגבי טלטול התרומה ובתוס' כאן לא אסרוהו אלא באכילה לדידיה וכן מבואר ברשב"א כאן שהקשה מ"ש הכא דאסור מתרומה וחילק דבראוי לאחרים נאסר עליו באכילה ואילו תרומה שרי בטלטול מדחזי לכהן וגם חילק כהתוס' לקמן דזה הכל כשהוא איסורא רביע עליה ואילו בגדי עניים לעשירים שאני דמחמת גריעותא. אמנם בר"ן בדף מז. מבואר דכיון שאסרה הככר דידיה על עצמה נאסר לכל וכמו בגדי עניים לעשירים שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב העשיר ואפילו העניים אין מטלטלין אותו. ולדידיה ע"כ נאסר אפילו בטלטול דהא אסור מיהא באכילה על כל העולם ואין לו א"כ שום שימוש, אלא דצ"ב דבשלמא בגדי עניים לעשירים כיון דלהבעה"ב הוא גרוע וישליכנו לאשפה אי"ז חשוב בגד כלל אבל כאן שאסרה ע"ע הככר אין טעם שתשליכנו לאשפה אף שהיא בעליו וע"כ יאכלוהו אחרים ולמה נעשה מוקצה על כולם. ויתכן סברתו דכך דין המוקצה דנקבע כלפי כולם רק לפי שימוש הבעלים. אבל יתכן דודאי לא תישאר בנידרה אלא תישאל עליו אצל חכם לאחר זמן ולהכי הכיכר שלה אין מיועד לשבת והוי מוקצה.

ועיין לקמן קכז: דאמרי' דדמאי ל"ה מוקצה דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה ובתוס' שם נתקשו דתיפו"ל דראוי עכשיו לינתן לעניים כמו גבי תרומה, וברמב"ן ורשב"א ושא"ר תירצו דבתרומה ע"כ יולכנו לכהן ואילו בדמאי

ימתין לו למוצ"ש שיתקנו ויאכלנו ולהכי הוי מוקצה אי לאו דאי בעי מפקר נכסיה. וסברת התוס' מבואר בפשוטו דמה דחזי לכהן סגי אפילו ודאי לא יוליכנו אליו דכבר אינו מוקצה בודאות ודומיא דאי בעי מפקר נכסיה אף שודאי לא יפקיר נכסיה לחינם. ולראשונים צ"ב דמה דאי בעי מפקר נכסיה הוא רק הוכחה דא"י איסור גמור עליה וכמו דמהני האי טעמא שמזמנין על מי שאכל דמאי (ברכות מז.).

תוד"ה מי יימר (ג), וי"ל דבעל לא ניח"ל להזדקק דזימנין דשרי נדרים שנדרה לדבר מצוה. ובמהרש"א הקשה דאכתי תיקשי בהא דפריך גבי נשאלין לנדרים דמי יימר דמזדקיק ליה חכם והלא לדבר מצוה ודאי לא יתיר וא"כ הוי ממש כמו בכור לרבי יהודה. ותירץ דהכל הרי תלוי אי איכא מי יימר וכאן מסתמא לא היה מאתמול דעתו לילך אצל חכם דהא אסור לישאל אלא בדיעבד לצורך השבת, וא"כ מסתמא אין חכם מצוי לו אבל בבכור אף דהיה פנוי מאתמול מותר לכתחילה לישאל ביו"ט לר"י ומסתמא הזמין לו חכם שיראה לו היום וליכא בזה מי יימר.

דף מז ע"א.

הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור, פרש"י לשלחבת. ודחשיב השלחבת דבר האסור פירש בריטב"א דאסור ליגע בו, והיינו בפשוטו דאסור ליגע באש ממש דמכבה אותו בכך. אבל צ"ב דאטו חבית מים תיחשב דבר שאין ראוי לינטל מדא"א ליטול המים בפני"ע דודאי כך דרך טלטול המים ע"י החבית וה"נ כך מחזיק ומטלטל האש ע"י הנר ולמה איכפ"ל דבאש עצמו א"א ליגע. והמבואר לכאורה דאף דטעם איסורו הוא צדדי מ"מ אחרי דנאסר החפצא דשלחבת בפני"ע דין הבסיס ידיה כמותו. וצ"ע.

אבל בחזו"א ביאר דה"ט דהשלחבת דבר האסור דמקפידין שלא להזיזו כשדולק כלל ממקומו ואילו הנר והשמן והפתילה ניטלים לאחמ"כ. ועי"ש דברעק"א מבואר לא כן. ובאופ"א ביאר עפ"י הגמרא בברכות נג. דשלחבת יש בה חלק שנשאר כל הזמן ויש בה חלק תוספאה שכה"ז מתחלף ומתחדש וא"כ חלק זה הוי נולד ואסור בטלטול והוי הנר בסיס לו. וצ"ב דהתוספאה היא יותר חשוב מחלק האחר דא"כ הו"ל בסיס למותר ולאסור דשרי.

ומהא דחשיבי בסיס הקשה ברשב"א לקמן נא. לשיטת ר"ת דכל שאין דעתו שיהא עליו כל השבת לא נעשה בסיס דה"נ ע"כ לא תישאר השלחבת לכל השבת וכמבואר לעיל מד. דמיירי בנר זוטא דדעתיה עילויה. ובדעת ר"ת צ"ב כמש"כ הראב"ד הו"ד ברשב"א ובריטב"א קמב: וקמג. דמיטה שראויה למעות הוי בסיס אפילו בשוכח וכן כלכלה שמיועדת לקבל מה שבתוכה הוי בסיס לאבן אפילו בשוכח, וה"נ הנר והשמן והפתילה שמיועדין לשלחבת הוו בסיס בכל אופן.

ובאופ"א י"ב דכל סברת ר"ת בדבר שאינו משמש לו בסיס אלא במקצת השבת הוא דמדלאחמ"כ לא ישמש לו כבסיס ויפרד ממנו א"י"ז טפילות גמור ומשא"כ בשלחבת דא"י"ז עומד להיפרד אלא שהשלחבת תיכלה.

ובאופ"א י"ב דהשמן מיועדת להיכלות עם השלחבת ובזה ל"ש כלל החסרון דאינה בסיס לכל השבת. ואחרי דהשמן נאסרת מדין בסיס אוסרת לנר שמחזיקה מדין בסיס דכלפי השמן אין הכרח שתיכלה דשמא לא תיכלה כולה והנר מיועד להחזיקו אף לכל השבת.

אמנם במג"א סי' רעט סק"ה נקט מסברא דהשמן שאין איסורו אלא מדין בסיס ודאי לא עושה הנר בסיס לו וכל איסור דנר משום דהוא בסיס לשלחבת דחשוב יותר מהשמן והביא זה מפרש"י כאן דכולהו הוו בסיס לשלחבת, אלא שציין להתוס' כאן, ולכא"י כוונתו דבתוס' מפורש להיפך דלולי שהשמן נאסר מדין בסיס הוי שרי הנר דהוא בסיס לשמן ג"כ והוי בסיס למותר ולאסור. ומבואר דאין השלחבת חשוב מהשמן.

בתוד"ה הנח, הקשו דפתילה עצמה הוי דבר האסור ותירצו דלקמן בשברי פתילה דהוי כשברי כלים והוו כצורות אבל כאן בפתילה שלימה הוי שרי אי לאו דהוי בסיס. והרעק"א מקשה דאף פתילה כשהודלקה כבר למאי חזי אי לאו להדלקה והרי אף שברי פתילה מדיש בהן איזה חשיבות כמב' בהמשך דחשיבי בגלילא מהשמן ע"כ דראויין להדלקה וא"כ מה נשתנו. ולזה ביאר באופ"א דכאן דהפתילה דולקת מכיון דמשמשת להאיר א"י"ז מוקצה אלא משום בסיס אבל משכבה הנר ואין לה שום שימוש בשבת הו"ל ממילא מוקצה מחמת גופו וכמש"כ ג"כ לעיל מב: עפ"י המג"א.

תוד"ה ואמר רבה, הקשו דליפרוך מאבן שע"פ החבית ומעות שע"ג הכר, והנה התם הוי רק חובת ניעור ואילו בדרי"ח הוי בפשוטו בסיס, אבל כונתם דסו"ס אף לולי דין בסיס מצי למיפרך מהמשניות ומשום דלכה"פ חייב בניעור.

והנה למסקנא דהשברי עצים הן המוקצה והאפר מציל מדין בסיס למותר ולאסור צל"ע דאכתי יש חובת ניעור גם בזה כמב' לקמן קמב. וצל"ב כמש"כ ר"ת בביצה דאיי"צ לנער משום דאפר יתפזר ויפסד, ומשא"כ להס"ד דהאפר עצמו מוקצה לא יפטר מניעור כשזה להציל המוקצה עצמו. ומה שתירצו דמעות חשיבי ודאבן מיועד לכך ולא בטילי מבואר דלא ס"ד דליכא דין בסיס כלל אלא דכל הס"ד להתיר מחתה באפרה דבטילה ואין עושה בסיס.

אמר אביי קרטין בי רבי מי חשיבי, בפשוטו יל"ב דהקרטין לא חשוב ולא יועיל להציל המחתה מלהיות בסיס לאפר דאילו האפר ראוי לשימוש אפילו בי רבי לכסות הכלוך וכמו דלמסקנא באמת האפר ל"ה מוקצה. אבל יל"ב דהקרטין מדלא חשיבי בי רבי הוי בעצמן מוקצה וכדהביא מבגדי עניים לעשירים דהן עצמן מוקצה.

תוד"ה הוה מטלטלין. ביארו דשירי כוסות בטלי מצ"ע ואילו השברי עצים לא בטלי אלא אגב קיטמא, וצל"ב דזה הוי פשיטא לגמ' דרגות החשיבות דשירי כוסות ודשברי עצים ושבממילא יש ללמוד מהיתר דשברי עצים ע"י הקיטמא להתיר שירי כוסות בפנ"ע. אלא דצ"ב דהנה בפשוטו ההיתר דבסיס למותר ולאסור הוא דכיון דהוא בסיס גם להיתר אי"ז בכלל בסיס לדבר האסור לחוד ואי"צ לביטול האיסור ומשא"כ בשירי כוסות דהיתר משום דהן בטלין לעצמן וא"כ איך נילף זה מהתם. והמבואר בפשוטו בשיטת התוס' כאן דבאמת ההיתר דבסיס להיתר ולאסור אינו אלא משום דכשהיתר חשוב יותר מהאיסור בטל האיסור להיתר ודומיא דהכי בטלי השירי כוסות מצ"ע. ונפק"מ בזה במה שדנו האחרונים בבסיס להיתר ולאסור ששקולין בחשיבותן דאי כל האיסור כשהאיסור חשוב יותר משום דעיקר בסיסותו אליו א"כ בשוין שרי אבל אי אף בבסיס לשניהם יש לאסור אי לאו דבטל האיסור בעינן שיהא דוקא ההיתר חשיב יותר.

ובתוס' בביצה כא: וכ"ה ברשב"א כאן הביא דר"ת פירש הסוגיא באופ"א דבאמת אף שברי עצים בטלי מצ"ע וכשירי כוסות דמדמינן להו התם. ודבעין לקיטמא משום דאף כשאין עושה בסיס חייב בניעור וכיון שיש קיטמא שכשינערו יפסידו פטור מניעור.

וברמב"ן (הו"ד בר"ן) פירש כע"ז באופ"א דהכא אף הקיטמא הוי מוקצה אלא שהקיטמא והשברי עצים טפלים הם לכלי ובטלים אגבה ול"ה מחתה בסיס לדידהו ומשא"כ אבן שבכלכלה שאינו עשוי לעמוד בה ולא בטיל לה.

תוד"ה בגלילא שנו. לרש"י דהפתילה חשיב להם ולהתוס' להיפך דהשמן לא חשיב יותר מהפתילה, ובחיי אדם ביאר דלרש"י רק כששניהם חשיבי אסור אבל כששניהם לא חשיבי שרי ואילו להתוס' אף כששניהם לא חשיבי אסור דבעינן שההיתר יהא חשוב והאיסור לא ובזה ביאר כונת הב"י. והנה ברש"י יתכן דכל שהפתילה חשובה לא בטלה בכל מה שהיא כנגדה, אבל לתוס' דהכא מצד דהשמן לא חשיב יל"ע דהא לא איירינן על שיעור שמן מסוים ומשמע דגם אי ישתיר הרבה שמן ואילו שברי הפתילה יהיו זוטרי טובא ג"כ יאסר. וצל"ע.

רב ושמואל דאמרי תרוייהו המחזיר מיטה של טרסיים בשבת חייב, פרש"י דנמצא עושה כלי וחייב משום מכה בפטיש ולא משום בנין דאין בנין בכלים. אבל בתוס' בע"ב ד"ה ור"ש נקטו בפשיטות דמשום בונה הוא ושיטתם מבוארת יותר לקמן דף קב: בהאי דעייל שופתא בקופינא דמרא דלרב חייב משום בונה ולשמואל משום מכה בפטיש, ופירשו התוד"ה האי דאין בנין בכלים אבל כשהוא בנין גמור דרך חיזוק ואומנות יש בנין בכלים, והוכיחו זה ג"כ משמעתין. ובסברת התוס' יל"ב עפ"י מה שייסדו האחרונים דהגדר דתולדות המלאכות כשדומין לאב המלאכה או בהפעולה או בתוצאה, והנה צורת האב דבונה היא בפעולה דרך חיזוק ואומנות והתוצאה שנעשה מבנה בקרקע, ולהכי כל שעושה מבנה בקרקע חייב אף כשא"ז דרך אומנות ואילו כשעושה דרך אמנות פעולת בניה חייב אף כשאין נעשה תוצאת המבנה בקרקע. [וצל"ע לפי"ז דהבונה בקרקע שלא באומנות הוי רק תולדה].

ובראשונים כולם כתבו שם כעין התוס' אבל בשינוי לשון דרך כשיש כבר כלי אין בנין בכלים אבל בבנין הכלי עצמו יש בנין כשעושה כל כהכלי. וכן הוא לשון התוס' דף עד: ד"ה חביתא. וברמב"ן בחידושי ביאר דכל שצריך אומנות להחזירה בטל ממנה תורת כלי כשנתפרקה וחשיב כשמחזירה שעושה כל הכלי.

והא דנקטו התוס' בפשיטות דודאי סוגיין לאו משום מכה בפטיש הוא ודלא כרש"י בפשוטו צ"ב כמבואר בר"ח עה"ג שם דהוא מדבסוף הסוגיא גבי מיטה גללניתא דבי רב חמא דהיא כעין מיטת טרסים דא"ל בנין מן הצד הוא, ומשמע דמשום בונה אתינן עלה, ולרש"י ע"כ צ"ב הכונה תיקון מן הצד. אבל יתכן דסברי דעיקר גדר מכה בפטיש ל"ש אלא בהנעשה בגמר המלאכה ולא בזה שעשויה להתפרק דעשיית חלקיה היא גמ"מ דידיה ולא להחזיר חלקיה יחד.

ובשיטת רש"י מבואר דלעולם אין בנין בכלים בשום צד ולדידיה יקשה מלקמן קב: דמחייב רב בתיקון המרא משום בונה. וצ"ב כדפי' שם הר"ח עה"ג וכ"כ הרשב"א בשם רה"ג דרב ושמואל פליגי בזה גופא אי יש בנין בכלים או לאו וכן מבואר בביהגר"א שי"ד ס"א בארוכה בשיטת רש"י, ואף דרש"י כאן איירי על רב ושמואל וע"ז כתב דאין בנין בכלים צ"ל דלעולם משום שמואל נקט לה דע"כ מדשמואל ורב דמחייבי לה תרווייהו דמשום מכה בפטיש הוא.

וביראים פירש להסוגיא שם באופן מחודש דלרב אינו חייב כלל וה"ק משום מאי מחייב רב אמר משום בונה דא"י נחשב מכה בפטיש שענינו לאחר שכבר נעשה עיקר הכלי אלא באמת הוא בונה את עיקר הכלי ומשום בונה נמי לא מחייב דאין בנין בכלים. אמנם ברש"י שם מפורש דלרב חייב משום בונה. והנה להיראים צ"ע משיטת רב הכא דמחייב במיטת טרסים דהא לרב ל"ש מכב"פ בעשיית גוף הכלי ולא בונה בכלים ולמה חייב, וצ"ב דהתם תיקון המרא הוא עשיית גוף הכלי דבלא"ה א"י כלל כלי אבל מיטת טרסיים עיקר הכלי עשוי גם כשמפורקת דלכך עשויה להתפרק ולהכי שייך בחיבורה משום מכב"פ.

ועיקר הפלוגתא דמיטת טרסים יעויין בתוס' בע"ב ד"ה רבן שמעון דפירשו דברפוי אינו חייב אלא דפליגי ברפוי אי שרי לכתחילה, ובחידושי הרמב"ן מבואר לשיטת התוס' דבתוקע לכו"ע חייב ובהידוק לכו"ע אסור ופליגי דלת"ק וכן סברת רב יהודה דיש לגזור לאסור אף ברפוי ואילו לרשב"ג וכן סבר רבא רפוי מותר. ומה דאותביה מקנה מנורה צ"ב בפשוטו דהוא לפי סברתו דאי בתוקע חייב יש לגזור בכל גוני. (ומצינו כע"ז דאותביה לפי הבנת המקשה לקמן נג. באוכף עיי"ש).

אבל הרמב"ן במלחמות דף קב: ובר"ן כאן פירשו דיש ג' דרגות דבתוקע לכו"ע חייב עכ"פ משום מכב"פ, ובהידוק למ"ד יש בנין בכלים וכן סברי רב ושמואל ורב יהודה חייב וממילא ברפוי אסור, ואילו ת"ק דרשב"ג ורשב"ג סברי דאין בנין בכלים ולא מחייב אלא בתוקע ובהידוק אסור שמא יתקע ופליגי ברפוי דלת"ק נמי אסור ולרשב"ג רפוי מותר וכן סבר רבא.

מיתיבי המחזיר קנה מנורה וכו'. פרש"י בד"ה קרן דפריך מדחייב בקנה מנורה דה"נ מיטת טרסיים דתרווייהו דרך שימושן שמחברו בשעת הצורך. אבל הרמב"ן בחידושי פירש באופ"א דפריך מקנה סיידין דאסור הרי דאף כשא"י גמ"מ אסורו וה"נ יש לאסור מיטת טרסיים והיינו דפירש דקנה סיידין דפטר משום דאינו תקוע בחוזק וגזרו בו שמא יתקע. אבל רש"י בד"ה פטר פירש באופ"א דמיפטר משום דא"י גמרו שצריך לחזור ולפרקו תמיד. ואילו מיטת טרסיים וקנה מנורה אינן כן. וא"כ ל"ש לדידיה למיפרך כלל מקנה סיידין אמיטת טרסיים. והחילוק דקנה סיידין אפשר היה לפרשו בשיעור הזמן שהוא אינו עומד אלא לזמן מועט, אמנם בע"ב מבואר דמיטה גללניתא דהיא כמיטת טרסיים הוה מהדרי לה ביו"ט, ומשמע דנתחברה ונתפרקה לאחר הלינה בה. וא"כ נצטרך לחלק דקנה סיידין הוא לשעה קטנה, ובפשוטו צ"ב דהנה מבואר בפוסקים דכיסוי הכלים אף כשמתקוע שרי וביאר החזו"א דכל צורת הכלי דידיה אינו אלא כמשתחבר ומתפרק וא"כ א"י עשיית הכלי בחיבורו ולא סתירתו בפירוקו. והנה קנה סיידין ראוי לסיוד המקום הגבוה בלא פירוק אבל לסוד הבית כולו כך דרך שימוש ע"י פירוקו ולהכי פטר ובזה עדיף ממיטת טרסיים דא"י צ"ל לפרקה לצורך השימוש שלה אלא לאיחסון והעברתה למקו"א ולהכי חשיב חיבורה עשיית הכלי ומחייב.

ובחזו"א דן מזה לגבי המדליק חשמל דנקט דחשיב בונה ואף דדרכו לפרקו מתמיד וא"כ ליהוי עכ"פ כקנה סיידין ויפטר, והביא להרמב"ן דכל פטור משום דאינו תקוע ואילו חשמל חשיב תקוע וחייב. והנה לרש"י מבואר דכל שדרכו להתפרק תמיד מיפטר ומשמע אפילו בתקוע, אבל למבואר ברש"י לא מהני דדרכו להתפרק אא"כ הוא מצורת השימוש דהכלי כקנה סיידין ואילו בחשמל אין ניתוקו נצרך לשימוש אלא לחיסכון וא"כ הוי כמיטת טרסיים דחייב בתקוע.

דף מז ע"ב.

תוד"ה רבן שמעון. ברמב"ן מביא לשיטת התוס' דבתקוע חייב ובהידוק לכו"ע אסור ופלוגתייהו ברפוי. אבל בחזו"א נקט דלהתוס' שלפנינו אין חילוק בין רפוי להידוק דפליגי בתרוייהו. ושכן מוכח מהתוס' לקמן מח. ד"ה הא בחדתי דהוכיחו מדף קכב: דגזרו ברגילות לתקוע ואפילו ברפוי אסרו התוס' ואי הידוק חמיר לוקמה בהידוק.

ובטור ס"ס ש"ג הביא מהמהר"מ מרוטנבורג דאוסר כוס של פרקים כמיטת טרסיים, והטור נחלק עליו כוס דפרקים אין דרכו לתקוע ושרי. והט"ז פירשו וכ"כ במשנ"ב דפליגי ברפוי דאעפ"כ אוסר המהר"מ מדרגילות להדק ולא שרי אלא כשאין הרגילות אלא ברפוי, ואילו להטור כל שאין רגילות עכ"פ לתקוע שרי ברפוי. אבל החזו"א ועוד פירשו להטור כמשמעות לשונו דפליגי בהידוק דכוס דלהטור אף זה שרי דלא אסרו ההידוק אלא שמא יתקע וכשאין רגילות לתקוע שרי.

ובסברת המהר"מ בפשוטו צ"ב דלא פלוג רבנן ואסרו כל הידוק, אבל יש שביארוהו עפ"י ד הרמב"ם פכ"ב משבת דמבואר בלשונו דמה דאסור ההידוק במנורה של חוליות אינו שמא יתקע אלא דמחזי כבונה. וא"כ אף באין רגילות כלל לתקוע יש לאסור.

דף מז ע"ב.

במה טומנין וכו', במשנה קתני לאיסור ההטמנה מבעו"י בדבר המוסיף הבל, ולקמן דף נא. קתני לאיסור ההטמנה משחשיכה אפילו באין מוסיף הבל דתנן לא כיסה מבעו"י לא יכסנו משתחשך. ולעיל לד. מפרש רבא לטעמי האיסור לגירסת רש"י וכ"ה הגירסא לפנינו דאסרו משחשיכה אפילו באין מוסיף הבל שמא ירתיח ופרש"י שימצא קדירתו צוננת וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת, וברא"ש שם ביארו דיש ביטול אח"כ בלח שנצטנן, וכתב לפרש באופ"א דשמא כשירתיחנה יחתה בגחלים. ודאסרו אפילו מבעו"י במוסיף הבל שמא יטמין ברמץ ושמא יחתה בגחלים. אבל גירסת הגאונים והר"ף והרמב"ם להיפך דמשחשיכה אסרו אפילו באין מוסיף שמא יטמין ברמץ ויחתה. [והר"ן שם נתקשה דלא דמי לרמץ שהוא מוסיף ומזה הוכיח כג"י רש"י], ודאסרו אפילו מבעו"י במוסיף שמא ירתיח ופירש הר"ן שתירתיח בשבת ויצטרך לגלותה ויחזור ויכסה בשבת ונמצא טומן בשבת במוסיף הבל דאסור. והק' הר"ן דהא בכה"ג דכיסהו ונתגלה קתני דמותר לכסותו. ותירץ דדוקא באין מוסיף הבל מהני שהיה מכוסה כבר, אבל במוסיף הבל שנתחדש חום הו"ל כתחילת ההטמנה. והיינו היכא דעושה פעולה שמגלה ומכסה. ועיי"ש בר"ן דלהרמב"ם מפרש הא דאמר"י דבביה"ש לא גזרינן היינו דשרי בביה"ש אפילו במוסיף הבל דסתם קדירות ביה"ש רותחות כבר ול"ח שירתחו שוב בשבת. והראב"ד השיגו דלא יתכן דמבעו"י אסור ובביה"ש שרי.

תוד"ה במה. הביאו לשיטת ר"ש דכמו דבשהיה שרינן בפ"ק קידרא חייטא ובמאב"ד לחנניה דאין חשש חיתוי ה"נ בהטמנה דתרווייהו משום שמא יחתה. והנה בשהיה שרינן גם בגרופה וקטומה ובהטמנה אפילו כשא"י גחלים אלא דבר המוסיף הבל אסרינן אטו רמץ, והמבואר בפשוטו דהיכא דהתבישל מצ"ע ראוי לחיתוי אף כשאין לו אפשרות חיתוי דאין כאן גחלים יש לגזור שיחתה לכשיטמין כיו"ב בגחלים, אבל כשהתבשיל עצמו אי"צ חיתוי אין טעם לגזור משום חיתוי בהטמנה אחרת המצרכת חיתוי.

והנה רש"י ר"פ כירה ביאר דאיסור השהיה משום דמוסיף הבל ובגרור"ק אין מוסיף, ובתוס' הקשו שם דא"כ לשתרי אף בהטמנה במאב"ד כבשהיה, ובריטב"א שם כתב דבאמת שיטת רש"י כהר"ש כאן דאף הטמנה שרי במאב"ד.

דף מח ע"א

דזיתים מסקא הבלא. בתוס' כאן חילוק להתיר המנהג להטמין בכירה גרופה דדוקא גבי גפת אסור בקופה ע"ג גפת שמא יטמין כולה בתוכה וכ"כ ברא"ש, ומבואר שיטתם דהאיסור דקופה שע"ג גפת אי"צ מעיקר איסור הטמנה אלא גזירה נוספת אטו הטמנה גמורה בזה הדבר שמסיק הבלא. [ואי"צ סתם גזירה אטו הטמנה בדבר אחר דא"כ אף ע"ג כירה נגזור אטו הטמנה בגפת] ומ"מ לא גזרו אא"כ מסקא הבלא לקדירה מלמטה דאל"כ אי"צ דומה כלל להטמנה. אבל שאר הראשונים לא הזכירו זה, ומבואר בדבריהם דזהו מעיקר האיסור דהטמנה, אלא דנחלקו בגדרו, דבר"ן וברשב"א הביאו לשיטת הרמב"ן דלא אסור בקופה שע"ג הגפת אא"כ לא מפסיק אוירא בין קופה לגפת דאע"פ ששולי קופה מפסיקין בין קדירה לגפת אכתי הטמנה מקרי דהו"ל כאילו הטמין באין מוסיף ואח"כ נתן על הכל דבר המוסיף דאסור.

אבל הרבינו יונה והרשב"א אסרו אף במפסיק אוירא בין קופה לגפת ומאידך כתב הרשב"א דאי מפסיק אוירא בין הקדירה עצמה לקופה שרי דאי"צ דרך הטמנה בהפסק אויר, ומבוארת שיטתו דאף דהקופה מצ"ע אינה מוסיף הבל אבל ע"י דמסקא הגפת הבל דרך הקופה לקדירה נהפך הקופה לדבר המוסיף הבל. וזה בפשוטו דלא כסברת רבינו ברוך שבתוס' דכל שהוא מוסיף הכל ע"י ד"א ל"ח מוסיף. אבל שיטת הרמב"ן דלעולם אין כלפי הקופה הטמנה במוסיף אלא כלפי הגפת ודסגי במה שמדובק הקופה רק מלמטה הוא מבואר שם דסבר הטמנה במקצת שמה הטמנה, אלא דמ"מ אף דאין ההטמנה כלפי הקופה בעינן שיטמון כל הקדירה בקופה ולא סגי כשמניחה ע"ג הקופה ואת הקופה ע"ג הגפת דבכה"ג חשיב שיש הפסק ביניהם, אבל כשהקדירה טמונה בקופה חשיב כל הקופה כקדירה דכאילו נתן התבשיל בשני כלים זה בתוך זה דהחיצון אינו חוצץ להתיר ההטמנה.

והנה הרשב"א הוכיח מזה דבעינן שיטמין הקדירה בקופה וכדמשמע לישניה דר"ז דלא כהרמב"ן דאי מיירי כשהקופה נוגעת בגפת א"כ אף כשהקדירה ע"ג הקופה והקופה ע"ג הגפת יש לאסור דהא הטמנה במקצת שמה הטמנה. וע"כ דמיירי בשאין נוגעת קופה בגפת. וצ"ב דסו"ס אף לדידה תיקשי דכיון דהטמנה כמקצת שמה הטמנה אף כשמפסיק אורא מהגפת הרי מדמסקא הבלא לקופה הו"ל הקופה מוסיף הבל וכשהקדירה נוגעת בקופה הו"ל הטמנה במקצת. והנה כשיטת הרשב"א דהטמנה במקצת אסורה פסק השו"ע בסי' רנג. אבל הרמ"א פסק לקולא דבעינן הטמנת כולה, וביהגר"א כתב דמקור הרמ"א מהתוס' ד"ה במה שכתבו דחומרא דהטמנה דלא שליט בה אורא וא"כ ע"כ דבעינן הטמנת כולה והנה הרשב"א עצמו הביא לכל דברי התוס' דהטמנה חמור משום דלא שליט בה אורא אף דהוא מרא דשיטה דהטמנה במקצת אסורה. ומבואר בחזו"א דאף דזהו שורש איסור הטמנה דלא שליט אורא אבל ממילא נאסר כל דמקרי הטמנה במוסיף הבל ואף הטמנה במקצת יש כאן הטמנה מצד זה של הקדירה ומה דמצד אחר דהקדירה שליט אורא לא מועיל להתיר צד זה. ולפי"ז יבואר הרשב"א דהנה הקופה אינה מוסיף הבל מצ"ע ודחשיב מוסיף הבל אינו אלא משום דסו"ס עושה בהקדירה תוספת הבל ולהכי בזה כל דבהקדירה שליט אורא ומצד הקדירה אין לחומרת הטמנה אין לאסור, ומשא"כ בגפת דהוא מוסיף הבל מצ"ע אסור אף הטמנה במקצת דסו"ס בחלק זה יש הטמנת מוסיף הבל.

וברשב"א הוכיח דהטמנה במקצת אסורה מדברי הר"ח והגאונים בר"פ כירה דאוקמוה כשהקדירה ע"ג כסא ברזל ואין נוגעת בגחלים דאל"כ הוי הטמנה ואסורה, והנה הרא"ש ר"פ כירה סי' ב' כתב ג"כ כהר"ח והגאונים והקשה הקרבן נתנאל שם דהא ברא"ש כאן כתב כהתוס' דשרי הטמנה ע"ג כירה שא"א להטמין כולה בתוכה ומבואר דסבר דהטמנה במקצת מותרת. ותירץ דהרא"ש בכירה מיירי בקדירה שמכוסה כולה בבלאות ולהכי כל שנוגעת בגחלים אסורה כבשמעתין ואף דלא הזכיר הרא"ש זה סמך עמש"כ שם דהוא מיירי על מנהגן של ישראל והרי כך מנהגן לכסות בבלאות. וכן ביאר הב"ח בס"ס רנו את הרא"ש הר"ן והטור.

בתוד"ה דזיתים. כתבו דכשיש הפסק אור בין דפנות לקדירה אין לאסור יותר מהשהאה. ובפוסקים מבואר דאפילו כשנתן דף רחב על הקדירה ועליה נותן הכיסוי שרי כל שאין נוגע בצדדי הקדירה דסו"ס הו"ל הטמנה במקצת. ושיעור שצריך לשייר שתיחשב הטמנה במקצת יש שהוכיחו מדלעיל לח: אסרו סילון דחמי טבריה משום הטמנה ובתוס' שם מבואר דהיה מוקף מכל צד אבל הרי פיו דהסילון משני צדדיו יצאו מחוץ לחמין וע"כ דשיור מועט כזה ל"ח שיור דבעינן שיעור חשוב.

בא"ד, אומר רבנו שמואל דמותר לשום תפוחים אצל האש וכו', מבואר דיסוד ההיתר דחנניה בשהיה במאב"ד משום דכבר ראוי בדיעבד לאכילה ולא יחתה בחינם, אבל למבואר בתשו' הגאון שברא"ש ר"פ כירה הוא משום דמטא קידרא בעידנא דהיינו שכבר עומד לגמור הבישול ואי"צ החיתוי וא"כ לא יתיר בתפוחים. אמנם בשו"ע סי' רנד ס"ד הביא להיתר דתפוחים חיין, ובשעה"צ שם הביא מהפמ"ג ושי"א דביארו דאף דהמחבר מצדד להחמיר דלא כחנניה ואוסר השהיה אף במאב"ד ואף במבושל כ"צ במצויפ"ל הכא עדיף דהוי צליה ובצליה שרינן לכו"ע במאב"ד. והנה הטעם דצליה עדיף מבואר ברמב"ן שם דמשבא למאב"ד ונתפס הבישול לא יחתה שמא יחתך והכא סו"ס לא התחיל הבישול, וצ"ב דמ"מ חושש בצליה יותר לחתות וכל שכבר כראוי לאכילה לכו"ע ל"ח שיחתה. והביא דבב"י הגר"א פירש להיפך דכל ההיתר דתפוחים הוא רק לפוסקים כחנניה, ובאר השעה"צ דהגר"א פירש דמיירי כשמבשל התפוחים אצל הקדירה, ולא כהפמ"ג דמיירי כשהפירות נוגעין בגחלים.

בא"ד, דאם מחזיר קודם שנתבשלו נמצא מבשל בשבת, הרעק"א בשו"ע שם כתב דמ"מ בתפוחים אי"ז בישול דאורייתא כמש"כ הרמב"ם בפ"ג ה"ג, והיינו מש"כ הרמב"ם דדבר שאי"צ בישול פטור על בישולו, וה"נ התפוחים הרי ראויין ליאכל חיין בלא בישול, אבל באגל"ט הביא מכמה ראשונים דהכא אף חיוב איכא, והקשה על הרעק"א דמפורש בביצה דחייב על בישול מים אף דראויין לשתות חיין. ולרעק"א צ"ב דמים יש יותר תיקון בבישולם מפירות וכמש"כ המג"א סו"ס רנד דמה"ט במים יש איסור שהיה ובתפוחים לא.

תוד"ה מאי שנא. פירשו דהכא מיירי בהניחו לזמן להפשיר בלבד אבל אי ישאיר יתבשל דאסר רבה דגזרינן דלמא ישכח ויבא לידי בישול. ועיקר גזירה זו כתבוהו כל הראשונים לעיל מ: ודלא כרש"י שם בד"ה לא שיחמו דמותר להניח עד שיעור בישול. והוכיחו שם הראשונים מדאמר"י שם דריב"א רצה לחמם לרבי פך שמן במרחץ וא"ל טול בכלי שני שאינו מבשל ואמר"י שם לפי גירסתם שם הפשרו לא זהו בישולו דלהכי שרי בכ"ש להפשיר הרי דבכלי ראשון שראוי לבישול אסור להפשיר שמא ישכח ויבשל. אבל רש"י שם גרס להיפך ש"מ הפשרו זהו בישולו דלהכי אסר בכ"ר להפשיר ובכ"ש התיר דא"י מקום הראוי לבישול עי"ש. ולגירסתו מוכח להיפך דלא גזרו אהפשר דא"כ איך מוכיח דהפשרו זהו בישול. ולפי"ז הקשה הרעק"א בתוס' כאן שלא הזכירו כלל מהגמרא ההיא דמנ"פ אי גרסו כהראשונים הו"ל להוכיח לגזירה זו מהתם ואי גרסו כרש"י תיקשי על דבריהם מהתם וזהו דוחק לומר דמספקא להתוס' איך הגירסא. ותירץ הרעק"א דלעולם גרסי כרש"י ולא תיקשי מהתם לפי מש"כ הרשב"א שם דהרי שם רחץ בחמי טבריה כמפורש שם דהבישול בו אינו אסור רק מדרבנן ובה יתכן דלא גזרו גזירת הפשר דהו"ל גזירה לגזירה, ורק הכא דהוי בישול דאורייתא סברי התוס' לגזירת הפשר.

והנה סברת ר"ז דשרי דלא ידע לגזירת הפשר וא"כ צ"ב למאי הביא ממיחש ע"ג מיחם וגם מה דהשיבו רבה דהתם אקומי קמוקים והכא אולודי דלא הו"ל למימר אלא לעיקר הגזירה דשמא ישכח. ויל"ב דהוכיח לו מדלא אסרו מיחם ע"ג מיחם אטו כשהמיחם התחתון חם יותר ויבשלו וה"נ אין לגזור אטו בישול, והשיב לו דכאן מדמוליד חום יש לגזור שימשיך לחמם עד בישול.

והר"ן והרשב"א הביאו לרבינו יונה דפירש דלעולם שמעתין מיירי באיסור הטמנה ככולה פירקין וכגון שכיסה הקומקום מבעו"י בדבר שאין מוסיף הבל ומותר לגלותו ולכסותו בשבת כדלקמן והיה רוצה להטמין הכוזא בשבת דקיי"ל מותר להטמין את הצונן. וס"ד דר"ז דאפילו ע"ג מיחם שרי ורבה אסר דלא התירו אלא במטמין בדבר שאינו מוסיף הבל אבל ע"ג מיחם אסור מפני שתוספת חום המיחם ניכר בכיסוי ואע"פ שהוא מצ"ע אינו מוסיף הבל הו"ל כמטמין בדבר המוסיף ולא התירו אלא במיחם ע"ג מיחם דוקא שאין חום התחתון ניכר בעליון שאינו אלא משמר חומו. ע"כ.

והנה הרבינו יונה הזכיר בדר"ז ב' טעמי היתר מדגילהו מותר לכסותו ודמותר להטמין צונן. ובמשנ"ב סי' שי"ח סקנ"א מבואר דבאמת זהו טעם הברייתא דשרי מיחם ע"ג מיחם בסוף פרקין דהוא במיחם שהיה מוטמן וגילהו דמותר לכסותו ומותר נמי לכסות בדרך אגב גם המיחם הנוסף מעליו שזהו כונת הרבינו יונה. אלא דעצ"ב למה הוצרך הרב"י בדר"ז מלבד להיתר זה להיתר דהטמנת צונן דבחד מינייהו סגי.

והנה בחזו"א השיג על המשנ"ב דזה תמוה מאוד דא"י משום טורח ול"ש בזה סברת אגב כלל, ולהכי פירש החזו"א דעיקר הס"ד דר"ז להתיר אינו אלא מצד דמותר להטמין את הצונן, ובסברת המשנ"ב מבואר דהאיסור דהטמנה הוא רק כשנעשה ע"י מעשה הטמנה גמור, והביאו דאזיל לשיטתו דכתב בביאור"ל סי' שכ"ו ס"ג ד"ה אפילו גבי סילון דחמי טבריה דכשהמים נכנסין מאליהן ומוטמנין בממילא ל"ש ביה איסור הטמנה דל"ש האיסור אלא כשנעשה בידים.

[ויל"ב הא דהוצרך לב' טעמי ההיתר דהסברא דביאר הרב"י דבמוליד חום ל"ח הטמנת צונן נקיט לה אף בשיטת ר"ז ולזה הוצרך אף להיתר דדרך אגב ורק בצירוף שניהם סבר להתיר. והוא דיסוד היתר דהטמנת צונן שאין כל צורת הטמנה אלא כלפי שמירת חום, ולזה הכא אף שמוליד חום בצונן אבל לבסוף תישאר מופשרת ולהכי כלפי הצונן יש ההיתר דהטמנת צונן שאין נעשית מוטמנת אבל מצד הכיסוי שמוליד חום יחשב מעשה הטמנה האסורה ובה מהני כשאין נעשה הכיסוי אלא דרך אגב].

ולהחזו"א דאין לנו היתר דדרך אגב לא הותר למסקנת רבה בשום אופן ודקתני בברייתא דמותר להטמין מיחם ע"ג מיחם [דכ"ה בתוספתא שהביא הרשב"א] ביאר החזו"א דמיירי בב' קדירות שהיו כבר מוטמנות כ"א בפני"ע דמותר לצרפם יחד.

ובביאור"ל סי' רנז ס"ו ד"ה אפילו הביא מהב"י הגר"א בס' רנח שחילק דהטמנת צונן על מיחם אסורה בשבת וכמו שמבואר ברבינו יונה כאן, ואילו עמש"כ השו"ע דמבעו"י מותר ליתן צונן על מיחם ציין למש"כ התוס' כאן מרבינו

ברוך דכל שמציע מתקנן והולך ל"ח מוסיף הבל. ובביאה"ל נתקשה דמנ"פ אי ל"ח מוסיף הבל תשתרי בשבת, וביאר דכיון דמוליד חוס בדבר הקר שויה רבנן לענין זה כמוסיף הכל שיהא אסור עכ"פ בשבת. [ויל"ב דחלוקין גברי ההטמנה דההטמנה מבעו"י עיקר האיסור הוא כלפי מה שבשבת הדבר מוטמן ואילו בשבת האיסור כלפי עצם המעשה].

אמנם החזו"א ביאר דבאמת אין כונתו דחשיב מוסיף הבל כלל אלא דא"י הטמנת צונן וממילא אסור בשבת. והנה התוס' נחלקו על הרב"י בפירוש הסוגיא ולדידהו אין מקור מסוגיין להחיתר דדרך אגב אלא דסו"ס הוא מפורש בברייתא דסוף פירקין דקתני דשרי מיחם ע"ג מיחם. והרש"י דנחלק על גזירת הפשר א"כ ע"כ לא יפרש הסוגיא כתוס' אלא כהרב"י יונה.

לבסוף חציה דעצר. בריטב"א פירש דמיירי במים דרק במים שייך סחיטה משום מלבן וכ"ה בתוס' כתובות ו. שציינו התוס' כאן, ודליכא משום כיבוס בעצם השריה במים כדאמר"י שרייתו זהו כיבוסו ביאר וכ"כ התוס' לקמן קיא: דכשהבגד אינו מלוכלך ל"ח כיבוס או שכשעושה דרך לכלוך ל"ח כיבוס. וברש"י בד"ה נטלא מב' דמיירי בין ובד"ה דקא עצר פירש במים, ועיין ברש"י.

תוד"ה וכי מפני, חילקו דמוכין גריעי מגיזי צמר ולהכי אף אי בגיזין ל"מ כשטמן במוכין יתכן דמהני, ולמסקנא דרבינא יוצא לכאורה דבלא הפתק שרי ע"י שטמן בתרוייהו ובהפתק בעי תרוייהו שייחדו להטמנה. אבל ברא"ש ובר"ן לקמן יישבו דאב"י ורבא לא יחלקו אהדדי דמוכין חשיבי מגיזי צמר ולהיפך מסברת התוס' כאן ולהכי ל"מ בהו כשטמן, וכן פסק הטור, וכתב הב"ח דכן מבואר ברש"י ד"ה עומד ומפקיר קופה של מוכין שדמיה יקריין. ר"ח שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא. בחי"ה הר"ן ביאר דמלבד דל"ה מכב"פ קמ"ל נמי דאין המוכין מוקצה וזהו שייכותו לכאן. ובחדתי דאסור לאהדורי פרש"י משום תיקון מנא וכ"כ שא"ר, אבל ברמב"ם פכ"ב הכ"ג פירש דהוא משום דחיישין שמא יתפור.

הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת פרש"י דקמשוי מנא ומשום מכב"פ, והיינו כהאיסור דאודרא חדתי בי סדיא דלעיל מיניה. ודפריך מפותח מגופת חבית היינו ג"כ שיאסר משום מכב"פ. אבל ברמב"ם הביא להפותח בית הצואר בפ"י ה"י גבי חיובי מלאכת קורע ובמ"מ ביארו דמ"מ בזה חיובו משום מכב"פ כרש"י, אבל בביאוה"ל ס"ס ש"מ פירש דשיטת הרמב"ם דחיוב משום קורע ודלא כרש"י, ולשיטתו דפירש דאודרא בי סדיא משום ששמא יתפור. ודמדמי ר"כ למגופת חבית אף דהתם ודאי ל"ש אלא מכב"פ צ"ל דמדמי כלפי גדר חיבור. וביאר הביאה"ל דרש"י דל"ח ליה קורע דסבר דל"ש קורע אלא במקלקל לתקן ולא כשזה גופא תיקון, וסברת הרמב"ם דל"ה מכב"פ משום דא"י עדיין גמר המלאכה.

ובריטב"א כאן ובמכות ג: הביא לפרש"י דמיירי בפתיחת פה חדש לחלוק, ותמה דא"כ מה מתקין ר"כ שיהא כמגופת חבית והלא הלכה רווחת היא במסכת שבת דכל שהוא גמ"מ חייב משום מכב"פ. ולכן פירש בשם ר"ת דלא מיירי בפתח חדש לגמרי אלא שכבר נפתח בחול אלא שסגרו אותו ע"י תפירת חוט ופתחו בשבת וחייב, וזהו דמדמי למגופת חבית שאין חייב אפתיחה שנית ומשני דהכא הוי חיבור גמור לכלאים ולכל מילי. ומשא"כ מגופת חבית היא כפתוחה ועומדת.

דף מח ע"ב.

תוד"ה וכי מה. תמהו לפרש"י דמיירי אהיתר להתיז ראשה דהא שרי אפילו בגוף החבית ולא רק למגופה. ובריטב"א מכות ג: יישב שיטת רש"י דה"ק דבית הצואר שאין לו פתח אחר חשיב הוא להתחייב משום מכב"פ אבל חבית כיון שיש לה פתח אחר דמגופתה ורק הוא טוח בטיט ל"ח פתח של התזה גמ"מ.

דף מט ע"א.

איבעיא להו לחין מחמת עצמן או"ד לחין מחמת דבר אחר. פרש"י דמחמת עצמן מתחממות טפי מד"א, וכ"כ שא"ר, אבל ברמב"ם פ"ד ה"א פירש להיפך דלחין מחמת ד"א מתחממות טפי. ונתקשה הלח"מ לפי"ז מה מוכיחין ממוכין

דלא משכח"ל לחין מחמת עצמן אלא מד"א דהא ודאי דמשום ד"א אסור ואכתי נשאר הספק אי אף במחמת עצמן אסירי. וביאר דאי מוכין לא משכח"ל אלא מד"א א"כ דומיא דהכי כל הני מיירי נמי בכה"ג דלחין מחמת ד"א. וצ"ב דעכ"פ מאי פריך מברייתא דר' אושעיא דמה לי דמיירי בכסות לחה מחמת ד"א. ובתוד"ה אבל לא בכסות לחה כתבו נראה דר"א פליג אמתני', והיינו דהמשנה לא חילקה בכסות ופירות בין לחין ליבשין כברישא, אבל התוס' רי"ד כתב דהמשנה נמי מיירי ביבשים דומיא דהיתר דהרישא דהוי המשך לרישא. ולפי"ז יתכן ברמב"ם דזהו דמייתי מדרי"א דע"כ אף במשנה כך הביאור וגם רישא דומיא דסיפא דיבשין ולא לחין מד"א.

וברא"ש פסק בהבעיא לקולא דרק בלחין מצ"ע אסירי דספק דרבנן לקולא וכ"כ הש"י להר"ן בשם הרא"ה, וכתב עוד דהא מתני' לא מחלק בכסות דדוקא יבשה וע"כ משום דלא שכיח לחה מצ"ע. והיינו כהתור"י דר"א לא פליג אמתני'. אבל הרמב"ם פסק לחומרא. וביארו הלח"מ דהוא קרוב לשל תורה. רש"י ד"ה ובפירות כגון חיטין וקטניות. יל"ב דאתי לאפוקי שאר פירות שיש בהן לחות מצ"ע ומשום דסבר דר"א לא פליג אמתני'.

תוד"ה כאלישע, להכי נקט אלישע דמסתמא היה זהיר וכו', אבל בריטב"א ובתוס' רא"ש הביאו לבאר דכאלישע שסמך על הנס בשעת הפחד וממילא נזהר מהפחה דביעתותא מביא להפחה.

בא"ד, קרקפתא דלא מנח תפילין, אור"ת דמיירי באותן שעושין מחמת מרד ומבזין המצוות, בפשוטו משמע דר"ת אתא לאשמעי' דאף שהמצוה רפיה דאין כולם מניחין תפילין אבל אי"ז בחומר דפושעי ישראל בגופן דסו"ס אי"ז מתוך מרד. אבל בתוס' ברי"ה יז. מייתי לר"ת בתוספת לשון דרק במבזין אבל בחוששין משום גוף נקי לא, וברא"ש שם ביתר ביאור דאע"ג דהוי עבירה דבקל יכול לזוהר בשעת קר"ש ותפילה מ"מ לא מקרי בהכי פושעי ישראל בגופו. ובב"י סי' לז כתב דמהטור נראה דלא כר"ת אלא אף כשא"ז מתוך ביזוי אלא מאיזה טעם שיהיה חשוב בכלל פושעי ישראל בגופן. אבל הב"ח שם כתב דלא פליגי דאף המתעצל מלהניח ה"ז מבזה ומורד. ועוד מבואר בטור דבאמת משום דחוששין לגוף נקי אין מניחין כל היום אף דמצוותן כל היום.

בא"ד, ודאמר במדרש תפילין מפני מה לא החזיקו בהן מפני הרמאין אין נראה לר"י דמשום רמאין נמנעו מלעשות מצוה אלא וכו', אבל בב"י שם הביא מהרבינו ירוחם דפירש למדרש דמפני הרמאין נמנעו מלהניחן כל היום אלא בשעת קר"ש ותפילה.

תוד"ה שלא יישן בהן, משום שלא יפיח בהן בשעת שינה או משום היסח הדעת וכו', הנה איסור הסיח"ד מתפילין מבואר ביומא ז. דילפי' ומה צ"ץ שאין בו אלא אזהרה אחת כתיב על מצחו תמיד שלא יסי"ד ממנו תפילין שיי"ב אזכרות הרבה לא כ"ש. והנה בסוכה כו. קתני דמותר לישן בתפילין שינת עראי שהוא כדי הילוך ק' אמה. והקשה הרבינו יונה בברכות כג: דאיך שרי הא איכא היסח הדעת, ותירץ דל"ה היסח"ד אלא כשהוא בקלות ראש ובשחוק אבל כשמנמנם אין כאן היסח"ד שהוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש. אמנם בתוס' כאן מפורש דלא כותיה ודטעם דאיסור שינה בתפילין הוא אף משום היסח"ד.

ובשאג"א סי' לט נתקשה על הרב"י דהא איסור הסיח"ד ילפינן מציץ ולא משום קלות ראש, וגם דברמב"ם מפורש דמי שאין דעתו מיושבת פטור מתפילין משום הסוה"ד, ויישב קו' הרב"י באופ"א דבאמת אי"צ לחשוב כה"ז רק על התפילין אלא שלא להפסיק הרבה ושיעור היסח"ד בזה הוא כדי הילוך ק' אמה. וכן הוכיח מהר"ן בסוכה.

בא"ד, אבל משום קרי אין לחוש. היינו לאפוקי ממש"פ רש"י דאף משום קרי הוא, והוכיחו התוס' כותייהו מסוכה כו: דקאמר לימא קסבר ר"י בע"ק אסור בתפילין ודחי לה. והיינו דפשיטא לגמ' דשרי בתפילין. אבל רש"י שם פירש דדקאמר לימא קסבר ר"י אינו בלשון קושיא אלא למיפשט דצריכים לנהוג כותיה. וא"כ לעולם לא מסקינן שם להיתר אלא דאין לנו הוכחה לזה מר"י.

תוד"ה נטלם מראשו, הקשו דבשעת שמד אפילו על מצוה קלה יהרג ואפילו אשינוי דערקתא דמסאנא ותירצו דשינוי הערקתא מתנהג כעכו"ם ודומה כמוציא עצמו מכלל ישראל אבל הכא הרבה ישראל כמותו. וצ"ב דאף דאיי"ז כשינוי דערקתא הרי התם אמרי' דאפי' על מצוה קלה יהרג ואפילו אשינוי ערקתא ואף אי חומרא דשינוי ערקתא הוא שמוציא עצמו מהכלל אבל מה דיהרג אמצוה קלה לא הוזכר דוקא במצוות שבביטולם מוציא עצמו מהכלל אלא כל מצוה במשמע ואי"כ סו"ס איך ביטל ממצות התפילין. ובר"ן כאן הק' כהתוס' ותירץ דשאני מצות עשה מל"ת שאינו עובר בידים ועוד שהן יכולים לבטלה ממנו בע"כ שייחווהו בבית האסורין ותיבטל מאליה. וצ"ע דאף אי בעלמא כמשבטל עשה איי"ז בידים אבל כאן שהסירם מראשו הרי ביטלה בידים, וצ"ב דמצות הנחתן היא כלפי כל שעתא ושעתא ולהכי אין סילוקן מראשו ביטול המצוה אלא מה שנמנע רגע שלאח"כ מלהניחן וזה נעשה בשוא"ת.

ולפי"ז יל"ב בתוס' דאף הם נחתו לסברת הר"ן דשאני ביטול עשה בשוא"ת דאיי"ז ליהרג עליו, אלא דנתקשו דמלבד ביטול העשה דתפילין יש בזה גם שינוי הלבוש דלא גרע מערקתא דמסאנא ובה איי"ז בשוא"ת אלא במעשה שמסירן מראשו, ולזה יישבו דגרע ממסאנא דהרבה ישראל כמותו.

ובעיקר תירוץ הר"ן מבואר דמלבד סברתו השניה שיכולים לבטלו בע"כ יש סברתו הראשונה דהיא בשוא"ת שאין עובר בידים. והיינו דלא חמיר כ"כ ולהכי איי"ז למסו"נ עליו. וצ"ע דהרי בשעת השמד יהרג אף אערקתא דמסאנא שאיי"ז שום מצוה ואיסור אלא מנהג וע"כ דאיי"ז לחומר המנהג עצמו אלא דבשעת השמד יש בזה קידוש ה' והעמדת הדת על כל שינוי מהראוי ואי"כ למה גרע ביטול עשה בשוא"ת שאינו חמור כשינוי ערקתא. וצ"ב דסברתו דחלוק במהותו מצות עשה מאיסור ל"ת דהל"ת אף כשעובר באונס אבל סו"ס נעשתה העבירה משא"כ מצות עשה כל ענינה ציווי לעשות וכל עבירת ביטולה כשנמנע מלקיים הציווי וזה כשיכול לקיים אבל כשאונס אין כאן ביטול דאין נתפס עליו הציווי, ואי"כ למה ימסו"נ כשאינו בכלל המצוה.

ובאמת דבסנהדרין שם פריך והא אסתר פרהסיא הוי אמר אביי קרקע עולם שאני רבא אמר הנאת עצמן שאני והנה סברת קרקע עולם בפשוטו היא דהוי בשוא"ת ואי"כ להלכה כרבא לא קיי"ל סברא זו עכ"פ בקידוש ה' דפרהסיא וה"נ בשעת השמד ויקשה הר"ן. ולהמבואר אי"ש דודאי ג"ע אף באונס ובקרקע עולם הוי איסור וגם הנאה אחשביה מעשה ול"מ דהוי בשוא"ת.

תוד"ה טומנין. הקשו מנותנין עור לפני הדורסן בנשחט ביו"ט דמשמע דמעיו"ט אסור לטלטל, וברעק"א הקשה דהנה התם קתני בש"א אין נותנין עור לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ יש עליו כזית בשר וב"ה מתירין. ומהא דלפני הדורסן ל"ק דהאי משום דמחזי כמעבד אלא מדלא יגביהנו הרי דהוי מוקצה, והלא התם שנשחטה ביו"ט הו"ל נולד כקליפי אגוזים לעיל כט. ולהכי הוי מוקצה ולעולם יתכן דבנשחטה מעיו"ט ל"ה מוקצה. ותירץ דב"ה או ב"ש לית להו מוקצה כמבואר בריש ביצה דסברי בר"ש ולדידיה נולד שרי וע"כ דעור לא חשוב כלל ראוי לשימוש ולכו"ע הוי מוקצה.

בא"ד. מה שחילקו לרש"י בין דקה לגסה ולר"ת בין לחין ליבשין, עיין בתוס' דע"ב ר"ה לא אמרו. ובמהרש"א הקשה דלר"ת למה לא מפליג המשנה בין לחין ליבשין כדמפליג בריש הפרק, ותירץ דלא מפליג המשנה בזה אלא גבי הטמנה ולא גבי טלטול.

דף מט ע"ב.

תוד"ה אבא שלחא. הקשו לפרש"י דבחול היה דהו"ל לאתויי דר"י שרי להדיא בשל אומן בברייתא דמייתי לבסוף. וברש"י יל"ב בפשוטו דע"כ דגמרא לא ידעה פלוגתא דר"י ורבנן המפורשת לקמן דא"כ לא הוי פריך מיתיבי מהברייתא אחרי דזהו פלוגתא התנאים.

תוד"ה לא אמרו ייסדו התוס' עפ"י הסוגיא דהא דקאמר רבא לקמן גבי מחט שניטל חורה או עוקצה מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת לאו מנא דאין הכונה דשבת וטומאה כהדדי אלא דכשלענין טמאה מהני יחוד ניטל בשבת אף בלא יחוד. ולפי"ז פירשו הא דתנן גבי האי מחט דבהתקנה למיתוח טמאה דהכונה דוקא כשעשה מעשה.

וכ"כ ג"כ לקמן קכג. אבל בזבחים צג: כתבו התוס' כשיטתם כאן, ויישבו האי דהתקנה למיתוח דלעולם סגי ביחוד אבל מדלא שכיח אין ניטל בשבת ובזה יישבו משה"ק דלר"ת שבתוס' בע"א דעורות לחין אין ניטלין בשבת והלא התם בזבחים משהופשט מיטמא אף דהוא לח. וע"כ דמדלא שכיח שייחד אין ניטל בשבת. ובתוס' כאן יל"ב עכ"פ לשיטת ר"ת דמודו נמי לחילוק זה דבעינן שיהא שכיח אלא דלא רצו ליישב דבמחט מהני באמת יחוד לגבי טומאה דא"כ תיקשי לישנא דרבא גבי מחט מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי והרי הוי מנא לענין טומאה ע"י יחוד ואי בלא יחוד מיירי א"כ מוכח דדין הטומאה והשבת הוי ממש כהדדי.

ובתוס' בזבחים הביאו מרבינו חיים בשם ריב"א לבאר באופ"א הא דקתני לא אמרו עבודין אלא לענין טומאה דמיירי באותן שעורותיהן כבשרן ועד העיבוד מיטמאין כבשר ואילו לאחמ"כ רק כעור, אבל לעולם עור מיטמא משהופשט, וא"כ לעולם מתפרש דרבא כפשטיה דשבת וטומאה כהדדי. ובריטב"א כתב באופ"א ליישב דהכא מיירי דוקא גבי טומאת מדרס שאין ראוי למדרס בלא עיבוד ובזבחים גבי טומאת שרצים.

ובר"ן ר"פ כה"כ כתב דלא אמרו דשבת וטומאה כהדדי אלא לגבי דבר שהיה כלי מעיקרו ונשבר אבל בכלי מעיקרא שבת וטומאה לאו כהדדי כקנה של זיתים ובירית דטהורין אבל ניטלין בשבת. ולדבריו מתיישב מפשטות מימרא דרבא עם דין העור ודין דגולמי שהביאו התוס'.

כנגד מי עיין לקמן דף עד. דרבי יליף מדכתיב אלה הדברים ל"ט מלאכות ולהכי ל"ח כותש בכלל המלאכות דא"כ נפיש מל"ט.

כנגד מלאכה שבתורה ל"ט, בראשונים הביאו מהר"ח דבתורה יש באמת ס"א פעמים מלאכה אלא דאין מונין לפרשת ויכולו דבדבר ה' שמים נעשו ולא אותם שכתוב בהם מלאכת עבודה ועוד המוזכרים בירושלמי ונשאו מ'.

תוד"ה כנגד. נשאו בקושיא דמשמע דפליגי אי ילפי' ממשכן וזה לא יתכן. וברשב"א ובריטב"א ישבו דלכו"ע ילפי' ממשכן אלא דפליגי אי חיובייהו ממשכן לחוד או דחיובייהו ממלאכה שבתורה וילפי' ממשכן איזהו אב, ודתניא כמ"ד דממשכן הוא מדקתני הם זרעו ואתם לא תזרעו משמע דממשכן ילפי' כל חיובייהו.

דף נ ע"א.

רש"י ד"ה יחדן להטמנה לעולם, ובראשונים מבואר דכך מוכח בגמרא והיינו דאי יחדן רק לשבת זו הרי כל שטמן בהן מע"ש לשבת ודאי יש בכלל זה שיחדן לשבת זו וע"כ ביחדן לעולם.

רש"י ד"ה רבינא אומר. פירש דבסתם גיזין סגי בטמן דכמאן דיחדן להכי דמו אבל בשל הפתק ודאי עתיד להחזירן משם ולא יחדן לכך, ומבואר דבשורש הדין דבעינן דוקא שיחדן לעולם ואפילו בגיזין סתם אלא דבסתם גיזין כמאן דיחדן ואילו דהפתק ודאי לא יחדן. ולכאורה לפי"ז אף בסתם גיזין אי דעתו להדיא שלא ליחדן אלא לשבת זו בלבד דישאר מוקצה ודומיא דהפתק. אבל לא יתכן כן דא"כ למה הוצרך לאוקמי מתני' כשל הפתק דלוקמא בכה"ג.

ובתוס' לעיל מח. ד"ה וכי מפני הקשו מדאביי התם סובר דאף בטמן במוכין נשאו מוקצה והכא סבר רבא להיפך וכתבו דבאמת יחלקו אביי ורבא להה"א, ולמסקנא דרבינא דמתני' בהפתק ה"נ דאביי יתפרש דוקא בדהפתק וכ"כ הרא"ש והר"ן בתי' א', וכתבו עוד ליישב דמוכין חשובין טפי מגיזין ואף בלא הפתק בעו יחדן להטמנה וכן פסק בטור, ובב"ח כתב דמ"מ סגי בטמן ב' פעמים עיי"ש. וזה להיפך מסברת התוס' שם דאדרבה גיזין עדיפי ממוכין. ועוד תירץ הר"ן דהכא רבא קאי כלפי השבת שטמן בהן אבל לשבת הבאה הו' מוקצה ובזה מיירי אביי.

ומבואר בפשוטו להיפך מסברת רש"י דפירש הא דשרי רבא בטמן דכמאן דיחדן דמי וא"כ דהוי כיחדן לעולם שרי לעולם ואילו להר"ן לא שרי אלא לשבת זו. אלא דיתכן דלשבת הבאה מדלא טמן בהן הרי חזר וביטל יחדן.

ובר"ן בסוף הסוגיא הביא לתשו' הרשב"א דאבן שייחדה לפצע אגוזים בעינן שייחדה לכך לעולם ולא סגי ביחוד לשבת וכגיזי צמר דבעי' יחדן להטמנה וכאבן שע"פ החבית דקיי"ל דלא נעשה כיסויי להחבית במניחה לשבת אחת, והר"ן נחלק עליו דסגי ביחוד לשבת אחת וגיזי צמר מיירי בהפתק ואבן שע"פ החבית ה"ט דאין דרכה של אבן ליחדה לכיסויי חבית אבל באורחיה בהכי ביחוד לשבת סגי. ויל"ב דיסוד פלוגתתם הוא בעיקר ההכנה שצריך ליחדו למהוי כלי דלהר"ן סגי שמייחדו כלפי זמן זה משום דסגי במה שהוכן כלפי תשמישין אלו מבעו"י שאי"ז מוקצה וזה כדנקט

דבטמן בשבת זו הותרה לשבת זו, אבל להרשב"א לא סגי אא"כ הוכן כל התורת כלי שלו ובחפצא להיות מיועד לשימושין אלו וכל שאין היחוד אלא לשבת אחת אבל החפצא נשאר עם יעודין אחרים ללאחר זמן אין החפצא מיועד כלל לשימושין האלו ונשאר בהקצאתו ולא מועיל הכנתו כלפי השימושין לחוד.

תוד"ה רבינא, צל"ע דהיוצא דרבא דקאמר לא שנו אלא שלא טמן לא קאי אלא אשאין הפתק שנכלל ברישא בהדי הפתק ואילו סיפא מיירי רק בהפתק וכ"ז אינו מבואר לא במשנה ולא ברבא, ויל"ב דרבא דייק מדאשמעי' במשנה תרי זימני לאיסור טלטול דקתני טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכיסוי והן נופלות ומסיפא שמעי' דאסורין בטלטול ול"ל לאשמעי' ברישא, וע"כ דרישא מיירי לפני שטמן ולאסור אפילו סתם גיזין וסיפא לאסור בשטמן עכ"פ בהפתק וזהו כל פירושו דרבא לרישא דל"ש האי איסור אלא כשלא טמן דהא בסיפא דאסר כשטמן אסור נוסף הוא על הפתק לחוד.

חריות של דקל. בר"ן הוכיח דע"כ רשב"ג דאיי"צ לקשר הוא בנמלך עליו לשיבה למחר בלחוד, דאי בלעולם ופליג עליה ת"ק דלא סגי ביחוד לעולם א"כ רבא דאמר דביחדן להטמנה מהני הוא בפלוגתא דתנאי ולא משמע כן, ועובדא דר"ח בן עקיבא נמי מוכח דאמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, ומדקיי"ל כרשב"ג דלא בעינן קשר מוכיח הר"ן דשייך יחוד לשבת אחת משום דחריות אורחיהו בהכי ודלא כהרשב"א. אבל בתורי"ד ועוד מבואר דנקטו דבאמת שמעתא דרבא תלוי בפלוגתא דת"ק ורשב"ג ורב אסי.

ובתוס' לקמן קכה: ד"ה ואזדו הקשו דהכא קאמר רב אסי דסגי כשישב ע"ג החריות אף כשלא קשר ואילו התם גבי נדבך אבנים א"ר אסי דבעינן שישפפום מבעו"י להתירם. ועוד קשה דרב אסי סבר באבן עפ"י החבית דסגי כשהניחה מדעת דנעשית לכיסוי בלא מעשה, ועוד דבכיסוי הכלים בעי רב אסי בסוף הפרק שם שיהא עליו תורת כלי. ותירצו דכיסוי חבית סגי ליה בהנחה שדרכו לעשותו כל דהו, ונדבך שכבר מסותת סגי ליה בשפשוף להיות מתוקן, ואילו כסוי הכלים בעי תיקון ומעשה גמור, וחריות דסגי בישוב או דגרסינן רב אסי או דראויין לשיבה טפי מאבנים.

תוד"ה אבל לא צבעו, פירשו דלאו דוקא אין יוצאין בהן דה"ה לגבי טלטול בביתו, אבל ברש"י משמע קצת דדוקא נקט דפירש דאין יוצאין בו לר"ה, ויל"ב דלשיטתו שפירש דמיירי בניתן ע"ג המכה א"כ יתכן דמיועדן למכה ולית בהו מוקצה אף בלא יחוד אלא דאכתי לא שוינהו מלבוש לצאת בו לרה"ר. ובתורי"ד נחלק על רש"י דל"ב יחוד מבעו"י אלא למוקצה אבל שלא יהא משאוי מיחדו בשבת עצמה, אבל התוס' פירשו דהוא שער הניתן בראש הקרח. ובלא יחוד ודאי אין מיועדן לכך והוה מוקצה.

תוד"ה ואם יצא. הקשו דכשצבען כבר בכלל זה חישוב דמהני לכו"ע ותירצו דצבען לצאת בו מבעו"י ונמלך. והיה אפשר ל"ב דמדנמלך א"כ ביטל מה שחישוב ולהכי אין זה כחישוב אבל ברא"ש ביאר דשיטת הר"י דל"מ חישוב אא"כ חישוב לצורך השבת, ומה דהוצרכו התוס' להא דנמלך היינו דאל"ה הרי משיצא בו מבעו"י מועיל מצד השימוש בו שעה אחת. והרא"ש הקשה דמה דארשב"ג דמהני שנמלך עליהן לשיבה משמע דאפילו בחול מהני. [וזה בפשוטו להיפך ממה דנקט הר"ן דנמלך לישב לשבת] ולהכי פ"י הרא"ש דתיקון מעליא נקט בצבען וממילא ידענא דה"ה חישוב מסיפא דמהני כשיצא בו מבעו"י דכ"ש חישוב. ובר"ן הביא תירוץ הרבינו יונה דה"ט דאי לא צבען לא מהני מחשבה דלא מוכחא מילתא דמיחדי למכתו ומחזי כמוציא בשבת. ולדבריו מתיישב בפשיטות משה"ק התוד"ה אבל לא דהול"ל אין מטלטלין. והביא לשיטת הרמב"ן דבאמת לרב אסי בעינן דוקא ישוב עליו מבעו"י אבל חישוב לא מהני, ודקאמר רב אסי ישוב אע"פ שלא קשר ולא חשב מתפרש דלא בעינן בהדי ישיבתו מחשבה או קשירה אבל בעינן דוקא ישיבה.

מכניס אדם מלא קופתו עפר. בביצה ח. מייתי לה נמי בהדי ברייתא דהכניס עפר לגינתו ולחורבתו מותר לכסות בו, ובתוס' שם מקשה מה בא להוסיף אברייא, ויישבו עפ"י הרש"י שם דהברייתא מיירי דהכניס הרבה ור"י אשמעי' אפילו מעט לא בטל אגב קרקע.

בשלטי הגיבורים כאן הקשה מדכאן סגי ביחוד ואילו לעיל במיטה שיחדה למעות בעינן דוקא מעשה [והנה להר"ן יקשה יותר דהתם שיחדה למעות לעולם מהני לכו"ע] ותירץ דבמיטה דבר מעשה בעינן מעשה, אבל הקשה לראשונים דפסקו כרשב"ג דאף בחירות סגי ביחוד ותירץ דשאני עיולי התירא מאיסורא, והיינו דלאפקועי המוקצה סגי שכבר מוכן ומיועד גם לעוד שימושין אבל לעשותו מוקצה לאיסור שצריך שיפקע לגמרי אפשרות שימושי ההיתר וזה לא נעשה אלא כמעשה.

לאו בר עבידא ביה מעשה. ברש"י מבואר דדבעינן מעשה הוא כהוכחה על מחשבתו לעשות בו צרכיו אבל בשיטה להר"ן ב"י דבעינן מעשה משום דכשנמנע מלעשות מעשה הוא חסרון והוכחה להיפך ממחשבתו וכשא"א לעשות מעשה אין לחסרון זה, ובזה מבאר הא דבבית האבל ובית המשתה דטרידי התירו בלא מעשה דמדא"א לו לעשות מעשה אי"ז כלל חסרון והוי כקופתו עפר. אבל בריטב"א כתב ג"כ כך והוסיף וא"י דהתם הוי קולא מיוחדת לצורך מצוה. ודבעינן מעשה מתפרש לפי"ז משום דהזמנה לאו מילתא ובעפר דל"ש מעשה הקילו בו. והנה בעפר הרי יכול להשתמש במקצת העפר לכסות ובזה יוכיח על מחשבתו, ומבואר דל"ש מקצת העפר לשאר העפר, אמנם ברמב"ן מבואר דבעינן מעשה דאז הוי כתחילת מלאכה, ומשמע דהוא מצד דהחפצא לא משתנה במחשבת הגברא אלא בפעולה בהחפצא, ומבואר היטב הא דלא סגי בשימוש במקצת העפר.

הא נתר וחול מותר. בריטב"א הקשה דהא לכו"ע בעינן בעפר שיחדו לשימוש ותירץ דדומיא דגרתקון קתני דמיוחד לכך.

דף נע"ב.

רש"י ד"ה אבל לא סורק דודאי משיר. אבל בתוס' ד"ה אבל הביאו מהגמ' נזיר דמפרש משום דלהשרת נימין המדולדלין מתכוין, ובריטב"א יישב הגמרא לפרש"י דה"ק מדהוי פסי"ר אף כשאינו מתכוין כמתכוין גמור הוא.

תוד"ה מהו לפצוע זיתים. פירשו לפרש"י דהספק גבי שבת משום שוויי ותיקוני אוכלא, וברמב"ן וברשב"א הקשו דודאי כה"ג שרי לתקן האוכל והיינו דלא הוזכר הנידון דתיקוני אוכלא אלא לצורך הבהמה בפרק בתרא. ובפני יהושע פירש לרש"י באופ"א דהספק היה מדלא היה ראוי לאכילה מאתמול הו"ל נולד ואסור. והתו"י נחלקו על רש"י דמה הפסד אוכלין יש כיון שנעשה לתקנם. וברש"י מבואר בפשוטו דהכא גרע דהשמן הולך לאיבוד לצורך הזית שהוא פחות חשוב מהשמן.

רש"י ד"ה חוששין, פעמים שנתקלקלה ואתי להחזירה הלכך תקון ליה רבנן להטות. וברשב"א הביא מרבינו יונה שהקשה דא"כ לא הול"ל דחוששין שמא נתקלקלה אלא שמא תתקלקל, ולהכי פירש הרב"י וכן רה"ג דלראב"ע אסור להחזירה עד שיתברר לו שלא נתקלקלה הגומא דמסתמא נתקלקלה ולרבנן לא חיישינן.

תוד"ה הכל מודים, הכא עדיף טפי מטלטול מן הצד שצריך לטלטל אילך ואילך כשרוצה להטמין. וברא"ש כתב דאסור להחזירה דודאי יטלטל הגיזין בידו לתקן מושב הקדירה וע"י הקדירה לא יטלטל פן ישפך התבשיל. והיה אפשר להעמיס אף בתוס' כהרא"ש, אבל במשנ"ב ועוד אחרונים מבואר דהן ב' טעמים, והיינו דסברת התוס' דלא הותר טלטול מהצד כשמטלטל המוקצה לחוד אלא לנער ולסלקו ולא להעבירו ממש. ולכאורה יהא נפק"מ כשיבא לסלק הגיזין בטלטול מהצד ע"י ד"א או בתבשיל יבש דלהרא"ש יהא מותר ולתוס' לא, וצ"ע.

והרמב"ם פירש דהאיסור להחזיר כשנתקלקלה הגומא דנמצא טומן לכתחילה בשבת וכן הובאה שיטתו בשו"ע דלדידיה אפילו כשאין הגיזין מוקצה אסור להחזיר כנתקלקלה. והרעק"א בשו"ע תמה דמאי שנא מלהעביר מהטמנה להטמנה דמותר, והיינו מדאמר"י להלן נא. דנוטל הסדין ומניח הקלופרין וכן להיפך והרי אף בנתגלתה מאליה קתני

דמותר לכסותו. ובתפארת ירושלים עהמ"ש (וציינו בביאור"ל) תירץ דבאמת כל ההיתר להחליף לכיסוי אחר הוא כשגילהו מדעתו אבל בנתגלה מאליו לא הותר אלא להחזיר אותו כיסוי שהיה. ולהכי כאן דנפלו הגיזין מאליהם וכשמחזירים ועושה גומא חדשה חשיב כיסוי אחר לא הותר. וביאור סברתו דבחזרת אותו כיסוי הוא המשך ההטמנה מצד החפצא שבמציאות ניכר כהמשך אבל בהחלפת כיסוי אינו נידון כהמשך אלא מכאן דהגברא לא נטל זה אלא בשביל להחליפו בזה ולהכי בעינן שתהא דעתו על כך כשהסיר ול"ש להחליף כשנתגלה מאליה.

האי סליקוסתא דצה וכו', פרש"י דאי לא הורחב מקום מושבה הוי מזיז עפר, ובתוס' לעיל מד. (ד"ה דכו"ע בדף מג:) הקשו דהא שמואל דאסר כאן בסכינא שרי התם גבי מת המוטל בחמה טלטול מהצד אפילו לצורך האסור, ולהכי פירשו דהכא ה"ט מפני שמרחיב הגומא אבל בתוס' כאן ד"ה מקצת מבואר דפירשו משום טלטול מהצד וכפרש"י.

בגורדינא דקני, פרש"י דל"ח שיגרור הקליפה ויתחייב משום ממחק, אבל הריטב"א פירש שמצוי ביניהם עפר ול"ח שיזיז עפר ושיעשה גומא.

תוד"ה הטומן, ע"כ בשלא השרישו מיירי דבהשרישו לא היו ניטלין בשבת. משמע דאף כשהשרישו ל"ח נטועין בכה"ג שלא נתכוין לזרעה אלא לגבי שבת ולא לשאר הדברים, וכן מבואר להדיא בר"ן. ועוד כתבו התוס' דדוקא נקט הטומן אבל במתכוין דנטיעה חושש משום כולן, וריהטת הדברים דאף משום שבת אסור אף כשלא אשרוש. וכ"כ בשו"ע סי' שי"א ס"ח.

ובמג"א שם סקכ"ב תמה דלעיל דף מה. אמרינן דחיתין שזרען בקרקע מותר להוציאן לר"ש דלית ליה מוקצה. ואף דהתם נתכוין לזריעה. ולזה נקט המג"א דאין כונת התוס' אלא לכלאים שביעית ומעשר ולא לשבת, וביארו במחה"ש דאף דהתוס' כתבו חושש משום כולן אבל מיירי על כל מה דנקיט התנא בלשון אינו חושש אבל לשבת נקיט התנא דניטלין בשבת. וברעק"א הוכיח כהמג"א מהתוד"ה מקצת דנקטו להערוך דבמכוסין לגמרי חושש משום כולן דמ"מ לגבי שבת שרי אי לאו משום טלטול מהצד. והיינו דלגבי שבת לא אסור אי לא אשרוש. וה"נ לדידן במתכוין לנטיעה. ועיין בלשון הרשב"א דמשמע כהמג"א אבל ברמב"ן מפורש להיפך מהמג"א. ובלבוש פירש להתוס' והשו"ע כפשטן אלא דחילק דדוקא בחיתין שניכר בהן ההשרשה ביותר שרי בלא אשרוש אבל צנון כל שמתכוין לזריעה אסור דלמא אשרוש ולא אדעתיה.

ובסברת החילוק דשבת משאר מילי יל"ב עפ"י מש"כ התוס' לקמן צה: (ד"ה ורמינהו בע"א) בהא דס"ד דהגמ' שם בשיטת ר"ש דלהכשר זרעים עציץ נקוב כמחובר ולשאר מילי כתלוש ופי' בתי' ב' דלגבי מעשר פאה וכלאים דכתיב בהו שדה ל"ח עציץ נקוב כשדה אבל להכשר זרעים ולגבי תולש בשבת אינו תלוי בדבר שהוא חשוב שדה אלא בתלוש ומחובר ובהו הוי כמחובר. עיי"ש. וכע"ז ייסד בכתבי הגר"ח בדעת הרמב"ם גבי עציץ נקוב שע"ג יתידות דלגבי שבת והכשר זרעים ל"ח כמחובר מדסו"ס הוא מנותק מהקרקע אבל לגבי תרו"מ דסו"ס ינקי מהקרקע חשיבי גידולי קרקע. ובזה מבואר החילוקין שכתבו התוס' דשבת משאר מילי דאף המתכוין לזריעה כל דלא אשרוש ל"ח מחובר לגבי שבת אף דבטל לקרקע למהוי גידולי קרקע וכן לאידך דבאשרוש ולא מתכוין לזריעה דל"ח גידולי קרקע אבל מדמחובר לקרקע חייב בשבת התולשו.

תוד"ה מקצת, מבואר דלרש"י כל דלא מכוין לזריעה ולא אשרוש אף דמכוסה כולו ל"ח זרוע כלל אבל להערוך דוקא במגולה מקצתו אבל במכוסה כולו חשיב נטוע דהוי זריעה מעולה, וברשב"א ובריטב"א ובר"ן פירשו אף לרש"י דמיירי כשטמן כשהן באגודה וכמבואר בירושלמי ולהכי אי"ז דרך זריעה אבל בתוס' מבואר בדבריהם דנקטוהו כפשוטו דכיון דלא נתכוין לזריעה אי"ז זרוע.

וסברת הערוך בפשוטו דמה לי ולדעתו של הטומן כל שמצד עצמן חשובין כנטועין עכשיו ומה לי ולתכניות הנוטע. ובסברת רש"י יל"ב דמדלא אשרוש אי"ז זרוע אלא בצירוף שבעתיד ישריש ויגדל בקרקע ולהכי תלוי בדעת הטומן כלפי העתיד.

דף נא ע"א.

תוד"ה כסוה ונתגלה, כתבו דה"ה דמותר לגלותו ולכסותו כבחזרה, אבל מ"מ גרע דבגילהו בידים מבעו"י לכסותו משתחשך אסור לכסותו משתחשך דדמי לתחילת הטמנה, וצ"ב אחרי דגם לדבריהם עדיף נתגלה מאליו דשרי אפילו בנתגלה מבעו"י לכסותו משתחשך ול"ה כגילהו בידים שהוא כתחילת הטמנה א"כ מנא להו כלל להשוות גילהו לנתגלה. ובפשוטו יל"ב דזה הוכיחו מדין חזרה דאף כשסילק הקדירה בידים שרי להחזירו, אבל אי כל יסודם מהתם א"כ יוצא דנקטו ג"כ גבי חזרה דלא הותר כשסילקו מבעו"י להחזירו משחשיכה וזה לא הוזכר בדבריהם. וגם צ"ב סברת הדין בזה דאי מה דבתחילת היום לא היה מוטמן אלא מבעו"י חשיב כתחילת הטמנה א"כ אף בנתגלה מאליו מבעו"י ומחזירו משחשיכה יחשב תחילת הטמנה ולא יחשב כהמשך להטמנה דמבעו"י.

ויל"ב דבנתגלה מאליו נחשב המשך הטמנה מצד המציאות דלא חשיב שנגמר ההטמנה כשהופסקה בטעות ומאליה ולהכי לעולם אי"ז כתחילת הטמנה, אבל בגילהו בידים דהוא מפסיק להטמנה אלא שהיתה דעתו להחזיר ל"ח כהמשך אלא כלפי הגברא וכל שההטמנה הראשונה לא שייכא להטמנת שבת והטמנה זו היא הטמנת שבת ל"ה אותה הטמנה כלפי הגברא. ולהכי נקטו בפשיטות דבגילהו משחשיכה דהיתה הטמנת שבת אחרי דדנים אותו להמשך גם מצד הגברא כמו בחזרה תו אין לחלק בין גילהו לנתגלה.

וברא"ש כתב כעין התוס' אבל בשינוי קצת (להגירסא הפשוטה, ועיי"ש בהג' הב"ח) דאוסר בגילהו מבעו"י כדי שלא לכסותו משתחשך וזה דלא כהתוס' שאסרו אף בגילהו כדי לכסותו. וסברתו בפשוטו דומיא דחזרה דכל שדעתו להחזיר מותר ורק דאין דעתו להחזיר אסור, אבל א"כ צל"ע למה בגילהו משחשיכה שרי אף בלא היתה דעתו להחזיר דהא בחזרה בפשוטו בעינן לעולם דעתו להחזיר. ואמנם דהר"ן נקט לעיל עפ"י הירושלמי דבסילק משחשיכה שרי אף כשלא היתה דעתו להחזיר אבל הרא"ש לא הזכירו התם. וצ"ע.

רש"י ד"ה מותר להטמין את הצונן, שלא יחמו ולא גזרינן אטו הטמנה כדי שיחמו. אבל הרמב"ם נקט דמותר אף להטמין הצונן כדי להפיג צינתו והביאוהו הראשונים וכתב הר"ן שכן נראה מהגאונים. וכ"ז באין מוסיף הכל אבל במוסיף הבל אסור אפילו בצונן גמור ומבעו"י כדאשכחן בסילון דטבריה דאסרוהו משום הטמנה אף דהיה צונן ומבעו"י.

אי ממתני' ה"א ה"מ דבר שאין דרכו להטמין, ברשב"א הקשה מכאן לרש"י דהטמנת צונן הוא רק לשמור צינתו דודאי הדרך להטמין מים צוננין מפני החמה. והיינו דנקט דסברת ההיתר דאין דרכו להטמין דל"ח הטמנה כשאיי"ז בצורת ההטמנה.

תוד"ה כיצד. פירשו דלת"ק שרי להוסיף בלבד ולרשב"ג שרי להחליף וכ"ש ליטלו ולהחזירו, וכ"כ הרא"ש, והוסיף דלכאורה נראה דהלכתא כת"ק ונתקשה דבמשנה דקתני דנתגלה מותר לכסותו לא אתיא כת"ק, ולהכי פירש להמשנה דלא שרי לכתחילה לגלותה ורק בדיעבד כשנתגלה מותר לכסותו ואתי מתני' כת"ק. ובב"י סי' רנז הביאו ותמה דיוצא דלהלכה כת"ק אסור לכתחילה לגלותו והרי התוס' כתבו במשנה דה"ה דשרי לגלותו ולכסותו וכ"כ הרא"ש במשנה. ולהכי פירש הב"י בשיטת התוס' דלעולם שרי לכתחילה להחזיר אותו כיסוי כדפירשו במשנה וכן להוסיף על הכיסוי לכתחילה ורק לגלות ולא להחזיר כפי שהיה אלא בשינוי דרגה אסור לת"ק דמחזי כתחילת הטמנה. וסברת הרא"ש דלא חילק כן מבוארת דאי הגילוי מותר וגם השינוי מותר כשלא גילהו שלא מוסיף עליו אין סברא לאסור כשמצטרף גילוי והוספה. ובשיטת הב"י צל"ב דכל שלא גילהו שרי להוסיף דאין כאן כלל תחילת הטמנה דהא כל שעתא הוא מוטמן ועומד אבל כשמגלהו ומחזיר צריך שיחשב כהמשך וזה דוקא כשהוא באותו דבר.

תו"י ד"ה פינה ממיחם למיחם, פירשוהו במטמין בכונה שיצטנן וזה על דרך רש"י דרך כה"ג הותר בהטמנת צונן אבל הרמב"ם פירש דכל שפינהו מהכלי ראשון לכלי אחר שרי אפי' לחמם. ובעיקר קושית התו"י כן הקשו התוס' לעיל לח: ד"ה פינה עיי"ש תירוצי ר"ת והתו"י.

היה מגולה מקצתו נוטל ומחזיר, ברשב"א בריש פרקין הוכיח דהטמנה במקצת אסורה דהא המשנה מיירי אף במגולה מקצתו ומ"מ לא שרי במוסיף הבל. ובחידושי הר"ן דחהו דאיכא לאוקמי כשהיה כולו מכוסה חוץ מבית יד של הכיסוי.

רש"י ד"ה הרי זה נוטל, הקשה דאף במכוסה כולה יטנה על צידה ויפול הכיסוי כאבן שע"פ החבית שבין החביות דמגביהה ומטה והיא נופלת, ותיירץ דהא אוקימנא התם בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור, והיכא דמגולה מקצתו אי"ז טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו. ובתוס' הביאוהו ותמחו דהא במניח האבן ע"פ החבית אסור אפילו להטותה על צידה והיינו דבדף קמב: מוזכר זה גם על הטיית החבית דרישא וביותר קשה ממש"כ שם רש"י דלהכי במניח אסור שאף החבית מוקצה וא"כ מה לי ולטלטול הכיסוי המוקצה דאף אי אי"ז טלטול אסור מצד הקדירה עצמה.

ובאמת קשה יותר דרש"י עצמו במשנתנו (מט.) ד"ה נוטל הקשה דאיך מנער דהא הו"ל בסיס ותיירץ דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדירה, וסותר למש"כ כאן דהוי בסיס.

ובפשוטו מבואר ברש"י דלעולם הכא אף דהוא מניח מדעת אי"ז ממש כדין בסיס וכאבן שע"פ החבית דנעשית החבית עצמה מוקצה דהיא טפילה לאבן ודינה כמותו וכדפירש במשנה דהכיסוי הוא בא לשמש לקדירה והוא טפל לה. אבל מ"מ כיון דהניח מדעת על הקדירה קבעו שדרך החזקת וטלטול הכיסוי הוא מהקדירה שתחתיו. וממילא תו לא חשיב כטלטול מן הצד שהוא מטלטל לקדירה ובממילא מטלטל הכיסוי עמו אלא טלטול גמור לכיסוי דרך הקדירה. ולזה מחלק דמגולה מקצתו אי"ז נחשב כלל כטלטול אלא ניעור בלבד.

בתוד"ה או שטמן. הביא לפיר"ת דכיון שדעתו ליטלו בשבת חשיב כשוכח אבל ברש"י מבואר דמצד זה היה כן בסיס. וברא"ש לעיל מג: נקט דבמניח באמצע השבת לא נעשה בסיס ובתוס' מד: ד"ה יש עליה נקטו דאפילו מניח באמצע שבת לסלקה באמצע שבת נעשה בסיס. והא דבכיסה בדבר שאינו ניטל אינו נוטל פיר"ת דהכיסוי מכסהו לגמרי כעין כלי, וכעיי"ז פי' הבעה"מ כאן וברשב"א הביאו ודקדק עליו מלשון הברייתא, ור"י פירש ג"כ כעיי"ז שהקדירה בקופה שמכוסה במוקצה וא"א לו להגיע לקדירה.

וברשב"א הביא מהראב"ד דה"ט דל"ה בסיס דהאוכל שבקדירה לא נעשה בסיס וממילא הו"ל הקדירה בסיס למותר ולאסור והק' עליו הרשב"א דא"כ אף במכוסה כולו תשתרי מה"ט. ולהכי פירש כהבעה"מ לקמן בפרק כה"כ דאי"ז נעשה בסיס משום דהכיסוי בא לשמש לקדירה ולא להיפך ועי"ד הרש"י במשנה. ולא יישב הרשב"א טענת הראב"ד דלהוי בסיס למותר ולאסור משום האוכל. וכיו"ב הקשו האחרונים לקמן גבי אבן שע"פ החבית דלמה נעשית בסיס והא היין אינו בסיס והו"ל החבית בסיס למותר ולאסור, ותיירצו דעכ"פ פי' החבית שמעל היין הוי בסיס רק לאבן ועוד דחשיבי החבית והיין כחדא שמשמשין תשמיש אחד וה"נ יש ליישב בקדירה עם האוכל.

ובתוס' לקמן קכג. ד"ה פוגלא ביארו דלת"ק התם במניח ע"מ ליטלה אף דכשכח דמי דאי"ז לכל השבת ושרי לנער מ"מ מדלא היה לו להניחה בענין שיצטרך טלטול מן הצד להכי אסור בטלטול גמור מהצד אבל במכוסה מקצתו מותר לנער דאפילו טלטול מהצד אינו. ובפשוטו הי"נ יתפרש בשמעתין החילוק בין מכוסה כולו למקצתו.

דף נא ע"ב.

מניחין מיחם ע"ג מיחם. ברמב"ן מובא בזה ג' גירסאות, דעיקר גרסתו כגירסת הגאונים וכ"ה בתוספתא וכן מסקנת רש"י דבכל האופנים שרי. ויש גורסין לחומרא וקדירה ע"ג מיחם אבל לא מיחם ע"ג קדירה, ויש גירסא יותר לחומרא אבל לא מיחם ע"ג קדירה ולא קדירה ע"ג מיחם. והנה כאן לא הוזכר דמיירי כלפי הטמנה אבל בראשונים הביאו

הגירסא בתוספתא מטמינים מיחם ע"ג מיחם. ובתוס' רא"ש פירש בתחילה דמיירי בער"ש ולהכי כדי שיחמו אסור דהוי כמוסיף הבל ושוב חזר בו דהא שרי לחמם התחתון ולמה יאסר העליון ופירש דלעולם בשבת עצמו קאי ואף דבשבת אסור הטמנה בתחילה הכא שרי כשמישים מיחם ע"ג מיחם. וצ"ב כוונתו. ובמשנ"ב סי' שיי"ח סקנ"א ביאר בשו"ע דשרי להטמין מיחם ע"ג מיחם דמגלהו לתחתון שהוטמן מע"ש ודרך אגב שמכסהו מכסה עמו את העליון וזה דמסיים הברייתא דלא כדי שיחמו דבזה חשיב הטמנת מוסיף הבל כמבואר ברבינו יונה בריש פרקין דחום התחתון ניכר במיחם העליון. אבל החזו"א נחלק דהא אי"ז משום טורח ול"ש בזה ענין אגב, ופירש דמיירי הברייתא בששניהן היו מוטמנין מבעו"י כ"א בפנ"א דמותר להטמין יחד בשבת.

תוד"ה אינו נוטל. העמידו כרשב"ג דסבר לקמן קמב: דבאיסורא לא טרחין דאינו לרבנן שרי ליטול בידים האבן שע"פ החבית וה"נ להסיר הכיסוי ועי"ש דלרשב"ג שאני אי הפסולת מרובה או האוכל מרובה דאז מותר ליטול הפסולת, וברש"י שם פירש הכל משום מיעוט בטירחא. ובתוס' שם נחלקו על רש"י ופירשו דברוב אוכל מותר לטלטל הפסולת דבטל הוא לגבי האוכל וברוב פסולת נשאר באיסורו ולרבנן לעולם שרי, ויסוד ההיתר ביארו דיסוד איסור מוקצה הוא במתעסק המוקצה. וכדמצינו בתוס' לעיל מג: ד"ה דכו"ע בטלטול מהצד לצורך דבר המותר מותר ולצורך האסור אסור וה"ט דחשיב התעסקות במוקצה. וכן מה דאסור שימוש במוקצה כטלטולו הוא משום ההתעסקות שבמוקצה. והכא מדכל התעסקותו להגיע לאוכל שבקדירה ושבחבית שרי לרבנן אף להסיר המוקצה בידים.

ואין מרזקין לא את השלג ולא את הברד, פרש"י משום דקמוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האלו. אבל ברשב"א פי' באופ"א דמשום גזירת סחיטה בפירות העומדין למשקין נגעו בה והני נמי עומדין למימיהן ולפיכך התירו לתוך הכוס שאינו נראה כסוחט.

רש"י ד"ה אבל נותן לתוך הכוס, של יין בימות החמה כדי לצנן ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש. בראשונים מוזכר ב' טעמי היתר כאן משום דנעשה מאליו וכן דייק הר"ן מהרש"י כאן ומשום דמתערבין מיד ביין או במים ואין עומדין בפנ"ע.

ובתוס' כאן ד"ה אין כתבו דלא ירחוץ במים המעורבין בברד שא"א שלא ירסקו, ומשמע וכן מפורש ברא"ש דמרסקם בתוך המים ומ"מ אסור מדעושה בידים ואי"ז מאליו, והביא הרא"ש מרבינו ברוך בעל התרומות דאסור להחם הפשטידא דשומן הנקשר נימוח והו"ל מוליד ודמי להך דאין מרסקין השלג והברד. והנה התם מניחו שיהא נימוח מאליו מהאש ומ"ש ממניח השלג והברד במים שימוחו מאליהן, ומבואר בפשוטו דלא הותר אא"כ הוא מתערב במים ואילו השומן עומד בפנ"ע ואסור אף שהוא מאליו.

ובר"ן הביא לרש"י דרק במאליו שרי לתוך הכוס אבל בתוספתא מבואר דאפילו בידים מותר לרסק לתוך הכוס. ומאידך כשלא עירב בידים התיר אפילו להניח חמה וכנגד המדורה אף דעומד בפנ"ע. ובפשוטו להר"ן בעינן תרתי לגריעותא כדי לאסור ולרא"ש בעינן תרתי לטיבותא כדי להתיר ושוב הביא לספח"ת דאוסר בפשטידא לשומן הנימוח, אלא דמבואר בר"ן דפירשו לאו משום עצם המעשה דמוליד וכריסוק שלג וברד אלא דהשומן נאסר לאחמ"כ משום נולד ומוקצה ואף בהופשר בחמה נאסר. ושוב נחית מצד גזירת משקין שזבו דהביא דהרמב"ן נחלק על ספח"ת כדהתירו בפירות העומדין רק לאכילה לסוחטן ולשתות דלאו בני סחיטה נינהו, והר"ן יישב לספח"ת דהשומן דרכו בכך וכפירות העומדין למשקין דמו. ויוצא א"כ דאוסרו משום גזרת משקין שזבו, וצ"ע.

פרק במה בהמה.

תוד"ה במה, פירשו דשביתת בהמתו הוא באיסור עשה דלמען ינוח ואיסור מחמר אחר בהמתו הוא בלאו דלא תעשה כל מלאכה וכן שיטת הרמב"ן. ועיין לקמן קנג: דלרמב"ם מחמר הוא בחטאת וסקילה אבל לריו"ח וכן הלכה דהוא רק בלאו ואפילו מלקות ליכא. והנה עיקר איסור דמחמר שביתת בהמתו הוא שלא יעשו מלאכה כמפורש בקרא.

ומבואר לקמן קנג: גבי מי שהחשיך בדרך שהתירו להניח כיסו על בהמתו ומניחו עליה כשכבר הולכת ומסלקו לפני שעומדת דכיון דליכא עקירה והנחה אי"ז בכלל מחמר. ובתוס' לקמן קכב. ד"ה מעמיד הביאו מהמכילתא למען ינוח שורך יכול לא יניחנו תולש ועוקר ת"ל למען ינוח ואי"ז נוח אלא צער וכ"ה ברש"י בחומש. ומבו' דיסודו הוא שביתת מלאכה והותר בצורך נוחות הבהמה לעצמה.

ושיטת רש"י בע"ז טו. ד"ה גזירה דשביתת בהמתו ג"כ בלאו דלא תעשה כל מלאכה, וכן נקט הר"ן שם, ונתקשה דא"כ כל מחמר אחר בהמתו תיפו"ל משום שביתת בהמתו אף כשאין מחמר אחריה ולמה לי לאיסור מחמר, וייסד דבאמת איסור דמחמר הוא אף בבהמת חבירו ודנקט בכל דוכתא מחמר אחר בהמתו מילתא דשכיחא נקט.

והביא להרשב"א בביאור הסוגיא שם דכשנושאת הבהמה משאוי בחצר איכא מחמר וליכא שביתת בהמתו דאי"ז מלאכה אבל משום מחמר איכא בכל דהו. והר"ן תמה עליו דהא מפורש לקמן בדף קנג: דבליכא עקירה והנחה מותר מחמר אפילו בד"א ברה"ר ולהרשב"א דאסור אפילו בחצר ל"ש לזה עקירה והנחה.

ובסברת הרשב"א יל"ב בפשוטו דהנה זה פשיטא דל"ב במחמר מלאכת מחשבת וגם כשאין הבהמה מתכוין אסור דבאמת אין האיסור במלאכת הבהמה כמלאכת האדם אלא האיסור על השתעבדות האדם בבהמה. והנה בריש מסכתין כתבו הראשונים דהוצאה מלאכה גרועה היא, ובתוס' פירשו דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מ"ל מוציא מרה"י לרה"י, אבל ברשב"א כתב דאילו פינה מזוית לזוית משא גדול פטור ובהוציא מקצת מרשות לרשות חייב, ומבואר דלהרשב"א מהות המלאכה נשיאת החפץ ומדבעין דוקא החלפת רשויות לחייבו ע"כ דזה מלאכה גרועה, [ואילו להתוס' המלאכה היא החלפת הרשויות והגריעותא מדלא סגי בשינוי מרה"י לרה"י]. וא"כ מבואר דבהמתו דל"ב כל תנאי המלאכה שמחייב באדם סגי בהעברת החפץ אף בחצר דאיכא כאן עצם המלאכה. ודבעין מ"מ עקירה והנחה יבואר עפ"י דהמהר"ם בתוס' ג. ד"ה מ"ט דלולי דעקירת גופו כעקי"ח חשיב החפץ מונח כל שעתא אגופו והוא עוקר ומוליך את גופו אבל החפץ נשאר במקומו אגוף האדם ורק מדין עקי"ג כעקי"ח משוי ליה עקירה והוצאה וא"כ ה"נ כל שלא נעשית עקירה והנחה בחפץ חשיב שלא נעשית הוצאה בחפץ אלא נשאר מונח במקומו ע"ג הבהמה ול"ש לחייבו במה שהפועל מוציאתו דאי"ז מענין מלאכת ההוצאה.

דף עב ע"ב.

ר"ב אמר פטור דהא לא נתכוין לחתיכה דאיסורא אביי אמר חייב דהא קמכוין לחתיכה בעלמא, ובתוס' בכריתות יט: ד"ה דהא הקשו לר"ב דשוגג דכל התורה נמי לא מכוין לאיסור ותיצו דבכה"ת כשאמר מותר הוא בשוגג בדבר שהוא ידוע לנו שהוא איסור אבל הכא מתכוין לדבר שהוא היתר לכו"ע אם היה כפי מה שהוא סבור ולכך פטור משום דהוי מתעסק.

והיינו דהשוגג הוא מתיר בטעות את עצם האיסור ובמתעסק אף דג"כ מתיר האסור אבל טעותו במציאות היא ואילו ההיתר הוא נכון לפי טעותו במציאות. אלא דצ"ע מהא דהשוכח שהיום שבת ועשה מלאכה חשיב שוגג אף דטעותו היא במציאות ולא בהאיסור. והנה בפשוטו החילוק דמתעסק משוגג דמתעסק את עצם הפעולה בצורתה המחייבת לא עשה מדעתו ואין הפעולה מתייחסת אליו ואילו שוגג אין חסרון בפעולה מדעתו אלא בידיעתו להאיסור שבתורה. הוא עיקר החילוק ולכו"ע. וזה לא נזקקו התוס' לבאר.

ולכאורה צ"ב להיפך את סברת אביי דהרי את חלק הפעולה של התלישה מקרקע לא עשה מדעתו, וצ"ב דהכא שאני דאת עצם פעולת החיתוך עשה מדעתו ומה דלא ידע שיש בה גם מלאכת תולש לא מחשיב את פעולתו כנעשית מאליה. ולזה נזקקו התוס' לבאר סברת ר"ב דאף דעיקר הפעולה מדעתו וא"כ לא יחשב ע"י טעותו אלא כשוגג אלא דמ"מ כיון שטעותו באופן הפעולה במציאות ולא באיסורי התורה אף זה בכלל מתעסק דהפעולה באופן האיסור לא נעשית מדעתו. ובזה מתבאר הא דשאני השוכח שבת דאין כאן חלק מהפעולה שלא נתכוין אליה אלא בזמן דידה ול"ש לאחשובי ע"י למתעסק.

ולקמן עג. מבואר דפלוגתייהו דאביי ור"ב הוא גם בנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' ובנתכוין לזרוק ברה"י ונמצא רה"ר דסברת אביי לחייב מדנתכוין לזריקה בעלמא ואף דלזריקת הב' אמות הנוספים לא נתכוין סו"ס נתכוין לעיקר הפעולה.

ובאמת עיקר הגדר דמתעסק נחלקו בו האחרונים. דברעק"א בתשו' סי' ח' הביא להמקו"ח (סי' תלא) שהקשה אמאי נקטו הפוסקים דמי שהשהה חמץ בביתו בלא ידיעתו הוא בשגגת עבירה דהא הו"ל מתעסק ותיירץ המקו"ח דכל מה דמתעסק פטור הוא בעבירה שיש בה מעשה אבל כל יראה ובל ימצא דהן עבירה שאין בה מעשה ל"ש פטור מתעסק. והרעק"א כתב עליו דהוא דחוק, וייסד הרעק"א דבאמת מה דדרשין בכריתות יט. מדכתיב בחטאת אשר חטא בה פרט למתעסק אינו אלא לפטור מחטאת דכתיב ביה אבל מקרי איסור דאורייתא ולהכי הוי שגגת עבירה, ועפ"י יישב כמה קושיות עיי"ש. ובסוף הקשה עוד בשבועות יט. דחייב קרבן עולה ויורד על העלם מקדש כשנכנס לביהמ"ק וסבור בית אחר הוא והלא מתעסק הוא לפי התוס' דלהלן עג. דהשוחט בחוץ קדשים וסבור בהמת חולין היא הוי מתעסק, ויישב לפי"ד דפטור דמתעסק דכה"ת הוא רק מחטאת אבל לא מקרבן עולד ויודע. והוסיף דכ"ז לגבי הפטור דמתעסק דכה"ת אבל דשבת הנלמד ממחשבת הוא היתר גמור מדאורייתא אלא דאסור מרדבנן ככל פטורי ממחשבת.

והקשו דזה נסתר מהתוס' בסנהדרין סב: ד"ה להגביה דהקשו ל"ל למחשבת בשבת לפטור מתעסק תיפו"ל מבה ולהרעק"א לק"מ דמחשבת אתי למשרי לגמרי.

אמנם להמקו"ח ל"ק נמי מהעלם מקדש דהרי טומאת מקדש נמי אינה דוקא ע"י מעשה אלא כשמשתהה בביהמ"ק בטומאה ולהכי ל"ש מתעסק. וביו"ד סי' שעב קיי"ל דכהן הישן בבית ונמצא בו מת חייבין להקיצו, והא דל"ה מתעסק יתפרש לרעק"א דמ"מ איסור יש ולמקו"ח דהוי לאו בלא מעשה.

וסברת המקו"ח מבוארת דכל יסוד המתעסק הוא שהפעולה שלא נעשית מדעתו כנעשית מאליה דמי ולהכי זה ל"ש בלאו שאין בו מעשה. ואילו להרעק"א ע"כ להיפך דהוא פטור גרידא כשלא עבר מדעתו ולא משום דל"ח כמעשהו דהא לדידיה עובר הוא באיסור דאורייתא וע"כ דחשיב מעשהו.

והקוב"ש נקט כדמבאר מהמקו"ח דפטור מתעסק הוא דכשנעשה שלא מדעתו כנעשה מאליה והביא לזה מקור מהרא"ש בחולין דכתב דבנפלה מידו סכין ושחטה פסול אף דא"י"צ כונה בחולין דכיון דלא נתכוין לזריקה זו הו"ל

כנזרקה מאליה בלא כח גברא. ובוזא ביאר הא דגמר שמואל בכריתות ומובא להלן עג. (ברש"י ד"ה דסבור) דחלבים ועריות חייב המתעסק שכן נהנה, והיינו דבהני אין חיובם על עצם המעשה אלא על ההנאה ולהכי אף דהמתעסק ל"ח כעושה יתחייב אהנאה שיש לו דהיא חשיבה כמעשה. ועיקר היסוד דבהני אין חיובם על המעשה אלא על ההנאה כן מבואר בב"ק לב. ובתוס' שם דלהכי בעריות האשה חייבת אף בקרבן דבעינן ביה מעשה משום דאחשביה רחמנא להנאה כמעשה. ובקידושין מג. אמרי' דאפי' למ"ד יש שליח לדבר עבירה אבל בחלבים ועריות ל"ש דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב. וביארו דזה ג"כ משום דאין חיובו אפעולה אלא על עצם ההנאה ול"ש לייחסו בשליחות. אמנם בתוס' בסנהדרין סב: ד"ה להגביה נקטו דאפילו גבי מלאכת שבת אי עביד לה בהדי הנאה שייך בזה סברת שמואל דהמתעסק חייב שכן נהנה, ומבואר דלא כהאי ביאור דהרי אין חיוב דשבת בא על ההנאה. וביאר הקה"י דה"ט דמתעסק כיון דהוא שלא מדעתו ל"ח כמעשהו וע"י ההנאה שבאה לי משוי ליה כמעשהו מדעתו. ובר"ן בחולין הוכיח דבאיסורי הנאה חייב אף באינו מתכוין מדאמר' דמתעסק חייב בחלבים ועריות שנהנה. והוציא מזה בקוב"ש דיסוד דתרוייהו הוא אחד דכשלא נעשה מדעתו כנעשה מאליו דמי. וכן מוכח מהתוס' סנהדרין פה. ד"ה ור"ש שדימו מתעסק ואינו מתכוין עיי"ש. ונתקשה דא"כ ל"ל לתרוייהו פטורי. וביאר דהאינו מתכוין ל"ש למיפטריה משום מתעסק דהמתעסק לא ידע כלל להאפשרות של העבירה ואילו באי"מ הוא יודע שיתכן שתיעשה העבירה עיי"ז, ודמתעסק לא מיפטר משום אי"מ דהו"ל פסיק רישיה דבאמת פעולתו מוכרחת לעשות האיסור. אלא דזה תלוי בפלוגתת האחרונים בדין מי שאי"מ ולדידיה הוא ספק אי יעשה עיי"ז האיסור אבל במציאות הדבר מוכרח אלא שהוא אינו יודע מזה. דברעק"א נקט דל"ח פסי"ר ואסור כספק דאוריתא. אבל הט"ז התירו דאיי"ז פסי"ר, ושרי לסגור תיבה שמשופק אי יש בה זבובים ואי ישנם הן ניצודים עיי"ז. ולהט"ז יקשה דמתעסק תיפול"ל משום אי"מ. ובמגיני שלמה מבואר דהחילוק ביניהם דאי"מ הוא עושה פעולה אחרת וממילא נעשית פעולת האיסור, ואילו המתעסק הוא מתכוין להפעולה עצמה של האיסור אלא שלא מתכוין שתיעשה באופן של איסור, וכגון המתכוין להגביה ירק התלוש ונמצא שהיה מחובר דנתכוין לעצם ההגבהה מהקרקע ולא לעקירת דבר מגידולו שיש בהגבהה זו, ולהכי ל"ש למיפטריה משום אי"מ אלא משום מתעסק.

אמנם ברש"י כאן ד"ה נתכוין מבואר דהכא נתכוין להגביה הסכין ונחתך עמו הירק וזה ממש כאי"מ כגרירת ספסל שעושה עמו חריץ בקרקע. ועיי"כ צ"ב כהקוב"ש.

תוד"ה נתכוין. הביאו לפרש"י דהכא פלוגתייהו בב' חתיכות שנתכוין להתלוש וחתך מחובר אחר ודיוצא לפי"ד דבנתכוין למחבר זה וחתך מחובר אחר לכו"ע חייב, והתוס' נחלקו דבב' חתיכות פטור לכו"ע אפילו במחבר ומחבר דזהו מימרא דשמואל ופלוגתייהו הכא באותה חתיכה שסבר שמגביה תלוש ונמצאת מחובר. ואילו לרש"י משמע דמחמיר בכה"ג דהמתכוין לאותה חתיכה חייב לכו"ע אפילו כשסבור להגביה תלוש, וכן מבואר בתוס' בסוה"ד שהבינו כן ברש"י. וכן מפורש ברש"י בשבועות דף יט. ד"ה פרט דבחתוכה אחת ל"ח מתעסק.

ומשה"ק התוס' מדשמואל פטר בכריתות יט: בב' חתיכות אפילו בנתכוין לאיסורא שנתכוין לחתוך המחבר ועלתה מחובר אחר מקרא דמחשבת, יישב זה רש"י בעצמו בכריתות שם ד"ה אפילו דאביי ורבא פליגי אדשמואל ולא דרשי למתעסק ממחשבת כלל אלא מדכתיב בה ובנתכוין להתיירא בלחוד. ומשה"ק מלקמן צז: דפטר רבא בנתכוין לזרוק ד' וזרק ח' כשלא אמר כ"מ שתרצה תנוח הנה לגירסא שלפנינו הוא רבינא ורב אשי ויתכן דסברי כשמואל שלא כאביי ורבא.

אלא דקשה טובא לרש"י מפלוגתייהו דאביי ורבא בהמשך עג. גבי נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' ובנתכוין לרה"י ונמצא רה"ר דהרי בנמצא רה"י שהוא כחתיכה אחת פטר רבא משום מתעסק. ודלא כדאוקי רש"י לפלוגתייהו דוקא במתכוין להגביה הסכין בב' חתיכות. ויל"ב דלעולם הפלוגתא דנתכוין לזרוק ב' ודנתכוין לרה"י יתפרש כהתוס' דנמצא ד' ונמצא רה"ר, ושאינו בזה הוצאה והעברה ברה"ר משאר המלאכות, דהנה כל המלאכות מהותם וקביעתם נעשה לפי התוצאה שמביא בפעולתו, וכגון דמצינו בכותב דאפילו מחק גגו של חית ועשאו ב' זינין חשיב כותב דאיי"צ את פעולת הכתיבה אלא כל פעולה שתביא התוצאה שיהא כתב, וכל כיו"ב, ומשא"כ הוצאה דאין נעשה בפעולתו תוצאה בחפץ ובפרט בהעברת ד"א ברה"ר עיקרו ומהותו עצם הפעולה שמעביר ברה"ר ולא מה שנעשה ע"י פעולתו.

וא"כ יבואר דסברת רש"י דבחיכה אחת ל"ש מתעסק לפי שענין מתעסק הוא דנחשב חלק הפעולה שלא נתכוין אליה כנעשית מאליה וכאן כיון שנתכוין להגבהת הירק ועי"ז נעשה הירק לתלוש ממקום גידולו יתחייב שפיר אפעולתו אחרי דפעולת ההגבהה שנתכוין לה הביאה למלאכה זו ואי"צ לייחד אליו דוקא פעולת התלישה, ורק בב' חתיכות דלא נתכוין להגבהה דירק זו כלל חשיב מתעסק על כל פעולתו ומיפטר. משא"כ בהוצאה והעברה ברה"ר דמהות המלאכה לפי הפעולה עצמה בצורת המלאכה כל דלא נתכוין לעשייתה כצורתה לא מתייחסת המלאכה כצורתה אליו ומיפטר אפילו בחתיכה אחת.

ובתוס' הק' בסוה"ד על רש"י מדבמשך עג. מפרש המתעסק דחלב דומיא דשבת בסבור שומן הוא ואכלו, ולרש"י בכה"ג שזה חתיכה אחת אף בשבת חייב. ויתכן לפי משנת"ב דה"נ לולי דבחלב היה חיובו על ההנאה ומה"ט מתחייב אף המתעסק אלא היה חיובו על עצם האכילה הרי אי"ז כמלאכת שבת שמהותה הבאת התוצאה אלא עצם האכילה ולהכי שייך ביה מתעסק אף בחתיכה אחת דומיא דהוצאה והעברה.

ושיטת התוס' דתרי דיני מתעסק הן דמתעסק דכה"ת הנלמד מדכתיב בה הוא במתעסק בהתירא שנתכוין לעשות באופן המותר ואפילו באותה חתיכה וזהו המבואר בשמעתין דבנתכוין להגביה התלוש ונמצא מחובר פטור לכו"ע. ועוד מתעסק גבי שבת לחוד הנלמד ממחשבת בנתכוין לחתיכה אחרת ואפילו נתכוין לאיסורא בחתיכה האחרת. ולא ביארו התוס' הסברא דמחשבת משמע לדרוש להאי מתעסק ובה להאי מתעסק.

ובתוס' בסנהדרין סב: ד"ה להגביה הקשו ל"ל לבדרשא דמחשבת למתעסק בשבת תיפו"ל ממתעסק דכה"ת מדכתיב בה. ותיצרו דבשבת פטור אע"פ שנהנה משום מחשבת. ובתי' ב' כתבו כהתוס' דידן דב' אופני מתעסק נינהו. וצ"ב תי' א' מאי שנא דהמתעסק דשבת הנלמד ממחשבת פטור אע"פ שנהנה ואילו מתעסק דכה"ת מבה דחייב כשנהנה. ויל"ב דמתעסק דכה"ת יסודו הוא כדביארו האחרונים דחשיב כנעשה מאליו, אבל מתעסק דשבת ע"כ דאי"ז כנעשה מאליו דהא בכל התורה לא מועיל לפטור ורק יסודו כשאר הפטורין הנלמדים ממחשבת דבעינן מלבד עצם עשיית המלאכה שיתוסף לזה מעלת מחשבת דכשארין מחשבתו ורצונו עם הפעולה מיפטר וא"כ אף אי בעלמא כשנהנה חשיב כנעשה ממנו ולא מאליו אבל סו"ס אי"ז מעשהו עם מחשבת ולהכי מיפטר בשבת אע"פ שנהנה.

ובזה מתבאר עיקר חילוק התוס' דידן דמבה ילפינן למתעסק של כה"ת שמתעסק בהתירא דכל שלא נתכוין לתוספת פעולת האיסור שבפעולתו חשיב כנעשה מאליו ומיפטר אבל כשמתכוין לאיסורא ורק שמתכוין לתאנה אחרת ל"ש למיפטריה מה"ט דאחרי שלעצם הפעולה של העבירה נתכוין ומתייחס אליו מה יועיל שלהשינוי בתאנה זו לאחרת לא נתכוין ולא יתייחס אליו שינוי זה. ומשא"כ הפטור דמחשבת שענינו דמלבד עשיית המלאכה בעינן גם דעתו ורצונו בה כל שלא רצה תאנה זו הוא חסרון ברצונו עם המלאכה ומיפטר משום מחשבת.

ובכריתות יט: בסוה"ע אמרינן דבאבד מלקט מליבו והיינו כשנתכוין ללקט תאנים ושכח וסבר שרצה בענבים והלכה ידו בטעות על התאנים בזה ל"ש פטור דמחשבת אלא דבה עי"ש, ומבואר ג"כ לפי"ז דהרי סו"ס לקיטת התאנים נעשית שלא מדעתו אלא בטעות ומצד גדרי מתעסק יש לה ליחשב כנעשית מאליה אבל מצד פטור דמחשבת אדרבה יתחייב דאינו חסרון בהתייחסות עצם המעשה אלא שתהא רצונו ומחשבתו מצטרפת למעשה ומדחשבתו הראשונה שהיא עיקר מחשבתו הוא ללקיטת תאנים חשיב לקיטת התאנים מלאכת מחשבת אף דהעשיה היא בטעות.

הרי ליבו לשמים. פי' הריטב"א בשם רבותיו דאפילו אין ליבו להשתחוות לשמים כל שאין ליבו להע"ז פטור.

רש"י ד"ה הרי ליבו לשמים, אפילו ידע שהוא בית ע"ז והשתחוה בו לשמים מה חיוב יש כאן. ובריטב"א ביארו דכל שאין ליבו לע"ז אפילו משתחוה לנגדה אי"ז כלל עבירה דע"ז, והקשה דא"כ למה בע"ז יהרג ואל יעבור אחרי דליבו לשמים. ותירץ דאיה"נ אי"ז מצד עצם העבירה דע"ז אלא מפני קידוש ה' להוציא מדעת הבא להעבירו, אבל כשהשתחוה כבר אין שייך בו שום חיוב. אמנם בתוס' מבואר בפשוטו דלא כן.

תוד"ה רבא, בתחילה פירשו דמאהבה ויראה דפטר רבא משום דאנוס ואף דיהרג וא"י אבל חיוב ליכא, ושוב הביאו י"מ דל"ח אנוס ודרק כשאמר שהוא מאהבה ויראה או כשכולם עושין רק מאהבה ויראה פטר רבא [ונקטו התוס' ו

דלרבא אין בזה שום איסור דע"ז מדהקשו על מרדכי למה לא נשתחוה להמן ואילו בסתם עושה מאהבה ויראה חייב לרבא וחשיב אפילו כמדעתו. ובתו"י הביא פירוש דמאהבה ויראה בסתם נמי פטר רבא אי לא מקבלו באלוה. ומר"א ממין הביא דפירש דכשלא עבדה מעולם פטור כשעבד מאהבה ויראה וכשעבדוהו פ"א לשם ע"ז חייב אפי' מאהבה ויראה.

וברמב"ם פ"ג מע"ז ה"ו פירש מאהבה כשאוהב הצורה ומיראה שירא שתריע לו ולהכי עובדה פטור כשלא קיבלה באלוה, וכן מבואר כאן בר"ח שעה"ג, והראב"ד שם נחלק, וברמ"ך הקשה מהזורק אבן למרקוליס דחייב אף שלא קיבלה באלוה, ובמנ"ח תירץ דהרמב"ם לא איירי אלא כשאין דרך לעובדה בכך.

רש"י ד"ה אלא באומר מותר, כסבור אין ע"ז בתורה, ברעק"א תמה דהא מדמיין לדבעא מיניה רבא מר"נ העלם זה וזה בידו מהו ורש"י עצמו פירשו לעיל ע: ד"ה מהו דמיירי בידע עיקר שבת.

דף עג ע"א.

שוגג בלא מתכוין דשאר מצוות ה"ד דסבור דשומן הוא ואכלו, לפי פשוטו אף בזה כונת הגמרא לאוקמא דלאו דוקא קאמר שאר מצוות ולא קאי אלא אחלב שחייב בו המתעסק אבל שאר המצוות פטור המתעסק כמו בשבת. אבל להתוס' סנהדרין סב: ד"ה להגביה בת"ד א' יתבאר יפה דנקטו דאף בכל התורה כשנהנה מהעבירה כמו בחלבים ועריות חייב אף המתעסק ומלבד שבת דילפינן למתעסק ידיה ממחשבת דאף כשנהנה פטור, וא"כ שפיר נקיט הברייתא דהחילוק הוא בכל שאר המצוות משבת.

רש"י ד"ה ואביי, דרוק לאו בר אכילה אלא בליעה. בתור"י דנתקשה דמה לי דבליעה אי"ז כאכילה דהלא אף הבולע חלב חייב ואכתי הוא נתכוין לבליעה דהתירא ועלתה בידו דאיסורא. וביאר דכונת רש"י הוא כלפי החפצא דהחלב כיון שהיה סבור שאין בפיו שום דבר ורצה הרוק אי"ז כלל מעשה בשום דבר.

תוד"ה אלא, הקשו דמשכח"ל שוגג בלא מתכוין בשחוטי חוץ בנתכוין לחולין ונמצאת אחרת דקדשים ובמהר"מ וכ"ה במהרש"א בסנהדרין נתקשו דהא כה"ג פטור בכה"ת משום מתעסק וביארו דכונת התוס' דלוקמא באותה גונא בשחוטי חוץ ולר' יהושע דל"ל בה פרט למתעסק בכה"ת. ומש"כ בתירוצם דאי מיפטר בשבת משום בה ה"נ בשחוטי חוץ היינו לר"א דדריש בה פרט למתעסק. ויש שביארו דכונת התוס' דיתחייב בשחוטי חוץ כה"ג לפי אביי דכל שמתכוין לחתיכה אפי' דהתירא ל"ח מתעסק ובתירוצם מיירי דאי נפטור כרבא בשבת ה"נ בשחוטי חוץ.

וברעק"א הביא דבתוס' דמבואר דבשחוטי חוץ כשסבור שחולין היא חשיב מתעסק הוא דלא כרש"י והרע"ב ריש כריתות דפירשו דזהו האופן דשוגג דשחוטי חוץ. ובמנחת ברוך נקט דלעולם כה"ג שסבור שהיא בהמת חולין ל"ח מתעסק דאין כאן שינוי מציאותי אלא דיני. וכונת התוס' פירש באופ"א עיי"ש.

ונשאלו התוס' בקושיא דלוקמא לרישא וסיפא ברביעה, אבל בתוס' בסנהדרין סב: ד"ה רישא תירצו דכיון דנקטה הברייתא שאר מצוות ל"מ לאוקמי ברביעה לחוד, ורק בע"ז מצי לאוקמי דשקולה ע"ז כנגד כה"ת, ודמפרשין לסיפא אחלב הוא אגב רישא.

נתכוין לזרוק ב' וזרק ד', מבואר בתוס' עב: ד"ה נתכוין דלדידהו היינו נמצא שהן ד' ולרש"י שזרק עוד ב' אמות נוספות. ויל"ע א"כ יוצא דבאמת מה שנתכוין גמר כרצונו כשהלך החפץ ב' אמות ושוב המשיך החפץ עוד ב' אמות כשהוא כבר סיים מעשהו ולמה מחייב לה אביי מדנתכוין לזריקה בעלמא והא אחרי שכבר סיים זריקתו אין רוצה כלל בזריקה. ובפשוטו מבואר דדנים הכל כלפי הזריקה מידו בתחילה שהביאה להילוך הד"א שכלפי זה אינו מתעסק. ועצ"ע מלקמן קב. דהזורק בשוגג ונזכר לפני שהילך החפץ ד"א פטור דאין סוף המעשה בשגגה וא"כ ה"נ דסופו מתעסק גמור יפטר.

דד' בלא ב' לא מיזרקא. בריטב"א הק' דבשלמא לפרש"י דהכא נתוסף הד' על הב' שפיר אבל לתוס' דמיירי בנתכוין לב' ונמצאו ד' מה שיך מה דב' בלא ב' לא מיזרקא וביאר דמדבעלמא ד' בלא ב' לא מיזרקא אף הב' מכלל מלאכת האיסור.

דידע לה לשבת במאי, עיין תוס' סט. ד"ה דידע ובתוס' ישנים שם.

במשנה הזורע, ברש"י כאן דן דהא כ"ז שלא נשרש כמנח ברשא דמי כמבוי' במנחות סט. וע"כ דחיבו על הזריעה הוא באמת על ההשרשה שנעשית לאחמ"כ, והרי ההשרשה תיעשה בחול ובפרט בנוטע דהשרשה נמשכת, ומוכח דכיון דהפעולה דהגברא היא בשבת חייב אף כשהמלאכה לא נעשית עיי"ז אלא במוצ"ש, ומינה דה"ה במכניס לתנור בסוף שבת ונאפה במוצ"ש דחייב. וכן לאידך מדמבואר לעיל ד. דבהדיק פת בתנור ומוציאה לפני האפיה מיפטר אפיה דה"ה הזורע והוציא לפני ההשרשה דפטור.

ובאג"י ובמנ"י ובמגן אבות נחלקו בתוקף על ב' החידושים דשאני זורע מאופה, דהמלאכה נגמרת בזריעה הראויה להשריש ולהכי אי"צ שישריש בשבת ואף כשלא השריש לבסוף אלא חזר והוציא מהקרקע חייב. ומאידך האופה כל חיובו על האפיה שלאחמ"כ ורק מתיחסת לו כמעשהו דדרך ההכנסה ולהכי כשנאפית במוצ"ש יפטר. אלא שבמנ"י נקט דמלבד חיובו על הזריקה מתחייב גם על ההשרשה אי השריש בשבת עצמו, ובה יישב דהרמב"ם פ"ח ה"ב כתב דהשורה זרעים במים חייב ובמג"א סי' של"ו סק"י"ב תמה מזבחים צד: דאמרי' דהזורק חייב למים פטור משום זורע, ויישב המנ"י דבהכנסה למים אין חיוב דזריעה וזהו הגמ' בזבחים אבל מתחייב כשישרישו וזהו כונת הרמב"ם באופן שהשרישו.

רש"י ד"ה הזורה, ביאר החילוקין דזורה בורר ומרקד דזה ברחת לרוח וזה בידו וזה בנפה, ולקמן עה: ד"ה ה"ה אורג ביאר מצד אחר דזה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח.

רש"י ד"ה האופה, ושיעורן של אלו כגרוגרת חוץ מחורש דבכ"ש, בשיטה להר"ן הבין מהרש"י דשיעור הזורע הוא כגרוגרת וכ"ה בפמ"ג בפתיחה. וזה דלא כשיטת שא"ר דבכ"ש. והקשו בזה מלקמן דאפילו המוציא ב' זרעוני גינה לזרע חייב הרי דחשיבי כשרוצה לזרוע אפילו פחות מכגרוגרת כ"ש דהזורע ממש ל"ב כגרוגרת, וביותר קשה דלקמן קג. תנן דמקרסס ומזרד חייב בכ"ש, ופרש"י הקוצץ ענפים יבשים וזרדים יבשים מהאילן, וע"כ חיובו משום זורע ולא חורש דאין פועל כלל בקרקע ומ"מ חיובו בכ"ש. ויל"ב דבמו"ק ב: מבואר דגדר המלאכה דזורע הוא כל דלאצמוחי פירא ולהכי לרב יוסף במשקה והמנכש הוי זורע.

והנה במשקה לכאורה אין שיעורו נמדד לפי המים אלא לפי ההצמחה שמועיל וה"ה הזורע גופא מהותו וחשיבותו מדראוי להביא לאצמוחי פירא לבסוף, וא"כ יבואר דלעולם סבר רש"י דחייב אף הזורע כ"ש אבל ה"ט מדיש בזה שיעור כגרוגרת דהא ראוי להצמיח כגרוגרות, ולהכי המקרסס והמזרד חייב בכ"ש דמטיב לאילן שראוי להצמיח כגרוגרות.

ד"ה הפוצע, מנתק מהן מקלישן לצורך, אבל הריטב"א פירש דפוצע ראשיו וחוזר וחוזר ביד.

ד"ה כותב, שכן כותבין על קרשי המשכן, הנה לקמן קג: אמרה רבי יוסי דלהכי הרושם ג"כ חייב, ורש"י נקט דלרבנן נמי זהו מקור דכותב. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש שם כתב דלר"י הרושם הוא אב מלבד הכותב וא"כ יוצא דהכותב היה במשכן במקו"א. ובאג"י ביארו דהיה בכתיבה על אבני האפוד והחושן. אבל הדברי יחזקאל נחלק דבגדי כהונה לאו מכלל מלאכת המשכן הן.

ד"ה מכה בפטיש, שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמ"מ, בריטב"א ובר"ן תמהו דהלא זהו רק שיטת רשב"ג לקמן קג. אבל לרבנן המכב"פ היא עשיה בחפץ עצמו שגומר מלאכתו ולא בפטיש שתיקן על ידו. ובאחרונים יישבו הרש"י דאף לרבנן חשיב תיקון הפטיש מכב"פ, אלא דלרשב"ג הוא אף באמצע המלאכה וכמבואר ברש"י לקמן קג. ד"ה עושין כן דכל ג' הכאות בפטיש מכה א' על הסדן להחליקו ואילו לרבנן רק התיקון שעושה בגמ"מ חייב עלה. אלא דהקשה הריטב"א מדרש"י עצמו פירש בדף קב: ד"ה המכה בפטיש דלאחר שחצב האבן מהסלע סביב מכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת וזהו גמ"מ של חוצבי אבן. והביא מהר"ח דפירש באופ"א דלאחר שנעשה הכלי מכין בו בפטיש להשוות פניו והיא עצמה אינה מלאכה שכבר נגמר אלא גמ"מ.

תוד"ה העושה. נשארו בקושיא למה דוקא בהני פירש שיעוריהו. ובמגן אבות ישב דהנה יל"ע בכל השיעורין דהמלאכות דיל"ב דבפחות משיעורן אין חשיבות במלאכה כ"כ ויל"ב דאיי"ז כלל צורת המלאכה בפחות מכשיעור, והנה המשנה לא נקטה כל הפרטים והתנאים של כל מלאכה אלא את עצם המלאכה, ובה מבואר דהני שפירש שיעורן ל"ח כלל בצורת המלאכה בפחות משיעורן וכגון התופר תפירה א' או האורג חוט א' והכותב אות א' ל"ח כלל תופר ואורג וכותב ולהכי פירשה המשנה צורת המלאכה משא"כ שאר המלאכות כמוציא או האופה פחות מכגורגרת יש כאן צורת המלאכה ופטור מדאיי"ז שיעור חשוב. ונפק"מ בזה בפשוטו לדינא בכל המלאכות בפרות משיעור אי יש בזה דין דחצי שיעור אסור מהתורה דרש"י לקמן עד. ד"ה וכי מותר לאפות פחות מכשיעור נקט בפשיטות דיש באפיה פחות מכגורגרות אסור מה"ת ככל ח"ש, ומאידך אי בהנהו ל"ח כלל מלאכה יתכן דלית ביה דין ח"ש וכמו המוליד פחות פחות מד"א דאיי"ז אלא איסור דרבנן כמבוי לעיל דף מב. ובתוספות חדשים עהמ"ש כתב לתרץ כעיי"ז דבהנהו המוזכרין במשנה בשיעורן אין מצטרפין ב' חצאי שיעור כגון האורג בב' בגדים חוט א' בכל בגד פטור ומשא"כ שאר המלאכות דאף כשעושה פחות משיעור יוכל להתחייב אי יחזור ויעשה כן אפילו במקו"א.

תוד"ה הקושר, הסיקו דלרש"י ל"ב מתיר ע"מ לקשור דלדידיה ב' קיטרי המוזכר בגמ' לא הוי ע"מ לקשור אבל לר"ח דהיה ע"מ לקשור ה"נ בעינן מתיר ע"מ לקשור, וצל"ע דהנה התם עד: מסיק רבא שלא הוי מתיר בב' קטרי במשכן אלא בצידי חלזון וא"כ איך תלו תוס' ההלכה לפי הס"ד בגמרא. והנה רוב המלאכות מתחייב כשעשה כמו במשכן אף דאיי"ז להביא מהן התועלת כבמשכן ומה דבהני בעינן שיתכוין ג"כ ע"מ לתקן כבמשכן הוא מבואר בתוס' עד. ד"ה ר"ש דכל הני מוחק ומכבה וקורע וסותר ומתיר הן מקלקלים ולהכי כל מה דחשיבי מלאכת תיקון להתחייב הוא רק כשהן דומין לדמשכן בצורך התיקון שיביא על ידיהם. ויבואר דהתוס' נקטו מסברא דאף מתיר הוא כשאר המקלקלים דבעי ע"מ לתקן כבמשכן אבל לרש"י דמהס"ד דגמ' מוכח דשייך אף כשאיי"ז ע"מ לקשור כמו בב' קיטרי ע"כ דבאמת לא נחשב בכלל המקלקלים וממילא אף למסקנא דילפינן מצידי חלזון דיתכן שהיה ע"מ לקשור מ"מ אי"צ ע"מ לקשור כשאר מלאכות שאינם מקלקלים.

ובאמת צל"ע בסברת התוס' דלמה חשיב מתיר מקלקל כשע"פ רוב הוא מועיל ומתקן החוט וכ"ש החפצא שנקשר ע"י.

וצל"ב דמהות המלאכה דמתיר הוא פירוק הקשר וכשם שהקושר חשיבות תיקונו דיוצר קשר חדש כן מתיר חשיבות מלאכתו כלפי הקשר שמפרקו ולזה חשיב קלקול כלפי הקשר.

אמנם ברא"ש כאן סי' ב' הביא להתוס' דאי בעינן ע"מ לקשור תלוי ברש"י ור"ח, אבל להלן סי' ו' הסיק עפ"י מה דמסקינן דילפינן מצידי חלזון דה"נ בעינן מתיר קשר של קיימא ע"מ לקשור קשר של קיימא, ומשמע דנקט דבאמת למסקנא משתנה דאף לרש"י בעינן ע"מ לקשור קש"ק. והנה בתוס' דכתבו דבעינן ע"מ לקשור לא כתבו דבעי ע"מ לקשור קש"ק כהרא"ש. ויל"ב פלוגתתם דלסברת הרא"ש קשר שאינו של קיימא ל"ח כלל כקשר, אבל להתוס' מה דבעינן קש"ק דבלא"ה אי"ז מלאכה חשובה כבמשכן אבל מצד מציאותו הוא קשר גמור, ולהכי גבי מתיר ע"מ לקשור דאין מהות המלאכה הקשר שלאחמ"כ אלא שתהא כונתו לקשור אח"כ אי"צ שתהא להקשר שמתכוין לעשות חשיבות קשירה.

דף עג ע"ב.

תנא באר"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי, באגל"ט הוכיח מדעדיין לא נתכסו הזרעים אלא בחרישה ומ"מ קתני דחייב אזריעה דלא בעינן שהזרע יכסה הזרעים בעפר להתחייב משום זורע ודלא כהמגן אבות שכתב להיפך.

רש"י ד"ה בא"י, ואשמעי' דהא נמי חרישה היא, במנ"ח הוכיח דלעולם היו חורשין גם לפני הזריעה, דאי נפרש דבאר"י לא חרשו אלא אחר הזריעה מהו שפרש"י דאתא לאשמעי' דחשיב חרישה הא ודאי דהתנא שבאר"י צריך לשנות החרישה לאחר זריעה, אבל ברמב"ם הזכיר החרישה לפני הזריעה ולא הזכיר דבאר"י חייב אחרישה שלאחר זריעה, וביאר הראש יוסף דס"ל דבאר"י לא היתה חרישה אלא לאחר הזריעה וא"כ אין בזה באמת שוב חידוש ולא הוצרך הרמב"ם להביאו.

וברש"י בפסחים מז: ד"ה ובכלאים בהא דאמר' דהחורש בכלאים בכרם לוקה פירש דמייירי בחרישה לכסות הזרעים שהיא תולדה דזורע, ותמה במנ"ח דהא בשמעתין מבואר דאדרבה החורש דמתני' היא חרישה זו שעושין לכסות. ותירץ דתרוייהו איתנייהו ביה שהוא גם חורש וגם זורע.

ובמועד קטן ב: אתמר המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת לרבה הוי חורש דהוא לרפויי ארעא כחורש ולרב יוסף הוי זורע דהוא לאצמוחי פירא כזורע. ובתוס' שם ד"ה קא מרפויי פירש פלוגתייהו דלרבה לבתר המעשה מדמינן שדומה עיקר המלאכה לחורש ולרב יוסף בתר מחשבת הנפש אזלינן דהוא לאצמוחי פירא. ובפשוטו משמע דההשקאה והניכוש יש בה תרתי דתכלית הגברא הוא להואיל להצמחה אבל מתוסף בפעולתו גם ריפוי הקרקע מלבד ההצמחה. והנה זה מבואר דהחורש בצונמא היינו סלע שאין ראוי להצמיח אין בו משום חורש הרי דאף חורש אין חיובו אלא ברפוי הארעא שיוכל להצמיח אלא דכשעיקר ההשבחה היא בעצם הקרקע ורק בממילא זה מועיל להזריעה חשיב חורש.

ושם אותיב אביי לרבה ולר"י שיתחייב משום חורש ומשום זורע וכ"ת דלא מתחייב תרתי והאר"כ זומר וצריך לעצים חייב שתיים משום קוצר ונוטע. ופירשו התוס' דקושייתו היא על ר"י דאזיל בתר מחשבתו מדר"כ דמחייב משום נוטע אפילו בלא מכויין להצמיח ועל רבה דמחייב משום נוטע אף דזומר לא דמי כלל לנוטע, וכתב המנ"ח לפי"ז ליישב באופ"א הרש"י בפסחים מז: דבאמת כל מה דאמר' בשמעתין דחרישה שבאה לכסות הזרעים הוי חורש קאי כרבה אבל לר"י הוי זורע מדיש כבר זרעים ומחשבתו לאצמוחי. ובאמת דשם מיייתי ברייתא דהחורש והמחפה בכלאים לוקה ומפרש לה ר"י דתרוייהו משום זורע אבל לרבה דמנכש הוי חורש וחורש לא אסירה בכלאים מפרש לה משום מקיים כלאים, ויוצא בפשוטו דאף במחפה נחלקו דלר"י הוי זורע ולרבה אינו אלא מקיים, והוא מבואר מדלא נעשה בצורת החרישה ורק מחשבתו לאצמוחי וזהו תלוי בפלוגתתם. ובמהרש"א שם תמה דהא אביי קאמר וכ"ת כל היכא דאיכא תרתי לא מחייב אלא חדא והאר"כ הזומר וכו' הרי דהוכחתו מדר"כ הוא דשייך לחייב תרתי ולהתוס' הוכחתו מחיוב דנוטע, וביותר הקשה דלהתוס' הו"ל למיפרך מברייתא דשמעתין בשבת דהזומר חייב משום נוטע. וברש"י יישב דאין כונת התוס' דלרבה לעולם אין חייב אא"כ דומה בצורת המלאכה ולר"י כשמחשבתו לכך אלא במקום דשייך לחייבו משום תרתי דלרבה עדיף ליה דימוי המעשה ולר"י המחשבה ולהכי פריך דוקא מר"כ דשייך תרתי ומחייבו אף משום נוטע ודלא כרבה ור"י.

והנה באו"ז כתב דהמשקה שדה שאינה זרועה לרבה חייב משום חורש ולר"י מותר דליכא זורע. וצ"ע למבואר בתוס' דכל פלוגתא דר"י משום דמחשבתו לאצמוחי פירא כאן זה ל"ש דליכא פירא ולמה לא יודה ר"י דהוי חורש מדמרפי ארעא. ובפשוטו צ"ל דה"ט לפי שכשם שאין דנים על כל גברא בפני"ע אי נתכוין לאצמוחי או לא אלא מהות המלאכה נקבעת לפי דרך המלאכה בסתמא ה"נ מדדרך ההשקאה לאצמוחי ולא לרפויי נקבע כך צורתה ומהותה, אלא דאכתי צ"ע אי הוי תועלת ופעולה נוספת דמרפי ארעא למה נפקע תועלת זו מליקרא מלאכה. ובשו"ע סי' שלו סי"ג כתב דמותר להטיל מ"ר בשדה שאין בה צמחין ובביאור"ל שם הקשה דאף אי לא מצמח אכתי להפוסקים דמשקה הוא חורש יתחייב דמרפי לארעא.

והנה בריטב"א במו"ק שם כתב ביאור פלוגתייהו דרבה אזיל בתר השתא ור"י בתר בסוף. ומשמע דלעולם איירי על אותה השבחה שמשקה ומנכש להועיל לצמחים דרך השבחת הקרקע דלרבה מתייחס כהשבחת קרקע ולר"י מדאי"ז השבחה בפני"ע אלא כלפי ההצמחה מתייחס כלפי ההצמחה שיוצא מזה והו"ל זורע. ולפי"ז יתכן דלכו"ע אין חשיבות בההשקאה והניכוש בריפוי הארעא מצ"ע ככל חרישה אלא מה דמתעסק בההצמחה משוי ליה מלאכה ומדאי"ז השבחה ישירה בזרעים אלא דרך הקרקע חשיב לרבה כחורש דלרפויי ארעא הוא להועיל להצמחה וא"כ במקום שאין בו תועלת להצמחה לא יתחייב לכו"ע ומתיישב האי בהטלת מ"ר שבשו"ע.

ובגמרא שם מסיק אביי בקושיא על רבה ור"י מדר"כ דזומר ורציד לעצים חייב שנים, ובתוס' כתבו דבאמת יחלקו על ר"כ, אבל בריטב"א שם הקשה ע"ז דהא רב יוסף עצמו קאמר כאן בשבת דבמאן דקטל אספסתא דחייב שתיים. וברמב"ם פסק בפ"ח בשבת ה"ב דהמשקה הוא תולדת זורע, ומאידך פסק לדר"כ דזומר וצריך לעצים חייב שתיים, ותמהו עליו דהא מסיק לה בקושיא אהדדי. ובאו"ש ביאר דס"ל דמדלא מסיק בתיובתא אלא בקשיא י"ל דחלוקין הענינים דזומר וצריך לעצים פועל בשני מקומות בענף שזמר לעצמו ובאילן שהשביחו ומשא"כ המשקה פעל רק בחדא

בקרקה ולהכי ל"ש לחייבו תרתי. ולמבואר מהריטב"א מיושב יותר דבאמת חד פעולה היא דמשביח לקרקע ועי"ז לזרעים.

תנא הזורע, והזומר, והנוטע, והמבריד, והמרכיב, כולן מלאכה אחת הן, לפרש"י כולוהו אב לבר מזומר דהוא תולדה, ומשום דכולן הם הכנסת הזרע ואילו זומר הוא מיבא להצמחה בדרך אחר, אבל הר"ח פירש דכולהו תולדות דזורע לבר מזומר שהוא תולדה דנוטע שהוא תולדה דזורע דיש תולדה לתולדה, ולדידיה מה דקתני במשנתנו בלבד הוא האב. וברמב"ם פ"ז ה"ז כתב להיפך דכולהו אבות הן ואפילו זומר.

זומר חייב משום זורע והנוטע והמבריד והמרכיב חייב משום זורע משום זורע אין משום נוטע לא אימא אף משום זורע, בתוס' פירשו דהיינו לענין התראה, אבל רש"י פירש דאי עביד בהדי זורע חייב חדא ותו לא, ובריטב"א הביא בשם התוספות שהקשו דא"כ כיון דהזומר קתני רק משום נוטע אי עביד ליה בהדי זורע יתחייב תרתי וא"א לומר כן דקתני בברייתא לפנ"כ שאינו חייב על כולן אלא אחת, ותיירץ הריטב"א דהתם כשעשאו לכולם דכיון דאיכא נוטע מיפטר אף אזומר בהדי נוטע וחייב רק אחת, אבל בעושה מקצתם כזומר וזורע חייב שתים ונמצא ריבוי המלאכות ממעט הקרבנות, וצ"ב טובא הסברא בזה.

והנה בב"ק ב. אמרי' מאי איכא בין אב לתולדה דאילו עביד שתי אבות בהדי הדדי מחייב תרתי ואילו עביד אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא, ופרש"י לא מחייב אלא חדא אאב אבל אתולדה דידיה לא מחייב, ואי כונתו כפשוטו אינו מובן למה לא מחייב אתולדה, וצ"ל דהנה בריש פרקין קי"ל דהשוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה אינו חייב אלא אחת אבל השוגג במלאכות חייב על כל אב מלאכה ולא על כל תולדה, ויל"ב דנקבע חיובו לפי שגגתו והשוכח עיקר שבת שגגה אחת היא אבל השוכח המלאכות שגגתו במלאכות ומה דלא מחייב אכל תולדה יתפרש דחשיב השגגה באב ושממילא הותר לו התולדה ולהכי סגי ליה בחד חטאת על כל אב, וזהו א"כ מש"כ רש"י דחיובו הוא אאב ולא אתולדה דאף דעבירתו על התולדה מחייבתו אבל גדר החיוב הוא כלפי שגגתו בהאב.

ולפי"ז יתבאר קצת מה שחידש הריטב"א דאף דזומר משום נוטע ונוטע משום זורע אבל ל"ש להחשיבו בזה ששוגג בתולדה דתולדה שעיקר שגגתו בהאב דזורע שכבר קובע כשגגה לעצמו ולהכי מתחייב תרתי, ורק כשעשה לכולהו דנכלל שגגתו דזומר בשגגתו דנוטע ודנוטע בזורע מחשיב ליה חדא שגגה.

תוד"ה משום, הוכיחו דא"כ להתרות התולדה משום האב דא"כ לחשוב זה בריש ב"ק כנפק"מ בין אב לתולדה, ובמהרש"א הקשה דאכתי אף לדידהו ליחשוב נפק"מ דלתולדה מצי מתרה משום אב ולאב ל"מ להתרות משום אב אחר, ותיירץ דאף באב מצי להתרות כגון שובט בכלל אורג דתרווייהו אב ומתרה בשובט משום אורג.

תוד"ה וצריך לעצים פירשו דאפילו לר"י דמחייב משאצ"ל"ג הכא בא"כ לעצים פטור דלא מקרי קוצר, ובפשוטו וכן הבינים הרעק"א ועוד אחרונים כונתם דבזה כשא"כ לעצים א"כ כלל בצורת המלאכה וזה הביאו מקורע ומוחק ומסוחט כבשים לגופן דשרי וכדסיימו דאין דרך דישה בכך. והנה כ"ז לגבי חיובו משום קוצר אבל משום נוטע ס"ל דחייב אף כשא"כ להצמחת האילן וכדמבואר מהתוד"ה זומר דהוצרכו לפרש הא דסנהדרין כו. דלהכי ל"ח הזומר נוטע דהוא מקלקל ולא סגי להו דא"כ להתיקון, וזה דלא כדמשמע ברש"י כאן ד"ה זומר להצמיח הגפן, דמשמע דבלא"ה ל"ח משום נוטע.

ויל"ב סברתם דמהות מלאכות שבת הוא בתיקון והשבחה ובזומר יש כאן מציאות של השבחה שע"י פעולתו יצמח מה שלא היה צומח ולהכי בכל אופן יחשב כנוטע, אבל קוצר א"כ השבחה בעצם הדבר דאדרבה מפסיק חיותו אלא הוא תיקון כלפי הגברא שראוי לשימוש וכל דא"כ לו ל"ח כלל כמלאכה. וכן סחיטה התיקון הוא רק משום צורך הגברא בזה.

וברעק"א בגלה"ש תמה על התוס' דפירשו דקורע שלא ע"מ לתפור דפטור משום דא"כ צורת המלאכה והא להדיא אמרי' לקמן דף קה: דהקורע בחמתו ועל מתו אי לא הוי מקלקל מתחייב עי"ש. ובאבנ"ז יישב דהתם נמי כיון דעומד לחזור ולתפור חשיב קורע ע"מ לתפור אף דא"כ בדעתו. אבל בביאור"ל ס"ס ש"מ ד"ה ולא נתכוין פירש דאף התוס' כונתם דבשלא ע"מ לתפור הוא מקלקל דאין תיקון בדבר עצמו ולהכי אינה בכלל המלאכה וה"נ בקוצר וא"כ לעצים א"כ תיקון בהעצים להכי א"כ בכלל המלאכה משום דמקלקל. וכ"כ הקרן אורה בכוונת התוס'. אבל בקה"י הוכיח

כהבנת הרעק"א בתוס' מהתוס' בע"א ד"ה הקושר דמבואר דלדידיהו דבעו מתיר ע"מ לקשור לא יתחייב בלא"ה אפילו כשעושה בזה תיקון וכמו גבי ב' קיטרי.
ומה שנקטו התוס' דלא מקרי בעצים קוצר אלא בענין זה מבואר במהרש"א סנהדרין כו. דרך בעצים ל"ח קצירה בסתמא אבל במידי אחריני חשיב קוצר, וכ"כ בשנמ"א כלל יא.

תוד"ה ואחת משום מפרק, הביאו לפרש"י דהוא מפרק האילן ממשאו מהתמרים שעליו, ונחלקו ופירשו דכשמכה עליהם מפרקם מקליפה עליונה שעליהן, וברמב"ן הקשה על רש"י דא"כ בוצר וגודר ומוסק יתחייב שנים, ופירש דכשזרק הפיסא לדיקלא הן נתלשין עם המכבדות וכשנופלים מכוחו לארץ ונחבטין הן נפרקין מהמכבדות. ומבואר דכל מה שנחלק על רש"י מצד דל"ש מפרק אלא כשכבר תלוש, אבל תלישתו מחיבורו לקרקע הוי קוצר בלבד. אבל בתוס' משמע דנחלק מצד אחר דבפשוטו אף לתוס' דמפרקן מקליפה שלהם זה נעשה בעודו בחיבורו מדלא פירשו דנחלקין אף בזה. ומה דנחלקו על רש"י הוא דל"ח לדידהו מפרק אלא בפירוק מכיסו ומלבושו ולא בהפרדתן ממכבדות שכ"א עומד בפני"ע. וכ"מ בתוס' רא"ש.

ובאמת הנה בשו"ע סי' של"ו ס"ח כתב הרמ"א דיחור של אילן שנפשו מהאילן מער"ש ובו פירות מותר לתלוש ממנו הפירות בשבת, ובפמ"ג שם ביאר דל"ח מפרק דמפרק אינו אלא מה שטמון בתוך הקליפה, ובאגלי טל הביא לזה סימוכין מרש"י לקמן עד. ד"ה ולחשוב דביאר גבי דש דמיפרקא מלבוש היא דמשמע דמהות דישה היא בפירוק מלבוש שהוא מכוסה בו דוקא. אבל מסיק האגל"ט לחלוק בתוקף על הפמ"ג מרש"י בשמעתין דחשיב לה מפרק בפירוק התמרים מן המכבדות ואף דאין טמונין אלא מחוברים בלבד. והנה סברת התוס' משמע דנחלקו כסברת הפמ"ג אבל ברמב"ן מבואר דמצד זה מסכים לרש"י.

ובאגל"ט הקשה דלפ"ז יהא אסור בשבת לתלוש ענבים מהאשכול לאכול דמ"ש דתמרים מהמכבדות, וייסד דשאני פירוק התמרים שדרכו ליעשות בשדה להכשירם להיתם ראויין לאכילה אבל ענבים אדרבה הדרך לתקנם עם האשכול והתלישה נעשית בשעת האכילה כדרך אכילה ולא כדרך מלאכה.

ולדעת הפמ"ג לכאורה צ"ל החילוק דמכבדות מיחור שנפשו דנקט דאדרבה התמרים והמכבדות נחשבים כחד תערובת וכשבולת חיטה עם גרעינה ואף שאין טמון כטמון דמי, אבל היחור של אילן אינו נחשב כחדא עם הפירות ומפרק ב' דברים נפרדים המחברים אי"ז מפרק.

תוד"ה מפרק, הקשו דאי מפרק משום דש למה חולב חייב משום מפרק לרבנן דבדישה בעינן גידו"ק ובהמה ל"ח גידולי קרקע, וברמב"ן לקמן צה. יישב דדישה בעצמו של פרי ליתא אלא בגידו"ק אבל להוציא ממנו פירות המכונסים וטמונים בתוך כיס שלהם כגון חולב דומיא דדישת גידו"ק היא. וצ"ב דאי בעינן דומיא דמשכן שהיה בגידו"ק א"כ זהו כל צורת המלאכה ומה שייך שבתולדה ישתנה תנאי זה. ומבואר דבעינן בדישה גידו"ק הוא לא בעצם המלאכה אלא לגריעות הדימוי דאין כ"כ חשיבות מלאכה בכל הפרדה ליחשב כדישה דמשכן ולהכי רק הדומה ממש להמשכן שהוא בגידו"ק נחשב דישה, וע"כ כשיש בו דישה גדולה וגמורה שמפרק מכיס הטמון בו לגמרי והוא מוחלט כדישה ל"צ לדימוי דגידו"ק למשכן.

ונקטו התוס' כפרש"י דמפרק משום דש, ולהכי שרי לחלוב לתוך הקדירה דבעינן דומיא דדש שנשתנה מפסולת לאוכל, והנה בדש גופא בפשוטו חשיב כבר מעיקרא הגרעין כאוכל וכ"ש בתמרים המחברים למכבדות וא"כ צ"ע היכן השינוי בו ומה עדיף עליה החולב וסוחט לתוך הקדירה, וצ"ב דעיקר החילוק דבחולב לקדירה מעיקרא היה אוכל בתוך אוכל וכן סוחט ענבים לקדירה וכיון דכבר מתחילה הכל אוכל אי"ז שינוי כשמפרק מזה אוכל ורק אי משתנה בסחיטה למשקה הוי שינוי, אבל בדש עצמו בשיבולת וכן המכבדות הן פסולת והפרדת האוכל מהפסולת משוי ליה דישה, ויתבאר יותר למבואר להפמ"ג דהגדר דדש שמתקן האוכל שלפנ"כ היה חדא מעורב עם הפסולת ועכשיו הוא אוכל משובח ומתוקן שהוא לעצמו. וזה דומיא דחולב.

האי מאן דכניף מילתא ממלחתא, הרמב"ם פסק כאביי דליכא עמור אלא בגידו"ק והרמ"ך השיג דקיי"ל בכ"מ כרבא לגבי אביי. ובכס"מ יישב דגרסינן רבה ולא רבא.

ובעיקר הגדר דמעמר, בתוס' ביצה לא. ד"ה מן הקרפף בהא דתנן דמביאין עצים מהשדה ביו"ט הקשו דהא הוי מעמר ותירצו דל"ש עימור אלא במקום שגדלים שם כדמוכח בשמעתין דאמרי דכניף מלחא ממלחא דוקא ממלחא שהא מקום עשייתו, וכ"כ הר"ן שם לג': בשם הריב"ם וכ"פ השו"ע, אבל ברמב"ם פ"ח ה"ו לא הוזכר זה ומשמע דבכ"מ חייב והסמ"ק השיגו מהגמ' בביצה. וביותר כתב שם הרמב"ם דהמקבץ דבילה ועשה ממנה עיגול או שנקב תאנה והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף א' ה"ז תולדת מעמר. ומשמע אף בבית שלא במקום גידולו, ובמנ"ח ביאר שיטת הרמב"ם דבעימור בעינן שיהפכו לגוף אחד כעימור תבואה שקושרו יחד ולהכי ל"ק לדידה ממביאין עצים מהשדה. ובחיי אדם כתב לחלק דבמקום גידולו חייב אף כשאינו עושהו לגוף א', אבל שלא במקום גידולו אינו חייב אא"כ הופכו לגוף אחד.

היינו זורה היינו בורר היינו מרקד. ברמ"א ס"ס שי"ט הביא מהירושלמי דהרוקק ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק חייב משום זורה. והרעק"א (קמא תשו' כ') כתב דמכל הראשונים שלא הביאו זה מוכח דסברי דהבבלי פליג מדפריך בשמעתין דזורה הוא כבורר ומרקד הרי דעיקר המלאכה רק בברירת אוכל ופסולת ולא בפזור פסולת לחלקים. ועוד כתב דאף הרמ"א לא החמיר אלא ברוק דחשיב גידוי"ק דהאדם נחשב גידוי"ק אבל בסתם מים לא. ובמשנ"ב שם על הרמ"א הביא מהרעק"א דלא ראינו מי שחושש לזה כיון שאינו מתכוין לכך כ"ש שאי"ז דרך זורה. ובביאור"ל שם הביא מאלפי מנשה שפירש לירושלמי במעביר ד"א ברה"ר ע"י הרוח וכונת הירושלמי דכמו בזורה אף דרוח מסייעתו חייב כמעשה ידיה ה"נ במעביר ד"א ע"י הרוח, וסיים דהוא נכון.

דף עד ע"א.

תוד"ה אע"ג דאיכא דדמיא לה חשיב, ביארו דמנפץ היינו דש אלא שזה בתבואה וזה בפשתן אבל זורה ובורר ומרקד הם ג' דברים, וצ"ע כוונתם דל"ב כוונתם דיש יותר חילוק במהותם דזורה ובורר ומרקד מניפוף ודישה כדמבוי לקמן קלח. דהבורר הוי אוכל מפסולת ומרקד הוא להיפך ואילו הזורה הוא ע"י הרוח. ויל"ב באופ"א דמדהוצרכו באותו תבואה וסממנין לשוב ולעשות הברירה וההרקה והזריה בזה אחר זה זהו סיבה שיתחלקו לג' משא"כ ניפוף ודישה שהן ב' דברים לא משוינן להו תרתי אלא חשבינן להו אותה מלאכה שכל השינוי הוא מצד שזה תבואה וזה פשתן. וברמב"ן כאן נחלק על ר"ת ונקט דאי הוי גם אופה במשכן הו"ל לאחשובי כב' אבות, ויל"ב פלוגתתם דלר"ת מדאי"ז חוזר באותה תבואה ל"ח כתרתי אלא כניפוף ודש, ולרמב"ן מדסו"ס יש חילוק בתוצאת פעולתם יש לחלקם.

רש"י ד"ה שכן עני אוכל פיתו בלא כתישה, מבואר ברש"י דבאמת מצד עיקר דינא היה ראוי להחשיב כותש כאב, ורק לא הוזכר במשנה משום דהתנא נקט סידרא דפת, והוא נכלל בהאב דדש. ובריטב"א הקשה דיוצא דבאמת כתישה דסממנים הוי אב בפני"ע לכה"פ כזורה ובורר וא"כ נפיש להו אבות והרי אריו"ח דכשעשאן כולן חייב רק ל"ט חטאות, וכן הק' הרע"א.

ושיטת התוס' דאף בסממנים שהיו למשכן העני צובע בהן בלא כתישה והיינו דלהכי אף דהוי במשכן אבל ל"ה מלאכה חשובה ואינה אב מלאכה. אלא כתולדה, וברמב"ן נראה קצת שהבין אף את הרש"י דהוי תולדה מה"ט דלא חשיב. והביא לפיר"ת דבאמת אפו פת במשכן לבדיקת התכלת בפת כמוזכר במנחות מג. וס"ד שהיו כותשין התבואה לפו"כ ופריק דהעני אוכל בלא כתישה ואף במשכן לא הוצרכו לכתוש, והקשה ע"ע דבע"ב מבואר דאפיה לא היתה במשכן דאר"פ שביק תנא בישול סממנין דהוה במשכן ונקיט אופה. ויישב דהק' שביק בישול שנצרך מצ"ע ונקיט אופה שאינו אלא לנסיון התכלת, והרמב"ן עצמו נחלק עליו דלא צריכין לבדוק ע"י הפת אלא בלוקח תכלת ומשום חשש דאי"ז תכלת ובמשכן ל"ש זה.

מתקיף לה ר"ח וכי מותר לאפות לבו ביום. בתוס' בהמשך הסוגיא בד"ה והתניא מבואר דסברת עולא דשרי ברירה לבו ביום הוא כמו דשרינן למסקנא ברירה לאלתר. וצ"ע א"כ למה רק אדעולא פריך ר"ח מלאפות לבו ביום ולא על המסקנא וכי מותר לאפות לאלתר. ומבואר דודאי היתר דלאלתר ולבו ביום הוא מדהוי דרך אכילה ואי"ז בדרך

ברירה אלא דחלוקין בזה דבורר לאכול לאלתר ניכר שינוי בצורת הברירה שהיא כדרך אכילה ובסמוך לה ולהכי ל"ש למיפרך מאופה דלא משתנה האפיה מצורתה כשאופה לאכול לאלתר אבל הבורר לבו ביום דשרי עולא הוא דאצל הגברא עושה זה דרך אכילתו אבל אי"ז שינוי בצורת הברירה ולהכי פריך דכמו דבאופה ל"מ שהוא לאכול ה"נ בבורר.

תוד"ה היו לפניו שני מיני אוכלין, הביאו לפיר"ח דבב' אוכלין כשבורר את שחפץ לאכול הוי כאוכמ"פ וכשבורר שאין חפץ הוי כפסומ"א וכ"פ הרמ"א. ובביאור"ל ס"ג ד"ה ומניח הביא דהאחרונים פירשו להרמב"ם דנחלק ע"ז ושרי בב' אוכלין לבורר אף את שאינו חפץ בו, ולכאורה כ"מ ברש"י דלא הסכים לגירסת ר"ח. וסברת הר"ח דגדר אוכל ופסולת הוא לפי הצורך דהגברא, וצ"ע מסוף הסוגיא דמחייב חזקיה בבורר תורמוסין מפסולת שלהם דכיון דאי לא שקלי ליה מסרח חשיב כפסומ"א, ועיי"ש ג' פירושים ברש"י ולכולהו פירושים אף דהגברא חפץ במה שנוטל חשיב פסומ"א משום דהחפצא נחשב כפסומ"א הרי להיפך מפיר"ח דתלוי לפי הגברא. וצ"ב דודאי מה שהוא אוכל ופסולת בחפצא אלים לקובעו כן אבל כשמצד החפצא שניהם אוכלין משתנה גדרן לפי צורך ידידה.

והנה ברמב"ם פ"ח הי"ב פסק כמסקנא דשרי ברירת האוכל מהפסולת בלאכול לאלתר אבל להניחו אפי' לבו ביום חייב, ובהי"ג כתב דבב' אוכלין שרי בלאלתר וחייב אפילו לבו ביום כגון בורר שחרית לאכול בין הערבים, ובבית יוסף מקשה מהו שחילק זה בתרי הלכות וביאר דבאוכמ"פ כל שאינו לאלתר אלא לאחר ג' או ד' שעות חייב ואילו בב' אוכלין אינו חייב אלא בשחרית לבין הערביים. וצ"ב סברת החילוק. וצ"ב דבב' אוכלין אין כאן ברירה מצד החפצא אלא משום הצורך ידידה דבזה חפץ ובזה לא וכל שהוא דרך אכילה אצלו שדעתו לאכול בעוד קצת זמן שפיר דמי, אבל באוכמ"פ דהוא ברירה מצד הדבר בעצמו ל"מ שדעתו לאכול א"כ ישתנה בעצם הדבר שהוא סמוך ונראה לאלתר לאכילה דמפקע ליה מצורת ברירה אבל בלא"ה לא יועיל דעתו לשנות צורתו לדרך אכילה.

ועכ"פ כל הנידון דהר"ח והרמב"ם בב' אוכלין הוא לגבי חומרא דפסומ"א אבל לכו"ע בעי' לאלתר ובלא"ה חייב משום בורר אף דתרווייהו אוכלין, אבל כ"ז בב' מינין אבל במין אחד שרי, וכתב הרמ"א בס"ג בשם התרוה"ד דשרי לבורר בחתיכות דגים גדולים וקטנים דאי"ז ב' מינין. אא"כ מקצתם אינם טובים כ"כ. ובט"ז נחלק דאף במין אחד אסור דרך ברירה כשרוצה בסוג מסוים והוכיח כן הט"ז דמ"ש מכשחלקו פסולת דאסור אף במין אחד, ובפמ"ג ביאר דזה שחלקו פסולת וחלקו אוכל משוי לה לב' מינין. ובמשנ"ב נקט כרמ"א.

וברמב"ם פ"א משביתת עשור ה"ג כתב דמותר ביוה"כ לקנב את הירק מהמנחה ולמעלה שיסיר העלין המעופשות ויקצץ השאר ויתקן אותם לאכילה וביאר המ"מ דהתירו האי שבות, והקשה דהוא בורר והוי מלאכה גמורה. ותי' דל"ח בורר דהכל מין אחד ואין העלין פסולת גמור וראויין ליאכל ע"י הדחק ולהכי אי"ז אלא שבות, והקשה מדהמחבץ והמשמר חייב משום בורר, ותירץ דהתם בדברים לחים. והביאו המ"א. ומבואר גם בדבריו ההיתר דמין אחד היכא דכולו אוכל אבל בפסומ"א אסור אף במין א' ובנאכל ע"י הדחק אסור מדרבנן, ונקט דמשמר שמוציא השמרים מהיין הן נאכלין ע"י הדחק ודחייב בהו מדהו דברים לחין. ובי' המחצ"ש דהן מתערבין היטב. ובפמ"ג נתקשה על הרמ"א והתרוה"ד דהו"ל להוכיח יסודם דמין א' שרי מהמ"מ. ובפשוטו צ"ב דהמ"מ איירי על מין אחד שהוא מחובר והוא כחתיכה אחת וכל שראויין שני החלקים ליאכל לאו כל כמיניה לאשווי תערובת דב' מינין ע"י חפצו באחד. ומשא"כ התרוה"ד איירי בנפרדים. וזהו סברת הט"ז דמחמיר בזה.

ולקמן דף קלט: תנן דמסננין את היין בסודרין, ואמר זעירי דנותן אדם יין צלול למשמרת בשבת, ומפרש דבין הגיתות שנו, ופרש"י דאין כאן תיקון דבלא"ה משתת. ובר"ן ביאר דרובא דאינשי שתי להו הכי אי"ז שעדיין לא נתפרשו השמרים מהיין וכל היין כגוף אחד ואין כאן בורר, וכ"כ הרמב"ם, ובתהלה לדוד הקשה מכאן לפי הט"ז דאפי' במין א' אוסר ברירה. אבל למבואר א"ש דלא איירי בחתיכה אחת, אמנם דהמ"מ מבואר דבדברים לחין שמתערבין היטב הוא טעם להחמיר דלהכי אפי' משמר שראויין ליאכל בשעה"ד חייב, אבל כ"ז כשרובא לא שתו להו ודעתו דסתם

אדם להפרידם כפסולת והו"ל תערוכת דשני דברים, ומשא"כ כשרובא משתתי להו אדרבה מבטל את הקמחין להיין ואין כאן כלל תערוכת ב' דברים אלא גוף אחד.

והנה בשלמא להרמב"ם לפי ביאור האחרונים דבר שבעצמותו אוכל אין משתנה לפי דעתו כלום, אבל לר"ח וכמש"כ התוס' דב' אוכלין אותו שחפץ בו הוא אוכל ושאין חפץ פסולת צל"ע למה לגבי זה מהני דעתו ואילו במין א' כשחפץ בסוג ממנו כגדולים וקטנים לא משוי ליה לב' מינין. ויל"ב דכל אוכל מיועד לכך שאינו ראוי אלא למי שחפץ בו ולכן בכוחו לקבוע שלדידיה שאינו חפץ בו הוא כפסולת, אבל מין אחד אין מיועד להתחלק לשנים ולהכי לאו כל כמיניה לאשווי ע"י דעתו לשנים.

והנה בפמ"ג דן דכל האיסור ברירה בב' אוכלין הוא כשחפץ בחד ולא בשני והו"ל ע"ז כאוכל ופסולת אבל כשחפץ בשניהם בשוה או כשאין חפץ בשניהם בשוה בזה לא הוא כברירה, ובביאורו"ל ס"ג ד"ה היו לפניו הביאו ונחלק עליו דאף זה אסור ושכן מדויק ברמב"ם דחייב על ברירת מין מחבירו, וביאר דאף בב' אוכלין נתקן כ"א בהפרדתו מחבירו, ובפמ"ג הוכיח שיטתו מדלקמן קלט: תנן דנותנין ביצה במסנת של חרדל ומפרש הגמ' לפי שאין עושין אותה אלא לגוון ופרש"י למראה לחרדל הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מאוכל, הרי דבתרוייהו שוין ל"ח ברירה, ואפילו בכלי דהא האי מסנת היא כנפה וכברה, ובביאור"ל דחהו דהתם כלפי האכילה אין כלל תיקון בהפרדתם להכי שרי, אבל באוכלין שמתקן לאכילה בהפרדתן חייב אף בשוין.

וצ"ב דהא בורר אינו דוקא באוכלין דהא בורר שבמשכן היה בסממנין לצבוע וא"כ למה הבורר חלמון הביצה לצבוע ל"ח בורר. ובאמת נחלקו הפוסקים בהגדר ברירת חלמון מחלבון דביצה דהמג"א פירשו עפ"י המ"מ דחשיב מין אחד דסו"ס שניהם מביצה אחת ולהכי ל"ח בורר אא"כ חד מינייהו פסולת וחד אוכל, [ואף דהמ"מ כתב דבדברים לחין אף במין א' הוא ברירה היינו בדבר שהוא קצת פסולת אלא שנאכל ע"י הדחק או כדכתב המחמה"ש דחומרא דדברים לחין הוא רק כשמעורבין היטב וזה ל"ש בהחלמון וחלבון דביצה], אבל הב"ח והלבוש פירשו דחשיב ב' מינים ולדידהו צ"ב, והמבואר מתו"ד הב"ח דמכיון דביצה עיקרה לאכילה לא סגי להיחשב ע"י חפצו באחד כאוכל ופסולת אא"כ חפצו בזה הוא לאכילה אבל כשמעדיפו רק כדי לצבוע בו לא מהני לקבוע כאוכל ופסולת דא"י עיקר שימוש. וזה כדנתבאר דמה דבכוחו לקבוע ע"י דעתו לאוכל ולפסולת משום דלזה הוא מיועד שיקבע לפי האדם, וא"כ מה"ט ל"ש שיקבענו ע"י שימוש של צביעה כשאנו יעודו העיקרי. ולביאור"ל דא"י שיהיו אוכל ופסולת אלא אף על תיקון של הפרדת ב' מינין חייב צל"ב דמ"מ ל"ח תיקון כשאנו כלפי עיקר יעודו.

ובביאורו"ל ס"ג ד"ה לאכול מיד, הביא מהישועות יעקב דדן דבורר פסולת מאוכל יהא משאצ"ל"ג וכהוצאת המת מביתו שמסלק הדבר מעליו וא"י צ את גופו וישיב דחשיב צריכה לגופה דכמשעורב באוכל פסולת אינו ראוי כ"כ לאכילה ובברירתו מתקן לאוכל דמשוי ליה אוכל גמור, ושלפ"ז חילק בב' אוכלין כשבורר אותו שאינו חפץ בו דא"י מתקן להאי אוכל אלא מסלק לאוכל הנברר שלא יאכלנו וזהו משאצ"ל"ג ולא מחייב אלא להרמב"ם דפסק דמשאצ"ל"ג חייב, [ומבואר דמ"מ כשנוטל האוכל שחפץ בו חשיב צריכה לגופה]. והביאור"ל נחלק דלא משמע כן, אלא גם בב' אוכלין יש תיקון להאוכל במה שנפרד מחבירו ועומד בפנ"ע. ומדנקט הישוע"י דבב' אוכלין ליכא תיקון ומ"מ א"י אלא משאצ"ל"ג הוכיחו דנקט דמהות מלאכה דבורר הוא הפרדת המינים זה מזה ואילו התיקון שבזה הוא רק הצורך דהמלאכה דאילו היה התיקון וההשבחה של האוכל שחפץ מהות המלאכה א"כ ככה"ג שאין תיקון א"י כלל בורר. ובאמת שכבר דנו הראשונים בזה דבבעה"מ בדף קו. נקט דבאמת בורר הוא משאצ"ל"ג ורק מדכך היה במשכן חייב עליהן ועל תולדותיהן אף בזה. והיינו דיסוד הפטור דמשאצ"ל"ג הוא דבעינן דומיא דמשכן וכהתוס' יומא לד. ולאו מטעם מחשבת וכהתוס' לקמן עה. אבל הרמב"ן בחידושי שם כתב בתו"ד דבורר ל"ה משאצ"ל"ג כמו בגוזז דחשיב צל"ג בין כשצריך לצמר שגוזז בין לתיקון גופו כשנוטל שער וצפרניו דהנטילה היא המלאכה. ומבואר דנקט דמהות המלאכה היא הפרדת המינים זה מזה וכמש"כ בגוזז ולא תיקון האוכל שבזה ולהכי אף שנוטל הפסולת מאוכל סגי בצורך ידידה בהמין דאוכל ומשום דחשיב שמתעסק בשניהם מה שהפרידם מהדדי. אבל אילו היתה המלאכה העמדת האוכל בפנ"ע ולא עצם ההפרדה ל"ח צל"ג מדעושה זה ע"י סילוק הפסולת ולא בנטילת האוכל. אמנם

בביאה"ל מהמשך דבריו שם משמע דלא נקט כן אלא דמהות המלאכה היא תיקון דהאוכל ולא ההפרדה ומה דבב' אוכלין חשיב צ"ג דהוא חשיב שמתעסק בהאוכל ומתקנו בהוצאת הפסולת ממנו, ולזה חידש שם הביאווה"ל שכשארין מעורבין יחד אלא מין א' ע"ג השני בקערה ומסלקו לעליון להגיע לתחתון אי"ז תיקון לתחתון וצידד דאפילו משאצ"ג נמי אינה אלא אינה בכלל המלאכה וכצידת נחש שלא ישכנו דל"ח כלל מלאכה להרמב"ם וה"נ כן, עיי"ש. ומשמע דלדידיה זהו מהות המלאכה התיקון דהאוכל שבזה ואף בב' אוכלין מתקן כ"א.

ועכ"פ למבואר ברמב"ן מתבאר היטב הא דבב' אוכלין יועיל מחשבתו לקבעם כאוכל ופסולת ואילו במין א' ל"מ דעתו לחלקם לשנים, דבב' מינין יש כאן את עצם המלאכה שהוא הפרדת המינין ואי בעינן שיחפוץ באחד הוא רק משום דבלא"ה ליכא תיקון והוי משאצ"ג דהוא משום מחשבת וודאי דיסודו הוא מצד הגברא שיהא חשוב תיקון אצלו ולהכי סגי בדעתו דהגברא אבל במין א' דאי"ז כלל מלאכה לא יועיל דעתו לאשווי מלאכה.

ומבואר בפוסקים דבזבוב שנפל לכוס שרי ליטלו עם משקה וכע"ז מבואר בדף קלט: דשרי לשפוך השכר שיש בו שמרים כל שמשאיר השמרים בכלי עם השיכר שהם בו. ובחזו"א ביאר דל"ש בורר אלא בתערובת ובמקום התערובת והיינו דוקא המשקה שצמוד לזבוב או לשמרים ולהכי מותר בכה"ג דוקא אבל כשהכל מעורב ל"מ ליטול הפסולת עם מעט אוכל, אבל במשנ"ב משמע לא כך דבסי' תקב סק"כ גבי מצות שטחן ויש בהם פירורים לא טחונים שכתב דאם יקחם עם מעט קמח ליכא חשש ברירה דמשמע דאף במפריד בתערובת שרי, וצ"ע דמה מועיל שנטל גם מעט אוכל דסו"ס מדמהות הברירה לתקן האוכל המעורב בו פסולת הרי תיקנו לגמרי, והמוכרח בפשוטו דלעולם אי"ז צורת המלאכה אא"כ הפריד המינין וכמבואר מהרמב"ן. ויתכן דנקט דצורת המלאכה היא רק בתרווייהו כשיש גם הפרדת המינין וכשיש תיקון להאוכל, וצ"ע.

תוד"ה בורר ומניח, פי' לצורך אחרים, מבואר מהתוס' וכ"פ הרמ"א בס"א בשם התוס' דההיתר דלאלתר הוא אף כשבורר לאחרים והוא אינו אוכל עמהם. אבל בבה"ט שם אות ב' הביא מהמהרי"א דמפרש"י נראה דרק לעצמו מותר לאלתר אבל המהריט"ץ נחלק עליו.

ולכאורה הסברא להחמיר דרק כשהוא עצמו אוכל ניכרת הברירה כשייכא לאכילה שאחריה וכחד מעשה, והסברא להתיר דסגי בדעת האדם שאצלו ל"ה כדי לברור אלא להאכיל.

בורר ואוכל פחות מכשיעור וכשיעור לא יברור. במנ"ח דן בשיעור כגרוגרת דחייב בבורר אי מצטרף לזה האוכל והפסולת או רק האוכל, דמסברא נקט דבעינן שבאוכל שמתקן ע"י הברירה שיהא בו כגרוגרת, וכן משמע לכאורה כאן דאיירינן על מי שהיו לפניו אוכלין שכשיברור כשיעור יתחייב וכשיברור פחות לא וא"כ משמע דיש בצירוף הכל כגרוגרת, ויש לדחות דהכונה שיטול לתוך ידו פחות מכגרוגרת ויבררנה. והביא מהירושלמי דהנוטל כגרוגרת בידו וברירה חייב ומשמע דכגרוגרת נכלל הפסולת דמצטרף לשיעור גם הפסולת. והנה אי המלאכה היא התיקון ודאי נבעי שיעור בהאוכל שמתקן ורק אי המלאכה היא ההפרדה שייך דיצטרף גם הפסולת שמפריד, [אף דמסברא היה נראה דשיעור כגרוגרת שהוא ככל המלאכות דבאוכלין דל"ש שיצטרף בו פסולת שאינו אוכל]. אלא דצ"ע דהירושלמי הזה גופא קאמר דהבורר צרורות מהערימה כל היום אינו חייב והיינו מדנשאר עדין עם פסולת ורק כשנטל כגרוגרת לידו וברירה חייב הרי דהמלאכה אינה בהפרדה בלבד אלא בתיקון דהאוכל.

רש"י ד"ה וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, דקיי"ל חצי שיעור אסור מהתורה. הנה שיטת החכם צבי דלא אמרו ח"ש אסור מה"ת אלא באכילה וברש"י כאן מבואר דלא כן, וכתב הריטב"א כאן דמ"מ המעביר פחות מד"א אמרי' בכל דוכתי דהוא רק מדרבנן דלא עקר החפץ ממקומו. וכיו"ב מבואר ברש"י ב. דהוצאה ע"י עני ובעה"ב הוא רק מדרבנן ואף דהתם יצא ממקומו, וביארוהו באחרונים דרק כשעושה מלאכה בחצי שיעור אסור אבל חצי מלאכה לא.

רש"י ד"ה פטור אבל אסור פירש דקנון ותמחוי הוי כלאחר יד. ובאחרונים דנו דלפ"ז אפילו בלאח"ז אפילו לכו"ע יהא פטור דהוי ברירה בשינוי, אמנם הרמב"ן מפורש דחייב וכ"פ במשנ"ב, והיינו דאי"ז מצד דחשיב כברירה גמורה וצורת עשייתה בשינוי אלא דאי"ז כ"כ דרך ברירה אלא יותר דרך אכילה ולהכי לא מיפטר לדידהו אלא לאלתר.

תוד"ה וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, והמתרץ ס"ד דהוי דרך אכילה, וברמב"ן הביא לתוס' והוסיף דא"י דרך ברירה אלא כאוכל ומצא פסולת כחתיכה שהוא אוכל ומפריש פסולת מתוך אוכל הוא שמותר. ובביאה"ל ס"ד ד"ה הבורר הביא פלוגת המהרי"א והמהריט"ץ אי בשעת אכילה ממש מותר לבורר פסולת מאוכל, וכתב דמצא שהוא פלוגתא בראשונים דברמב"ן הזה מבואר דמותר, ואילו מהרא"ש שהוא בשו"ע ס"ז מוכח שאסור שהתיר לשתות ע"י מפה מים שיש בהם תולעים דכשמעב שלא יכנסו לפיו א"י מעין המלאכה, הרי דבלא"ה היה אסור. ובחזו"א נחלק דכונת הרמב"ן כשמוציא הפסולת מתוך פיו ממש ואין שייך לחלק בין סמוך לסמוך מאוד לסעודה. ובמה שהוכיח מהרא"ש בבית מאיר ביאר דהוצרך לזה הרא"ש משום דבורר דבגד והוא כנפה וכברה דזה יש לאסור אף בשעת אכילה אבל לעולם ביד יתכן דשרי בשעת אכילה.

בקנון ובתמחוי לא יברור. הנה גדר דברירה בכלי מבואר בפוסקים דרק כשבכלי נעשה תחבולת הברירה ולא כשהוא משמש כידא אריכתא בלבד, והנה בשלמא נפה וכברה וכן קנון עושין תחבולת הברירה, אבל תמחוי שהוא כלי גדול צ"ע למה הוא נידון כברירה ככלי והעיר מזה הב"ח וביאר דצ"ל דאף בתמחוי הוא מסייע לברירה.

ולקמן קלט: אמרי' דאין שורין כרשינין בכלי עם מים, ובדרישה משמע דהוא חשוב כברירה בכלי וצ"ע מהמג"א בסקט"ו גבי השופה שכן מהכלי דמסיק דל"ח ברירה בכלי א"כ יש בפיו קסמין. וצ"ב דבשכר היה כבר בכלי וכל יצירת הברירה היא משפיכת הגברא מהכלי ולהכי ל"ח שהברירה נעשית ע"י הכלי ומשא"כ בכרשינין דכל הכנסתו לכלי היא צורת ברירתו.

אלא אמר אביי, בריטב"א בשם הרא"ה בשם הרמב"ן ביאר דכל הני ג' אמוראי בתראי לא פליגי לדינא דלכו"ע לא שרי אלא ביד ובאוכמ"פ ולא לתר ורק באוקימתא דברייתא פליגי, אמנם ברי"ף לא העתיק כל האמוראי אלא דאביי וברמב"ן כתב דס"ל כהר"ח דבעינן להני ג' תנאים דביד ואוכמ"פ ולא לתר, וביארו בביאה"ל דהוא מדהביא אח"כ לדרי"י מדפתי דמחייב בנפה וכברה ולדחזקיה דמחייב בפסומ"א. ועכ"פ משמע דפירש דפליגי אהדדי ולהכי לא הביא לאמוראי קמאי. ובביאה"ל נתקשה בהוכחת הרמב"ן מהרי"ף כן דדלמא דחזקיה מיירי לאחר זמן ולא לאלתר.

תוד"ה בורר ואוכל אוכל מתוך פסולת, חילקו דהכא מיירי באוכל מרובה ולהכי אוכמ"פ א"י דרך ברירה ואילו לקמן מיירי בפסולת מרובה דדרך הברירה ליטול האוכל, ולשיטתם דבאמת חמיר הוצאת אוכמ"פ כשהפסולת מרובה כמו פסומ"א באוכל מרובה יהא אסור לבורר האוכל בכה"ג לפי מה דקיי"ל בשו"ע דאסור לבורר פסומ"א אף ביד ולא לתר, אלא דביאה"ל צידד דשיטת התוס' עצמו דביד ולא לתר מותר למסקנא בין באוכל בין בפסולת. וכ"כ הריטב"א מהתוס'. וברמב"ן כאן הביא לתוס' ונחלק דכיון דבורר פסולת הו"ל כבורר לאוצר שהרי אין דעתו לאכול מה שבייר וחייב, ובמשה"ק התוס' יישב דלקמן מיירי בנפה וכברה וה"ק דאף דרך בורר באוכל מפסולת ואף באתרו ביה משום בורר הוי התראה. ומבואר דפליגי בכל סברת החילוק בפסומ"א מאוכמ"פ, דהרמב"ן פירש דפסומ"א חמיר משום דאין דעתו לאכול מה שבייר, והיינו דבעצם יש לאסור כל ברירה ויוצא מהכלל אוכמ"פ בדרך אכילה לאלתר ול"ש דרך אכילה או לא אכיל את מה שבייר, אבל להתוס' הוא להיפך דהחומרא דפסומ"א שהוא דרך ברירה ומשא"כ אוכמ"פ אינו כדרך הברירה וכעין דין דשינוי ולהכי כל שהפסולת מרובה ודרך הברירה הוא בנטילת האוכל אסור. ומה שהתוס' לא תירצו כהרמב"ן יתפרש ג"כ לפי"ז דאף אי התם בכלי אכתי התם מבוי דכך דרך הברירה באוכמ"פ וכאן מבוי להיפך אבל לרמב"ן כאן לא איירינן בדרך הברירה כלל.

ועכ"פ שיטת התוס' נחלקו עליה שא"ר, ושיטת הטור היא להיפך מהתוס' דבפסולת מרובה מותר לבורר האוכל ובאוכל מרובה מותר לבורר הפסולת כדאמרי' בביצה יד: גבי יו"ט דממעטינן בטורח, וצ"ב דס"ל דבמיעוט הטורח חשיב יותר דרך אכילה ובריבוי הטורח דרך מלאכה, ובדרישה הקשה מדבהמשך מפרשינן לדחזקיה דמחייב בבורר תורומסין דא"י? אוכמ"פ אלא פסומ"א ולהטור מנ"פ אי התורמסין הן הרוב מיתסר אף להס"ד דהן אוכל ואי הפסולת דידיהו הרוב למה למסקנא אסור, וביאר דאירי בשוין התורמוסין והפסולת דצריך לבורר אוכמ"פ. ולכאורה כן ילה"ק וליישב להתוס'. ולהלכה לא הובאה בשו"ע ופוסקים לא דעת התוס' ולא דעת הטור.

תוד"ה והתניא, מבואר שיטת רש"י דרק לבו ביום ובנפה וכברה חייב אבל בלאלתר שרי אפילו בנפה וביד שרי אפילו לבו ביום. וזה באוכמ"פ. ובדין פסומ"א הנה ברש"י במשנה עג. פירש דהבורר הוא פסולת בידו הרי דל"ב בזה כלי להתחייב, וכן בדחזקיה דמחייב כתורמוסין דהוי פסומ"א מבואר ברש"י שם בסוה"ד דנוטל בידו ומ"מ חייב. אלא דיתכן דכ"ז לא מיירי בלאלתר. ויל"ב שיטתו עפ"י מש"כ הר"ן דעיקר ברירה היא פסומ"א וא"כ להכי חייב אף ביד אבל באוכמ"פ ל"ח דרך ברירה אלא בכלי, אבל אף כשמצד צורת המלאכה היא בדרך ברירה בעינן ג"כ שיעשנה בדרך ברירה ולא בדרך אכילה ולהכי בלאלתר לעולם שרי. ולהלכה קיי"ל כמש"כ תוס' מהר"ח דבכלי לעולם חייב וכן לבו ביום חייב ורק לאלתר וביד שרי. ובראשונים כולם מבואר דאף בפסומ"א לעולם חייב אף ביד ולאלתר.

ומשה"ק תוס' על רש"י מדאסרי ב"ה בנפה וכברה י"ל בדעת רש"י דהתם לא מיירי בלאלתר וכדמשמע קצת בתוס' דנחתי לחילוק זה, ויתכן עוד דהתם מיירי בפסומ"א דאף דב"ש בעו התם שיברור האוכל אבל ב"ה שרו אף ברירת הפסולת ולזה אסרוהו בנפה.

שדא קמייהו כלכלה דפירי, פרש"י דהאוכל נפרש מאליו, והיינו דכבר אי"ז תערובת ול"ח ברירה, ובתרוה"ד סי' נז כתב דסברת הלב שב' מינין שניכרים כ"א בפני"ע ל"ח ברירה אלא דא"א להקל בדאורייתא כל שמעורבין. ויל"ב הנידון בזה דמחזא חשוב כתערובת אבל מדניכרים ויכול ליטול ולאכול בלא שיבררנו תחילה ואח"כ יאכלנו אי"ז תיקון כ"כ.

תוד"ה לא ידענא אי משום דקסבר אוכמ"פ אסור, פירשו דמיירי שלא לאלתר דבלאלתר לא ס"ד דאסור דלכו"ע שרי בזה אוכמ"פ. ועפ"י כתב הביאה"ל ס"ד ד"ה מתוך דה"נ בדחזקיה דאמרי' לימא קסבר חזקיה אוכמ"פ אסור דע"כ לא מיירי לאלתר וא"כ להתוס' אין לנו מקור לאסור לאלתר פסומ"א. וכן דייק מלישנא דגמ' מתקיף לה אביי מידי אוכל מתוך פסולת קתני דמשמע דלאביי מתפרש אף בפסומ"א דלאלתר שרי. ובאמת כן מפורש בריטב"א בשם התוספות דלאביי שרי לאלתר אף פסומ"א. ובעיקר מש"כ הביאה"ל להוכיח להתוס' מדחזקיה מבואר דפירש דדאמרין לימא קסבר חזקיה אוכמ"פ אסור הוא כאיבעיא ושאלה בלבד, אמנם בר"ח מבואר דהוא כקושיא וא"כ יתכן דלעולם מיירי בלאלתר.

הבורר תורמוסין, בריטב"א כתב דלהתוס' דלאביי שרי בלאלתר אפי' פסומ"א ומחייב לבו ביום אפי' אוכמ"פ הא אתי דלא כאביי, וביאר דלפרש"י יש לשניהם גם לתורמוסין המשובחין וגם לגרועין גדר דפסולת ואסור לברור זה מזה ויתכן דכונתו דאף על ברירת פסולת מפסולת חייב.

ובאג"ט הקשה דבשלמא לתוס' דהחומרא דפסומ"א שהוא דרך ברירה אי"ש דמהני מה דחשיב התורמוסין שבורר כפסולת בעצם מכל הטעמים שפרש"י וחייב דמה שהוא חפץ במה שנוטל ל"מ לאפקועי שם פסולת, אבל לרמב"ן דהחומרא דפסומ"א שאינו אוכל את מה שבורר א"כ הכא דחפץ במה שבורר למה תיאסר, ולזה ר"ל דלהרמב"ן אינו אוכל מה שבורר וכפרש"י שבורר הטובים לבשלם עוד ואין לזה המעלה דאוכמ"פ שבא לאכול, אלא דהק' מדפיר"ח כאן דשמעי' מהא דאוכמ"פ שרי דרק פסומ"א אסור וא"כ מוכח דהכא הוי לאלתר.

דף עד ע"ב

תוד"ה האי מאן דפריס סילקא. דוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי. בפשוטו אתי לאפוקי שאר ירקות וכ"כ בדרישה ובמנ"ח. ובתוס' רא"ש ביאר דדוקא סילקא שדרכה בכך. ומשמע דסילקא אין נאכלת כ"כ בלא הטחינה משא"כ שאר ירקות, אבל בתוס' לקמן קיד: ד"ה אלא לקניבת ירק מבואר דבכל הירקות כשחותך דק דק חייב. וברא"ש כאן הביא לפיר"ח דפריס סילקא הוא שמפריך עצי דקלים דומיא דסלית סלתי ודלא כפרש"י שמחתך ירקות דזה תמוה דדבר שהוא אוכל ל"ש ביה טחינה כשמחתכו דק. [ובר"ח לפנינו פירש כן רק בסלית סלתי ועיין קרב"ן מה שהגיה ברא"ש אבל בתרוה"ד הביא לרא"ש כמו לפנינו], וכונת הרא"ש אינה לומר דל"ש טוחן באוכל דעיקר טוחן הוא בתבואה שהוא אוכל, אלא כונתו על מה שכבר אוכל מוכן בלאו הטחינה. ובריטב"א בשם הרמב"ן ובשיטה לר"ן בשם הרא"ה וכן ברשב"א בתשו' מבואר גם כן דרק בכגון סילקא שמחוסר תיקון דבישול, והרשב"א שם נקט דתלוי אי הדרך לבשלו, אבל ברמב"ם כתב דהמחתך ירק דק דק כדי לבשלו חייב, ומבואר דאי"ז תלוי אי החפצא מחוסר

בישול אלא אי דעתו ידידה לבשלו, והיינו דכשאין דעתו לבשלו חשיב בדרך אכילה ושרי. ועכ"פ להלכה נפסק בשו"ע דאף ירקות שאי"צ תיקון אסור לחתכם דק וכהתוס' קיד: ושא"ר.

האי מאן דסלתי סלתי, פרש"י שמחתך לעצים דקים להבעירם, אבל הרי"ף פירש שמשבר דקלים ויוצא ביניהם כמין אבק, וכע"ז ברמב"ם, ובמאירי הבין דהאבק ישנו בפנים וכששוברו הוא יוצא, ותמה דאטו המשבר חבית קמח חשיב טוחן. אבל בפשוטו כונתם דע"י השבירה מתפורר לאבק. ובר"ח שלפנינו פירש ג"כ כך, ופירש גם בפרים סילקא פ"י כעין כתישה ולא כעין חיתוך. ומשמע דשיטתו דל"ח טוחן אלא בריסוק ולא בחיתוך דק ומה"ט לא פירש כרש"י דמחתך לעצים דקים וצ"ע.

ובשיטה להר"ן הביא לפרש"י דמחתך לעצים דקים והקשה דא"כ המסתת את האבן מחייב אף משום טוחן, ותיירץ דבסיתות האבן הנשאר הוא העיקר והסיתות בא ליפותו. ושוב הביא לרי"ף דמשבר הדקלים ויוצא כקמח דק והקשה שוב ממסתת ותיירץ דא"כ לאותה נעורת, והיינו דלרש"י מתפרש בפשיטות דל"ח טוחן אא"כ זהו עיקר עיסוקו משא"כ מסתת אבל לרי"ף דאף המשבר דקלים חשיב טוחן אף דא"כ עיקר עיסוקו ע"כ צ"ל דמסתת שאני דא"כ לנעורת, ובפשוטו היינו דמה"ט הו"ל משאצ"ל, אבל א"כ יקשה דלקמן קב: אמר שמואל דמסתת חייב משום מכב"פ והרי לשמואל משאצ"ל חייב (מב.) וא"כ יתחייב אף משום טוחן. וצ"ל דבכה"ג א"כ צורת המלאכה כלל, וכן הוכיח האגל"ט ברמב"ם דכתב דהמנסר עצים ליהנות מנסורת שלהם חייב משום טוחן ואף דהרמב"ם פסק שמאשצ"ל חייב. וברש"י בהמשך גבי חלתא ד"ה ואי חייטיה הביא י"מ שקודח נקבים בעץ ומחייב משום טוחן והקשה דהוי משאצ"ל. והנה אי נפרש לדידהו דשמעתין כמ"ד משאצ"ל חייב יקשה מדשמואל לקמן דלא מחייב מסתת משום טוחן. וע"כ צ"ל דהן פירשו דמייירי בצריך לאותה נסורת. ויתכן עוד דהלא בונה ומכב"פ חיובו בכל שהוא ואילו טוחן בגרורת ולהכי לא מחייב המסתת משום טוחן דמייירי שאין יוצא הרבה נעורת.

בתשובת הרשב"א התיר לפורר פת לתרנגולין שיאכלו לאלתר כמו דבורר שרי לאלתר דהוי דרך אכילה. והסמ"ג נחלק עליו דל"ש היתר דבורר לטוחן, והתיר מטעם אחר דאין טוחן אחר טוחן ולא שרי אלא בפת. וברמ"א פסק לקולא כשניהם דמותר טוחן באלתר ובטוא"ט. ויסוד פלוגתייהו בפשוטו דהנה באופה וכיו"ב ל"ש להתיר דרך אכילה וכלשון הגמרא וכי מותר לאפות לבו ביום, ומה דבבורר שרי דכל חשיבותו כמלאכה כשהוא דרך מלאכה אבל בדרך אכילה אין לזה חשיבות מלאכה, ולהרשב"א אף טוחן אין לה חשיבות מלאכה בעצם אא"כ נעשית דרך מלאכה ולא בדרך אכילה, ולהסמ"ג שאני טוחן דמשתנה החפצא לדבר אחר והוי מלאכה בעצמותה.

ובתרוה"ד חילק בדין טוחן דבדבר שאינו גידו"ק כבשר מותר לחתכו דק כשכבר ראוי ליאכל לפני"כ שהוא צלי או מבושל אבל בשר חי אסור לחתוך דק לעופות, אבל בגידו"ק אסור אפילו ראוי ליאכל בלא"ה דעיקר טחינה שייך במינם בתבואה וקטניות וכן פסק בשו"ע, והרעק"א ועוד הבינוהו דהוא מתיר בשאינו גידו"ק בצירוף שיטת התוס' והרא"ש דבאוכל מוכן ל"ש טחינה. אבל הנשמ"א ועוד ביארוהו דכך הוא עיקר שיטתו דשרי בשאינו גידו"ק וראוי ליאכל, והיינו כמבואר בלשונו דגידו"ק שהן מין הנטחנין חשיב טחינה בכל אופן ובאין גידו"ק ל"ח מצד מינו עומד לטחינה אלא א"כ אינו נאכל בלא הטחינה דאז עומד לטחינה מצ"ע. ובמג"א [לפי הבנת המשנ"ב] מבואר עוד חילוק עפ"י התוספתא דאף גידו"ק דחמיר ליאסר אף כשראוי ליאכל היינו שהוא ראוי לרובא דעלמא אבל עכ"פ הוא מחתכו לצורך מי שאין יכול ללעסו כמו לפני הזקנים אבל למי שראוי לאכול מותר אף בגידו"ק, והמשנ"ב עצמו נחלק ד"ל דאסור בכל גוני. והיינו דלמג"א מלבד מה דגידו"ק חשיב טחינה בעינן שיהא לו צורך בטחינה ובלא"ה אי"ז חשוב כטוחן. ובמה שהקיל הרמ"א כהרשב"א בטוחן לאלתר במשנ"ב צידד עפ"י האחרונים להחמיר לכתחילה.

ובחזו"א ייסד חילוק חדש עפ"י התוספתא דריסוק אסור אפילו לאלתר ולא התיר הרשב"א אלא חיתוך דק. ועפ"ז ביאר את המג"א עיי"ש, ולכן מסיק דלרסק בננות לתינוקות אפילו לאכול לאלתר יש בזה חיוב ורק בשינוי שרי. ובאגר"מ התיר ריסוק בננה מצד דא"כ טחינה לפירורין כטוחן תבואה אלא נעשית לעיסה לחה.

וכשיטת הסמ"ג דאין טוחן אחר טוחן מבואר בשי' להר"ן כאן, והנה מצינו דאין בישול אחר בישול ואפילו בנתבשל כמאב"ד לרוב הראשונים אלא דהתם לא בטל תועלת הבישול וכאן שאפה מזה פת וכבר אי"ז מפורר למה לא חשיב

תו טוחן, ומבואר בחזו"א דל"ח החיבור שע"י האדם כחיבור גמור, ובאופ"א יל"ב עפ"י התרוה"ד דגידו"ק הו"ו מין הנטחנין וא"י כל שכבר נטחן ונאפה אינו מיועד תו לטחינה וכע"ז בחזו"א. אלא דבפמ"ג מבואר דבאין טוא"ט שרי אפילו שאין ראוי ליאכל כלל ואף דבשאינו גידו"ק אסור בכה"ג.

ובפמ"ג נקט דבגבינה ל"ש טוחן מדהיה חלב לפני"כ ואין טואח"ט וכן במים שנתבשלו ונתקשו אלא דהביא דבמג"א מבואר לא כך. והנה ודאי דהמבשל והופך דבר קשה לנוזל אין בו משום טוחן וא"י מ"ש בזה אטא"ט. וצ"ב כדברי החזו"א דה"ט דאטא"ט דהוה חיבורי אדם וא"י חיבור וה"ל מדא"א לטחון חלב ע"כ דמפורר בגבינה את החיבור שנעשה ע"י האדם ולהכי שרי. והנה הפת עשויה גם ממים ולמג"א דבנוזל ל"ח כטחון למה התירו הפת ולא אסרו מצד חלק המים שבו, וצ"ב דהמים בטילו לקמח וא"י נחשב כחלק מהפת, ובאופ"א יתכן דמצד המים לא הוקשה כלל דאינם גידו"ק ורק על הקמח שהוא גידו"ק הוצרכו לאטא"ט.

ובשו"ע סי' ש"ב ס"ז כתב דטיט יבש שעל בגדו אסור לו לפוררה משום טוחן, ומקורו מהטור בשם הר"פ בשם התוספתא. וברעק"א בגליון השו"ע תמה דהא העפר כבר היה מפורר ואין טא"ט והוא תמיה רבתי. ולכאורה המוכח מזה טעם אחר להא דאטא"ט דמדחל ביה שם טחון חדא זימנא לא פקע מיניה כל שנשאר מזה רושם וכמו באין בישול א"ב במים שנתחממו ונצטננו. ולהכי בעפר שמפורר מתחילת ברייתו ל"ח כטחון ולהכי חשיב המפורר משנעשה טיט לטחון. ובמשל"מ פ"א מחו"מ ה"ג נקט דבחיתוך וטחינה בדבר שכבר טחון וטוחנו דק יותר יש לכו"ע טוא"ט. וע"כ דנקט להיפך דמצד שם טחון לא איכפ"ל אלא דחיבורי אדם ל"ח חיבור. וכן מבואר בפמ"ג גבי גבינה.

האי מאן דשדי סיכתא לאתונא. פרש"י יתד לח לתנור לייבשו. אבל הר"ף פירש כלי מגללים לכבשן. ובחיי אדם הקשה למה פירש רש"י דוקא לייבשו דאפילו הכניסו לתנור שישירף יתחייב אבישולו שמתחילה. ובמנ"ח יישב דהוי פסי"ר דלא ניח"ל ולהכי פטור.

קמ"ל דמירפא רפי וכבר קמיט. ברמב"ם פ"ט כתב כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך ה"ז חייב משום מבשל, והביאו במשנ"ב ר"ס ש"י"ח וביאר בשעה"צ דמה דמחייב בהקשה הרך הוא משום דמסתמא מתרפה תחילה וחייב על הריפוי. כדמבוי בשמעתין ומפיר"ח כאן.

מה"ד הואיל והדר ואיקושא אימא לא קמ"ל. היינו דס"ד דאף שהשתא ראוי להשתמש אבל אין מלאכתו מתקיימת מצ"ע וכעין הכותב במשקין ובדבר שאינו מתקיים, ודקמ"ל דחייב יל"ב דשאני בישול שכך צורת המלאכה שהתועלת דחימום האש אין עשוי להתקיים. והנה בביצה לד. מבואר בברייתא דחייב בישול על המים וא"י כבר שמענו דלא איכפ"ל שחוזר ומתקרב כבתחילה, וצ"ב כמש"כ האגלי"ט דמים המבושלים נשתנו ואף משנתקרו יס בהם תועלת עפ"י הרפואה.

תוד"ה מהו דתימא, הקשו דבע"ז לח. אמרי' דאין בו בישולי נכרים משום דלשרורי מנא קמכוין ולהכי פירשו דה"ל קמ"ל דזהו דהוא מכוין לשרורי אבל יש בו בישול מצד דמרפי רפי. בפשוטו משמע דבאמת לא מכוין לזה ודחייב בשבת משום דהוי פסיק רישיה וכ"כ ברמב"ן מהתוס', אבל בריטב"א פירש דמכוין לתרוייהו ומדעיקר כונתו לשרורי מנא אין להחמיר בבישולי נכרים דהוא מדרבנן ובשי' להר"ן כתב דמכוין לתרוייהו ובכה"ג אין בזה בישולי נכרים.

רש"י ד"ה תנור חייב שמונה, אבל גבי חבית ליכא משום מכב"פ דמאליה נגמ"מ בתנור. במנ"ח (אופה נ') ביארו דאף דאבישולו חייב ה"ט דילפינן ממשכן צורת המלאכה ובבישול סממנין נתבשל בממילא ואילו המכה בפטיש שם נעשה בידים ולהכי ה"ל מתחלק כן. אלא דהקשה מביצה לד. דהשופת קדירה על האש חייב וע"כ משום מכב"פ וכמש"כ הרא"ש שם והלא נגמ"מ מאליה ע"ג האש. ויש שביארו הרש"י עפ"י מש"כ המאירי סו"פ הבונה דכל שיש במעשהו חיוב אחר ל"ש להחשיבו כמכב"פ [וכע"ז ס"ל ליראים דכל שהוא בונה ל"ש שיחשב מכב"פ אלא כשכבר גמר עיקר

עשייתו]. ולהכי פרש"י דבחבית אין עושה עוד פעולה לגמ"מ אחרי שמכניסה לתנור ומדחייב על ההכנסה משום מבשל ל"ש לחייבו משום מכב"פ, ומתיישב שפיר האי דביצה.

ואי חייטיה לפומיה חייב י"ג חטאות, פרש"י משום תופר וקושר, ובביאור"ל סי' ש"מ סי"ד הוכיח מזה דשייך תופר בעצים ולהכי כתב דהמדביק ב' גזרי עצים חייב משום תופר, אבל במנ"ח כתב בפשיטות דל"ש תופר אלא בדבר רך ולא בדבר קשה, וכ"פ הגרשז"א [בשש"כ פ"ט סכ"ד ובהערה ע"ז] דאל"כ וכי המדביק לבניה ע"ג לבניה בטיט שייך בזה ענין תופר. ודהכא פירש דמיירי בקנים רבים ושכן מוכח מזה שהיה אורגן.

תוד"ה חביתא ותנורא וחלתא, נקטו דשייך בכולהו משום בונה ודלא כרש"י דהכא שעושה כל הכלי יש בנין בכלים, ודלא כמיטה של חוליות, ולקמן קב: ד"ה האי כתבו באופ"א דכשהוא דרך חיזוק ואומנות יש בנין בכלים ושלחכי במיטה של טרסיים חייב בתוקע. ולפ"ד כאן משמע דדמחייב התם בתוקע הוא משום מכב"פ וכדפרש"י שם. ובגליון בצד הביא שבערוך פירש כהתוס' ומחשיב בונה ומפיק ממחך. ועיין בר"ח עה"ג ג"כ כע"ז. ובריטב"א כתב דמעייילין בונה ומפיק מבעיר שא"צ לחביתא שאפשר להביאו באש מוכן. ובריטב"א ובתור"ד כתבו דמ"מ בחלתא ל"ש בונה דמדחייב משום אורג זהו במקום בונה, והיינו דהרי כל אריגת בגד הוא עושה כל הכלי ול"ח בונה משום דמה שבקרקע ובכלי נחשב בונה נחשב בבגד אורג. אמנם בתוס' משמע דאף גבי חלתא נחלקו על רש"י וחישבוהו כבונה. וצל"ב דסברי דבגד כל עשייתו באריגה אבל חלתא שהוא כלי קיבול יש בו צורת כלי שא"צ מצ"ע ליעשות דוקא באריגה ולהכי שייך להחשיבה ככלי שבמקרה נתוסף בעשייתה גם אריגה ועיקר עשייתה ע"י בניה. ובסוה"ד נתקשו ממנפח כלי זכוכית דסוף פירקין דחשיב לה מכב"פ וליחייב אף משום בונה דעושה כל הכלי. והנה עיי"ש בשיטה להר"ן דיש בו כמה ניפוחין, וא"כ יתכן דהתם מיירי בניפוח שלאחר שנעשה עיקר הכלי ולהכי אי"ז אלא מכב"פ. וכן צ"ל ע"כ להיראים דסובר דל"ש מכב"פ אלא בפעולה שלאחר עשית הדבר עצמו. ובה"ג הראמ"ה יישב דיש לחלק בעניני בונה כשמחבר ב' חתיכות מכשיוצר חלל דדוקא כשעיקרו חיבור לאיכפ"ל שאינו בקרקע אבל כשיוצר חלל בעינן שיהא ע"ג הקרקע דומיא דמשכן ולהכי מנפח כלי זכוכית ל"ח בונה.

התולש את הכנף חייב משום גוזז, ברמב"ן ושא"ר האריכו עפ"י הגמ' בכורות כד: דאי"ז משום עוקר דבר מגידולו ולהכי אף הגוזז את המתה חייב ושכ"ה בתוספתא.

רש"י ד"ה והמורטו, מבואר בריטב"א דיש כאן ב' פירושים ברש"י אי משליך את הקנה או דעושהו לכובע, ותמה על פי' אי דל"ש א"כ ממחך דהו"ל משאצל"ג, ע"כ כפי' ב'.

ההוא קושר ע"מ להתיר הוא, פרש"י דהוא קשר שאינו של קיימא. בירושלמי דן אי בנין המשכן חשיב בנין לעולם מדהיו נוסעים וחונים עפ"י הדיבור ומסיק דכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ חשיב לשעה הדא אמרה בנין לשעה בנין ובחתי"ס נקט דהבלי פליג מדלעיל לא: חשיב למשכן סותר ע"מ לבנות במקומו דעל פי ה' יסעו. ובאו"ש הוכיח משמעתין דחשיב ליה קושר ע"מ להתיר. ויש שחילקו דבקושר הוא לא ישוב אלא קשירה אחרת אבל מבנה המשכן מיועד להמשך באותו בנין דמעיקרא.

דאי מתרמי ליה תרי קטרי בהדי הדדי. עיין תוס' לעיל עג. ד"ה הקושר שהביאו לפרש"י כאן דשרי חד ומניח חד והוכיחו מזה דל"ב מתיר ע"מ לקשור ואילו הר"ח פירש דבב' קשרים בב' מקומות מתירים שניהם וקושרים שני הראשים במקום אחד ודלדידיה בעינן ע"מ לקשור. וכ"ה ברא"ש שם אלא שברא"ש כאן הביא דלדמסקינן מצידי חלזון א"כ ודאי בעינן מתיר קשר ש"ק ע"מ לקשור קש"ק.

תוד"ה שכן צדי חלזון, הביא לפרש"י לקמן קיא: דקושרין המכמורת ומתירין אותם וזה דלא כפרש"י כאן דמתירין חוטין מרשת זו להוסיף בזו. וברש"י שם גבי קושר הביא לדאב"י שאורגי יריעות שנפסקה נימא קושרין אותה ורק על מתיר הביא לדרבא דצידי חלזון. וברעק"א שם תמה למה לא הביא גם על קושר את צידי חלזון. וצ"ע דהנה ע"כ לא היו קושרין המכמורת ע"מ להתירו דא"כ ל"ה של קיימא ורק עשאוהו לקביעות כך וא"כ אף כשהתירו ל"ה ע"מ לקשור ובשלמא לשיטת רש"י עצמו ל"ב ע"מ לקשור אבל לתוס' קשה, ולפרש"י דכאן י"ל דהיו מתירין מרשת זו ע"מ לקשר ברשת השני הו"ל מתיר ע"מ לקשור ומשקשרוהו לא מיועד להתירו.

והוא שקשרן, הקשו הראשונים דא"כ לעולם יתחייב אף משום קושר. וברע"ב מבואר דבאמת חייב שתיים. והר"ן הביא מהיראים דהוכיח מכאן דלא מיחייב על קשירת קשר אחד. ובריטב"א הביא בשם התוספות דמדאין הקשירה רק להעמיד התפירה חשבינן ליה משום תופר בלחוד. ובשם מורו וכ"כ הרמב"ן דמירי בשזירה כעין עניבה דל"ח קשירה. ועוד תירץ דמירי בקושר ע"מ להתיר דמשום קשירה ליכא אבל משום תפירה איכא כיון שמתקיימת עכשיו. ובתור"ד כתב דמירי בקשר שאינו של קיימא ובנשמ"א כתב דלהרמב"ם מירי בשאינו של אומן דלא מחייב עלה. במשנה בסוף כלאיים תנן דהתופר בתכיפה אחת אינה חיבור ורק ב' תכיפות חיבור לגבי כלאים ולגבי שבת וכן לגבי טומאה, ובפירוש הרא"ש שם נתקשה דע"כ כשקשרן כמבואר בשמעתין וא"כ למה בתכיפה אחת לא יהא חיבור כשיקשור ב' הצדדים. ומשמע דה"ט דבכה"ג אי"ז חשוב תפירה אלא סתם קשירה, ועצ"ע דעכ"פ לגבי טומאה תעבור הטומאה וצ"ל דמדא"ז תפור הו"ל ב' בגדים קשורים. ושם תנן דלר"י עד שישלש ג' תכיפות וברא"ש נתקשה דבשלמא ב' תכיפות דמכניס ומוציא קושר זה בזה אבל בשלשה ל"ש ויישב דכבר מחזיק בלא קשירה כשזה ג' תכיפות. וכ"כ הרמב"ם וכ"ה בריטב"א כאן.

דף עה ע"א.

תוד"ה שכן יריעה, פירשו דנפל בה דרנא צריך לקורעה מתחילתה ועד סופה, אבל ברש"י פירש דהנקב עגול וצריך לקרוע למעלה ולמטה שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין, ומשמע דרק קורע שיהא מרובע ולא את כולה.

המותח חוט של תפירה בשבת חייב. פרש"י שנתפרדו ב' חתיכות הבגד זו מזו במקצת ומותח להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב. בפשוטו יל"ב מה דהוצרך לפרש שנתפרדו דבזה נתבטלה שם תפירה מינה ובמתחתו שמחזיר התפירה חשיב תופר. ולפי"ז אי הוי כבר מחובר והוא מוסיף בהידוק לא יתחייב. ובפסקי הרי"ד וכן בטור מר"פ אסרו להדק החוט שבבתי ידים (שרוולים) אא"כ היו הנקבים רחבים קצת ומתוקנים בתפירה בעיגול. ומבואר דבלא"ה אסור אף שכבר חובר, אלא דיתכן דחשיב כתפירת ב' חתיכות נפרדים שאופן החיבור של ההידוק הוא שתופר את המקומות שיהו מרוחקין לפני"כ. וברמב"ם כתב דהמותח חוט של תפירה חייב שאף זה מצרכי התפירה. ובב"י ביארו דנחלק על רש"י ולדידיה הוא מותח החוט שרוצה לתפור בו שלא יהא כוץ. אבל במ"מ הביא רק דרש"י והרמב"ם הם טעמים נפרדים לאיסור, ומשמע דעכ"פ אופן האיסור לתרוייהו הוא בשוה וכדפרש"י שמחבר חלקים שנתפרדו, אלא דלהרמב"ם אי"ז חשוב תפירה ממש אלא מצרכי התפירה והיינו דאף כשהן מרוחקין חשיבי עדיין תפורין. ובהגמ"ר כתב דדוקא כשקשר בסופו וכ"כ בב"י, אבל במאירי ובשיטה להר"ן נקטו דאף בלא שיקשור דרך בב' תפירות בעינן שקשור ולא בהרבה תפירות שאז הוא מתקיים.

אין דישה אלא בגידו"ק. בתוס' לעיל ע"ג: ד"ה מפרק הקשה ר"ת לפרש"י דמפרק משום דש דא"כ החולב לא יתחייב משום מפרק לרבנן דאין דישה אלא בגידו"ק ולכן פירש דמפרק משום ממחק, ובסוה"ד מבואר דהתוס' נקטו לרש"י דהא דחולב חייב הוא באמת רק לר"י דיש דישה שלא בגידו"ק. אבל הרמב"ן תירץ דחולב דהדבר טמון בכיס שלו חשיב דישה אף שלא בגידו"ק, וכ"ה בתשו' ר"א בן הרמב"ם דאף דאין דישה אלא בגידו"ק אבל חולב יש. ומבואר דכל דחשוב דישה ממש הוי כדישה אף כשחלוק ממנה שאינו גידו"ק ורק בדבר שאינו כ"כ דישה אי אינו דומה לדישה דמשכן שאינו גידו"ק ל"ח כלל דישה.

וברש"ש כאן נתקשה דאף דדישה דסממנין הוי בגידו"ק אבל מדסו"ס במשכן היו פוצעין החלזון להוציא דמו יחשב אף זה בכלל המלאכה. ומתו"ד הריטב"א בהמשך הסוגיא מבואר דאף דהוי במשכן אבל לא חשיבה להתחייב עלה, והיינו דהדישה החשובה היא בגידו"ק שהוא ממין המיועד לדישה.

תוד"ה הצד חלזון, נתקשו דיתחייב על מיתתו משום ששלה אותו מהים וכמו כל השולה דג מהים, ובריטב"א תירץ דהכא כשהוציאו בכלי מלא מים דהכי אורחא דמילתא. והתוס' תירצו דשמא חלזון דרכו לפרס ולקרב מיתתו, ויש שהקשו מדבגיטין ע: אמרי' דשחט בו שנים או רוב שנים ומת אינו גולה דשמא פירס וקירב מיתתו ובתוס' שם כתבו דדוקא גבי גלות אבל במזיד חייב מיתה אף אי פירס וקירב מיתתו והיינו דחשיב רוצח ולא גרמא מדהוא עשה בו את המיתה ולא כפ"ל שהלה קירב זמנה. וא"כ ה"נ למה מיפטר משום דפירס. ויל"ב דל"ש לזה כלל דבשחט בו שנים ודאי ימות וגם נגמר בו סיבה למיתה ולהכי לא כפ"ל דהוא פירס וקירב המיתה, אבל כאן כ"ז שלא יבש בו כסלע אין בהוצאתו סיבה ודאית למיתה מדיכול להחזירו, ורק נתחדש בו המיתה ע"י פירסו ולהכי לא מחייב, ודמי למי שחף חבירו למים ויכול לצאת וכבש את עצמו במים ומת דפטור הדוחף.

בא"ד, וצ"ע דבירושלמי משמע דצד חלזון לא מחייב משום צידה, וסברת הירושלמי לא ביארו, ויתכן דהנה יל"ע בהזורק חץ והמית עוף הפורח אי חשיב צידה די"ל דרק מי שצד ותופס ושולט על הבע"ח חשיב צידה אבל זה לא תפס הבע"ח אלא את הבשר שנשאר מהבע"ח ואת הבע"ח עצמו איבד מהעולם. וא"כ ה"נ י"ל דכיון דהחלזון דרכו לפרס ולהמית עצמו מיד כשנתפס חשיב בתפיסתו כמת ע"י עצמו מיד שאין בו כבר חיות נמשכת ואף דמפרס אינו אלא כזנב לטאה המפרסת ולהכי ל"ח צידה.

תוד"ה מתעסק, האי מתעסק לאו דוקא אלא דבר שאינו מתכוין. אבל בר"ח ור"נ גאון שעל הדף מפורש דהכא מדין מתעסק בעלמא אתינן וכ"נ ברש"י. וצ"ב דמתעסק דלעיל ודבכל דוכתי היינו כשלא ידע שזה יעשה ואילו כאן ידע את מה שעושה ורק לא נתכוין מ"ש למתעסק. והנה בר"ן בחולין ובתוס' בסנהדרין דמו את המתעסק לדשאי"מ וכדביארו האחרונים דיסוד תרוייהו דמדלא נעשה מדעתו כנעשה מאליו דמי, והא דמתעסק לא מיפטר מצד שאי"מ בקוב"ש ביאר דהוא פסי"ר אבל במגיני שלמה מתבאר דדשאי"מ הוא בב' פעולות כגירת ספסל ועשיית חריץ עי"ז, אבל נתכוין לחתוך או להגביה תלוש וחתך מחובר הוא מתכוין לעצם הפעולה ורק לא לעומקה ולמה שהיא כוללת וא"כ זה נתחדש לן במתעסק דמיפטר אף בכה"ג. וא"כ יתכן בשיטת הר"ח ורנ"ג בשמעתיו דלעולם עיקר מה דחשיב שלא מדעתו הוא מדלא נתכוין וכהתוס' אלא דבע"כ צריך הכא אף לפטור דמתעסק מדאי"ז עוד פעולה אלא בכלל פעולתו.

בא"ד, דהא מתעסק בחבורה חייב לר"ש כדאמרי' בכריתות יט: הואיל ומקלקל חייב מתעסק חייב דלא חיישינן למלאכת מחשבת. בהג' ראמ"ה נתקשה דהנה התוס' לעיל עב: ביארו דיש ב' מתעסק דהמתעסק באיסורא ורק נתכוין לחתיכה אחרת לא מיפטר אלא בשבת ומשום מחשבת ואילו המתעסק בהתירא דמיפטר אף באותה חתיכה כנתכוין להגביה התלוש ונמצא מחובר זה ילפינן מבה פרט למתעסק דכתיב בכל התורה וא"כ הכא דהוא מתכוין להתירא אי חשיב בכה"ג מתעסק הוא מתעסק דכל התורה ולא דמחשבת ואף בחבורה יפטר. [והנה בתינוקות גופא דאמרי' התם דמחייב מתעסק בחבורה נתקשה בזה בשיטמ"ק שם בהשמטות דהתם הוא מתעסק בהתירא דמילת שמיני המותרת בשבת ותיירץ דמדנתכוין למילה בשבת הוי מתעסק באיסורא דהיא בעצם מלאכה בשבת וכ"ה ברעק"א שם וזה ל"ש כאן]. ויתכן דהנה מתעסק דכה"ת ביארו האחרונים ענינו שכשנעשה שלא מדעתו נפקע מליחשב כמעשהו אלא חשיב כנעשה מאליו אמנם מתעסק דשבת הנלמד ממחשבת ע"כ דאי"ז כלל בעצם התיחסות המעשה מדאינו אלא גבי שבת, אלא יסודו דבעינן מלבד עצם מעשהו שיהא גם בא ממחשבתו. וא"כ י"ל דהכא שיודע שנעשה הוי פשיטא לתוס' דל"ש שיחשב כנעשה מאליו דסו"ס יש כאן ידיעה ואי חשיב מתעסק אינו אלא מדלא רוצה בזה אי"ז מחשבת, ולהכי הוכיחו מדבחבורה ל"ב מחשבת דע"כ דלאו משום מתעסק הוא.

ובשיטת רש"י ור"ח ור"נ גאון דפירשו משום מתעסק היה אפשר קושית התוס' דלהכי אף בחבורה פטור משום מתעסק דכה"ת ולא מצד מחשבת אלא דשלשתם כתבו להדיא דמשום מחשבת פטרינן לה. ויתכן דסברי דרק ר"נ סבר כן התם בכריתות אבל רבא דהקשה לו לא סבר כן והכא לא אזלא הסוגיא כר"נ.

תוד"ה טפי ניחא ליה, פירשו דפסי"ר דלא ניח"ל מיפטר משום משאצ"ל, והנה התוס' בכמה דוכתי הביאו להערוך דפסי"ר דלא ניח"ל מותר לכתחילה ומקצת מקומות משמע דבכה"ג שרי משאצ"ל לגמרי אבל בשי" להר"ן כאן הביא להערוך דלדידיה מתפרש שמעתין דמדלא ניח"ל אי"ז חשיב פסי"ר ויסוד התירו א"כ משום דאינו מתכוין. ולפי"ד ל"ק עכ"פ כאן משה"ק התוס' דבחברה דל"ב לא נפטור אף המשאצ"ל שנלמד ממחשבת. ופירשו התוס' דלא כפרש"י דכונת הגמ' דרק בפסי"ר שניחא ליה מודה ר"ש דחייב אבל בדלא איכפ"ל פטור משום משאצ"ל, ובריטב"א הקשה דסו"ס בגמ' הרי אמרי' דכאן איכפת ליה שיהא להיפך הרי דלא סגי בדלא איכפ"ל מיד, ותירץ דקושטא דמילתא נקט, א"נ לתרוצי לר"י דמחייב במשאצ"ל דהכא פטור דלא ניח"ל הוי מקלקל. ובמשה"ק דמשאצ"ל ילפינן ממחשבת וא"כ בחבורה דלא בעינן מחשבת יתחייב אף משאצ"ל בתוס' ביומא לד': ד"ה הני מילי ייסדו מכח קושיא זו דבאמת הא דמשאצ"ל פטור אי"ז ממחשבת אלא מדלא דמיא למלאכה שבמשכן ושכן יתפרש הגמרא בחגיגה.

וברש"י מבואר דכיון דמתכוין להיפך בזה לא מודה ר"ש לפסי"ר, ובריטב"א בשם הרמב"ן ביאר דכונתו דמה"ט כבר אי"ז פסיק רישיה שימות. וכ"מ ברמב"ן עצמו בריש דבריו, אבל בסוף דבריו מבואר דהוא מדין מתעסק ודאפילו לר"י פטור כאן דהוא מתעסק דהא קשה ליה ולא איתעבידא מחשבתו. והנה בגדר דפסי"ר חקרו האחרונים בגדרו דל"ב דכשזה מוכרח שיעשה במעשהו את המעשה הנוסף חשיב כחד מעשה וסגי במה שנתכוין לחלק מהמעשה שיחשב כלל המעשה כמעשהו, או דיסודו כלפי הכונה ידיה דכל שיודע שבהכרח תיעשה מעשה זה חשיב כמתכוין אף להאי מעשה. ויתכן לבאר זה יותר דהוא כעין מה דאמרי' בעלמא גבי דברים שבלב דל"ש דברים שבלבו יועילו נגד מה שעשה בפועל. וא"כ יל"ב בשיטת רש"י כאן דכ"ז כשזה רק בדעתו בלבד בליבו שממאן במה שעושה בפועל אבל כשכל צורת המעשה ניכרת כמי שמתעסק שלא ימות הא חלזון בזה שפיר אמרינן דמדאינו מתכוין לא נעשה מדעתו.

תוד"ה כי היכי. הזכירו ג' פירושים בחיוב דחובל משיצא הדם דלחד לישנא דרש"י לקמן הוא משום צובע העור ובתוס' נחלקו וכמבואר בתוס' בכתובות ה': ד"ה דם ובתוס' הרא"ש דמה צריך הוא לאותו צביעה ועוד קושיות, ונקטו כפי' השני דרש"י דמשום נטילת נשמה דהדם הוא הנפש ולפי"ז נתקשו דהכא צריך הוא לדם ופיר"ת דהדם שרוצה לצביעה מיפקד פקיד ואין בו נטילת נשמה. והביאו עוד פירוש דחיובו דחובל משום נטינ"ש אבל לא מצד דהדם נחשב כנפש אלא דבהוצאתו מחלישו והו"ל כנטינ"ש ונחלקו דבדם בתולים ובמילה אי"צ להחלישו. ועכ"פ להני פירושי לא שייך כל קושייתם מדשמעתין דהכא בחלזון אי"צ לצבוע החלזון או להחלישו.

ובריטב"א בשם הרמב"ן פירש דשאני החלזון שאינו בעל אברים אלא גוף אטום כחלזונות שבאשפות ובכי הא ליכא נטינ"ש אלא כשנוטל כל נשמתו לגמרי. ולכאורה ביאורו דבבעל איברים כשמחסר מקצת דמו מתחסר במקום מסויים הדם ששייך לשם והוי כנטינ"ש דהאי מקום אבל בחלזון אין כאן אלא חסרון בכמות הדם הכללית שבגופו ולא מתחסר מקום מסויים מלהיות בו דם.

צובע במאי ניח"ל. בפשוטו צל"ב דהכונה לפטור משום משאצ"ל וכ"כ בנשמ"א בשם ספר אחד, אבל הנשמ"א חלק עליו דהא רב סבר דדבר שאי"מ חייב וכ"ש דמשאצ"ל חייב וכש"כ המ"מ. והנשמ"א ביאר הא דהיה מיפטר משום דאי"ז מין שדרכו לצביעה, וזה גופא מפרש רב דדרכו בצביעה. ובפשוטו לפי"ד אחרי דכבר דרכו בכך יתחייב כל שוחט אף כשאיי"ז למכור. אבל בריטב"א בשם ר"ת וכ"כ המאירי דדוקא בשוחט למכור מחייב רב משום צובע אבל בשוחט לעצמו או להעור אינו חייב אלא משום נטינ"ש, ולא משמע דקאי לפי ההלכתא דמשאצ"ל פטור אלא אליבא דרב. ומשמע דכל שאין מיועד לצביעה ל"ח כלל צובע דה"ה כדרך לכלוך שכתב הדרכי משה בשם האגור להתיר. וסברת ההיתר דדרך לכלוך יל"ב דל"ח צובע אלא כשבא להפוך את החפץ עצמו לצבע אחר אבל הלכלוך אינו משנה את החפץ

אלא הוא דבר המתוסף מע"ג החפץ. וברש"י ר"פ שמונה שרצים פירש בפי' א' דהחובל חייב משנצרר הדם שהוא משום צובע ובתוס' בכתובות ה: ד"ה דם ובתוס' הרא"ש כאן הקשו דמה צריך הוא לצביעה זו והיינו כדמבואר כאן דבלא ניח"ל בצביעה לא מחייב. וברש"י יל"ב דכשנצרר הדם וא"א להסירו ע"כ נשתנה צבעו משא"כ כאן דהוה כלכלוך על גביו.

ובתוס' רי"ד כאן ביאר דה"ט דחייב משום צובע דיש צביעה באוכלין כדאמר' דיש עיבוד באוכלין, ובהג' השו"מ תמה דהא מסקינן בסמוך דאין עיבוד באוכלין, ובב"י הביא מהיראים דאין צביעה באוכלין ולכן מותר ליתן כרכום לתוך התבשיל, וכן פסק בשו"ע, ובדרכי משה הביא לזה מקור מלקמן קלט: דנותנין ביצה למסנת של חרדל ומפרש הגמרא שאין עושין אותה אלא לגוון הרי דשרי לצבוע אוכלין דא"י בכלל המלאכה דצובע. ובפמ"ג והחיי"א ועוד נתקשו מסוגיין דמחייב רב משום צובע הרי דיש צביעה באוכלין, והביאו מהחכם צבי שישב דהכא דנשחט בשבת ואסור באכילה ליומו ל"ח אוכל ולהכי מחייב אף משום צובע ומשא"כ בחרדל לקמן, אבל נחלקו עליו דלר"מ לא אסור בשוגג ואף לר"י א"י מדאורייתא, ועוד דהוא ראוי בעצמותו לאכילה ואיך ע"י איסור ליום יפקע מיניה שם אוכל. ובפמ"ג יישב דבעושה כדי למכור כדהכא חייב משום צובע ובעושה לעצמו מותר כביצה לחרדל. והנה ודאי בביצה לחרדל מותר אף להכינו לבני ביתו או לאורחיו ומה לי דמוכרו בכסף, וביאר הקה"י דבמכין לעצמו משתמש בצביעה לאכילה אבל במכין למכור שימוש בצביעה הוא המכירה. ועי"ש בפמ"ג דמוסיף עוד חילוק דשרי באינו מתקיים ויל"ע דהא אף השוחט אין הבשר מתקיים, וצ"ב דכונתו לבאר איך מועיל מחשבתו לאכילה כשבעצמותו עושה מלאכה גמורה ולזה הוסיף דאחרי דהחפצא מיועד לאכילה דאינו מתקיים מהני לזה מחשבתו. והנה היה אפשר"ב החילוק שכתב הריטב"א בשם ר"ת דבשוחט לעצמו שרי דהוא כחילוק הפמ"ג דשרי מדנתכין לאכילה ואין צביעה באוכלין, אמנם מלבד שא"י משמע בלשונו גם הוסיף ר"ת דה"נ בשוחט לעורו דפטור הרי דאף בשא"י לאכילה פטור וע"כ כדנתבאר דבא"י צ"ל לצביעה הו"ל דרך לכלוך.

והנשמ"א הוציא שיטתו מכח הקושיא מדשמעתין על ביצה בחרדל דהתם א"י מין שדרכו לצבוע ואילו שוחט דרכו לצבוע כדמפרש רב דליחזו אינשי ולהכי חייב בכל כונת צביעה, ופקפק עמש"כ השו"ע מהיראים להתיר נתינת כרכום לתבשיל דהא התם הו"ל דרכו בצביעה וכתב דביראים עצמו ליתא ובשבלי הלקט שהביא הב"י לא מצאו. ובמשנ"ב סי' ש"כ סקנ"ו כתב דלפמ"ג מותר ליתן יין אדום בלבן ולפי מש"כ הנשמ"א ראוי למנוע מזה. ונראה מדלא הביאו אף גבי כרכום בתבשיל דרק ביין ראה להחמיר בצירוף דהוא מתקיים הרבה.

ובביאור"ל שם הביא להאור זרוע דפירש לשמעתין דניח"ל שיצבע העור של בית השחיטה בדם, וכתב דלפי"ז ל"ק מעיקרא כל הקושיא דהנשמ"א דהרי העור אין מיועד לאכילה ולהכי חייב. אבל כבר העירו דברש"י כאן מבואר דלא כהא"י שכתב שצובע את הבשר של בית השחיטה. ויש שחלקו באופ"א דכמו דמצינו לעיל עד. בטוחן דנקטו הראשונים דכשכבר ראוי לפני"כ לאכילה הו"ל כאוכלא דאיפרת ול"ש טוחן ומשא"כ סילקא וכן תבואה מדצריך עדיין תיקון דבישול וכיו"ב וה"נ הבשר שצריך בישול ואין מיועד כך לאכילה שייך ביה צביעה משא"כ בחרדל ובתבשיל שכבר ראוי לאכילה.

אפיק חד מינייהו ועי"ל שרטוט. ופרש"י שדרך הרצענים כשבא לחתכו משרטטו תחילה. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש ובפי"א הי"ז פירש דהאב דמשרטט הוא במשרטט על הקלף כדי לכתוב ע"ג, והיינו שכב היתה הכתיבה ע"ג הקרשים ששירטטו תחילה, אלא דהביא ג"כ כעין מה שפרש"י ומשום תולדה דהחרשים המעבירים חוט של סיקרא על הקורה שינסור בשוה וכו', ומבואר בדבריו דגדר המלאכה הוא כל סימון כדי לעשות לאחמ"כ את המלאכה לפי"ז, [ולכאורה לא הוזכר דבעינן קו שוה אלא כל צורה שיפעל לפיה וכגון באותיות כשמסמן צורתם לכתבם לאחמ"כ מחייב משום משרטט]. ובשעה"צ סי' ש"מ אות נג כתב דאף דלרש"י לא מצינו משרטט בכתיבה אלא בחיתוך העורות מסתברא דמודה לרמב"ם דה"נ המשרטט כדי לכתוב יתחייב כיון דמשרטט כדי לעשות אח"כ פעולה ע"י הו"י משרטט וחייב. והנה לעיל עד: גבי מאן דעביד חלתא חייב י"א חטאות ופרש"י דא' מהן מחתך כשמחתכן במידה וצלי"ע דלמה ל"ח משרטט כשסימן מקום החיתוך תחילה.

ארי"א אפילו רבר"ה לא אמר אלא דקבעי לה לאורחא אבל לביתיה לא משוי איניש מיכליה עץ, מבואר דגדר המעבד הוא כשעושהו ע"י העיבוד נוקשה כעץ, וכ"ה בפיהמ"ש להרמב"ם דמעבד הוא חיזוק דברים הרפים כדי שלא יפסדו במהרה. אבל בפ"א ה"ו הוסיף דהדורס על העור ברגלו עד שיתקשה או המרככו בידו ומושכו ומושה אותו כדרך שהרצענים עושין ה"ז תולדת מעבד וחייב. ומקורו בפשוטו מלקמן קמא: דכשך גופו בשמן אסרו לו להתעגל על העור כשיש בו שיעור לעבדו ומשמע דמרכבו, אלא דהנה זה הרי לא בא למנוע הפסדו אלא שהוא כדרך תיקון הרצענים. והקשו בזה דא"כ מחדא מבואר דכל תיקון חשיב מעבד ומאידך מבואר בשמעתין דמעבד אינו דוקא בעור דאפילו באוכל סבר רבר"ה דיש עיבוד. וא"כ יתחייב על תיקון כל דבר עכ"פ כשאינו אוכל משום מעבד וכגון לעיל עד: דשדא סיכתא לאתונא דחייב משום מבשל יתחייב אף משום מעבד. וצ"ב עפ"י המבואר ברמב"ן בהא דאמרי' לעיל דאין דישה אלא בגידו"ק דמ"מ בחולב חייב משום דישה שלא בגידו"ק דהוא טמון בכיס, והיינו דכשדומה מצד צורת הפעולה ממש סגי ליחשב תולדה וכן כשדומה בתיקון המין שכלפיו נעשה המלאכה חשיב ג"כ תולדה. וה"נ כשמתקן העור בכל תיקון שדרך הרצענים חשיב תולדה דמעבד ואילו מאידך כשעושה בשאר דברים אתו תיקון של מעבד שהוא חיזוק דברים הרפים שלא יפסדו הוי ג"כ מעבד אבל שאר תיקונים בשאר דברים ל"ח מעבד.

תוד"ה השף בין העמודים, כתבו דפרש"י לא נהירא ולא פירשו למה, וברמב"ן ובר"ן הקשו על רש"י דכה"ג בבית חיב משום בונה ובשדה משום חורש, והנה אי כונתם רק להקשות דה"נ יתחייב גם משום בונה א"כ מה הוסיפו דבשדה חייב משום חורש דהא הכא הרש"י מיירי על אכסדרה, אלא דכונתם גם להיפך דלמה באשוויי גומות ל"ח אלא בונה וחורש ולא ממחק. ועכ"פ לא ביארו סברתם למה באמת אי"ז בכלל ממחק, ויל"ב דל"ש ממחק אלא בשינוי פני החפץ שנעשה החפץ עצמו חלק אבל בעפר כשמסדר הרבה פירורי עפר בשוה ל"ח ממחק. ויתכן דסברתם דבקרקע העולם ל"ש ממחק. וברא"ש הקשה על פרש"י דמה מחיקה שייך ביה אם משפשף בידו ע"ג אבן או ע"ג נסר, וצ"ב מנליה דרש"י איירי בכה"ג, ויל"ב מכח קושיית הרמב"ן והר"ן דבמשהו גומות בעפר ל"ח אלא בונה או חורש וע"כ דאף רש"י מיירי במשפשף בנסר או באבן ומשה"ק דמ"מ ל"ש ממחק משמע דקושייתו מצד דמשפשף בידו והו"ל כלאח"י והא דנקט דמיירי בידו ולא בכלי צל"ב דהוא מדקאמר השף ולא קאמר המסתת.

והא דלרש"י הכא ל"ח ג"כ בונה יל"ב מדלא משנה צורתה בהסרת הרבה עפר אלא מחליקה מלכלוך של העפר וכן הוא בפירוש הריבב"ן שהעתיק לפרש"י דבין העמודים היו מלאים בעפר וטיט והוא שף אותם כדי שיהא חלק שלא יתעפרו בגדיו.

ובמש"כ התוס' מהר"ח דשף את העור על העמודין ושכ"ה בירושלמי, בר"ן הביא לירושלמי דכך היתה המלאכה דממחק במשכן, אבל הקשה דא"כ מאי קאמר דחייב משום ממחק דהא היינו ממחק גופיה.

תוד"ה והמסתת. הקשו דליחייב משום ממחק ומחתך ותירצו דמיירי שכבר היא מרובעת ועושה רק ליפוי, אבל ברש"י לקמן קב: בהא דנתן דהמסתת חייב [ומשום מכב"פ או בונה עיי"ש בגמ'] פרש"י שמרבע את האבן ומתקנה, ויקשה לפי"ד דיתחייב אף משום מחתך וממחק. ובמאירי הביא י"מ דה"נ קאמר ריב"ל דהמגרר משום מחתך והממרר ממחק והמסתת אף משום מכב"פ מלבד הני תרתי. ובשיטה להר"ן ובמאירי כתבו כעין התוס' אבל בשינוי דלהכי ל"ח ממחק כיון שהוא רק ליפותה ולנוי בעלמא ואין בזה צורך כלל ואנן בעינן דומיא דמשכן שיהא בזה צורך. וצ"ב א"כ אף משום מכב"פ למה חייב דהא המכב"פ דבמשכן היה לאיזה צורך ועוד דאטו הצד חיות לנוי לא יתחייב. ויתכן דכונתם דגדר המלאכה דממחק הוא רק החלקה שמסדר את פני החפץ לשימוש דהחפץ בסדר הנכון ולא כשמוסיף על החפץ עוד מציאות בפני"ע של נוי דההחלקה בפניו.

וברבינו פרחיה כאן הביא מהרמב"ם בשם הר"י מגאש דביאר הא דמסתת ל"ח מחתך דמחתך הוא כשאין עושה המלאכה בגוף הדבר שצריך לו וכמחתך בעור שקוצץ החתיכות להרחיקן מעל העור שצריך, לאפוקי מסתת שחופר בה ומושה פניה, אבל אם היו פניה שוות ויש לה קרנות יוצאות לכאן ולכאן וסיתתן חייב משום מחתך. ולכאורה כוונתו דאף דכל מסתת בא לסלק העודף שמסתת מע"ג האבן אבל אינו על איזה קו מסוים שבא להפריד העודף להשוות להמידה הרצויה אלא מסתת את פניה בגופה עד שנעשית חלקה ואילו במחתך בעינן דקפיד אמשחתא כדלעיל עד:.

האי מאן דשקיל אקופי מגלימי חייב משום מכב"פ. בביאה"ל ס"י שב ס"ב הביא לפמ"ג שנסתפק אי דוקא כשלוקט כולהו חייב או אפילו בלוקט אחת. והביאה"ל הוכיח דחייב אף באחת מדאמריי הצר צורה בכלי חייב משום מב"פ ולקמן קג: בעי ר"ש עד שיצור את כולה אבל לרבנן חייב אפילו על צורה כ"ש בכלי. ולכאורה סברת הפמ"ג דבשלמא התם יש בצורה שעשה תיקון חשוב ושלם מצ"ע אבל אקופי גלימי כל חשיבותו הוא שכך הדרך לגמור מלאכת האריגה וא"כ כל שאי"ז הגמר ממש שמא ל"ח מכב"פ.

מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים חייב. ברא"ש כאן בריש דבריו פירש דה"ט דבמשכן פעמים שטעה באות שע"ג הקרש ומוחק לכתוב אות אחרת ומהדין ראוי להתחייב אף במוחק אחת לכתוב אחת אלא שאין ראוי להתחייב אמחשבת כתיבה יותר מכתובה עצמה. ושהיה נראה דעל מחיקת טשטוש דיו פטור אפי' יש במקומו לכמה אותות דלא היה במשכן אלא מחיקת אותיות, אבל שו"ר בתוספתא דבנפל דיו על הספר ומחקו ויש במקומו לכתוב ב' אותיות חייב. וביאר דה"ט דהאות שבטעות כמאן דליתיה ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה ולכן חייב אף במחיקת טשטוש ודנקט הברייתא כאן מחק אות אידי דנקט כתב אות, עכת"ד. ולכאורה ביאורו דמתחילה נקיט דעיקר המלאכה דמוחק הוא סתירת הכתיבה כסותר שהוא היפך בונה ומכבה הפך מבעיר וא"כ ל"ש שיתחייב אמחיקת דיו אלא אות. ודסגי באות אחת שכ"ה במשכן. ושוב כשחזר עפ"י התוספתא ביאר דכשנכתב בטעות כמאן דליתיה והיינו דמוחק כתב שאין עומד להתקיים ואי"ז חשיבות המלאכה אלא מה שראוי שיכתוב ע"ג זה ולהכי אף אמחיקת טשטוש חייב.

ובביאה"ל ס"י ש"מ ס"ג ד"ה המוחק הביא מהפמ"ג דאף המוחק ב' אותיות שלא לכתוב אלא לתיקון כגון שהיה חייב לחבירו ופרעו וצריך למחוק חייב. ודוקא המוחק טשטוש בעינן ע"מ לכתוב ב' אותיות. ומבואר דנקט דבאמת הוי ב' אפשרויות לידמות למוחק או כשדומה בעצם המחיקה שמוחק ב' אותיות או בתוצאה כשמכשיר לכתוב ב' אותיות. ובשיטה להר"ן כאן כתב דמוחק אות גדולה לכתוב ב' אותיות בעינן מאותו כתב שאם היא אשורית שהן אשורית ושיהיו אותו סוג אות דבמוחק אלף שיהיה מקום לב' אלפין דאל"כ אין לך מוחק אות שאין במקומו לכתוב ב' ווי"ן או יודי"ן ולא משמע דבא לאפוקי מוחק יו"ד או וא"ו. ולכאורה היא דלא כמסקנת הרא"ש עפ"י התוספתא דאיך יתכן דהמוחק טשטוש חייב כל שאפשר לכתוב ב' אותיות ובמוחק אות אחת בעינן שיוכל לכתוב ב' אותיות השוות לה וע"כ דאזיל כהס"ד דהרא"ש.

תוד"ה הרי אלו. פירשו דס"ד דב' תולדות מאב אחד חייב אחת אבל אאב ואתולדה חייב ב', ויל"ב הסברא דזה שזה אב וזה תולדה שהם ב' דרגות מחלקן לשני חיובין.

שובט ה"ה בכלל מיסד וכו'. ברש"י מבואר דהן אב ממש, אבל ברמב"ם פ"ט הי"ח והי"ט כתב דהוו תולדות דמיסד ואורג.

רש"י ד"ה אין חייב אלא למצניעו. הנה דין המצניע מוזכר גם לקמן ז: דתנן המצניע לזרע לדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב ושם בגמרא מתבאר דיש ב' אופנים או מחשבת הצנעה כשהצניע כ"ש לזריעה דאף כשמוציאו מבית לבית חייב או כשמוציאו לזריעה דחייב אפי' כשלא הצניעו. ומבואר בגמרא שם (צא.) דדוקא בהוציאו לזריעה אבל לאכילה דוקא בכגורגרת. וברשב"א שם נקט דה"נ המצניע ל"ש אלא בלזרע לדוגמא ולרפואה ואילו המצניע לאכילה ל"ש אלא בכגורגרת, אבל בתורי"ד שם נקט דהמצניע עדיף דחייב בכ"ש אפי' במצניעו לאכילה. וברש"י דייק מהרש"י כאן כהתורי"ד דפירש דחשיבותיה דמצניע שנעשה חביב עליו וא"כ אי"צ שיצא לו מזה דוקא תועלת חשובה.

תוד"ה הא. הביאו לפרש"י דלקמן דר"ש ל"ל דמצניע בכ"ש אלא להיפך דלמצניע דוקא נאמרו כל השיעורין האלו, והקשו דבמשנה ריש המצניע קתני דהמצניע לרפואה בכ"ש ומשמע דאתי אפי' לר"ש מדלא קאמר הגמ' דמתני' דלא

כר"ש כדקאמר דהוא דלא כרשב"א. וע"כ כדפרש"י כאן דדקאמר ר"ש דהשיעורין למצניעהן היינו לסתם בני"א שראוין להצניע ולאפוקי עשיר. ולרש"י צ"ב דהמשנה דהמצניע דהיא כהמשך למשניות דהמוציא דשם פליג ר"ש במשנה דלא נאמרו השיעורין אלא למצניעהן ושכונתו דל"ל דהמצניע חייב בכ"ש א"כ פשיטא דהמשנה דהמצניע דלא כר"ש דלא הוצרכה הגמרא לפרש זה אלא כאן דנשנית המשנה לפני פלוגתא דר"ש וכ"ה בשיטה להר"ן בשם הרא"ה.

דף עו ע"א.

ארשב"א כל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוכשר לזה והצניעו ובא אחר והוציאו נתחייב זה במחשבה של זה. בפשוטו היה נראה דדוקא כשהמצניע הוא בעליו, אמנם הא דקאמר שאינו כשר להצניע מפרש לה הגמ' לעיל על עצי אשירה שהן איסור"ן ולהרבה ראשונים אין להם בעלים ועלה קתני דמהני לרשב"א הצנעתו של זה לחייב להאחר המוציאו. אלא דיתכן דדוקא כשהוא הפקר אבל כשמצניע חפץ של אחר ל"ש שהוא יקבע בו חשיבותו. ובתוס' לקמן עח. ד"ה אטו העלו אפשרות דלרש"י לא איירי רשב"א אלא בתלמיד המוציא מה שרבו הצניע, והתוס' עצמם היסיקו להיפך דבתלמיד אפי' לרבנן מתחייב על הצנעת רבו דעושה על דעתו.

רש"י ד"ה לחין, הראויין לאדם כגרוגרת אבל כמלא פי גדי לא דלחיים לא חזו לגדי, היינו דהוקשה לרש"י דאף דראויין לאדם אבל מדראויין לגדי והשיעור דפי גדי זוטא מגרוגרת כמבואר בגמרא יתחייב מצד דראוי לגדי ותיקן דלחין לא חזו לגדי. אבל הריטב"א נחלק עליו דכיון דחזו לאדם ולבהמה משערין באדם אפילו לקולא דלדידה חזו ושכיח טפי.

ריו"ח אמר פטור אכילה ע"י הדחק ל"ש אכילה, בריטב"א פירש דמיירי בשלא הצניעו דבהצניעו חייב לכו"ע, אבל בשיטה להר"ן פירש דמיירי אף כשהצניעו דלריו"ח בטלה דעתו ול"מ מצניע אלא במבועי למילתא דלמאן דמבעי ליה כ"ש ודאי חזי ליה שפיר. ובפשוטו פליגי בהרשב"א והתור"י דהשי' להר"ן נקט כהרשב"א לקמן צ: דלא מהני הצנעה בכ"ש אלא במצניע לזריעה אבל לאכילה לא, ויתפרש בזה ג"כ מה דלר"ל חייב דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה דאף דלכו"ע ל"ח הוצאה מהני הוצאתו לאחשובי וכמו דמהני מצניע ומוציא כ"ש לזריעה אלא דבאכילה בעי' גרוגרת דבלא"ה לא חשיב וכאן דהרי יעדו לאכילה חשובה סגי. אבל הריטב"א כהתור"י דמצניע כ"ש עדיף ממוציא סתם דמתחייב אף במצניע לאכילה דחביב עליו, וא"כ ה"נ אי אצנעיה חייב בכ"ש לכו"ע.

תוד"ה מפני שלא שוו, אפילו לא יהא התבן ראוי לגמל שמא אגב העצה יהא ראוי. מבואר בתוס' דרק אי באמת החמור ראוי למעשה לאופן האכילה והשימוש שלפיו משתער השיעור הקל הוא מצטרף, אבל בשי' להר"ן בשם הרא"ה להלן מבואר דאף בלא חזי לשימוש כי הדדי מצטרפי וכ"ה בפשוטו שיטת רש"י שם. ומש"כ התוס' דאגב העצה יהא ראוי בשי' להר"ן מתבאר דהיינו מצד דהתבן ראוי ולפי"ז צ"ב דפי הגמל הוא כפול מפי פרה וכשאין בתבן שיעור דפי פרה הוא לעולם המיעוט כשמצטרף לעצה לפי גמל ולהכי אמרין דלעולם הוא מצטרף לו.

תוד"ה הבגד, דוקא בכה"ג וכו', אבל בתוס' בסוכה יז: כתבו ג"כ כסברתם כאן ובסוה"ד משמע דחזרו וצידדו דלא כן, עיי"ש.

תוד"ה הואיל וראויין, מבואר דלרש"י טעם הצירוף דאף שאין דרך לצרפו בסתמא אבל ראוי לאינשי לצרפן לטלאי למושב שאינו מקפיד שהוא משני מינין, ודפריך בהוצאת שבת מתבאר בשי' להר"ן בשם הרא"ה דמאכל אדם ומאכל בהמה אין ראויין תרוייהו להצטרף למידי, ומשני דראוי לאינשי לצרפן לדוגמא לתרוייהו יחד. וכן צ"ב בפשוטו לרש"י.

ולתוס' טעם הצירוף אף כשהן ב' שיעורין מדראויין להיות בהן דין שיעור אחד דכשקיצע מהן שיעור דכולהו בטפח וכן בשבת יש לכולהו חד שיעור דבמצניע לדוגמא שיעורן בכ"ש. וצ"ע להתוס' דבפשוטו כ"ש אינו שיעור כלל אלא

אדרבה אין לו שיעור כלל ולהכי חייב אפילו בכ"ש וקצת מוכח כן מדמבו' לעיל דהמצניע עצי אשירה חייב אף דהן
איסוה"נ ואי ס"ד דכ"ש הוה שיעור נימא כתותי מיכתת שיעוריה. [וילד"ח דכל המיכתת הוא להפוך כל שיעור גדול
לכ"ש].

פרק המצניע

דף צ ע"ב.

ל"ל למתני המצניע ליתני המוציא לזרע. מבואר דיש ב' אופני חיוב בכ"ש או כשמצניעו או כשמוציאו לזרע. ובהמשך מפורש דכשמוציא לאכילה אינו חייב אלא בכגורגרת. ובמצניע כ"ש לאכילה הרשב"א כאן נקט דפטור [וכ"כ המשל"מ] ולדידיה כל החילוק והחומרא דהמצניע לזריעה מהמוציא לזריעה דהמצניע אפילו לא מוציאו עתה לזריעה אלא מבית לבית נמי חייב. והנה במשנה לעיל עה: דמפרש לדין דהמצניע לא מוזכר דהוא דוקא כשהצניעו לזרע ולא לאכילה וצל"ב דסמך על דהכא.

אבל התורי"ד כאן ביאר דהמצניע אפילו לאכילה חייב בכ"ש וביאר לפי"ד כל השו"ט דהגמ' דזהו דפריך ל"ל למתני המצניע לזרע דהא המצניע חיובו אפילו לאכילה ואי איירי על לזרע ליתנו המוציא לזרע דהמוציא לאכילה פטור, ודמשני אביי דמיירי בשכח למה הצניעו קמ"ל דאף דמסתמא מדשכח יוציאנו לאכילה אפ"ה לא בטיל ההצנעה לזריעה וכ"ש דבהצניעו לאכילה ושכחו דלא בטיל.

והנה שיעור דגורגרת להוצאת שבת ברשב"ם ב"ב נה: פירש דמקורו מדכתיב מחשבת, אבל בפנ"י נקט בפשיטות דהוא הלמ"ס וכן בפשוטו מפורש בסוכה דף ו. בהא דתניא ארץ חיטה ושעורה דתאנה אתי לכגורגרות להוצאת שבת ומסיק דאסמכתא הוא והשיעורין הן הללמ"ס. וצל"ע דבשלמא אי הוא משום מחשבת להכי המצניע דאחשביה חייב בכ"ש, אבל אי הוי הללמ"ס מה מהני דהצניעו [ולא מסתבר דאף דין דהמצניע הוא הללמ"ס] והנה להריטב"א יתיישב דכמו דהמוציא שאר מילי שאינם אוכלין יש להם שיעורין אחרים ורק אמאכל אדם אתי ההלמ"ס ה"נ באצנעה לזריעה משוי ליה שאינו מיועד לאכילה וממילא משתנה שיעורו, אבל לתורי"ד יקשה, ויל"ב דההלמ"ס הוא שיוציא שיעור החשוב כגורגרת ובמצניע חשיב ליה כ"ש מה שחשוב לסתם בנ"א כגורגרת.

תוד"ה המצניע, הקשו דהא דל"מ הצנעתו לשאר בנ"א כבר שמעי' ממתני' לעיל. ובתוי"ט תי' דדרך התנא לשנות בקוצר ואח"כ לפרש.

כגון שהצניעו ושכח למה הצניעו. בפשוטו משמע וכ"ה בשי' להר"ן דזכור הוא שהצניעו ואינו זכור לאיזה תכלית. אבל במאירי כתב דשכח את כל ההצנעה וכ"מ ברש"י ד"ה מהו דתימא שכתב שלא היה זכור בהצנעתו. והנה הא דמסיק דע"ד הראשונה עושה אי זכור ההצנעה א"ש דעדיין מחשיב הוא אותו בפועל כדבר המוצנע אף שאין זכור הטעם והסיבה. אבל אי שכח ההצנעה הרי אינו מוציאו ואינו מחשיבו ולמה יחשב ע"ד הראשונה. ויל"ב דההצנעה קובעת החפצא כחשוב וכל שלא ביטל קביעה זו נשאר החפצא בחשיבותו אף כשאין הוא מחשיבו ע"י.

דף צ"א ע"א.

פשיטא כ"ש תנן, בפני יהושע הקשה דהא המשנה מיירי במצניע והכא אשמעינן במוציא ותיירץ דהוי פשיטא לגמרא לדמותם שאין ביניהם חילוק, והנה זה ניחא להרשב"א אבל לתורי"ד יקשה.

אלא מעתה חשב להוציא כל ביתו, פרש"י דאדאביי קפריך. וצ"ב למה על מתני' מצ"ע לא יקשה כן. ובריטב"א הקשה דכיון שהוציאם פורתא פורתא הרי ביטל מחשבתו הראשונה ויישב דמיירי כששכח מחשבתו הראשונה. ולפי"ז מתיישב ג"כ הא דפריך אדאביי. דפירש דאף דשכח נשאר בחשיבותו ודפרש"י דהוציא פורתא פורתא משמע דהוציא לבסוף כל ביתו, וצ"ע דא"כ אף אי ניזיל בתר מחשבתו יתחייב דלא גרע ממוציא חצי גורגרת ועוד חצי בהעלם אחד דחייב. ויל"ב דכאן אי אזלינן בתר מחשבתו וגם אמרינן דע"ד הראשונה עושה הרי אילו היה זכור לא היה מוציאו אפילו בפורתא פורתא דל"ח לדידיה האי הוצאה אף בצירוף משא"כ ב' חצאי גורגרת דלאחר שגמר להוציאם חשיבי ליה.

והנה בפשוטו סברת המקשן הוא דכשם שמועיל מחשבתו להחשיב כ"ש לכגורגרת ה"נ יועיל להיפך כשמחשיב כל ביתו כגורגרת דבפחות מכל ביתו לא יתחייב. והנה בפשוטו ודאי דלא חישוב על החפצא דכל ביתו דאין שוין לו אלא כגורגרת אלא מחשבתו היא כלפי הוצאתם דלא שוה לו הוצאתם אלא בהוצאת כולם ביחד, וא"כ בשלמא אי הוי פריך על דין דמחשבת הוצאת כ"ש לזריעה ניחא אבל מאי פריך אדאביי דקאי אמתני' דמיירי במצניע דמחשיב להחפצא ובלא שייכות להוצאה זו וכדמבואר ברש"י שם דאפילו מוציא מבית לבית סתם חייב, וי"ל לפי מש"כ הפנ"י דלהגמרא פשיטא להשוותם. ויתכן דמדאביי שמעינן עכ"פ דיש גם דין מחשבת הוצאה לזריעה ועלה קפריך, ולהתוס' דפריך אדר"י דהמוציא חיטה אחת מתבאר בפשיטות. ובריטב"א הביא לשיטת התוס' והוסיף דלדידהו מיירי באופ"א מרש"י דהוא חישוב להוציא כל ביתו בחבילה אחת ומצא אח"כ שלא היו שם כל הכלים דה"נ דיפטר. ובתירוץ הגמ' דהתם בטלה דעתו אצל כל אדם בתוס' משמע דהיינו דאין מצוי אדם כזה ואילו חיטה א' לזריעה יש כאלו בני"א. אבל בריטב"א ביאר באופ"א דלא מצי שלא להחשיב מה שחשוב לכל העולם אבל להחשיב השאינו חשוב מצי דהדבר בעצמותו חשוב לכל אלא שאין רוצים לטרוח והוא רוצה לטרוח. והיינו דאחרי שרוצה לטרוח אין בני"א מבטלין החשיבות שנותן לעצם הדבר.

בעי רבא הוציא חצי גרורגרת לזריעה ותפחה ונמלך עליה לאכילה, בשפת אמת נתקשה דהחלק שתפחה הוא נתוסף מעלמא ומדלא עשה בחציו זה עקירה ל"ח כלל שנעשה בו מלאכה ולא ישלים לכגורגרת ולכן נקט דהכא כשתפחה מעצמה ולא בשתפחה מחמת גשמים. אמנם להראשונים בהמשך גבי זרק תרומה לבית טמא דביארו דסגי כשבהנחה נעשה כגורגרת לחייבו אכל ההוצאה ה"נ יתפרש כן.

ובמנחות נב. אמר רבא דבשר שמעיקרא לא היה בו כשיעור ותפח לכשיעור ל"ח השיעור הזה כשיעור ידיה [נפרש"י אלא מיא בעלמא] אלא מדרבנן. ובתוס' שם הקשו מדשמעתין חשיב רבא בתפחה לשיעור דגרורגרת דמבואר דאילו לאחר שתפחה עשה העקירה וההנחה ודאי חייב ובמנחות אמר דל"ח שיעורו מה שנתוסף אלא מדרבנן ונשאר בתימה. וברמב"ן כאן תירץ דשמעתין מיירי בגרורגרת ממש דאמרי' התם דשאני גרורגרת הואיל ויכול לשלקן ולהחזירן לכמות שהיו להכי כשתפחה חשיב שיעור, והנה שם אמרי' דגרורגרת מה"ט דיכול לשלקן חשיב כבר לפנ"כ כתפוחה לגבי תרומה, וחילק הרמב"ן דשבת מתרומה. א"נ באוכלין שהיה בהן שיעור וצמקו וכשהוציאן שוב תפחו דבזה חשיב שיעורן כדמסיק התם. אבל הרשב"א תירץ דשאני שבת משאר האיסורים דבהני אע"פ שתפח ונראה ככזית הרי אין בו כזית ולא נהנה גרונו בכזית אבל הוצאה דשבת בחשיבותה תליא מילתא וכל שדרך הבריות להחשיבו חייבין דהא המצניע אפי' כ"ש חייב הרי דכא"א לפי מה שהוא חשוב ואף בתפחה מחשיבין אותה ומצניעין אותה. ובסברת הרמב"ן והתוס' שלא הסכימו לחלק כן יל"ב בפשוטו דאף דהמצניע כ"ש לזריעה מחשיב ליה אבל שיעור כגורגרת דעלמא הוא הללמ"ס ואי ל"ח שיש בהחפצא שיעור לא יתחייב.

רש"י ד"ה יש דיחוי, מי אמרינן תורת דיחוי דנדחה לו מחיוב חטאת ובטלה לה עקירה. יל"ע אי דיחוי הוא כלפי החיוב דנדחה הגברא מחיוב וכן לשון רש"י בתחילה או דהוא כלפי המלאכה דבטלה העקירה וכמש"כ רש"י בהמשך, והנה לקמן קב. מבואר דבזרק ו' אמות ברה"ר ב' אמות בשוגג וב' במזיד וב' בשוגג חייב וצ"ע למה ל"ח דיחוי מה שבאמצע נדחה מחיוב חטאת, וע"כ דל"ש דיחוי בחיוב אלא בעצם המלאכה והתם אף כשהוא מזיד עושה המלאכה.

תוד"ה או דלמא. ביארו דכשצמקה ונמלך לזריעה לא נדחית משיעור אחרון משא"כ כשנפחה לבסוף ונשאר במחשבת אכילה. וצ"ב דאף כלפי מה שנמלך לזריעה למה אי"ז דיחוי מה שלפנ"כ כשהיה במחשבת אכילה נדחה, ומבואר דכיון דבידו לימלך לזריעה זה ל"ח דיחוי וכמו דלא נימא דכל המוציא לרה"ר נדחה כשעדיין לא הניח ואף כשמניח לבסוף יפטר. אבל עצ"ב עיקר תירוצם דסו"ס למה כשתפחה לבסוף יחשב דיחוי והא בידו להתחייב ע"י שימלך לזריעה ומה לי דלבסוף בא החיוב ע"י שתפחה שאי"ז בידו. ומבואר דסברת הדיחוי כמבואר ברש"י דבטלה העקירה והיינו דלא היתה העקירה ע"ד אפשרות הנחה כזאת ואין משתייך להעקירה ולהכי בעינן שהאופן שנסתיים המלאכה היה באפשרותו בשעתו לפנ"כ.

תוד"ה אי לענין, הקשו על שיטת רש"י דאזכר נטמא בעצמו בכ"ש מסוגיין דבעי כביצה. והנה ברש"י מבואר דהכא איירינן כלפי שיעורו לטמא אחרים וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ברש"י, אלא דקושית התוס' דכל המיגו מדיש בו שיעור חשוב לטומאה ה"נ לשבת ואילו לרש"י לא נתוסף ע"י שיעורו דין כלפי עצמו אלא כלפי מגע האחרים. אמנם ברש"י כתב (בד"ה אי לענין) דבכביצה הוא נטמא לטמא אחרים, והיינו דאייז רק שיעור כלפי האחרים שאין נטמאין אלא בנגיעת אוכל טמא כשיעור כביצה אלא דהוא תוספת בטומאת עצמו שנטמא אף לטמא אחרים, והנפק"מ כתבו האחרונים בב' חצאי כביצה שנטמאו בפני"ע ושוב נצטרפו דלא יטמאו אחרים אא"כ נטמאו בעצמם לאחר שנצטרפו. ובאופ"א יל"ב דאף אי שיעורו אינו אלא לגבי טומאת האחרים שיש מיגו מדסו"ס נצטרף עם שאר האוכלין לגבי הטומאה יצטרף אף לענין שבת, דהנה ברמב"ם הביא הבעיא לגבי זרק חולין ובמ"מ הקשה דבגמ' מוזכר גבי תרומה, ועכ"פ מבואר דאף בחולין דלא חשיב שיעור הכביצה לאיזה איסור אלא לטומאה בלבד שייך המיגו. והנה בתוד"ה כגון מבואר דהמיגו הוא דוקא מצד דבצירופו יש בו שיעור חשוב הראוי ללקות עליו וה"נ יחשב לגבי שבת, אבל להרמב"ם הוא רק מצד עצם הצירוף מדנצטרף לגבי טומאה מצטרף לשאר האוכלין לשבת שהרי ע"י הצירוף יש כאן כגורגרת, ונפק"מ אילו היה שיעור הצירוף דטומאה לכזית היה מועיל להתוס' מדיש בו שיעור חשוב אבל להרמב"ם לא יועיל.

בא"ד, ומה שהביא רש"י מהתו"כ אור"ת דאסמכתא היא, וכן בסוה"ד נקטו כן דבכ"ש נטמא מדרבנן, אבל הרמב"ן והרשב"א נקטו דאין נטמא אפילו מדרבנן. והאי דתו"כ תירצו בצירוף כלי, עיי"ש.

מדמצטרף לענין טומאה מחייב נמי לענין שבת. היינו בההנחה, והקשו הראשונים דאכתי בהעקירה דליכא מיגו ליכא שיעור ואין יתחייב. ותירצו הרמב"ן והרשב"א דעקירה צורך הנחה היא. והיינו דכשעוקרו להיות מונח בשיעור חשוב חשיב הוצאה חשובה, והנה זה ניחא להרשב"א לעיל גבי תפחה דסגי לשיעור כגורגרת כשחשוב אצל בני"א ושאינו משיעורי שאר איסורין, אבל להרמב"ן דל"ש שיעור זה משיעור שאר האיסורין מה יועיל דעקירה צורך הנחה כשבמציאות אין בו שיעור בשעת עקירה. וי"ל.

אבל הביאו הראשונים מהרשב"ם דפירש דלעולם בעקירה נחשב שיש בו שיעור חשוב מצד שהוא כזית תרומה טהורה שיש בו מצוה לכהנים ומלקות לזר ולהכי חשיב אף לשבת אבל בההנחה דכבר נטמא בעי למיגו דמצטרף לגבי טומאה כדי שיחשב גם בהנחה כשיעור חשוב. ומתיישב משה"ק התוס' למה בעינן דוקא כזית ודוקא תרומה.

א"ל תניתנה אבא שאול אומר ב' הלחם ולחח"פ שיעורן כגורגרת ואמאי לימא מדלענין יוצא בכזית וכו', הנה בשלמא להתוס' ד"ה כגון מבואר דענין המיגו הוא מדשיעורו חשיב לאיסור תרומה טמאה ה"נ יחשב לגבי שבת וא"כ זהו דמייתי מדלא אמרי' כן גבי יוצא דל"מ שיעורו חשוב לענין יוצא. אבל למבואר ברמב"ם דהמיגו מצד דנצטרף לשאר האוכלין לגבי טומאה דה"נ יצטרף לשבת א"כ זה ל"ש גבי יוצא. וצ"ב דמ"מ מדמי מסברא דאי מהני מיגו גבי הצטרפות יועיל כשהשיעור חשוב. ובאמת דאף להתוס' ע"כ מסברא בעלמא מדמי לה דהנה התוס' ביארו דלהכי נקט דוקא זרק דהטומאה חייל בשעת ההנחה ולהכי מהני לההנחה דשבת, וצ"ע דעד כאן לא דחי גבי יוצא אלא דלגבי יוצא איפסיל משיצא מהעזרה ולגבי שבת בעינן שיצא לרה"ר ותיפו"ל דאף אי יוצא מהעזרה מיד לרה"ר אבל נפסל מיד ביציאתו ולגבי שבת בעינן הנחה, וע"כ דמדמי לה דה"נ גבי יוצא נימא מיגו כלפי ההוצאה.

תוד"ה כגון, ביארו דלהכי נקט זרק כזית תרומה דשיעורו חשוב דאיכא בו איסור הראוי ללקות עליו במקו"א. ולרש"י דכבר נטמא בעצמו ונאסר משנכנס לבית הטמא והכא איירינן על הצטרפותו לטמאות אחרים ולא גבי איסורו העצמי ל"ש ביאור התוס', וצ"ב בפשוטו את שיטת רש"י ע"פ הרשב"ם דנקט כזית תרומה משום העקירה, אלא דהקשה הרעק"א דהא מיד משנכנס לבית נטמא ונתמעט חשיבות שיעורו ורק בהנחה נחשב שנית והו"ל דיחוי דמבעיא לן לעיל. ובפשוטו צ"ב מהכא שאני דמיועד תיכף להיות חשוב בשעת ההנחה דהוא נזרק לעבר שאר האוכלין.

בא"ד וי"ל דמ"מ כזית חמיר טפי שהרי זית הוא שיעור ללקות עליו בכ"מ. צ"ב דסו"ס כאן הוי רק עשה ולא מלקות ומה לי דבעלמא לוקין עליו. והנה ביומא עד. מבואר דלהכי ח"ש אסור מדחזי לאיצטרופי לעוד ח"ש לאיסור גמור. ומבואר דהאיסור דח"ש הוא כלפי אכילת הגברא שעושה מעשה שראוי לבא ע"י לאיסור הגמור וא"כ בזה שאני הכא הכזית דהאיסור העשה הוא בעצמותו ואילו פחות מזה אינו אלא כלפי הגברא.

בא"ד, אבל לבית טהור לא וכו' דאיסור זרות לא בא ע"י הוצאה זו. ביאר המהרש"א דלא אמרי' המיגו אלא אי הטומאה בהנחה הוא ע"י הבית שהוא רשות אחרת דומיא דחיוב שבת שהוא אהוצאה לרשות אחרת אבל בלא"ה ל"ש להוצאת שבת.

דף צא ע"ב.

רש"י ד"ה אמר אביי. מתני' כשלא נמלך עליו בפירוש אלא שזרקו לאוצר וכו', בריטב"א הקשה דאי לא נמלך ועדיין מקומו ניכר מה לי שזרקו לאוצר, ותירץ דקאי ארישה ששכח הצנעתו וקמ"ל דבצירוף הזריקה לאוצר בטלה מחשבתו אחרי שכבר שכחה. אבל בשם מורו פירש דלעולם מיירי בנמלך מהצנעתו אלא דהניחו במקום ניכר דאי הדר ממלך לזריעה משכח לה וס"ד מדניח"ל בהיכר המקום אכתי בחשיבותיה קמ"ל דפקע חשיבותיה.

רש"י ד"ה אי נימא איסקופא רה"ר, כגון גבוהה ט' ורחבה ד' ורבים מכתפין וכו' בהג' הב"ח הקשה דהרש"י עצמו לעיל ח. ד"ה מכתפי פירש דלא בעינן רוחב ד'. וכן הק' הרעק"א בגלה"ש שם. אלא מאיסקופא כרמלית, והא קמ"ל טעמא דנח בכרמלית וכו', יל"ע דהא במתני' קתני בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר ובהוצאת אחר לרה"ר אף אי לא הונחו באמצע איסקוספא הוי מיפטר דהוי שנים שעשאוה.

אגד כלי שמיה אגד, ברמב"ם פ"ב משבת ה"א כתב בביאור דין זה שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד. אבל בתוס' פסחים פה: ד"ה הנגררין מתבאר דהיכא דבמקצת כלי שבפנים אין בכוחו ליגרור על ידו את הכל לבפנים לא חשיב אגד כלי, וע"כ דאיי"ז כמב' ברמב"ם דחשיב שחלקו בפנים אלא שמשתייך לבפנים שיש אחיזה בפנים בו.

רש"י ד"ה שהרי איסור שבת, א"נ שצירף ידו למטה מג' וקיבלה, אבל הראשונים העמידו שמעתין דוקא כשאר התירוצים שם ודחו למשפרש"י לשמעתין אף כאוקימתא זו דזה דוחק, ומבואר בריטב"א משום דמסתמא כשמפיל הכיס לידו מפיל בב"א, ולרש"י צ"ב דמכניסו לידו מעט מעט. אי דאפקה דרך פיו ה"נ. ברשב"א וריטב"א וכ"ה ברא"ש ב"מ הוציאו מכאן דקני בהגבהה אפילו בכליו של מכור כל שיכול להוציאו מהכלי.

הבי"ע דאפקיה דרך שוליו, מבואר דלא קני אי אינו יכול להוציאו. וצ"ב דהא כמו דבהוציא דרך פיו אי"צ שיוציא ממנו המעות וסגי שיכול להוציאם ה"נ בהוציאו בדרך שוליו הרי אי ירצה יוכל להוציאן ע"י שיוציא כל הכיס ומה מעכב שפיו עכשיו מבפנים. ומבואר דכיון דדרך הוצאתה הוא רק מפיו והוא בפנים חשיבי כמונחין בפנים במקום פיו. ויל"ע כה"ג לגבי שבת למ"ד דאגד כלי ל"ש אגד אי מ"מ כשהוציאו ופיו בפנים לא יתחייב דחשיבי כמונחין בפנים.

דף צב ע"א.

אביי אמר ביד חייב בכלי פטור רבא אמר ביד פטור בכלי חייב, צל"ע סברת שניהם דלמה יגרע אגד היד מכלי ולמה יגרע הכלי מהיד. ולמבואר ברמב"ם דסברת אגד כלי שהכל חפץ אחד יל"ב דדוקא להכלי משתייך כחפץ אחד אבל היד לא משתייך לחפץ ליחשב כאחד. אבל להתוס' בפסחים דסברת אגד כלי מדיכול למשכו עי"ז א"כ למה באגד יד לא נימא כן. ויל"ב דאף להתוס' בעינן נמי ששייך לחפץ ולא שהוא דבר הנפרד ממנו לגמרי.

והא דכלי גרע מיד יל"ב דסברת אגד יד שמיה אגד דהחפץ שמחזיק בידו אינו עומד אלא דרך גופו ולכן משתייך למקום גופו וכמתבאר ברשב"א לעיל ג. דלהכי ידו בתר גופו גריר דניח על הארץ דרך גופו, ובאופ"א יל"ב עפ"י התוס' בפסחים דהא גז הוא משום דניתן לימשך לפניו עי"ז ובאגד כלי עדין צריך להחזיק בו למשכו לפניו ואילו באגד יד אי"צ אלא למשוך.

איפוך. ברשב"א ושאר פירשו דאיפוך לגמרי דלאביי ביד פטור בכלי חייב ולרבא ביד חייב בכלי פטור, והקשה מדלעיל ה. אוקי רב אבהו למתני דפשט העני את ידו בשלשל ידו למטה מג' ורבא לא פליג עליה אלא מדאיכפל תנא לאשמעין כל הני, ותירץ דרבא אעיקר דינא נמי פליג אלא דלא אשכח קושיא אלא מהא, והביא די"מ דבכלי לבד הוא דמפכינן אבל יד כדקאי קאי ולרבא בין ביד בין בכלי פטור ודאקשינן וביד חייב אדאביי בלבד הוא דאקשינן.

תוד"ה התם. הקשו דלרבה דמוקי לעיל למתני כמ"ד קלוטה כהונחה נימא בפשט את ידו קלוטה כהונחה ויתחייב, ובתוס' לעיל ד. ד"ה אבל כתבו מכח קושיא זו דכשהחפץ בידו של עני או של בעה"ב ל"ש קלוטה. ובפשוטו כוונתם דל"ש קלוטה אלא כשנמצא באויר הרשות אבל כשתפוס ביד לא נקלט ברשות. וכדמשמע ג"כ מדבריהם שם בד"ה דאמרינן בחילוקם דזורק ממושיט, עיי"ש.

בא"ד ור"י מפרש התם למעלה מג' ואית לן למימר דשמיה אגד וכו', וצ"ב סו"ס מה מגרע באגד כשהחפץ למטה מג'. ויל"ב דהסברא דידו בתר גופו גריר מדעומד רק דרך גופו אבל בלמטה מג' שהוא לבד לקרקע ואף בלא אחיזת ידו וגופו ישאר באותם ג"ט לא נגרר אחר הגוף.

והרעק"א הקשה דסו"ס כשפשט את ידו והציא נימא לרבה קלוטה כהונחה דאמרי' זה אפילו כשהחפץ בדרך הילוכו ומדכבר ניח באופן פטור של אגד יד שוב אף כשנותן לידו של העני לא יתחייב דיש כאן בין העקירה מרה"י להנחה דרה"ר הנחה דפטור וכמב' ברש"י במשנה ד"ה עד שיוציא דאי הניח על האיסקופא שהוא אגד כלי לא יתחייב שוב אהוצאה גמורה משם, ותירץ עפ"י התו"י לעיל ד: שבצד התוד"ה דאמרינן שכתבו דלא אמרינן קלוטה כהונחה אלא לחיוב ולא לפטור.

המוציא וכו' או על כתיפו חייב שכן משא בני קהת. מבואר ברש"י הא דהוצרך למילף מבני קהת מדא"י דרך הוצאה כבידו. ויל"ע נילף מזה דלא בעינן שיוציא כדרך הוצאה, וצ"ב דא"י ממש שלא כדרך אלא ראוי להסתפק בו ומבני קהת שמעי' דחשיב כדרך.

תוד"ה במרפקו, פליגי על פרש"י דלרש"י היינו בית שחיו ולתוס' הוא הפרק שבאמצע היד, ויל"ע לרש"י דא"כ היינו בחיקו, וצ"ב דמרפקו הוא בצד מתחת לשחיו ובחיקו הוא יותר מלפניו, וברמב"ן הביא ראיות התוס' והביא ראיה לרש"י, והסיק דבאמת כל הפרק כולו נקרא מרפק ועציל.

המוציא משאוי למעלה מ"י. הנה לישנא דהמוציא משמע דקאי אהוצאה, אבל לקמן צו. מייתי לה בפשוטו אהעברה ברה"ר דקאי על מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ואמרי' דאין לחלק דרך למטה מ"י חייב דאף למעלה מ"י חייב מדר"א דהמוציא וכו' ושם מסיק דכ"ז במעביר אבל בזורק דרך רה"ר למעלה מ"י שרי, עיי"ש. ובתוס' בעירובין לג. ד"ה והא הוציאו מהתם דהמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב. ומבוארת שיטתם ברשב"א וריטב"א שם דאף זה ילפינן מבני קהת שהוציאו מהמשכן שהוא רה"י והעבירו ברה"ר והניחו שוב במשכן. וברעק"א ביארם דיסוד שיטתם דעיקר המלאכה דהעברת ד"א ברה"ר הוא רק עצם ההעברה אבל העקירה וההנחה הוא כתנאי וסגי כשנעשים ברה"י ואף בכרמלית. אבל יש באחרונים דביארו דיליף עוד אופן חיוב מחודש וכמו מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר. והרשב"א והריטב"א נחלקו דהא קודם פירקו את המשכן והניחו הכלים במחנה לויא שהוא רה"ר ושוב נטלו בני

קתה מרה"ר והניחוס ברה"ר. וביארו הגמ' דדף צז. דה"ק אפילו את"ל דמהלך כעומד והו"ל עקירה והנחה ברה"ר מ"מ אין לחלק דדוקא למטה מ"י חייב משום דאף בלמעלה מ"י חייב מדרי"א. ובתוס' בעירובין שם בסוה"ד חידשו עוד דדקאמר ר"א דמעביר למעלה מ"י חשיב כברה"ר לא קאמר כן גבי הנחה דבאוחז חפץ למעלה מ"י ועמד לפוש ל"ח הנחה ברה"ר. וסברתם בפשוטו דהעברה דוקא משתייך לרה"ר דרך גופו אבל הנחה ענינה לפי מציאות החפץ היכן שהוא וסו"ס הוא נמצא במקו"פ ולא ברה"ר. אבל הריטב"א הביא מהר"מ בר"י דנחלק דאף הנחה כה"ג חייב כהנחה ברה"ר ודהמונח למעלה בגופו כמונח בין רגליו. וכ"מ ברשב"א שם וכ"ה שיטת התוס' לקמן קב. ד"ה והוציאו דלמעלה כלמטה. והנה להתוס' בעירובין ע"כ לא קאי ר"א כלל על הוצאה דבהוצאה כל שעקר מרה"י והניח ברה"ר חייב ולא מיירי ר"א דלמעלה מ"י כרה"ר אלא גבי העברה ברה"ר, אבל לר"מ בר"י קאי אף אהוצאה.

רש"י ד"ה הוציא משאוי למעלה מ"י. והדתנן הזורק ד"א בכותל למעלה י' כזורק באויר אלמא אין למעלה מ"י רה"ר דוקא זורק אבל מעביר חייב דיליף מבני קהת במשכן. הנה האי משנה דזורק ד"א בכותל מפרש שם דזרק דבילה שמינה נח בכותל. ומבואר א"כ ברש"י דה"נ במעביר חייב אף כשעצירתו בסוף והנחתו היא למעלה מ"י דאף זה בכלל הילפותא מבני קהת דחייב אהנחה בתוך ידו למעלה י'. וכשיטת הר"מ בר"י בריטב"א עירובין לג. וכ"ה התי' ב' בתוס' לקמן קב. ד"ה והוציאו דחייב על הנחה בפיו למעלה מ"י דבמעביר ברה"ר למעלה מ"י כלמטה. אלא דלעיל ח' : אמר רבא המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' ברה"ר אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב ומחלק ממעביר דרך מקו"פ כשנח בהמקו"פ אבל התם לא נח, ופרש"י לא נח במקו"פ והו"ל עקירה מרה"ר והנחה ברה"ר. ומשמע דחיובו משום דאף שהעבירו למעלה מ"י שהוא מקו"פ אבל הניחו למטה בתוך הרה"ר וזה דלא כמבואר ברש"י כאן דאף בהנחה למעלה חייב.

והנה עיקר הדין דשמעתין יל"ב דהוא גזיה"כ דמשתייך לרה"ר כשמחזיקו בגופו שברה"ר, אבל בריטב"א בעירובין שם איתא דחשיב המונח בידו או בגופו למעלה כמונח למטה בין רגליו. וכשעומדו לפוש כמניחו בקרקע. ויל"ב כוונתו עפ"י מה דאמר"י לעיל ג. דעקירת גופו כעקירת חפץ והנחת גופו כהנחת חפץ דמבואר דאף דסתם עקירה והנחה היא משנטל החפץ עצמו בידו והנחתו כשהניח החפץ מידו אבל שייך עוד אופן כשעוקר הגוף עם החפץ ומניח הגוף עם החפץ, וא"כ ההנחה בכה"ג נחשבת כלפי כלל גופו והחפץ ולהכי חשיב דנח ברה"ר מדרגליו נחו ברה"ר. לפי"ז יישבו דברי הרש"י דלעולם כל שעוקר גופו עם החפץ ועובר ד"א ברה"ר חייב כשמניח גופו ברה"ר אף אי החפץ עצמו הוא למעלה מ"י דעקי"ג כעקי"ח וכן הנחתו, אבל התם מיירי כשעקר רק את החפץ מתחילת ד' לסוף ד' אבל את גופו לא העביר ד"א ול"ש לחייבו אלא על עקירת והנחת החפץ עצמו ברה"ר.

גובהן של לוי' י' אמות. הקשה התוס' חיצוניות בשיטמ"ק בכורות כד. דהא משה שימש ככה"ג בח' ימי המילואים ולחד מ"ד כל מ' שנה וכיון דגובה המשכן אמות איך נכנס בו, ומסיק דכפף ראשו מעט. רש"י ד"ה מכאן אתה למד, דקס"ד שאר הלוי' נמי גביהו כמשה. ברשב"א מסיק ע"ז דא"י נכון אלא כג"י רה"ג דל"ג לה בגמ' אלא מכיון דגמרינן למזבח שהוא י' אמות ממילא ידעינן דכל הלוי' גבוהין י' דכתיב במזבח גופיה ופרסו עליו כסוי עור תחש. וכ"ה בריטב"א, וביאר דלפי"ז הא דמייתי ואבע"א היינו למ"ד דהמזבח היה ג' אמות ואז פריך דמ"מ ניגמר ממשה ומשני דמשה שאני. וישב הריטב"א גירסתינו דל"ש למילף מכיסוי המזבח דכיון שהוא קצר גם אי לא גביהי יכלו לפרוס ע"י זריקה, והקשה דמ"מ איך נשאו המזבח ותי' או כמ"ד דהיה ג' אמות או שבאמת היו גבוהין ז' אמות.

ארון ט' וכפורת טפח וגמירי כל טונא וכו'. צל"ע דהא מע"ג הכפורת היו כרובין גבוהין י"ט כמבואר בסוכה ה' : וא"כ למה מידלי מע"ג הקרקע י"ט. ויתכן דעיקר הכובד הוא מהארון עצמו.

דף צב ע"ב.

תוד"ה ואת"ל. ביארו דערביא דמקיימין קצים לגמליהן אין העולם מבטלין דעתן דלכו"ע אם היו רוב גמלין היו מקיימין אבל דאנשי הוצל העולם מבטלין דעתן שכו"ע במקומן לא היו עושין כן. ויל"ע דאף אי עצם מנהג דהוצל לא היו העולם רואים לנהוג אבל אחרי שכך מנהג המקום כל המזדמן מכו"ע להוצל לא ישנה מנהג המקום ומה"ט לא יתבטל מנהג זה. ויל"ב דכלפי מנהג היחיד כבר ביארו בסוה"ד גבי בית מנשיא דחד גברא בטלה דעתו אף אי כו"ע היו נוהגין כמוהו. ובעיקר חלוק התוס' בשיטת להר"ן כתב דדוקא הוצל שהיא עיר קטנה ואנשים בה מעט ואפילו במקומם בטלה דעתו, ויישב בזה האי דקידושין ו. דהאומר חרופתי ביהודה מקודשת שכן קורין שם ולא אמרי' בטלה דעתן, ולדידיה נתיישב ג"כ דערביא היתה מדינה גדולה מהוצל, אבל שא"ר תירצו על חרופתי ביהודה כחילוק התוס' דהתם כן הוא לשונם ואין העולם מבטלין דעתן.

המתכוין להוציא לפניו. הנה בב"ק כו: אמרי' דבנתכוין לזרוק ב' זורק ד' פטור אבל בנתכוין לזרוק ד' זורק ח' פטור ואי אמר כל מקום שתוצה תנוח חייב ומבואר ברש"י מדעיקר מחשבתו למלאכה. ובפשוטו ה"נ הוא אותו יסוד דבנתכוין לפניו ובא לאחריו לא מקפיד והוי כאומר כ"מ שתוצה תנוח אבל להיפך דמקפיד לא נעשית מחשבתו. אבל יש לחלק דכאן בנתכוין לאחריו ובא לפניו חייב בלא"ה דאין כאן שום שינוי בעשיית המלאכה והוי כנתכוין להוציא בכיס זה והוציא בזה וכיו"ב. ורק בלפניו ובא לאחריו חשיב שינוי מצד גריעות השמירה וכמבואר בגמרא.

אף מקבלי פתקין. לרש"י בשם רבותיו היינו שהוציאן לתת לרץ זה ונתנו לזה לבסוף, ובגמ' תנא שכן לבלרי מלכות עושין כן, והיינו דזה מצוי שמחליף באחר כדפרש"י שדבר המלך נחוץ והיה זה בדעתו, ומבואר דאי לא"ה הוי מיפטר באמת דלא נעשית מחשבתו. ויל"ע אי משום שלא נעשית מחשבתו שבתחילת המלאכה על ההנחה או על עצם העקירה דלא חשיב לעשות הוצאה זו אלא על דעת למסור לרץ זה ואילו ידע שלא ימצאנו לא היה מוציא. ויל"ע מלעיל ג: דמבואר דבהוציא ידו מליאה לחוץ ולבסוף שדי להו מידיה מתחייב חטאת ואף דמתחילה לא חשיב בההוצאה על הנחה זו.

אימא סיפא לאחריו ובא לפניו חייב הא לאחריו ובא לאחריו פטור. ברעק"א וכן בהג' הראמ"ה תמהו דכיון דלאחריו פטור דל"ח מלאכה א"כ אף אי לבסוף בא לפניו יפטר משום דמתעסק בהתירא דלא חשיב לעשות מלאכה. והנה בב"ק לה. מבואר לשיטת רש"י דבשרף בשבת גדיש חבירו אף דהוי מקלקל פטור משום קלב"מ כחייבי מיתות שווגין והתוס' נחלקו דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה ובמקלקל ליכא מלאכה. וברש"י מבואר דאף במקלקל חשיב מצ"ע מלאכה ואינו אלא פטור כלפי הגברא משום מחשבת. וא"כ יל"ב דה"נ בנתכוין לאחריו דפטור משום כלאחר יד נתכוין למלאכה ורק רצה שיהא לו בנוסף גם פטור דמחשבת ובכה"ג ל"ח מתעסק [ועיין בהג' הראמ"ה].

מדקאמר להו אי אתם מדין לאו מכל דפטרי רבנן, ברשב"א וריטב"א ביארו דבאמת האי לישנא משמע להיפך דמודים ומחייבי, אלא דעיקר הדיוק מדקאמר הם לא מצאו תשובה לדברי דאי קאי על בפונדתו למה לא מצאו וע"כ דקאי על לאחריו שנחלקו עליו וא"ל דצריכין להודות לו דחייב.

הוציאוהו שנים פטור. מבואר בגמ' דאזיל כר"י וכדיליף לה מקראי דאילו לר"מ חייב. הנה לעיל תנן דכשלא הוציא כדרך המוציאין פטור וצ"ע דה"נ מכיון דא"י דרך הוצאתו של ככר ליפטר לכו"ע מה"ט, ובפשוטו היה אפשר ל"ב דכאו"א מוציאו כדרכו ומה לי שנצטרף אליו אחר. אבל בתוס' לעיל ג. ד"ה בעשותה ביארו דכך היה במשכן שהיו ב' נושאים את הארון, וזה מועיל לאשוויי דרך הוצאה כדקתני דהמוציא על כתיפו חייב שכן משא בני קהת.

דף צג ע"א.

תוד"ה תלתא מיעוט כתיבי, ביארו דלישנא דלא העושה את מקצתה משמע יותר למעט בז"י וז"י ואילו לישנא דשנים שעשאוהו פטורין משמע אפילו זא"י וזא"י. וצ"ב עפ"י המתבאר ברש"י ובראשונים בהמשך דהחומרא דזא"י וזא"י

דכיון דכאו"א א"א להמעשה בלעדיו חשיב כ"א כעושה כל המעשה ומשא"כ בז"י וז"י דכ"א רק מסייע דגם בלעדיו נעשית. וא"כ באמת בזא"י וזא"י ל"ש לפטור מצד דעשה מקצתה דהרי חשיב כעושה כולה אלא דמיפטר מצד דשנים עשאוה.

תוד"ה חד למעוטי. דה"א אהכנסה והוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפילו בלא הנחה, הנה אי כונתם דס"ד דלא בעינן הנחה כלל צ"ב א"כ איך ילפינן מהקרא דממעט דאחד ולא שנים את גדר מלאכת ההוצאה שצריך גם הנחה. וע"כ צ"ב דלעולם לא ס"ד דל"ב הנחה כלל וכדפשיטא לגמ' בכולא מסכתין דל"ח הוצאה בלא עקירה והנחה ורק ס"ד דא"י עיקר המלאכה אלא תנאי בעלמא שכ"ז שלא הונח ל"ח ההוצאה קבועה לרשות האחרת ולהכי סגי אי ההנחה ע"י אחר. ודקמ"ל דכיון דהוא נצרך להחיות ל"ש שיתחייב ע"י אחר.

אבל התוס' לעיל ג. ד"ה שניהם נחלקו על דבריהם כאן ונקטו להיפך דאין סברא דע"י השני שעשה הנחה וגמר המלאכה מתחייב הראשון ורק על השני ס"ד שיתחייב לפי שע"י נגמרה המלאכה. ובפשוטו משמע דנקטו דההנחה הוא גמר עצם המלאכה.

תוד"ה ה"ג ור"ש, הקשו על רש"י דתנן להדיא בהוריות דר"ש פוטר. וברשב"א הביא מהר"מ בר"י דיישב דהתם מיירי בדאיכא כפרה ע"י ב"ד והכא בדליכא כפרה.

הי מנייהו מחייב. בתוס' פירשו דלא בעי למימר שיהא פטור אותו שיכול דא"י סברא אלא קאמר שיתחייב אף השא"י, אבל רש"י פירש בד"ה אין בו ממש דהיה ס"ד דמסייע י"ב ממש ומיפטר אידך ע"י. וכ"כ הרשב"א והריטב"א מהר"מ בר"י דמספקא ליה שמא היכול חייב שהוא עשה עיקר המעשה או השא"י חייב לפי שעושה בכל כוחו. והתוס' דלא פירשו כן אזלי לטעמיהו בד"ה אמר מר דהאי א"י אפילו בעל כח הרבה אלא שנושא באצבע או בענין אחר שא"י בלא האחר הרי דזה ל"ח מעלה לדידהו מה דעביד בכל כוחו. אלא מעלתם דזא"י וזא"י דכאו"א א"א בלעדיו ולהכי חשיב כעביד כולה וה"נ א"א בלא היכול.

אף אגן נמי תנינא היה יושב ע"ג המיטה וכו'. ברש"י פירש דפלוגתיהו דר"מ ור"י ור"ש אינו דוקא במלאכת שבת אלא בעיקר גדרי המעשה [ודלא כהתוס' ד"ה ויש שנקטו דדוקא התם גלי קראי] וייסד דמה דמחייב ר"י בזא"י וזא"י וכן לר"מ אף בז"י וז"י דחשיב כאו"א כעושה כל המעשה, ואילו בז"י וז"י לר"י ל"ח אלא כמסייע ולהכי פטור דמסייע אין בו ממש וכן לר"ש אפילו בזא"י וזא"י. ויותר מזה דאותו סברא דחשיב הזא"י כמסייע שאין בו ממש כנגד מעשה דהיכול הוא הסברא למיפטר בז"י וז"י את שניהם דאין כאו"א אלא מסייע, ולהכי מוכיח ר"י מדברגלי בהמה טהורות דהו"ל כל רגל ז"י וז"י דה"נ מסייע א"ב ממש בזא"י וז"י. ואף בזה נחלקו התוס' דדוקא זא"י וז"י הוא נידון למסייע שא"ב ממש בין גבי מלאכת שבת בין בזב.

ועוד נחלקו התוס' מכח פלוגתתם דלדידהו חשיב כל רגל דבהמה כז"י וזא"י שהיא לחוד א"י והג' האחרות יכולותו לישא הזב. ודלא כרש"י דחשיב ז"י וז"י דכל רגל אפשר להמשא דזב בלעדיה. ועוד נחלקו דרש"י נקט דלכו"ע בעינן משא רובו של זב כדי לטמא וחשיב לר"י משא רובו במיטה דזא"י וזא"י דחשיב כאו"א כעושה כולה, ואילו להתוס' רק לר"ש בעינן משא רובו ומה"ט אפילו במיטה דזא"י וזא"י טהור מדלא נושא רובו [דלהתוס' ל"ש בזב ענין דכעושה כולה], ולת"ק ה"ט דטמא דל"ב נשיאת רובו ורק ברגלי בהמה טהורות דאפילו מעט משא אינו דכ"א כמסייע שא"ב ממש.

ובמהרש"א תמה לרש"י דלמה הוצרך ר"י להביא מדר"י מטהר בזב דחשיב בז"י וז"י כ"א כמסייע שא"ב ממש והו"ל להוכיח מעיקר שיטת ר"י דז"י וז"י פטור דחזינן דמסייע א"ב ממש. ותירץ בהקדם מה שהקשה דרש"י כאן פירש דחומרא דזא"י וזא"י הוא דא"י רק מסייע אלא עביד כולה ואילו לעיל מינה פירש דחומרא דזא"י וזא"י דאורחיהו למיעבדה בתרי משא"כ בז"י וז"י דלא ארחיה בתרי. ותירץ דבאמת זה גופא היה הנידון בגמ' בז"י וזא"י

הי מינייהו מחייב ואי מסייע י"ב ממש, האם הי"ט דר"י דמחמיר בזא"י וזא"י משום דמסייע א"ב ממש או משום דאורחיה בתרתי, וזה הוכיח ר"ז מדבזב דל"ש ביה חילוק דאורחיה נמי טהורות ע"כ דה"ט דמסייע א"ב ממש. והנה עצ"ב דאיך ס"ד דבז"י וזא"י יתחייב השא"י מדאורחיה בהכי והא קתני דלד"ה חייב והרי לר"ש יליף מתרי המיעוטי לפטור בין בז"י וז"י דלאו אורחיה ובין בזא"י וזא"י דאורחיהו בתרתי ומ"ש הכא דמחייב ליה. וצל"ב דהמיעוט לדידיה מדכתיב בעשותה יחיד ולא שנים ולהכי פוטר לשניהם בין בז"י וז"י ובין בזא"י וזא"י דהי מנייהו מפקת אבל בז"י וזא"י אדרבה מחייב להיחיד שא"י מדאורחיה בהכי ולא לשניהם כמשמעות הקרא דאחד חייב. וברשב"א האריך דמשמע דלד"ה חייב קאי על כולהו תנאי ובאותו דין וכיון דלר"מ אף בז"י וז"י חייבין שניהם הי"נ להס"ד דלא אמרינן מסייע אין בו ממש ומיפטר השא"י יתחייב שניהם ומדר"מ נשמע לכולהו. ומסיק דלהכי יתחייב אף השא"י ולכו"ע דכיון דיש לחייב להיכול דעשה עיקר המעשה וא"א לחייבו לחודיה מחייבין אף להשא"י עיי"ש וצ"ב. ויל"ב דהנה יל"ע בהפטור דשנים שעשו אי ילפינן שא"י כלל מלאכה או דאין עליהו חיובא, ובפשוטו ילפינן כלפי חיוביהו אבל יל"ב דכ"ז כשעדיין אין לזה שם עבירה דל"ח עבירה כשנעשה משניהם אבל כשכבר הוא עבירה כל דמסייע לעשייתה שייך לחייבו. וא"כ יתבאר דאחרי דהיכול עשה עיקר המעשה וחשיב שנעשית עבירה ממילא ס"ד נחייב אף השא"י דמסייע בהדיה.

ובמשה"ק התוס' על רש"י דדוקא בשבת איכא קראי לפטור צל"ב לרש"י דמהתם למדנו גם לעיקר גדר המעשה. וברשב"א וריטב"א נקטו בביאור שמעתין כרש"י אלא דמ"מ בבהמה סברי דחשיב ז"י וזא"י דחשבינן להרגל כנגד הג' רגלים ולא כנגד רגל אחרת ולהכי נקטו דטהורות אפילו לר"מ ודלא כמבואר ברש"י דלא אזיל אלא לר"י. וברש"י יל"ב דהנה כל הסברא דבזא"י וזא"י נחשיב לכאוי"א כעבד כולה הוא רק כלפי המעשה שעושה ולא כלפי המציאות דהזב עצמו מנ"פ או כולו על זה או על זה או חציו עליו וחציו עליו, וכיון דהנידון כלפי הרגל אי הוא נצרך ועיקר בהמעשה דנים אותו בהשואה לשאר רגלים וכל רגל נצרך בשוה אף שאפשר בלעדיו והו"ל כז"י וז"י.

בתוד"ה אמר ר"ז, הקשו מביצה כב. דמסייע בהדי הנכרי שכוחל עיניו דעמיץ ופתח דיש בו ממש. וברעק"א כתב לחלק דהתם לולי דעמיץ ל"מ למיכחל והו"ל זא"י וזא"י ומאידך לא משתתף בעצם המלאכה אלא בהקדמה לה. ואי"ז שייך לגדר דמסייע דשמעתין.

תוד"ה היה רוכב, בעומדת איירי דאי בהולכת כל שעה עוקרת וכו'. וכ"ה בר"ש במשניות, אבל בשיטה להר"ן פירש בשם הרא"ה דלעולם מיירי בהולכת ואף דודאי עקרה רגל א' כיון דסופו לנוח ל"ח אלא כמונח.

דף צג ע"ב.

רגלו אחת על הכלי ואחת על הרצפה. דבעינן שיעמוד על הרצפה, וצל"ע דאף אי מסייע י"ב ממש וחשיב דתרווייהו עושים אכתי בזא"י וזא"י חשיב כאוי"א דעביד לכולה מעשה ויש כאן עמידה דרך רגלו א' על הרצפה, וכן בהמשך דמוכיח מקיבל בימין ושמאל מסייעתו עבודתו כשירה ג"כ יל"ע דבפשוטו שמאל אינו פוסל בעצמותו אלא שהוא חסרון בהעבודה שאינה בימין וכיון דא"א בלא הימין וחשיב כעבד לכולה סגי. וצל"ב דרק כלפי הגברא שייך להחשיב כאוי"א כעביד לכולה אבל כלפי החפצא שנעשית הרי לא נעשית כפול אלא חלק מזה וחלק מזה והוי חסרון בעמידה בימין ובעמידה ברצפה, ורק אי מסייע א"ב ממש נעשית כולה בהכשר. ובשו"ע יו"ד סי' ב' סיי"א פליגי הפוסקים בכשר ופסול השוחטין בסכין אחד אי נפסל, וביאר הש"ך דמדאין הפסול פוסל בעצמותו אלא דלאו בר שחיטה הוא סגי כשיש בר שחיטה זולתו, ובפשוטו פליגי אי בעינן בה מעשה שחיטה כשרה או שהתוצאה דהשחיטה תיחשב שנעשתה ע"י כשר.

תוד"ה אמר מר, ביארו לגירסתם דלא כר"ח דס"ד דלא דמי להאי דצידת צבי דהוי זא"י וזא"י ולכן סגי בשיעור אחד משא"כ בז"י וז"י לר"מ דיתכן דבעי שיעור לזה ושיעור לזה, ויל"ב החילוק עפ"י המבואר בראשונים דבזא"י וזא"י

חשיב כאו"א כעביר לכולה מדא"א בלעדיו וא"כ סגי בחד שיעור אבל בז"י וז"י לר"מ ה"ט דמחייב אף דשנים עשאוה וא"כ יתכן דבעינן שיעור לזה ולזה.

ומש"כ התוס' דאין רגילות בזא"י וזא"י שלא יהא בו שיעור לכ"א, ברשב"א ושאר כתבו דכמעט אינו מצוי אלא בהוציאו פחות מכשיעור בכלי כבד שא"א להוציאו באחד דעל הכלי פטורין כבמשנה בסמוך. והתוס' דלא הזכירו זה יתכן לפי מש"כ לעיל בע"א בד"ה אמר דאף כשהוא בעל כח אבל מוציאו באצבע וכיו"ב שא"י חשיב זא"י, ומשכח"ל א"כ בכה"ג.

ואמאי ליבעי שיעור זיבה לזה ושיעור לזה. הנה בשלמא לרש"י בע"א תלוי טומאה זו בגדרי שנים שעשאוה אבל לתוס' שם דל"ש לזה וכל פלוגתייהו הוא אי בעי' שישא רובו דזב א"כ מה שיך לדמויי דמדלא בעי התם שיעור לכל רגל ה"נ בשנים שעשאוה דהתם סגי שמשותף בנשיאת הזב אבל במלאכת שבת איכא קראי לפטור בשנים שעשאוה ובעינן שכ"א יחשב בפני"ע. ויל"ב דהסברא דנבעי שיעור לזה ולזה דאף שהן שותפין בעשיה אחת אבל החפצא שכלפיו נעשית עשיתם המשותפת מתחלק ממילא חצי לזה וחצי לזה ושוב בעינן לכ"א שיעור מלאכה בחלקו. וה"נ במשא הזב אף דסגי בהשתתפות במשאו אבל מדמתחלק להיחשב לכ"א חלק ממנו שוב אין לכ"א משא דזב.

והנה התוס' הקשו על ר"ח דאוקי להבעיא על זא"י וזא"י דמאי ס"ד והא תנן גבי צבי דחייב ויישבו דס"ד דצבי לאו דוקא אלא שנים, והרעק"א תמה דאף לדידהו צ"ל כן בדרב פפא שהוכיח מזיבה וע"כ משום דדימה זא"י וזא"י לז"י וז"י ולמה לא הוכיח מצבי. ובתוס' יל"ב עפ"י משנת"ב דהס"ד דזא"י וזא"י חשיב כ"א כעושה כולה ולהכי בעיא דוקא בז"י וז"י דאינו כן. ואילו מזיבה הוכיח ר"פ דהתם נמי להתוס' ל"ח זא"י וזא"י דלא תלוי בגדרי מעשה ורק נטמא כשמשותף במשא הזב ומדלא מתחלק החפצא למשתתפים ושיעור זיבה אחד לכולם ה"נ בז"י וז"י, ולהכי לא הוכיח מצבי דשאני התם דחשיב כ"א כעושה כולה.

תוד"ה דלמא, דאע"ג דאין רגילות לארוג ב' מפות אם יש שיעור לארוג מפה לזה ולזה חייב. יל"פ כונתם דאף דא"י רגילות אבל שיך בדוחק לעשות כן אבל יותר משמע דיש שיעור לזה ולזה אי ושרנו לשנים וכ"מ קצת בתוס' רא"ש.

שהכלי טפלה לו. ובגמ' קתני דאם היה כלי צריך לו [להשתמש בו תשמיש אחר במקום שמוציאו] חייב על הכלי, והנה אי סברת הדין משום דחשיב דאין לו צורך בכלי בפני"ע א"כ יתחייב אכתי לר"י דס"ל דמשאצ"ל חייב. וע"כ מדטפל הוי כמאן דליתא, ובגמרא עירובין צז: מדמי ממתני' דה"נ גבי איסור תחומין בחבית מלאה מים והמים לא קנו שביתה לאיסור דליכא איסור מצד החבית כיון שהיא טפילה למים. ובקוב"ש סוף ביצה הוכיח מזה דאין הפטור במתני' משום מחשבת דהא תחומין ל"ש בהו פטור מחשבת עיי"ש. אמנם ברמב"ם פ"ח הכ"ה הוסיף דטפלה ואין כונתו להוצאת הכלי אלא למה שבו. ומבואר דמשום חסרון כונת הגברא מיפטר. ובראב"ד שם הביא מהירושלמי דדוקא כהלין תותים שצריכים לכלים הוי הכלי טפל לאוכל שבו. אבל ברי"ח כאן הביא להיפך דכה"ג שא"א להוצאת האוכל בלא הכלי חייב אף על הכלי עיי"ש.

תוד"ה ששגג, הקשו על רש"י ורשב"ם דלא יתחייב חטאת דאינו שב מידיעתו, ובתוס' רא"ש יישב לפי הרשב"ם דמיירי בהזיד לכת ולסקילה וכיון דלכרת יש תקנה בתשובה מקרי שב מידיעתו. ובתוס' בפסחים כט. ד"ה רבי נקט כפירש"י כאן והוכיח מכאן דאף דחייב סקילה לא מיפטר מחטאת משום קלב"מ. עיי"ש.

דף צד ע"א

תוד"ה ובפלוגתא. דכפרה לכו"ע מחלקת, בתוס' לעיל צ. ד"ה המוציא הביאו לר"ת דדוקא כלי ואוכלין שבתוכו מחלקין ידיעות וכפרות אבל ב' אוכלין שבכלי אפילו כפרה אין מחלקת. ובתור"י כאן הביאו ונחלק דמ"ש אוכלין וכלי מב' אוכלין. ועכ"פ צל"ע מה נתקשו התוס' על רש"י דהכפרה לכו"ע תחלק אחרי דאף לדידהו אינה מחלקת בב' אוכלין שבכלי.

תוד"ה שהחי, הקשו דל"ש כאן שנים שעשו דחשיב ז"י וזא"י ולכן פירשו דבמשכן לא הוציאו חי. ובתוס' רא"ש הקשה דא"י בכל חפץ שמוציא שתהא הוצאתו במשכן וגם דהלשון דמשום דחי נושא את עצמו לא משמע כפירושם, ובתוס' מבואר דהוצאת חי שאני מכל חפץ מדנושא את עצמו ונשיאתו ע"י האחר הוא סוג הוצאה אחרת ולהכי מיפטר כשל"ה במשכן. ועוד הקשה התו"ר דא"כ מ"ש בהמה מאדם. וצל"ב בתוס' דבהמה ל"ח לרבנן שנושאת עצמה כלל והו"ל ככל חפץ אחר. ובתוס' הרא"ש פירש דלא דמי לז"י וזא"י דהתם אם השא"י לא יסייע האחר יוצאו בעצמו ולהכי חשיב כאינו מסייעו אבל הכא דא"א כלל בלא סיוע הנישא הוי מסייע ש"ב ממש ופטור הנושא. והנה לכאורה לפי"ז לר"מ דמחייב בכל שנים שעשוה ואף בזא"י וזא"י ה"נ יחייב בהמוציא את החי. ובכתבי הגר"ח ביאר דהכא פטור משום דהחי מסייע וא"י שייך לדמחייבין בז"י וזא"י דהתם הנידון לאחר שיש כאן מלאכה למי תתייחס ומדהיכול העיקר חשיב עושה המעשה כולה, אבל כאן דהחלק מה שהחי מסייע ומוציא עצמו א"י כלל מלאכת הוצאה בזה סגי אף בחסרון חלק מהמלאכה בסיועו דחי כדי שלא יחשב מלאכה ולהכי מיפטר אידך.

תוד"ה אבל. הסיקו דההיא דנוטל דתלי לדין נשיאת קטן בדר"נ ורבנן מיירי בן יומו דהוא כבהמה ואילו דמפנין דשרי אפי' לרבנן מיירי ביותר גדול. ואי כפשוטו דממש בן יומו קשה דלא עדיף מכפות דמודה ר"נ וכמו בפרסאי לס"ד דגמ' וכן בחולה דדינו ככפות כמב' ביומא סו: וכן תינוק זה שא"י כלל לילך, וע"כ דכונתם ביכול קצת לילך ודמפנין ביותר גדול. וכ"ה בחידושי הר"ן לקמן קמא:..

תוד"ה בסוס, ורבנן אוסרים בכל הסוסים משום סוס בעופות, וצל"ע דלכאורה יותר מצוי שירכב עליו חולה דהוא ככפות וליגזר משו"ה, והנה אי האיסור דמכירת בהמה גסה הוא משום מחמר וכמב' שם בע"ז י"ל דכשאינו יודע שהלה חולה חשיב כאינו מתכוין למלאכה כשמגביה קולו שתיזיל מחמתה ורק במיוחד לעופות לרבנן יודע שתעשה מלאכה אבל לפרש"י כאן דמשום שביתת בהמתו בזה ל"ש בפשוטו שיועיל מה דאינו מתכוון. וברמב"ן ביאר דטעמא דרבנן דגזרו שמא ישנה הסוס למשאוי. ובעיקר מש"כ התוס' דאסרו רבנן בכל הסוסים יל"ע מלישנא דגמ' דכי קאמר ריו"ח בסוס המיוחד לעופות ולתוס' ריו"ח דמוקי כר"נ קאי על כל הסוסים, וצל"ב דטעמו משום סוס דעופות, וברמב"ן הקשה דל"ל דוקא סוס המיוחד לעופות דאף כשאין מיוחד יש לחוש שישתמש בו לעופות, ותירץ דא"י מצוי בסוס רגיל אלא במיוחד לכך.

התם רמות רוחא הוא דנקיט, הנה אף להס"ד לא סברין דהפרסיים חולים אלא זה ע"י רצונם שלא לילך, אלא דס"ד דמדהורגלו א"י לשנות טבעם והו"ל ככפות ומסיק דבידם כל שעתא להשתנות וא"י ככפות.

פוטר היה ר"ש אף במוציא את המת לקברו, פי' הרמב"ן ושאר דכיון דההנאה שלו אינה מצד הקבורה אלא מה שמוציאו מביתו הנאתו היא הקובעת ליחשב משאצ"ג. ובשפ"א פירש דאף הצורך דקבורת המת הוא לסלקו מהחוץ שלא יהא מוטל בבזיון.

תוד"ה ר"ש, הצורך שהיתה המלאכה נעשית בשבילה במשכן הוא גוף המלאכה ושורשו, ברמב"ן ושאר ביארו בלא הדומיא דמשכן אלא דבעינן שיתכוין לתכלית שהיא באמת מהות המלאכה, וכגון בחופר גומא וא"י צ אלא לעפרה דא"י צ לחלק של בנין הגומא דהוא המלאכה דבונה אלא לעפר שמוציא שאין הוצאתו מהקרקע מהות מלאכתו. אבל התוס' פירשו מצד דלא היו חופרין במשכן לצורך העפר אבל אילו היו חופרין כן הוי חשיב צל"ג משום דהוא צריך את פעולת חפירת הגומא שע"ז מוציא העפר ולא מגרע מה דלא ישתמש בהגומא עצמה שנעשית ע"ז. והנה בתוס' ביומא לד. נקטו דדפטור לר"ש במשאצ"ג משום דא"י דומיא דמלאכה שבמשכן אבל התוס' לעיל עה. נקטו דמשום מחשבת הוא וכריהטת הגמ' בחגיגה י. והתוס' כאן א"ש אף לפי התוס' לעיל דאף אי ילפינן לה ממחשבת אבל אופן המלאכה ליחשב גופה ושורשה נקבע לפי מה שנעשית במשכן.

בא"ד, ואפילו למנות ראיותיו דצריך הכיס מ"מ אי"צ להוצאה זו דה"נ סגי ליה אי יתיב בחד דוכתא. וצ"ב דסו"ס אחרי שיוצא צריך לכיס להוציאו כדי להשתמש. וכן הקשו ע"ז מדלקמן קב. אמרי' דהמוציא אוכלין בפיו ואכל כשמהלך חייב ומשמע דלכו"ע קאי והרי ה"נ סגי ליה אי יתיב בחד דוכתא. וצ"ב דהמוציא אוכל מחשבתו לצאת לשם ובנוסף להשתמש בזה שם שיאכלנו וא"כ הוי צל"ג שמוציאו לשימוש שם ומשא"כ בכיס בזב דמשתמש תדיר ויוצא תוכ"ד שימוש ל"ח שע"י שמוציא הכיס יבא ע"י לשימוש בו שם אלא להיפך דבנוסף על שימושו יוצא עמו.

בא"ד, בסותר בעי ר"ש שהבנין האחרון טוב מהראשון, עיין בתוס' לא: שביארו דהיה ראוי שיצטרך שיועיל יותר מהיכא שלא היה בנין מעולם אלא דאין כזו מציאות. וכאן הצריכו מ"מ שהבנין האחרון יותר טוב מקודמו, ובמהרש"א נתקשה דהא במשכן לא היה ההקמת המשכן האחרון יותר טוב מהראשון ועי"ש וצ"ב תירוצו. ובתוס' רא"ש כתב דבמשכן היה האחרון טוב מהראשון ושכ"ה בבמה מדליקין, ולכאורה צ"ב כונתו דאחרי דנסתלק עמוד הענן היה סתירתו דכבר אי"ז מקום הראוי עפ"י ה' וכדי לבנותו במקום הראוי עפ"י ה' ולהכי חשיב האחרון טוב מהראשון. וצ"ע.

בא"ד, במקלקלים כמכבה וסותר מסתברא דצריך ע"מ לתקן כבמשכן. והנה לא משמע דכונתם משום דבלא"ה הוי מקלקל אלא משום משאצ"ל, וצ"ב דבכל המלאכות הפעולה לחוד הוא כל מהות המלאכה אבל בהני מכיון דל"ש מלאכה אלא כשהוא לתיקון ע"כ דמעצם מהות המלאכה נכלל גם מחשבת התיקון שמחשב הגברא ולהכי בעינן שיהא ג"ז דומיא דמשכן.

בא"ד, ורש"י שפירש דברצונו לא באה לו וכו', הקשו מקורע למירמי אימתא דחשיב משאצ"ל, וברמב"ן ורשב"א נקטו כרש"י דכל שברצונו לא באה לו חשיב משאצ"ל אבל חילקו ג"כ דבעינן ג"כ שיצטרך לגוף המלאכה דאי לא"ה הוי נמי משאצ"ל, עי"ש.

דף צה ע"ב.

בעא מיניה ההוא סבא מר"ז שורש כנגד נקב. ומסיק דהניקב כדי טהרתו פחות יש להחשיבו למחובר מבשורש נגד נקב וכיון דאר"ז דאפלו בניקב כדי טהרתו מודה ר"ש כ"ש בשורש נגד נקב דמודה. ולבתר כן מייתי עוד אופן ג' דמודה ר"ש בניקב למטה מרביעית. ובתוס' ד"ה ומודה פירשו דה"ט דמודה בניקב כדי טהרתו דבטל אגב קרקע, ועוד פירשו דמלבד הנקב לביטול הכלי בעי' ג"כ נקב לכה"פ כשורש קטן בשביל היניקה כמו לפי רבנן. וכן מבואר ברש"י דמשום דתו לא הוי כלי, בין בניקב כדי טהרתו בין בלמטה מרביעית. ומבואר דכל מה דלר"ש עציץ נקוב כתלוש משום דהכלי מחשיבו שגדל בפני"ע שאינו חלק מהקרקע עולם, והנה מאידך בשורש נגד נקב הרי בפשוטו ליכא חסרון בהכלי כלל ורק היניקה יותר חזקה וצ"ב דאיך למד מניקב כדי טהרתו לשורש נ"נ. וביאר בעמק ברכה (נט"י א') דסברת שורש נ"נ הוא ג"כ משום חסרון הכלי דמה שנגד הנקב חשיב כאין כלפיו חציצת הכלי וכאילו הוא אינו נמצא בכלי ולהכי הוי כ"ש מניקב כדי טהרתו שבטל תורת כלי כ"ש בזה שאינו כלל בכלי. אלא דעיקר יסודו מחודש דחשיב ממש שאינו בכלי ובפרט כאן דכלל הצמח והעציץ של האי שורש מוקף ומוכנס בכלי. ובפשוטו יל"ב דכל ספיקו דההוא סבא הוא רק אי סברת ר"ש דבעי שיהא הצמח דבוק ומחובר ממש בארץ או דסגי אף לדידיה ביניקה כשהוא טפל לארץ אלא שבעציץ אפילו נקוב שהצמח יונק מלמטה אבל אינו טפל ללמטה אלא לעציץ שעמד ככלי בפני"ע, ולהכי אי בניקב כדי טהרתו סגי דבטל כל העציץ אגב קרקע אף שאינו דבוק לקרקע כ"ש דבשורש נגד נקב שעיקר יניקתו מלמטה והוא טפל למטה דיחשב מחובר לקרקע ע"י אף שאינו דבוק בקרקע למטה.

ועכ"פ כל שמעתין בשיטת ר"ש, אבל לרבנן מה דעציץ נקוב כמחובר בפשוטו הוא משום דלא איכפ"ל דנמצא בתוך כלי אחרי דיונק מלמטה ומחובר ע"י למטה. אבל באפיקי ים ייסד דאף רבנן ה"ט דע"נ כמחובר משום ביטול כלי ע"י

הנקב דכיון דניקב כשורש קטן בטל מתורת כלי לגבי זה. והוכחתו ממימרא דרבא בסמוך דחשיב ה' מידות בכלי חרס ובתוך השיעורין של ביטול הכלי חשיב כשורש קטן להכשר הזרעים.

ובחידושי הר"ן נחלק על רש"י ותוס' ושאר דפירושו להא דמודה ר"ש בניקב כדי טהרתו דמשום ביטול כלי הוא והביא דיש שפירשו דבעשוי לאוכלין שיעורו כמוציא זית ובלמשקין כמשקין, ותמה דאטו ישתנה היניקה של הזרעים בכלי דאוכלין מדמשקין, ונקט דודאי ל"ש דכדי טהרתו משום ביטול הכלי אלא משום היניקה דמודה ר"ש בניקב כמוציא זית דיניקה כזו משוי ליה מחובר, והא דניקב למטה מרביעית ביאר ג"כ ע"ד זה דכיון דהנקב סמוך כ"כ לקרקע השרשים יונקים דרך הנקב. וכ"כ הריטב"א.

וצ"ב דאי כונתו דלר"ש ליכא יניקה בפחות משיעורין אלו א"כ איך מודה הוא גבי הכשר זרעים לשיעור דרבנן. ועוד דא"כ לא נחלקו ר"ש ורבנן בדין עציץ נקוב אי הוא כמחובר או תלוש אלא כשיעור מידת הנקב כדי שינק. וצ"ב דודאי מה דפליג ר"ש משום דאף שיש יניקה מלמטה לא סגי ליה כיון שעיקר גדילתו בהעציץ ולא מלמטה, ומשאר"כ בשורש נגד נקב וניקב כמוציא זית או למטה מרביעית דכבר יש יניקה חשובה מלמטה ונחשב עיקר גידולו מלמטה. ומאידך גבי הכשר זרעים יליף מקרא דסגי כשיש איזה יניקה מלמטה.

רש"י ד"ה טהור מלהכשיר זרעים, לרבנן, במהרש"א נתקשה דהא קתני בברייתא דמודה ר"ש בהכשר זרעים לרבנן וא"כ הכא דאיירינן גבי הכשר זרעים הוי מחובר אף לר"ש, ותירץ דאיה"נ אלא דלר"ש לא קאי רבא כיון דלדידיה יש ו' מידות דלגבי שבת דלשאר מילי שיעורו בניקב למטה מרביעית. אבל בשיטה להר"ן יושב הרש"י עפ"י שיטת הרמב"ן והרא"ה להלן דלר"ש ל"ח נקב להכשר זרעים אלא כמוציא רימון לחד מ"ד ולאידך מ"ד כמוציא משקה. ורק לרבנן הוא בשורש קטן. וייסד עוד השיטה והר"ן דאף לרבנן אין השיעור דשורש קטן אלא להכשר זרעים בלבד דבעינן שיעור הראוי לינק אבל לשאר מילי סגי בכל נקב למשוי מחובר. וצ"ב דסו"ס מה מועיל הנקב כשא"א לינק. וצ"ב דיניקה כל שהוא איכא בכל נקב.

ובאפיקי ים יושב הרש"י עפ"י מה שייסד דה"ט דלרבנן עציץ נקוב כמחובר דמתבטל מתורת כלי לגבי זה כשניקב כשורש קטן ולהכי חשיב לה רבא בהדי ה' מידות ולכן נקט רש"י דוקא לרבנן דאילו לר"ש אף דמודה גבי הכשר זרעים אבל ע"כ דלא משום דנתבטל מתורת כלי דהא לשאר מילי ל"ח מחובר ורק דלהכשר זרעים איכא קרא דדינו כמחובר.

תוד"ה טהור מלהכשיר, הקשו מכאן על רש"י בגיטין ז'. דכלי חרס ל"ב נקיבה, ורק בכלי עץ בעינן נקיבה. וברמב"ן גיטין כא': הביא י"מ דלמעשרות וביכורים דוקא ל"ב נקיבה בשל חרס דאף בלא"ה הוא יונק ומפריח מריח הקרקע. אבל הכא דהנידון ליחשב מחובר אינו נחשב מחובר עד שיהא נקוב וזה ע"ד חילוק סוף התוד"ה ורמינהו. וסיים הרמב"ן דאין לפירוש זה עיקר. ושיטת ר"ת בתוס' גיטין ז'. להיפך מרש"י דחרס בעי נקיבה ודעץ ל"ב נקיבה. ובתוס' מנחות פד': הביאו לר"ת שבתחילה פירש דבחרס בעי נקיבה ובעץ אפילו נקיבה לא יועיל. וצ"ב מה שייך שלא יועיל דמה לי ולכלי אי יש נקב ויניקה מלמטה. ומבואר דאף בעציץ נקוב אין עיקר גידולו מלמטה ורק דע"י הנקב מתבטל כולו לארץ וע"ד שפירש באפיקי ים.

תוד"ה ניקב, ייסדו דליכא טומאת גיסטרא אלא בנשבר לגמרי דהשברים ראויין לגיסטרא אבל ניקב ולא נשבר אינו ראוי לכך ודלא כרש"י דאפילו בניקב טמא גיסטרא כשיחדו לכך. ויל"ב דפליגי דבגמ' מבואר שימוש דגיסטרא שמקבל בו טיפסוף של כלי נקוב ולתוס' זהו כל שימוש זה ל"ש שישתמש כן בניקב אלא בנשבר, אבל לרש"י יש עוד שימושין לגיסטרא מלבד שימוש זה וראוי לכך אף בניקב.

דף צו ע"א.

תוד"ה הא ברברבי הא בזוטרי. היוצא מהתוס' דלהתוס' איכא ב' השיעורין לחומרא דכשניקב רובו סגי וכן כשניקב כמוציא רימון סגי, ואילו לרש"י לעולם יש השיעור דרובו ואילו השיעור דמוציא רימון הוא בזוטרי בלבד. והנה עיקר

שיעור דמוציא רימון פרש"י דבזה בטל ליה מכלי, אבל בתוס' ד"ה ולענין פירשו דבנקב כזה כבר אינו נחשב נקב אלא פתח וממילא נכנסת בו טומאה דרך פתח שאין הנקב מוקף צמיד פתיל. ולפי"ז מתבאר היטב עיקר פלוגתתם דלרש"י דהוא ביטול הכלי בנקב כזה שייך לחלק דרך בכלי קטן מתבטל ע"י נקב כזה אבל הגדול לא בטל בנקב כזה, אבל לתוס' דהוא שיעור פתח ל"ש לחלק דגדול לא יחשב לפתח.

תוד"ה פליגי. הקשו לרש"י דפליגי האמוראי בשיעור נקב להכשר זרעים דהתנן להדיא דשיעורו כשורש קטן, וברמב"ן וכן השי' להר"ן מהרא"ה תירצו דהכא פליגי אליבא דר"ש דאף דמודה ר"ש גבי הכשר זרעים אבל שיעורו כמוציא רימון לחד מ"ד. וצ"ב דאי כבר מודה מנלן שיחלוק תו בשיעור ומה שייך זה לעיקר פלוגתתו. וצ"ב דלדידיה אין נעשה כלל מחובר ומה דטהור בהכשר זרעים דדרשי' אשר יזרע כדרך שאדם מוציא לזריעה שאין מוציא היונק מהקרקע ולהכי יצטרך יניקה חשובה. וצ"ע מדאר"ז לעיל דבניקב כדי טהרתו מודה ר"ש בכל מילי ואיך יתכן דדמודה בהכשר זרעים הוא רק כמוציא רימון דהוא כבר כדי טהרתו. ולכאורה ע"כ דהאי מ"ד פליג על ר"ז לעיל.

בא"ד, ור"ת פירש דלענין צמיד פתיל פליגי, וצ"ב דהא ר"ת עצמו פירש בתוד"ה ולענין דבצמיד פתיל הנידון שע"י הנקב בטל לגמרי מלהחשב כלי ולא יועיל אפילו סתימת הנקב בצמיד פתיל ואיך יתכן דחשיב שאין כאן כלל כלי בנקב כשורש קטן בכלי דאוכלין. ואמנם בתוס' זבחים צה. הביאו לר"ת דתוס' דידן דע"י הנקב חשיב כפתח והיינו דפירש לשמעתין כרש"י שלא סתם הנקב ולהיפך מהתוד"ה ולענין. וצ"ע.

פרק הזורק

בדיוטא אחת המושיט חייב. ברש"י וש"ר מבואר בדיוטא אחת היינו שאין מעבירו על רוחב הרה"ר אלא ע"פ אורך הרה"ר. ובמאירי כאן הקשה מה לנו באיזה ענין היתה ההושטה במשכן אי על רוחבה או אורכה אחר שהיתה הושטה, ותיירץ דכיון דהוא ראוי להיות פטור דהוא מלמעלה מ"י שהוא מקו"פ אין לחייבו אלא מה שדומה למשכן. ויתכן דמה דילפינן לפי האי שינוי ולא שינויים אחרים מהעגלות כגון אורכן ורוחבן של העגלות הוא מה"ט גופא דכיון דהוא למעלה מ"י ורק נחשב מה שעובר על הרה"ר כעובר ברה"ר ל"ח א"כ הוא דרך ההעברה של הרה"ר דהיינו לאורכה ולא לרחבה, ובתוס' לעיל ג. ד"ה בעשותה כתבו עפ"י הירושלמי דלא מחייב א"כ מושיט לתוך יד חבירו ברה"י השני ולא לקרקע הרה"י. ובתוס' רא"ש לעיל ד. הוסיף עוד תנאי במושיט שתהא רה"ר מקפת הרה"י מכל צד דומיא דעגלות, ע"ש.

ובריטב"א הביא לרב האי גאון שפירש באופ"א ענין דיוטא אחת דבעינן שכשמושיטו מרה"י זה דרך הרה"ר נכנס כבר לרה"י השניה ועדיין חלקו ברה"י הראשונה שהוא נמתח ע"פ הרה"ר וקצותיו בב' הרה"י וזהו ענין מושיט מלשון אשר יושיט לו המלך ואורחא דמילתא נקט דלא משכח"ל כה"ג אלא כששתי הרה"י בדיוטא אחת אבל כששניהם זה כנגד זה ורה"ר עובר ביניהם אין מצוי שנמתח כך. והריטב"א נתקשה עליו דגם בעגלות לא היה כ"כ נמתח.

רש"י ד"ה שכן היתה, שאין אותן קרשים נזרקות מפני כובדן, וברש"י לעיל ד: ד"ה זורק ממושיט פירש דלא היו זורקין אותן שלא יתקלקלו.

תוד"ה כיצד. הסיקו עפ"י הירושלמי דלמאן דתני פלוגתייהו למטה מעשרה לא תני כיצד, אבל ברמב"ן (צז). בשם התוספות כתב דתני כיצד אבל לא מפרש הכיצד לרישא אלא לדין ב' גזוטראות דקתני בתר כיצד ושמצינו כן ביבמות, עיי"ש.

דף צו ע"ב.

תוד"ה הוצאה גופה היכא כתיבה, ואע"ג שהיתה במשכן מ"מ אי לאו דכתיב לא מחייב דמלאכה גרועה היא כדפי' לעיל. והנה בתוס' לעיל ב. ד"ה פשט הוכיחו דמלאכה גרועה היא רק מדבעינן תרי קראי לעני ובעה"ב עיי"ש, אבל לא הוכיחו מעצם מה דבעינן נקרא לחייב אהוצאה. ויל"ב דאי משום הא הו"א דאיה"נ דאיצטריך קרא משום דס"ד דהיא גרועה אבל לבתר דגלי קרא כבר אי"ז גרועה ולזה הוכיחו דאף לבתר קרא חשיבה גרועה. והטעם דחשיב גרועה ביארו שם התוס' דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מ"ל מוציא מרה"י לרה"י. אבל ברשב"א וש"ר כתבו שם הלשון דאילו פינה מזוית לזית משא גדול פטור והוציא קצת מרשות לרשות חייב ומשא"כ בשאר מלאכות שאינן אסורות אלא מצ"ע באיזה רשות שתיעשה. ומבואר בפשוטו דלתוס' מהות המלאכה היא שינוי הרשויות ומה דבעינן דוקא מרה"ר לרה"י ולא סגי מרה"י לרה"י הוא גריעותא ידידה ואילו לראשונים נשיאת הדבר היכן שהיא היא מהותו דהוצאה ומדבעינן דוקא החלפת רשויות הוי גריעותא ידידה. ובאור זרוע כתב דהגריעותא דהוצאה דמעיקרא חפץ והשתא חפץ ומשא"כ בשאר מלאכות נשתנה החפץ עצמו.

רש"י ד"ה מחנה לוי הרה"ר היא, שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו, משמע דוקא מחנה לוי אבל מחנה ישראל ל"ה הרה"ר, וצ"ע מלעיל ו: דאמרי' דהמדבר בזמן שהיו בו ישראל הוי רה"ר ולא משמע דדוקא מחנה לוי וגם מבואר שם בתוס' דלהכי נבעי ברה"ר ס' ריבוא, ויל"ב דהתם איירי על דרך הרבים שמיועד למעבר כל ישראל אבל בשטחים סגורים לא וכאן דאיירי על תוך מחנה לוי הוצרך לטעם דהכל מצויין אצל משה.

מה להלן ביום אסור אף כאן. בחידושי הר"ן נתקשה דאכתי אף דהעבירו הקול בשבת דלמא משום דשלימתא עבידתא ותירץ דא"כ למה לי הגז"ש וע"כ דאתי ללמד איסור הוצאה, אבל בשיטה להר"ן כתב דיותר משמע העברה לאיסור מלהודיע דשלימתא עבידתא.

תוד"ה וממאי דבשבת, הביאו לגי' ר"ח דיליף רק דקרי ליה מלאכה, ולגירסתינו דיליף את עצם איסורו ולא סגי במה דקרי לה מלאכה צל"ב בפשוטו דאף אי נקרא מלאכה אבל כיון שאינה חשובה ל"ח עליה בשבת. ובהמשך הגמרא דאמרי' א"נ הך דכתיבה קרי אב וקאי אהוצאה דכתיבה כדפירשו התוד"ה אי נמי צל"ב לפיר"ח דאין הכוונה דכתיבה דהיא אסורה אלא דכתיבה עצם זה שהיא מלאכה.

תוד"ה הכנסה מנלן סברא הוא, דבזריקה נמי איכא סברא דמ"ל ע"י הוצאה מ"ל ע"י זריקה. במהרש"א הקשה דמה שייך זריקת ד"א ברה"ר להוצאה מרה"י לרה"ר, ותירץ עפ"י דברי הבעה"מ כאן דגדר המלאכה דהעברת ד"א ברה"ר הוא כהוצאה מרשות לרשות דד"א הן מקומו ורשותו של אדם כדאשכחן בב"מ י. דהן קונות לו וכשמוציא מד"א אלו חשיב מוציא מרשות לרשות. והנה אף לבעה"מ צל"ע אי גדר ההעברת ד"א הוא ממש כהוצאה. דהא המוציא מרה"י לרה"י אחר אינו חייב וגם תניא לקמן צז: דהזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע דבעינן שיהא שיעור ד"א ברה"ר ולא סגי שהן במרחק ד"א מהדדי. אלא דבאמת הוי הלכתא גמירי לה כבסוף סוגיין לאחר דידענו עיקר חיובו הסברא הוא ורק דדמי להוצאה להיחשב כתולדה מה"ט. ובתוס' בעירובין לג. ד"ה והא נקטו [לפי' הבנת הרעק"א שם] להיפך הגמור מהבעה"מ דהעברת ד"א ברה"ר העיקר הוא עצם ההעברה ואילו העקירה וההנחה יכול לעשות אף ברה"י. ובכתבי הגר"ח נקט בדעת הרמב"ם דגדר המלאכה דהוצאה מהותו הוא רק בעקירה והוצאה והנחה אבל העברת ד"א כל הד"א שמעביר הן מהות המלאכה והעקירה וההנחה.

ועכ"פ שיטת התוס' דידן דבעינן גם דהוי במשכן וגם סברא לדמויי להוצאה. אבל בתוס' לעיל ב. ד"ה פשט נקטו מכח קושית התוס' כאן דסגי או בסברא או בדהוי במשכן ולהכי בזריקה סגי אי הוי במשכן, ודבעי כאן בהכנסה הסברא משום דלא הוי במשכן אלא הכנסה דעני ולא דבעה"ב. עיי"ש.

והנה התוס' דידן ביארו דאי ליכא סברא לא מהני דהוי במשכן דסו"ס ל"ה תולדה דהוצאה, ולהתוס' לעיל דלא הצריכו גם סברא צל"ב דודאי אף בזריקה יש הסברא דאחרי דידענו עיקר חיובו יש לדמותו כתולדה דהוצאה אבל הסברא דאמרי' בהכנסה דמ"ל אפוקי מ"ל עיולי היא סברא הרבה יותר אלימא דיש לחייב ההכנסה מה"ט דדמי להוצאה וזה ליכא בזריקה. אבל התוס' דידן נקטו דהסברא דאמרי' בהכנסה הוא רק לאחשובי תולדה אחרי דכבר מצינו ההכנסה במשכן. וכן מבואר ברש"י כאן דהסברא הוא לאשווי תולדה, ומה דלא חשו התוס' דידן להא דלא מצינו במשכן הכנסה דבעה"ב אלא דעני וכדכתבו התוס' לעיל, צל"ב בפשוטו דאחרי דכבר ילפי' לחיוב דהוצאה בין דעני ובין דבעה"ב ומצינו הכנסה דעני במשכן סגי בזה לחייבו בכל אופני החיוב דהוצאה. והנה אף להתוס' לעיל דהסברא דמ"ל אפוקי מ"ל עיולי היא סברא אלימא להשוותם ממש עדיין הכנסה הוי תולדה וכמבואר בגמ' וה"ט מדלא כתיבה בקרא, אבל ברמב"ן לעיל ב: צידד דהוא פלוגתת הסוגיות דלר"פ לעיל ב: הכנסה נמי חשיב אב והוי חדא מלאכה ממש עם הוצאה.

מאי איכא בין אב לתולדה, ברמב"ן מקשה למה דוקא הכא פריך ולא אכולהו תולדות דאבות דבפרק כלל גדול. ותירץ דס"ד דהתולדות הן הטפילות בעצמותם להאבות העיקריות כמו מכבד תולדה דבונה, אבל הכנסה והוצאה כל חילוקן אינו בעצמותן אלא דזה כתיבה או הוי במשכן חשיבה.

תוד"ה ולר"א דמחייב. כתבו דהו"מ למימר נפק"מ דצריך להתרות משום האב ועיין לעיל עג: בתוד"ה משום דנסתפקו בזה אי צריך להתרות משום האב. וברמב"ן תירץ דאף דלרבנן צריך להתרות משום אב אבל לר"א דמחייב אתולדה במקום אב אי"צ.

תוד"ה א"נ הך דכתיבה קרי לה אב. הך לישנא לא איצטריך אלא משום הוצאה, ומבואר ברשב"א דהל"ק קאי על שאר מלאכות והל"ב מפרש להוצאה. אבל התוס' רא"ש נתקשה לפי הל"ק דהכל תלוי במה דהוי במשכן דהא הוצאה והכנסה תרוייהו הוו במשכן. וביאר דיותר חשובה במלאכת המשכן הוצאה דהבאת התרומה מהעלאת הקרשים לעגלה.

שכן תופרי יריעות זורקין מחטיהן זל"ז וכו' ודלמא בתוך ד' יתבי. ברש"י לעיל ח. ד"ה רחבה כתב דמצינו זריקה במשכן שזרקו מחטיהן זל"ז, וברעק"א תמה דהא מסיק דהלכתא גמירי ולא מצינו זריקת מחטין במשכן. והנה ברשב"א עירובין לג. נקט דבמשא הארון ע"י בני קהת הוה עקירה מרה"ר והנחה לבסוף ברה"ר והקשו עליו דא"כ לילף מהתם מעביר ד"א ברה"ר, ותירצו דהתם העבירוהו ברה"ר אמות הרבה ולא מצינן למילף מהתם עיקר העברה ברה"ר אלא אופני העברה כדילף לעיל צב. ללמעלה מעשרה. ולפי"ז יל"ב ברש"י לעיל דאף דאין הוכחה דזריקת המחטין היתה בתוך ד' אבל אחרי דהלכתא גמירי לה ילפינן מינה אופני המלאכה. אבל ילד"ח דפחות מד"א אי"ז מלאכה כלל משא"כ משא הארון שהיה באופן המלאכה.

והא במקו"פ קאזלא, בתוס' לקמן קב. ד"ה ווהציאו נתקשו דתיבטל היריעה להרה"ר וביארו דמקום קביעות הוי טפי מאדם טרסקל. וברשב"א כאן הקשה דהו"ל למיפרך דהיו יושבין ברה"ר מקורה דהוי ככרמלית אלא דעדיפא מינה פריך.

ותו מעביר ד"א ברה"ר מנלן, היינו דאף אי משכח"ל זורק לא נילף מינה למעביר, וצ"ע דבהוצאה דאשכחן מעביר מויעבירו קול וגו' מנלן זורק, וצ"ב דהתם באמת הביאו התרומה בין בהעברה בין בזריקה, וכן מבואר בתוס' לעיל ו. ד"ה המושיט.

רש"י ד"ה מעמר. כדאמרן האי מאן דכניף מילחא, במנ"ח תמה דהו"ל למייתי מתני' דכלל גדול דתני מעמר בכלל האבות ובפרט דדכניף מילחא הוא פלוגתא דאביי ורבא התם. וביאר דהנה הרמב"ם כתב דחיוב דמעמר דוקא באוכלין ולדידיה ע"כ דפסק דמקושש ל"ה מעמר, וזה אתי רש"י לפרש דיש מעמר אף כשא"ז אוכל כמו דאשכחן בכניף מילחא דחשיב עימור אף דמלח ל"ח אוכל וכמבואר ברש"י ב"ב כב.

רש"י ד"ה ואינו חייב על אחת מהן, מיתה, מבואר באריכות בתוס' לעיל ו: ד"ה הא קמ"ל דלא קאי איסי אלא אסקילה ולא אחטאת. עיי"ש.

דף צז ע"א.

רש"י ד"ה מויעפילו, שלא הרשיע כ"כ בחילול שבת. בתוס' ב"ב קיט ד"ה אפילו הביא מהמדרש דלש"ש נתכוין שלא יסברו שמשנגזר עליהן שלא יכנסו לארץ פטורין מהמצוות עמד וחילל שיהרג ויראו אחרים. ובפשוטו ברש"י כאן משמע דלא כהאי מדרש, אבל יל"ב דאף דנתכוין לטובה אבל בפועל הרשיע בחילול שבת שחמור ממעפילים.

ילפינן זורק ממושיט, בתוס' לעיל ד. ד"ה דר"ע הקשו דהא כולהו תולדות דהוצאה לא ילפינן אא"כ היו בעצמן במשכן, ותירצו דלר"ע זורק דמי טפי למושיט משאר התולדות.

אבל למטה מ"י ד"ה חייב דקלוטה כהונחה. בתוס' לעיל ד. צידדו דלר"ע למטה מ"י כ"ש דיש חיוב מושיט, ועוד כתבו לייסד דאין כונת הגמ' דלכו"ע אמרי' קלוב"ה אלא על רבנן אבל ר"ע דילף זורק ממושיט ע"כ דקלוטה לאו כהונחה דאלי"כ ל"מ למילף ממושיט לזורק למעלה מ"י דנקלט באמצע במקו"פ. והרמב"ן שם נחלק דלא נקלט במקו"פ.

ובאבנ"ז ביאר דפליגי ביסוד קלוק"ה דלתוס' ענינו שקליטתו באויר הרשות נחשב כהנחה, ואילו להרמב"ן ענינו דחשיב מה שלמעלה באויר כלמטה בארץ ושכ"ה ברש"י בגיטין.

אילימא במעביר למעלה מ" לא מחייב והאר"א המוציא משאוי וכו', בתוס' עירובין לג. ד"ה והא נתקשו דסו"ס אף אי חשיב העברה ד"א ברה"ר אבל אין כאן עקירה והנחה ברה"ר אלא ברה"י ולמדו מהכא דזה גופא ילפינן נמי מבני קהת דסגי אף כשהעקירה וההנחה ברה"י כדי לחייבו דאף משאוי בני קהת היה מרה"י לרה"י דרך הרה"ר. והרעק"א הבינם דייסדו דחיוב העברת ד"א ברה"ר עיקרו עצם העברה ואילו העקירה וההנחה הוי תנאי שיכול להתקיים אף ברה"י. והחזו"א ועוד הבינו דלעולם חיוב דהעברת ד"א ברה"ר הוא כשכולו ברה"ר אלא ילפי' מבני קהת עוד אופן חיוב במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ואפילו כשאיי"ז ד"א ברה"ר ודומיא דילפי' במשנתנו מהעגלות חיוב מחודש במושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר.

והרמב"ן והרשב"א והריטב"א נחלקו על תוס' דל"ה במשכן עקירה והנחה ברה"י, והכא בשמעתין הביאור דאפי' ת"ל דיתחייב משום מעביר ד"א ברה"ר ונימא דר"ע כבן עזאי דמהלך כעומד ויש עקירה והנחה ברה"ר, אבל סו"ס אף למעלה מ" יש לחייבו מדר"א.

ופליגא דרב חלקיה. פירש הרשב"א בשם רה"ג דתרווייהו פליגי עליה דהוא פטר למעלה מ" דלא כר"א, ומחייב אליבא דכו"ע בלמטה מג' דלא כתרווייהו. ובגדר חיובו בלמטה מג' במהרש"א לקמן ק. מבואר דהיינו דלמטה מג' אמרי' לכו"ע קלוק"ה וכן משמע קצת ברש"י שם ד"ה לרבנן. אבל באחרונים מבואר דלמטה מג' דהוי לבוד לקרקע יש כאן הנחה גמורה ואף דלא עצר מתנועתו ס"ל לרב חלקיה דלכו"ע אין ההנחה תלויה בעצירה מתנועתו אלא כשיעמוד על מקום.

כל פחות מג' כלבוד דמי. הנה לעיל ז. אמרי' דלבינה ברה"ר פחות מג' דדרסי לה רבים חשיב רה"ר ולמעלה מג' ל"ח רה"ר דלא דרסי לה רבים ומחלקי שם אמוראי דבהיגי והיזמי וצואה דלא דרסי עלייהו אף בפחות מג' לא יחשב רה"ר, ואילו כאן מבואר דבפחות מג' עניינו מדין לבוד ולא משום דדרסי עלה. אבל באמת יש בזה ב' ענינים שונים דהנה ברשב"א לעיל ז. ביאר דדוקא לבינה וכיו"ב שקבועין יותר ברה"ר מבטלין דין הרה"ר במקום זה כשלא דרסי עלייהו רבים אבל המניח כלי או פירות ברה"ר אף דלא ידרסו עליהן לא מתבטל הרה"ר בכך. והיוצא דבלבינה וכיו"ב מיבטל חשיבות רה"ר מצד הקרקע שתחתיה אלא דכשאינן גבוה ג' היא עצמה חשיב כקרקע רה"ר מדדרסי עלה, ואילו בכלים ופירות אף דלא דרסי עלייהו נשאר חשיבות הרה"ר לקרקע שתחתיהן אבל למעלה מג' מקרקע כבר ל"ח המונח שם כמונח על קרקע הרה"ר ורק בפחות מג' משום לבוד, וכן באויר פחות מג' כדבר חלקיה בר טובי.

ועיקר דין הלבד הנה לעיל ח. גבי זרק כורת לרה"ר מבואר שם בסוגיא וכדפירשו ברש"י ד"ה אבל ובתוס' ד"ה כפאה דלא אמרינן לבוד אלא במחיצות. וברמב"ן במלחמות שם מבואר דודאי חשיב הנחה תוך ג' לארץ מדין לבוד אף דל"ה מחיצות אלא דמצד האי לבוד לא היה מועיל בכורת ליחשב איגודו במקו"פ דחשיב כאילו קרקע הרה"ר עולה ללמעלה וסו"ס באויר י' מהקרקע נמצאת הכורת ורק לבוד דמחיצות מהני להמשיכן למטה. וביארוהו האחרונים דיש ב' דיני לבוד דלבוד דשמעתין ודעלמא ענינו שמקום פחות מג"ט חשיב סמוך וכמקום אחד ממש אבל לבוד דמחיצות אין ענינו רק שלא יחשב מופסק אלא דחשיב כל האויר כאילו נתוסף עוד חתיכה וכסתום ממש ולכן מחיצה ז' ומשהו שסמוך פחות מג' לקרקע חשיב שיש כאן ממש מחיצה י'.

דף צז ע"ב.

תוד"ה למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב, הקשו דדלמא הא דמחייב שתיים בנודע וחזר ונודע, ותירצו דא"כ ל"ה משמיענו חידוש שחייב שתיים. וברעק"א הקשה דעכ"פ בסמוך דמחייב רב יהודה ב' משום הוצאה והעברה ונקיט הגמ' נמי דע"כ דמחייב אתולדה במקום אב ותיקשי דלמא בנודע וחזר ונודע דהא אשמעינן טובא דקלוטה כהונחה.

מחייב היה ר"י שתים א' משום הוצאה וא' משום העברה, ופרש"י דקלוטה כהונחה מיד ביצאתה לרה"ר, והקשה ברעק"א עמש"כ התוס' לעיל ה': ד"ה בשלמא להסתפק דלא יועיל דין קלוטה בהעברת ד"א ברה"ר ליחשב הנחה לבסוף ע"י קלוטה כיון דבתוך הד"א לא אמרי' קלוכ"ה לבטל העברה, וא"כ ה"נ למה מועיל הקלכ"ה שבתחילת העברה לגבי העברה. וסיים דאולי יש לחלק בין קלוטה דעקירה דתחילת הד"א דאמרינן קלוכ"ה משא"כ לבסוף דלא אמרינן. ובראשונים בפ"ק חילקו דרך בכניסה לרשות אמרי' קלוכ"ה אף לפטור ולפ"י מתיישב ה"נ.

לעולם אימא לך ר"י חדא הוא דמחייב וכו' דאמר עד דנפקא לרה"ר תנוח. בתור"ד הקשה דא"כ אפילו בעברה רק אמה אחת לבסוף נמי פליגי ולמה נקט שעברה ד"א ברה"ר וכן הקשה ברעק"א. והנה ברש"י ד"ה ואיתעביד כתב דלהכי לא מחייב בזה ר"י תרתי אהעברה דלבסוף דהוי תולדה במקום אב, וצ"ב דתיפו"ל דלא נעשית מחשבתו, ולכאורה הוצרך לזה משום קושית התור"ד, דמוכח דר"י בדוקא נקט דעברה ד"א ברה"ר לאשמעין דאף באופן שרצה בהנחה דלבסוף שוה דינו לכשלא רצה בהנחה זו ומחייב חדא בלבד.

איתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא חייב ר"י אלא אחת, והיינו דמה דא"ר יוסף דר"י מחייב שנים משמיה דר"י א"ש אמרה ואיהו לא ס"ל כן. וברשב"א ביאר דלשמואל או דר"י מחייב אתולדה במקום אב או דהוצאה והעברה חשיבי ב' אבות אליבא דר"י.

רש"י ד"ה ולמאי דסלק, פירש דאי בעי לה לסוף ד' ולא לתחילתה לא יתחייב אהעברת ד"א אלא הוצאה אריכתא הוא דעבד. וברעק"א תמה דאדרבה משום העברה יש לחייבו שפיר דאף דלא בעי להנחה שביציאתה אבל במציאות נעשתה ההנחה מדין קלוכ"ה וכיון שרצה שימשיך רצה את העקירה משם וההנחה בסוף ד' ולהיפך על ההוצאה אין לחייבו מנעשתה כבר הנחתה בתחילה שלא מרצונו.

ויישב עפ"י דהתוס' בעירובין צח: ד"ה אלא דייסדו דכשאינ רוצה שינוח לא אמרי' קלוטה כהונחה וה"נ ל"ה כלל הנחה בתחילה. אבל בשיטת התוס' כאן ד"ה הרי נקט דבאמת אי לסוף ד' בעי לה יתחייב רק על העברתה ואל על ההוצאה וכדביאר בקושיתו על רש"י. אלא דהקשה דא"כ מה מפרשין בגמרא דלהכי ע"כ מיירי באומר כ"מ שתרצה תנוח דאי לסוף ד' בעי לא יחשב לו תחילתה משום דלא דמי לשם משמעון דלא נצרך להנחה שבתחילה והא בהכרח כשרוצה שתעבור לסוף ד' יודע שתיקלט בתחילה והו"ל ממש כשם משמעון. ובשפת אמת יישב דדין קלוטה הוא שכל שאילו היה הנחה גמורה חשיב הנחה חשיב ג"כ הקלוטה כהנחה וכאן דלא הוי חשיב הנחה לא אלים הקלוטה מינה, עיי"ש.

תוד"ה הרי כתב, שיטת רש"י ותוס' ורה"ג דבאמת למסקנא בין בנתכוין לד' וזרק ח' בין בנתכוין לח' וזרק ד' פטור דלא דמי לשם משמעון דלא רצה ההנחה, אבל הריטב"א נתקשה דא"כ דרך הגמ' דאמרי' פשיטא ולבסוף הדר בזה מזה, וצידד כהרמב"ם דבאמת נשאר הפשיטותא גבי נתכוין לח' וזרק ד' דחייב כשם משמעון, והחילוק נתכוין לד' וזרק ח' מבוי דבנתכוין ליותר הרי נעשית הנחה במקום שרצה שיבא אלא שרצה ג"כ שיתוסף עוד בפעולת הזריקה עד ל-ח' ואילו בלהיפך לא רצה כלל הגעת החפץ למקום זה. וכתב הרשב"א דלפ"י ה"ה בנתכוין לזרוק ד"א בצירוף ב' רה"ר דרך רה"י שבאמצע ולבסוף נפל ונח ברה"י שבאמצע חייב דהוצאה והעברה חשוב חד והו"ל כנתכוין לח' וזרק ד'.

רש"י ד"ה מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע, אם עבר ברה"ר ד"א אפילו ע"י צירוף חייב. מבואר דלא סגי שהעבירו למקום אחר ברה"ר המרוחק ד"א ממקומו הראשון שברה"ר אלא בעינן כל ההעברת ד"א ברה"ר, וצ"ל דאף לבעה"מ דביאר ענין העברת ד"א כהוצאה מרשות לרשות דמ"מ כך נאמרה ההלכה דהעברה.

דף צה ע"א.

קמ"ל דרשויות מצטרפות. פרש"י לאפוקי מרבי יוסי דבהוציא לב' רשויות פטור. וברשב"א הקשה דא"כ מאי פריך דמאי קמ"ל דהא פליג בה ר"י ולכן נחלק ופירש דהתם בב' הוצאות דינן שלא יצטרפו אבל הכא בזריקה אחת דוקא הוא שיצטרפו אפלו לר"י.

ולא אמרינן קלוטה כמי שהונחה, פרש"י (ד"ה פחות) דאי כהונחה הוי חייב אף בפחות מד"א ברה"ר ומשום הוצאה, אבל הרשב"א נחלק ופירש בשם רה"ג דלהיפך אי כהונחה הוי פטור אפילו בעבר ד"א ברה"ר דנמצאו מקוטעות ומשום מוציא לא יתחייב דלא איתעבידא מחשבתו.

דף צח ע"א.

המעביר ד"א ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר. פירש בריטב"א דאף דהוה במדבר ענני כבוד ל"ח מקורה בכך, וצל"ע מדבסוכה יא: אמרי' דלר"א בסוכות הושבתי קאי אענני כבוד הרי דחשיב ענני כבוד סככה, וי"ל.

כי קאמר רב בדראתא. מבואר דכל שיש ג"ט שאינו מקורה מתחייב על העברה והוצאה בו כרה"ר והנה אי גדר דרה"ר מקורה שאינו נחשב כלל רה"ר א"כ איך יספיק שיעור כזה ליעשות רה"ר כשאינו ט"ז אמה ואפילו ד' טפחים אינו, וע"כ דאף המקורה הוא חשוב רה"ר אלא שאינו חשוב לחייבו במקומו, ולכן מצטרף למגולה. וכן ביארו התוס' עירובין ו. ד"ה כיצד דהקשו על מש"כ רש"י שם דרה"ר הוא כשעוברין בו ס' ריבוא והרי תחתיה דעגלות לא היו ס' ריבוא, ותירצו דמ"מ דרכן היה לצאת ולבא באותו דרך. ובשפ"א נתקשה בעיקר מה דחשיב להעגלות רה"ר מקורה דאטו כשיחזיק אחד ברה"ר קירוי למעלה ויעביר תחתיו דיפטר דלכאורה לא מבטל להרה"ר וה"נ העגלות המקורות למה יבטלו להרה"ר, וסיים דאולי מדקבוע הקירוי בהעגלות סגי ליחשב קבוע.

תוד"ה הניחא, דמהכא לא ילפינן רה"ר אלא ממחנה לויא כדאמר לעיל ומהכא לא ילפי' אלא שיעור רה"ר ומ"מ אי לאו דתחתיה וביניהן וצידיהן רה"ר לא הוי ילפינן מיניהו שיעור רה"ר. צ"ב למה אי לאו דתחתיהן רה"ר לא נילף השיעור מיניהו דסו"ס כמו דילפינן ממה דהעלו הקרשים להעגלה להכנסה ה"נ ידעינן שיעור הרה"ר, ולכאורה צ"ב דאין כונתם אילו היה המציאות דאין ביניהם או בצידיהן אלא פחות מג"ט אלא דאי המקום שעברו לא הוי בעצמותו רה"ר ולמשל אי הוי בעינן דרך של יותר ממעבר ס' ריבוא או כיו"ב א"כ שוב ליכא לילף מיניהו שיעור הרה"ר וכונתם דרב אתא בעיקר לאשמעינן דרשות שעוברות העגלות היתה רה"ר ולהכי יש למילף מינה שיעורו.

תוד"ה אטבעי, הא דס"ד דמיירי כשכבר היו העגלות טעונות בקרשים פירש בבעל המאור דלשון תחתיהן משמע מקום שיש על גבו דבר.

דף צח ע"ב.

דניסרא, פרש"י קרש אחד מב' חתיכות, ובשי' להר"ן פירש חלקים שלא יצאו חתיכות מהנסר.

תוד"ה דל עשר דאיגרא, דמבית עולמים ילפי' לה שאורכו שליש רחבו, ברש"י הקשה דגבהו תוכיח שבבה"ע היה כחצי ארכו וחצי רחבו וכמבואר בב"ב ואילו במשכן היה הרבה פחות. ויתכן דהשוואה בגובה לב"ע היה באופ"א משיעור כל הב"ע לקדשי הקדשים דמשכן ששיעורו בפנ"ע היה גובהו כחצי ארכו וחצי רחבו.

תוד"ה תנא בנס היה עומד. נקטו דפליגא אברייא דמלאכת המשכן דלברייא דכאן היה אורכו כשבעים אמה ולברייא דהתם היו ג' בריחים. ובמאירי יישב דלעולם אף לברייא דידן היו ג' בריחים כברייא דהתם ומ"מ חשיב כנס כיון שהיה ארוך ל' אמה ולרוב ארכו וטורח ישובו נס היה שהיה עומד כאחרים ואינו מתקלקל.

תוד"ה שתי גזוטראות, כתבו דתחת העגלות רה"ר ועל גבן רה"י ולא חיישינן לבקיעת גדיים כיון שיש מחיצת י' למעלה. ובמג"א ס"י שמ"ה סק"א כתב בשם התוס' דבכה"ג דיש י' למעלה הוי גם תחתיו רה"י, ותמהו עליו הרעק"א ועוד דבתוס' מפורש להיפך.

תוד"ה למה לי. הקשו דלרש"י היו הקרשים נוקשין זה בזה ועוד דאיך עמדו על אמתיים וחצי וכ"ש למ"ד שכלין לכאצבע שלא היו יכולין לעמוד. וברש"י מבואר בתו"ד דמה"ט לא היו מונחין על אמצען אלא מושך קרשי כל עגלה לצד החיצון שלא יגיעו ראשיהן זה לזה. והיינו דהונחו באופן שיהא משקל הצדדים שוה. ומשה"ק דמנליה דהיו ב' עגלות דלמא אחת או ארבעה. מב' ברש"י במשנה צו. ד"ה פטור דהיו ב' עגלות סמוכות למשכן וב' לאחריהן דרך הליכתן ברה"ר שהיו רוצים להלך אחר עמוד הענן ההולך לפניהם. וא"כ מה"ט לא היו ד' זו אחר זו. ודהיו דוקא ב' משמע משום דאת הכותל הדרומי העבירו מיד לעגלה הסמוכה לה ואת כותל הצפוני לעגלה הסמוכה לה.

תוד"ה מסייע פירשו בפ"י ב' דאירי בצירוף לרוחב ארבעה ולא לגבי גובה עשרה וכמבואר בעירובין עח: דאמר"י אי בעי מנח עליה מידי ומשתמש, וברשב"א כאן הביא ירושלמי דדוקא כשהעומד מרובה על החלל אבל להיפך לא. והגר"ח (בפ"א משבת ה"א) הק' דהא דבגמ' דידן מב' מצד דאי בעי מנח מידי ומשתמש ול"ל עומד מרובה, ובחזו"א בגליונות שם הביא מהרשב"א בעבודת הקודש דמה"ט נקט דהבבלי פליג אירושלמי ולדידן ל"ב עומד מרובה אבל הגר"ח שם ביאר דבאמת יש בזה ב' דינים דין קרקע ד"ט ולזה בעי עומד מרובה על החלל וגם מקום ד' הראוי לשימוש ולזה מהני דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש. ובסוף מסיק דלרש"י לקמן קא. בביצתא דמישן מוכח דלהבבלי ל"ב כלל קרקע ד' רק מקום ד' וה"נ ל"ב עומד מרובה ורק להר"ח שם בעינן, ולשיטתייהו פליגי גם כן בסוגיא דכורת בדף ח.

בא"ד, ואי מתני' להצטרף ל"י קאמר ואין החוליא גבוה י' לא אתי שפיר הא דקתני גבוה י' והנותן ע"ג נמי אינו חייב כשמניח ע"ג החוליא כשאינה גבוה י'. ולרש"י ושאר דמירי להצטרף ל"י צל"ב דגבוה י' היינו מעומק הבור בפנים, ומש"כ התוס' דעל גבן לא יתחייב כ"כ ג"כ בע"כ בד"ה לאחרים. אבל ברשב"א וריטב"א בעירובין עח: נקטו כריהטת הסוגיא דמתחייב הנותן ע"ג החוליא אף שאינה גבוהה מהרה"ר וברשב"א תמה דכיון דלא יהיב שיעורא ואפילו גבוה טפח היאך חייב שהרי אויר רה"ר שולט שם, ונסתפק דשמא דוקא בגבוה שלשה. אבל בריטב"א שם מסיק דמדלא יהיב שיעורא אף בטפח קאמר דכיון דהחוליא לשמש לתוכה עשויה אין אויר רה"ר שולט בה כלל. וכ"כ בשיטה להר"ן כאן בשם הרא"ה.

תוד"ה או דלמא. פירשו דכיון דממקו"פ קא אתיא ואינה באה מכוחו הראשון אלא בכח כוחו יש הפסק בין עקירה להנחה והיינו דיש יותר השתייכות למקו"פ כשאין עובר החפץ בו בחד כח אלא משנגמר כחו בהמקו"פ מתחיל כח כוחו. ואף דבמעביר מרה"י לרה"ר דרך סטיו נמי אי"ז באותו כח אבל הכל בכוחו.

ומש"כ דלהכי לא מוקי למתני' במושיט או בזורק כנגדו דמשמע מתני' בכל ענין צ"ב דסו"ס לא אוקמוה בכל ענין אלא דוקא במחט ורמיא בחריצה או מורשא. וצל"ב דאי מתני' לא מתוקמא כלל בזורק דרך האויר א"כ הו"ל למתני' לפרש דקאי דוקא במושיט אבל מכיון דמשכח"ל אף בזורק באויר במורשא וחריצא א"כ ממילא ל"צ לפרש באיזה אופן מיירי דלעולם מיירי גם במושיט כל מידי ובין בזורק במורשא וחריצא.

וברשב"א הביא לרמב"ן שפירש לשמעתין באופ"א דהכא אף כשנח בעמוד נח במקו"פ דלא אמרי' רה"י עולה עד לרקיע אלא במוקף מחיצות אבל בעמוד לא, ולהכי ל"ק משה"ק התוס' דכל הנהו נח בתוך הרה"י ואפילו בטרסקל נח בחלל דופנותיו, ולמסקנא אף בזה חייב. וברשב"א הקשה דהא איגודו במקו"פ פטור כדלעיל ח. בכורות ברה"ר שיוצאת למעלה מ"י. ותיקף דלא אמרו אלא כשהכלי עצמו אוכל כל הרשות ועוד איגודו במקו"פ אבל כשאין גופו של

כלי גבוה כ"כ לא. וצ"ב סברתו. והנה עיקר יסוד הרמב"ן מבואר כמה יסודות מחודשים, דהנה בפשוטו משמע דהא דעמוד י" הוי רה"י הוא משום גוד אסיק מחיצתא אבל ברמב"ן מבואר דעצם הגבהתו י" מהרה"ר חשיב כמחיצה לגבו דעמוד, ועוד דאדרבה ל"ש ביה גוד אסיק כיון דאין לו מחיצות וכדביאר הגר"ח שם, וגם דאיי"צ שיהא ברה"י חלל י" דהרי כל הגובה שעליו אינו מהרה"י ולא בעינן אלא שיהא ראוי לשימוש. ומלבד כ"ז חידש גם בגדר מהות הנחה דהלא הימצאות החפץ כולו הוא במקו"פ ורק מונח ע"ג הרה"י ולרמב"ן דחשיב מונח ברה"י כיון שהרה"ר נאחז ונתפס החפץ, ואזיל לשיטתו בהמשך הגמ' גבי זרק דבילה ד"א בכותל דנקטו התוס' ד"ה ואמאי דבד' אמות מצמוצמות חשיב איגודו במקו"פ שעובי הדבילה נמצאת בתוך הד"א והרמב"ן נחלק דחשיב דהדבילה כולה נמצאת בפני הכותל שנאחזת שם. וזוהי יתבאר קצת מה שחילק הרשב"א לדידה דדוקא בכורות חשיב איגודו במקו"פ כיון שאוכל כל הרשות ויוצא למקו"פ דל"ב דבכה"ג ל"ח שהוא ע"ג הרשות ונאחז ברשות כיון שהוא מקיף יותר מכולו.

או"ד כיון דעשאו רה"י כמאן דמליא דמי, הנה בעירובין ע"ח: מבוי דכשאין מקום ד' בשוה חשבינן ליה מקום ד' ע"י דאי בעי מנח עלה מידי ומשתמש וכדהובא בתוס' בע"א ד"ה מסייע, ולפ"ז ה"נ נימא כן, ומבואר בתוס' בסוכה ד': ד"ה פחות דלא אמרי' כן במקום רחב כי הכא דלא מצי למינח מידי על כל הרשות.

לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש. הגר"ח שם ביאר דמדין הק"ו שכשם שהמחיצות חשובין כלפי לתוכן כמו"כ יש להן דין מחיצה גם כלפי עצמן, והיינו דאף דעיקר רה"י הוא בחלל ולא במקום אטום אבל מדין ק"ו נכלל הכותל האטום לבתוך שטח המחיצות למהוי רה"י וממילא עולה הרה"י מחודו החיצון דכותל עד לרקיע. והחזו"א בגליונות שם נחלק דל"ש דין רה"י על מקום אטום ורק כלפי גב הכותל אמרי' להק"ו. וכן משמע ברש"י כאן. ובאמת דבעיא עצמה הוזכר דיתחייב משום דכמאן דמליא דמיא והיינו דע"י דחשיב כל פנים הרה"י כמלא חשיב ג"כ שיש מקום ד' אצל גב הכותל והוי רה"י מצ"ע. אבל להגר"ח מבואר דלמסקנא דהוי רה"י משום הק"ו הוא מכח הרה"י דלמטה. והנה לעצם דין המחיצה סגי בחודו הפנימי כדאשכחן בבור עמוק י' דתנן דחשיב רה"י אף דבפשוטו אין לו עובי מחיצה, ורק בסתם מחיצה דיש לה עובי נכללת כולה ונחצצת ע"י חודו החיצון. ובאמת מצינו בפשוטו מחלוקת ראשונים אי לגבי שבת מהני חודו החיצון דמחיצות, דלעיל ז': בבית שאין תוכו י' וקירוי משלימו ל"י דתוכו כרמלית כיון שאין רואה פני י', ובתוס' שם מבואר דאיי"צ כלל מחיצה לכתוכו, אבל בתו"י שם ובר"ן ועוד נקטו דלעולם בפני המחיצות החיצונות שהן י' כלפי רה"ר סגי להחשיב לתוכו רה"י אף שאין בחודו הפנימי י' ודלא הוי רה"י מדאין שם אויר י' ואין ראוי לדירה. עיי"ש. ולדידהו מבואר דיועיל חודו החיצון דכותל, ואף להתוס' דעיקר המחיצה היא החוד הפנימי צ"ב דאין החיצון מחיצה בפני"ע אבל מצטרף כחלק מהמחיצה ושייך ביה ק"ו.

תוד"ה ומוקף, חילקו דדוקא כשמבחוץ כרמלית מבעיא אבל כשמבחוץ רה"ר פשיטא דמהני הק"ו. ויל"ב דהנידון הוא אי עיקר המחיצה חודו הפנימי שסוגר החלל למקום תשמיש או חודו החיצון שמונע רגל הרבים וכמוזכר בתוס' בסוכה ד': ד"ה פחות דזהו מה דבעינן במחיצה דשבת, ולהכי במוקף לכרמלית אין חשיבות החיצה אלא מהמקום שמתחיל מציאות הרה"י והיינו מחודו הפנימי ולהכי מבעיא לן, אבל במוקף לרה"ר יש עיקר מחיצה כבר בחודו החיצון שמונע רגל הרבים ומבטל לרה"ר ופשיטא דיש לכלול אף הכותל עצמו בתוך המחיצות. אמנם בתורי"ד מבואר דסברת התוס' דבמוקף לרה"ר המחיצה יותר חשובה.

וברשב"א וביתר ביאור בשיטה להר"ן כתבו דמיירי בכותל יחידי בכרמלית שלאחמ"כ הקיף עוד ג' מחיצות ונעשה ממילא ע"י הכותל תוכו רה"י אבל כשגדר מתחילה הכרמלית בד' מחיצות פשיטא ליה דהוי גב הכותל רה"י כחורי רה"י שהן רה"י.

תוד"ה לאחרים נקטו דבאין גב החוליה גבוה י' ל"ח רה"י אבל הרשב"א והריטב"א בעירובין ע"ח. נחלקו דאף בזה חשיב רה"י ומדין הק"ו, ונתקשו דסו"ס אויר רה"ר שולט בה ולכן נסתפק הרשב"א דלמא דוקא בגובה ג"ט מהרה"ר. ועכ"פ סברת התוס' דגב החוליה אינה רה"י יל"ב מה"ט דאויר רה"ר שולט בה, ויל"ב דל"ש ק"ו אא"כ הוא

עושה מחיצת הרה"י אבל בזה אינו ראוי למחיצה לבדו אלא בצירוף עומק הבור ולעומק הבור אינו ממשיך ככותל עבה. ויל"ב עוד לפי החזו"א דהנידון הוא לגבי הכותל למעלה והק"י הוא בצירוף דאמרינן ביתא כמאן דמליא וזה ל"ש כאן דאי נמלא הבור ליכא מחיצה כלל.

בעי ריו"ח בור ט' ועקר ממנו חוליא וכו', בתוס' לעיל ח. ד"ה רחבה מבואר הבעיא בב' אופנים, דבתחילה נקטו דהבעיא בדיני מחיצה דבעיא קמא אי בשעת עשיית המחיצה כבר חשובה מחיצה או רק לאחר עשייתה ובעיא בתרא אי בשעת ביטולה כבר אינה מחיצה או רק משנתבטלה כבר, ומסקנת התוס' דאין הבעיא בדיני מחיצות דודאי בשעת עשייתה וביטולה גם יש מחיצה וגם אין מחיצה והבעיא הוא אי בכה"ג חשיב עקירה והנחה להתחייב עלה וזהו דבבעיא בתרא אמרי' את"ל דל"ח עקירה אבל דלמא להנחה סגי בזה.

ויל"ע דבפשוטו מהות העקירה מרה"י הוא לעקור מה שהיה מונח ברה"י וא"כ לא סגי אא"כ נחשיב שההנחה דהחוליא שלפני העקירה היה ברה"י וזה ל"ש לכאורה כשלא נוצרה הרה"י אלא דרך העקירה שלאחר ההנחה. ומבואר בפשוטו דאין דנים העקירה של רגע זה מהנחה דרגע שלפניה אלא יש גם רגע עשיית עקירה ממש שיש חשיבות להנחתו במקומו לולי שנעשית בו פעולת העקירה והנחה זו היא ברה"י.

תוד"ה ואמאי. לרש"י דהנידון שימעט עצם הזריקה משיעור ד"א צ"ב מה שיך לפשוט מזה להבעיא גבי ביטול רשות דהתם הנידון אי חשיבה רשות או הנחה. ומבואר בפשוטו דהנידון בבעיא דריו"ח הוא אי חשיב שעת העקירה והנחה לפי רגע העקירה וההנחה או לפי רגע שכבר מונח וה"נ בזורק דבילה ד"א מצומצמות הרי את מקום עובי הדבילה מעבירה במקומה אבל לא מעבירה משם הלאה אלא נשארת שם ומדחשיב העברת ד"א ע"כ דסגי להנחה בסוף ד"א מה דמעיקרא הועבר על ד"א וה"נ תיסגי מה דהיה רה"י לפני ההנחה.

והתוס' הקשו דאיגודו במקו"פ בתוך ד"א, וברמב"ן יישב דאף דזורק רומח וכיו"ב שנח חלקו בתוך ד"א לא יתחייב אבל כאן חשיב כל הדבילה מונחת בפני הכותל שמחזיקה והוא לאחר הד"א, ובפשוטו נחלקו אי מהות ההנחה הוא במקום מציאות החפץ או במקום שאוחזו ומחזיקו. ולעיל דף ז. בתוד"ה וטח הקשו דבדבילה אין כאן מקום ד' ולר"ת בעינן בפני הכותל ד' ולריב"א סגי שרואה פני הקרקע שלמטה שיש בה ד' ולכאורה נחלקו דלר"ת ההנחה כלפי הכותל. ולריב"א הכותל רק ההי"ת להחזיקה אבל הנחתה כלפי הקרקע למטה. אבל באמת אף לר"ת אי"ז מוכיח כהרמב"ן דהנחת החפץ כולו במקום שמחזיקו אלא דדין מקום ד' ודאי הוא במקום שמחזיקו ועדיין יתכן כתוס' כאן דדנים ההנחה כלפי מציאות החפץ וכן להיפך לריב"א יתכן דהנחתו בפני הכותל אלא דמכיון דרואה פני הקרקע מחשיב ליה כמקום ד'.

וברמב"ן הקשה לפי התוס' דס"ד דמקום הדבילה ממעט מקומו מלהיות רה"י ומיפטר הזורק דא"כ אף לדמשיני דלא מבטל לה הרי בחוליא דמבטל לה למה לא מבעי לריו"ח אלא בבור י' שמיעטו מהשיעור דהא אף בבור עמוק הרבה הו"ל למבעי בהניח בתוכה חוליא דמקום החוליא נתמעט מלהיות רה"י. ולהתוס' יל"ב עפ"י החזו"א גבי כוורת בדף ח. דקרקעית הרה"י חשיב נמי כרה"י וכחורי רה"י ואף החוליא היא קרקעית הרה"י, אלא דבאמת חלוק מכוורת ששוליה הן מיוחדין לקרקעית הרשות משא"כ החוליא שנתבטלה לקרקע עולם ומנלן לשייכה להיחשב קרקעית הבור דלכא"ו ודאי לא נחשיב כל הקרקע שתחת הבור כרה"י עד התהום.

תוד"ה זרק דף. נתקשו דתחתיו אינו רה"י וא"כ הדף עצמו אינו ברה"י, ויל"ע להחזו"א דשולי הכוורת חשיב רה"י כחורי רה"י ה"נ הדף משמש כקרקעית הרה"י, ויל"ב דהכא שמשתמש גם כגג לתחתיו שיש שם מקום שימוש לא מתבטל ללמעלה. ובתוס' רא"ש וכן בריטב"א בשם רש"י ובש"י להר"ן מהרא"ה פירשו דהכא מיירי ביתידות רחבות ד' אבל גבוהות פחות מ' והדף משלימן לעשרה.

מים ע"ג מים היינו הנחתן. יל"ב דה"ט דכך דרך הנחתן אצל אנשים ליתן המים ע"ג מים דאף שהם נדים על המים האחרים חשיבי כנחים, ויל"ב דה"ט דמתחברים למים האחרים להיות כגוף אחד שמונח כולו במקום כינוסו. וכן משמע בהמשך מדתלי שמן ע"ג יין בפלוגתת ריב"נ ורבנן אי הוּ גוף אחד או ב' גופין.

דף ק ע"א.

בעי רבא אגוז בכלי. בתוס' לעיל ה': ד"ה אגוז ביארו דמחדא כה"ג חשיב בעלמא כמונח כדאמר"י בב"מ ט': ספינה מינח ניחא ומיא קממטו לה ומאידך לאו כמונח דמי דקיי"ל רכוב כמהלך דמי אלא דהכא ממשכן ילפינן ושם היה כדרך בנ"א להצניע והבעיא הוא אי דרך כך להצניע חפצים או לא. וברשב"א שם כתב באופ"א דבשבת בעינן שיהא החפץ במקום שנח והבעיא אי בעינן במקום שאינו מתנענע אפילו מצד תנועת אחרים.

אמר אביי בור ברה"ר וכו' וזרק לתוכה מחצלת חייב חילקה במחצלת פטור. ברשב"א נתקשה דמשמע דשאני מחוליא דלא מבטל לה וא"כ איך ממעט הרשות כשחילקה במחצלת דמ"ש מדבילה בכותל דלא מבטל לרה"ר. ולכן פירש דלעולם מבטל לה ודאמר"י דלא מבטל כחוליא היינו דאין דרכן של בריות לבטל מחצלת לבור ולמחר עשוי לסלק. אבל הריטב"א דייק מרש"י דמייירי בלא מבטל לה ופירש דלא מבטל לעולם כחוליא אלא לזמן ידוע להיות מחיצה. והיינו דעדיף מדבילה וגרע מחוליא, והוסיף עוד דבזרק לתוכה אפילו ביטול גמור ל"מ דבטלה דעתו אצל כל אדם.

וברשב"א לעיל ח. במש"כ התוס' דמצטרפין דפנות הכוורת דאי בעי מנח עלה מידי ומשתמש, והקשה מדהכא אמר אביי דעובי המחצלת ממעט משיעור ד' דהבור, והוכיח דלא אמרו דמנח עלה אלא בכותל עבה ולא על הדפנות דכוורת ומחצלת ולהכי נקט אביי מחצלת ולא דף. ובחזו"א תמה דהא בבור לא יוכל להניח מידי ולהשתמש כרה"י דהא בשלמא בעמוד שנעץ בו יתידות אי מנח מידי ומשתמש הרי משתמש כרה"י אבל בבור כשיניח הדף עליו בטל כל הרה"י. וברשב"א מבואר בפשוטו דהתנאי דמצי מנח מידי ומשתמש אינו לומר דכלפי השימוש הזה חוצץ במחיצות הרה"י אלא בשביל המחיצות סגי שיש ביניהם דע"ד אף כשאין ראוי לשימוש וממילא כבר עולה רה"י עד לרקיע ומלבד זה בעינן ג"כ ראוי להשתמש בכלל אויר הרשות.

מיא לא מבטלי מחיצתא, בתורי"ד כתב לחדש דדוקא בדבר השוקע בתוכן דדבר הצף עליהן מבטלי מחיצתא דומיא דפירות, וכ"מ ברש"י בד"ה וזרק מידי דניח, וברש"י יל"ב דבא לאפוקי אגוז ומצד דל"ח הנחה וצ"ב דאי בעצמות המחיצות מהני להמקום ליחשב רה"י א"כ עולה עד לרקיע ואף דבר הצף למה ישתנה. והמבואר בפשוטו דמה דפירות מבטלי מחיצתא אינו כלפי החפצא דמחיצות אלא להמקום שאינו ראוי לשימוש ולהכי משתנה חשיבותו כרה"י במקום שימוש דכלפי דבר הצף אינו מקום שימוש.

תוד"ה פירות מבטלי מחיצתא. חילקו מדבילה בכותל או דשאני בור שרגילין לבטל או דשאני פירות הרבה ממעט. וברמב"ן הביא מהתוספות דתירצו דהכא בפירות טבל דאין יכול ליטלם בשבת להכי חייב. אמנם בתוס' לפנינו נקטו דכיון דא"י מוקצה מדאורייתא ל"מ לחיוב. והרמב"ן פירש דאם זרק פירות לבור חייב כדבילה דהא איכא מחיצות ניכרות בשעת זריקה, אלא הכא כיון דמעיקרא מלא פירות נתבטלו קודם הזריקה מתורת מחיצות שאין עמקו ורחבו ניכר ואינו משתמש לו, וצ"ב דהא לעיל בדבילה מפרשינן דאפילו אי בחוליא מבטל החיוב מה דרגע לאחר הזריקה יתבטל המחיצה אבל בדבילה לא מבטל וא"כ מהו שכתב הרמב"ן דהטעם משום דבשעת זריקה לא מבטל ודלאחר זריקה יתבטל. ויל"ב דעיקר סברתו דבאמת הפירות אינם כחוליא לבטל החפצא דמחיצות אלא לבטל תועלת השימוש בבור דהא בעינן שיהא ראוי לשימוש, ולהכי בשעת זריקת הפירות גופא ודאי אין לך שימוש גדול מזה שמשתמש בבור בפועל כל שעת הזריקה. והביא להר"ח דלא אמר"י פירי מבטלי מחיצתא אלא כשביטלן שלא למיהדר ומיכל מינייהו ונחלק דא"י ביטול דבטלה דעתו אלא מעצמן הן מבטלין המחיצות משהושמו, וברשב"א ביארו דאע"ג

דבטלה דעתו לגבי שבת הוי מיעוט, ויל"ב סברתו דאף דבשלא ביטל הפירות ל"מ לבטל המחיצות אבל נתמעט אופן שימוש המקום.

ובתוריד ביאר דאביי לשיטתו דלא בעי שיבטל לה כדי למעט הרשות אבל לריו"ח באמת יתחייב כאן. ואביי מוקי האי דדבילה שמינה בכותל שהיו ד"א חוץ ממיעוט הדבילה, והיינו לפרש"י לעיל דכל קושית הגמ' דליבטל הוא בד"א מצומצמות.

תניא נמי הכי וכו' רש"א וכו'. ברשב"א הקשה דאדמסייע מר"ש לותביה מרבנן, ויישב דל"פ אלא אי בור י' רחב ד' בכרמלית הוי רה"י או כרמלית וכמש"כ הרמב"ם דהוי כרמלית. ולבסוף מסיק כמש"כ הרמב"ם בתשו' דהוא ט"ס ולא מיירי אלא בלא רחב ד', ובראב"ד פירש דהכא פליגי רבנן דהמים של הים צפין על הבור ונראה הכל כמקום אחד ואין היכר מחיצות אבל בבור ביבשה מלא מים אפילו רבנן מודו.

תוד"ה והלכה. בחור מפולש איירי וחוקקין היינו לשויה מקום ד' כדפי' בפ"ק ז', ושם הוכיחו זה מדגבי מזוזה לא אמרי' חוקקין אלא כשלמטה רחב ד' ויש באמצעיתו גובה י' עיי"ש, אבל התוס' בחולין קכו. ד"ה אן חילקו דדוקא במזוזה דכתיב בשעריך בעינן שער חשוב אבל הכא חוקקין אף כשא"י ד'. ובריטב"א בפ"ק כתב דמיירי שיש בפיו רוחב ד' והוא עמוק ד' אלא שקצר בפנים.

תל המתלקט, פרש"י דד"ט בתוך ד"א לא ניחא להילוך ומשא"כ ביותר רחב מזה, דכבר הוי רה"ר ולא מחיצה, ובהגר"ח שם מבואר דלעולם א"י נחשב כמחיצה אחת באורך הד"א אלא מתלקט חלקי המחיצה מכל התל שלבסוף יש כאן ע"י חציצה עשרה וכתב דודאי דל"ש בזה גוד אסיק למשוך מחיצה ללמעלה ומוכיח מזה דעמוד גבוה י' נעשה רה"י אף בלא דנימא גוד אסיק מחיצתא להעלות המחיצות ללמעלה.

תוד"ה והא לא נח. ואין נראה לומר דאתוך ד"א קאי וכו'. ברשב"א ביאר דנקטו דדוקא בנח בתוך ד"א דאי לא נח חייב אף דאפשר לפטור אף בלא נח דנתכוין לזרוק פחות מד' משום דמשמע דכל המשנה בא לפרש דין דמתגלגל וגם דהו"ל ליתני נתכוין לזרוק ב' זורק ד', וע"כ בזורק לתומו ע"ד שתנוח באיזה מקום שתרצה. וצ"ב החילוק שהזכירו התוס' דלמה גבי תוך ד"א לא יחשב הנחה בתוך ג"ט לברייתא דדף צז. דתוך ג' כמונח. וביאר המהרש"א דלעולם אין סברת הברייתא דדף צז. דתוך ג' הוי הנחה גמור אף כשלא עצר החפץ אלא חשיב הנחה רק מדין קלוטה כמי שהונחה וכן משמע ברש"י כאן ד"ה לרבנן ולהכי בתוך ד"א לא אמרינן קלוטה לפטור וכמבואר בתוס' ישנים לעיל ד: על התוד"ה דאמרינן. אלא דעדיין יקשה דהא התוס' עצמם נחלקו על התו"י וכמש"כ בדף ה: בד"ה בשלמא דהקשו למ"ד קלוכ"ה דאין מתחייב זורק ד"א ברה"ר דנימא קלוכ"ה בתוך ד"א ויפטר ותירצו דע"כ הכי גמירי ההלכתא דד"א ברה"ר. וברעק"א תמה לפי"ז דהא לברייתא דדף צז. דתוך ג' כמונח הרי ע"ז ליכא הוכחה מההלכתא ולמה לא נימא כהנחה בתוך ד"א ליפטר. וברש"י ישב דכיון דאמרי' לעיל צו: דכל ד"א ברה"ר הלכתא גמירי לה כולל בזה כל אופני הזריקת ד"א אף בלמטה מג"ט.

תוד"ה אחזתו הרוח. כהתוס' כאן מבואר ברוב הראשונים דרבא וריו"ח וברייתא דהכא דבעו גם בתוך ג"ט הנחה ע"ג משהו פליגי ארב חלקיה וברייתא דדף צז. דתוך ג' חשיב כמונח אף בדרך הילוכו, והר"י והרמב"ם והרא"ש והשו"ע פסקו כרבא וריו"ח דהכא אבל הרמב"ן והר"ח פסקו כרב חלקיה וכ"פ בב"י הגר"א סו"ס שני"ב. ויסוד המחלוקת בפשוטו יל"ב דלרב חלקיה דין ההנחה הוא שיבא החפץ לע"ג מקום ולא בעינן כלל שיעצור מתנועתו ולכן תוך ג' דהוי לבוד לקרקע חשיב הנחה אף באמצע זריקתו, אבל לרבא וריו"ח בעינן גם שיעצור מתנועתו וגם שיבא ע"ג מקום ולכן בעו גם שיבא תוך ג' וגם שיעמוד.

והתוס' הביאו לרש"י דאף המתגלגל על הארץ ממש בעי רבא שיעמוד מתנועתו. וכ"מ להדיא ברש"י ד"ה שנח ע"ג משהו שעמד קצת ואח"כ נתגלגל וה"ה אם אחזתו הרוח באויר ועכבתו וכו' דמשמע דבין באחזתו באויר בין שנתעכב בארץ, אבל ברש"י בע"ב ד"ה מתגלגל כתב דבר שהרוח מגלגלו באויר, ודייקו מינה הרעק"א והאבנ"ז ועוד דלרש"י דוקא באויר בתוך ג"ט לקרקע בעי רבא שיעצור משהו אבל המתגלגל בארץ ממש אף לרבא הוא כמונח. והסברא ביאר הרעק"א דלעולם אף לרבא סגי מה שהחפץ נמצא ע"ג מקום ליחשב מונח אף שלא עצר מתנועתו אלא דבאויר החסרון הוא מדיני לבד דבתוך ג' לא אמרינן לבד אא"כ עוצר מתנועתו. והיינו דאז משתייך למקום שתחתיו ושייך ביה לבד. ויל"ב באופ"א דלעולם בעינן עצירה קצת אלא דבמתגלגל בארץ אף דהוא בתנועה אבל נעצר ע"י הקרקע מליפול ללמטה ויש כאן משהו עצירה ע"י המקום ומשא"כ במתגלגל באויר.

וברש"י במשנה כתב לא שנפל לארץ דא"כ ל"צ למימר אלא שהרוח גלגלתו מהאויר לתוך ד"א. ולכאורה משמע כדביארוהו האחרונים דבארץ אף המתגלגל כמונח אבל זה יקשה דסו"ס אי"ז כ"כ פשיטא, וצ"ב דכונתו למאי דמפרש ריו"ח למשנה בשנח ע"ג משהו דבזה פשיטא דבנח משהו בארץ ממש דהוי הנחה.

והנה לר"ע דקלוטה כהנחה חזינן דל"ב עצירה ליחשב הנחה אמנם אי"ז ראייה דהתם כל ענין ההנחה הוא מצד קליטתו בכלל הרשות והרי הוא לא נד ונע מהרשות אלא תפוס בכללה. אבל ברעק"א הוכיח מדרכי סבר לעיל ה. דזרק לרה"י כמונח דביתא כמאן דמליא ופרש"י כמלא חפצים והרי אף אי חשיב כנמצא על חפצים אבל מתגלגל הוא עליהן ולא עוצר וע"כ דאף בהכי הוי הנחה. ובתוס' לעיל ח: ד"ה לא כתבו דהמתגלגל חבית ד"א ברה"ר או מרה"י לרה"ר חייב דהוי כמגרר זירזא דקני דלא נח כלל והוכיח זה מדאמר"י לעיל צא: בהגונב כיס בשבת דהיה מגרר ויוצא פטור דאיסור שבת וגניבה באין כאחד הרי דחשיב עקירה. וצ"ע לרש"י לפי האחרונים מהגונב כיס ובאמת יל"ע אף לתוס' לרב חלקיה וברייתא דדף צז. דתוך ג' כמונח. ובזה י"ל עפ"י המהרש"א דסברתם משום קלוכ"ה ולא אמרי" קלוטה לפטור.

ולעיל פ. אמרי" לרבא דבמעביר מה"י לרה"ר תוך ג"ט לארץ חשיב הנחה ורק בזורק בעי הנחה ע"ג משהו ופרש"י דבמעביר חשיב הנחה כיון דנח בידו, והנה הרי ידו לא ניח ולרש"י לעיל ג. אף כשגופו באותה רשות. וצ"ב דידו ל"ח מקום הנחה אבל בתוך ג"ט חשיב מקום מצד הארץ אלא דבעינן גם עצירה ולזה מועיל דכלפי ידו נעצר החפץ.

ובתוס' בדף פ. נתקשו דמאן נינהו רבנן דרבא ודלא כברייתא דדף צז. וביארו דהיינו רבי יהודה דעירובין דכשגבוה משהו מהארץ ל"ח הנחה אף בתוך ג' ונתקשו בדף צז: אמרי" דלר"י קלוכ"ה ותי' דהתם כשמתגלגל ברה"ר בארץ ממש ורק אז אמרי" קלוכ"ה, וצ"ב היכן אשכחן קלוכ"ה דוקא בארץ, ויל"ב דהקלוכ"ה לא מהני אלא לגבי דין עצירה דהוי כעצירה אבל ליחשב מקום ל"מ ואף לבד ל"ש כשלא עצר וכסברת הרעק"א ולכן בעי שיתגלגל בארץ. ובתוס' כאן חזרו בהם דלר"י כשרוצה שתנוח אמרי" קלוכ"ה בכל הרשות וכשאין רוצה לא ורבנן דרבא היינו ברייתא דהכא.

והתוס' בעירובין צח: בד"ה נימא בתי' ב' נחלקו על כל הראשונים ונקטו דלעולם לא פליגי רבא וריו"ח אדרב חלקיה וברייתא דצז. אלא דרבא מיירי כשבא החפץ מלמעלה מג' ללמטה מג' ולהכי בעי הנחה ע"ג משהו אבל דצז. מיירי כשהיה תוך ג' משיצא מתחת ידו להכי חשיב כמונח דהא מודה רבא במעביר בתוך ד' דכמונח כדאמר"י בשבת בדף פ. עכת"ד. וצ"ב סברת החילוק בין בא מלמעלה מג' להיה מתחילה בתוך ג' וגם מה רצו ממעביר דהא התם נכנס מלמעלה מג' כדמשמע להדיא שם. ויל"ב עפ"י דהרמב"ן והרשב"א לעיל ד: דלא אמרי" קלוכ"ה אלא בשעת הכניסה לרשות, וא"כ ה"נ יבואר לפי משי"ב המהרש"א דתוך ג' כמונח אף בשעת הילוכו משום קלוכ"ה ולהכי כל שכבר נקלט בכלל הרשות אבל לא היה בתוך ג' דל"ח הנחה מדאינו ע"ג מקום שוב לא יועיל כשנכנס לתוך ג' דכבר אין בו דין קלוכ"ה, אבל אי מיד כשנקלט הוא בתוך ג' מהני קלוכ"ה ליחשב הנחה. ודמייתי ממעביר יתפרש לעולם כשיטת רש"י

שם דמהני המקום שהוא בתוך ג' בצירוף ניח בידו ורק הוכיחו מניה דאף לרבא חשיב תוך ג' כמקום הנחה אי יצטרף לזה חשיבות הנחה.

דף ק ע"ב

לאו היינו מתני' ואריו"ח. ברשב"א נתקשה דמנליה דרבא ידע לדריו"ח, ותירץ דהק' דהו"ל לרבא למימרה על מתני'. ובריטב"א תירץ דקים להו דדריו"ח ידועה ושגורה בביהמ"ד.

אבל האי כיון דסופו לנוח אע"ג דלא נח כמאן דנח דמי קמ"ל. ברמב"ן במלחמות ח. ביאר דבזרק כוורת חשיבה מונחת כשבאה תוך ג' לקרקע אע"ג דלרבא וריו"ח בעינן בתוך ג' הנחה ע"ג משהו שאני הכא דסופה לנוח כאן ולכן מתחיל ההנחה בג"ט לארץ. וברעק"א תמה דהא להדיא אמרין הכא דאף כשסופו לנוח ל"ח הנחה באויר. ובחזו"א ביאר דהכא איירינן בסופו לנוח בהמשך הרשות אבל הרמב"ן מיירי בכוורת שסופה לנוח תחתיה באותו מקום ולהכי חשיבה מונחת כבר מתוך ג' לשם.

וכמה הוא רקק מים פחות מ' טפחים, פרש"י דאכתי רה"ר הוא ולא נעשה כרמלית, מבואר דבגבוהה י"ט הוי כרמלית. אבל בריטב"א פירש דבגבוהה י"ט חולק רשות היחיד לעצמו ולא נפקע ע"י ההילוך וכמו בתל המתלקט דהוי רה"י אף דהולכין עליו. ולרש"י דא"י רשות יל"ע מה נשתנה בגבוהה י"ט דא"י רה"ר, ויל"ב דבאמת אין צורת הרה"ר בתוך מים אלא דכיון דרה"ר הוא עד עשרה סגי מה שע"פ המים הוא ראוי להיות רה"ר דכבר כולו רה"ר אבל בגבוהין המים י"ט ל"ש דתהא רה"ר.

אבל היכא דלא הוי ד' מיפסע פסעי ליה. ולמסקנא דחייב וכן בגודא דגמלא פרש"י דאע"ג דאיכא דמיפסעו פסעי ולא מנחי כרעייהו עלה איכא טובא דעברי עלה. ומשמע דלעולם בעינן שידרסו ממש ובהני נמי יש שדורסין וכ"כ בריטב"א בהדיא. ובשיטה להר"ן נתקשה דא"כ גומא ברה"ר למה לא תיחשב רה"ר דעברי עלה ותירץ דברקק פחות מד' אף דברוחבה פסעי עלה אבל באורך עברי בה ומשא"כ הגומא שאין דורסין בה כלל.

רה"א מוציאין הימנה זיז כ"ש וממלא. ביאר הרשב"א דהוכרח להצריך לכה"פ זיז כ"ש דהא תנן דמן הים לספינה פטור ומשמע פטור אבל אסור וע"כ משום דליכא זיז כ"ש.

תוד"ה עושה מקום ד' וממלא. הנה התוס' נחלקו על רש"י ופי' דבעי' דהזיז עצמו רחב ד"ט שלא יהיו המחיצות לפחות מד'. וצ"ב דאף רש"י פירש דעושה חלל ד' מוקף מחיצות, וצ"ב דהתוס' נחלקו דבעי' שיהיו מחיצות גבוהות י"ט ודלא כרש"י דמחיצות קטנות ולכן פירשו לדידהו דהא דנקט עושה מקום ד' ולא נקט הגובה י' דלא בא לפרש גובה המחיצות אלא שטח הזיז שבו. וכמשמעות שיטתם כאן כתבו ג"כ להדיא בעירובין פז: דבעינן מחיצות י"ט מקיפות דע"ד, וכ"ה בשיטה להר"ן בשם ר"ת, אבל ברשב"א הביא לר"ת דסגי בדף ד"א על ד"א שחקק בו דע"ד טפחים דהכא בספינה מודו רבנן לרחב"ע שהתיר כן התם בגוזזטרא, והרשב"א עצמו נחלק דבספינה הקילו יותר וסגי בדף רחב דע"ד טפחים שחקק בו כ"ש.

תוד"ה גמירי, במג"א סי' רמח ביאר המשך דברי התוס' דבאמת הו"מ לחלק דהתם קאי על עומק הספינה ששוקעת לבתוך המים למטה מ"ט ואילו הכא קאי על גובה שפת הים דממלא מלמעלה מ"ט, ולזה כתבו דה"נ אף הדלי שוקע במים ומ"מ הוא למעלה מ"ט. וכן מבואר כאן ברשב"א.

מיא ארעא סמיכתא, הנה לעיל בע"א אמרי דמיא לא מבטלי מחיצתא וא"כ ע"כ דל"ח כארעא סמיכתא, אמנם באמת ברש"י כאן פירש דכל הים חשיב כרמלית, ומבואר דא"י רק כקרקע אלא יש בו גם חשיבות כקרקע שהרי אפשר להשתמש ע"ג בהפלגת הספינה וגם מעלת אויר שיכול להשתמש בתוכו ולהכי חשיב כולו מקום שימוש. [ועיין ברשב"א שהקשה להיפך על ר"ה דמארעא משחין מדאביי דמיא לא מבטלי מחיצתא. וצ"ב כוונתו]. והנה לכאורה יש להוכיח כן דמיא א"י ממש כארעא סמיכתא מדבאגוז ע"ג מים ל"ח מונח ואי הוי כקרקע ליחשב הנחה אף דנייד לרב חלקיה דדף צו. דתוך ג' חשיב מונח אף בדרך הילוכו. וי"ל דדינא דאגוז רבא קאמר לה ולשיטתו דבעי הנחה ע"ג משהו. אבל באמת י"ל דמייירי אגוז במים שבכלי ולא בקרקע.

תוד"ה ודלמא, פירשו דהחשש שמא הקרקע מוגבה, וצל"ע דהוי אינו מתכוין שאינו פסי"ר שיש שם קרקע, וצל"ב דל"ח א"י כיון שרוצה מילוי המים ממקום זה ורק הוא ספק דהוא כרמלית, ודל"ח מתעסק כנתכון לתלוש נמצא מחובר דהכא יודע שיתכן שזה כרמלית.

דף קא ע"א.

וש"מ כוחו בכרמלית לא גזרו רבנן, פי' בתוס' רי"ד דה"ט כין דאף ברה"ר א"י חייב כשעושה רק בכוחו אלא איסורו מדרבנן ובכרמלית ל"ג.

תוד"ה הני ביציתא דמישן, משה"ק על רש"י דה"נ ליבטיל מדין כרמלית דבעי מקום ד' יישב בריטב"א דכרמלית אף דבעי מקום ד' ל"ב מקום הראוי לשימוש ורק ברה"י בעי, ובשם הרא"ה תירץ עפ"י מה שייסד חידוש דאף במקו"פ לא הותר בו אלא הוצאה והכנסה מרה"ר ומרה"י אבל לטלטל בו יותר מד"א לא מצינו שהותר אפי' במקו"פ. ויל"ב סברתו עפ"י המבואר בראשונים בפ"ק בגדר דמקו"פ שהותר בו הוצאה משום דהוא בטל לרה"ר ולרה"י וא"כ לא נתיר בתוכו יותר מד"א. ומשה"ק דנימא אי בעי מנח מידי ומשתמש, תירצו ברשב"א ובריטב"א דלא אמרי' כן אא"כ יש כבר מקום ד' אלא שאינו ראוי לשימוש משא"כ הכא. ומשה"ק דאיך יועיל גוד אחית מחיצה ללמטה מבחוץ כיון שמבפנים אין מקום ד' ולא ניחא תשמישתיה. בהגר"ח פי"א משבת ביאר דבאמת לרש"י ל"ב כלל קרקע ד' ברה"י אלא מקום ד' וגם שיהא ראוי לשימוש ולזה צ"ל דיועיל דמנח מידי ומשתמש וכל החסרון כאן הוא במחיצה שכיון שאינה מגעת לקרקע ד' הו"ל מחיצה תלויה שאינה מחיצה ולזה מועיל גוד אחית שיורדת עד לארץ ושוב אחרי שאין המחיצה בעצמה תלויה מהני ג"כ לעשות הספינה לרה"י. ועי"ש דביאר דזהו פלוגתא רש"י ור"ח כאן אי בעינן ברה"י קרקע ד' ולשיטתייהו פליגי לעיל ח. בסוגיא דכוורת.

ובקה"י יישב הרש"י במשה"ק התוס' דאי ליכא קרקע ד' ל"ה כרמלית דלעולם יש כאן מקום ד' ע"י חיבור השוליים למטה אלא דכיון דהן המשך דהמחיצות ל"ש שיחשבו מחיצות המתחברות כלפי קרקע, ולהכי מדאינו חסרון אלא במחיצות דהו"ל מחיצה תלויה מהני הגוד אחית דא"י תלויה ושוב יש כאן רה"י מעליא.

ומש"כ התוס' לפיר"ח דל"ג שאין בפחות מג' ד', בתוס' רא"ש יישב הגירסא דאף אי יש ביניהם ג' דהוי פירצה אבל אי בצד סוגרות הנסרים חלל ד' מותר לטלטל שם. ובריטב"א יישב דה"ק דאף אי אין ביניהם ג"ט לא אמרינן לבד אא"כ רוחב הנסרים עצמן ד"ט דהוא קרקע חשוב.

תוד"ה מתקיף, פי' לפי הר"ח דע"י הגו"א רואין דופני ספינה עקומין ומסבבים הנסרים ונמצאו מחוברים ובריטב"א הביא זה מרה"ג וכתב דלא נהירא אלא נקט כמו שהביא מהר"ח דהגו"א ללמטה לאשווי כל המקום רה"י, והיינו דלא מצינו גו"א המתעקם לסגור הקרקע ובתוס' צ"ב בפשוטו דודאי כשאין כאן מקום ורשות ל"ש לייצר מקום ע"י גו"א ורק הכא שיש במקום פירצה מהני לסתום ע"י הגו"א.

ועכ"פ מבואר בתוס' ושאר דלא כר"ח כהריטב"א דל"א הגו"א לאשווי הלמטה בתוך הים רה"י אלא להועיל למחיצה שלמעלה, ובפשוטו היינו כדמבואר בע"ב דל"ח אהל כשנעה במים אא"כ קשורה בשלשלת ברזל. וצל"ע בזה.

תוד"ה ויש בקצר של ג', נתקשו ברש"י דמ"ש מקנה דטרסקל. ובריטב"א יישב דלעולם בעינן רוחב ג' ליחשב בקיעה ובקנה מצטרף לג"ט הבקיעה מצדדיו.

בקיעת דגים ל"ש בקיעה, ובהמשך אמרי' דקל הוא שהקילו במים, וביאר הריטב"א דמסברא מה לי גדים מ"ל דגים. אבל ברש"י כתב דשאני דגים שאין נראין וא"כ צ"ע למה הוצרכו לקולא מיוחדת. והנה בביצתא ובטרסקל לריב"י לא אמרי' הגו"א אלא להחשיב הלמעלה רה"י ולא הלמטה ומשא"כ בגוזזטרא דמהני ללמטה וכדביארו התוס' בד"ה וזרק. וא"כ יל"ב דדל"ח בקיעת דגים כדי להועיל המחיצה תלויה ללמעלה זה משום דאינן נראין אבל הקילו יותר דאפילו ללמטה יועיל גבי גוזזטרא אף שאין ראוי להועיל מדבמקומו אין ניכר המחיצה וניכרין הדגים, וכדפרש"י בע"ב בד"ה אלא במים דהקולא הוא גבי גוזזטרא.

דף קא ע"ב

תוד"ה פשיטא, גזירה שמא יפול החפץ אל הים ומטלטל מרה"י לכרמלית ואתי לאתויי, במהרש"א נתקשה דהרי כל החשש משום דיביאנו ואי"ז מרה"י לכרמלית אלא להיפך, וביאר דהחשש שיוציא קנה ארוך להביאו אליו מהמים והוצאת הקנה הוי מרה"י לכרמלית.

תוד"ה נפסקו נקטו דאיירי בנפסקו בשבת ודלא אמרי' הכא הואיל והותרה הותרה אבל הרא"ש בעירובין כתב דאיירי באמת בנפסקו בחול אבל בנפסקו בשבת הואיל והותרה הותרה.

תוד"ה כי איתימר, בתוס' שלפנינו משמע בשיטת ר"ת וכ"ה ברא"ש דדקאמר ר"נ במחיצה הנעשית במזיד דלטלטל אסור קאי אמחיצה ברה"ר לעשות רה"י אבל בין שתי חצירות לערב שנים מהני בכל אופן, אבל הר"ן הביא לר"ת דחילק באופ"א דר"נ קאי אמחיצה שנעשית בתחילה בשבת אבל כשהיתה כבר מע"ש אלא שנפסקה וחזרה ונפרסה במזיד בשבת שרי. ובבי' הגר"א פסק לחומרא כתרווייהו דלא שרי במזיד אא"כ נפסקה וגם אינה לחצוץ ברה"ר.

תוד"ה קשרה, הביאו לרשב"ם דמיירי גבי קשירת הספינה בחוץ להיות אוהל דהוא רק כשנח לגמרי, ודל"ג חרב ה"ה כחלל, אבל הרמב"ן ושאר הביאו לר"ת שיישב הגירסא דמיירי לגבי חוץ האוהל אבל העברת הטומאה לתחת הספינה הוא ע"י השלשלת ברזל שקשורה בו ומשום דחרב ה"ה כחלל. ועיקר המבואר בר"ת דאמרי' אף באהל חרב כחלל כתב הרמב"ן דיש שנחלקו עליו דל"מ לגבי טומאת אהל.

דף קב ע"א.

לכתא ומיתנא אוגדו בידו. בפשוטו הוא דינא דתנן צא: דעד שיוציא כל הקופה לא חייב דאגד כלי שמיא אגד, אבל ברמב"ם כשהביא דין דהכא הוסיף דרק ביכול למשוך החפץ אצלו ע"י החבל פטור, ואילו דין דקופה הוא משום דהוא חפץ אחד שחלקו בפנים וע"כ דהכא חשיבי ב' חפצים אלא דדין נוסף הוא שכשיכול למשכו אגוד לבפנים.

תוד"ה אלא, נתקשו דל"ל לאשמעי' בחבורה דבנוזר פטור אחרי דכבר אשמעי' בזורק ד"א. והנה בפשוטו יש לחלק דבחבורה נעשית עצם המלאכה רק לבסוף משא"כ בזורק ד"א דכבר התחיל בה. ויתכן דהתוס' הקשו להיפך דנשמע לחבורה דפטור מזורק ד"א.

גמר שיעוריה במזיד. בפשוטו מבואר דבמעביר אף דיש כאן ד"א בשוגג אבל כבר נשלמו הד"א כשחלק מינייהו במזיד נפטור ושוב לא מצטרפין הני ב' אמות לשתיים האחרונות לד"א בשוגג להתחייב. וה"ט דקביעות השלמת המלאכה הוא לפי עצם המלאכה ולא משתנה לפי דרגת חיוב הגברא על ידה אי הוי שוגג או מזיד. ויל"ב באופ"א דכונת הגמ' דל"ח

ידיעה לחצי שיעור אלא לשיעור שלם דאף דהידיעה היא כלפי השגגה והרי רק ב' אמות עשה בשוגג אבל סו"ס השלים להם עוד ב' במזיד והידיעה שלו עליהן הוא גם משנעשו עבירה גמורה.

ועכ"פ צל"ע למה חשיב דגמר שיעוריה דמזיד דהא עדיין לא הניח עד ב' האמות האחרונות וא"כ אכתי לא גמר מלאכתו כשלא הניח, ובשלמא לתוס' צג. ד"ה חד מבואר דעיקר המלאכה היא עצם ההוצאה וההנחה אינה אלא תנאי וא"כ יתיישב קצת. אבל להתוס' דדף ג. ד"ה שניהם דנחלקו ונקטו דההנחה היא מעצם המלאכה צ"ב.

תוד"ה אמר רבא. ל"ג ונחה דמשמע מעצמה כדבפ"ק ה. בזרק חפץ ונח. אבל בתוס' בעירובין צט. ד"ה זרק חילקו דבפ"ק איתא הלך ונח דמשמע מעצמה אבל ונח משמע מדעתו.

תוד"ה והוציאו, דבליעתו הוי הנחה, בתוס' עירובין כ. הביאו לרש"י דההנחה אינה אלא במעיו ודלא כהתוס' כאן ולדידיה לא יקשה משה"ק התוס' דהו"ל למעלה מי'.

ותירוצי התוס' בפשוטו נחלקו דלתי' א' דוקא כשבולעו בגופו בטל לרה"ר דרך גופו ותי' ב' כל שמניח בגופו אף למעלה מי' חשיב כלמטה ברה"ר, והרעק"א תמה מהתוס' לעיל ו. ד"ה התם דנקטו דאף דהעברה בגופו למעלה כלמטה אבל הנחה בעי דוקא ברה"ר. ובאמת דנחלקו בזה הראשונים דהרשב"א והריטב"א בעירובין לג. הביאו לרמבר"י דחשיב אף הנחה בגופו למעלה כלמטה ברה"ר, ושיש חולקין דלהנחה לא אמרינן כן.

מחשבתו משויא ליה מקום. צ"ב דאיך מוכיח מדמהני מחשבתו לאחשובי דרך הוצאה דל"ה כלאחר יד דה"נ יועיל לאחשובי כמקום ד' על ד', וביאר התוס' רי"ד דלא מועיל מחשבתו לאחשובי דרך הוצאה אא"כ הוא במקום שהוא דע"ד ולהכי ע"כ דלפיו מהני ג"כ מחשבתו לאחשובי כדע"ד וממילא גם לאחשובי דרך הוצאה. והנה בתוס' לעיל ד. ד"ה והא בעינן הביאו לר"ת דהמקור למקום דע"ד דכך הרגילות להצניע החפצים ומסתמא כך היה במשכן ולר"י דדרשי' מאל יוציא ממקומו דמקום הוא דע"ד, ולר"ת יל"ב דלהכי כמו דמהני מחשבתו להחשיב דרך הוצאה מדאצלו כך הדרך ה"נ תועיל לאחשובי מקום חשוב להצנעה דאצלו כך הדרך בכה"ג להניח החפץ. ולר"י דבעינן מקומו שהוא דע"ד מבואר דכל מה דבעינן דע"ד להיקרא מקום הוא מצד חשיבות המקום ומדתלוי גברי חשיבות ההוצאה לפי הגברא ה"נ יועיל כשאצלו חשוב האי מקום כמו מקום דע"ד לעלמא.

פרק הבונה

דף קב ע"ב.

תוד"ה הבונה, צריך לתן טעם אמאי תני בונה בתר זריקה, ובתוס' יו"ט תירץ דהתנא נקט למאי דסיים וסמוך להוצאה הוא בונה ומכב"פ ונקט בונה דשכיח טפי. וכע"ז בתוס' רא"ש.

רש"י ד"ה מסתת, מרבע את האבן, בתוס' לעיל עה: ד"ה והמסתת הקשו בהא דהמסתת לא חייב משום מחתך וממחק ותירצו דמיירי כשכבר מרובעת ומסתת ליפותה לעשות בה שרטוטין. ולרש"י כאן דפירש דמרבע יקשה דבגמ' אמרי' עלה דחייב משום בונה או מכב"פ ולא משום מחתך וממחק. ובפשוטו יל"ב דהא הכא תנן המסתת כל שהוא ודוקא בונה ומכב"פ חיוביהו בכ"ש משא"כ מחתך וממחק דיש להן שיעור.

תוד"ה מכה בפטיש, הקשו על רש"י דבמשכן ל"ה בנין אבנים, ובתוס' יו"ט תירץ לרש"י דאיה"נ דהתנא לא איירי מהו האב דמכב"פ אלא החיובין הרגילים בבנין.

כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת, פרש"י שיש מתקיימת כיו"ב ואין מוסיף עליה. היינו דאי לכו"ע אין מקיימין כן אלא מוסיפין לא חייב, והנה ברש"י לקמן קג: ד"ה שם כתב דהאורג ב' חוטין חייב שאין אדם אורג הכל ביום א' אלא כדי קיום שלא יסתר מאליו, ומבוי דאין מקיימין כן אלא מוסיפין לאח"ז מ"מ מתחייב כשהוא כדי קיום. ויל"ב דלרש"י המשנה כאן לא קאי על כל המלאכות אלא על מכב"פ דבעינן גמר מלאכה אף כשאצלו אינו גמ"מ אלא אצל אחרים. וכן משמע מדמפרש בגמ' קג. זה הכלל לאתויי חק קפיזא בקבא דחיובו בפשוטו משום מכב"פ [עכ"פ לרש"י דאין בנין בכלים כלל] וע"ז אמרי' דכיון דאצל אחרים מתקיימת בלא להוסיף חשיב מכב"פ אף דדעתו להוסיף. אבל בפסקי הרי"ד נחלק על רש"י בפירוש המשנה דא"צ שיהיו אחרים מקיימין כן אלא סגי שהיא התחלת מלאכה המתקיימת ואינה מתקלקלת עכ"פ בשבת.

וברמב"ם כתב בפ"ט הי"ג דבעינן מלאכה של קיימא להתחייב, ופירשו המ"מ דזהו משנתינו דבעינן מלאכתו מתקיימת בשבת, והיינו דלא פירש למתני' גבי גמר המלאכה כרש"י אלא גבי קיומה כמו שהיא. ובשעה"צ סי' ש"ג אות ס"ח כתב דמשמע מהרמב"ם ומהמשנה דהשיעור דבעינן שתתקיים הוא למשך השבת, אבל לפי מש"פ רש"י דבשבת דקתני אעושה המלאכה קאי א"כ בעינן מתקיימת תמיד. וצ"ב מה הוכיח מרש"י אחרי דלרש"י לא מתפרשת המשנה כהרמב"ם על קיומה כמו שהיא אלא כלפי הגמר שלה.

תוד"ה כל שהוא, פירשו דהוצרכנו דהוה במשכן דס"ד דל"ח בנין כ"ש אבל מוציא עיטרן ופילפלת כ"ש סברא הוא דמיחייב, הנה גבי עיטרן ופילפלת כ"ש נמי מפרשינן בדף צ. דכ"ש למאי חזיא עיי"ש, אלא כונת התוס' דהכא גם הוצרכנו דהוה במשכן בנין כ"ש מלבד דחשיב לאינשי ובזה פי' משום דל"ח בנין כ"ש, ובפשוטו כונתם וכן משמע בריטב"א והר"ן דס"ד דא"צ בכלל שם בונה ובזה שאני מהוצאה דאף בכ"ש הרי ודאי דסו"ס הוציא אלא דלא חשוב לאינשי ולזה סגי דבעיטרן ופילפלת חשיב כ"ש לאינשי, ואילו הכא אף אי חשוב בנין כ"ש לאינשי, אבל יתכן דא"צ בכלל שם המלאכה, ולזה מייתי ממשכן דאף כ"ש בכלל המלאכה, וה"נ יבואר לאידך גיסא דלא סגי מה דבמשכן הוי בונה בכ"ש אי כהיום א"צ חשיב לאינשי דהא בעינן ג"כ שיעור חשוב ולזה מייתי נמי דחשיב כ"ש לאינשי.

והנה בגמ' מייתי על גומא כ"ש דהוה במשכן ודחשיב לעני דחי דל"ה במשכן ומפרש דפטפט כ"ש חשיב לעני וה"נ הוה במשכן ודחי דל"ה במשכן ומסיק מסתימת נקב כ"ש דחשיב לבעה"ב וה"נ הוה במשכן, וצ"ב דאחרי דכבר מפרש דמצינו בונה כ"ש דחשיב לאינשי גבי גומא ולא דחי אלא דל"ה במשכן שוב א"צ לאסוקי בפיטפוט וסתימת נקב אלא דהוה במשכן ולמה לי דיש בהן חשיבות כ"ש לאינשי. ויל"ב דהבונה דהוה במשכן הוא האב והשאר תולדות ולא מהני מה דבתלדות משכח"ל דחשיב כ"ש לאינשי אי בהאב לא משכח"ל. אבל יל"ד בזה אי כה"ג חשיב תולדות או אב ממש

דכולהו אופני בנין נינהו. ויל"ב באופ"א לפי מש"ב התוס' לעיל צו: ד"ה ולרבי דבעין במלאכות שיהיו במשכן ושיהיו חשובות ואי לא"ה לא ילפינן ממשכן וא"כ בעי לאשכוחי בכל אופן דמשכחת במשכן דה"נ הוא חשיב לאינשי.

רש"י ד"ה בבירתו, שהוא אוכל ושוכב מקפיד על חור קטן וסותמו. וצל"ע א"כ הסותם חור בשאר בנין שאינו בירתו לא יתחייב, וצל"ב דאחרי דכבר אשכחן דחשיב בונה בכ"ש באיזה אופן ממילא חשוב בכל דוכתי.

תוד"ה ה"ג המצדד, פירשו דהוי בונה ולא מכב"פ דבתתאה ל"ש מכב"פ, אבל הרמב"ם כתב דחיובו משום מכב"פ, וצל"ב דאף בתתאה הוי גמ"מ כלפי האי אבן וכמו מסתת האבן דאף שאינה האבן האחרונה בבנין הוי מכב"פ, ולהתוס' שאני בנין האבן דכל תיקונו הוא כלפי בניית הכותל שעל ידו והרי לא נגמ"מ, והא דלהרמב"ם ל"ח בונה ביאר במרכה"מ דס"ל דאין בונה בלא חיבור של טיט.

תוד"ה ולטעמין. ולי"ג ר' יוסי. בהג' הגר"א מבואר דגרסינן לדרי"י אבל לא על האי דינא דמעלה האבן אלא ארישא דא' נתן האבן וא' הטיט דלר"י חייבין שניהם. אבל ברש"י ד"ה עילאה מבואר דגריס לה ושבאמת ההלכה דמסקינן בעילאה בהנחה בעלמא קאי כר"י. וכ"כ הרמב"ן. ובריטב"א פירש דאמצעיתא פליג וההלכה אזיל כרבנן. ובראשונים פירשו דכולה ברייתא ר' יוסי היא.

מסתת רב אמר משום בונה. הנה התוס' והראשונים נתקשו על שופתא בקופינא דבסמוך דאין בנין בכלים אבל על מסתת לא נתקשו, וצל"ב עפ"י דהמאירי כאן שכתב דכיון דמסתת לצורך בנין כבנין חשוב. אמנם בריטב"א מבואר דלא סבר כן דנקט דסתימת הנקב בקרש המשכן אי הוי תלוש אין דינו כקרקע אף דעומד להיבנות בקרקע. וצל"ב כהשיטה להר"ן לעיל עה: בשם י"מ דמסתת מיירי לאחר שכבר שיקעו בבנין, ואף דריהטת הסוגיא ל"מ דמיירי דוקא בכה"ג אבל מיושב למה לא נתקשו הראשונים דוקא בזה.

וצריכא דאי אשמעינן קמייתא וכו', מבואר דיסוד פלוגתתם בהני ג' הוא אחד ורק יש צריכותא לכולם ובהמשך בריש דף קג. נקיט הגמרא מסברא דהקודח כ"ש דתנן דחייב הוא ג"כ תלוי בפלוגתתם דרב ושמואל אי בונה או מכב"פ, ומבואר בתוס' שם ד"ה בשלמא דיסוד פלוגתייהו על בנין כל דהו אי חשיב בונה. והנה זה מבואר מאידך בריש שמעתין דהחופר גומא והעושה פטפוט והסותם נקב בבנין אפילו כ"ש חשיב בונה לכו"ע. ובפשוטו צל"ב דהנהו הוו ממש בונה דעושה מבנה בחפירתו או בפטפוט או בסתימה, אבל הני הן תיקוני בנין ולא עשיית מבנה בקרקע דמסתת וקודח הוא הכשר לבנין ושופתא בקופינא אינו מבנה, ונקב בלול מבוי בתוד"ה לול דאינו פתח מדאינו להכניס ולהוציא והוא רק מועיל לשימוש בתוכו בלא חשיבות כחלק הבנין.

תוד"ה האי מאן. שיטת התוס' דבחיזוק ואומנות יש בנין בכלים כמו הכא ובמיטת טרסיים וקנה מנורה לעיל מז. ובתוס' לעיל עד: ד"ה חביתא מבואר באופ"א דבעשיית כל הכלי יש בנין בכלים, ובאמת מיטת טרסיים וקנה מנורה דדף מז. אינו משום בונה אלא מכב"פ וכשיטת רש"י שם. וכע"ז בכל הראשונים כאן דבעשיית גוף הכלי יש בנין בכלים והראשונים הוסיפו דכה"ג אי"ז בנין בכלים אלא בנין כלים. ושיטת רש"י עד: ד"ה ואי חייטיה ובדף מז. ד"ה חייב דאין כלל בנין בכלים בכל אופן. ולדידיה יקשה משיטת רב בשמעתין, וביאר הגר"א בסי' ש"ד ס"א דלרש"י צל"ב כשיטת הר"ח כאן דרב סובר דיש בנין בכלים וזהו באמת הפלוגתא דרב ושמואל בשופתא בקופינא אי יש בנין בכלים. והנה הרש"י בדף מז. קאי על הא דרב ושמואל מחייבי חטאת במיטת טרסיים ופירש דלאו משום בונה דאין בנין בכלים, וצל"ב דכונת רש"י על שמואל ולא על רב.

ושיטת היראים דלעולם אף לרב אין בנין בכלים ובכל אופן, והכא דקאמר רב דשופתא בקופינא משום בונה אין כונתו דחייב משום בונה אלא דפעולתו בונה וממילא אינה מכב"פ שענין מכב"פ הוא הגמר לאחר שכבר נבנה עצם הדבר, ומדהכא חשיב לרב בניית הכלי מיפטר לגמרי, ולשמואל חשיב מכב"פ וחייב. והנה לעיל במיטת טרסיים אמרי' דלרב

חייב וע"כ אי"ז משום בונה אלא מכב"פ, וצל"ב דהתם אין תקיעת חלקי המיטה בניית הדבר מדעשויה להתחבר ולהתפרק וחשיב הפעולה הגומרת לאחר יצירת עצם הכלי, משא"כ בשופתא בקופינא דחיבורו הוא מעצם עשייתו לכלי לרב.

והנה עיקר חילוק התוס' והראשונים צ"ב דמנ"פ אי המלאכה דבונה הוא דוקא בקרקע ולא בכלים מה נשתנה באומנות או בעשיית כל הכלי דחשיב בונה. ויל"ב עפ"י מה שייסדו התפא"י ועוד אחרונים דהכלל דתולדות המלאכות הוא כשהן דומין לאב או בפעולה או בתוצאה, וכגון המשקה תולדה דזורע אף דאי"ז אותה פעולה אבל מביא לתוצאה דאצמוחי פירא ומאיך מגבן תולדת בונה דאי"ז בנין כלל אבל העשיה חשובה כפעולה דבונה. וה"נ יבואר דאב דבונה הוא בניית מבנה בקרקע באומנות ובאופן שבונה כל המבנה אבל גם כשבונה בקרקע שלא באומנות ורק תיקון מבנה חייב ג"כ מדדומה בתוצאה שעושה בנין ומאיך בכלים אי"ז נחשב תוצאה דמבנה אבל כשעושה זה באומנות או ביצירת דבר שלם חשיב פעולת בונה.

ושיטת הריטב"א כעין הראשונים אלא דמבואר בדבריו דאי"ז עשיית כל הכלי אלא עשיית דבר חדש ולהכי נקט דסתמית נקב בקרש תלוש דחשיב בנין בכלים חייב וכן בנקב בלול תרנגולים תלוש חייב. ובבעל המאור חילק דאין בנין בכלים דוקא בשני כלים אבל בכלי אחד יש בנין, ומשמע כונתו דכשנשאין לאחר החיבור ב' כלים אי"ז בונה אבל כשנעשין לכלי א' חשיב בונה.

וברשב"א הביא ירושלמי מה בונה היה במשכן שהיו נותנין הקדשים על האדנים ופריך הדא אמרה בנין ע"ג כלים בנין ומשני אדנים קרקע הן, והקשו למה לא יליף מנתינת האדנים עצמן על הקרקע דהא בשמעתין אמרי' דהמצדד את האבן חייב דבשורה התחתונה חייב בלא טיט, ובשלמא לרמב"ם דחיובו משום מכב"פ אי"ז אבל להתוס' דחיובו משום בונה יקשה, ועוד צל"ע למה לא יליף מעשיית הכלים עצמן שהיה עשיית כל הכלי ובחיזוק ואומנות, ויל"ב עפ"י משנת"ב דעשיית כלים אי"ז האב דבונה מדאינו בקרקע וה"נ להיפך בסידור האדנים הרי אינו חיבור אלא הנחה וכה"ג בכלים ל"ח בונה ורק בקרקע מדנעשה ע"י מבנה ולהכי לא יליף אלא מחיבור דקרשים לאדנים.

ובעיקר פלוגתיהו דרב ושמואל בשנות אליהו על המשניות להגר"א נקט דלתרוייהו חייב משום מכב"פ אלא דפליגי אי חייב גם משום בונה והוכיח זה מדאמרי' דהעושה נקב שאי"ז דרך בנין אימא מודה ליה רב לשמואל הרי דלא פליג אלא במה שמוסיף חיוב דבונה. אבל בפיר"ח כאן מפורש דלרב חייב רק משום בונה ולשמואל רק משום מכב"פ. ויל"ב דאי"ז ב' מחלוקות נפרדות בגדרי בונה ובגדרי מכב"פ, אלא ע"ד היראים דאי הוי בונה ממילא אי"ז מכב"פ ולרב דחשיבי כל הני בונה אי"ז מכב"פ שענינו לאחר הבניה ולשמואל חשיב כהגמ"מ שלאחר הבניה, ובזה יתיישב משה"ק הגר"א דאמרי' דאימא מודה ליה לשמואל. דבאמת אי אי"ז בונה ממילא הוי מכב"פ.

בא"ד, גבי נתנו במגדל מיירי דקטריה במיתנא דבע"א יש בנין וסתירה בכלים, היינו דכיון דבאומנות יש בנין בכלים ממילא יש גם סותר ככה"ג, אבל בתוס' לקמן קמו. ד"ה שובר מבואר דאין סתירה בכלים ולא אסרו שבירת חבית אלא משום שמא יתכוין לעשות פתח נאה, וצל"ע מ"ש סותר מבונה, ויל"ב כמש"כ התוס' רי"ד בעירובין לה. דאיה"נ דכשם שיש בונה בכלים באומנות ה"נ בסותר אבל דוקא סתירה באומנות כהוצאת מסמרים וכיו"ב אבל שבירת כל הכלי אי"ז אומנות. וסברת פלוגתתם יל"ב דלהתור"י דלהתוס' קמו. הגדר דהבניה באומנות חשיב פעולת בונה וה"נ כשיסתור בעי פעולה באומנות אבל לתוס' דידן ענינו דכשנבנה הכלי באומנות מחשיב להכלי כבנין בקרקע וממילא יש בו ג"כ סותר בכל גווני.

תוד"ה לול. פירשו דלשמואל ל"ח פתח להכניס ולהוציא, והנה לקמן קמו. איירינן גבי עשיית פתח בחבית ואמרי' דפתח שאינו להכניס ולהוציא ל"ח פתח אלא דגזרו משום עשיית נקב בלול של תרנגולים דהוא להכניס ולהוציא וחייב עליו. וכתב המהרש"א דצ"ל להתוס' דשמואל פליג אסוגיא דהתם, אבל במהרש"ל פירש דהתם הא איירינן גבי

מכב"פ דחייב רק על פתח העשוי להכניס ולהוציא וה"נ סבר שמואל דחייב משום מכב"פ ורק לגבי בונה קאמר דל"ח פתח דלהכניס ולהוציא אלא כל דהו. ול"ח על בונה בכל דהו.

דף קג ע"א.

הקודח כ"ש. קאי על המשנה ופרש"י במשנה דמיירי בכותל, אבל התוס' רי"ד פירש דבקרקע לכו"ע חשיב בונה דאטו בונה באבנים בלחוד משמע אלא הכא מיירי בקודח בתלוש וגם הקודח במסמר לתלות עליו מתפרש לדידה בשחברו בתלוש.

דבזעא ברמצא דפרזלא ושבקה בגווייה. צל"ע דאף אי קודח חור למלאת ל"ח לשמואל בונה מדאי"ז מבנה אבל נעיצת מסמר מאי שנא מעשיית פטפוט לכירה וכיו"ב דחשיב בונה וה"נ הרי מוסיף על הבנין מסמר. והנה פירוש הקודח פרש"י נוקב כדי למלאת, וצל"ע מדמסיק דחיובו אמסמר שנעץ דא"כ אף דיש בזה ג"כ קדיחה אבל אין חיובו על הקדיחה דאינה גמ"מ אלא על המסמר שנעץ ומהו דתנן הקודח, ויל"ב דלעולם חיובו על קדיחת הנקב ומשום דבכה"ג שישאיר המסמר אי"ז מחוסר עוד מלאכה אחרי הקדיחה ושוב הו"ל הקדיחה עצמה גמ"מ וחייב משום מכב"פ. ולפי"ז יבואר דלעולם יתכן דעל המסמר חייב משום בונה אבל על הקדיחה משום מכב"פ.

דחק קפיזא בקבא, פרש"י שחקק שלש לוגין בגולם הראוי לחוק קב דאע"פ שעתיד להוסיף יש מקיימין כן, והנה זה ניחא לרש"י אבל להרמב"ם דכונת המשנה דמה שעשה מתקיים ולא יתבטל מה שייד לזה מה דיש שמוסיפין עליו, אמנם באמת בר"ח ושאר פירשו דהכא קאי על סימון קוים למידה בתוך הכלי דאתי לרבווי דאף על דבר כזה מתחייב משום מכב"פ.

אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו שכן מהדדי טסי משכן עושין כן, לרש"י הדרינן ממה דאמרי רבה ור"י דמאמן ידיו אלא המלאכה שמחליק הקורנס שלא יבקע הטס. אבל הרשב"א ושאר פירשו דלעולם קיימין כדרכה ור"י דמשום שמאמן את ידיו ולא דמי לחזא אומנתא דכאן עשה מלאכה ממש לאמן ידיו ושכן היה במשכן.

החורש כ"ש המנכש והמקרסם והמזרד כ"ש, הנה במו"ק ב: פליגי רבה ור"י אי מנכש משום זורע דלצמוחי פירא אתי או משום חורש דלרפויי ארעא הוא, ומדתנן לה בהדי חורש משמע לכאורה דמשום חורש, אמנם המקרסם והמזרד פרש"י שקוצץ מהאילן והני ודאי ל"ש לארעא ואינו אלא מצמיח פירי, וע"כ דמשום זורע הוא וכ"כ כאן הרמב"ם בפיהמ"ש דמשום זורע נינהו, וע"כ דאף דתני לה לאחר חורש אבל חיובו משום זורע וכמו לעיל דתני מכב"פ בהדי בונה. והנה ברש"י בדף עג. ד"ה האופה משמע דשיעור חיוב דהזורע בכגורגרת, וקשה מהכא דמחייב בכ"ש, אבל יל"ב דכיון דמהות הזורע הוא האצמוחי פירא שעושה גם שיעורו כשעושה שיצמח לפחות כגורגרת וה"נ מתקן האילן להצמיח כגורגרת.

המלקט עצים אם לתקן כ"ש, רש"י פירש דקצצו מהמחובר, אבל ברמב"ם בפיהמ"ש משמע דבליקט מהתלוש שע"ג הקרקע ומחייב לה כשמתכוין לעשבים משום מעמר, ובפשוטו להכי פירש כן דהא אם להיסק דקתני מיירי ביבשין כדפרש"י ולא מצוי כן במחוברין. ולרש"י צל"ב דמחוברין דאף ביבשו חייב התולש משום קוצר כדאמרי' בחולין. ברמב"ן לקמן בדף קיא. נקט בתחילה דבאמת אין שום מלאכה ביפוי הקרקע ע"י ליקוט העשבים ורק חיובו משום קוצר אלא דאף דשיעור קוצר בגורגרות יתחייב בכה"ג בכ"ש כיון שנחשב אצלו דע"ז מתייפה הקרקע ולבסוף מסיק עפ"י התוספתא דחיובו משום חורש. וצ"ב סברתו איך חשיבות תיקון הקרקע יועיל להחשיב הדבר הנקצר. ויל"ב דא"כ חשיבות בדבר הנקצר אלא בפעולת הקצירה דהגברא וסגי אף כשחשוב מצד אחר, אבל לא מסתבר, ויל"ב דדרך בני"א שכשהוא חשוב מצד יפוי הקרקע כבר חשוב להו אגב זה גם הדבר הנקצר.

חזי לביזרא דקרא, פרש"י דלענין חרישה כל גומא וגומא עבדין לה באנפי נפשה, מבואר דאף דאין דרך לחרוש רק גומא א' אלא עושה עוד גומות אבל מדעומדת האי גומא בפני"ע חשיבה מלאכה בפני"ע.

דכוותה גבי משכן ראוי לקלח סממנין. צל"ע דהא לעיל קב. גבי בונה שעשו במשכן פטפט ליורה קטנה דסממנין מסקינן דאין עניות במקום עשירות וא"כ ה"נ למה זרעו רק קלח א', ולא משמע דלעולם זרעו הרבה אבל כל א' באנפי נפשה דדוקא בביזרא דקרא אמרי' כן. ויל"ב דהנה בראשונים הקשו דאיך חרשו לסממנין במדבר שאינו מקום זרע והתוס' הביאו מהמדרש דכשהיו ישראל במדבר היה מצמית, אבל אחרים פירשו דכמו שנטעו במצרים ארזים למשכן ה"נ זרעו סממנין למשכן וג"ז חשיב כמלאכת המשכן, וא"כ יתיישב שפיר דהאי זריעה וחרישה עשו באמת במקום עניות ורק הצביעה שלאחמ"כ עשו במקום עשירות.

אטו כולחו לאו ליפות את הקרקע נינהו, בתורי"ד נתקשה דהו"מ למיפרך כן אמתני' דמחלק אם לתקן או לא. וביאר דבמתני' דאקדים אם לתקן בכ"ש יתפרש דה"ק אם רק לתקן חייב א' בכ"ש ואם גם להיסק וכו' יתחייב שנים כשיש בו שיעור, ורק בברייתא דקתני לה לבסוף משמע דבלהיסק לא יתחייב כלל משום היפוי. אבל בתוד"ה באגם מבואר דפירשו לפי מסקנא את המשנה בשא"י"צ יפוי. וע"כ דלא כתורי"ד.

תוד"ה לא צריכא. שיטת הערוך מבואר דבלא ניחא ליה ל"ח כלל פסי"ר ושרי משום אי"מ ולא משום משאצ"ל"ג דהא הוכיח שיטתו מזילוף יין ע"ג האישים דאיסור משום לא תכבה דאש המזבח ול"ש ביה היתר דמשאצ"ל"ג שאינו אלא בשבת אלא דדבר שאינו מתכוין שהוא בכה"ת. והתוס' דנחלקו סברי דחשיב פסי"ר ודמ"מ פטור הוא משום משאצ"ל"ג, וכמפורש בתוד"ה בארעא. אבל התוס' בכתובות דף ו. ד"ה האי שנחלקו ג"כ על הערוך וס"ל דאסור מדרבנן, מ"מ מבואר בדבריהם דמודו דא"י"ז פסי"ר ומיפטר מדאורייתא משום דבר שא"י"מ דתירצו גבי זילוף יין אמזבח דמצוה שאני [ודלא כהתוס' כאן דתירצו דמיירי שא"י"ז פסי"ר] והיינו דלהכי הותר האיסור דרבנן, וא"כ ע"כ דלא מיפטר משום משאצ"ל"ג דזה ל"ש במזבח. והקוב"ש נתקשה דא"כ דמודו דא"י"ז פסי"ר מנלן להמציא בזה איסור דרבנן, ובפשוטו משמע דכיון דמהמעשה מוכרח שיצא עבירה וכל פטורו משום חסרון כונה ראוי לאסרו כדאשכחן דאסרו בשבת משאצ"ל"ג.

ובשיטה להר"ן בשם הרא"ה פירש לשמעתין ביסוד מחודש דכיון דהוי ב' מלאכות דלקיטה ודיפוי הקרקע שבנתכוין לשניהם חייב שתים כדאמרי' בירושלמי, הלכך כיון דלא מכוין אלא לאחת ולא ניח"ל בשניה ל"ח מלאכה לכו"ע.

רש"י ד"ה בין משם אחד, שניהן אלפין, וכ"כ הרע"ב. וברעק"א ביאר דאף דבברייתא בגמרא לא מצינו שיטה כזו אלא או כשכתב שש או שם גג וכיו"ב שהן תיבה עם משמעות. מ"מ משמע ליה לרש"י דתנא דמתניתין פליג דשם אחד אתי לרבות כל גווני אפי' ב' אלפין. אבל הביאווה"ל סי' ש"מ ביאר בשיטת רש"י דלא כרעק"א דלכולהו תנאי חייב בב' אלפין כשנתכוין לכך ולא פליגי אלא בשנתכוין לתיבה גדולה דבזה כיון דנתכוין לתיבה עם משמעות לא מחייב אא"כ כתב שם או אפי' שש לכל חד כדאית ליה. ולהרעק"א בפשוטו יוצא דפליגי התנאים בגדר המלאכה דכותב אי ענינה כשכותב תיבה או כשכותב ב' אותיות ואילו לביאווה"ל לכו"ע סגי באותיות, אמנם צל"ע לכו"ע דהנה תנן במשנה קד. דבכתב ב' אותיות שאין נהגין זה עם זה פטור הרי דבעינן תיבה אחת, ויל"ב דבגמרא בע"ב ס"ד דלר"ש חייב ב' אלפין דאיתא בגלוטרי בעלמא היינו קמיעין, וא"כ י"ל דמה"ט חשיב לתנא דמתני' כתיבה. דהנה מקור המלאכה דכותב במשכן מבואר במשנתנו שכתבו על הקרשים ב' אותיות לזווגן, ולפ"ז יל"ב דלעולם כל שמשתייך אות זו לזו אף לא מצד דהווי תיבה אלא מאיזה טעם שיהא חשיב להתחייב.

רש"י ד"ה משתי סמניות, אחת בדיו ואחת בסיקרא, אבל הרשב"א והריטב"א נחלקו דההיא בבא איירי רק בתוכן האותיות והמשנה הבאה בצבעי האותיות, ופירשו בשם הגאונים דסמניות היינו שאינן אותיות נקראות בכתב אלא לסמנין כנונין הפוכין בפרשת ויהיו בנסוע.

רש"י ד"ה בכל לשון, של כל כתבים וגופן של כל אומה ואומה, ברמ"א סי' ש"ו סי"א פסק דלכתוב בשבת בכתב לעז הוא רק מדרבנן, ומקורו מהא"ז וההג"מ בשם רבינו יואל דרק אשורית או יוני חשיב כתב מדאורייתא, והא דקתני בכל לשון פירש הפמ"ג דקאי על השפה ולא על צורת האותיות דכל לשון אלא דהני, והוציא זה מהירושלמי, ובביאור"ל שם האריך לחלוק דברש"י כאן וכל הראשונים מפורש להיפך והא דיש ראשונים לקמן דבכתב בלא תגין פטור בשבת היינו כשכתב בכתב סת"ם דזה אין דרך הכתב אלא בתגין אבל בשאר כתב חייב כמס"כ הר"ן דבכל שבעים לשון חייב.

רי"א לא חייבו ב' אותיות אלא משום רושם, מבואר ברש"י דאתא ר"י למימר דאפילו רשם ב' רשימות חייב, וא"כ לדקיי"ל כרבנן לא יתחייב בזה, אבל ברמב"ם פ"א הי"ז כתב דתולדת כותב הוא הרושם רשמים וצורות בכותל, ומבואר דאף לדין יש חיוב דרושם וכתב המ"מ דהרמב"ם בפיהמ"ש פירש דשיטת ר"י דרושם הוא אב בפנ"ע מלבד אב דכותב ואילו לדין אינו אלא תולדה דכותב. והרמב"ם מוסיף דהנפק"מ בין ר"י לרבנן הוא כשכתב כתיבה וגם אותיות אי חייב ב' או א', ובביאור"ל סי' ש"מ ס"ה ד"ה מותר הביאו ותמה דהא ר"י מחייב אפי' בב' שריטות כמפורש בבריתא ומשמע בבריתא דלרבנן פטור בזה, ועוד דהא הרמב"ם פסק דרק כשכתב תודה כמו שש גג וכיו"ב חייב ולהמ"מ יתחייב בכל אופן משום רושם, ולזה ביאר דמה דהרמב"ם מחייב רושם הוא דוקא ברשמים שדרך הציירים לרשום בכותל וכדלא הזכיר הרמב"ם סתם שריטות. ולדידה מש"כ בפיהמ"ש דבכתב וגם רשם דרק לר"י חייב ב' ולרבנן חייב אחת אין כונתו משום דהרישום הוי תולדה דכותב אלא דאין חייב כלל על הרישום לרבנן. אמנם לשון הרמב"ם בפיהמ"ש משמע יותר כהמ"מ, עיי"ש.

ואיך שיהיה מש"כ הרמב"ם דלר"י כשכתב כתיבה וגם ב' אותיות חייב ב' משום כותב ומשום רושם מבואר דלר"י רק מה שכתב התיבה חשיב כותב אבל ב' האותיות שאין להם משמעות ל"ח כותב ומתחלק לב' חיובים, אלא דברמב"ם הזכיר שם כשכותב על קרש י"א עד י"ט הוי רושם וצ"ע דבשלמא י"א אינה תיבה אבל י"ד או י"ט הוי תיבה וכדכתיב ויט משה את ידו, ויל"ב עפ"י הר"ח כאן דלר"י כשמכוין לרשום הוי רושם וא"כ ה"נ תלוי בכונתו. והגדר אי כונתו לרושם או לכותב בפשוטו יל"ב דרושם ענינו לסמן את החפץ שתחתיו כמו בקרשי המשכן ומשא"כ כותב ענינו לתוכן שכתב והקרש תחתיו רק לתפוס האותיות שלא יהיו פורחות באויר.

ומבואר ברמב"ם דר"י דילף מהכתיבה דקרשים לרושם יש לו עוד אב דכותב וא"כ היה במשכן עוד כתיבה מלבד בקרשים ובדבר"י הביא בשם יסל"מ דילף מכתובה על אבני האפוד ועל הציץ, אבל הדבר"י נחלק דעשיית בגדי כהונה אי"ז מכלל מלאכת המשכן, וילה"ע מרש"י צב. ד"ה שכן שהביא מהירושלמי דילפי' ממשא אלעזר לקטורת ולחביתין דחשיב הוצאה כשמוציא בחיקו וכתופו, וא"כ ה"ה לבג"כ דהוה הכשר העבודה, וילד"ח. והדבר"י עצמו פירש דהוה רושמינ רשימות לידע דרך המלאכות וכיו"ב, וחידש דגם זה בכלל מלאכת המשכן.

רש"י ד"ה מצינו שם קטן, הא אתא ר"י לאשמעינן דאע"ג שלא נגמ"מ שנתכוין וכו'. צ"ע מכאן לרעק"א דת"ק ור"י פליגי בעיקר גדר דכותב דלת"ק חייב בב' אלפינ ולר"י רק בשם וכיו"ב שהוא תיבה ואילו ברש"י מבואר דכל מה דאשמעי' ר"י דל"ב שנגמרה מה שנתכוין. ובפשוטו זהו כוונת הביאור"ל שכתב דמשמע ברש"י בכל הסוגיא דלא פליגי אלא בנתכוין לתיבה גדולה.

בשולט בשתי ידי, פ"י הריטב"א דאף אי האחת העיקרית ושולט בה יותר נמי חייב בשתייהן. הא מני ר"י היא דאמר לא חייבו ב' אותיות אלא משום רושם, פרש"י דבשמאלו רושם מיהא הוה, בדברי יחזקאל נתקשה דאף דדרך רישום בעלמא הוא אף בשמאל אבל לכתוב הדרך בימין וא"כ אף אי חיובו ארושם אבל האי רישומה דרכה בימין. ולזה ביאר דהכא מייירי כשכתב האותיות לשם רישום ולא לשם כתיבה ולהכי דרכו בימין אלא

דלרבנן לא חשיב דרכו מדאין לזה שם מלאכה מצד הרישום אלא מצד הכתיבה שדרכה בימין. אמנם ריהטת המשנה והסוגיא משמע דקאי על כתיבה רגילה, ויל"ד דבכל כתיבה יש גם רישום ומתכוין הוא גם לרישום דבכלל מאתיים מנה, וכלפי מלאכה זו שנתכוין דסגי ליה בשמאלו כך דרכה. ויל"ד במי ששולט בב' ידיו בסתם כתיבה אבל לאשורית אי"א לו אלא בימין והוא כתב בשבת אשורית בשמאל דיל"ד דאף דבאופן זה אי"ז דרכו אבל לא גרע מסתם כתב.

דף קג ע"ב

רי"א אפי' לא כתב אלא ב' אותיות והן שם א' חייב כגון שש תת וכו'. בפשוטו סברת ת"ק דפטור בכה"ג דאי"ז תיבה חשובה כשאין מורכבת מב' אותיות, וצ"ב דסו"ס יש כאן מלאכה גמורה של אותיות ושל תיבה ולמה צריך יותר מזה, ויל"ב דבעינן דומיא דמשכן שזיווגו הקרשים ע"י אותיות שונות, והנה ברמב"ם פסק דחייב כשכתב שש תת וכו' והיינו דבב' אלפין פטור דבעינן תיבה עם משמעות, אבל במאירי כתב וכן נקט בביאורה"ל דכל מה דבעי דוקא תיבה הוא כשכותב באותם אותיות אבל בכותב ב' אותיות שונות חייב אף כשאין תיבה, וצ"ב דמנ"פ אי בעינן תיבה איך יתחייב בזה ואי בעינן אותיות שונות איך מתחייב כשכתב שש תת, ויל"ב דלעולם ל"ב שיכתוב תיבה אלא דכשכותב ב' אותיות שוות ל"ח שכתב שנים אלא אותה אות הכפיל ומשא"כ כשזה תיבה כמו שש תת זה גופא דמוסיף ע"י השניה את המשמעות של התיבה חשיב כאותיות שונות.

לפיכך שרט שריטה א' על ב' קרשים, צ"ב דהרי מדנעשה על ב' קרשים אי"ז באמת שריטה אחת אלא שתיים. ויתכן דס"ד דהחשיבות דב' שריטות כשהקרשים מופרדים ויוכל לזווגם עי"ז משא"כ כשמחוברים דהתועלת רק כשיתפרדו ויתחברו לא ולזה אשמעי' דאפילו בכה"ג חייב.

א' א' דאאזרך איכא בינייהו, בביאורה"ל הוכיח מכאן כשיטתו דרק כשכיון לתיבה גדולה לא מחייבי אלא על שם או שש ולא בב' אלפין ולהכי נקט א' א' דאאזרך, דאילו לרעק"א לא הו"ל למינקט דאאזרך אלא סתם א' א', ולרעק"א צל"ב דלאו דוקא נקט דאאזרך אלא לאשמעינן דאינה תיבה בפני"ע אלא מתוך תיבה גדולה, ובתוס' ד"ה בגלוטרי כתבו דבנוטריקון פטור לרבנן אף אי יכתוב ב' או ג' אלפין, ומבואר להדיא דאף כשאין כוונתו לתיבה גדולה פטור בזה ודלא כביה"ל ברש"י, וכן משמע בתוס' לעיל ע: ד"ה שם בהא דמפרש הגמרא לדרי"י דדריש אחת מאחת לשם משמעון, וכתבו התוס' דלר"י דחייב משום רושם ל"צ דוקא שם משמעון דאפילו ב' שריטות חייב, והיינו דלא בעינן שיכתוב תיבה, ומבואר דלא כביאורה"ל ברש"י דלדידה מדמחייב ר"י בב' שריטות בפני"ע לא מוכח מידי דהיכא דנתכוין לתיבה גדולה יתחייב בפחות מתיבה כמו שם, אמנם ברש"י בסנהדרין סב. ד"ה ר"י כתב על האי גמרא דקאי אליבא דרבי יוסי דלא כתוס' אלא דדוקא שם משמעון אבל נפ מנפתלי לא מחייב דאינה תיבה, ומוכח כהביאורה"ל דאף דלר"י חייב על ב' שריטות בפני"ע אבל בכיון לתיבה גדולה לא מחייב אלא כשכתב תיבה קטנה.

ובאמת צל"ע למה בנתכוין לגדולה לא יתחייב אחרי דידוע דכותב כדי מלאכה וכן צל"ע בהמשך סוגיין דר"ש פטר בשם משמעון ולא מחייב אא"כ כתב כל התיבה הגדולה שנתכוין דהא אחרי דחשיב בעלמא מלאכה הרי מודה ר"ש בפסיק רישיה. וצל"ב דכה"ג חשיבות הכתיבה מיועדת להיקבע לפי כונת הכותב וכשמכוין לגדולה אין כאן כלל מלאכה בפחות.

תוד"ה תריץ, חילקו דבאריג שהוא דבר חדש ל"מ לפטרו מה שנתכוין לאריג שלם משא"כ עיבוד דהוא תיקון בעלמא וכן גורר וצר צורה. ובפשוטו סברתם דאריג עיקר חשיבות המלאכה היא בעצם האריגה ולהכי אף שדעתו להוסיף עליו אין חסר בו עתה את עיקר המלאכה משא"כ הני דכל ענינם תיקון החפצא וכשדעתו לתיקון גדול חסר עתה עיקר חשיבות המלאכה כשלא גמר תיקון הרצוי.

זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר, מבואר דחיבו תלוי לפי דיני כתיבת ס"ת אי כשר חשיב כתיבה ואי לא לא, וצ"ע דהא חיובו בכל כתב ואף כשאין כשר בס"ת למה אי"ז סתם כתב, ויתכן דכיון דנתכוין לכתב דסת"ס ל"ח לגביה כתב אחר לכתב. אבל יל"ב דשאני לשה"ק דהוא הלשון האמיתית בעצם ומשא"כ שאר לשונות הן רק הסכמות בין בנ"א, וכדמבואר בתוס' ריש נדרים דנודר בכל לשון בעי שיבין מה שאומר משא"כ בלשה"ק, וכן בקורא קר"ש או מגילה דבשאר לשונות בעינן שיבין ובלשה"ק אינו מעכב.

מי דמי פתוח ועשאו סתום וכו' גרועי גרעיה. ברמב"ן הקשה דמצי לאוקמה למתני' להיפך שנתכוין לכתוב שמעון במס סתומה דחשיב כתב ומתחייב כשכותב שם, ותיירץ דכיון דעיקר כתיבת שמעון במס פתוחה והוא כתב רק שם במס סתומה פשיטא דחייב דמתחילת כונתו נראית יותר לכתוב שם מכתבת שמעון אבל שם במס פתוחה היינו רבותא. וצ"ב דבריו דהא סתם חיוב דמתני' קאי אחטאת וא"כ מה לי דנראית כך כונתו מדהוא יודע בעצמו שנתכוין לשמעון. ומבואר דבאמת לא ס"ד לפטור בשם משמעון אחרי דהוא פסיק רישיה אלא משום דכיון דכתיבת שם שייך שיהא תיבה ושייך שיהא חלק משמעון וס"ד דיהא תלוי לפי כונת הכותב, ומשא"כ בשם במס סתומה אין מיועד להיחשב כחלק משמעון, ולהכי ל"מ דעתו לאפקועי חשיבותה.

דף קד ע"ב

כתב במשקין במי פירות. בריטב"א ובשיטה לר"ן הביאו מהרא"ה דדייק דדוקא בהני פטור אבל אסור ואילו במים ובעפר המדולדל מותר לכתחילה, והריטב"א נחלק דמסתברא דאסור ודנקט להני לאשמעי' דאפילו הני פטור. ובשעה"צ סי' שמ אות כח הביא כן מהתפא"י לאסור, ונחלק דברש"י דפירש במשקין הן מי תותים משמע דבמיא בעלמא שרי וכ"מ ברע"ב ובר"ן, ומה שאסרו האחרונים לרשום על חלון בימי הקור התם שאני דמינכר הכתב יותר.

אות אחת נוטריקון ריב"ב מחייב, יל"ב דלעולם אין כאן אלא אות אחת אבל סגי בזה שיש לה משמעות כמו מילה, אבל ברמב"ם בפיהמ"ש ביאר דמה"ט חשיב ככותב אותיות הרבה, ויל"ב כונתו דכאילו כתב כל האותיות הנרמזות בהאי נוטריקון ולכאוי' נפק"מ בזה בהכותב אות במקום מספר דמבוי' שם ברמב"ם דפטור אף דיש לזה משמעות שלימה. ויתכן דלא קאי שם לריב"ב.

תוד"ה נתכוין, שיטת התוס' דלא מחייב אא"כ גם נתכוין לאיסורא דב' אותיות וגם לא איכפ"ל שיכתוב אותיות אחרות, והוא כדמבואר בב"ק כו': דכשמתכוין לזרוק ד' וזרק ח' ואומר כ"מ שתרצה תנח חייב. והא דמאידך בדבעי זיוני מיפטר היינו משום דמייירי שעל הזיוני הוא כן מקפיד. והרמב"ן נחלק דאי"ז נכון. ופירש דהכא מתחייב אף שנתכוין דוקא לחית ושאיני מנתכוין לב' וזרק ד' דלא נתכוין לזריקת האי מקום אבל הכא בכל מקום השתים נתכוין לכתוב אותה האחת. והיינו דאף שלא נתכוין כלל לאיסור ולא להני אותיות לא מיפטר משום אינו מתכוין אלא כשאת עצם הפעולה לא נתכוין אבל כשנתכין אלא שנתכוין להוסיף עליה ולשנות את משמעותה עי"ז בזה לא מיפטר כשלא הוסיף לבסוף. וצ"ב דהא לעיל גבי כותב שם משמעון הוצרכנו לריבוי דכתיב מאחת לחיובי בכה"ג ועד כאן לא שמענו אלא כשנתכוין למלאכה רק שנתכוין לגדולה אבל בנתכוין להתיירא וגם לא נתכוין לעצם האותיות הללו מנלן ואי אף בזה מחייבין למה לא הזכר שם כה"ג דהוי רבותא טפי. ויל"ב עפ"י דברי הרמב"ן שם קג: דבכותב שמעון במס סתומה פשיטא דמתחייב על שם דנראית כונתו יותר לכתוב שם מכתבת שמעון והיינו דרק כשכתיבתו עומדת להתפרש לפי הכותב ס"ד דל"ח מלאכה כשכונתו לגדולה אבל כשנראית דוקא תיבה קטנה פשיטא דחייב כשכותב הקטנה ואף לולי הקרא. והנה ברש"י ד"ה נתכוין לכתוב חית ודילג הקולמוס ולא נראה הגג של חית, ומבואר דדרך כתיבת גג החית היתה בין זין אחת לשניה, וא"כ יתבאר דמדדילג וכתב ב' זינין כבר אין נראית מחשבתו לכתוב חית ובזה חייב אף לולי קרא דשם משמעון. אלא דעצ"ב דא"כ למה בבעי זיוני מיפטר דאף אי נפרש לרמב"ן כשיטות דבלא זיוני אי"ז כלל כתב ופסול אף לגט, אבל כלפי כתב שאינו אשורית יש כאן כתב ומה גרע כשרצה זיוני מכשרצה אות אחרת, ויש שביארו דשאני כתב אחר מדלגביו אי"ז נחשב כתב משא"כ אותיות אחרות, וצ"ב. ולמבואר י"ל דהזיוני

דרכן ליעשות לאחר השלמת התיבה ובה מהני מחשבתו להחשיב שעדיין לא גמר המלאכה וגם גרע אף משם משמעון מדחסר לגביו בצורת האותיות עצמן.

תוד"ה בן סטדא. כאן הושמט ע"י הצינזור קטע מהגמרא ומהתוס' ועוד דיבור של תוס' ומובא בגמרות החדשות.

וחכ"א אין השם מן המובחר. בריטב"א ביאר דלרב חסדא סברי רבנן דל"ח כלל כתב וה"ק אינו מובחר דלא נכתב כדינו, אבל הביא מהירושלמי דדקאמרי דאינו מהמובחר לדבריו דר"י קאמרי.

תוד"ה אמר ר"ח, ייסדו דבסתמא אין כתב העליון כתב לד"ה ובין לר"ח ובין לראב"י ורק כשמתקן בעליון לגט וס"ת פליגי ודהוצרך ר"ח לאוקמי למתני' דלא כר"י דמשמע ליה דמיירי המשנה אף בגט וס"ת ובה לר"י חשיב כתב ולראב"י אוקי למתני' בשאר כתיבה. וכן בגיטין יט. אמרי ריו"ח ור"ל דדיו ע"ג דיו פטור בשבת ופירשו התוס' דמיירי כשאינו מתקן בעליון כלום, וכשיטתם כאן. וצל"ע בסברת התוס' דאי חשיב בגט וס"ת דהוא כתב אחר מהתחתון משום שמשונה ממנו דמועיל לס"ת וגט א"כ אף בלא"ה כיון שכתבו בשבת יחשב משום דמועיל לחייבו חטאת. ויל"ב דא"י תוספת בחפצא משא"כ בלשמה. אלא דתינח בס"ת אבל בגט שנכתב לשם אשה אחרת ומעביר קולמוס לשם אשה זו אין כאן שינוי בחפצא אלא לתועלת הגברא. ויל"ב דסברתם דכשכותב זה לשם אשה אחרת משתנה משמעות החפצא דנכתב למשמעות אחרת, וכעין משנת"ב ברמב"ן דכשכותב שם משמעון ס"ד דיפטר מדכונת הכותב קובע הכתיבה שהיא לשמעון.

ובמנ"ח הקשה דאי כתב גט בשבת הו"ל מומר ואינו כותב לשמה ובלא"ה פסול, ותי' דמיירי בשוגג דל"ה מומר או דבפעם אחת לא נעשה מומר, והקשה דנימא אי עבד לא מהני דהא אי לא יוכשר הגט יתברר שלא חילל שבת עי"ש. ובריטב"א כאן וברמב"ן בגיטין נחלקו על החילוק דתוס' ויישבו לראב"י דהכא מיירי בסיקרא ע"ג דיו דאמרי' בגיטין יט. דל"ח כותב ואף משום מוחק פטור דמקלקל הוא, והנה שם אזיל הגמרא דאף בדיו ע"ג דיו פטור ואילו הראשונים הוציאו מזה לראב"י דבכה"ג חייב וכונתם דמ"מ מבואר שם דבכה"ג חשיב מקלקל. ובריטב"א הביא בשם ר"ת דהכא דל"ח לעליון כתב כשכתבו לאחר שיבש הדיו דתחתון ואילו לראב"י דמעביר קולמוס בס"ת מהני מיירי כשעדיין לא יבש הדיו, והיינו דכל זמן שלא יבש לא הושלמה כתיבתו וחשיב העברת הדיו להצטרף שכותב על הקלף אבל אחרי שיבש חשיב שאין כותב אלא על מה שכבר כתוב. והריטב"א נחלק עליו. ובספר התרומה נקט דלא מהני העברת קולמוס לראב"י אלא לגבי החסרון דלשמה אבל כשנכתב בחק תוכות דל"ח כלל כתב לא מהני העברת קולמוס, ובכתבי הגר"ח ביארו דהוא הוציא מכח קושית התוס' דמה דמהני העברת הקולמוס משום דיש בזה תוספת כתב שנעשית לשמה ומהני לגט ולס"ת אבל גבי שבת מיפטר אתוספת כתב דבעינן כתיבה גמורה. וצל"ע דבספה"ת עצמו הקשה ותיירץ כהתוס'.

להשלים שאני, ברשב"א כתב דמשמע דוקא להשלים הספר אבל בתוספתא ובירושלמי מבואר דה"נ להשלים את השם, ויש שפירשוהו דכונתו דכל השלמת תיבה חייב אף לרבנן, אמנם זה נסתר מדתנן באות סמוך לכתב פטור, וע"כ דכונתו להשלים השם דהקב"ה. ובמאירי הביא שיש שהקשו דבלהשלים יתחייב משום מכב"פ, ותיירץ דכיון דעושה להשלמת הספר צריך שיגמור כל תיקון הספר.

אות אחת בטבריה ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה. פרש"י על שפת לוח זו בטבריה ועל שפת לוח זו בציפורי, אבל הרשב"א ושאר הביאו מגאונים דכתב אות גדולה על סיד בשער העיר דטבריה וכן בציפורי והמהלך מאחת לשניה מבין צירופיהן. וביארו כן בהירושלמי. וברש"י צל"ע דהא אי"ז עומד כלל להצטרף ומה מהני להחשיבן למילה אחת מה דיש כזו אפשרות רחוקה לצרפן, ויל"ב דכיון דילפינן מכתובה דקרשי המשכן לא בעינן כתיבת מילה אלא ב' אותיות שיש כזו אפשרות לצרפן כשירצה לזווגם ולצרפן בלא תוספת קציצה.

תוד"ה התם מחוסר. חילקו דבנצלה בו כגרוגרת בב' מקומות מצטרף דלא מזיק חסרון הקריבה שם כמו כאן. והיינו דכאן כל חשיבות הכתיבה הוא צירופן לקרותן כאחד, משא"כ צליה דראוי מ"מ לאכילה, ובסברת מאן דפטר פירשו התוס' במנחות שם דאין דרך בישול בכך וגם דמחוסר קציצה וקריבה.

כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו ב' זיינין, מבואר דחשיב כותב אף כשא"י פעולת כתיבה אלא מחיקה ומשום דסו"ס הביא ע"י לידי כתיבה, וברשב"א כתב דמוכח מהא דכה"ג ל"ח חק תוכות דאינו אלא כמפריד בין אותיות דבוקות וכן בנטל תגו של דלת ועשאו ריש שאינו אלא כדיו שנפל על האות ומעבירו. והר"ן הביאו ונחלק דליכא ראייה דגבי שבת ליכא קפידא ובין חק תוכות וחק יריכות דכל היכא דהוי מלאכת מחשבת מחייב שהרי אפילו מוחק ע"מ לכתוב חייב אבל במידי דבעינן כתיבה דלחזי כתיבה כה"ג אין לנו, וכ"כ הריטב"א, ומסיק בשם התוספות דבגוונא שנפל דיו וניכר האות מועיל תיקון.

והנה סברת הרשב"א צ"ב טובא דמהו שתירץ דא"י אלא כנפל דיו ומעבירו דהא אדרבה מה דנכשיר בס"ת בכה"ג הוא משום דעיקר הכתיבה כבר נעשית לפני"כ ול"ח שנמחק ע"י הדיו ולכן מועיל שמסלק הדיו אבל בשבת אדרבה יפטר מה"ט בכה"ג דעצם הכתיבה לא נעשית בשבת. ויש שביארו דלעולם הרשב"א ג"כ מודה לר"ן דבשבת חייב על כל כתיבה אף בחק תוכות אלא דנקט דמיירי הכא בס"ת והוקשה לו דאיך מועיל לס"ת כשהוא חק תוכות וא"כ הו"ל מקלקל, ולזה ייסד דא"י חק תוכות ולעולם חיובו מצד שבת אין תלוי בגדרי כתיבת ס"ת כלל, אבל זה מחודש דמנליה לרשב"א דמיירי בס"ת וגם דא"כ בין כך פסול לס"ת דהוא בלא זיוני. ומהישועות יעקב הביאו דייסד דהגדר דחק תוכות הוא להיפך הגמור מהפשטות דבאמת חשיב ג"כ מעשה כתיבה אלא דעצם הכתב שנוצר אין לו שם כתב אלא רישום בעלמא, ולהכי גבי שבת יתחייב על המעשה גם בחק תוכות אלא דיפטר מצד דא"י כתב, ולזה ייסד הרשב"א דחשיב כדיו שנפל ומעבירו דנשאר שם כתב על מה שכתוב וממילא מתחייב על כתיבתו כלפי כזה כתב. אבל בפשטות הוא להיפך דהחסרון דחק תוכות הוא במעשה הכתיבה אבל הכתב הוא ככל כתב דעלמא. ושמעתי לבאר הרשב"א דהנה החסרון דחק תוכות מדא"י דרך הכתיבה דהדרך שכותבין בהאות עצמו וא"כ זה דוקא כשכותב עיקר האות אבל כשיש את עיקר האות ורק יש לו חסרון בזה הדרך לתקנו בכל אופן לפי הצורך, ולהכי מיחשב בנפל עליו טיפת דיו והעבירו דא"י חק תוכות אבל חשיב כתיבה גמורה דע"י תיקון זה משוי ליה המשמעות הראויה. ומתחייב עליה בשבת כשתיקון ב' אותיות.

רש"י ד"ה ועשאו ב' זיינין, והספר לכך צריך. צ"ב דבשלמא בהמשך דתיקון רק אות אחת הוצרך לחדש דחייב בכה"ג שתיקון כל הספר אבל כאן שעשאו ב' זיינין יתחייב מצ"ע, ויתכן דקאי לת"ק דברייתא דלא מחייב בכתב שש תת אלא שם, ויתכן דאף לר"ג דחייב בכותב שש תת היינו מדחשיב תיבה במקרא אבל זו אינו כמקרא אלא בגמרא כמבואר בראשונים. אבל יל"ב דהוקשה לו כקושית הראשונים דהא בבעי זיוני פטור וה"נ הזיינין שעשה אין לה זיוני, ולזה תירץ דהוא צריך בלא זיוני. ובספר התרומה הביא בשם הריב"א דהוכיח מדאמרין כאן דבבעי זיוני פטור דמבואר דבלא זיוני א"י כלל כתב ופסול אף לגבי גט, וספ"ה"ת הקשה עליו מדנטל גגו של חית ועשאו ב' זיינין חייב אף דלחית ליכא זיוני, ולזה ביאר דהא דבעי זיוני פטור מיירי בשדעתו לעשות זיוני או בתוך ס"ת או במקו"א כמשפט הס"ת ומשא"כ בנטל גגו דחית דלא נתכוין לזיוני. והיינו כשיטת התוס' ד"ה נתכוין דכל החילוק דזיוני ממה דנתכוין לאות אחרת הוא לפי דעתו דכותב אי מקפיד או לא. וכ"כ בריטב"א. והוסיף דודאי אף זיוני מעכבי א"י אלא קדושה ולא גוף הכתב, וכן מסיק הרעק"א. ובשלטי הגיבורים הקשה קושיא זו דהוא סתירת הסוגיות דבהמשך מבואר דזיוני מעכבי ובנטל גגו דחית מבואר דלא מעכבי, ומסיק דפליגי תרי סתמי דגמרא אהדדי. והתוס' ר"ד פירש לגמרא באופן מחודש ולהיפך משא"ר, דמתני' דפטר מיירי כשעלו בידו ב' זיינין יפין דלא הוצרך לזיינן ופטור שלא נתכוין לאיסורא וברייתא דחייב בדצריכי זיוני וזיינן לאחמ"כ ומשו"ה חייב שכיון שזיינן לאחמ"כ כאילו כתבן בכונה דמי. וצ"ב טובא דאי סבר דהשלמת הזיוני ככתיבת כל התיבה א"כ אף בזיין בשבת למש"כ בער"ש יתחייב ולמה צריך את כל כתיבתן בשבת בטעות. ומבואר דלעולם עיקר כתיבתו אינו הזיון דהא הוי כתב גם בלא זיון אלא דכשמזיינן חשיב שמהפכן

לכתב אחר דכלפי כתב זה חשיב מעיקרא כחצי אות אלא דאי לא זיינן לאלתר הרי כבר חשיבי בכתב האחר כתובין ואין מתחייב כשמהפך דבר הכתוב מכתב רגיל לאשורית ורק אי תיכף לכתובתן מהפכן לאשורית חשיב דכל כתיבתו היתה אשורית.

שנטלו לתגו של דלת ועשאו ריש. בראשונים הביאו ירושלמי דכה"ג חייב שתיים משום כותב ומשום מוחק, אמנם בתלמודין לא משמע כן, ויל"ב דגבי מוחק אי"ז אלא אות אחת ומשא"כ גבי כותב דתוקן הספר כדפרש"י ובביאה"ל הביא מהפמ"ג דהמוחק אות כדי לכתוב אות ולהשלים הספר חייב משום מוחק ולכאורה זה כהירושלמי ודלא כריהטת סוגיין, וצל"ע.

וברש"י פירש דחייב אהגהת אות דזהו תיקון הספר דאסור לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהלך עולה והו"ל כהשלים ספר דחייב אפילו לרבנן. וברעק"א מקשה למה לא פירש"י משום דיוכל עי"ז לצאת יד"ח קריאה, ועוד למה לעיל בהשלים הספר לא פירש משום אל תשכן, ותירץ עפי"ד הר"ן דבכה"ג דנטל התג חשיב כחק תוכות דפסול לס"ת וא"כ אי מיירי הכא בס"ת אדרבה הוי ע"י התיקון עולה דעי"ז יקראו בו והוא פסול, וע"כ מיירי בשאר ספרים וחיובו משום אל תשכן עולה דאין השיבוש ניכר והו"ל ספר שאינו מוגה ואילו לעיל דמיירי בס"ת פירש כפשוטו משום קריאה. ובזה יישב מה דלא פירש רבא דמיירי בהגיה והשלים הספר ויהיה ההגהה באיזה ענין, ולפי"ז מיושב דשאר הגהה לא משכח"ל, דאי בס"ת אדרבה פסול משום חק תוכות ובשאר ספרים ניכר השיבוש ול"ח עולה, ורק בכה"ג חשיב אל תשכן עולה. אמנם בריטב"א כאן הביא לרש"י דאסור להשהות ס"ת שאינו מוגה ודלא כרעק"א, והקשה כקו' הרעק"א דהו"ל למימר רק שהשלים הספר. והביא י"ג דלא כרש"י אלא שעשה את דלית ליד ריש וכשינויא דרב ששת באופ"א, הא לא"ה פטור דל"ד למשלים הספר שנראה חסר אבל משום טעות אות אחת אינו אסור לשהותו.

דף קה ע"א.

מנין ללשון נוטריקון מהתורה. הא דמייתי לה הכא יתכן דאגב גררא דמיירי בנוטריקון, אבל יל"ב דאי לאו דהוא דאורייתא לה חשיב לריב"ב כתב וכמו במס' סתום דלעיל קג', אלא דאכתי צל"ע דאף השתא דמסיק דהוא מדאורייתא ודאי לא כשר לכתוב ס"ת בנוטריקון, ויל"ב דאיה"נ אלא דיש גם אופן כתיבה דנוטריקון וברוב התורה נכתבה דוקא שלא בנוטריקון אבל בעצמותה היא ג"כ כתב.

חביב נתתיך באומות, ברשב"א ושאר"ר הביא להירושלמי דה"א וחי"ת מתחלפין.

תוד"ה ורבנן. סברת רש"י בפשוטו דבעינן שכל המעשה נעשה מכח חד שגגה וכאן שהיה לו שהות ליזכר הרי המשך השכחה אינו שייך לתחילה אלא מכח מה שלא נזכר בעצמו. והנה השהות לידע לכאורה תלוי לפי השגגה דאי ידע כבר למלאכות ולשבת ושכח כל ששהה הרבה יכול ליזכר אבל כשלא ידע מעיקרא לאיסור זה א"כ אף בהרבה זמן לא עומד ליזכר. וא"כ י"ל דלהכי לא מפרש השהות דתלוי בכל אחד ואחד, וגם יתיישב דבהכי מיירי האי דאחת בטבריה ואחת בציפורי.

פרק האורג

דף קה ע"א.

רא"א האורג ג' חוטין בתחילה ואחת על האריג חייב. פרש"י דמצטרף עם השאר, בכריתות יז. בעי לחלק לר"ג אורג אחת על האריג דחייב מכותב ב' אותיות בב' שבתות דפטור, ופרש"י דהאריג מחשיב לחוט זה כשיעור, אבל שם בדף יט: פשוט לגמרא דלר"א ה"נ בעקר מבעו"י והניח בשבת דיתחייב, ומבואר בפשוטו דא"י מצד חשיבות החפצא אלא חשיבותו כמעשה מלאכה שכשגומר מלאכה בשבת חייב אף אי אין לזה חשיבות בחפצא אלא בפעולת הגברא, ובשיטמ"ק בהשמטות שם חידש יותר דאפי' קצר חצי גרוגרת מבעו"י וחציה בשבת מתחייב לר"א, עיי"ש.

וברשב"א וריטב"א הביא מהירושלמי דפליגי אמוראי אי בעי ר"א אחת על האריג שכבר יש בו ג' שאז נחשב אריג או סגי שיש בו ב' דע"י הא' שמוסיף הוי ג', וסברת המ"ד דבעי ג' מלבד הא' שמוסיף מבואר דאין סברתו דר"א דסגי דמצטרף עם השאר לאחר האריגה לשיעור חשוב אלא להיפך דבדבר שהוא כבר אריג חשיב לאינשי האריגה בו אפילו של חוט אחד.

ואמרי לה להאי גיסא אלימי תרי נמי ידיעי, הנה ברש"י קג: ד"ה שם פירש לרבנן דודאי ל"ח ב' חוטין כבגד אלא דכיון דאין אדם אורג בגד ביום אחד מתחיל ועושה כדי קיום שלא יהא נסתר מאליו, וזה א"ש לל"ק דכאן אבל לל"ב מבואר דיש חשיבות לשנים דאלימי או לג' דלא אלימי מצ"ע ולא רק משום דלא סתרי.

דף קה ע"ב.

ואע"פ שמחלל את השבת, פרש"י דלא יתכן לגרוס זה על קורע בחמתו דמאי שייך לציד"ח. אבל בתוס' רי"ד יישב דגרסי' על מתו בלא ואו, וה"ק דאף שקרע על מתו בחמתו חילל השבת וגם יצא ידי קריעה.

וברשב"א וריטב"א הביאו להירושלמי דהקשה למה יצא ידי קריעה מ"ש ממצה גזולה שאין יוצא בה ותירץ דתמן היא גופה עבירה הכא הוא עבר עבירה, וכי המוציא מצה לרה"ר אין יוצא בה בתמיה. והנה אכתי בקריעה בשבת לכאז"ל סו"ס המעשה מצוה הוא המעשה עבירה ואיך לא יחשב מצוה הבב"ע. ויש באחרונים שביארו דבקריעה אין המצוה עצם המעשה אלא לעשות שיהא קרוע.

ואי אדם כשר הוא חיובי מחייב. בריטב"א ובשיטה לר"ן הביאו לרא"ה דבאמת על אדם כשר אין חיוב קריעה אלא דאי קרע משובח ולהכי א"י מקלקל וכן הקיל הרמ"א ביו"ד סי' ש"מ ס"ו. והריטב"א הקשה עליו דהא אמרי' דחיובי מחייב הרי דחייב לקרוע. וכן פסק בשו"ע שם. ובדעת הרא"ה פירש בהג' הגר"א דגרסי' דחיובי מחייב ולא גרסינן למיקרע. והיינו לגבי חיובו משום שבת ולא חיובו בקריעה.

רש"י ד"ה לס"ת שנשרף, שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות. הרמב"ן דייק מדבריו דעל אשה וקטן וע"ה אין לקרוע שאין כאן תורה, ומתני' דקתני על מת כל מת במשמע, אבל הרמב"ן עצמו נקט דקורעין אף על אשה וע"ה דהנשמה היא כגילין וכ"מ ברש"י מו"ק כה. ד"ה לס"ת והו"ד בריטב"א, וכן פסק בשו"ע שם ס"ה.

תוד"ה הכל חולצין, דאפילו אינו רבו חייב. וכן פסק בשו"ע ס"ז, אבל הרמ"א הביא לרא"ש והגמ"י בשם המהר"מ דאין קורעין על חכם אא"כ הוא רבו או שיודעין משמעותיו שחידש דהיינו רבו. ובש"ך שם תמה על שנהגו שלא לקרוע אף על חכם גדול ושיודעין משמעותיו. ותירץ דל"ח ת"ח אא"כ יודע דבר הלכה בכ"מ, וכבר כתב האגודה דעתה אין ת"ח.

הא ר"י דאמר משאצלי"ג חייב עליה הא ר"ש דאמר פטור. בתוס' לעיל עג: ד"ה וצריך לעצים כתבו דאפילו ר"י לא מחייב בזומר ואי"צ לעצים משום קוצר דלא מקרי קוצר בענין זה מידי דהוי אקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב. והרעק"א בגלה"ש שם הקשה דמבואר דלא סגי בקורע לתיקון אא"כ הוי ע"מ לתפור והא הכא אמרי' דהקורע בחמתו ועל מתו אי הוי תיקון חייב לכו"ע היכא דהוי צלי"ג, ונשאר בקושיא. וכזה מבואר בתוס' שם בע"א ד"ה הקורע דבעינן מתיר ע"מ לקשור דוקא, וכ"ה ברא"ש שם דלא סגי אא"כ הוא ע"מ לקשור קש"ק. וכ"מ ברש"י במשנה שם ד"ה ע"מ לתפור דה"ט דכך הוי במשכן. וברמב"ם פ"י משבת מב' דהפותר בית הצואר בשבת חיובו משום קורע, אבל בכס"מ שם הביא מהריטב"א וכ"ה ברמב"ן דחיובו משום מכב"פ וכמו שפרש"י דאילו קורע בעינן ע"מ לתפור.

ובחיי אדם כתב דדין זה תלוי בר"י ור"ש דלר"י דמשאצלי"ג חייב ולא בעינן לצורך המלאכה כמו במשכן חייב בקורע כשמתקן אף שאינו ע"מ לתפור ולר"ש בעינן דוקא ע"מ לתפור, ולהכי הרמב"ם אזיל לטעמיה דפסק דמשאצלי"ג חייב כר"י ושאר ראשונים לטעמייהו כר"ש. ותמה על השו"ע דהביא להרמב"ם אף דפסק כר"ש. ובביאה"ל סי' ש"מ סי"ד ד"ה ולא נתכוין הביאו ותמה דהא בתוס' מפורש דעל מת דידיה חייב אפילו לר"ש דצורך מצוה חשיב תיקון ואפילו לרש"י לא פטרו לר"ש אלא דלי"ח מצוה כתיקון.

ובאבנ"ז יישב עיקר קושית הרעק"א דבשמעתין מיירי כשעומד לתפור שנית לאחמ"כ ואף דבקריעה על מתו אסור לו לתפור לגמר מותר לשלול ובהכי סגי ליחשב קורע ע"מ לתפור. אמנם זה מחודש דבפשוטו בעינן שהקריעה תהא לצורך התפירה ולא סגי כשגם דעתו לתפור לבסוף. ובקה"י יישב דלעולם בעינן בכל הני מקלקלים מתיר ע"מ לקשור וקורע ע"מ לתפור וסותר ע"מ לבנות משום דהן סתירת המלאכה ובעינן דיעשנו לצורך ההיפוך ולא סגי בתיקון בעלמא, ומשא"כ בקורע על מתו עדיף דצריך הוא את עצם הקריעה ולא סגי ליה שיהא קרוע אלא צריך פעולת הקריעה למצותו, והיינו דהא דמועיל מה שהוא ע"מ לתפור הרי אינו משום דמצטרף למלאכת הקריעה התפירה שלבסוף אלא דמועיל עי"ז שתיחשב הקריעה לתיקון ובעינן החשיבות תיקון המעולה כבמשכן אבל כשהפעולה עצמה נצרכת ומועלת ל"ש בזה שום חסרון מעתה.

תוד"ה הא ר"י, הקשו על רש"י דהא צורך מצוה חשיב תיקון לר"י לקמן, והיינו לשיטתייהו לקמן אבל לרש"י אין הכרח.

בא"ד, ביארו דאף דלר"ש ל"ח לקמן צורך מצוה תיקון הכא שאני, וברעק"א נתקשה דמי הכניסן ליסוד זה דר"ש מודה דבמתו שצריך לקרוע חייב ולחלק בחילוקים דקים, נימא דבאמת לר"ש פטור, והא ר"ש דצורך מצוה ל"ח תיקון הא ר"י דחשיב. וביאר דבשלמא לרש"י דפירש דפליגי בעל מתו בפלוגתא דמשאצלי"ג זה נכלל בדמפרש הגמ' דהא ר"י דמשאצלי"ג חייב הא ר"ש. אבל לדידהו אי ס"ד דתלוי בר"י ור"ש דצורך מצוה א"כ הו"ל תירוץ חדש והו"ל לגמרא לומר כן, וע"כ דזה לא תליא בר"י ור"ש.

בא"ד, פירשו דקריעה הוי תיקון הבגד שיוכל ללבשו בכל שעה, וברמב"ן הביא דצריך הוא ללבוש בגד קרוע וכל שבעה קרעו לפניו, וברשב"א הקשה דהא משמע דה"נ בעל אדם כשר והתם הרי מאחה מיד ואפילו על אחיו ואחותו אם רצה מחליף הבגד ואי"צ לקרוע. ובריטב"א תירץ דאיה"נ דאי"צ דוקא ללבוש האי בגד כל שבעה אבל באותה שעה צריך הוא לבגד קרוע וזהו מלבשו.

דקעביד נח"ר ליצרו וכה"ג מי שרי וכו'. צלי"ע דלמה משום דאסור יחשב מקלקל ואטו המבשל חזיר וכיו"ב יחשב מקלקל, וצ"ב דהאי בעצמותו הוא מעשה קלקול ורק אי מביא עי"ז תועלת אמיתית ל"ח מקלקל.

למירמא אימתא אאנשי ביתיה, בפ"י ר"ח ביאר דאף בזה דוקא כשמראה עצמו כועס ולא כשהוא כועס באמת.

כי הא דר"י שלף מצבייטא. בריטב"א נתקשה דהתם לא הוי קריעה גמורה ותיירץ דקים לן דכל היכא דלא אפשר בע"א מותר אפילו קריעה גמורה. אבל במהרש"א בח"א נקט דבקריעה גמורה עובר בבל תשחית. עיי"ש.

ראוי לקוברו בחייו, במהרש"א בח"א ביאר דהוא מידה כנגד מידה דמדלא מספידו מחשיבו כאילו לא מת וא"כ הוא נקבר בחייו, וה"נ ראוי ליעשות לו.

דף קו ע"א.

פוך תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה. בתוס' הביאו לר"ש דפירש ע"ד רש"י דרב אבהו כר"ש וריו"ח כר"י, והקשו דא"כ למה א"ל פוק תני לברא דאטו משום דס"ל כר"י מאן דתנא כר"ש משתקין ליה. אמנם ברש"י פירש דמלבד דרב אבהו תני כן בברייתא הוציא זה ממשניות דב"ק פ"ז : ול"ד : וא"כ זהו דא"ל דאינה משנה דהמשניות מיירי דצריך לכלבו ולאפרו. אלא דברש"י בב"ק לד : משמע דלריו"ח ליכא שום ברייתא כן, עיי"ש.

מתניתין ר"י ברייתא ר"ש, לרש"י נפקא לן מפלוגתייהו במשאצ"ג, והתוס' נחלקו ופירשו בסוד"ה דאמר דצ"ל דקבלה היתה בידם דפליגי בזה ר"י ור"ש, ובתוס' בסנהדרין כד : ד"ה מאן הוסיפו דשמא שנויה באיזה ברייתא, ועוד אופן פירשו דשמעין לה מדברי ר"ש בפסחים ודר"י במשנה בכל הכלים, עיי"ש.

ובתוס' בסנהדרין הקשו על פרש"י דא"כ ר"ש מחייב מקלקל בחבורה אף כשהוא משאצ"ג, וזה אינו כדמבאר בסנהדרין שם ובעוד דוכתי וכדהביאו התוס' כאן ד"ה בחובל, וכן הקשה הרמב"ן, ועל משפרש"י דאין לך מבעיר שאינו מקלקל דאפי' לקדירתו מקלקל לעצים והתיקון אצל אחרים ל"ח לר"ש דמשאצ"ג היא, הקשה הרמב"ן דבזה ובמבעיר להתחמם צריך הוא לגופה של אש דהנאתו וביעורו שוה. ובשיטת רש"י יש שייסדו דאין המלאכה דמבעיר יצירת גוף האש אלא כילוי העצים ע"י האש ולעולם אין תיקון בגופה, וסמך לזה מדבמכבה חשיבה צ"ג כשצריך לעצים לפחמים. ועוד הקשה הרמב"ן דהא חורש ותולדותיה אין הנאתן בעצמן ממש אלא שהן תשמישו של עולם להנאת ד"א וכה"ג מהצ"ג מקרי דהן דרכו של עולם.

ולהכי פירש הרמב"ן דעיקר הפלוגתא דר"י ור"ש נפק"ל מפלוגתתם ממשאצ"ג וע"ד שיטת רש"י, אלא דשאני הגדר דתיקון מצורך לגופה, דכגון במילה ובת כהן צריך הוא לגוף המלאכה אלא דהתיקון אינו בגוף המלאכה אלא להגברא שקיים מצותו ולר"ש דסובר במשאצ"ג שאין הצורך שחוץ לגופה נכנס בכלל המלאכה ה"נ גבי קלקול ל"מ התיקון שחוץ לגופה ולהכי לר"ש חשיבי מילה ובת כהן מקלקל אף דהוי צ"ג ומינייהו שמעי' לכל מקלקל בחבורה והבערה דחייב היכא דהוה צ"ג. וברשב"א משמע דאף ברש"י עצמו פירש כן דאין כונתו דל"ב בחבורה והבערה צ"ג אלא דע"י הגדר דמשאצ"ג נחשב כל חובל ומבעיר למקלקל מדאין התיקון בגופה אף דודאי הוי צ"ג. ועיי"ש ברמב"ן דיתכן דגם הוא הבין כן ברש"י ולא הקשה אלא להבנת התוס' ברש"י. אלא דנחלק על רש"י על מה שהוסיף דכל חבורה והבערה הוי מקלקל דלרמב"ן רק מילה וב"כ הוי מקלקל לר"ש דא"י דרכו של עולם משא"כ בסתמא. והרמב"ן הקשה על רש"י דא"כ דכל חובל ומבעיר הן מקלקל למה הוצרך למילף ממילה ובת כהן ולא מעיקר מלאכות דשוחט ומבעיר. ומשה"ק משוחט צ"ב דאף דתנן לה במשנה איך נילף מינה אי א"י פסוק, ויל"ב דעיקר קושיתו ממבעיר דלא הוצרכנו להא דמוקמין ללא תבערו אש בבת כהן אלא מעצם הפסוק יוכיח כן, וכן הקשה ברעק"א.

ושיטת הרמב"ן בפלוגתא דר"א וריו"ח דהיא אליבא דר"ש וכהתוס', אלא דאין סברת ריו"ח דבעינן תיקון קצת אלא דאף דמקלקל בהני חייב אבל בעינן שיהא צ"ג ובמקלקל גמור א"י צ"ג ורק בצריך לכלבו ולאפרו מחדא חשיב קלקול גמור ומאידך חשיב מ"מ צ"ג. ור"א סבר דלר"ש חייב אף דאצ"ג וכל הגמרות דמוכח דאף בהני בעי לר"ש צ"ג אזלי כריו"ח, וכ"כ התוס' בב"ק לד : ד"ה חובל בשיטת ר"א. ובאופ"א כתב הרמב"ן דר"א סבר דאף מקלקל גמור חשיב צ"ג כיון שצריך לו את עצם הקלקול להזיק לחבירו ולשרוף גדישו. והנה למסקנא לריו"ח ולשא"ר אף

לר"א פשיטא להו דאף שרוצה את ההיזק לחבירו ל"ח עי"ז צל"ג, ומבואר דכדי להיחשב צל"ג בעינן תועלת ושימוש אמיתים. ורק צורך מצוה חשיב מיהא צל"ג אף אי ל"ח תיקון.

ועיקר המבואר בתוס' ורמב"ן דמוכח מכמה דוכתי דאף דמקלקל בחבורה והבערה חייב אבל במשאצ"ג פטור, נתקשו בזה התוס' לעיל עה. ד"ה טפי דהא בכריתות יט: אמרי' דכיון דמקלקל בחבורה חייב אף מתעסק חייב, ומשום דל"ב בהו מחשבת, וא"כ אף משאצ"ג יסודו משום מחשבת כדמשמע בחגיגה י:, ובתוס' יומא לד: ייסדו מכח זה דמשאצ"ג אינו נלמד ממחשבת אלא דבעינן דומיא דמשכן ודלא כרהיטת הגמ' בחגיגה. ורמב"ן כאן ביאר דאין לך בו אלא חידושו ובמילה ובת כהן הוי צל"ג, וצ"ב דסו"ס הרי הגמ' בכריתות יליף מינה אף למתעסק וא"כ ה"נ נילף למשאצ"ג. והמבואר דחלוקין ביסודם הפטורין דמקלקל ודמתעסק שהן בצורת המלאכה אלא דיש בהן חסרונות צדדים ומשא"כ משאצ"ג דחשיב חסרון בצורת המלאכה.

תוד"ה חוץ, שיטת התוס' דפלוגתייהו דר"י ור"ש במקלקל בחבורה והבערה היתה קבלה בידם ודפליגי אי תיקון דמצוה דמילה ובת כהן חשיב תיקון דלר"י חשיב תיקון לא נשתנו הני מכל המלאכות ולר"ש דל"ח תיקון סבר ר"א דאף מקלקל גמור חייב ולירו"ח אף לר"ש חשיב תיקון קצת ואין ללמוד מזה לחייב אלא בתיקון קצת כחובל וצריך לכלבו ומבעיר לאפרו. ובתוס' ב"ק לד: נתקשו דאחר דילפינן דשאני מכל המלאכות וחייב אף במקלקל מנא לך דמ"מ נבעי תיקון קצת, ותירץ דמ"מ בעינן דומיא דמילה ובת כהן שלא מצינו בהו קלקול גמור.

בא"ד, דר"א סבר דחו"מ אע"פ שאי"צ לכלבו ולאפרו חייב, במהרש"א ובמהרש"ל מקשו דבתוד"ה בחובל ביארו דאף לר"א מיירי שסבור ליתן לכלבו ולהכי חשיב צל"ג ורק דבאמת הוה איסוה"נ ולהכי הוי קלקול גמור. וביאר המהרש"א דה"נ כונתם דבאמת לא ישתמש לבסוף לכלבו.

בא"ד, אע"ג דכל שוחט מקלקל הוא כדאמרי' בפ"ק דחולין בסכין של ע"ז וכו', כונתם בפשוטו דבע"ז תלוי ברווח והפסד ואילו בשבת תלוי בתיקון החפצא לשימוש ותועלת כפי הדרך.

בא"ד, דלאחר שנעשית חבורה בא הדם, צ"ב דהא מלאכה דחבורה היא הוצאת דם כי הדם הוא הנפש ולמה הוי לאחמ"כ, וצל"ב כדמבואר להלן קז. דמשנעקר הדם לצאת חיובו ואפילו בנצרר תחת העור, ומש"כ דלאחר ההבערה בא האפר צ"ב דכל בעירה ובעירה עושה מיד קצת אפר, ויתכן משום דמ"מ אינו ראוי לשימוש אלא כשיכבה האש. ומש"פ דקורע ומוחק כיון דא"א לבא התיקון אלא ע"י הקלקול חשיב תיקון, צל"ע דא"כ למה הוצרכו בשוחט ובהריגת מזיקין ובקורע לאימתא לטעם אחר דהתם נמי א"א לתיקון אלא ע"ז, ובהריגת מזיקין י"ל דאי"צ התיקון לעצם ההריגה דאף אילו יסולק למקו"א סגי. וצל"ע דבחובל וצריך לכלבו נמי נימא דא"א לו להביא דם לכלבו אא"כ יוציאנו מגוף של בע"ח, ויל"ב דאפשר לו להוציאו מדם נבילה ומת.

תוד"ה מדאיצטריך, הנה מה שתירצו בתי' ב' הוא פשוט לכאורה וצ"ב סברתם בקושיא ובתי' א', ויתכן דסברי דאחרי דהקרא לא קאמר סתם לא תבערו אלא בכל מושבותיכם לאסור להבערה לבת כהן ע"כ דאוסר גם עצם הריגתה.

תוד"ה דאמר, הביאו לפירוש דהפתילה עצמה מתוקנת בבישול וכן פרש"י, והק' דא"כ שאר מיתות מנלן, וברש"י יל"ב דאדרבה צורך מצוה חשיב צורך, או כדמבואר בראשונים דיש בזה תיקון דמכלה את הרשע מהעולם, אלא דלא יועיל עד כדי להחשיב לבישול הפתילה תיקון אא"כ יש בזה באמת תיקון בפתילה.

ומש"כ להוכיח ממוציא כיס לקבל זיבה דפטור, הנה שם איירי לגבי משאצ"ג, והתוס' דימו דחזינן דדנים כלפי הצורך שבסוף, וברש"י יל"ב לשיטתו דגדר דמשאצ"ג כשברצונו לא באה לו. אבל בתוס' צל"ע ממש"פ בעצמם בדף

צד. ד"ה ר"ש דה"ט דחשיב משאצ"ג ואפילו צריך למנות נקיים דה"נ סגי ליה אי יתיב בחד דוכתא וא"כ מה הוכיחו מהתם.

רש"י ד"ה מחוי פשוט, בריוח שבין גודל לאצבע וכו', אבל בתורי"ד ועוד פירשו דכפול היינו כשכופף אצבעו ופשוט הוא כשפושטה.

הצד ציפור למגדל, בתוס' לעיל קב: ד"ה האי ביארו דסתם מגדל של עץ הוא כלי.

רש"י ד"ה הצד ציפור, אבל הכניסו לבית אינו ניצוד שיוצא דרך חלונות, וברש"ש הקשה דבגמ' מבואר דה"ט דבבית לא דמיירי בציפור דרור שנשמט לזוית, ויל"ב דרש"י פירש להס"ד דקאי מתני' בכל ציפור, אבל בב"ח נקט להלכה לפי הרש"י דבחלונות סתומין חייב אף בבית. ובט"ז ביאר דרש"י קאי לת"ק דכל שצדו למקום סגור חייב דא"י תלוי במחוסר צידה, אבל לרשב"ג תלוי במחוסר צידה.

דף קו ע"ב.

רש"י ד"ה וצבי, משהכניסו לביתו ונעל בפניו, מבואר דבכה"ג נחשב הכל מעשה צידה גם ההכנסה לבית, ובביאה"ל נסתפק דאף דשרי לסגור הפתח כשחלון נשאר פתוח אבל להכניסו שמא יהא אסור מדרבנן אף כשמשאיר הפתח פתוח.

תוד"ה ואין נותנין, הקשו על רש"י מלקמן דנותנין מים לפני אווזין ותרנגולין אע"ג דמוקצין הן בשבת, ובשיטה להר"ן ביאר דעת רש"י דתרתני בעינן כדי לאסרו דכשא"א להם בלא מזונותיו בכל יום שרי בכל אופן וכשאפשר להן שרי כשאין מוקצה. ובתוס' ביצה כג: ד"ה ואין חילקו דביו"ט אסור ליתן מזונות למי שאסור לצודן דלמא יבא לצודן אבל בשבת לא חששו, ויל"ב זה ברש"י ג"כ.

בא"ד, כגון אווזין הרדסיות אע"ג דמדרבנן אסור לצודן כדתנן חיה ועוף שברשותו הצדן פטור משמע אבל אסור. אבל בראבי"ה פירש דלא אסור משום צידה אלא משום מוקצה, וברא"ש בביצה שם הביא לבעל העיטור דדקתני בברייתא דיוני הרדסיות פטור היינו מותר, וכתב דאף להתוס' יתכן דכן הוא למסקנא, ובשו"ע הקיל בזה, וברמ"א אסר.

בא"ד, וא"ש לפי"ז ההיא דריש אין צדין וכו', בתוס' בביצה יישבו זה בעוד אופן דאביי ידע דע"כ אין כונת רשב"ג התם דמחוסר צידה אסור מדרבנן בלבד דסמך על סוגיין דארשב"ג דהצד למקום שאין מחוסר צידה משם חייב.

הכא בציפור דרור עסקין. וברי"ף ברמב"ם ברא"ש ובטור לא חילקו דדוקא בדרור, ורק בב"י סי' שט"ז ובשו"ע חילק. והב"ח פירש דהם סברי דלא סמכינן אשינויא דחיקא ולמעשה אין חילוק בין דרור לאחרים, אבל הט"ז שם והמג"א בסי' תצז והו"ד בביאה"ל כתבו דלא הוצרכו להזכיר זה דסמכו על הכלל דארשב"ג כל המחוסר צידה פטור.

ומטי ליה בחד שיחייא, בריטב"א פירש כשיעמוד באמצע הביבר ויגיע בחד שיחיא לכל צד.

כל היכא דנפיל טולא דכתלי אהדדי, בריטב"א ותורי"ד נסתפקו אי היינו דהצל דכותל מזרחי מגיע במזרח לכותל מערבי וכן דמערבי במערב למזרחי, או דבמקום שבא צל דמזרחי במזרח בא צל דמערבי למערב [והיינו כפול מלהפירוש הראשון], וכן מבואר ברמב"ם בפ"י ב'.

תוד"ה היכא דנפלי טולא דכתלים, והיו יודעין שיעורן, ובריטב"א כתב דהוא גובה ד' אמות.

א"נ כל היכא דליכא עוקצי, ברמב"ם וש"פ השמיטוהו, ובביאור"ל יישב דהשוו הגדרים ולא מצו להשוות זה, אבל הביא מהמאירי דזה נכלל בתו"ד הרמב"ם.

תוד"ה הלכה, פירשו דהכא הוזכר רק שיעורא דחד שחיא דזהו שיעור דאין מחוסר צידה דחיה אבל בביצה דהוזכר שיעור דהבא מצידה ונצודנו הוא גבי עופות שהוא שיעור אחר, וכ"כ הרשב"א בביצה, ומבואר מדבריו דהשיעור דהבא מצודה הוא פחות ניצוד מדמטי בחד שחיא אלא דזהו שיעורא דעופות ומבואר דשיעור הצידה דכל מין תלוי בדרך צידה דידיה דכשצדין עופות נותנים לו מקום שיוכל להסתובב אף שלבסוף יצטרך יותר טירחא לתופסו. אבל ברש"י בביצה נקט דהבא מצודה הוא חד שיעורא לחד שחייא ובביאור"ל הביא שכ"כ המאירי וכ"מ ברמב"ם ואו"ז ורי"ו וטור ולהכי נקט דאין הלכה כתוס'.

רש"י ד"ה סומא וישן, עבידי לרבוויי לישמט כשמרגישין יד אדם. צליע דסו"ס מטי ליה בחד שחייא ורק כשתופסו צריך לתפסו באופן שלא ישמט, ובשלמא ישן י"ל דל"ח כניצוד דא"י קבוע בו שהרי יכול להתעורר, אבל סומא מ"ש מחולה, ויל"ב דכל שצריך לתפסו בתחבולת צידה ואינו מזומן לפניו ליקח ל"ח ניצוד. והנה בברייתא קתני לה גבי צבי אבל בא"ר כתב דה"ה שאר מינים וכן משמע מהרמב"ם וסמ"ג, ובביאור"ל הקשה מדבמהמשך אמרין דחגבין בשעת הטל דפטור ופרש"י דעיניהם מתעורות וה"ה ניצודין הרי דיש מינין דבסומא פטור. ולכאורה מבואר דשאני החגבין כשעניהן מתעורות דאין נשמטין מיד האדם כשאר חיות.

חיגר וזקן וחולה פטור. וברמב"ם איתא דאף בקטן פטור, ומסיק הא בחולה מחמת אישתא הא מחמת אובצנא, ופרש"י דבאובצנא הוא עייפות שא"י לזוז ממקומו הוא כנצוד ועומד. ומשמע דמשא"כ באשתא דיכול לזוז מעט, אלא דעצ"ע מ"ש מחיגר וזקן דבפשוטו זזין מעט ומ"מ פטור, ויל"ב דהני ישארו כן לעולם והו"ל כסגרו בבית שמטי ליה בחד שחייא ומשא"כ החולה דאשתא דרק להאי שעתא הוא חולה ובכה"ג אפילו כשעומד ליד צבי ממש ותופסו בחד שחייא חייב ולא אמרין דהוא כבר כניצוד מדלא הוצרך ליותר מחד שחייא דסו"ס כ"ז שלא תפסו לא נעשה בו בחפצא שיקבע כניצוד אלא צריך לצודו, ולהכי בחולה דוקא באובצנא דאין זז כלל ל"ח עכ"פ השתא מעשה צידה דא"י צ לתחבולת צידה. אבל במ"מ בדעת הרמב"ם פ"י משבת הכ"א פירש להיפך דמחמת אובצנא חייב ובאשתא פטור ושכ"כ הר"ח דבעיפין מחמת כלב או ד"א חייב, (ועיין בפמ"ג ביאור הרמב"ם לפי המ"מ) ובביאור"ל הביא דהב"י הבין להרמב"ם דבאובצנא חייב אף כשאנו זז ממקומו, והקשה הביאור"ל דמ"ש מחולה וזקן ואי משום דהעיפות תסתלק לבסוף חגבין בשעת הטל יוכיחו דפטור אף דעומד להסתלק. והיינו דנקט דלא חייב הרמב"ם באובצנא אא"כ זז מעט. ובחיי"א מתבאר חילוק דבאובצנא פעמים מתחזק כבריא, ולפ"ז מתיישב דלהכי חייב להרמב"ם.

והנה דנו הפוסקים בבע"ח שמטבען הולכין לאט ומטי להו בחד שחייא אי יש בהן צידה, דהנה במשנה בהמשך קז. שמונה שרצים הצדן חייב. וחד מנייהו הצב, אבל כבר כתבו דא"י המכונה עכשיו צב. וברש"י בחגיגה יא. ד"ה חומט פירש דהחומט דח' שרצים הוא הגדל בקליפה ההולכת ומעגלת תמיד כל כמה שגדל, והיינו מה שמכונה שבלול, ובתוס' ר"ד שם תמה עליו דהא מהלך לאט ולמה הצדו חייב. ובשיטת רש"י מבואר דבזה חייב אף דמטי בחד שחייא, וכן מפורש ברבינו ירוחם דהצד חלזונות ותולעים חייב ואף דהולכין לאט. וצ"ב מ"ש מחיגר וזקן. ויתכן דהני אין הולכין כלל, אבל בפשוטו המבואר דגדר הצידה הוא כל מין לפי דרך צידה דידיה, ובהני תחבולת הצידה הוא לתופסן כשמגלה אותם לפני שימשיכו לילך ויעלמו.

וחכ"א כל שבמינו ניצוד חייב ושאין במינו ניצוד פטור, ולקמן קז : פליגי בזה ר"י ור"א, ורש"י פירש דחכמים פוטרין רק צרעין ויתושין אבל חגבין וגזין חשיבי במינו ניצוד, אבל הרמב"ם פסק דכולהו חשיבי אין במינו ניצוד, ולדבריו

הפלוגתא בהמשך בחגבין קאי אליבא דר"מ. ומש"כ רש"י דגזין מין טהור הוא ונאכלין, הקשו הב"ח והרעק"א מבכורות ז: דהן מין טמא, ובריטב"א פירש דהן מין טמא אבל ניצודין להאכיל לגויים.

שאין במינו ניצוד פטור, ובריטב"א הביא מבעה"ת דכיון דפטור אבל אסור יזהר כשסוגר תיבה שיש בה זבובים שלא יסגור עד הסוף, וכ"ה בטור, והטור נחלק דהוא דבר שאינו מתכוין, ועוד דכשיפתחנה יברחו הזבובים, ומבואר בפשוטו דלא סגי ליחשב צידה במה שמנע מהבע"ח החירות אא"כ יש לו עליו שליטה בפועל. ויתכן דהוא משום דאיי"ז כדרך צידה לתפוס כך.

והגר"ח ביאר ברמב"ם דלכי פסק דהצד נחש שלא ישכנו מותר אף דפסק דמשאצ"ג חייב משום דהכא הוי דבר שאינו מתכוין והוא פסי"ר דלא ניח"ל עיי"ש, אבל החזו"א בגליונות נקט דל"ח דבר שאי"מ אלא משאצ"ג, ובפשוטו להגר"ח גדר דצידה הוא השליטה עליו ולהכי חשיב דבר שאי"מ בעושה פעולת תפיסה ולא להשתלטות, אבל לחזו"א מהות הצידה מה שמנע מהבע"ח החירות ויש כאן כונה למעשה המלאכה אלא שאי"צ לגופה דהצורך ידיה לסלקו מעליו.

מקלחות ובאות פטור, צל"ע דאף דלהגברא מזומן ליקח אבל החפצא דכל חגב וחגב אינו כניצוד דא"א לתפוס כולן ושמא לא יתפוס לזה, ויל"ב דלהכי פטור דמ"מ אי"צ תחבולת צידה אלא אסיפה בעלמא.

ארי לגורזקי שלו, בפשוטו משמע דאין לו שליטה עליו בתוך התיבה וסגי במה שמנע לו החירות, אבל יל"ב דיש לו קצת שליטה כפי דרך הצידה ידיה.

ישב הראשון על הפתח ומילאהו ובא וישב בצידו וכו', בתוס' יו"ט פירש דמיירי דוקא כשהראשון נכנס לתוך הבית דאי יצא א"כ הוצרך השני לקום לרגע ונסתלקה הצידה וכששוב ישב מתחייב, ובמג"א הביאו ונחלק דאטו מי שיש לו תרנגולת בביתו ונפתח הדלת אסור לסגור דהוא כבר ניצוד, וכן דייק מהרש"י כאן ד"ה ונמצא דאיי"ז אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול, דמשמע דמשעה שניצוד שרי לשומרו. אבל במשנ"ב פסק בתויו"ט דכ"ה בא"ר מהתוספתא וכן משמע בר"ן וכ"כ עוד אחרונים ויישבו את הרש"י. ויל"ע לדידהו אי סברתם דלעולם כשהוא כבר ניצוד ל"ש לצודו אבל כשפסק הצידה חוזר לקדמותו, או דאף צבי שניצוד להאי שעתא אסור לחדש בו המשך הצידה ודמותר השני להמשיך לישב כיון שאין עושה כלל מעשה, ונפק"מ היכא דעושה מעשה כגון שהראשון תופסו בידים ובא השני ותופסו והראשון מסתלק.

לנועל את ביתו לשמרו ונמצא צבי. ברשב"א הביא לתוספתא דבנועל ביתו ומצא בו צבי פטור, ובתחילה פירש דפטור ואסור דהו"ל לפתוח, ומסיק דפטור ומותר דלא עשה איסור בתחילתו, ובביאה"ל דייק מהרשב"א דכשצד צבי בשוגג אסור לו להמשיך לשמרו אלא חייב לפתוח לו.

ובביאור המשל דמתני' דנועל ביתו לשמרו פרש"י ותוס' דמיירי בצבי שכבר ניצוד בו ומוסיף עליו שמירה, וברשב"א הביא ירושלמי והבינו דבנועל ביתו אף דיודע שיש צבי ואף כשמתכוין לצודו אי מתכוין אף לשמור הבית מותר. ובר"ן הביאו ותמה דאפילו כשאין מתכוין לו כלל נמי אסור דהוא פסיק רישיה, אלא כונת הירושלמי כשלא ידע שיש צבי וכמו התוספתא. ובריטב"א כתב באופ"א דאף דכך שיטת הירושלמי אבל להבבלי אסור, וכן נפסק בשו"ע. וסברת ההיתר להרשב"א בשלה"ג ביאר דרק בפסיק רישיה שנעשה בלא כונה עוד מעשה אסור אבל כאן דאין כאן אלא האי מעשה דנעילת הבית שרי כשמתכוין בו לד"א. אבל באבנ"ז ביארו דהוא דוקא בצידה דבאמת כשנועל הבית אי"ז אלא גרמא אלא דכשמתכוין לזה מתחייב וכדאשכחן כזורה ורוח מסייעתו דחייב משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה ולהכי כשלא נתכוין לזה מותר.

דף קז ע"א.

יושב ומשמרו עד שתחשב, פירש הרשב"א דלא יטלנו בידיו משום מוקצה.

והשני פטור מאי לאו פטור אבל אסור, ביאר הרשב"א דסבר דגזרינן אטו צידה לכתחילה.

אם לעשות לה פה חייב. פרש"י משום בונה או מכב"פ. וברמב"ם משמע משום מכב"פ, ובראב"ד פירש משום בונה.

רש"י ד"ה ואם להוציא לחה. של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד, מבואר דה"ט דל"ח שמתכוין למלאכה דאיי"צ שיהא פתח לעולם אלא לעכשיו אבל בתוס' צד. ד"ה ור"ש ביארו הא דל"ח שמתכוין לעשיית פתח דאינו מתכוין להכניס אויר ופתח שאינו להכניס ולהוציא אינו פתח, וברעק"א הקשה דסו"ס ל"ש כאן פטור דמשאצ"ג שהרי מתכוין לפתח ורק להשתמש בו שימוש אחד מתוך שימושים שראוי. ובפשוטו המבואר בתוס' דאיי"ז כלל שימוש דפתח כשאין מיועד לבי' השימושים דלהכניס ולהוציא.

ואידך הצד נחש וממאי דפטור ומותר דתנן ועל העקרב שלא תישך, בהג' הב"ח נתקשה דהא עקרב מסוכן מנחש כמבואר בברכות לג. ויישב עפ"י דהתוס' ג. דהכא משום משאצ"ג הותר אף דאיי"ז פיקו"נ וא"כ אין חילוק בין נחש לעקרב.

פרק שמונה שרצים

דף קז ע"א.

רש"י ד"ה והחובל בהן חייב, לפי' א' הוא משום נטילת נשמה כמו השוחט וכן נקטו התוס', ולפי' ב' משום צובע העור, ובתוס' בכתובות ה': ד"ה לדם הקשו ע"ז מדתניא בחולין מו': דשאר שרצים שאין להם עור נמי חייב אי יצא מהן הדם לחוץ והרי דאף דליכא צביעת העור חייב, וברש"י ב"ק לד': ד"ה בצריך משמע דבאמת ביצא הדם אי"ז צובע, ויתכן דכונתו דהוא נטינ"ש או דהוא דש, ורק בנצרר הדם ולא יצא הוי צובע. ועוד הקשו התוס' דהא לשמואל (לעיל עה:): ל"ח השוחט משום צובע ואיך מתחייב החובל לדידיה, ויתכן דלרש"י לא פליג שמואל אלא בשוחט דמדהוא נעשה אוכל אינו מין שצובעין אותו, משא"כ הכא דהוא בע"ח.

ועוד פירוש הביאו התוס' לעיל עה. ד"ה כי היכי ובכתובות דחיובו דחובל משום נטינ"ש אבל לא משום עצם הוצאת הדם אלא משום החלשת הבע"ח שע"ז שנחלש כנוטל מקצת נשמתו, והתוס' נחלקו אף בזה דבמילה אי"צ להחלשת התינוק.

ושיטת הרמב"ם בפיהמ"ש ובפ"ח משבת דחובל בחיובו משום מפרק דהוא תולדה דדש ואף דלעיל עה. אמרי' דלרבנן אין חייב בחלזון משום דש דאין דישה אלא בגידו"ק היינו בחלזון שבמים ושאר דגים אבל שאר בע"ח שביבשה חשיבי גידו"ק. ואף דשוחט חיובו משום נטינ"ש אבל הוצאת הדם ל"ח נטינ"ש אלא משום דש הוא, אלא דאכתי הקשו האחרונים דבגמ' עה: אמרי' דשוחט חיובו משום נטינ"ש או צובע ולרמב"ם יתחייב על הוצאת הדם משום דש. ובקה"י ביאר עפ"י מש"כ הר"ן דלהכי השוחט בשבת שחיטתו כשרה ול"ה כשחיטת מומר דבתחילת השחיטה הוא מקלקל ורק בסוף השחיטה עובר על המלאכה. וה"נ ל"ש שיתחייב משום דש בתחילת השחיטה אלא בסופה, ובסופה ל"ח דש כיון דכבר מת, וכמבואר לקמן קלו. דמותר למול נפל דאין איסור על חבורה במת, ולשא"ר דחיוב חבורה משום נטינ"ש הוא פשוט, אבל לרמב"ם דמשום דש מבואר דל"ש דש במת, והטעם ביאר הקה"י דבמת חשיב הוצאת דמו כהפרדת אוכל מאוכל דאמרי' לקמן דל"ח דש אא"כ נשתנה וה"נ אי"ז שינוי לגבי דש אלא כשמוציא דם מהחי.

ועוד חידש הרמב"ם דשאר שרצים שאין להם עור החובל בהו פטור אפילו הוציא דם, ובמ"מ ביארו דלא פסק כברייתא דחולין מו': דסתימת משנתינו דשאר שרצים החובל בהן פטור משמע ליה אפילו כשיצא הדם [וברעק"א הוסיף דאף הברייתא דדף עה. דהפוצע חלזון דלר"י חייב משום דש ולרבנן לא פטור אלא משום דאין דישה אלא בגידו"ק, הוא ג"כ דלא כהלכתא דהא חלזון אין לו עור].

והסברא דל"ח דש בשאר שרצים אף שהוציא דם, פירש הרמב"ם דהמקום חוזר לקדמותו משא"כ כשיש עור דלא חוזר לקדמותו, ובתשובת ר"א בהרמב"ם נתקשה דמ"ש חולב דחיובו משום מפרק תולדה דדש אף דהחלב חוזר לקדמותו, וביאר דמ"מ בחובל אי"ז בשם חבורה בכה"ג ע"ש.

והנה לשא"ר הא דאין חיוב החובל אף משום דש הוא כרבנן דאין דישה אלא בגידו"ק, אבל בתוס' עג': ד"ה מפרק הסיקו דלרש"י הלכה כר"י דיש דישה אף בשלא גידו"ק, וא"כ יקשה דמאי שנא כל חובל מחלזון, ויתכן דאיה"נ דכשרוצה להוציא דמו הוי מפרק. ובזה יתיישב לפי' ב' דרש"י דחובל משום צובע העור דהקשו התוס' בכתובות דא"כ למה חייב בשאר שרצים שאין להן עור כשהוציא דם, ויתבאר דבזה חיובו משום מפרק.

והנה לכל הראשונים יקשה הא דתנן במשנתינו בסתמא דשאר שרצים החובל בהן פטור דהא לא מיפטר אלא כשלא הוציא דם בלבד, ולמתבאר ברש"י יל"ב דהכא איירינן בחיוב דחובל משום צובע ולא אחיוב משום דש. ולשא"ר צל"ב דסתם חובל בשרצים אין מוציא דם לחוץ. והטעם דשאר שרצים לא מחייב כשנצרר הדם פרש"י בחולין מו': ד"ה מי דמתוך שעורן רך ממחר להאדים ואי"ז לקותא ומשא"כ בח' שרצים דידוע שנתקרה העור וסופו לינקב ולצאת הדם, ובר"ן כאן ביאר דבשאר שרצים שאין העור מעכב הדם אילו היה נעקר הדם היה יוצא לחוץ ומש"ה כל שלא יצא לחוץ פטור, וכ"ה בתוס' לעיל עה. ד"ה כי היכי.

תוד"ה שלא לצורך פטור, הקשו על פרש"י דפירש משום דאין במינו ניצוד דהא מאן דפטור אין במינו ניצוד פטר אפילו לצורך, ופירשו משום משאצ"ג, ובתוס' רי"ד ייסד שטה חדשה דלא אמרו משאצ"ג פטור אלא כשא"צ לכו"ע כמוציא את המת לקברו אבל ח' שרצים דדרך העולם לצודן אע"פ שהוא א"צ להם חשיב צ"ג וחייב, ולא מיפטר אלא אותן שאין במינו ניצוד והוא ג"כ א"צ להן, וכתב עוד דזהו כל הפלוגתא דלעיל בשאין במינו ניצוד דר"מ דמחייב כר"י דמשאצ"ג חייב וחכמים כר"ש, ולפי דבריו מיושב רש"י.

תוד"ה ע"כ לא פליגי, מסקנת התוס' דלרבנן מחדא ילפי את עיקר הריבוי והמיעוט מאלה הטמאים ומאידך אזלי בתר סברא לרבות רק הנהו דאית להו גישתא, אבל הרשב"א והריטב"א כתבו דבאמת סוגיין כרב לטעמיה דאזיל בתר קרא לחוד ודלא כהסוגיא דחולין דאזלי רבנן בתר סברא גישתא.

מאן תנא א"ר ירמיה ר"א וכו', ביארו הרמב"ן והר"ן דסבר ר"י דסברת רבנן דפטרי אהריגת כינה מדאין לה עצמות וגידין ואינה מתקיימת יותר מ"ב חודש וה"ה שאר שרצים כן, ושכ"ה בירושלמי.

אלא בכינה דאינה פו"ר, בתוס' לעיל יב. ד"ה שמא הביאו לפי ר' יוסף דכינה היינו שחורה הקופצת דכתיב והך את עפר הארץ והיה לכינים ודרך הקופצת לצאת מהארץ, אבל פרעוש היא הרוחשת וחייב עליה לד"ה, ור"ת נחלק דלהיפך דהרוחשת אינה פו"ר אלא באה מזיעת האדם והקופצת היא פרעוש דחייב עליה לד"ה, וכן נפסק להלכה, ובר"ן שם הקשה דסו"ס אי פרעוש הינו הקופצת שנעשית מהעפר איך חשבינן לה כפו"ר ומחייבין עליה, ותיירץ דפו"ר בא רק לאפוקי היוצאין מהעפושים כמו כינה, אבל המתהווה מהעפר יש בו חיות כפו"ר ע"י זכר ונקבה, ושכ"ה ברמב"ם, והביא דהרמב"ן והרשב"א הוציאו מקושיא זו דאף הקופצת מותרת דהא אינה פו"ר ופרעוש מין אחר הוא שפו"ר. והר"ן נחלק עליהן.

ובביאור"ל סי' שטז ס"ט ד"ה להרגה הביא מסהמ"צ להרמב"ם גבי דין שרץ דאף התהוים מהעפר בכוחם לפרות תולדות בזכר ונקבה, והרמב"ן בהשגות נחלק דזה א"א מצד הטבע. וביאר דלהכי להרמב"ם חייב בשבת על המתהווה מעפר, ורק המתהווה מהעיפוש אין פו"ר. ובפשוטו מבואר בזה ב' סברות במעלה דפו"ר, דסברת הר"ן דאף דהמתהווה מהעפר יכול לפו"ר אבל מכיון דהוא עצמו לא נוצר ע"י פו"ר מזכר ונקבה ל"ח שהוא בע"ח כמו אילים שבמשכן, ומה שיהא בהמשך תולדותיו איך יועיל למפרע לחייב על הריגתו. אבל סברת הביאור"ל דהא דבעינן פו"ר דומיא דאילים היא לחשיבותו שיש לו המשך וקיום ודאל"ה אינו חשוב כ"כ בע"ח.

ושם בדף יב. מייתי פלוגתא דלב"ש אסור להרוג המאכולת בשבת ולב"ה מותר, ופרש"י מאכולת כינה, וכן מייתי דרבה ור"נ ועוד אמוראי שהרגו הכינה, אלא דמייתי ברייתא דהמפלה בגדיו לת"ק מולל ובלבד שלא יהרוג ולאבא שאול זורק ולא ימלול, ורש"י ותוס' נקטו דמ"מ הלכה כב"ה שמותר להרוג וכהאמוראי, אבל ריב"א בתוס' פירש דאמוראי דהתם הרגו בחול ולא בשבת, וברא"ש שם ביאר דהתנאי דברייתא ל"פ על ב"ה וב"ה דמיירו כשלוקח כינה מעל בשרו או חלוקו שמותר להורגה, אבל ברייתא במפלה בגדיו מפרעושים וכינים דגזרו אז אהריגת כינה אטו פרעוש, וכן פסק בשו"ע שטז ס"ט.

ובספר פחד יצחק כתב דכיון דהכינה הידועה היום היא פרה ורבה יש לאסור להרגה בשבת, וכן הביא בספר אורחות שבת מהגר"ש"א שליט"א להחמיר לכתחילה אבל מהגרשז"א זצ"ל הביא להתיר כדינא דגמרא.

תוד"ה הצד את הפרעוש, אם נושך את האדם מותר ליקחנו. בב"י נתקשה דבתחילת דבריהם כתבו דדוקא נושך ובסוה"ד כתבו דאסור כשהוא על הבגד מבחוץ דמשמע דאי הוא בפנים שרי, ומהטור דייק לחומרא, וכן פסק בשו"ע, אבל במשנ"ב הביא דיש מקילין וכשאפשר להפילו בלא ליטלו בודאי נכון לכתחילה להחמיר.

מאן תנא אר"י א"ר ר"ש היא וכו', איכא דמתני' לה אהא וכו', ברמב"ם פ"י הי"ז פסק דמותר להפיס מורסא להוציא ליחה, וכן דמותר לצוד נחש שלא ישכנו שם (בהכ"ה). והקשו עליו דהא כל ההיתר משום משאצ"ג כמבואר כאן והרי הרמב"ם פסק דמלשאצ"ג חייב. וכתב המ"מ דהרמב"ם פסק כל"ק דמתני' לדרי"י א"ר על משנתנו שצדן שלא צורך אבל שלא ישכנו והמפיס מורסא שרי לכו"ע, ומשום דמפיס מורסא הוא משום מכב"פ, [ודלא כרש"י והראב"ד דמשום בונה], ול"ש מכב"פ כשהוא להוציא ליחה. וכן צד שלא ישכנו אי"ז צידה אלא מתעסק בו. והוכיח זה מדשמואל בע"א דהיתר במפיס מורסא וצידת נחש אף דהוא עצמו פסק דמשאצ"ג חייב בדף מב. אבל התוס' בדף ג. ד"ה הצד הביאו קושיא זו אדשמואל בשם בה"ג, ותירץ ר"ת דשמואל אליבא דר"ש קאמר דמותר וליה לא ס"ל.

השולח דג מהים כיון שיבש כסלע חייב, פירשו רש"י ותוס' דמיירי כשכבר ניצוד ועומד וכל חיובו אנטילת נשמה. וברמב"ם הגירסא מן הספל. והראשונים הביאו מהירושלמי דאין בצידת דג משום צידה, אבל בגמרא לעיל דף עה. מבואר דלא כן דאצידת חלזון חייב משום צידה. ובתוס' שם הביאו לירושלמי דפליג דליכא בה צידה. ועוד מבואר בירושלמי דהשולח דג חיובו משום קוצר. ותלוי בגדרי עוקר דבמ"ג שיבואר בהמשך.

הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב וכו'. ה"נ מחייב משום עוקר דבר מגידולו. ברמב"ן ורשב"א הבינו בתחילה דהכוונה לקוצר, ונתקשו דאין קוצר בבע"ח אלא בגידול דומיא דדישה ועימור דאלי"כ כל גוזז יתחייב אף משום קוצר.

ולחכי פירשו דלעולם חיובו משום נטילת נשמה ואף דתולש כשותא חיובו משום קוצר מדמי לה דכי היכי דבכשותא אף דאין חיותו בעצמו אלא בהיזמי חייב על תלישתו שעוקרו מגידולו ה"נ בעובר אף דאין לו נשמה עצמית אלא גדל מאימו חשיב נטיני"ש ודקרי לה עוקר דמ"ג הוא סירכא דלישנא.

אבל התוס' בבכורות כד. ובע"ז כו. ד"ה סבר נקטו דחיובו משום עוקר דמ"ג דהוא תודלה דגוזז וכן מבואר בתוס' רי"ד כאן, והיינו דכל עוקר מגידול שבקרקע הוא קוצר ודומיא דהכי מגידול שבבע"ח הוא גוזז. והרמב"ן דלא העלה צד כזה הוא כדמבואר מדבריו שהביא לתוספתא דהגוזז את המתה ואת השליח היינו עור שהופשט חייב משום גוזז והתם ליכא יניקה, ושיטתו בגוזז ביאר בדף קו. דהוא עצם ההפרדה ולחכי בין נוטל צפרניים לצורך הגוף בין גוזז צמר לצורך הצמר חשיבי מלאכה הצל"ג, והתוס' לשיטתם נקטו דהוא כלפי הנתלש כמו קוצר וכתבו בדף צד: ד"ה אבל דנוטל צפרניו הוי משאצ"ג.

אלא דנחלקו גם בעיקר גדר דעוקר דמ"ג, דברמב"ן מבואר דהוא כשפמסיק יניקתו וחיותו ובש"י להר"ן נקט דאי גוזז חשיב עוקר דמ"ג כל שוחט יתחייב משום עוקר דמ"ג דעוקר כל הגידול אף שלא מחתכו ממקו"א. ולהתוס' הוא כשמפרידו מחיבורו למקום שגדל שם, ובחולין קכו: אמרי' דתאנים שיבשו על האילן אף דהן כבר אוכלין לגבי טומאה, אבל התולש מהן בשבת חייב, ובתוס' לקמן קנ: ד"ה במחומר פירשו דלא מיירי אלא כשלא יבשו עוקציהן הא יבשו עוקציהן אף דמחוברין פטור, ומבואר בפשוטו דבעינן עקירת יניקה, אבל מהרמב"ם דייק המג"א סי' של"ו סק"א דאף כשיבשו עוקציהן חייב. והיינו דסו"ס מחובר לאילן. וכשיטה זו יבואר לשיטת התוס' הא דהגוזז את המתה חייב, אלא דאכתי מהגוזז את השלח יקשה דהא אמרי' גבי קוצר דאילן שנפשו שכבר אינו מחובר לקרקע מותר לתלוש ממנו פירותיו. וצריך לחלק לתוס' דבכה"ג כבר אין הפירות בטילין לאילן ליחשב שמפרידם ממקום גידולן, משא"כ גוזז את השלח דאכתי טפל הצמר לעור ליחשב מקום גידולו.

ובר"ח כאן נקט דהשולח דג מהים חיובו משום עוקר דמ"ג וגם נטיני"ש, וביאר דכשלא יבש כסלע פטור שהרי לא עקר דמ"ג וגם לא הרגו ולא העתיקו ממקום חיותו לגמרי. ואי מה דחשיב עוקר דמ"ג הוא ניתוקו מהים דומיא דתלישת פרי צ"ב מה לי שלא יבש סלע והחזירו דאטו העוקר אילן מהארץ וחזר ונטעו לפני שיבש יפטר, ויל"ב עפ"י הרמב"ן והשי' לר"ן דעקירת דמ"ג הוא הפסקת חיותו וה"נ לא הופסק דלעולם אין הים מקום גידולו, אבל א"כ להר"ח כל

שוחט יתחייב שתים וגם לשונו משמע מצד דהעתיקו ממקום חיותו דהיינו הים. ויל"ב באופ"א דאילן מחובר הוא במקום מסוים ובעקירתו ניתק משם ושאינו מדג דאף כשניטל מהים הוא מצ"ע משתייך להיות במים שהרי לא היה מחובר למקום מסוים אלא שחה במים וכ"ז שראוי לחזור שייך לשם.

רש"י ד"ה מיחייב, כדאמרי' דמאירא קרבי ובהג' הב"ח תמה דלמסקנא שם מארעא קרבי, ובפשוטו זה יקשה בגמרא עצמה דאי מארעא קרבי הו"ל ככל זרעים שבקרקע ומה הוצרכו דוקא לכשותא. ויל"ב בדעת רש"י דגידולו דהכשות הוא בההיזמי ורק דמריח מהקרקע, ובעירובין איירי גבי הלכות ברכות דמברכים בפה"א אף כשגידולו מכח הקרקע, אבל הכא בשבת לגבי עוקר דמ"ג בעינן שיעקרנו מהמקום שממנו ובו הוא צומח והוא גדל בהיזמי ונתלש ממנו.

דף קח ע"א.

תלש פיטרא מאונא דחצבא. צל"ע לרמב"ן דחייב דקוצר הוא רק בגידו"ק הרי כאן גדל מהמים. וצל"ב דלא אתא הרמב"ן אלא לאפוקי גידולי בע"ח וכיו"ב. אבל פטריות מהמים הם בעצם שוין לגידו"ק אלא שהמים הוא תחילת לקרקע ובכח"ג כל שכך דרך גידולו מתחייב.

התם לאו היינו רביתיה, פרש"י דאין דרך זריעה שם. וצ"ב דבשלמא אי הוי איירינן על הזורע בעציץ שא"נ דפטור לפי שאי"ז דרך זריעה שפיר, אבל הכא איירינן על התולש משם ומה לי דהזריעה דמעיקרא היתה שלא כדרך זריעה, וכי אטו גבי דלדל עובר ממעי בהמה דחייב משום עודמ"ג אי גדל כבריה משונה שלא כדרך העוברין לא יתחייב המפילו. הרי סו"ס תלישתו ועקירתו כדרך הוא. וצל"ב דלא סגי בתולש ממקום שבמקרה גדל משם אא"כ הוא מקום הראוי ומיועד לגידולו וזהו דאמרי' דבעציץ שא"נ כיון שאינו מיועד לזריעה אף כשזרע בו אי"ז מקום הגידול דידיה בעצם ואין חייב עליו.

פרק ואלו קשרים

דף קי"א ע"ב.

ואלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלין וקשר הספנין. פרש"י קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם. בעיקר גדר דקש"ק נחלקו הראשונים דרש"י וסייעתו פירשו דאינו תלוי אלא אי עומד לעולם חייב ובעשוי שלא לעולם אסור מדרבנן וליומו מותר, ולהר"ף וסייעתו כשהוא קשר של אומן ועשוי לעולם חייב, ובדהדיט וליומו מותר, ובחדא מינייהו אסור מדרבנן. ובביאור הגר"א הוכיח כהר"ף מדקתני קשר הספנין ולא הספינות ע"כ דבעינן שנעשה ע"י הספנין דהיינו דאומן.

רש"י ד"ה ואלו, דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקות, באחרונים נתקשו דכאן פירש כפירוש דאב"י לעיל עד: ובד"ה כך הוא חייב על התירן פירש כדילפי מצידי חלזון שנצרכין לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימות כדי לקצרן או להרחיבן. והיינו כרבא התם. ובתוס' לעיל עד: ד"ה שכן הביאו לפרש"י דכאן שפעמים קושרין הרשתות ופעמים מתירין, ואילו שם פרש"י דפעמים צריכים ליטול חוטין מרשת זו להוסיף על זו.

ר"מ אומר כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידי. בריטב"א פירש דר"מ אתא לפרוש לדרבנן, אבל הרמב"ם בפיחמ"ש פירש דאתא לאיפלוגי ואין הלכה כר"מ, וכ"כ הרע"ב וכ"כ ביראים.

תוד"ה עניבה לר"מ. ובשיטה להר"ן תי' דהתם שאינו רוצה עניבה אלא שתתקיים שנה או שנתיים להכי שרי בעניבה והיינו דא"י להתקיים משא"כ בעלמא יתכן דאסור עניבה לר"מ.

דף קיב ע"א.

רש"י ד"ה קיטרא, שפעמים שמניח שם שבוע או שבועיים. ובד"ה בדחומרתא כתב דפעמים מתקיים שבת או חודש ואסור מדרבנן, ומפורש מיהא דמשבוע עד חודש אסור ובלהתיר ליומו מותר, ונחלקו הראשונים בשיעור שבנתיים, דהטור סי' ש"ז נקט דעד ז' ימים מותר וכ"כ המרדכי, אבל בב"י הביא מהכלבו וההג"מ דכל שאינו ליומו אסור. ובב"י נקט בדעת הטור. דמאידך ביותר מחודש חייב, ובט"ז תמה דלא מצינו שיעורין אלו בקושר לא חודש ולא שבת ולהכי נקט דכל שאינו לעולם פטור אבל אסור ורק בליומו מותר, וצ"ב דמנלן שיעור דיומו. וצל"ב דזהו שיעור כללי דדבר שאין עומד ליומו אין לו חשיבות כלל כמו במקצה ועוד. ולרבינו ירוחם פחות מג' ימים מותר ויותר מזה אסור.

מפתח חלוקה פשיטא. צ"ב דלמה הוא פשיטא דעדיין לא הישימענו ההיתר בניתר ביומו, וצל"ב דאי אתא לאשמעי' זה הול"ל דקשר ליומו מותר ומדנקט כה"ג ע"כ דיש בזה רבותא נוספת.

רש"י ד"ה מה"ד חדא מינייהו. וכיון דלא ידעי הי מינייהו תרווייהו ליתסרו, קמ"ל. בפשוטו משמע דהקמ"ל דשניהם עשויין ליפתח וכ"כ השיטה להר"ן, וכן משמע ברש"י לקמן ק"ג. ד"ה חדא. אבל בריטב"א שם פירש דכיון דשניהם יכולין ליפתח תרווייהו שרו. ובמהר"ח או"ז נקט דהקושר לזמן שאינו ידוע ולבסוף נשאר זמן מרובה הוברר דעבר על איסור דאורייתא, ובפשוטו נחלקו בעיקר הגדר דקשר לעולם, דלריטב"א יסודו דכשקשרו עשאו להיות קבוע וביטלו ביטול גמור ושבזה נשתנה כשעתיד להתירו שאינו מוקבע מעיקרא להיות כקשר. ואילו לשי' להר"ן ולמהר"ח או"ז הוא לחשיבות המלאכה מה שעשה קשירה חשובה שפבועל עומדת כך לזמן מרובה ולהכי תליא במה שתעמוד לבסוף. ובאמת דלקמן ק"ג. בהא דתנן דקושרין דלי בפסיקא פירש הריטב"א דלא מבטל לה והמבטלה בטלה דעתו אצל כ"א, והנה אי כמהר"ח או"ז ל"ש בפשוטו בזה בטלה דעתו דהרי סו"ס אחרי שהוא הבעלים במציאות ישאיר הקשר לעולם

וא"ש רק הריטב"א לטעמיה דבעינן שיבטלנו להיות קשר קבוע ולהכי כשבטלה דעתו ל"ח קביעות. והנה במהרי"ל דיסקין חידש דמי שקושר שלא ע"ד להתירו לעולם אלא דלאחר זמן ישליכנו ולא ישתמש בו דל"ח קשר ש"ק. והגרשז"א הקשה עליו מרש"י בסוכה לג. דמבואר דשייך שאגד דלולב יהא קשר ש"ק אף דלאחר החג משליכו. ויל"ד דכל סברתו דמהריל"ד א"ש אי כמהר"ח או"ז דחיובו מכח שבפועל עומד הקשר לעולם ולהכי בעי גם שישמש לו לעולם, אבל לריטב"א דבעינן ביטול גמור כקשר מה לי אי ישליכנו.

רצועות מנעל וסנדל, בריטב"א הביא מרש"י ביבמות דמנעל הוא העשוי מעור רך וסנדל הוא העשוי מעור שלוק. הא דקתני חייב חטאת בדאושפכי, לפרש"י הכל תלוי בשיעור הזמן ודהוזכר דאושפכי דבקשר ידיה הרגילות שהוא לעולם ומשא"כ בקשר של מי שאינו אומן וכמבואר ברש"י ד"ה בדחומרתא דמדאי"ז ע"י אומן פעמים שמתקיים שבת או חודש. אבל הרי"ף פירש חילוקי הגמרא דהחילוק מדאושפכי לרבנן אי הוא מעשה אומן או הדיוט ודבני מחוזא שהוא גם הדיוט וגם לא לעולם שרי לכתחילה. ובב"י כתב דלרי"ף האי דחומרתא דקטרי אינהו הוא מעשה אומן אבל לא לעולם והיינו דג"ז אסור מדרבנן.

וברא"ש הביא לרי"ף וכתב דלא נהירא לחלק בשל קיימא בין אומן להדיוט, ובתו"ש הבינו דמסכים הוא לעצם החילוק אלא דסבר דבדקיימא אסור בכל גוני וא"כ לתו"ש לרא"ש אסור מדאורייתא בתרתי או באומן אפילו בלזמן או בלעולם אפילו בהדיוט. וברמ"א הזכיר גם לחומרא דהרי"ף וגם לרש"י ובתו"ש ביארו כהרא"ש, אבל המג"א נחלק דכונת הרמ"א אינו אלא להחמיר כב' הדעות. ולא הותר אלא כשא"ז אומן וגם ליומו. וכתב הרמ"א דבמקום צערא שרי, והיינו דהרי ודאי אי"ז דאורייתא דאינו לעולם.

ובטעם האיסור דרבנן ביותר מיומו כשאינו לעולם בפשוטו הוא גזירה אטו קשירה לעולם, אבל בשלה"ג הביא מהיראים דהוא חשש שמא ישאיר קשר זה לעולם. וצ"ב דאף אי ישאירנו לא יתחייב אחרי דמעיקרא נתכוין להתירה ולא לקש"ק, ובפשוטו צל"ב דכוונתו דמתוך כך יבא פעם אחרת לעשות הקשר מתחילה לעולם.

והנה לרי"ף נכללו ב' התנאים בגדר דקשר של קיימא. ובפשוטו מה דבעינן מעשה אומן הוא משום מחשבת דבעינן מלאכה חשובה להתחייב וא"כ הא דבעינן לעולם הוא ג"כ מה"ט ואינו שיהא מתקיים אלא שיהא קבוע לקשר. ובגדר דקשר אומן כתב בשלה"ג דלא נתברר מהו ומלשון הרי"ף משמע דהוא קשר אמיץ ולהכי יש לזוהר מלקשור ולהתיר ב' קשרים זה ע"ג זה. וכן פסק ברמ"א ש"ז ס"א וכתב עוד. ודבקושר הראש חוט אחד דינו כב' קשרים. ובביאור"ל ד"ה הביא מה"ט דקשר אמיץ היינו קשר שמהודק חזק מאוד, ותמה עליו דהא לרמב"ם ר"מ פליג על ת"ק ופטר ביכול להתירו באחת מידי דהיינו לא מיהדק כמפורש בגמרא והלכה כרבנן דאף בזה חיבין הרי דשייך קשר אומן דלא מיהדק, וע"כ דענין האומנות שעושהו באופן שלא יהא נותר מעצמו בשום אופן. ואיך שיהיה מבואר דקשר של אותו סגי כשעשוי היטב ואף ע"י הדיוט.

רש"י ד"ה בדרבנן, ומיהו קש"ק ל"ה שבשעת הטיט מתירין אותו, בפשוטו היינו בימי החורף וכן מפורש בההשלמה וא"כ יוצא דאף כשקושר בתחילת הקייץ לכל הקייץ פטור, אבל בב"י כתב דמשמע מרש"י דליותר מחודש חייב. וצל"ב לשיטתו דשעת הטיט היה גם בקייץ וכגון כשפתחו ביבותיהן וכיו"ב. ובמרדכי ובשיטה להר"ן ובספר התרומה פירשו דדרבנן דהכא היינו דאף שקשורו בחוץ לא חלצו נעליהן כל השבוע דהיו לומדין כל היום והלילה ורק משבת לשבת חלצו נעליהם ולהכי אסור. ומבואר בשיטתם דאפילו שבוע פחות לילה נמי אסור. והקשו האחרונים דאיך רבנן עצמם התירו נעליהם וקשרום בשבת, וביארו שהם קשרו בעניבה או בקשר אחד.

הוה ליה ההוא זוגא דסנדלי וכו', הנה בשלמא רש"י סבר אביי דעשוי לעולם וחייב ומסיק מדעשוי ליומו מותר, אבל לרי"ף מנ"פ אי היה עשוי באומנות איך הותר לכתחילה העשוי ליומו ואי דהדיוט איך ס"ד דחייב. וצל"ב דדרך קשירה זו היתה ליעשות באומנות ולהכי ס"ד דחייב אבל לצורך יום ודאי לא יטרח לתקנה היטב באומנות.

ובביאורה"ל הביא מהט"ז דהכל תלוי בדעת הקושר דאי דעתו שישאר לעולם הוי קש"ק ואי דעתו ליומו מותר, והביאה"ל נחלקו דקשר שדרכו ליעשות בקביעות לא אזלינן בתר דעתו ומנעל דרבנן או דבי תרי הדרך לאותם אנשים להתירו ביומו. ולכאורה סברת הביאורה"ל כמבואר בריטב"א דבטלה דעתו אצל כ"א אלא דחידש דיכול הוא לקבוע הדרך אצלו כשכך דרכו תמיד. וסברת הט"ז דבעינן שבמציאות ישאר לעולם.

התם לא מינטר הכא מינטר. מפרש"י משמע דהיתיר לו הטלטול מוקצה משום פסידא, וברשב"א הקשה דלא שרינן מוקצה במקום פסידא ועוד דלמה הוי מוקצה דהא חזי לכיסוי מנא, והביא מהראב"ד דאזיל כרבי יהודה דאסר נולד והחילוק דבכרמלית הדרך להמשיך להשתמש ע"י גמי ול"ה נולד כלל ואילו בחצר אין כבר הדרך להשתמש וממילא אסור.

דף קיג ע"א.

קושרין דלי בפסיקא, פרש"י דלא מבטל לה, ובריטב"א דהמבטלה בטלה דעתו אצל כ"א.

אבל לא בחבל, כתב הרשב"א בשם התוספות דדוקא בחבל שלהם שהם קבועין בבור אבל שלנו שאין קבועין בבור מותר אפילו בחבל דאין עשוי לעמוד שם זמן מרובה ול"ה קש"ק.

אלא עניבה גופא קשירה היא. וקיי"ל כרבנן דעניבה ל"ח קשירה, והנה קשר אחד מותר בכל קשר, ומבואר במרדכי דהקולא דעניבה דהותר אפי' ב' עניבות א' על השני. והנה בגמרא בר"פ דנה בר"מ דשרי קשר הניתר בידו אחת אי כולל אף עניבה או רק לקשר שלא מיהדק. ואי ההיתר דעניבה הוא כקשר דלא מיהדק היינו דאינו עשוי בחוזק דניתר בקלות. אבל יל"ב דה"ט דאיי"ז קבוע להיות קשר וכמו דקשר ליומו דשרי והוא עדיף דשוברו בתוכו שמיועד ליסתר בקלות לכשיחפוץ. אמנם בסוכה לג. מבואר גבי לולב אי צריך אגד לא יועיל עניבה אבל אי אי"צ אגד ורק מצוה לכתחילה משום הידור ביו"ט יש לענבו ולמ"ד דעניבה חשיב קשר יאגדנו כאגודה של ירק, ובשו"ע סי' תרנא כתב דמצוה לאגדו מעיו"ט קשר גמור ואי לא אגדו מעיו"ט קושרו בעניבה ביו"ט, ומקורו מהמרדכי שם דל"ח עניבה כקש"ק. והנה הרי בלולב אינו עושה האגד לעולם אלא להחג ואיי"ז חסרון בקשר שאינו דקיימא ומ"מ בעניבה הוא חסרון, וע"כ דעניבה אי"ז כלל צורת קשר. אלא דמאידך בעירובין צו: נידון בגמרא אי לרבנן דעניבה ל"ח קשר מ"מ יועיל לקשר של תפילין, ויל"ב דבתפילין אי"צ צורת קשר בפנ"ע אלא שיעשה שהתפילין יתחברו ליד בדרך קשירה ואי"צ לקשר עצמו חשיבות קשר.

ובב"י הביא מהמרדכי לאסור עניבה ע"ג קשר, וכ"פ המג"א והמשנ"ב, אבל בדרכי משה מהאגור דנהגו לעשות עניבה ע"ג קשר וכ"פ ברמ"א. ויל"ב פלוגתתם דקשר אחד אין לו חסרון מצד צורת קשר אלא מדאינו מתקיים וכאן שעושה עניבה על גביו הוא מתקיים, אלא דקיומו מכח עניבה דאף שהיא מתקיימת אין לה חשיבות קשר, ולמרדכי סו"ס הקשר מתקיים ולאגור אי"ז מכח עצמו. ויל"ב סברת האגור באופ"א דכשעשה הקשר ל"ה של קיימא וכשהוסיף עניבה לא עשה את הקשר, וכגון בקושר קשר ליומו ונמלך אח"כ שיהא לעולם דבפשוטו אין כאן איסור.

התם חבל דעלמא הכא חבל דגדרי. פירשו התוס' או דאתא כר"י דמתני' דשרי בחבל גרדי, או אפילו כרבנן דלא שכיח שיהא של קיימא ולהכי בגרדי לא גזור. ומבואר עכ"פ בתוס' דהחילוק דגרדי הוא כמו שפרש"י במשנתנו מצד דלא מבטיל ליה, אבל הרמב"ם כתב ואם היה חבל גרדי שמותר לטלטלו ה"ז מביא וקושר בפרה ובאיבוס, וביארו הב"י דלדידה החילוק הכא מדיני טלטול מוקצה ולא מצד איסור הקשירה. ובטור פסק כתי' א' דתוס' דהלכה כר"י דמותר לקשור חבל גרדי בדלי, אבל הרמב"ם פסק כרבנן וחילק בין דלי לאיבוס וכתירוץ ב' דתוס'.

כל כתבי

דף קכא ע"א.

נכרי שבא לכבות. איסור אמירה לנכרי מבואר בריהטת כל הסוגיא דהוא כשעושה בשליחותו ואדעתיה ידיה וזוהי קל כשאומר כל המכבה אינו מפסיד דל"ח שלוחו וכדפרש"י בגמ' בד"ה כבה. וברש"י בע"ז דף טו. ד"ה נהי כתב דמקור האיסור מדכתיב ודבר דבר דיבור אסור, והיינו דעצם הדיבור לנכרי אסור, ויל"ב דלהכי כשא"י שלוחו שרי דחשיב דאין מועיל בדיבורו כלום, וכמבואר ברמב"ם דאף דאסור מהאי קרא לחשב חשבונות אבל חשבונות של מה בכך שאין בהם צורך כגון כך וכך הוצאנו בנישואי בנינו וכיו"ב מותרין שהן שיחה בטילה, וה"נ רק כשהוא שלוחו מועיל, אבל הוא דוחק דאף כשא"י שלוחו סו"ס מועיל בדיבורו.

ובב"מ דף צ. מבעיא לגמ' אי יש אסור אמירה לנכרי בשאר איסורין כגון לדוש בחסימה וכסירוס בהמה, והקשו דלרש"י דהוא מודבר דבר א"י שייך התם.

ולקמן קנג. מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ומפרש מ"ט שרו לה דלא ליתני ד"א ברה"ר, ופרש"י מ"ט שרו דהרי הוא שלוחו לישאנו בשבת. ומבואר דאע"ג דנותן לנכרי כיסו מבעו"י ואין כאן דיבור בשבת אסור שיעשה בשבת בשליחותו וסותר לרש"י בע"ז, וביארו דבאמת לרש"י יש בזה ב' ענינים דאסור רבנן כל שהוא שלוחו לאיסור, ומלבד זה יש איסור ודבר דבר על דיבור לעשיית מלאכה ואף כשאין נעשה בשבת כדאסור לקמן לומר לחבירו לשכור לו פועלים למוצ"ש. ורש"י בע"ז פירש הטעם דיליף מהקרא דהוא יותר חמור.

ובגמ' בב"מ צ. אבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, ובהמשך מוזכר שם גם סירוס דבהמתו, עיי"ש. ורש"י פירש בתבואה שלך, אבל תוס' פירשו דדוקא בתבואתי דמרויח הישראל, אבל בתבואתך פשיטא דשרי כיון שאינו נשכר כמו דמותר לומר לנכרי אכול נבילה, ומה"ט מותר לומר בשבת הילך בשר ובשל לצורכך כשאין מוטל עליו לזונו דאין מרויח. ומבואר סברתם דבכה"ג שא"י בשביל הישראל אינו כשלוחו דא"י אלא עצה טובה. וחזרו התוס' לחילוק אחר דל"ד לאכול נבילה דל"ש התם אמירה לנכרי שהישראל עצמו יכול ליתן הנבילה בפיו, אבל הכא אותו דבר שאומר לנכרי לעשות הוא א"י לעשות כמו לבשל או לחסום. וצ"ב סברתם דאף דמותר לישראל ליתן לפיו דנכרי אבל סו"ס אסור לו לאכול בעצמו ודומיא דהכי נאסור לו האמירה לנכרי במעשה זה. וצ"ב דל"ח כשלוחו אלא על ההכנסה לגרונו אבל עצם הנאת הבליעה בגופו של נכרי ל"ש בזה ענין שליחות שיחשב כנעשה בגופו של ישראל. אמנם לרש"י שם מבואר דעכ"פ בחסימה אסור אף כשאינו מרויח ול"ח כעצה אלא כשלוחו אחרי דהוא הבעלים של הפרה. ומשמע עוד מהרש"י דכשא"ל דוש בתבואתי פשיטא לגמרא לאיסור, ובנמוקי יוסף שם הקשה דהא גבי סירוס מבעיא שם אף דמיירי בלטובת הישראל. ויתכן דסברת רש"י לאסור בדוש בתבואתי דא"י משום האמירה לעשות איסור דחסימה אלא דמלבד האיסור דחסימה יש עליו חיוב לתת לה לאכול ממה שדשה כדמשמע התם דחיוב הוא כמו אכילת פועל עיי"ש.

ובנתיבות המשפט סי' שמ"ח סק"ה הקשה דלמבואר בתוס' שבועות ג. ד"ה על הזקן יש שליחות לעכו"ם מה"ת בשליחות מעשה וא"כ ל"ל לאיסור אמירה לנכרי מדרבנן תיפול"ל דאסור מדאורייתא משום שליחות. ועוד הקשו האחרונים באופ"א מדבב"מ עא: נקטינן דיש שליחות לנכרי לחומרא מדרבנן וא"כ למה לי לאיסור מיוחד דאמירה לנכרי. ותירץ הנתיבות דדוקא כשנעשית העבירה שהישראל מזהר עליה אילו עשאה מתחייב כשנעשה בשליחותו אבל הבישול בשבת ע"י נכרי אין כאן מעשה חילול שבת כלל. ולא דמי לנידון התוס' שם דשולח נכרי להקיף ראש של ישראל דסו"ס הוקף ראש דישראל. ודימו זה לטמא ששלח טהור ליכנס למקדש דל"ש בזה איסור כלל מדסו"ס הכניסה נעשית ע"י הגוף דטהור. ובאחרונים כתבו לתרץ כע"ז דבשבת בעינן למען ינוח דהאיסור ל"ש א"כ גופו לא נח וכאן גופו נח.

אלא דאכתי יקשה בסוגיא דב"מ הנ"ל דאיבעיא אי ה"נ אסור בחסימת הפרה וסירוס בהמה והתם נעשה מהות האיסור. ולרש"י י"ל דכיון דעושה לעצמו וא"י בשביל הישראל א"י שליחות גמורה, ויתפרש מה דפירש דוקא בתבואה שלך. וההיא דסירוס ל"ק דלא מיירי כשהיתה שם שליחות גמורה עיי"ש.

בדליקה התיירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. ברא"ש הביא מהבה"ג דה"ה לבידקא דמיא וכ"כ דכל כיו"ב היוזק הבא לאדם פתאום כגון אם נתרועעה חבית של יין והולך לאיבוד. ובשלה"ג הביא מהסמ"ג והג"מ בשם ספה"ת דדוקא בדליקה ולא בשאר איסורים אבל בטור ובב"י נקטו כרא"ש. ויסוד הנידון דבכתובות ע: אמרין עלה דבדליקה התיירו למעוטי שאר איסורי דשבת, ולבה"ג הכונה לאסור כשא"י הצלה דרך להציל ממנו התיירו, אבל לסמ"ג אתי למיעוטי כל שאינה דליקה. ובב"י כתב דאורחא דמליתא נקט וה"ה בהפסד שכבר בא מער"ש ולא הציל מבעו"י דמותר לו בשבת בכה"ג, אבל במשנ"ב כתב דמהאחרונים שלא העתיקוהו משמע דלא פשיטא להו כן.

תוד"ה אין אומרים, אפילו באיסור דרבנן וכו', בפשוטו כוונתם דלא תקשי דכיבוי הוי משאצ"ג דפטור לר"ש וכדהזכירו התוס' ד"ה שמע ולזה פירשו דאף בדרבנן אסור. ובראשונים הקשו דכיון דהכיבוי הוי משאצ"ג למה לא הותר אמירה לנכרי לגמרי כדשרינן במקום הפסד גדול שבות דשבות בסי' ש"ז ס"ה. ותיירו דבדליקה החמירו יותר שמא יבא לכבותה בעצמה, או דבמשאצ"ג החמירו שאין הכל בקיאין בה ויבואו לעשותה לגופה.

ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישה, בתוס' נתקשו דהוי משאצ"ג דלר"ש הוא רק דרבנן ובוה לכו"ע אי"צ להפרישו, ותיירו דקאי כר"י או כשצריך לפחמין. אבל ברשב"א תירץ דלעולם הוי דרבנן אלא דרק מתמה אי נשמע מינה דמצווין להפרישו ואפילו מדרבנן.

בקטן העושה ע"ד אביו, ברשב"א לקמן קנג: כתב דבכה"ג עובר משום לא תעשה מלאכה אתה ובנך וכ"כ רש"י בחומש. אבל בטוש"ע סי' שמ"ג משמע דאין איסור מיוחד בשבת מבכל התורה וכ"מ בנמוק"י סו"פ חרש. ובשעה"צ סי' של"ד אות נ"ד הכריע דבדליקת אביו עובר על דאורייתא דאתה ובנך ובדליקת אחרים על דרבנן.

רש"י ד"ה על דעת אביו, בקטן שידע להבחין שהכיבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו, וברש"י ביבמות קיד. פירש שהתינוק צופה באביו ורואה שנוח לו ואביו עומד עליו דהוה כאילו הוא מצוהו לעשות. ובב"י נתקשה בסתירת הדברים וכתב או דכוונתו גם כאן כהתם שידע להבחין מה כונת האב, או דהכא בדליקה כל שיש לו דעת להבחין יודע בבירור שאביו רוצה בכיבוי אבל התם מיירי במפתחות שמוצא דרך כשעומד עליו ומראה שנוח לו עושה ע"ד אביו.

רש"י ד"ה נכרי אדעתיה דנפשיה קעביד, הוא להנאת עצמו מתכוין שידע שלא יפסיד. מבואר דכל ההיתר בנכרי כשלא א"ל לכבות דאף שעושה לשיראל אבל הוא להנאתו שיקבל ע"ז שכר, ולפי"ז כתב הקרבן נתנאל דבמידי שאין הדרך ליתן שכר כמו הדלקת הנר נאסר מה"ט. ועכ"פ היכא דא"ל כבה אסור דחשיב שלוחו ולא אמרי' דעושה לעצמו שיקבל שכר דאדרבה עושהו כפועל ע"ד בעה"ב אבל בשלא א"ל להדיא בזה תלוי או כונתו להנאת הישראל או לעצמו.

תוד"ה ש"מ. כתבו דבהגיע לחינוך כיון שצריך לחנכו כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה ולא אמרו בכה"ג דאוכל נבילות אין מצווין להפרישו. אבל בתוס' ישנים יומא פב. הביא מר"א ממיץ שיישב דאין מצות חינוך אלא על עשה ולא לאפרושי מאיסורא, וזהו דאמרין דאין ב"ד מצווין להפרישו, והקשו מדתנן התם דמחנכין התינוקות בעינוי דיוה"כ ותיירו דהתם הוי עשה דועיניתם. ובשם רבי כתבו דרק האב מוזהר בחינוך אבל ב"ד לא וזהו דאמרין דאין ב"ד מצווין להפרישו. ומבואר דסברת התוס' דידן דאי חייב האב לחנכו ע"כ דהוא חיבו הקטן וממילא גם ב"ד ידאגו לכך אבל לתו"י הוא רק חיוב על האב. ולרא"מ דרק בעשה מחוייב יל"ב דלהימנע מאיסור אי"צ להרגילו אלא מספיק שידע שחייב להימנע ולא לעשות כלום, אבל לעשות המצוות בכל פרטיהם צריך להרגילו.

ועל עקרב שלא תשוך, בפשוטו הא דעדיף צידתו ע"י הכלי מהריגתו דבצידתו אין חיוב לכו"ע אף אי משאצ"ג חייב משום דהוי אין במינו ניצוד, אבל מדר"י דאמר ריב"ז חוששני לו מחטאת מוכח דחשיב מינו ניצוד או דל"ב מינו ניצוד, והא דמ"מ עדיף צידה ביאר הרשב"א לפי שאין ניכר כ"כ המלאכה בזה כבהריגה וכמה דאפשר לשנויי משנינן.

דף קכא ע"ב.

תוד"ה ברצין אחריו. כשיטת רש"י פירש הרי"ף והרמב"ן ועוד וכתוס' פירשו הבה"ג והראב"ד והר"ז, ולשני השיטות כל שאין רצין אחריו אין כלל פיקו"נ ולא הותר מידי לר"י אלא לר"ש דלרש"י הותרו הני ה' ולתוס' כולו, וברצין אחריו לרש"י חשיב בכולו מזיקין פיקו"נ והורג כולן אף לר"י, ולתוס' לר"י לא יהרג אלא הני ה' דהן פיקו"נ. וברשב"א ובתוס' רא"ש תמהו על פי' התוס' דברצין אחריו בכולו הוי פיקו"נ. אבל הרמב"ם פסק דלכל המזיקין הורג כשרצין אחריו והני ה' הורג אף כשאין רצין, ואע"ג דפסק דמשאצ"ג חייב כר"י. וביארו המ"מ דסבר דהני ה' הוי פיקו"נ מיד כשמתראין לפניו. ובשו"ע פסק דלא"ד הני ה' אלא כל שממיתין ודאי.

בא"ד, פירשו דריב"ל דלא כאמוראי דבעו דוקא לפי תומו, אבל בשי' להר"ן פירש דאף ריב"ל מיירי בדורסו לפי תומו.

א"ל שלימתינהו לכולהו, היינו דאפי' לר"ש דמשאצ"ג פטור הכא אוסר ודלא כריב"ל וכדפירשו התוס'. ויל"ב דאי היה מכלה את כל ההיזק הוי שרי כדשרינן לעיל מב. כיבוי גחלת של עץ שברה"ר דהוי משאצ"ג והותר במקום הזיקא דרבים אף דא"ז פיקו"נ, אבל מכיון דלא כילה את כולם אין כאן מניעת היזק דרבים אלא דיחיד ולא הותר בכה"ג.

דילמא לפי תומו, פרש"י כשהולך לתומו א"צ לישמט הואיל ולא נתכוין דדבר שאי"מ לר"י מדרבנן הוא, עיקר יסוד זה כתבוהו התוס' לעיל מא: ד"ה מיחם דאף דלר"י בכל התורה דבר שאי"מ חייב אבל בשבת פטור משום מחשבת אלא דזה דוקא באינו פסי"ר אבל בפסי"ר ל"ח שאי"מ, וא"כ צ"ל דהכא מיירי דל"ה פסי"ר. וברשב"א ושאר תמהו על רש"י דהרי הגמרא מפרש בזה לדרב ינאי דאמר צירעה אני הורג ולא משמע דמיירי כשלא בא להרגה. ועוד דבאבא בר מרתא דא"ל לבי ריש גלותא דא"צ לכוף כלי דדורסו לפי תומו מנליה דיעבור שם אדם בלא מתכוין והרי צריכים לכפות בנתיים כלי. ולהכי פירשו דלעולם מיירי במתכוין לדורס אלא שעושה עצמו כלא מתכוין ואתי כר"ש אלא דכמה דאפשר לשנויי משנינן.

ובמג"א נתקשה דלהרמב"ם דהריגתן הוי דאורייתא איך שרי בכל המזיקין בשאין רודפין אחריו לדורסן לפי תומו. וביאר דכיון דסו"ס יש גם בזה חשש פיקו"נ שרי בכה"ג.

ובשו"ע הביא לפירוש הרשב"א דדריסה לפי תומו שמראה עצמו שהוא לפי תומו גבי הריגת מזיקין, אבל גבי דריסת רוק התיר רק כשאינו מתכוין לזה וכפרש"י, ופירש ב"י הגר"א דאף דנחלקו בין בזה ובין בזה סבר הב"י דברוק דהוא רק משום מאיסותא אין להתיר יותר.

דף קכב ע"א.

רש"י ד"ה של בית אביך, דקטנות היו אבל גדולות אדם קובע להן מקום, והתוס' נחלקו כאן ובמפורט לעיל לה. ד"ה ואפילו דאף דהתם מסיק לאיסור אבל בעירובין קב. מסיק להיתר אפילו במשא י' בני"א. וברש"י יל"ב כדחילקו התוס' בעירובין שם דהתם היה דרכה תמיד ליטלטל משא"כ חלתא דאין רגילות לטלטלה בחול כלל.

תוד"ה משתמש, חילקו דלא גזרו דפירות הנושרין ומשקין שזבו אלא במידי דאכילה שלהוט אחריהן וגם שהן קלים ליעשות. והנה במשנה קתני אף במילא מים דהוא מידי דאכילה, ואף דהמשנה קאי להשקות בהמתו, אבל לר"י בתוד"ה משקה ה"נ בלהשקות הישראל עצמו כן ודלא כר"ת שם שהיתיר לגבי האדם מדיכול לשותות בהיתר ע"י שיכנס בעצמו לבור. ויל"ב דאף לר"י הרי יכול ליכנס ולטפס בבור ואף דסובר דאסור כשמילא נכרי לצרכו אבל

כשעשאו הנכרי לעצמו שרי ואי"ז דומה לפירות הנושרין דכשירצה לאכול לא יכול בלא תלישה. ובתוס' ביצה ג. ד"ה גזירה כתבו כחילוקם כאן, והוסיפו לחדש דפירות שאין נתלשין אלא במרא וחצינא כגון לפת וצנון שרו באמת דהואיל ואין יכול בקל לתולשו אדכורי מידכר ושמה"ט אכל רא"מ מליח שצלאו נכרי בשבת לעצמו דהואיל ואיכא טירחא ל"ג שמא יצלה בעצמו דרמי אנפשיה ומדכר.

וברשב"א כאן חילק באופ"א דל"ד לפירות הנושרין דממילא דכאן בעי מעשה ולא מיחלף בין שנעשה ע"י גוי לישראל. ובר"ן הביא מהרמב"ן באופ"א דישראל אצל גוי לא שכיח בשבת ומילתא דל"ש ל"ג בה רבנן.

תוד"ה ואם בשביל ישראל, נראה דאסור לכל ישראל, ברא"ש מבואר דדייקו מדקאמר התנא אסור בסתם דמשמע לכל ישראל, ובר"ן הביא דיש חולקין דאף הכא לא אסור אלא לאותו ישראל כמו גבי הובא חוץ לתחום. והר"ן הסכים לתוס', והוסיף דאיכא למימר דאפילו בדרבנן לא מקילין לאחר אלא בתחומין דאין תחומו של זה כשל זה, אבל בשאר דרבנן לא. אלא שבתוס' ד"ה משקה מבואר דלא חילקו בין האיסורין דרבנן.

בא"ד, חילקו ממבשל בשבת בשוגג דהכא דאיסורו מדרבנן חיישינן שיבא לומר לנכרי לעשות משא"כ בישול דאורייתא לא חששו, ובביצה כד: גבי נכרי ששלח ביו"ט דורון לישראל דאסור משום שמא ליקטן היום ופרש"י דהוא אסור עד יו"ט שני דאז במנ"פ שרי אי קמא קודש שני חול ואי שני קודש ראשון חול. אבל התוס' שם הקשו דלרש"י דהיאסור שלא יהנה ממלאכת יו"ט א"כ המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל, וע"כ דאי"ז הטעם אלא שמא יאמר לנכרי לעשות בעבורו, ומה"ט יש לאסור עד מוצאי יו"ט אחרון דאל"כ יאמר לגוי ללקוט בראשון כדי שיאכל בשני. ומבואר דלרש"י איסור ההנאה בעשה הנכרי לישראל הוא לאו משום חשש שיאמר לו להדיא אלא שראוי לאסור עצם הדבר שלא ישתמש במעשה שבת. וקשה משה"ק התוס' ממבשל בשבת. והנה באמת ילה"ק מעיקר המשנה דלא אסור ליהנות ממעשה הנכרי אלא כשנעשה עבור הישראל, אבל כשעשה הנכרי לעצמו מותר, והרי סו"ס נהנה הישראל ממעשה שבת. ויל"ב דסברת האיסור דע"ז שמשמש קובע ומשלים למפרע את הפעולה שבאמת נעשית בשליחותו משא"כ כשאין משתמש הוכיח דאי"ז בשבילו וא"כ זה שייך במעשה דנכרי שמחוייב שלא יהפכנו למעשה שנעשה בשליחות ישראל אבל לא שייך ה"ט במבשל ישראל בשוגג.

בא"ד, ול"ד להא דאמר לעיל נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וכו', צ"ב קושיתם דהא הכא לא אסור עצם עשיית הנכרי אלא השימוש במה שעשה והתם מה שייך לאסור להשתמש בכיבוי שאין בו אלא סילקו היזק לחוד, וצ"ב דנקטו מסברא דהיכא דבע"כ יהנה ממעשה הנכרי יחוייב הוא מצד האיסור הנאה למחות בו מעיקרא שלא יעשה.

ומה שתירצו דבכיבוי אין נהנה גופו ול"ח כעושה אדעתיה דישראל ומשא"כ בהדלקת נר וכיו"ב שנהנה גופו אדעתיה עביד, צ"ב דאחרי שביארו התוס' דהיאסור השתמשות הוא גזירה שמא יבא לומר לו א"כ אחרי דאף גבי כיבוי תנן דאסור לומר לו כבה למה לא נגזור אף בזה. ומבואר בפשוטו דל"ש לגזור אא"כ השתא אף שלא אמר אבל נעשה אדעתיה דהישראל כמו אילו יאמר לו, ואסרוהו מכלל האיסור אמירה. משא"כ בכיבוי שעושה אדעת עצמו ואילו כשיאמר לו יעשנו בשליחות הישראל ל"ש למיגזר עלה כשא"ז אותו מעשה כלל שהרי עתה אינו נעשה להישראל אלא לעצמו כדי שיטול שכר וכדפרש"י בדף קכא.

וכזה מבואר בפשוטו מהב"ח והמג"א בס"י רע"ו ס"ב (והובאו במשנ"ב שם) דהיכא דבא הנכרי להדליק הנר ומוחה בו הישראל והוא הדליק מותר הישראל להתשמש אפילו כשזה בבית הישראל ובנר שלו דחשיב כעשאו לצרכו. וצ"ב דסו"ס אין לנכרי מזה שום שימוש אלא לישראל עשאו. ומבואר דכל האיסור אינו אלא כשעושהו אדעתא דישראל שנחשב כשליחותו אבל בכה"ג שמוחה בידו ל"ש שיחשב כשליחותו.

וכן ממה שהביא בביאור"ל שם ס"א מהא"ר דכשרצה הנכרי לתקן הפתילה בנר ונכבה והדליקו דמותר דחשיב כמו לצרכו, דה"נ אף דאין לו שום שימוש אלא לתועלת הישראל סו"ס אדעתיה דנפשיה הוא.

תוד"ה משקה, הביאו לר"ת דלעצמו שרי שיכול לטפס לבור, ור"י נחלק דאסור, וברא"ש הקשה על ר"ת דאף שיכול לשתות ע"י טיפוס בבור אבל סו"ס נהנה מהמעשה שבת שלא הוצרך לטפס, ועוד דודאי בנר שהודלק במסיבה אסור לו אף כשיש נר אחר במקו"א בבית דסו"ס במקום זה אין נר, עיי"ש ברא"ש. ובדעת ר"ת צ"ב דכל שיכול לשתות אף שהוא ע"י טירחא אבל ככר אין נחשב שקיבל משהו מהמעשה שבת, אלא שנחסך לו הטירחא והוי ככיבוי וככל סילוק היזק דא"י נחשב הנאה.

בא"ד, וה"ר אליהו הביא ראייה להתיר מפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו וכו', צ"ב דהנה לולי דבריו ע"כ יתבאר דכיון שכבר הותרו לא נאסרו, אבל לדבריו מ"ש לר"ת דהא כשיצאו באמת אין יכול ליהנות והוא נהנה ממה שחזרו באיסור ומה שייך זה לסברת ר"ת דכשיכול לטפס שרי. ויל"ב דלולי ר"ת הרי כל שמרויח ע"י מעשה שבת אסור וה"נ ליתסר אבל לר"ת בעינן שיחשב שהנאה נוצרה ע"י המעשה שבת ולהכי שרי דכאן חשיב שהחזרה לתחום היא רק כביטול מה שהוצאו לחוץ לתחום.

בא"ד, ויש שרצו לומר דדוקא שתיה אסורה וכו', ודחו התוס' דהתם לא מיירי שעשו על דעת ישראל, וסברת היש שרצו יל"ב דנקטו דקטן לעולם עושה ע"ד הגדול, אבל יתכן דאף כשעושין להנאת עצמן חשיב שנעשה לצורך ישראל דמה שהן קטנים לא מוציאם מכלל ישראל ולא גרעו ממילא מים לבהמת ישראל דחשיב שנעשה לישראל אף שנעשה לבהמתו, וי"ל.

ומשה"ק התוס' דהא כבש ונר הוי שאר תשמישין, בפשוטו יל"ב דהיש שרצו לא התירו שאר תשמישין אלא במים שהועברו דרך רה"ר שאין כאן הנאת גופו מהאיסור כ"כ ודומיא דהבאת מפתחות דיבמות דמיירי נמי בכה"ג וע"ד סברת התוס' לעיל לחלק בכיבוי, ולהכי לא אסרו אלא שתיה.

תוד"ה איני, פירשו בתי' ב' דהוו מוקצה מדלא לקטינהו אקצינהו ואיירי כשאין הבהמה יכולה לבא ולאכול מהמחומר, וצ"ב דהרי הגמרא מכח קושיא זו אוקמה דהברייתא מיירי דוקא כשאין לה באפה ולא מעמידה בידים והו"מ שלא לאוקמה בשאינה יכולה לאכול מהמחומר ולא תצטרך להאי אוקימתא. ויל"ב דכונתם לפי' ר"ת בתוד"ה משקה דנקט דלא אסור כלל היכא שתלשן לישראל א"כ אין הבהמה יכולה לאכול בעצמה מהמחומר.

תוד"ה אמר אביי, פירשו דכל פלוגתתם דאביי ורבא דוקא בכגון ר"ג שהיה עיקר בספינה דלאביי לא שרי אפילו בכבש ונר אלא שלא בפניו ולרבא סגי בהיתר דנר לא' נר לק'. אבל כשיש שמא ירבה לכו"ע בפניו אסור שלא בפניו מותר. וכ"כ ברשב"א, והוסיף דבכה"ג אפילו לאפויי בשביל הישראל שרי והיינו ברייתא דעכו"ם שלקט עשבים לבהמתו. וצ"ב דסו"ס את הריבוי עשה לישראל. ומבואר דאין דנים שעשה תלישה מיוחדת לישראל אלא את כל העשבים תלש בעיקר לעצמו וגם לישראל ובה שרי.

ובהא דאמר"י דאדעתא דרובא מדליק ולהכי ברוב עכו"ם מותר, ביאר הרשב"א דעיקר כונתו ומעשיו אדעתא דרובא הוא וכאילו לא נעשה בשביל המיעוט, ובהמשך בהאי דשמואל דאדליק שרגא הביא הרשב"א פלוגתא בירושלמי אי במדליק הנר גם לישראל ועיקר כונתו לעצמו אי שרי או לא, ומבוי' במסקנתו דשרי, אבל במג"א נקט דלא הותר מצד דאדעתא דרובא מדליק אלא מפני שאין מתכוין כלל להמיעוט אבל כמשתכוין להדיא גם להמיעוט אסור, והביאו בביאור"ל סי' רע"ו ס"ב. וכתב שכן מוכח בסמ"ג, אבל זה דלא כהרשב"א וריהטת הסוגיא בשמואל. ויתכן דסברת המתירין כדמוכח מהתוס' דהאיסור כשנעשה בעבורו הוא משום דחשיב כנעשה בשליחותו ולהכי כשעיקר מעשהו אינה עבורו ל"ח בשליחותו אבל סברת המג"א וסייעתו דכל שנעשה עבורו אסור.

מחצה על מחצה אסור, ברש"י בע"ב ד"ה אדעתא כתב דה"ט דליתא למיקם עלה דמילתא דאיכא למימר עיקר דעתו לישראל ואיכא למימר דעיקר דעתו לנכרים, והיינו דמספק יש לאסור, ולקמן דף קנא. פליגי רב ושמואל בספק מעשה שבת אי שרי או אסור, ומייתי שם לברייתא דהכא, וברש"י שם ד"ה רוחץ כתב ב' לישנות וגירסאות אי מהא דמחצה על מחצה אסור מוכח דספיקא אסור או דלעולם ספיקא שרי ובמחצה ע"מ עושה לשניהם ולהכי אסור. וכן נקט שם רש"י לעיקר. וצל"ע מדבריו כאן.

פרק כל הכלים

דף קכב ע"ב.

תוד"ה כל הכלים, הניטלין גרסי' ול"ג ניטלין דטובא איכא דאין ניטלין, והר"ן יישב הגירסא דכיון דקתני ודלתותיהן עמהן מיירי בכלי העשוי לקיבול דסתמא מלאכתו להיתר.

שאינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן, פרש"י שאינן כלי אבל אלו כלי אגב אביהן, והיינו דאף דגם דלתות הבית הרי משמשין שימוש חשוב כמו שאר כלים, אבל מדלא היה עליהו תורת כלי אלא הוי כחלק מהבית עצמו לא נעשין לכלי מצ"ע, ומשא"כ דלתות הכלים המטלטלין דכבר חל בהו מעיקרא תורת כלי אגב אביהן ותו לא פקע מיניהו, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש פירש דדלתות הבית אינן מן המוכן שלא הוכנו ליטלטל והיינו דאף שהן נעים במקומן אי"ז חשוב מוכן לטלטולי.

נוטל אדם קורנס לפצע את האגוזין. למסקנת הגמרא קמ"ל דכלי שמל"א מותר לצורך גופו. ובמשנ"ב ש"ח סק"י"ב ובשעה"צ חידש דלא הותר אא"כ אין לו אפשרות בכלי שמל"ה. ויתפרש כל המשנה בגונא שאין לו הכלים הרגילים לשימושין אלו. וכן משמע קצת ברש"י ד"ה לפתוח בו את הדלת למי שאבד מפתחו, ומשמע דהא לא"ה לא. ובהא דרחת ומלגז לתת לקטן פי' בשיטה להר"ן דמיירי כשלא נטל ידיו שחרית ורוצה להאכילו או כשידיו טמאות ורוצה להאכילו תרומה ומשמע ג"כ דבלא"ה לא.

תוד"ה אדרבה, פירשו דקחשיב כלי שעומד למלאכתו הראשונה דראוי להתחבר עם הכלי, ובפשוטו משמע דמיירי המשנה שנתפרקו בגונא דאין יכול לחבר בשבת וכדבהמשך בברייתא דאסור ומשום שמא יתקע. וא"כ צ"ב דסו"ס לשבת אינו ראוי לשימוש ואינו כלי. ובשיטה להר"ן כתב דהני דלתות ראויין לכסויי מנא והיינו אף בלא חיבור דבכה"ג הדין לקמן דשברי כלים חשיבי כלי. אלא דא"כ לא בעינן למה שכתבו התוס' שראוי להתחבר שנית. ולכן נקט הפמ"ג דסגי במה שהיה חלק מהכלי ומיעוד להתחבר אליו למחר אף שאין ראוי לשימוש בשבת וכן פסק במשנ"ב. וברעק"א (הו"ד במשנ"ב) נקט דאדרבה מכיון דמיעוד להתחבר שנית לא מהני ליה אפשרות שימוש שבו כשאר שברי כלים ורק מה דמיעוד למחר להתחבר מהני ליה שישאר בתורת כלי שבו ומה"ט חידש דדלתות הבית דאינן מהמוכן דאפילו נשברו מבעו"י וראויין לכיסוי מנא הוו מוקצה במיעודין לחיבור שנית.

בשלמא של לול תרנגולין קסבר כיון דמחברי בארעא יש בנין בקרקע וכו', ומסיק דבשידה אין מחזירין שמא יתקע, ובר"י הביא לכל הברייתא דמשום שמא יתקע, ופירשו הר"ן דקאי אשידה אבל בלול בנין ממש הוא מדמחובר בארעא, אבל במ"מ פירש ברי"ף וברמב"ם דאף בלול של תרנגולין ה"ט דשמא יתקע. וביארו בב"י דמה דאמרי' הסברא דמיחברי בארעא היינו לומר דבשלמא בלול יכול להתפרש דחשיב כקרקע אבל לעולם למסקנא הדר ביה דאף כלי המחובר לקרקע אינו כקרקע. ובב"ח פירש כע"ז דבמחברי לארעא יש בנין רק כשתוקע. וצ"ב עכ"פ אי שוה לול לשידה א"כ למה בלול אף אין נוטלין ובשידה נוטלין. והנה בטעם דשמא יתקע פרש"י דאז יתחייב משום מכב"פ, אבל הריטב"א ושאר פירשו דמשום בונה, ולפי"ז כתב השיטה להר"ן דמיירי דוקא בשידה שאין תקועין הדלתות אבל בתקועין אסור אף ליטול משום סותר, ולפי"ז יתפרש ה"נ להר"ף דבלול דרכו שיהא תקוע ולהכי אף אין נוטלין.

תוד"ה רחת, הקשו לר"י מכלי קיואי ומשרגא דמישחא. וברמב"ן הקשה ממתני' דלקמן קכד. כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך, ופירש דלר"י המשנה שם קאי אכלים שמל"ה. והקשה דא"כ עכ"פ קורנס דאגוזין מותר אף לצורך מקומו ולשמעי' מתני' רבותא טפי דנוטלו אף לצורך מקומו, ותירץ דרצה לאשמעי' דדוקא קורנס דאגוזין אבל דנפחין אסור אפילו כדי לפצוע אגוזין. ולמסקנא דרבה דמתני' בקורנס דנפחין ביאר הרשב"א דלרבה דלקמן דכשמל"א ניטל

רק לצורך גופו אי"ש ולרבה דניטל אף לצורך מקומו לא הוצרכה המשנה לאשמעי' היתר נטילת הקורנס לצורך מקומו דכולא חדא מילתא היא.

ומשה"ק התוס' משרגא דמישחא, תירצו הרמב"ן והרשב"א דבאמת נר לא חשיב כשמל"א דאין עושה בגופו המלאכת איסור אלא מחזיק השמן, ועוד כתב הרמב"ן דנר ל"ח כשמל"א דמשמשי שבת הוא, והיינו דאף שההדלקה אסורה בשבת אבל אחרי ההדלקה משמש להאיר בשבת, ומשא"כ רחת ומלגז דאין להם תשמיש בשבת, ולכאורה נפק"מ בין ב' תירוציו בקדירה דהרשב"א כתב לקמן דחשובה כשמל"א וצ"ע דמ"ש מנר דאינו עושה מלאכה דה"נ קדירה. וצ"ב דהקדירה חשובה שהיא עצמה מבשלת ע"י החום שקולטת, ועכ"פ לתירוץ השני דהרמב"ן ה"ז משמש בשבת, ואף קדירה הוי מלאכתה להיתר, וצ"ע.

ומה שתירצו התוס' דלא אסר ר"י כשמל"א לצורך גופו אלא לפצוע אגוזים שהיא מלאכה גרועה בפשוטו יל"ב סברת החילוק, דיסוד ההיתר דכשמל"א לצו"ג הוא דמדראוי חשיבות כלי שבו גם לשימוש היתר לא הוקצה לאיסור אלא כלפי סתם טלטול ולא כשמיטלטל לשימוש היתר, ובזה נשתנה דין החצוצרות דהוי מוקצה אפילו לצו"ג דאינו ראוי למלאכת היתר אלא מעט ומקצה לה לגמרי ממלאכת היתר וכמפורש בתוס' לעיל לו. ד"ה הא ר"י. ולהכי סבר ר"י דכל שמשמש למלאכה גרועה ואי"ז חשיבות השימוש דהכלי לא מהני להחשיבו דכלפי זה הוא כשמל"א. ובתוס' רא"ש יושב קושית התוס' באופ"א, דהכא מיירי בקורנס שבעצם יעודו הרגיל הוא לנפחין אלא שיחדו עתה לאגוזין ואז שרי משנתינו לאגוזין, ודומיא דהרי מיישב הכלי קיואי והשרגא דמישחא דדשרו לר"י לצו"ג הוא כשיחדן לכך, ומשה"ק לו רבה מרחת ומלגז דאין מיחדין אותן לקטן כלל.

דף קכג ע"א.

מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה. ברשב"א הביא י"מ דההיתר דיש בה שום הוא הדין דמצינו לקמן קמב: גבי מת דמניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו, ואף דהתם מסיק דלא אמרו כא"ת אלא במת, היינו לאפוקי שאר מוקצה כמו מת שאין לו שימוש כלל, אבל כלי שהוא מוקצה מהני לעולם כא"ת. והוא באמת שיטת הרא"ש בתשובה כלל מ"ב והובא בשו"ע סי' ש"ח ס"ה. והרשב"א נחלק דלא מהני כלל כא"ת והכא ההיתר טלטול דכל איסורו דמלאכתו לאיסור וכשיש בו שום הרי מלאכתו להיתר ומה שאוסרה הוא מתירה ודומיא דקדירה שכשיש בה תבשיל מיטלטלת. והנה הרשב"א עצמו כתב לפני"כ דנר ל"ח כשמל"א דאין עושה המלאכה אלא מחזיק השמן וצ"ב דקדירה שאני שהיא מבשלת. אלא דאכתי צ"ע למה מה שמחזיקה את השום או התבשיל חשיב שעכשיו מלאכתה להיתר אחרי דהחזקת הדבר ל"ח מלאכה, וצ"ב דודאי החזקה ג"כ נחשב שימוש ומלאכת היתר אבל בנר אי"ז המלאכת האיסור החזקת השמן אלא ההבערה דשלהבת עצמה. ובשיטה להר"ן כתב ג"כ הרשב"א, והוסיף דמיירי בשהיה בה השום מתחילת שבת, והיינו דאי לא"ה נימא מיגו דאיתקצאי ותיסר.

ולרא"ש דההיתר דיש בה שום הוא מדין ככר או תינוק דמהני ביה כשהוא כלי. נסתפק הרע"א אי אמרי' כן דוקא בכשמל"א או אף במוקצה גמור כמוקצה מח"כ, והוכיח דמותר אף בממח"כ מהוכחת אביי ממדוכה דלא כרבה אלא כר"י והרי אליבא דרב יהודה כשמל"א אסור אפילו לצורך גופו ומ"מ כשיש בה שום מטלטלין אותה. והנה בתוס' ד"ה רחת פירשו דאף לר"י שרי כשמל"א לצו"ג במלאכה חשובה ורק למלאכה גרועה אסר. וצ"ע מה הוכיח הרעק"א לממח"כ שהוא אסור לגמרי, ויל"ב דבתוס' רא"ש נחלק שם ופירש דלא כהתוס', וא"ש הרא"ש לשיטתו. ועכ"פ ברא"ש בתשובתו משמע להדיא דלא שרי זה אלא בכשמל"א ולא במוקצה גמור, עיי"ש. וכן נקט בב"י הגר"א.

וברש"י כתב אם יש בה שום מטלטלין אותה אגב השום, ומשמע כהרא"ש דהוא מהיתרא דככר או תינוק. והנה בהמשך הסוגיא דאותביה מעלי, וסבר לשנויי כר"נ כיון דשמעה להא וכו' הני נמי מייחד להו מקום, ופרש"י הני נמי עלי ומדוכה, ומבואר דמסיק דמדוכה אסורה משום מוקצה מח"כ ומ"מ קתני דכשיש בה שום מטלטלין אותה הרי דההיתר דכא"ת הוא אף בזה. ולרא"ש יל"ב דבאמת לא קאי מה דמוקי במייחד לה מקום אלא על עלי ולא אמדוכה וגריס הא נמי וכמו שגרסו תוס'. אבל ברש"י מבוי דלא כן וצ"ע. ולהרשב"א דההיתר כשיש בה שום דחשיב דהשתא מלאכתו להיתר צ"ע אי יועיל גבי ממח"כ דבאמת בגמרות הוזכר דין דממח"כ כלפי כלים שמלאכתן לאיסור, אבל

בתוס' לעיל מו. ד"ה והא כתבו דכילת חתנים אילו היה מיוחד לה מקום לגמרי הוי מוקצה, ובפני יהושע שם האריך דלולי דברי התוס' היה מפרש דזה גופא כונת הגמרא שם דל"ש ממח"כ במלאכתו להיתר, וא"כ יל"ב לפי הפנ"י דלהכי מהני כשיש בה שום, דנחשבת דמלאכתה להיתר וממילא ל"ה ממח"כ אלא דברשב"א כתב דה"ט דמהני להחשיבה מלייה דהאוסרה הוא מתירה וכאן זה ל"ש. וצ"ע.

הא מני רבי נחמיה דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו. להרא"ש יל"ב הא דביש בה שום מטלטלין דגם בזה מהני ככר או תינוק, אבל להרשב"א יקשה דהא אף כשמל"ה אוסר ר"נ שלא לתשמישו. ויתכן דיתפרש דכשיש בה שום מטלטלין אותה להשתמש בשום וחשיב כצורך תשמישו. ובשו"ע הגר"ז נקט דההיתר דמדוכה שיש בה שום הוא דבטילה המדוכה לשום לגמרי וחשיב טלטול השום לחוד.

הכל מודים בסיכי זיירי וכו'. בתוס' לעיל מג: ד"ה הא אין פיר"ת דהכל מודים בא לרבות ר"ש. עיי"ש.

אם מקצתה מגולה מותר לטלטלה וכו'. בתוס' לעיל מג: ד"ה דכו"ע ביארו דפלוגתייהו דראב"ת ורבנן בטלטול מהצד כשהוא לצורך דבר המותר אבל לצורך דבר האסור הוא פלוגתייהו דרב ושמואל שם גבי מת המוטל בחמה. והנה יסוד ההיתר דטלטול מהצד מבואר ברש"י מג: דהוא כלאחר יד. וכן מבואר מהגמ' לקמן קמא. דטלטול הקש בגופו חשיב כטלטול מהצד אף שאינו על ידי דבר אחר מדאינו בידו. והחילוק הכא לרבנן דבמגולה מקצתה מותר אף דלדידהו טלטול מהצד אסור משום דכה"ג אי"ז נחשב טלטול אלא נייעור, וכן בפוגלא מלמעלה למטה. ואף דבמת המוטל בחמה כשהופכו ממיטה למיטה אסור בפשוטו אף נייעור, התם מדכוונתו לטלטל המת נחשב פעולת טלטול בכל גווני אבל כשכוונתו להדבר המותר ועושה בו עיקר המעשה ועי"ז מנער מעליו המוקצה אין כאן כלל פעולת טלטול במוקצה.

תוד"ה פגה מיירי שהניחה ע"מ ליטלה וכזה כתבו לעיל נא, אבל הבעה"מ והרשב"א פירשו דלא נעשה כלל בסיס לדבר האסור דהתבן והגחלים יעודן לשמש את הפגה והחררה ולא תעשה היא טפל להם.

תוד"ה הא פוגלא, לא היה לו להניח באותו ענין שיצטרך טלטול מן הצד וכו', בפשוטו משמע דהוא קנס על שהניח כן. וצ"ע איזה איסור עבר מבעו"י מה שהניח ע"ד ליטלה כך אחרי שהדין מתיר לו ליטלה בשבת כך. וצ"ב דכשם שמצינו בשבת עצמה כששכח מעות ע"ג החבית מנערה ואי היא בין החביות מגביהה ומנערה דלא רצו להתיר טלטול גמור מהצד אא"כ אין לו אפשרות אחרת ה"נ יש לו האפשרות מבעו"י שלא להיכנס לצורך זה, וא"כ יתפרש מה דבשבת אסור לטלטל דהוא משום האפשרות האחרת שיש לו מבעו"י אחרי שידע שיבא לידי כך.

טומאה אשבת קרמית טומאה כלי מעשה בעינן וכו', במשנה בסמוך בע"ב מבואר דקנה דזיתים אף כשהיא טהורה דאין לה בית קיבול ניטלת בשבת, וביארו הראשונים דכל הס"ד לדמות שבת לטומאה כשנפחת ונתקלקל הכלי. ודאמר"י דבטומאה כלי מעשה בעינן פרש"י שהמעשה שלו קיים. וקצת משמע דלנטילת הקוץ אי"ז עשיה, אבל באמת כונתו מבוארת לעיל נב: ד"ה בגלמי דכלי שלא נגמרה מלאכתו אי"ז כלי מעשה שגמר כל מעשהו. והיינו דאי"ז ראוי לעיקר הכלי שהוא לתפירה ולהכי ל"ח כלי מעשה.

תוד"ה מדלענין. עיקר דבריהם כתבו ג"כ לעיל מט: ד"ה לא אמרו, ושם הקשו מדתנן בסיפא דההיא דמחט שניטל דאם התקינה למיתוח טמאה הרי דמהני בה יחוד לחוד, ותימצו דהכונה דהתקינה שעשה בה שינוי ותיקון לכך. אבל התוס' בזבחים צד. ד"ה מנין תירצו דאף דמהני יחוד למיתוח אבל לא שכיח שייחודה לכך. וצ"ב א"כ במה תלה רבא דין דשבת בטומאה אחרי דהוא תלוי רק אי שכיח או לא. ובאמת צ"ב עיקר דברי רבא דאחרי דבגלמי אין דומה שבת לטומאה אלא במה שראוי לטומאה ע"י יחוד א"כ סו"ס איך קאמר דמאן דמותיב שפיר קמותיב דהא מדתנן דטהורה אין תיובתא דדלמא מהני יחוד. ויל"ב דכשטהרתה מצד דלא נגמר היחוד והגמר אבל יש לה את חשיבות הכלי ממילא לגבי שבת חשיבה כבר מעתה כלי. משא"כ כשהחסרון שאינו מיועד כלל לכלי לא יועיל מה שראוי ליחוד לכלי כשלפני

היחוד אין לה שום חשיבות אף לא לגבי העתיד, ובזה שאני גלמי דיש לה חשיבות כלי בעתיד או בניקוב או ליטול הקוף, ואילו בניטל חררה דאין לה חשיבות כלל ואדם זורקה לא מהני מה דביחוד יעשה לה כל היעוד דכלי, וה"נ לתוס' בזבחים מה דראוי מיתוח אי"ז יעוד דידה.

תוד"ה אסובי ינוקא, ביארו דלפופי היינו בחגורה ואסובי הוא יותר, ובפשוטו היינו בידים. ובסוף חבית דפריך מאין מעצבין על ההיתר דלפופי ומוקי לה בחומרי שידרא היינו חוליות השדרה שנתפרקו דמחזי כבונה. וצ"ע דמשמע שמייירי בסידור השדרה בידים ומבואר א"כ דשאר האברים מותר אפילו שלא בחגורה והרי לר"נ אסור לאסובי ינוקא אפילו שלא בשדרה, ושם קאמר לכו"ע אפילו לרב ששת. והנה רש"י בסוף מפנין קכט: ד"ה מלפפין פירש כהתוס' כאן, אבל בסוף חבית קמז: ד"ה בחומרי פירש באופ"א דההיתר דלפופי דסוף מפנין הוא דוקא ביום הלידה וזה מותר אפילו חומרי שדרה ואילו מה דאסרין חומרי שדרה מייירי לאחר זמן ובזה נמי מותר לפופי, וברעק"א שם בגלה"ש נתקשה בסתירת הרש"י. ועכ"פ צ"ב באמת סברת התוס' והרש"י דסוף מפנין דאחרי דהתם באמת מייירי להדיא ביום הלידה ושריין אף חיתוך הטבור ושאר מילי מ"ש לפופי דהוצרכו לחלק מדר"נ, ומבואר דבזה דאי"ז חשש סכנה ואפשר בחגורות או לאחר זמן לא שרי ביום הלידה א"כ אין בו סרך איסור.

דף קכג ע"ב.

תוד"ה וסכינא דאשכבתא, סכין ששוחטין. וברא"ש הוסיף דאף סכין של מילה וכן נפסק בשו"ע ש"ח ס"א.

תוד"ה מקצוע של דבילה, ל"ח אלא כלים דלאו בני קיבול דהא פשיטא דכוסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלין. צ"ב מעלת בני קיבול, ובשפת אמת הקשה דהא זוהמא ליסטרוך היא כף גדולה וא"כ יש לה בית קיבול ומ"מ הוצרך לשנותה. ובשיטה להר"ן ובריטב"א כתבו בלשון אחר דבכלים שאין להם שום שימוש דאיסור אלא דהיתר לא אסרו אלא הני שאף שעיקר מלאכתן להתיר אבל שייך בהו מלאכת איסור, וכן כתב בבעה"מ. ויתכן דזהו אף סברת התוס' דבכלים של קיבול אין בהם לעולם מלאכת איסור, וכמש"כ הר"ן בריש הפרק.

והנה אליבא דרבא לבסוף התירו כשמל"ה אפילו מחמה לצל, ובשיטה להר"ן כתב מהרא"ה דה"ה שימוש בכדי שלא לצורך כלל נמי שרי, אבל בר"ן כתב דמשמע דוקא מחל"צ אבל לטלטל כשמל"ה שלא לצורך כלל אסור, וכ"כ המ"מ ברמב"ם, וכן פסק בשו"ע, אלא דכתב הר"ן דכתבי הקודש ואוכלין שלא היו בכלל הגזירה מעיקרא הם מותרין לגמרי, ובשלה"ג כתב דה"ה הג' כלים שלא אסרו מעיקרא, וגם כוסות קערות שכתבו התוס' שלא היו בכלל הגזירה מעיקרא ה"נ דמותרין לגמרי. וביאר המשנ"ב דכל הני לא היו בכלל הגזירה שהן תדירין בתשמיש וכדפרש"י ד"ה סכין קטן, והנה בתוס' הוזכר סברא אחרת מצד דהן בני קיבול. ויל"ב דהתוס' פירשו הסברא שלא הוצרך הברייתא להזכירם לכוסות וקערות אבל סו"ס ההיתר דכולן מצד דתדירין בתשמיש. ובמשנ"ב כתב דיש מחמירין בשצל"צ כלל אף באלו, וביאר בשעה"צ דכן משמע ברמב"ם דאף כוסות וסכין וכיו"ב לא הותרו אלא מחל"צ ולא שלא לצורך כלל. וצ"ב דאף דמעיקרא לא היו בכלל האיסור הגמור, אבל בסוף כשאסרו הכל של"צ כלל כללו אף הני כלים בכלל האיסור. ובקצוה"ש כתב דבבגדים ותכשיטין נמי מותר שלא לצורך כלל, והוכיח זה מדבסי' שיא ס"ד כתב השו"ע דיי"א דמת בבגדיו מטלטלו ע"י בגדיו ואי"צ ככר או תינוק, הרי דאף כשאיי"צ כלל לבגדים שרי, ובגדר הצורך דמחל"צ הנה לקמן קכד: מוזכר דשלא יגנב דמי למחל"צ, וכתבו הפוסקים דה"נ כשיש לו כל צורך ממש כסידור הבית וכיו"ב, ובאר"ש הביא מהגר"ק שליט"א בשם החזו"א דמי שמשועמם ומרוב רגילות קשה לו מאוד לפרוש מלהתעסק בדבר דחשיב צורך.

וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול. הנה בעיקר האיסור דכשמל"א צל"ע אי גדרו ויסודו כאיסור מוקצה או איסור נפרד הוא דגזירת כלים, ובפשוטו נחלקו בזה הראשונים והפוסקים ויש בזה הרבה נפק"מ. דבתורי"ד כאן כתב דלא נאסר כשמל"א אלא לר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש שרי לגמרי, ודלא כהריב"ם שאסור אף לר"ש, ובתוס' לעיל לו. הוכיחו דאף לר"ש אסור כשמל"א מחל"צ וכן ריהטת הגמ' קכד:.. ועכ"פ סברת התורי"ד מבוארת דכשמל"א הוא ככל מוקצה דעלמא אלא דלא אסרוהו לדוגמ"ק. ובאור זרוע כתב לדמותו למוקצה

כהתוריי"ד, אבל להיפך מהתוריי"ד, דלעולם מודה ר"ש לאיסור כשמל"א מחל"צ אלא דאדרבה בכל מוקצה נמי מודה ר"ש לר"י דאסור מחל"צ ולא נחלק ר"ש להתיר כל מוקצה אלא כשבא לטלטלו לצוגמ"ק. ומבואר בשיטתו ג"כ דכשמל"א הוא דין מוקצה.

וברשב"א בביצה כח. ובתשו' ח"א סי' תר"ו כתב דכל מוקצה בין מחמת איסור בין מחמת מיאוס כשהוא כלי מותר לטלטלו לצוגמ"ק ואפילו לר"י ולא אמרו דמוקצה אסור אפי' לצוגמ"ק אלא כשאין לו תורת כלי כביצה שנולדה וכגרעיני תמרה כקליפין ועצמות וכיו"ב, ולא הוציאו מכלל זה אלא מסמר הגדול ויתד מחרישה דמייחד להו מקום. ומבואר ג"כ מדדימה היתר דלצוגמ"ק של כשמל"א לכל מוקצה דאיסור דכשמל"א הוא דין מוקצה. ויתכן לדחות דלעולם סבר דהם ב' גדרי איסור אלא דלמד זה מדקתני בברייתא דידן עד שאמרו כל הכלים מותרין חוץ מהמסר הגדול דמשמע דלמעשה הותרו כל מה שהוא כלי ואף כשיש בו שאר איסורי מוקצה. אבל בפשוטו אין ללמוד מלשון הבריתא אי קאי על איסור הכלים להתיר מזה אף כלים שהן מוקצה וע"כ דהוא אותו שם איסור.

והנה יוצא מרשב"א דפלוגתייהו דר"י ור"ש במוקצה כשהוא כלי אינו בלצוגמ"ק דמודה ר"י דמותר אלא פליגי במחל"צ ודאפילו בזה ר"ש מתיר, וצ"ע דמאיך מפורש ברשב"א בדף לו. דמודה ר"ש דכשמל"א אסור מחל"צ וכמש"כ התוס' שם. ומ"ש מוקצה מחמת איסור דשרי ר"ש מחל"צ מכשמל"א, וצ"ב דסברת ר"ש בין במיאוס בין באיסור דלא אמרי' מיגו דאיתקצאי וכמש"כ הר"ן בביצה, ומה שהיה בו איסור בביה"ש אינו סיבה להקצאתו עתה כלל, משא"כ כשמל"א שנשאר כל הזמן ביעודו לאיסור ויש בו סיבת הקצאה עכשיו. ועדיין צ"ע מה דנחלקו ר"י ור"ש לעיל מד. בנר שכבה דע"כ מדמבואר ברשב"א דר"י לא אסרו אלא מחל"צ דא"כ ר"ש דהתירו הוא אפילו מחל"צ ותיפו"ל דהוי כשמל"א. וצ"ב דהרשב"א לשיטתו שכתב לעיל קכב: דנר חשיב כשמל"א מדאין עושה המלאכה אלא מחזיק השמן. ועצ"ע דבחצוצרות בדף לו. כתב הרשב"א להדיא דאסור אף לצוגמ"ק, וצ"ב דהן גרעו דאין להם שום שימור היתר, וכמש"כ הרמב"ן מד: במיטה שיחדה למעות דבטלה מתורת כלי שלה.

ועכ"פ בשיטת התוס' דדף לו. ובעוד מקומות דנחלקו על הרשב"א דל"ש דין כשמל"א לדין מוקצה מבואר בפשוטו דהן ב' ענינים וכן מפורש במאירי וכן האריך בביאור הגר"א ביו"ד סי' רסו, שכן מוכח מעצם הדין דכשמל"א מותר לצוגמ"ק, ומדמודה לזה ר"ש, ועוד דהא אף כשמל"א אסור לטלטלו שלא לצורך כלל, וע"כ דא"י דין מוקצה ודומיא דהכי איסור דכשמל"א. ולזה נקט שם דסכין של מילה שומטו מידו לאחר המילה מיד דלא נאמר ההיתר דכשהדבר בידו מוליכו להיכן שירצה אלא גבי כשמל"א ולא לגבי מוקצה.

ולפי שיטה זו צ"ב הא דקתני הכא עד שאמרו כל הכלים מותרין חוץ מהמסר הגדול והיינו מוקצה מח"כ, דאף דלעולם האיסור דכל הכלים לא היה משום מוקצה מ"מ הוסיפו בלשון ההיתר שלבסוף שאין באין להתיר המוקצה. ולהשיטות דהכא אסרו מדין מוקצה אפשר"ב דבאמת רק לאחר שהתירו כה"כ אסרו את המוקצה מח"כ, אלא דהנה בהמשך אמרי' דבימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו, והקשו דלעיל ל: גבי דוד המלך שמת בשבת מבואר דכבר היתה איסור מוקצה מימי דוד שקדם הרבה לנחמיה, וע"כ ביארו האחרונים דאף אי כשמל"א הוא איסור מוקצה צ"ב דבימי נחמיה הוסיפו האי איסור, או דמעיקרא בימי דוד לא אסרו שום כלי אלא המוקצה מחמת גופו כמו מת.

א"ל רבא מכדי התירו קתני מ"ל לצו"ג מ"ל לצו"מ. מבואר דעיקר פלוגתא רבא דחשיב צורך מקומו כמו צורך גופו, וכן אמר להדיא לקמן קכד. עיי"ש. דנחלק שנית ככל מחלוקתו כאן. אלא דממילא יצא דפליגי בין בדין צורך מקומו דכשמל"א ובין בדין דמחל"צ בכשמל"א. והנה להרשב"א ודעימיה דאיסור דכשמל"א מדין מוקצה שהוקצה מטלטול הא דשרי לצוגמ"ק בפשוטו הוא דחשיבי שימוש היתר ומדכל ההקצאה מפני שעיקרן לשימוש האסור להכי כלפי שימוש היתר לא הוקצו. ודנחלקו אב"י ורבא בצורך מקומו יל"ב דלרבא חשיב כשימוש בגופו דבסילוקו עשה מקום להשתמש ולאב"י סו"ס אין תכלית השימוש בגוף הכלי, ובכשמל"א גדר דינו דכיון דלא הוקצה א"י שימוש היתר להוציא מהקצאתו אלא מוכן הוא לכל טלטול לצורך הגברא. אלא דלאב"י ל"ח הצורך דמחל"צ צורך גמור של הגברא כצורך מקומו מדעתה רק מועיל להציל הכלי אבל הצורך יבא לו לבסוף כשישתמש בו, ואילו לרבא כיון דסו"ס צריך הוא להצלת הכלי שיוכל להשתמש בו לאחמ"כ חשיב ג"ז כצורך. ובמאירי ובהשלמה ביארו דה"ט דכשמל"א אסור לטלטלו מחל"צ מדעיקר יעודו לאיסור אין הצלתו לצורך שבת ורק בלצוגמ"ק הרי מטלטלו לצורך שבת, ובהשלמה

הוסיף דמה"ט כשמל"ה מותר אף מחל"צ מדעיקר יעודו להיתר ומסתמא ישתמש בו לשבת חשיב הצלתו צורך שבת. אמנם מבואר בפשוטו בכל דבריהם דיסוד האיסור דכשמל"א דהוא איסור כלפי פעולות הגברא מדאי"ז טלטול לצורך שבת ולא אזלי מצד הקצאתו כלל.

והא דנחלקו אביי ורבא דלאביי התירו לבסוף בשני ידיו ולרבא אפילו ב' בני"א, ברשב"א ביאר או דפליגי דאביי סבר דתפסת מרובה לא תפסת ומדאיכא לאוקמא באדם אחד לא מוקמינן בתרי ורבא סבר דכל הכלים ניטלין משמע אפילו ב' בני"א, או דפליגי בסברא אי מה שלא ניטל באדם א' אי מקצה דעתו מיניה או לא. אבל בשיטה להר"ן בשם הרא"ה כתב דבאמת לא נחלקו בזה כלל אביי ורבא ורק אידי דמטפי רבא במילתיה על אביי מטפי נמי בהא.

איתיביה אביי מדוכה. צ"ב דאחרי דאף לדידיה לא מיירי בצו"ג אלא בצומ"ק למה זה פשוט יותר ממה דשני רבא דמיירי במחל"צ ומאי מותיב. וצ"ב עפ"י התוס' לעיל לה: ד"ה והתניא דדקתני מטלטלין ולא מצניעין משמע לצוגומ"ק ולא מחל"צ וה"נ כונתו דאביי לאותיב מדקתני אין מטלטלין.

תוד"ה הכא נמי, מבואר בפשוטו דלב"ש אסור העלי כיון שהוא כשמל"א אפילו לצו"ג, ואולי יסברו כרבי נחמיה דהא פירשו התוד"ה איתיביה דהא דלא אוקי רבא כר"נ משום דלית הלכתא כותיה וא"כ זה דוקא על ב"ה אבל מצי לאוקמי לב"ש כותיה.

רש"י ד"ה קודם התרת כלים, מנין האחרון שהותרו כולם, ואילו בד"ה דוחה כתב קודם היתר מנין הראשון, וכדפירש שם מדאסרו קנים שמלאכתן להיתר לצו"ג. והא דכאן פירש קודם מנין האחרון צ"ב בפשוטו דקאי אמדוכה דהנה במדוכה קתני דאם יש בה שום מטלטלין אותה וביארו הרשב"א ועוד ראשונים דכיון דאיסורה משום דמלאכתה לאיסור השתא מלאכה להיתר והאוסרה הוא מתירה. ואי ס"ד דקודם מנין הראשון מיירי א"כ מה מועיל דמלאכתה להיתר אחרי דאף זה אסור. אמנם ברש"י בע"א פירש דההיתר דיש בה שום הוא אגב השום ומשמע כהרא"ש דהוא מדין ככר או תינוק. ויל"ב דסבר דקודם המנין הראשון כיון דאסרו כל הכלים חשיב כמוקצה גמור שלא התירו בזה ככר או תינוק אלא במת כיון שאין לו היתר.

דף קכד ע"א

גלוסטרא דתנן וכו' ר"ט אומר הרי היא ככל הכלים. צ"ב למאי דמפרש דקודם התרת כלים נשנית למה סבר ר"ט דניטלת. והנה ברש"י פירש דראשה עב וראוי לדוך בה שום, וצ"ב למה הוצרך להזכיר זה, ויל"ב כדכתבו הבעה"מ והשי' לר"ן דבהני שאין ראויין לאיסור לא אסרו מעיקרא כלל ולהכי פירש דראוי לאיסור, ולפי"ז יתפרש דבהא פליג ר"ט דלא מיועד כ"כ לדוך שום וחשיב דיעודו רק להיתר. ויתפרש היטב מש"כ התוד"ה הרי היא ככה"כ (בעמ' הקודם) דהכונה דר"ט דהיא ככוסות וקערות והיינו דהן רק לתשמיש היתר.

קנים טעמא משום איעפוש בהאי פורתא לא מיעפש. בחי' הר"ן הוכיח מכאן כשיטתו דאף כשמל"ה לא הותר אלא מחל"צ אבל שלא לצורך כלל לא דהא הקנים מלאכתן להיתר. והנה צ"ע דאף אי בהאי פורתא לא מיעפש למה חשיב דאין בזה שימוש צורך אחרי שבכללות השבוע הוא מועיל למנוע העיפוש וסו"ס יחשב צורך מה דהוא מצטרף לתועלת של כל השבוע, ויל"ב דהנה רש"י פירש משום איעפוש דלא סמכינן אניסא והיינו דבאמת הרי היה חס כיום שהניחוהו, אלא דהוא דין שלא לסמוך על הנס וזהו כל התועלת של הקנים אף שבפועל לא הם מנעו את העיפוש. וכיון דבהאי פורתא לא מיעפש ואין כאן הדין דלא סמכינן אניסא שוב אין בזה כלל תועלת. ויל"ע להמבואר בר"ן אי לפי"ז הדין נותן דכל שיכול לסדר מער"ש הכלים שעומד להשתמש בהן בשבת יתחייב לעשות כן. ויתכן דדוקא במקדש לא נחשב תוספת טירחא וטירדא לפי שהונחו הקנים בצד השולחן דלא נתבלבל הסדר וגם נכנס בסדר העבודה.

אבל הריטב"א והתוס' רא"ש נקטו דלא כהר"ן ונתקשו דאמאי גרע האי צורך פורתא מחמה לצל דשרי, ותירצו וכן הרשב"א דהכא רבה גרסינן דהוא סבר דלא הותר כשמל"ה מחל"צ אלא לצומ"ק. וכזה צ"ל לשיטת השי' להר"ן דכשמל"ה מותר אפילו שלא לצורך כלל.

ובתוס' בסוכה מב: ד"ה טלטול ביארו הא דתנן דלא סילוק הקנין ולא נטילתן דוחה את השבת דחשיב ליה מוקצה לפי שאין עשויין כלי. והרעק"א תמה עליהם דבסוגיין מפורש דכל איסורו או מגזירת כלים קודם שהותרו או דאיה"נ דדינם ככשמל"ה דמותרין לצורך אלא דאיי"ז צורך דבהאי פורתא לא מיעפש. והנה עיקר מש"כ התוס' דאיי"ז כלי צ"ב דהא הן חלק מהשולחן, וצ"ב דכיון שנפרדו ממנו כבר אינן כלי בפני"ע, ואף דבדלתות הכלים תנן לעיל דנשאר להם שם כלי, הרי בשי' לר"ן שם ביאר דחזו לכיסוי מנא ומשא"כ הני. ועכ"פ יל"ב בתוס' דמה דאמרי' כאן דבהאי פורתא לא מיעפש לא קאי אלא על סילוק הקנים דכיון דהן מחוברין ומשמשין בשולחן חשיבי כלי כשנוטלין אותן מהשולחן וכשהן בידו כבר הותר לו להניחן, אלא דל"ח כצורך מה שישאירם מער"ש לשבת דאחרי דבע"ש הם חמין כיום שניתנו לא יתעפשו בהאי פורתא, אבל מה דימתין בסידור הלחם החדש משבת למוצ"ש אף דהוי פורתא אבל חזי לאיצטרופי עם כל השבוע דהא לא סמכינן אניסא, ובזה כתבו התוס' הטעם דבא ליטלם כשהן מפורקין בקרקע ואינם כלי.

מקלות אפשר כר"א, במשנ"ב סי' ש"ח בשעה"צ אות י"ג הוכיח מדלא הותר אפילו מקלות שהן כשמל"ה לצו"ג כשאפשר לו בלעדיו דכ"ש בשמל"א לא שרי כשאפשר לו בכשמל"ה. ויל"ע דיתכן לחלק דבשלמא הכא מדאפשר בלא כלי ל"ח השימוש בכלי כצורך אבל כשצריך לכלי אלא דאפשר בכשמל"ה יתכן דאחרי שזה שימוש לצורך אי"ז היתר של בדיעבד. ומש"כ דהמקלות הן כשמל"ה צל"ע דמיועדין להפשט שהוא מלאכה, אלא דיתכן דסבר דמיועדין לפסחים שדוחה הפשיטן את השבת. ויל"ד אי לפי"ז גם סכין של מילה יחשב כשמל"ה דרוב מילה היא בזמנה.

רש"י ד"ה א"ל רבא וכו'. בפשוטו לשיטת רבי נחמיה הוא ב' מחלוקת שונים, האחד דדין כשמל"ה הוא ככשמל"א, והשני דאין כלי ניטל אלא לתשמישו המיוחד לו. ובתו' לעיל לו. ד"ה הא ר' נחמיה הביאו לפרש"י דר"נ שרי רק לתשמיש המיוחד לו ור"ת נחלק דבעינן תשמיש הרגיל בו. ונתקשו התוס' לרש"י דלצורך מקומו אי"ז תשמיש המיוחד, ותירצו דכיון דכל הקערות הדרך להסירן לאחר שאכלו בהן חשיב תשמיש המיוחד. והוכיח ר"ת דלא כרש"י מלשון רבה בשמעתין דמפרש דהמשנה שרי לצורך ושלא לצורך בשמל"ה ואילו כשמל"א שרי רק לצורך ומה לו להזכיר כשמל"א דלא איירי בה המשנה, אלא ע"כ דזהו לבאר ברבי נחמיה שבא להשוות כשמל"ה לכשמל"א דשרו רק לצו"ג. וחזינן דאף כשמל"א שרי ר"נ לצו"ג, וזה שייך רק לר"ת דאף דכשמל"א תשמישו המיוחד הוא לאיסור אבל שרי בכל תשמיש הרגיל בו. ובתוס' שם הוכיח ר"ת כשיטתו מדאסרינן לר"נ לחתוך חותלות בסכין אף שיעודו הוא לחיתוך וע"כ משום דאינו רגיל לחתוך בו חותלות. וצ"ב דאף לרש"י יתפרש כן דאינו מיוחד לחיתוך חותלות ולמה זה שייך לר"ת דוקא. ויל"ב דיסוד פלוגתתם דרש"י ור"ת הוא אי מה דלר"נ אסור אפילו טלית ותרוד לתשמיש שלא מיוחד לו אי הוא כמוקצה שהחפצא מיוחד לתשמישו או דהוא איסור כלפי טלטול הגברא את הכלים לשימוש שאינו רגיל בהם. ולהכי לרש"י דבעי תשמיש המיוחד דהוקצה החפצא לכך א"כ אי"ז תלוי אלא לאיזה פעולה הוקצה ומה לי אי חותך חותלות או ד"א, אבל לר"ת תלוי בשימושי הגברא ותועלתו ואינו רגיל לתקן ע"י הסכין חותלות.

לר"נ הני קערות היכי מטלטלינן, הנה לפי מש"ב השלה"ג לעיל דאף דכשמל"ה לא הותר שלא לצורך כלל אבל כוסות וקערות שלא היו בכלל הגזירה אין בהם שום איסור, א"כ ה"נ לרבי נחמיה אף דלא הותר לדידיה כשמל"ה לצומ"ק אבל קערות שלא אסרום מתחילה לא נאסרו כלל לצומ"ק וא"כ מאי פריך הכא מקערות. והנה ר"נ הרי קאמר לקמן קמו. דאפילו טלית ואפילו סכין אין ניטלין אלא לצורך תשמישן, ובפשוטו הוא מכלל גזירת כלים ולא מדין מוקצה, והרי סכין לא היתה בכלל הגזירה מעיקרא כמבואר בבביתא דחוץ מג' כלים. וע"כ דר"נ פליג אברייתא, ובין כך

מוכרח כן מדלי"ש לדידיה הא דקתני דהתירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו אחריו שהוא משום כשמל"א לכשמל"ה. ולדידיה יתכן דאופן ההיתר היה שמאידך אסרו כה"כ לצומ"ק. וברשב"א הקשה דלמה רק לרבה קשיא מקערות הא אף לרבה דשרי לפנותם לצו"מ קשה דמשפינה אותן יניחם, והוכיח מינה דהמטלטל לצורך מקומו אי"צ לשומטו מיד אלא מניחו באיזה מקום שירצה.

וכ"ת שבת גופיה תשתרי דהא דבר שמל"א לצוגומ"ק שרי ה"מ היכא דאיכא תורת כלי עליו וכו'. צ"ב דמנלן להמציא עוד איסור בנוסף על מה שגזרו בגזירת כלים דבימי נחמיה ולאסור מה שאינה כלי אפילו לצוגומ"ק ורק במלאכתו לאיסור. ובפשוטו צ"ב דאי"ז איסור חדש אלא דדבר שיש לו תורת כלי מיועד לכל השימושים אף כשאי"ז עיקר יעודו ומשא"כ מה דאינו כלי דאף אי מיועד לתשמיש אין לו יעוד לעוד תשמישין, וכן מבואר לעיל מו. דשרגא דמישחא שרי לטלטולי משום דחזי לכיסוי מנא דאף שאי"ז יעודו אבל ראוי לכך אבל דוקא שרגא דיש לו תורת כלי אבל צרורות שבחצר הוו מוקצין אף דראויין לכיסוי מנא. ולהכי בקעת שיעודה לאיסור אין לה בשבת שום הכנה לשימוש והוה מוקצה בצרורות שבחצר. אבל בשיטה להר"ן כאן ביאר דהבקעת אסורה משום כשמל"א, ולא משום מוקצה ויל"ב דלא הותר כשמל"א לצוגומ"ק אלא מצד דמשתמש בשימוש שהכלי מיועד לו.

ובביצה לג. איתא לכל הסוגיא כאן באופ"א דמפרש לאיסור דבקעת אף ביו"ט לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה, ופירשו שם הרמב"ן והר"ן דמדאין להם תורת כלי אין מיוחדין אלא לטלטול להסקה אבל לשאר טלטולין הן מוקצין. והרשב"א שם ביאר באופ"א דבאמת מכיון דאין כלי הרי הן לגמרי בצרורות ומה דמטלטלן להסקה הוא היתר מיוחד שהתירו חכמים לצורך אוכל נפש. ויל"ע מדלעיל נ. אמרינן דממלא אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו והרי אף עפר אין לו תואר כלי ולא מצינו בשבת היתר דאוכל נפש. ושם הכיסוי שע"י העפר חשיב שימוש, משא"כ עצים שלאחר ביעורן הנאתן ואי"ז נחשב שימוש.

ובעיקר סתירת הסוגיות דהכא מסיק דההיא דאין סומכין בבקעת אתי רק כב"ש ורק מפני דגזרו יו"ט אטו שבת ובביצה מסיק דאסור משום יו"ט עצמו ושכן הלכה לאיסור, בתוס' הרא"ש תירץ דבאמת הכא לא מסיק דההיא ב"ש וההיא ב"ה אלא אההיא דאין בין יו"ט לשבת וההיא דמשילין אבל בקעת אתי כב"ה וכו"ו ומשום מוקצה. אבל הביא מר"ת דכל הסוגיא דביצה קאי דוקא כב"ש וכונת הגמ' שם דגזרינן יו"ט אטו שבת. ובתוס' לעיל כג: ד"ה גזירה הקשו דלמסקנא כאן ל"ג יו"ט אטו שבת לב"ה אלא לב"ש ואילו התם גזרינן, ותירצו דאין להשוות גזירות חכמים זל"ז כשאננם במלאכה אחת. ועיי"ש עוד בתוס' דיו"ט אטו שבת חשיב כחדא ול"ח גזירה לגזירה.

דף קכד ע"ב.

אימור דשמעת לב"ש הוצאה טלטול מי שמעת וטלטול גופיה לאו משום הוצאה היא, ברש"י משמע דפריך דדלמא לא איירי ב"ש אלא בהוצאה דאורייתא ולא בטלטול דרבנן ומשני דאין לחלק דאי מזלזלת בטלטול מזלזלת בהוצאה. ובתוס' לעיל כג: ד"ה גזירה מבואר דהכלל דגזרו יו"ט אטו שבת אין ללמוד בזה ממלאכה למלאכה, ולפי"ז יתפרש דזהו דמשני דהטלטול הוא מהמלאכה דהוצאה.

אית לי אחרינא וכו', צל"ע מדלעיל מינה שרי רב לשקול שותא מחל"צ כשהוא בא להשתמש בו לר"כ וה"נ למה אסור ליטול דוקא זה. ושם מיירי דהיה האי סדיותא רחוק בחוץ ומינכר דעיקר נטילתו להצילו מהחמה.

אלא מחל"צ בהא לימא ר"א אף של תמרה, פרש"י דבר שמל"א ליכא מאן דשרי מחל"צ. בתוס' לעיל לו. ד"ה ר"ש הוכיחו מכאן דאף ר"ש מודה דכשמל"א אסור מחל"צ. אבל התור"י נקט דלר"ש שרי מחל"צ. ובר"י"ן כאן כתב דכל האיסור דשל תמרה הוא לר"י דדבר שאי"מ אסור, אבל למאי דקיי"ל כר"ש דדבר שאי"מ מותר מותר לכבד בשל תמרה דאי"ז פסי"ר שישוה גומות והו"ל כשמל"ה, ובבעה"מ נחלק עליו והקשה דא"כ איך פריך הגמ' דבהא לימא ר"א דשל תמרה שרי דדלמא סבר כר"ש, והרמב"ן יישב דקיי"ל לגמ' דר"א כר"י ס"ל, ועוד דאי פסק כר"ש הו"ל

בהדיא הלכה כר"ש, ועוד הביא גירסת הבה"ג כאן דמסיק הגמ' דלר"ש שרי, וכזה י"ל להתוריד, והא דמותר לכבד בבית אף דמזיז העפר שהוא מוקצה ביאר הרמב"ן או משום דהוי כגרף של רעי או דהוי טלטול מהצד.

שבריהן ניטלין עמהם ובלבד שיהיו עושין מהן מלאכה, שברי עריבה לכסות בהן וכו', מבואר בראשונים דדחזי השברים לכיסוי אינו מועיל לאשווי תורת כלי אלא מכיון דכבר חל בהו תורת כלי בשלימותן לא פקע כל שראוין לכיסוי וכזה מצינו לעיל מו. דשרגא דמשחא כיון שיש עליו תורת כלי סגי מה דחזי לכיסוי מנא להתיר טלטולו משא"כ צרורות שבחצר דאף שראויין לכיסוי אסורין כיון דאין להם תורת כלי. ועיי"ש דרבא סבר דלא מהני מה דחזי לכיסוי מנא, וצ"ב לדידיה דשברי כלים עדיפי מפני דיעודן מעתה לכיסוי מנא.

ר"א ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית שמן, מבואר דלא סגי אי שברי עריבה מקבל שמן או להיפך דא"י מעין מלאכתן, ועיין לקמן קכה. גבי קרומיות דמחצלת דחשיב מעין מלאכתן מה דהמחצלת חזי לכיסוי עפר והני לכיסוי טינופת, וצריך לחלק.

דמ"ס מוכן הוא ומ"ס נולד הוא, הלשון משמע דלתרוייהו נולד אסור אלא דלת"ק ל"ח כנולד כשראו למעין מלאכה, וכן מבואר בשיטה להר"ן, אבל בריטב"א מבואר דסברת ת"ק כר"ש דנולד מותר, וכן הוכיח המג"א מתוד"ה ורבא, אבל הב"ח והא"ר נחלקו עליו וכדיבואר בהמשך.

שרגינהו אקצינהו, פרש"י לצורך בנין אחר. בריטב"א נתקשה דכיון דאיירי דהן ירדו לתורת כלי אף דאקצינהו לא ליתסר לר"ש כמו תמרי דאקצינהו לסחורה לעיל יט.; ותירץ דהוו מוקצה מחמת חסרון כיס שנפגמות בחסרון מעט ומודה בזה ר"ש.

אילו בחצר הוא מי לא חזי לכיסוי מנא ה"נ חזיא לדידי, פרש"י לקינוח ואע"ג דלא שכיח הרי שם כלי עליו בחצר, מבואר דההיתר דרבא הוא בצירוף מה דבחצר חזי לכיסוי ולא פקע ברה"ר וגם מדחזי כאן לקינוח, ויל"ב דדחזי לכיסוי מועיל שבעצמותו יש לו תורת כלי אבל אכתי כשאינו ראוי לשימוש בשבת כלל מיתסר. וכאן שנמצא ברה"ר לא יוכל להשתמש בו ולזה מהני דראוי לקינוח.

תוד"ה ורבא, דאי בנשברו בשבת האמר דרבא אית ליה מוקצה וכ"ש נולד, באחרונים נתקשו דהא מצי סבר כת"ק דסברי דאף דנולד אסור א"י נחשב נולד אלא מוכן, ובמג"א הוציא מזה דלתוס' פלוגתא דת"ק ור"י הוא דר"ש ור"י אי נולד אסור, ולהכי כתב המג"א דלה"א בסי' תצה דנולד אסור בשבת ה"נ אסורין שברים הראויין לכיסוי מנא. אבל הב"ח והא"ר ועוד ביארו דלעולם ת"ק סבר דכיון דראוי לכיסוי א"י נולד, אבל זה דוקא בחצר אבל ברה"ר אי נשברו בשבת לא יועיל מה דחזי לקינוח אלא למ"ד דנולד מותר, וע"כ דלא מיירי רבא אלא בנשברו מבעו"י, וכן פסק במשנ"ב דבשברים שנשברו היום ונמצאין ברה"ר דאסורין למ"ד דנולד אסור בשבת.

אלא אר"פ אם זרקא מבעו"י לאשפה אסורה, כתב במשנ"ב דה"ה אם זרקא לרחוב ואף לאחר הדלת כבמטלניות לעיל כט. וברעק"א נסתפק בשברים הנמצאים מושלכים שהוא ספק אי הושלך מבעו"י ואסור או בשבת ומותר אי אמרי' חזקת הגוף דנשבר בשבת ושרי. וכתב בבא"ה"ל דכשמצא ברה"ר יש להתיר מכח ס"ס דשמא נשברו היום ושמא לא הושלכו מרה"י לשם אלא נשברו שם, וכתב דכן מוכח מעובדא דרבא לעיל דשקל שמעיה חרס מרה"ר ולא חשש שהושלך לשם מבעו"י. והנה בתוד"ה ורבא כתבו דמיירי כשידע שנשברו מאתמול דאל"כ אסור משום נולד. וא"כ דידע רבא על מקור דהאי חרס צ"ע מה הוכיח הביאה"ל משם, ויתכן דכונת התוס' דניכר על השבר שהוא כבר מיושן ונשבר מלפני שבת, אבל מתי הושלך לרה"ר אין ניכר.

דף קכה ע"א.

תוד"ה אם זרקה מבעו"י, דכיון דלא היה מוכן מבעו"י ל"ד לגלימי, היינו דאי מהני זריקה באמצע השבת לשברי כלי יועיל גם בגלימי אבל אי מהני רק מבעו"י איש דגלימי לא מהני כלל, וצ"ב סברת הדברים, ובמאירי כתב דכמו דבגלימא אמרינן דבטלה דעתו ה"נ בזרק שברים באמצע שבת דבטלה דעתו, וצ"ב מ"ש מה דל"ש לקבוע מוקצה באמצע שבת לבטלה דעתו. ובריטב"א כתב דלרוחא דמילתא נקט דלא מהני זריקה כשכבר הוכנה מביה"ש כי היכי דברירה מילתא לכו"ע דל"מ בגלימא. אבל בלשון התוס' לא משמע כן, אלא דדומין לפי האמת, ויל"ב דהנה זה מפורש בכ"ד דמה דל"ש זריקה בשבת במה שהוכן כבר מביה"ש הוא בזריקה דוקא שכל השינוי הוא בהכנתו אצל הגברא, אבל כשנשבר בשבת הוא להיפך דחמיר טפי דנעשה נולד ולא הוכן לכך. ולהכי פריך ר"פ דאי מהני זריקה בשבת ע"כ דמה שנמצא באשפה נחשב כשינוי וקלקול בחפצא ולא רק קביעת הגברא שאי"ז מוכן אצלו וא"כ דזה קלקול מציאותי יועיל אף בגלימא דל"ש בזה בטלה דעתו.

תוד"ה מחצלת. לרוחא דמילתא מפרש הכי אע"ג דל"ב מעין מלאכה הראשונה, אבל בריטב"א ביאר דבאמת מה דחזי לכיסוי טינופת ל"מ מצ"ע ככיסוי מנא דל"ש מצרורות שבחצר אלא משום דהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. ומה הטעם אף דאדם זורקה בין גרוטאות ל"ה מוקצה. אבל הרשב"א פירש ג"כ כסברת הריטב"א, אבל הוסיף דמיירי דוקא בנשברה בשבת אבל נשברה בחול לא דאדם זורקה בין גרוטאות ומשא"כ בשבת דל"מ זריקה בשבת. ומבואר בדבריו דאף דלא חידש הגברא החלטת זריקה אלא החפץ נתקלקל שראוי לזריקה מ"מ כיון דהוא ראוי למלאכתו הראשונה אין הגריעותא אלא ביחס הגברא שדרכו לזורקה וזה לא משתנה באמצע שבת. אבל להריטב"א בכה"ג נעשה מוקצה באמצע שבת. ועכ"פ נקטו הרשב"א והריטב"א דלזה דוקא במחצלת מהני דחזי לכיסוי טינופת מדזה מעין מלאכתן הראשונה ומשא"כ שברי כלים בעינן דוקא ראוי לכיסוי מנא, אבל בתוס' מבואר דלא חילקו בזה ובאמת בכל שברי כלים כשראוין לכיסוי טינופת סגי, וצ"ב בפשוטו דשברי חרס אין ראויין כ"כ במציאות לכיסוי טינופת כמו שברי מחצלת.

שיורי פרוזמיות אסור לטלטלן. במ"מ ובר"ן בשם הראב"ד כתבו דדוקא טליות של מצוה לא חזו למידי אבל דעלמא חזו לקינוח ולא גרעו מחרס קטנה. אבל ברמב"ם משמע דלא חילק, והובאו ב' הדיעות בשו"ע. והא דשאני ממחצלת דמהני שראוי לכסוי טינופת צ"ב לכאורה כהרשב"א והריטב"א דמחצלת דוקא דמעיקרא נמי מיועדת לכיסוי עפר מהני בשבריה כשראוי לכיסוי טינופת.

שאין בהן ג' על ג', בתוס' לקמן קכו : ד"ה כיון ביארו דאף כשיש בהן גע"ג הרי לא הוי בגד אלא גבי עניים ולא שרי אלא לעניים או אף לעשירים בבית עניים.

אמר אביי בעושין מעין מלאכה וכו', צל"ע דהא הראשונים ביארו הא דשברי כלים סגי דחזי לכיסוי מנא דהוא משום דכבר ירדו לתורת כלי בשלימותם, הא לא"ה הוי כצרורות שבחצר דאף דראוי לכיסוי מנא אסורין, וא"כ כיון דתנור יעודו להתחבר לקרקע מ"ש מדלתות הבית דקתני בריש הפרק דאינן מהמוכן דל"ח מעיקרא ככלי. ולכאורה צ"ב דתנור מיועד קצת לטלטול, וכ"כ רש"י בחומש [ויקרא י"א ל"ה] וצל"ע מהמשך הסוגיא דחשיב כמחומר.

מתקיף לה רב אשי וכו', ליפלגו בתנור גופיה, ברשב"א נתקשה דאיך נימא דתנור שלם אחרי היסק ראשון יחשב שאינו כלי לשבת ומוקצה מפני שאינו כלי לטומאה. ותירץ דמדמיוחד למלאכתו ול"ח ליה מנא למלאכתו ל"ח כלל מנא. או דלרבא קפריך דמדמי טלטול לטומאה. ובמהרש"א הקשה מאי פריך דליפלגי בתנור גופיה דאף דבזה יש רבותא בדרי"י אבל בשברי התנור יש רבותא בדרי"מ, ובנמוקי הגרי"ב תירץ דאין בזה רבותא אי הוי כלי דאף שבריו מטלטלין והו"ל למיפלג בשורש המחלוקת על תנור שלם אי הוא כלי.

תוד"ה כמאן כראב"י. ה"ה דהו"מ למימר כר' יוסי וכו', אבל הרי"ף פסק בכיסוי תנור כראב"י וכדפסק כאן רבינא אף דלקמן פסק להחמיר בכיסוי כלים שבקרקע כת"ק התם, וברמב"ם מבואר דלא אסור לת"ק אלא כשכל הכלי טמון בקרקע משא"כ תנור, והרמב"ן במלחמות ביאר דשאני תנור שהכיסוי מסייע לאפייה וה"ה כגופו של דבר.

דף קכה ע"ב.

אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. בתוס' לעיל נא. ד"ה או שטמן כתבו דדוקא במניח ע"ד שלא ליטלה כל השבת הוי בסיס וה"נ יתפרש דלא היתה דעתו לשתות ממנה בשבת. והרשב"א והבעה"מ נקטו דלא תלוי בהא והאי דהתם דטמן הקדירה בגיזי צמר לא נעשית בסיס כיון שהגיזין באו לשמש לקדירה לא תיעשה טפל להם והכא דהחבית בסיס אף דמניח האבן לכיסוי ולשמש לחבית, בבעה"מ מבואר דבאמת לא קאי רבה במניח ע"ד כיסוי כמו ברב יוסף דבזה חשיב כשוכח אלא מיירי במניח שלא ע"ד כיסוי, אבל ברשב"א יש שביארוהו עפ"י מש"כ הרשב"א ריש ביצה דהכא הוא רוצה גם לשמור האבן ע"י שלא תיאבד.

ובאחרונים נתקשו בהא דהחבית נעשית בסיס לאבן דהא היא משמשת גם להחזיק היין והו"ל בסיס למותר ולאסור. ותירצו או דהחבית והיין מדכך צורתם להיות יחד חשיבי כחד, או דאיה"נ דלא נעשית כל החבית בסיס אלא פי החבית במקום שאין יין.

אבל במניח נעשה כיסוי לחבית, בר"ן לעיל בדף נ. הביא לתשו' הרשב"א ביחוד אבן לפצוע בו אגוזים דבעינן דוקא יחוד לעולם ונחלק עליו, ומבואר מתרוייהו דהמחלוקת דשמעתין באבן שע"פ החבית הוא אי מהני יחוד אבן לשבת אחת להפקיעו ממוקצה או דבעינן יחוד לעולם, אלא שהר"ן סובר דדוקא אבן לכסות החבית דא"י דרכה בעינן יחוד לעולם, אבל לפצוע אגוזים דזה דרכה סגי ביחוד לשבת.

רש"י ד"ה לא שנו, דקתני ואם היתה בין החביות שירא להטותה מגביהה וכו', משמע דרישא דקתני שמטה החבית שרי אפילו אי החבית בסיס ובמהרש"א תמה דהא לקמן קמב: פרש"י בעצמו דאפילו להטותה אסור דהוי מוקצה, וברעק"א הוסיף דהא אף על המשנה דמעות שע"ג הכר מנער הכר אמרי' דבמניח נעשה בסיס הרי דאף ניעור אסור. וברעק"א ביאר דכין דמניח ע"ד כיסוי ל"ה בסיס גמור אלא כשוכח אבל מ"מ טלטול גמור אסור, וע"ד שכתבו התוס' לעיל קכג. ד"ה האי בדעת ת"ק דהמניח ע"ד ליטלה בשבת אסור בטלטול גמור.

ומותבינן אשמעתין האבן שבקרויה. צל"ע לפי מש"כ הרשב"א והר"ן דלא פליגי אלא ביחוד לשבת א"כ דילמא האבן שבקרויה מיירי ביחודה לעולם ומאי מותיב. וביותר לפי מש"כ הר"ן דבדרכה לכך סגי ביחוד לשבת א"כ אבן שבקרויה מסתמא דרכה בכך.

והנה התוס' הקשו בהא דא"ר יוסי דנעשה כיסוי לחבית בהנחה בעלמא מדרב אסי לקמן דבעי תורת כלי בכיסוי הכלים, והרשב"א הביא מהרמב"ן שתירץ דדבעינן תורת כלי להתירו לכל מילי אבל אבן שע"פ החבית מדאין דרכה להתייחד לכך להיות כיסויה סגי ביחוד לכיסוי, ולא בעי לעשותה כלי לכל מילי, אלא שמתירה לטלטול זה דסילוקה מע"ג החבית והחזרתה לשם. וצל"ב דר' אמי דפליג סבר דלא מהני הנחה ויחוד אף לא להתירה לשימוש שמיחדה אא"כ ייחדה לעולם ויעשנה לכלי. והנה ביחוד לכיסוי כלי מצינו דנעשה בזה חשיבות כלי כמו בשברי כלים הראויין לכסות ובשרגא דמשחא לעיל מו. אבל אבן שבקרויה אף אי יעשנה לעולם בפשוטו א"י חשיבות כלי כלל מדלא סגי בשברים שאין ראויין לכיסוי מה דראויין להיות כובד בקרויה, וא"כ יתבאר דמותיב ממתני' דאף אי במתניתין ייחד האבן לקרויה לעולם וגם דרכה בכך א"י אלא יחוד לשימוש ולא תורת כלי.

תוד"ה ואזדו לטעמייהו, כתבו בדרב אסי דדבר שדרכו בתיקון כ"ד כמו כיסוי חבית סגי בהנחה בלא שום מעשה וכן חריות, ובבעי תיקון יותר כנדבך בעי שפשוף ובכיסוי כלים בעי תורת כלי, ומ"מ הוי לטעמיה דמקיל. ובבעה"מ תירץ דלעולם לכיסוי החבית נמי בעיא מעשה אלא דההנחה עפ"י החבית זה גופא מעשה. ובמ"מ פכ"ה משבת ביאר בדעת

הרמב"ם דחירות דעבידי להכי ולהכי ורק הוא קצצן לשריפה מהני מחשבתו לשנותם לשיבה, משא"כ נדבך דאין עושין אותן לשיבה בעי מעשה המוכיח כן. וה"נ יתבאר מה דבעי מעשה יותר.

רש"י ד"ה צאו ולמדום, סדרו אותם שלא נצטרך ליגע בהם למחר לפי שאין הזמנה מועלת, אבל הרמב"ם פירש דלמדום זהו המעשה המועיל לרב אמי, והיינו דהוא מעשה יותר משיפשוף. וכן פסק בשו"ע. ובמג"א כתב להחמיר כרש"י דאף כשלמדום לא יטלטלם. והוכיח מהרש"י דמותר לישב על מוקצה.

גשוש של ספינה הוה, בריטב"א הקשה דכיון דהוא כבר כלי למה לא יועיל מה שמיחדו לתשמיש היתר ליעשות כשמל"ה, ותיירץ דלא הוה כלי גמור אלא עץ שמוכן להתקינו בספינה. ומבואר דנקט דלא בעינן מעשה להוכיח על יחודו אלא לעשותו לכלי.

במחוברת באביה. בריטב"א הביא פירש דכיון שעומדת לפירות ונפסדת בקשירה בעינן מעשה, אבל מסיק דמחוברת אינה בת טלטול ותשמיש וכדי לעשותה בתורת תלוש שהוא היפך ענינה בעינן מעשה.

רש"י ד"ה גזירה שמא יקטום, מתוך שהיא רכה ונוחה לקטום, במשנ"ב (ש"ח סקפ"א) מביא מהתו"ש דדייק דאם היא קשה לא גזרינן ושרי אף בלא שקשורה.

רש"י ד"ה שאין עושין, לגירסת המהרש"ל פרש"י לשיטתו דאין איסור אהל מן הצד דלא פליגי ר"א ורבנן בחלון מהצד אלא בחלון שבגג וכן משמע מהתוס' שהיה הגירסא לתוס', אבל הר"ן והריטב"א פירשו כדאיתא בגירסא שלפנינו דלעולם מיירי בחלון מהצד אלא דכיון דמוסיף את פקק החלון על הבנין הקבוע חשיב כתוספת אוהל עראי, והיינו דדומה לה שבעצמו הוא עראי אלא דלר"א אסור דיש לו חשיבות בנין כלפי הבנין הקבוע.

תוד"ה הכל מודים עיין בתוס' בעירובין מד. משה"ק על רש"י. ולר"ת אף עשיית מחיצה בכלל אהל ולהכי פקק החלון אסור לר"א ושרי לרבנן כשהיא תוספת אהל עראי, וביארו עפ"י הגמ' בעירובין דמחיצה המתרת כמו דופן ג' דסוכה חשיב עיקר אבל מחיצה ד' חשיב תוספת. והנה באהל גמור של גג הביאו התוס' מעירובין קב. דכשפרוס כבר טפח שרי להוסיף ומשמע דאף במתרת כן ואילו במחיצה אוסר בודפן ג' אף כשכבר יש ב' דפנות וגג. ומשמע דחשיבות האהל שבעשיית מחיצה היא כלפי תיקון והכשר המקום ולהכי חשיב עיקר תיקון המקום בדופן ג' דסוכה ואי"ז נידון כתוספת. ובשו"ע שט"ו ס"א פסק כר"ת וברמ"א כתב דלהתיר לשמש מיטתו אסור דהוי מחיצה המתרת אא"כ פרוס טפח מבעו"י.

דף קכו ע"א.

תוד"ה והמונח, ואינו משמע שיהא בו איסורא דאורייתא כיון שאינו מבטלו שם. הנה בירושלמי נחלקו אי בנין לשעה חייב או דוקא בלעולם והרבה אחרונים נקטו להחמיר, אבל צ"ב בתוס' דהכא כשאנו מבטלו הרי כבר מלפנ"כ הוקבע כנגר של מקום זה שכל שימוש ויעודו להיכנס ולצאת ולא מוסיף כלל בחשיבות הבנין מה שמכניסו.

תוד"ה ר"י, שיטת התוס' דכולא שמעתין משום מוקצה והיינו נגר דבעי קשור וכן קנה לנעול וכן כיסוי הכלים דבעי תורת כלי ובית אחיזה. וכמו חריות דהנידון מצד מוקצה. ומלבד פקק החלון שהוא כולל גם נידון דמוקצה וגם דתוספת אהל עראי והנה רש"י פירש דפקק ונגר משום בונה הוא, ויקשה עליה דמדפריך על מה דפסק ריו"ח כרשב"ג בקנה מדרשב"ג דל"ב בחריות תורת כלי ודה"נ בכיסוי הכלים וע"כ דהני משום מוקצה בעי תורת כלי דהיא ל"ש בחריות בונה. ומאידך בקנה הנידון מצד בונה. ובפשוטו צ"ב דבקנה פריך דיהא בו לריו"ח גם חסרון דמוקצה.

דף קכו ע"ב.

רש"י ד"ה ה"ג ואר"י, שהכיסוי ראוי לתשמיש בעצמו ודלתות שידה ותיבה דראויין לישב עליהן ולתת עליהן מזונות לקטן. מבואר דשימוש ככיסוי אי"ז תורת כלי מדאי"ז בעצמו אלא כתוספת לכלי עצמו, וצל"ע אי לפי"ז כל שברי כלים וכיו"ב שראוי לישב עליו יחשב יותר תורת כלי מראוי לכיסוי. ויל"ב עפ"י הרמב"ן דיש ב' ענינים הכנתו לשימוש שמיועד ועשייתו בעצמותו לכלי. וה"נ יתבאר דחשיבותו כתורת כלי הוא כשהוא ראוי לשיבה אפי' בעראי ומאידך עיקר יעודו לתשמישי כלי הוא ככיסוי לכלי.

תוד"ה וכו', ועוד אי תורת כלי עליהם ממש צריכא למימר דכלי ניטל לצו"ג. הנה רש"י פירש דראוי לישב עליו אבל לא שמיוחד לכך, ויל"ב דהתוס' הבינוהו שמיוחד לכך דאל"כ מאי פריך מחירות דלרשב"ג ל"ב תורת כלי הא ראוי לישב עליהן, וע"כ דאי"ז תורת כלי מדאי"ז מיוחד לכך. ובעיקר הסוגיא עיין בבעה"מ ובמלחמות באריכות.

רש"י ד"ה בכיסוי קרקע דהוי כבונה, אבל התוס' בע"א בד"ה והמונח פירשו משום מוקצה ומשום דהן תשמיש בית בעו תיקון יותר משאר כלי תשמיש. ונפק"מ בפשוטו אי שרי לטלטלן סתם שלא לכסות או ליטול מהכלי, ובמשנ"ב ש"ח ס"י בביאה"ל ד"ה אין הביא מהמ"מ דדייק מרש"י ריש פרקין דדלתות הבית לפי שאינן כלי לא הותרו בטלטול אבל הני שהן כלי שרי בטלטול, וזה א"ש עם פרש"י כאן, והביאה"ל הקשה מדלעיל קכה. דאמר רבינא כמאן מטלטלינן האידנא כסוי דתנור וכו'. ומשמע דאף לטלטול בעלמא, וכתב דלרש"י צריך לידחק דהכוונה לטלטלו מהתנור או כשנתפרקה מהתנור בשבת דמיגו דאיתקצאי.

פרק מפנין

דף קכו ע"ב.

מפנין מפני האורחין, פרש"י ול"ח לטירחא דשבת, היינו דהמשנה משמיענו דאסרו משום טירחא לפנות בשבת והתירו זה לצורך מצוה. וכתב הרמ"א (שלג ס"א) בשם התרוה"ד דדוקא כשזימן אורחין לביתו ולא כשזימן חבירו לסעוד אצלו דא"י סעודת מצוה. והיינו דאף דהוי סעודת שבת הרי יכול לאכול בביתו ול"ח צורך המצוה אלא כשעלול להיבטל, וכן משמע לישנא דמתני' דמפני ביטול ביהמ"ד ולא סתם לצורך ת"ת. וכתב הרמ"א דה"ה לפנות מע"ג העגלה דאסור כמו פינני אוצר.

אם התקין למאכל בהמה. פרש"י לקמן קכח. שייחדן למאכל בהמה. ופירשו הראשונים דאף אי מתניתין כר"ש הוי בסתמא מיועדין ומוקצין להסקה.

רש"י ד"ה מפני תרומה טהורה. אבל טמאה לא דאין מבערין קדשים ביו"ט. עיין לעיל כב. דמצוה לשרוף תרומה טמאה כמו קדשים, ופרש"י דדמיה לקודש א"נ משום תקלה. ובתוס' הבינוהו דהוא מדרבנן, והם פירשו דמדאורייתא דאיכרי קודש.

שלא יתחיל באוצר תחילה ומני ר"י היא דאית ליה מוקצה. האי מוקצה אינו לא מאיסור ולא ממיאוס אלא שחסר לו הכנה מבעו"י לכך ונעשה מוקצה מדעתו, ובהא קיי"ל כר"ש דשרי.

דף קכו ע"א.

ושמואל אמר ד' וה' כדאמרי אינשי ואפילו טובא ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור ומני ר"ש היא. ברמב"ן ושאר ביארו דתלוי ב' המחלוקת דר"ח ושמאל זב"ז, דלר"ח דברישא כבר אשמעי' דד' מה' דוקא ולא יפנה כולו ע"כ לא יתפרש אף סיפא שלא יגמור דא"כ היינו רישא אלא שלא יתחיל וכו". אבל הבעה"מ נקט דלא תלוי ב' המחלוקת זב"ז כלל. והיינו דאף דאשמעי' דד' מה' משמיענו בסיפא דאסור לגמור האוצר.

דלמא אתי לאשוי גומות, פירשו הראשונים דאף דאתי כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר חיישינן שיבא להשוות במתכוין ליישב המקום לאורחין.

ת"ר אין מתחילין באוצר תחילה, בפשוטו הוא כר"י ומשום מוקצה וכן הברייתא השניה דתבואה צבורה דבלא התחיל בה מע"ש אין מסתפק. וברי"ף הביא להני בריתות, ותמהו עליו הראשונים דהא פסק כר"ש. ובריטב"א כתב דאתי אף כר"ש ובאוצר של גרוגרות וצימוקין. וביאר הב"י דאתי כר"ש ומיירי לדבר הרשות דאסור משום טירחא להתחיל באוצר. והט"ז נתקשה דמאי טירחא יש בהתחלה יותר מבהמשך, ועוד דבגמרא תלי להדיא להאי ברייתא דתבואה צבורה בר"י ור"ש, ובדעת הב"י יל"ב דהתחלת האוצר מצריך יותר התעסקות וטורח. ובהא דתלי לה בר"י ור"ש עיין לעיל קיא. דלפירוש רש"י ד"ה למימרא תלי הגמרא כל קולא דשבת דר"ש כחד שיטה.

ובעיקר שיטת הב"י, נראה שנתחבט בזה בשעה"צ (של"ג אות ה') אי כונתו דכל האיסור דפינני לדבר הרשות הוא רק בשמתחיל אוצר ואז אסור אפילו פורתא, או דכונתו דבלהתחיל אסור אפילו פורתא ולהמשיך אסור בד' וה' קופות, וכן הכריע במשנ"ב שם להתיר כשממשיך דוקא כשהוא פחות מד' וה' קופות.

עושה בו בשביל ברגליו בכניסתו וביציאתו, פרש"י דלא הוה טלטול, מבואר דמשום מוקצה איירינן. וההיתר הוא מדין טלטול בגופו דהוא כטלטול מהצד כלקמן קמא. בקש שע"ג המיטה שמנענו בגופו ולא בידו. אלא דא"כ צ"ב

למה הותר רק שביל בכניסתו דנתיר לו לגמרי אחרי דאייז טלטול, ובחזו"א נראה דלהיחשב טלטול בגופו בעינן שיתעסק בדבר אחר, וצ"ע בכל שיטתו, ועכ"פ במשנ"ב כתב דלא כחזו"א דמותר לכתחילה לטול מעות ברגליו, ואי נפרש כב"י דמשום טירחא אי"ש דאין כאן היתר דטלטול בגופו ולא התירו לו אלא לעשות שביל.

שיעור תבואה צבורה לתן. פרש"י ט"ו סאין, בר"ן ביאר דזהו באמת השיעור דה' קופות לפי מש"כ התוד"ה מפנין בשם הירושלמי דכל קופה ג' סאין. אלא דמתני' איירי בתבואה שנמצאת בתוך הקופות והכא אשמעי' בצבורה.

תוד"ה של כדי שמן, אבל הכא בביתו, בתוס' רא"ש הוסיף דאף דכשאסור משום מראית העין אסור בחדרי חדרים, הכא בביתו לא נראה כלל כעובדא דחול.

אבעיא להו הני ד' וה' קופות וכו', פרש"י דלר"ח קבעי לה וכן הבעיא דבסמוך, וכתב ברי"ף דאיכא פלוגתא בין רבוותא אי לפסוק כר"ח דסוגיא דשמעתא כותיה או כשמואל דמוקים מתני' כר"ש דקי"ל כותיה, וברמב"ן כתב דבהמשך הרי"ף הכריע כר"ח ודמתני' דאוסרת לגמור האוצר אתי כר"י ובוזה קי"ל כר"ש. וברשב"א הביא מהשאלות דגרס בדשמואל ד' וה' כדאמרי אינשי ולא גרס ואפילו טובא וא"כ אתי כל הסוגיא אף לשמואל.

או"ד כל גברא מפני לנפשיה, ולא איפשיטא, וכתב הרי"ף דיש להחמיר. וכתב הב"י דאף לאדם אחר יכול לפנות אלא שלא יפנה כאו"א יותר מה' קופות, ובב"ח כתב דזהו פלוגתא דרש"י ותוס' כאן, דבהא דפריך לטעמך רבי בדנפשיה עימר פרש"י וכי אורחיה דנשיא בהכי, ומשמע דאחר פינה עבורו דרבי, אבל בתוס' ד"ה ולטעמך רבי בדנפשיה עימר פי' כל השדה, והיינו דאף רבי עימר לעצמו אלא דלא עימר לאחרים, וא"כ לתוס' אין א' מפנה לאחר.

תוד"ה אע"ג, ובתור"ד פירש דשמואל לא שרא טובא אלא באורחין הרבה ור"ח אפילו באורחין טובא לא שרי אלא ד' וה' ודמבעיא לגמרא אי אפילו טובא היינו אי הלכה כר"ח או כשמואל. רש"י ד"ה ועימר. ובכרמלית ובפחות פחות מד"א ופירש ברש"י דהו"ל שבות דשבות לצורך מצוה.

דף קכ"ז ע"ב.

מעשה באדם אחד שירד מגליל העליון וכו', בשאלות איתא דהאי מעשה הפועל היה ר"ע אצל ר"א בן הורקנוס.

תוד"ה כיון דחזיא, חילקו דבאיסור דרביע עלה לא נעשה מוקצה כשחזי לאחרים, ובתוס' לעיל מו: ד"ה מי יימר חילקו דבכה"ג לא נעשה מוקצה לטלטול אבל נעשה מוקצה לאכילה, ויתכן דגם תוס' כאן סברי כן. אבל הר"ן שם נקט דבבעה"ב שאוסר עליו הוי מוקצה לגמרי דומיא דבגדי עניים לעשירים ודחא בתרומה מהני מה דחזי לכהן מדשייך לכהן, וכ"כ הראשונים כאן.

תוד"ה דאי בעי מפקר נכסיה, הו"מ למימר כדלעיל כיון דחזי וכו'. ובראשונים הביאו שיש שבאמת מחקו מהגמרא דאי בעי מפקר נכסיה. וכ"ז כתבו התוס' לשיטתם בתוס' הקודם דבכל אופן מהני למשרי מה דראוי אצל אחרים, אבל הרשב"א ושאר כתבו דבשלמא תרומה ע"כ יהיב לכהן, אבל דמאי לא יהיב לעניים אלא משהא אצלו למוצי"ש לתקנו ולהכי הוי מוקצה אי לאו דמצוי מפקר נכסיה.

רש"י ד"ה אכסניא, חיל של מלך ישראל, אבל תוס' ברכות מז. ד"ה ומאכילין כתבו לפרש באכסניא דגויים ודוקא בדמאי שרי דבטבל אסור דפורע חובו בממונו של כהן. וצ"ע אי מחוייב בכלל להפריש וליתן לכהן כשלא רוצה ליהנות מהפירות דברש"י בגיטין מז: ד"ה מדאורייתא מבוי דפטור. והתוס' בעירובין יז: ד"ה ואת כתבו באופ"א דטבל אסור בהנאה.

דף קכח ע"א.

ל"צ דנפדו ולא נפדו כהלכתן, ע"ג אסימון וע"ג קרקע, ויל"ע איך נכלל בהא דקתני שלא נפדו הני רבותא. ובפשוטו הוא מה"ט דאי לא"ה פשיטא. ויל"ב דהנה לחלל קדושתן צריך להעמיד שויות אחרת כנגדן ולחלל הקדושה עליו, ומשמעות המשנה דרק לא נפדו שנחסר בחלות הפדיון אבל העמיד כבר שויותן באופן שאין מועיל לחללן והיינו באסימון ובקרקע.

תוד"ה ונתן, הביאו דאף דלהש"ס יליף כלל ופרט מנתן וקם לו אבל בתו"כ יליף מוכל ערכך והסיקו שכן דרך הש"ס שאינו מביא עיקר הדרשה, ויל"ע מנלהו דעיקר הדרשה הוא כתו"כ ודהש"ס אינו העיקר דלמא להיפך. ויל"ב דהקרא דהש"ס הוא גבי פדיון הבעלים ואילו דתו"כ בעיקר הפדיון, ויל"ב דלא מצינו שכן דרך התו"כ אלא דרך הש"ס.

נעמיות שכיחי פרלין לא שכיחי, ולאחמ"כ מפרש דלית ליה נעמיות אלא דראוי, וצ"ב א"כ מה לי אי לא שכיחי פילין אחרי דזה ראוי אילו היו לו. ויל"ב דדראוי מהני משום דכל ישראל בני מלכים כדמסיק. ובפילין דלא שכיחי אילו כל ישראל ב"מ עדיין לא היה לכאוי"א פילין.

חבילי קש עצים וזרדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין, ברשב"א הקשה מ"ש מדברי זכוכית דסגי בראוי לנעמיות אף דלא יחדן, ותירץ דהני סתמייהו להסקה וזוהי אוסרתן עד שייחדן לבהמה משא"כ זכוכית דאין להם שימוש אלא לנעמיות. ובחרדל דראוי ליונים ומאידך הוא מאכל אדם ביאר הרשב"א דזהו פלוגתייהו דהבב"א דהרי"א והמשנה אי מקצה אותו או לא.

וחכמ"א מולל בראשי אצבעותיו, בבעה"מ פירש דדוקא בסיאה איזוב וקורנית אבל תבואה וקטניות אסור למלול בשבת אלא ביו"ט כדאמר בבב"א יב: דמוללין תבואה וקטניות ביו"ט ולא בשבת, ודקאמר התם בדף יג: כיצד מולל ומסיק דבראשי אצבעותיו קאי על יו"ט ולא אשבת וכן שיטת רש"י ותוס' בביצה שם, אבל הרי"ף כאן נקט דאף תבואה שרי למלול בראשי אצבעותיו והביא כאן הגמרא דביצה דכיצד מולל, ודקאמר התם דבשבת אסור למלול ביאר הרמב"ן במלחמות דאסור בכדרכו אלא בשינוי בראשי אצבעותיו משא"כ ביו"ט דאיי"צ שינוי.

בשר מליח מותר לטלטלו, בשר תפל לר"ה מותר לר"ח אסור ומפרש דר"ה כר"ש דלית ליה מוקצה. ומהו תפל ולמה תלוי בר"י ור"ש נחלקו הראשונים, דהרשב"א פירש תפוח מארס דאינו משהה אותו אפילו לחיה שמא יאכלוהו כלביו וימותו, אבל לר"ש מדראוי לחיה שרי. ובראשונים גרסו בשר תפוח והיינו מסריח שנותנו לחיה ודתלוי בר"י ור"ש ביאר בשיטה להר"ן מהר"י דמיירי בנתפח בשבת דלר"י הו"ל נולד. ויש שפירשו דתפל חזי לאומצא אלא מדאיי"ז דרך אכילתו להכי לר"י אסור דאינו מוכן לכך. אבל ברש"י פירש דתפל היינו שאינו מלוח ובהמשך אמרין דבר אווזא שרי אפילו לר"ח דחזי לאומצא ופרש"י לאכלו בלא מלח ומבואר דבשר תפל אינו חזי לאומצא. ובתוס' ד"ה דג מבואר דבשר תפל שרי לר"ש מדראוי לכלבים ולר"י לא מהני כיון דחזי לאניש לא שרי לכלבים. אבל ברש"י ד"ה דג כתב בסתמא סברא זו דלא מהני דראוי לכלבים דלא דעתיה למשדי ובפשוטו קאי אף לר"ש דבשר תפל מותר. וצ"ב דלרש"י בשר תפל חזי לאומצא ע"י הדחק אבל לא לכתחילה ולהכי לר"י אי"ז מוכן אבל לר"ש שרי דסו"ס ראוי הוא. ועכ"פ נחלקו רש"י ותוס' אי לר"ש שרי מה דראוי לכלבים ואין דעתו לתתו לכלבים אלא לבשלו לאחר שבת דלרש"י הוי מוקצה דחשיב שאינו ראוי לכלום, ולתוס' אי"ז מוקצה, וכרש"י כתבו הרשב"א ורוב ראשונים וכן הכריע בביאוה"ל.

במוקצה לאכילה ס"ל כר"י במוקצה לטלטל ס"ל כר"ש, בתוס' לעיל יט: ד"ה הני הקשו דהתם סבר רב כר"י בכרכי דזוזי שאסור אף לטלטל. ותירצו דהכא לא קאי אלא אמוקצה מדעתו אבל התם הוי מוקצה מחמת מיאוס ובזה ס"ל

לרב כר"י אף בלטל, אבל לרש"י ושאר שם התם נמי הוי מוקצה מדעתו, וביארו הרשב"א והריטב"א דבמידה דעיקרו לאכילה שרי לטלטל אבל כשעיקרו לטלטל אוסר לטלטל, וביאר הריטב"א מדעיקרו לאכילה אינו מקצהו אלא מאכילה ודומיא דאמר' בסוכה לו: גבי אתרוג דמדראוי לאכילה אינו מקצהו מריחו אלא מאכילה ומשא"כ בהדס.

ת"ר דג מליח וכו', בתוד"ה דג פירשו או דקאי כר"ש ודג תפל אינו ראוי אף לכלבים או דכר"י ושרי אפילו ר"י בשר תפל לפי שראוי לחיה. ובמהרש"א נתקשה דהא לעיל מינה אמר' דר"ה דשרי בשר תפל ע"כ משום דס"ל כר"ש, ותירץ עפ"י המבואר בתוס' בע"ב ד"ה בשר דדאמר' דראוי לחיה קאי כמ"ד כל ישראל בני מלכים שראויין שיהא להם חיה, וא"כ הכא בברייתא ע"כ מדמחלק דג מבשר דקאי כהאי מ"ד אבל ר"ה לא מסתבר דקאי כן דא"יז כהלכתא. אבל ברי"ף כתב דהאי ברייתא מסייע לר"ה דשרי בשר תפל ומוכח דנקט דלא כתי' ב' דתוס' דקאי הברייתא כר"ש. ובמג"א כתב עפ"י היראים דדשרי בשר תפל דוקא ברכיך שראוי לאומצא, אבל האחרונים נחלקו דכל בשר חזי לאומצא.

דף קכח ע"ב.

רש"י ד"ה בשר תפוח. מסריח. היינו לטעמיה דכשראוי לאדם אין זורקו לכלבים וקמ"ל דבמסריח שרי מצד דראוי ומיועד לכלבים ולחיה. אבל התוס' פירשו דהכא בבשר תפל וקאי כמ"ד דכ"י ב"מ וראויין לחיה, והיינו דבשר תפל לא ישליך לכלב דסגי ליה בעצמות אבל לחיה ע"כ יתן לה בשר.

תרנגולת שברחה דוחין אותה עד שתיכנס, כתב במשנ"ב דהיכא דלא תחזור לערב למקומה אסור להחזירה ולנעול הדלת משום צידה. ובהמשך תניא דאין עוקרין הבע"ח שתגביה רגליה מהארץ ופרש"י משום מוקצה. ובר"ן הקשה דאיך שרי לדחות ולדדות הבע"ח דמה לי טלטול כולה או מקצתה דהא לקמן אמר' דאסור להזיז אבר מהמת דטלטול במקצת נמי אסור, ותירץ דמשום צער בע"ח התירו כאן ורק מה שהוא לצורך הבע"ח הותר. וכ"כ בשו"ע, ובמשנ"ב כתב מהאחרונים דה"ה משום הפסד ממון.

אבל אם היה גורר אסור, פרש"י מפני שנושאתו. ומשמע דמיירי באותו קטן שמוותר לדדותו ולא לגוררו מה"ט, אבל בר"ן כתב דכשהוא גורר הרי אינו יכול ללכת ובכה"ג לא אמר' חי נושא את עצמו ולהכי אסור. וכתב בביאור"ל (ש"ח ס"ימ) דמוכח דסבר דלא כרש"י אלא בגרירה ל"ח נשיאה ורק הוא גזירה שמא יבא לשאתו על כתיפו ולהכי הוצרך לאוקמי בכשאינו יכול ללכת דוקא, ודלא כהמג"א דנקט דהר"ן כרש"י.

והא קמבטל כלי מהיכנו, ביאר הרשב"א דל"ח ביטול לשעה כסל לאפרוחין דשרי דשמא לא תעלה וישארו כך ונמצא ביטול כלי מהיכנו, אבל השיטה להר"ן ביאר דמשנתרטבו במים שוב לא ישתמש בהן ולהכי הו"ל ביכמ"ה.

אתי דאורייתא ודחי דרבנן, וכשא"א לו אלא בלהוציאה בידים כתב הב"י דתמות ולא יוציאה דלא התירו מוקצה גמור לכך ואין לדמות הגזירות זו לזו. אבל במשנ"ב הביא מהא"ר דיש פוסקים להתיר.

רש"י ד"ה והא קמבטל כלי, דדומה לסותר, וכ"כ רש"י לקמן קנד:, אבל לעיל מב: ד"ה כלי פירש דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט, ובתוס' שם מג. ד"ה דמבטל הקשו סתירת הרש"י, ועיי"ש ברש"י מג. ד"ה מפני שמבטל דפירש דהאיסור מה שעושהו למוקצה. ובראש יוסף הבינו דהוא טעם שלישי, עיי"ש.

מדדין בהמה חיה ועוף בחצר ולא ברה"ר והאשה מדדה בנה ברה"ר, בר"ן נתקשה דבמשנה הוזכרו ביחד ומשמע דבאותו מקום איירי, ופירש דהמשנה בעגלים גדולים דלא גזרו בהו שיעקור ושרי אף ברה"ר, והברייתא בקטנים דשרי רק בחצר, אבל שא"ר לא הזכירו זה, ולהכי פסק הב"י דאין לחלק.

אבל מסעדין, פרש"י אותה ביו"ט, וברא"ש הביא דהר"י נסתפק אי אף בשבת שרי לסעדה, ובטור פסק להקל דבמקום הפסד ממון הוא. אבל השו"ע שלי"ב ס"א פסק לאיסור, וכ"כ במשנ"ב.

אין מיילדין, פרש"י משום טירחא, ומבואר דא"י איסור דאורייתא וכ"ה בתוס' לקמן קכט: ד"ה כל, אבל הרשב"א והריטב"א כתבו דהוא מלאכה מדאורייתא, ויש שביארו הרשב"א משום עוקר דמ"ג, אלא דהרשב"א עצמו נקט לעיל קז: דאין חיוב עוקר דמ"ג אלא מהקרקע ולא בבע"ח. ובריטב"א ביאר החיוב משום דהוי מתקן וחייב משום מכב"פ. אלא דצ"ע דבע"ז כו. שרי רב יוסף לילד נכרית בשבת משום איבה. והתוס' שם הקשו איך שרי לילד נכרית במקום איבה דהא הוי עוקר דמ"ג, דהוא תולדה דגוזז, ותירצו או כשנעקר לצאת או דמשכלו חדשיו פסקו גידוליו. ועכ"פ מבואר בדבר יוסף דא"י דאורייתא. ואולי להרשב"א יתפרש שם כשאינה מילדת ממש אלא מסייעת דומיא דקתני דמסעדין את הבהמה ביו"ט דא"י תיקון.

אוחז את הולד שלא יפול לארץ, צ"ע איך שרי מוקצה, והנה לעיל אמרי' דצער בע"ח דאורייתא דחי דרבנן להתיר ביטול כמ"ה, וכשא"א להצילה אלא כשמוציאה בידים בא"ר הביא פוסקים להתיר מוקצה משום צבע"ח, וה"נ יתפרש כן, אבל לפי מש"כ הב"י לאסור דלא התירו טלטול מוקצה גמור לצבע"ח יקשה מהכא. וצ"ב דהכא התירו יותר דזה דרך העולם שבהמתו תילד ותצטרך סיוע משא"כ כשנפלה לבור דבידו היה לשמור שלא תיפול.

דוחק בבשר כדי שיצא הולד, צ"ע להרשב"א דלילד ממש הוא דאורייתא ה"נ הרי מילד אותה ממש, ויל"ב דחשיב כלאחר יד.

קמ"ל איתובי מייטבא דעתא וכו', במג"א הקשה דלמה צריך לחלל השבת יאמרו לה שהדליקו ותתיישב דעתה, ותירץ הא"ר דתרגיש לאחמ"כ שממשמשין בחשיכה כשעושין לה צרכיה.

אפילו תימא יש סחיטה בשיער, אבל להלכה פסק הרמב"ם דאין סחיטה בשער, וכתב המ"מ דמשמע דאיסורא מיהא איכא, ובאגר"מ כתב דע"כ אין בזה משום מלבן אלא משום מפרק. ובשיטה להר"ן כתב בשם הרא"ה דע"כ דלהכה אין סחיטה בשער מדתיקנו טבילה בשבת. והגר"א כתב דבאמת עדיף שלא לטבול מה"ט.

דכמה דאפשר לשנויי משנין. הנה בכל פיקו"נ הדוחה שבת נחלקו הראשונים אי בעינן לשנות מה דאפשר, ובפשוטו תלוי אי הותרה פיקו"נ בשבת או דחווה, אלא דברמב"ם אף דכתב דדחווה לא הצריך שינוי, ובשיטה להר"ן הוכיח מהכא דבעינן לשנות דפיקו"נ דחווה היא ולא הותרה, וכתב המ"מ בפ"ב הי"א דלמ"ד דבכל פיקו"נ לא משנינן שאני יולדת דכאביה הוא טבעי ואחת מאלף אינה מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו בה לשנות יותר משאר חולים.

דף קכט ע"א.

ספק נפשות להקל, הנה הא דפיקו"נ בעלמא דוחה שבת הרי אחרי דעושה לפיקו"נ דדוחה לשבת אינו עובר באמת עבירת חילול שבת, ואילו כאן דהוא ספק אי יש כאן פיקו"נ הרי להצד דאין פיקו"נ עבר אחילול וזה אף בודאי פיקו"נ לא מצינו שהותר לו שיעבור עבירה, וצ"ב דכל שעושה מכח שיש אצלו ספק פיקו"נ מתיר לו לגמרי גם אי באמת אין כאן כלל פיקו"נ.

משעה שתשב על המשבר וכו', ברי"ף דייק מדקאמר משעה שהדם שותת ולא קאמר עד שהדם שותת דע"כ דזה קודם וספק להחמיר דלא הותר אלא משהיו ב' הסימנין, וברשב"א תמה עליו דהא ספק נפשות להקל, וברמב"ם נקטו הפוסקים דסגי בחד משהדם שותת. אבל מפייהמ"ש דייק בביאה"ל דהדם שותת לאחר הכל ודפסק כר"ה בדרי"י דהוא בתראה. ובמשנה באהלות פ"ז מ"ד מבואר דפתיחת הקבר משחברותיה נושאת אותה, וכתב שם הר"ש דקשה מכאן לשאר האמוראי דנקטו שיעור אחר.

עד מתי פתיחת הקבר אמר אביי ג' ימים, וכתב הלח"מ דמשמע דהני ג' ימים הוא משעה שנפתח הקבר אבל הקשה דא"כ היולדת יומיים לאחר ששותת הדם תמנה רק יום א', ולכן מסיק דמנינן משעת הלידה, ושכן משמע ברמב"ם, אבל בביאה"ל כתב דבפייהמ"ש להדיא דמנינן משהדם שותת ושכן צ"ב ברמב"ם בספרו, ויישב דהיכא דהדם שותת הרבה לפני הלידה כבר יצאה מסתם יולדת לגדר חולה דל"ש בה שיעורי הגמרא. ונשאר בצ"ע.

רש"י בין שאמרה אין צריכה אני, וחברותיה אומרות שהיא צריכה מחללין, ובמג"א הביא לשונו, אבל ברמב"ן כתב דחברותיה אומרות שסתם חיות צריכות, ובביאה"ל פירש אף כונת המג"א כן.

כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי. ברשב"א הביא לרמב"ן דדוקא כשנפל למשכב או חולה כל גופו, אבל בלא"ה אפילו סתם רפואה אסור משום שחיקת סממנין. וא"כ צ"ב דיולדת עד ל' אף כשאינה נופלת למשכב דינה כחולה.

עושין מדורה לחיה בשבת, ובראב"ד ביאר דהיינו כל ל' יום, והסכים לזה המ"מ וכן פסק בשו"ע, אבל בביאה"ל הביא מהשאלות דרק עד ז' ימים ושכ"ה ברי"ו, ושכן משמעות הרמב"ם ושכ"כ בשמן רוקח מפי הרמב"ם והקשה דלראב"ד יתפרש דמסיק הגמרא דחולה כחיה דאף לחולה שאין בו סכנה מחללין להדליק וזה לא נשמע לשום פוסק. אמנם בר"ן כאן ביאר דלהרמב"ם כונת הגמ' דיש חולה שהוא כחיה מי שהקז ונצטן אבל סתם חולה אינו כחיה.

תוד"ה רבא, דמסתמא ביום השמיני קודם מילה היה וכו', במהרש"א נתקשה דמה הנפק"מ דאף אי הוה לאחר מילה הוי לאחר שבעה, ותיירץ דשיטת התוס' דהשבעה הוא מעל"ע ואי לאחר מילה היה מסתמא לאחר שבעה אבל קודם מילה יתכן להתפרש בתוך המעל"ע דשבעה, ולזה כתבו התוס' דמדסתמא קאמר משמע אפילו בילדה בלילה דכבר עבר ז' מעל"ע ורבא לטעמיה דלאחר ז' בעי שתאמר צריכה אני.

ובתוס' גיטין ח' : ד"ה אע"ג כתבו דדוחק לומר דמעל"ע בעינן והאי עובדא הוה תוך ז' במעל"ע, ובתרוה"ד הבינם דלא מונין השבעה מעל"ע, וכן פסק השו"ע בסי' תרי"ז גבי יוה"כ, אבל הגר"א שם נחלק דאיי"ז מוכרח בתוס' ושב"א"ש בב"ק משמע דנקט להיפך, וכתב המשנ"ב (ס"ל סק"י) דכן מוכח בהדיא בתשו' הרא"ש, ובריטב"א לקמן, ומסיק המשנ"ב להקל עד שבעה מעל"ע.

רש"י ד"ה בר תלתא טרפי, בן ג' שנים שטענה אמו משנקלט ג' עלין חדשים, בשפ"א תמה דתיפו"ל דבציר מהכי הוי ערלה, וברש"ש כתב דאולי יש להגיה ברש"י משנקלט וא"כ הוי יין בן ג' שנים.

דף קכט ע"ב.

רש"י דקיימא ליה מאדים בזווי, פירש בזוגות. אבל בריטב"א הביא ביאור אחר מתשובת הרמב"ם דזווי היינו בקרן זוית, עיי"ש שהאריך בחשבון המזלות.

וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא וכו', בדרכי משה ס"ס תסח הביא מרבינו פרץ דכחיוס דדשו ביה רבים שרי דשומר פתאים ה', אבל הביא בשם רבינו מאיר וכן מהמהרי"ו לאסור, וכ"כ שם בשו"ע ברמ"א.

דנפיק ביה זיקא ושמה טבוח, ידוע בספרים לבאר דמוכח מזה דכל שנה חוזר ביו"ט השפעת המועד הראשונה.
הלכה כרבי יוסי, וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם, אבל הטור הביא בשם הרא"ש כרבנן, ובב"י תמה דלא מצאו ברא"ש,
ועכ"פ פסק כר"י.

מכאן שמולחין, בביאור"ל דייק מהרש"י דהיינו במלח ממש, והביא מהרמב"ם שהוא באבק הדס.

תוד"ה כל האמור, ובכולה ליכא איסורא דאורייתא וכו', וכ"כ המג"א ושלפי"ז אסור כל מלאכה דאורייתא, אבל
בביאור"ל הביא מהשאלות והר"ן והמאירי וברמב"ם דאפילו איצטרכו בשביל כל אלו מלאכות דאורייתא מחללין.

פרק ר"א דמילה

דף קל ע"א.

רא"א אם לא הביא וכו', כלל א"ר עקיבא כל מלאכה וכו'. פלוגתייהו דר"א ור"ע במכשירי מילה בזמנה אי דוחין או רק מילה עצמה, וכן פליגי בפסחים סו. גבי מכשירי פסח, וכן גבי מכשירי תמיד. והנה אף דר"ע נקט בלישניה דרק מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה, ה"ה לכל המכשירין וכדאיתא בירושלמי דאפילו נפגם המזבח בשבת אסור לתקנו להקרבת התמיד, דאף דבמקרה זה לא יכל לתקן מבעו"י אבל יש במינו מבעו"י, שמצד עצם המצוה אינו מכריח לעשות מכשיריו בשבת אלא מכח המקרה. ורק בכגון טחינת קציר העומר שא"א להקדימה דוחה האי מכשיר השבת, וכן מציצה שלאחר המילה להשיטות דמכניס עצמו לפיקו"נ אסור מדאורייתא דמ"מ שרי מדין מכשירין שא"א מבעו"י.

ופליגי עוד ר"א ורבנן לקמן קלא. במכשירי לולב סוכה שופר ומצה דלר"א דוחין השבת ויליף לכא"א מקראי, אבל מבואר ברש"י שם קלא: ד"ה גמר דא"צ ילפותא גמורה אלא גילוי מילתא, והיינו דיסודו דר"א דכל מצוה שקבוע לה זמן דוחה הוא ומכשיריה השבת [מלבד ציצית ומזוזה כדמבואר שם דאף דחשיב כקבוע לו זמן מ"מ בידו להפקירן]. וסברת רבנן בהני ד' מצוות מה דהן גופן לא דחו שבת דאין בקיומן לעולם חילול שבת, ואילו במילה ופסח ותמיד גוף המצוה באמת דוחה השבת, אשר בפשוטו מבואר דיסוד פלוגתתם אי מכשירין כמצוה ממש או לא, וכן מתבאר בפשוטו ברמב"ן ורשב"א ושא"ר.

תוד"ה רא"א, וא"ת ויביאו התינוק אצל כלי דחי נושא את עצמו, בתוס' לעיל צד. ד"ה אבל נקטו דתינוק בן יומו אינו כשאר אדם דמודו רבנן לר"נ דחי נושא עצמו אלא חשיב כבהמה דלרבנן אינו נושא עצמו. ואילו כאן בפשוטו נקטו דלכו"ע אף תינוק בן שמונה ימים (שהוא כבן יומו) נושא עצמו. וברשב"א כאן תירץ דתינוק הוא ככפות דאפילו לרבי נתן אינו נושא עצמו, והמשנ"ב בביאור"ל ש"ח סמ"א הביא דלרמב"ן רשב"א ור"ן כ"ז שלא מדדה אסור מדאורייתא, ואילו לבעה"מ והמאירי כ"ז שאינו מהלך ממש בעצמו אסור מדאורייתא.

וי"ל דקטן צריך לאמו הוא וכו'. ברמב"ן ורשב"א דחו זה דדלמא משכח מינקת, ואפילו בגונא דודאי לא תימצא כל שאפשר עכשיו בלא חילול תיעשה בלא חילול ולאחר מילה כיון דלא אפשר נביאהו אצל אמו דהא הותרה אצלו מלאכה זו. ולכאורה פליגי התוס' והרשב"א בנידון האחרונים במי שמחוייב משום פיקו"נ לחלל השבת אי יכול להקדימו לתחילת השבת או רק בשעה אחרונה דאז יש לו היתר, דבביאור"ל סי' שד"מ צידד גבי איש הצבא שמחוייב לחלל שבת דאסור לו לעשות מלאכה בתחילת שבת כשיכול לדחותו למחר. אבל בנצי"ב פרשת קרח נקט בפשיטות דשרי, אמנם באמת לא יתכן דזהו סברת התוס' דאף אי נימא דמותר להכניס עצמו לפיקו"נ ודאי דלא יוכל לחלל שבת להציל עצמו מסכנה שהולך לסכן עצמו, כגון שיש ארי בכלוב ודאי לא ישתרי להורגו בשבת מדדעתו להיכנס תיכף לכלוב ויסתכן ומקדים הצלתו. וע"כ דהכא עיקר ההיתר משום מכשירי המילה וכדחזינן דלרבנן אסור, אלא כל סברת התוס' כלפי שיחשב אפשרות לחסוך החילול שיביא התינוק בזה דייננן דא"צ אפשרות מדלבסוף בין כך יצטרך לחלל משום הפיקו"נ.

ועו"ל כיון דיותר בקל יביא הכלי שרי ר"א כדי למהר המצוה כדמוכח בגמ' וכו' אלמא שרי ר"א דרך רה"ר דהוי דאורייתא כדי למהר וכו'. אבל בתוס' בע"ב ד"ה שלא הקשו כהאי קושיא באופ"א, דנימא דאפשר לקיים שניהם דרך גגות ונשארו בקושיא, וביאר המהרש"א דלא סתרי התוס' דכאן הקשו דמדיכול דרך גגות אי"ז כלל צורך המצוה להעביר דרך רה"ר, ולזה ייסדו דמדמועיל למהר המצוה הוי לצורך המצוה, אבל בע"ב הקשו מהדן דאפשר לקיים שניהם ובזה כל דאפשר לקיים אפילו באיחור לא מחללינן. ועיקר חילוק זה מצינו כיו"ב ביומא ו: גבי טומאה בציבור דלמ"ד דחוויה היא מהדרין אטהורים, ולמ"ד הותרה לא מהדרין, אבל מ"מ כשטהורין וטמאין לפניך ודאי נעשה בטהורין דאין כאן צורך.

אבל בתוס' רא"ש כתב גם בע"ב על הקושיא דאפשר לקיים שניהם דל"ח כאפשר מדכך ממחר המצוה. ויל"ב דכיון דהמצוה מוטלת על האי רגע בנפרד א"כ כלפי קיומה עכשיו א"א לו לקיים שניהם ואין מצטרף הקיום דרגע הבא כאפשרות כלפי קיום חובתו ברגע זה. אבל בריטב"א כתב בזה דממחר המצוה שרי משום דזריזין מקדימין למצוות. ומבואר א"כ דמעלת זריזין אינו ענין כללי אלא מפרטי כל מצוה ומצוה שיש בזה קיום נוסף בהמילה ולהכי חשיב דקיום המילה באופן זה א"א לקיימה אלא כך.

ובתוס' בעירובין קג: ד"ה מה לי כתבו דרק משום דממחר המצוה אי"צ להביא דרך גגות אבל מודה ר"א דכשאפשר לשנויי משנינן, וכמוזכר שם בסוגיא, אבל הרמב"ן והרשב"א כאן כתבו דלהכי אי"צ להביא דרך גגות מדהמילה עצמה א"א לקיים שניהם וע"כ תידחה אף מכשיריה שרי דכמילה אריכתא דמי ואי"צ לשנות, ודאמרינן בעירובין דצריך לשנות אי"ז נשאר למסקנא, אבל ברש"י בעירובין פירש דזה אף למסקנא עי"ש. ובשיטה להר"ן כתב דדוקא בפיקו"נ אמרי' לעיל קכח: דכשאפשר לשנויי משנינן דדחוייה היא שבת אצל פיקו"נ אבל מילה הותרה בשבת שהתורה התירה בפירוש למול בשבת וה"ה למכשיריה לר"א דכמילה עצמה היא. ובפשוטו יל"ב אף הרמב"ן והרשב"א כן דסברתם דהותרה היא, אלא דהא גופא אי הותרה או דחוייה מתברר לפי מה שכתבו דאי אין המילה מכרחת חילול שבת א"כ אף אי שרי במקום הצורך לחלל שבת הוי דחוייה ובוזה הכלל דבאפשר לקיים שניהם חייב כן אבל מדא"א למילה עצמה בלא חילול שבת ע"כ דכשנצטוו למול בשבת דהותרה השבת ומצותה בכך וממילא אף מכשיריה לר"א כן דכמילה אריכתא היא.

ובסברת התוס' בעירובין והתוס' כאן בע"ב דנקטו דהיא דחוייה ויש בזה הכלל דר"ל דאפשר לקיים שניהם, יל"ב דמודו דלהמילה עצמה הותרה שבת אלא דמכשיריה אינן כמילה אריכתא ואי"ז אלא כדחוייה. וכן מתבאר בתוס' לקמן קלא. ד"ה לא שחילקו המכשירין מגוף המצוה דלא כהריטב"א שם דביאר דמכשירין וכמצוה עצמה היא. למאי נפק"מ לאתויי מכוסה עפ"י עדים, יל"ע איך מותר לו להוסיף ולטלטל הכיסוי שלא לצורך, אמנם במאירי מבואר דהכונה שיכסהו בבגדיו.

עיר אחת היתר באר"י וכו', בריטב"א הביא מהראב"ד דלהכי מיייתי לה להודיע השכר על לא תסור דכיון דר"א ראוי להוראה כ"ז שלא נפסקה הלכה רשאין לעשות כדבריו.

מצוה שקיבלו בקטטה כגון עריות וכו' עושין בקטטה דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא, מבואר דשעת הנישואין בכלל מהותה קיום מצות איסור עריות, ויתבאר עפ"י מש"כ האחרונים דמהות הקידושין ע"י דאסר לה אכו"ע כהקדש.

רש"י ד"ה שש. ברש"י במגילה טז: פירש דמילה ניתנה באמירה ולא בדיבור.

רש"י ד"ה דא"ר ינאי, אלמא לא זהירי בהו וש"מ דלא מסרו עליה אלא אלישע לבדו, היינו דמה דא"א להניח משום חשש הפחה ונמצא שע"ז המצוה רפויה הוא משום דלא מס"נ עליה, ולפי"ז מתבאר היטב הא דקאמר דצריכין גוף נקי כאלישע דכיון דהוא מס"נ עליה הדין נותן דאצלו לא נעשית רפויה וע"כ דהיה לו גוף נקי. וברשב"א נחלק על רש"י דלא מיייתי לדרב ינאי דגוף נקי לפרש איך המצוה רפויה אלא אגב דנקיט לאלישע מיייתי לה, וכ"ה בתוס' לעיל מט. ד"ה כאלישע דלאו משום הפחה היא רפויה בדינו.

תוד"ה שש, במדרש וכו', צ"ב כונתם, ובפשוטו באו כהמשך לרש"י שהביא המדרש דדוד שש עליה במרחץ, וע"ז אמרי' דאמר למנצח על השמינית. ודהביאו מויעש אברהם היינו מדעשה משתה על המילה חזינן דקיבלו המילה בשמחה.

תוד"ה אמר, שלא מס"נ לומר תפילין הן, והיינו להיפך מרש"י דמס"נ על התפילין, וצ"ב התוס' למה ל"ח מס"נ מה שהניחן ויצא לשוק, ולמה צריך היה לומר תפילין הן ולמס"נ כשא"י לקיום המצוה, ויתכן דאדרבה מה דמס"נ היתה על עצם קיום המצוה אבל לא מס"נ מלבד קיומו הפרטי גם להראות קיומה אצלנו כלפי הגוים.

דף קל ע"ב.

תוד"ה שלא, נשארו בקושיא דאפשר לקיים שניהם דרך גגות, ובמהרש"א ביאר דלזה לא יועיל מה דברה"ר ממחר המצוה דסו"ס יתקיים שניהם, אבל בתוס' רא"ש תירץ כן אף על קושיא זו, ומש"כ דליכא למימר דבמילה גלי רחמנא דדחי ל"א הכי, היינו לאפוקי מהשיטה להר"ן דיישב דמה"ט דהתורה התירה להדיא המילה בשבת ליכא בזה הכלל דאפשר לקיים שניהם, והוכיחו התוס' דלא כן מדפריך לקמן קלג. מדר"ל אמילה בבהרת אף דשרי הקרא להדיא, אמנם השיטה להר"ן עצמו כתב שם בשם הרא"ה דלא פריך דנימא באמת הכלל דר"ל אלא פריך על טעמא דקרא דלמה התירה התורה והרי אפשר לקיים שניהם.

תוד"ה ומי שרי, וי"ל דכה"ג ל"ה שרי ר"א מן רה"ר כיון שיכול להביאו דרך חצר מעורבת בהיתר גמור. צ"ב טובא סברתם דמה מוסיף האיסור דרבנן בדרך גגות כלפי ההיתר דאורייתא שע"י הדרבנן דדרך גגות הותר דרך רה"ר. ויש שביארו דנקטו התוס' דאף כשדרך רה"ר ממחר המצוה מ"מ מדרבנן אסרו זה אחרי דראוי לקיים שניהם באיחור, ולזה כתבו דמכיון דבין כך יעבור אדרבנן בדרך גגות שוב אין נפק"מ ושרי דרך רה"ר, אבל צ"ב דודאי היכא דמדרבנן מחוייב להימנע מאיסור דאורייתא חמיר טובא מסתם איסור דרבנן וא"כ אכתי עדיף דרך גגות, וי"ל דהנה בר"ן פ"ח דיומא הביא מהראב"ד דחולה ש"ב סכנה בשבת שיש לפניו או נבילה או בהמה לשחוט שישחט לו בשבת אף דיעברו איסור שבת דהוי חומרא דסקילה ולא יאכילוהו נבילה דכיון דבחול היו מאכילין אותו בשחיטה הרי דהאיסור העומד כנגדו הוא שחיטה בשבת ולא נבילה, ומבואר דדין דמאכילין הקל הקל תחילה הוא לעשות האיסור שמצד עצם הפיקו"נ נצרך לעבור עליו דהוא כבר הוקבע להיתר דזה עדיף מלהתיר איסור המזדמן במקרה, א"כ ה"נ כיון דדרך רה"ר ממחר המצוה חשיב דהאיסור העברה ברה"ר הוא העומד כנגדו. אלא דאכתי צ"ע דהרי איסור העברה בגגין וחצירות הוא אותו העברה כברה"ר אלא דהוא מדרבנן, ובזה י"ל עפ"י מש"כ האחרונים להרעק"א דגדר האיסור טלטול דרך גגות הוא דכיון דרשויות הרבה שולטות שם הו"ל כל פסיעה כהוצאה מרשות לרשות מדרבנן וא"כ חמיר מצד זה מהעברה ברה"ר באיסור דרבנן.

ובספר לשון הזהב ביאר התוס' דבחצר מעורבת ע"כ דיש פתח בין החצירות דבלא"ה א"א לערב אותן וא"כ כבר אין דרך הרה"ר ממחר המצוה. ומלבד דזה דחוק טובא בלשון התוס' דנקטו מצד היתר גמור, גם יל"ד דאינו מוכרח דיתכן דסו"ס הוא דרך עקלתון.

והתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רה"ר כך אין מביאין אותו דרך גגות וכו'. מבואר דלרבנן לא התירו אפילו שבות משום מילה בזמנה. ובראשונים דנו גבי אמירה לנכרי דשיטת הבה"ג דבזה מותר אפילו לומר לו שיעשה מלאכה דאורייתא ויעבידנו ברה"ר דהוא שבות שאין בו מעשה, אבל הרי"ף סובר דרק לומר לו דרך גגות שרי דהוי שבות דשבות במקום מצוה, והוא תלוי בביאור הגמרא בעירובין סז,; והאריך בזה הרשב"א כאן והתוס' גיטין ח.:

דר"א שמותי, פרש"י שברכוהו, והתוס' נקטו דמתלמידי שמאי כדהביא רש"י מהירושלמי, וברשב"א הקשה על רש"י דאטו משום דברכוהו לא תהא הלכה כמותו. אבל בדעת רש"י מבואר דמה"ט לא עמדו דבריו בביהמ"ד. ובתוס' בנדה ז: ד"ה שמותי הקשו ארש"י דהא אפילו בשעה שנידוהו לא אמרו אלא בלשון ברכוהו ואיך קראו לו שמותי.

רש"י ד"ה ואייתוהו מהאי רישא, שהיה התינוק בבית שבראש המבוי והאיזמל בבית שבראש אחר וכו'. ותמה המהרש"א דא"כ אף אי מותר לטלטל בכל המבוי הרי אסור להוציא ולהכניס מהבית למבוי, ויישב בהקדם מה

שהביא הרי"ף דפסקו רבוותא דלית הלכתא כר"ש לגבי איזמל דאע"ג דאמר רב בעירובין דהלכה כר"ש בהא הלכתא כרבנן דאין מביאין אותו דרך גגות, והרי"ף תמה דהא מדאיפסקא הלכתא כר"ש דגגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן ואפילו איסורא ליכא לדבר הרשות כ"ש לדבר מצוה. וביאר המהרש"א דדעת הרבוותא דאליבא דר"ש שרי אף להוציא האיזמל מהבית למבוי, דכיון דהמבוי עצמו מותר לטלטל בכולו לר"ש בזה התירו לצורך המילה אף להוציא לשם, דכל מה דהעמידו דבריהם במקום מילה הוא משום הרואין שיראוהו מטלטל אבל בהוצאה לא חששו. ובזה איירי שמעתין כשהוציאו האיזמל מהבית, ולזה כתבו הרבוותא דבהא לא קי"ל כר"ש אף דגבי טלטול בחצר קי"ל כותיה. ובזה יישב שיטת רש"י. ובמהר"מ שי"ף ביאר ברש"י דהמעשה מער"ש היה שהאיזמל היה בבית, ולא קמיירי הגמרא והאמוראי אלא על עצם הטלטול ואולי באמת הוציאו הסכין למבוי לפני שבת. ועכ"פ בתוס' מפרש בד"ה לכלים דהאיזמל שבת במבוי, וכ"כ בתוס' רא"ש דהאיזמל והתינוק שבתו במבוי. אבל בתוס' ביאר החת"ס דהתינוק היה בבית והביאוהו לפתח הבית ומלוהו.

דף קלא ע"א.

תוד"ה לכל. נשאר בתימה דאיך נילף ציצית ומזוזה ממילה שהיא עצמה דוחה שבת משא"כ הני דאין במצותו דחיית שבת. ובריטב"א תירץ דכיון דמשכח"ל דחית שבת במכשיריהן הוי כדחיה במצוה דמכשירין כמצוה אריכתא דמי לר"א. אבל בתוס' מבואר דאי"ז ממש כמצוה עצמה.

ובמהרש"א נתקשה למה לא הקשו התוס' מצד הפירכא המוזכרת בסוף הסוגיא דציצית ומזוזה בידו להפקירן משא"כ במילה וא"כ איך ס"ד דלר"א יליף הני ממילה. ותירץ דאיה"נ אלא דהתוס' נתכונו להקשות גם על הס"ד דב' הלחם ילפי ממילה דהרי המצוה עצמה לא משכח"ל דדחי שבת. ובמהר"מ ביאר כל הסוגיא דלהס"ד בגמרא ר"א השוה כל המצוות משום דמילה היא גילוי על כלל המצוות דמכשירי מצוה דוחין שבת ולזה ל"ש פירכא דבידו להפקירן וכיו"ב, אבל קושית התוס' דלא דמי כלל הדחיה דמילה שהיא במצוה עצמה לציצית ומזוזה שהדחיה במכשירין.

מה לעומר שכן אם נמצא קצור קוצר. פרש"י מצא קצור שלא לשם עומר מצוה לקצור לשמה הלכך קצירה גופא מצוה היא. באחרונים נתחבטו דמבואר בפשוטו דקצירת העומר היא גוף המצוה משא"כ דב' הלחם דהוי רק מכשירין, אמנם לישנא דגמ' בגז"ש מה הבאה האמורה בעומר מכשירין דוחין את השבת מבואר להיפך דקצירת העומר כמכשירין, ויתכן דזה גופא נשתנה בחילוק הגמרא דמצא קצור קוצר דהקצירה אינה מכשירין. ובמנחות עב. אמרי' דלר"ע דמכשירי קרבן ציבור שאפשר לעשותן מער"ש אין דוחין שבת לא תדחה קצירה לשבת וא"כ נקצר ביום פסול והיינו דאז הוי כמכשירין שא"א לעשותן מער"ש דדחי אף לר"ע. ובתוס' שם נתקשו דאף אי בדיעבד כשר בנקצר ביום הרי לכתחילה מצותה בליל ט"ז ומאי הכרח הגמ', ותירצו דמ"מ אי"ז דומיא דבמועדו דתמיד שמצותו דוקא בשבת. ועכ"פ משמע בפשוטו מדתלי לה בר"ע דקאי במכשירין דנידון הקצירה כמכשירין.

רש"י ד"ה ושמעין. פירש דפרשת מצורע עני כולו מופנה והרעק"א בגלה"ש הק' דביבמות ע: פרש"י באופ"א דהאזון גבי שמן מיותר מדפירט הכתוב כבר גבי דם האשם. עיי"ש.

תוד"ה תאמר, אי"נ י"ל, צ"ב מהו תירוצם דלא יליף מעומר דקצירת ב' הלחם הוא מצוה, ומהו שכתבו דגלי רחמנא וכו' היכן גלי, ומה לי דגלי כלפי דחיית שבת שמה"ט נידע לא למילף דקצירתן דב' הלחם היא מצוה. וביאר המהרש"א דמתחילה הוכיחו דמה דדרשינן במנחות יצא קצירת העומר שהיא מצוה דהכונה שהיא גוף המצוה ולא רק שהיא מכשירי מצוה דאל"כ למה לא נקט אף ב' הלחם. וא"כ דכך משמעות הדרשה יקשה דמהאי קרא דבחריש ובקציר תשבות דאתא למימר יצא קציר העומר נידע עיקר הדבר דקצירת העומר מצוה, וא"כ למה הוצרך קרא לכתוב בעומר את מצות הקצירה, וע"כ דאתא לאשמעין הא גופא דרק מה שנכתב בו בהדיא קציר כמו עומר עליה

קאי קרא דבחריש ובקציר, ומשא"כ ב' הלחם דלא כתיב בגופייהו קציר דאינן בכלל הפסוק ומשום דאין קצירתן גוף מצוה.

תוד"ה ושויין. תימה מה צריך טעם לזה אלא משום דלא אשכחן דרבינהו קרא. וברשב"א תירץ דאיה"נ דלא בא לפרש מ"ט לא נימא דהני בכלל אלא לפרש טעמא דקרא למה לא כללה התורה הני בההיתר.

בא"ד, דמסתבר דמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה וכו'. הנה עיקר הדבר דמילה אם עבר זמנה לא בטלה זהו גמרא ערוכה להלן בסוף ע"ב, אלא דהגמ' מחלקת כן את מילה מסוכה לולב שופר ומצה דעבר זמן בטלה. והיה אפשר"ב דהני אי עבר זמן בטל כל המצוה משא"כ מילה דלא בטל כל המצוה וא"כ נתקשו התוס' דליכא למילפניהו מסוכה דאיכא למיפרך דציצית ומזוזה לא בטל כל המצוה משא"כ סוכה. ולזה ביארו דמסתבר דהא דקאמר דמילה לא בטלה היינו דתתקיים למחר אותו מצוה ממש וא"כ בציצית ומזוזה דתתקיים רק המצוה של מחר ודהאידינא בטלה חשיבי דעבר זמנה בטלה כמו סוכה.

והבית הלוי חקר אי מצות המילה היא המעשה מילה או לעשות שיהא נימול, והוכיח בתחילה מהתוס' כצד הראשון דאי כצד השני הרי מה שימול למחר יהא נימול רק למחר אבל מצוה דהיום בטלה כמו ציצית ומזוזה. ולבסוף מסיק דיתכן דאף אי המצוה גם שיהא נימול אבל עכ"פ גם עצם המעשה בכלל המצוה וא"כ לא בטלה כל המצוה דאת המעשה יעשה למחר משא"כ בהני דאין שייך קיום הלמחר כלל להיום. וכן מוכח מעיקר מה דאמר' דתתקיים בתשיעי אף דאת המצוה דשמיני הפסיד דמ"מ לא בטלה כל המצוה. וידוע לבאר באופ"א דאף דבמצות המילה נכלל המעשה מילה ושיהא מהול אבל זה רק בחיוב דהנימול עצמו, אבל על האב אין חיוב אלא כלפי המעשה מילה משום דהמצב שהוא נימול מתקיים לנימול לחוד, ולהכי במילת תינוק בשמיני לא דנים אלא כלפי חיוב האב דמצותו שבשמיני לא בטלה דתתקיים בתשיעי.

בא"ד, וי"ל דהכא הכי גמרי וכו', ל"ש למילף מכבוד דהיינו המצוה עצמה ולא מכשיריה דשוחט לי בשל לי היינו כיבוד עצמו, צ"ב דסו"ס עצם מצות כיבוד משכח"ל בשבת, וצל"ב דמ"מ נקבע שאין דין הדחיה גם כלפי המצוה עצמה ולא כלפי המכשירין בפנ"ע. ועדיין צל"ע דאף אי בכה"ג הוי כיבוד עצמו אבל כשלא א"ל שחוט לי אלא צריך לאכול ושוחט הוי רק מכשירין, ובזה אף דהמצוה דנתינת האוכל נוהגת בשבת מכשיריה לא דחו. ויתכן דמ"מ רוב עניני הכיבוד אינם בכה"ג וסגי ברוב המקרים ליחשב פירכא וכמש"כ תוס' יבמות ו. ד"ה שכן, ובאופ"א יל"ב דאיה"נ דמשכח"ל בכה"ג אבל מדמשכח"ל ג"כ דהמצוה עצמה תידחה מפני שבת שוב נדחין אף מכשיריה משא"כ הני מצוות שהמצוה לא הותר מכללו ולעולם נוהג בשבת יש למכשיריהן ללמוד מהמצוות שהן נוהגות לעולם בשבת ואף מכשיריהן דוחות שבת כמו סוכה.

ובעיקר מש"כ דשחוט לי בטל לי היינו הכיבוד עצמו כמשתקן לו מאכלו, צל"ע אי במצות כיבוד צריך לשמוע לכל ציווי שיאמר לו אף כשאני נוגע כלל לאב או דחייב רק לשמשו לתועלתו, וא"כ ה"נ למה חשיב השחיטה כיבוד ולא מכשירין, ויתכן דאחרי שזכותו לצוותו לשחוט ולבשל לצרכו כבר גוף הפעולה שצוהו היא הכיבוד ולא רק מה שמועיל לו לבסוף.

ארי"י לפי שאין קבוע להן זמן א"ל אביי אדרבה מדאין קבוע להן זמן כל שעתא ושעתא זימניה הוא. סברת רב יוסף יל"ב דרק בקבוע להן זמן כשחלין בשבת הרי מצותן ניתנה כלפי ום השבת ולהכי דוחין משא"כ הני, ויל"ב דסבר דלא דנים על כל רגע בנפרד וא"כ כלל המצוה ניתנה גם ללפני ולאחר שבת לא מהני חלק מהמצוה דצריכה שיתקיים בשבת לכלל המצוה. ואביי סבר דכל שעתא ושעתא נידון בנפרד. ובאוי"ש (פ"א מק"פ הי"ח) ביאר סברת ר"י דבאמת כל סברת ר"א דמכשירין אף שאפשר לעשות מער"ש ודוחין השבת ה"ט דאיי"צ לדאוג לקיום המצוה מע"ש כיון דזמן

המצוה רק מתחיל בשבת, וא"כ הני דאין קבוע להו זמן בשבת כבר מטא זמן חיובא מער"ש והו"ל לעשות מער"ש, ואביי דחהו דכל שעתא ושעתא נידון כחיוב נפרד וחיוב דשבת לא מטא מער"ש.

דף קל"א ע"ב.

הואיל ובידו להפקירו, בפשוטו היינו כפירכא דלא נילף מסוכה וכיו"ב למזוזה וציצית דמה להני דבידו להפקירו. אבל יש שביארו דחשיב כאפשר לקיים שניהם מה דבידו להפקירן ויפטר מחיובו בלא חילול שבת, וכן משמע בהג' הראמ"ה, אלא דבפשוטו מצינו גבי כלאים בציצית דל"ח מה דבידו להפקירן שאפשר לקיים שניהם דסו"ס א"א לו לקיים המצוה אלא להיפטר ממנה.

ובתוס' מנחות מד. ד"ה טלית כתבו דה"ה דמצי למימר הואיל ובידו שלא להניחה לטלית אלא דכיון דלמ"ד דציצית חובת מנא חייב להכי נקט טעם השוה לכל, וזהו בפשוטו גם כוונת רש"י כאן. והא דמבואר כאן דבית הפקר פטור מהמזוזה אף דדר בו ביארו בתוס' ע"ז כא. ד"ה הא דכתיב תרי ביתך חד לחובת הדר דדרשינן דרך ביאתך וחד שיהא שלו.

רש"י ד"ה גמר, כיון דגלי רחמנא בעומר וב' הלחם ולולב גילוי מילתא בעלמא הוא ולא פרכינן. צ"ע א"כ למה גבי גז"ש בע"א דב' הלחם מעומר הוצרך לאפנויי דהתם נמי נימא דאחרי דכבר כתיב בלולב ושופר וכו' הו"ל גילוי מילתא. ובתוס' כאן נחלקו על רש"י ופירשו דבאמת הוי מופנה מב' צדדים.

מצה וכו' אי מסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים, פרש"י ואילו מצה לילה הראשון חובה ותו לא. ובבהע"מ סוף פסחים נתקשה דסו"ס מה הנפק"מ דאף בסוכה הרי רק לילה הראשון חובה, וביאר דבסוכה א"א בלא שינה ג' ימים והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה משא"כ במצה דיכול להתקיים כל שבעה באורז ודוחן ופירות וזהו הטעם דמברכין כל שבעה על סוכה ולא על מצה. וצ"ב דאף אי א"א בלא הסוכה, אבל עצם חובתה דכל זימנא וזימנא ושל כל אכילה לא נשתנה ממצה ולמה מברך, ולמה חשיב שנוהגת בלילות כבימים, וגם למה כלל בחיוב הסוכה לטייל בה. וצ"ב דמצה מדאפשר לשבעה בלא מצה א"כ אין לכלול במה דאמרה תורה שבעת ימים תאכל מצות אלא רשות שבאם יאכל שיאכל מצה ולא חמץ, משא"כ סוכה מדע"כ יישן בסוכה א"כ נכלל בציווי דשבעת ימים כחובה ולא כרשות וממילא חיובו בכל אכילה. ויש שפירשו דהכא ר"א לטעמיה דאמר בסוכה כז. דחייב אדם לאכול בסוכה י"ד סעודות א' ביום וא' בלילה דלהכי חשיב דחיובו בלילות כבימים, אלא דלמבואר שם בברייתא לא נשאר כן ר"א למסקנא, ועיי"ש בתוד"ה חזר.

תוס' ד"ה שכן טעון ד' מינין, פירשו דמעכבין זה את זה, ובפשוטו יל"ב דא"כ מוכח דהוה חד מצוה, אבל בתוס' רא"ש כתב זה כב' תירוצים דמעכבין זה את זה א"נ דהן חד מצוה.

תוד"ה אי מעומר, פירשו דאי יליף ממצוה אחרת בלא מה הצד הוא פשוט יותר מק"ו ולא טרח וכתב לה קרא, ובפשוטו מבואר דמה מצינו יותר פשוט מק"ו, וזה צ"ב דהא בכלל מאתיים מנה ובכל ק"ו יש לכלול מה מצינו, אמנם בתוס' רא"ש משמע דהכא א"י כסתם מה מצינו, אלא דיש להשוות כל המצוות להדדי ולהכי הוה פשוט יותר.

תוד"ה שבעת, פירשו דל"ש למילף מהגז"ש דאפילו לילות אחרי דלשון הגז"ש הוא ימים שהוא להיפך מזה, והנה בתחילת דבריהם ביארו דמופנה התיבה שבעת לגז"ש וא"כ א"י מהתיבה ימים, וצ"ב דהגז"ש הוא משבעת ימים והמופנה הוא שבעת.

תוד"ה נפקא, פירשו דלרבנן לא ילפי דשופר דיוה"כ מדר"ה לגבי דיום ולא לילה אחרי דע"כ אין זמנם שוה שזה בר"ה וזה ביוה"כ ור"א יליף. ויל"ב דיסוד פלוגתתם דלרבנן הדין יום הוא מכלל התאריך דצמצום התאריך אינו רק ליממה

די תשרי אלא ליום די תשרי, וא"כ ל"ש למילף לר"ה שהוא תאריך אחר, אבל לר"א התאריך הוא על כלל היממה ונתחדש עוד דין דצריך דוקא יום.

דף קלב ע"א.

מה להנך שכן אם עבר זמנה בטלה. ברשב"א הקשה דהא סוכה לא בטלה דיעשה בחוה"מ, ותירץ דמ"מ עיקר זמנה כשעובר בטלה, ועוד ת"י דהכא אזיל לר"א לשיטתו דסבר אין עושין סוכה בחוה"מ ואי לא יעשה ביו"ט ראשון בטלה. אבל בתוס' רא"ש ביאר דסוכה נמי המצוה דיום זה בטלה ומה שתתקיים מצות שאר הימים לא שייך לזה וכן מבואר בתוס' לעיל קלא. ד"ה ושון.

רש"י ד"ה וביום, ומילה גופא אמרינן דהלכה אייתר ליה ביום למכשירה, ובריטב"א תירץ דלר"א מכשירי המילה כמילה אריכתא דמי ועל כולו גלי קרא דדחו שבת. ויל"ע ברש"י דאף אי יש הלכה מנלן דהקרא אתי למכשירה דכמו דאמר' דמילתא דאתי בק"ו טרח וכתב לה קרא כ"ש דמילתא דאתי בהלכה כתב לה קרא. ויל"ב דאדרבה אין ההכרח מדאיצטריך קרא אלא מדאיצטריך הלכה אחרי דכבר כתיב ע"ז קרא וע"כ מדניתן הלכה דהקרא קאי אמכשירין.

מה מילה שהיא אחת מאבריו וכו', פרש"י ביומא פה: שהיא תיקון אחד מאבריו של אדם, וההמשך מתפרש בתוס' רא"ש דפיקו"נ הוא קיום מצוה כלפי כל אבריו כדכתיב וחי אחיך עמך. וברשב"א הקשה דאיכא למיפרך מה למילה שנכרתו עליה י"ג בריתות ועוד שיש בה כרת, ולהכי פירש דמה מילה דחי שבת משום דמתקיים מצוה דאבר אחד כ"ש לפיקו"נ שע"ז יוכל להתקיים כל המצוות. ויתכן דבפיקו"נ מתקיים ע"ז אף מצות המילה לפי מש"כ המהר"ח או"ז דכל זמן שהוא נימול מתקיים מצותה.

אין דנים ק"ו מהלכה, יל"ע דמלבד דהק"ו הוא א' מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן הוא לכאורה גם סברא בעלמא וא"כ למה לא נלמד מצד הסברא ויתכן דא"י הגבלה בהק"ו אלא בההלכה דהלכה חשיבה כחידוש דאין לך בו אלא חידושו.

אלא מעתה תפילין דכתיב בהו אות וכו', היינו אף למאי דקיי"ל דשבת לאו זמן תפילין, אבל הא גופא נילף מהגז"ש דאות דאפילו ידחה שבת, וברשב"א הקשה דהא בהנחתן ליכא מלאכה, ותירץ דכיון דלא משכח"ל בגופא מוקמינן לקרא על מכשיריו, ועכ"פ להמסקנא דליכא גז"ש צל"ע למ"ד דשבת זמן תפילין אי לר"א ידחו מכשיריו שבת ככל מכשירי מצוה שקבוע להן זמן דהא במזוזה וציצית מפרש לעיל קלא: דלא דחי מדבידו להפקירן ובתפילין זה ל"ש, וי"ל עפ"י התוס' שם דס"ד למילפנהו מסוכה דהן ג"כ נוהגות בלילות כבימים וא"כ תפילין דרק ביום לא ס"ד.

ההיא מבן שמונת ימים נפקא, בתוס' רא"ש נתקשה דאיך שמעי' מהכא לאפוקי לילות דהרי ע"כ אף אי גם לילה כשר למילה צריך לנקוט שמונת ימים, ותירץ דכיון דכתיב למול בן שמונת ימים מדריש כאילו כתיב ביום השמיני ימול. וצ"ב כונתו.

תוד"ה אלא מעתה יהא זר, לאו דוקא נקט זר דבכולו כתיב כהן, וברשב"א תירץ בשם הר"ח דאטעמיה דקרא קמהדר דהו"ל להכשיר זר. ועוד תירץ דאף דכתיב כהן דלמא א"י לעיכובא, וכ"כ בריטב"א, ועוד ת"י הריטב"א דהכונה דיהא זר כשר לאכילה דהא כהנים אוכלין ובעלים מתכפרים, ועוד תירץ דהכונה שיהא כהן כשר בלא בגדים אף דהוא כדין זר.

תוד"ה מה צרעת, ועוד קשה לימא רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינו דוחה את השבת, היינו דהמחוייב מיתה על רציחה אין ממתניין לו שיגמור עבודתו אבל ממתניין למוצ"ש, והנה שם אי"ז דחיה גמורה אלא המתנה למוצ"ש דאפשר לקיים שניהם למוצ"ש ולא מייתי אלא דשבת חמירא מעבודה. ומה שהביאו מקבורת מת מצוה באחרונים דנו בזה דעצם חפירת הקבר וקבורתו הוי משאצ"ג דאי"ז מלאכה דאורייתא לר"ש וא"כ אכתי דלמא מדאורייתא דוחה שבת.

דף קלב ע"ב

יו"ט אינו דוחה אלא בזמנה, להרמב"ם יו"ט שני מיהא נדחה למילה שלב"ז, אבל להר"ח והרא"ש לא.

אימור דאמרינן דאתי עשה ודול"ת ל"ת גרידא האי עשה ול"ת הוא, ברשב"א ביאר דמעיקרא ס"ד דאף דהוי עול"ת הרי מה דבכה"ג לא דחי משום דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה והכא עדיף עשה דמילה שנכרתו עליה י"ג בריתות.

תינח גדול בינוני מנלן. פרש"י דלאו בר עונשין ואביו מצוה עליו, והנה אף בגדול לא ס"ד לחלק דמ"מ למוהל שאין עליו כרת לא נתיר קציצת הבהרת ואף בגונא דהנימול עצמו שוגג ואונס וכיו"ב דלא מתחייב כרת בפועל והיינו משום דהמצוה דהגברא יש לו עליה כרת, וא"כ צ"ע דאף דהקטן לאו בר עונשין אבל הוא אותה מצוה של כרת, ויתכן דבקטן החיוב דידהו רק כלפי מה שיהא נימול בפועל אבל לא כעושיין במקומו את עצם הפעולה וזהו דפרש"י דהוא לא בר עונשין ורק אביו מצווה. ובמש"פ רש"י דאביו מצווה מהימול לכם כל זכר, יל"ע דהתם בקידושין כט. נפק"ל חיוב דאביו מוימל אברהם ורק חיוב דבי"ד נפק"ל מהמול לכם כל זכר.

תוד"ה האי עשה, הקשו דבסמוך אמרי' דמילה בצרעת עשה דול"ת הוא ותירצו דלסימנא בעלמא נקטיה, אבל ברבינו ניסים גאון (עה"ג) ביאר דלעולם דין מילה בצרעת הוא מהכלל דעשה דול"ת אלא דאיצטריך בשר דלא תימא לידרוש לעשות דהוי גם עשה ואין עשה דוחה לתו"ע וקמ"ל בשר דלא נידרוש הלעשות לזה ושממילא הדרינן להכלל דעשה דול"ת. ולדבריו מתיישב בשופי גם הקושיא הראשונה שהקשו התוס' על רש"י דהא הלעשות נדרש לקמן על סיב שברגלו דההיא לבתר דגלי לן בשר דלא למידרש לעשות כעשה, וכשיטתו ביאר הקובה"ע בדעת הרמב"ם שכתב דמילה בצרעת משום עשה דול"ת הוא. ובמשל"מ יישב דבאמת אי דרשינן ללעשות כעשה או לסיב שברגלו הוא פלוגתא ב' הלישנות לקמן קלג. והרמב"ם פסק דלא כשמעתין דדריש לעשה אלא לסיב שברגלו.

תינח נגעים טמאים נגעים טהורים מאי, ופרש"י כגון בוחק ופרחה בכולו, אבל התוס' בשבועות ד. ד"ה בקוצץ כתבו דרק בד' מראות נגעים אלא שלא פשה אמרי' הכא דיש איסור קציצה, וכ"כ התור"י"ד כאן דפחות מזה אי"ז נגע והני כיון דיכול לבא לידי טומאה אסור לקצצו. והתור"י"ד תמה על פרש"י דפרחה בכולו דאטו כל גופו יקוץ. והיינו דכשיקוץ מעט לא יסיר הנגע ובכדי להיטהר לא יוכל אא"כ יקוץ כל גופו וזה ל"ש. ומבואר דפליגי בעיקר האיסור דקציצת בהרת, דהנה ברשב"א להלן קלג. ביאר דאין האיסור בעצם קציצת הבהרת אלא במה שמטהר עצמו מהנגע שלא עפ"י כהן, ודאמרינן הכא דאף אנגעין טהורין מוזהר צל"ב דהאיסור מה שמסלק אפשרות הטומאה שבוה וכשיטת התוס' בשבועות והתור"י"ד, אבל ברש"י מבואר דעצם קציצת הנגע אסור ואפילו טהור. והנה לעיל צד: מבואר גבי התולש סימני טומאה דבתולש שער טומאה אחת מד' שערות לכו"ע פטור, וצ"ע מאי גרע מנגעים טהורין. והנה שם מייתי משנה דאף בהכחה את המחיה לוקה אף שבפועל עשה יותר נגע דמ"מ טיהר עצמו מהנגע, ולרש"י ע"כ צל"ב דיש ב' איסורין עצם ההיטהרות וגם קציצת נגע אפילו טהור, וא"כ יתכן דתלישת שער אי"ז בכלל קציצת נגע ואין בזה אלא איסור היטהרות.

היכא אמרי' דעדול' דבעידנא דמיתעקר לאו קא מוקים עשה, בר"ח כאן מבואר דה"ט דיש לחוש שמא לבסוף לא יקיים העשה ועבר על הלאו בחינם וכ"ה בריטב"א, אבל באחרונים ביארו דכדי לדחות הל"ת בעינן שיהא מעשה מצוה דהקיום העשה דזה מתיר הל"ת ולא סגי במה שכוונתו ורצונו לקיים העשה לבסוף. והנה בנמוק"י בב"מ (ט"ז : מדה"ר) הקשה דכיון דמל ולא פרע כאילו לא מל א"כ מילה בבהרת אי"ז בעידניה דמקיים העשה דמקיים רק בפריעה, ותירץ דזהו חדא מצוה. וצ"ע להר"ח דסו"ס ניוחש שמא לא יפרע. ויתכן דכשעוסק כבר במצוה ל"ח שיפסיק באמצע, אבל בתוס' ב"ב יג. מבואר דאפילו באותו מעשה ממש יש חסרון דבעידניה, וע"כ צ"ב כהאחרונים דבעינן עשיית מצוה כדי לדחות הל"ת, ולזה סגי במילה אף שלא פרע עדיין.

והא דרבא ור"ס תנאי היא וכו', בהא דמבואר בכולא שמעתין דמהא דצרעת דוחה עבודה חזינן דחמורה מעבודה תמה באבנ"ז יו"ד סי' ש"מ דאיך תדחה הצרעת להכשיר הגברא לעבודה דהא לרבנן דר"א מכשירי מצוה אין דוחין בכל מקום, וליכא לאוקמי לשמעתין אליבא דר"א, דמלבד מה דלא משמע כן הרי לר"א כל מכשירין דוחין אף דאי"ז בעידניה דקיום המצוה וא"כ מאי מסיק ר"א דלא דחי מדאי"ז בעידניה.

והאבנ"ז יישב דהנה בפרקין מצינו דלר"א מכשירי מצוה דוחין השבת ולרבנן לא דחי ואפילו כשבמקרה זה לא יכל לעשותו מע"ש, אבל בעירובין קג. מבואר שיטה אמצעית במשנה שם גבי קשירת נימת כינור דכשנפסקה בשבת שרי לקושרה במקדש אבל כשנפסקה מבעו"י לא, והוא ע"ד שיטת ר"א דמכשירין נמי דוחין אבל רק כשלא היה יכול לעשותן במקרה זה מער"ש, עיי"ש ברש"י ד"ה אלא הא ר"ש, וכן פסק הרמב"ם. ומעתה בסוגיין ביאר האבנ"ז דע"כ סבר רבא כהאי שיטה מדיליף בק"ו להתיר מילה בצרעת דחשיב רק כמכשירין משום דהמילה נעשית בעצם החיתוך ואילו האיסור דקציצת בהרת אינה באותה פעולה אלא בההיטהרות שנעשית ע"ז, ובכה"ג נקט האבנ"ז דבב' פעולות לא שייך למדחי אלא מדין מכשירי מצוה. ולהכי פריך ליה רב ספרא שפיר דה"נ נדחה הצרעת מפני העבודה. וביאר האבנ"ז דלמסיק כאן להאי מ"ד לא דחי שבת וא"כ הוי בעידנה דקיום עצם המצוה דכן הוא שיטת הסוגיא כאן דבעי בעידניה. אלא דיקשה דהתם קאי על קשירת נימת כינור בשבת דהוי מכשירי קרבן והתם אי"ז בעידניה, ולזה ייסד האבנ"ז כמה יסודות ואוקימתות ליישב דשם איירי באופן דהוא בעידניה עיי"ש. ויל"ע מלבד הדוחק דהאוקימתות דהתם מהא דלר"ע נמי הרי מכשירין שא"א בעצמותם ליעשות מער"ש דוחין שבת כמו טחינת העומר או מציצה שלאחר המילה. ואף אי לא הוי בעידניה.

והנה הא דאמרינן כאן דבעשה דול"ת הוא דוקא בעידניה מבואר ג"כ בביצה ח : גבי כתישת עפר ביו"ט לכיסוי הדם דידחה יו"ט אי בהדי דכתיש מכסה הדם, אלא דמסיק שם דיו"ט הוי עשה ול"ת. וצ"ע גם שם דה"נ הכתישה הוי רק מכשירין ואיך ידחה. והנה מצינו בכולא שמעתין ב' גדרי דחיה. הא דמילה דוחה שבת וכיו"ב ודין עשה דוחה ל"ת, ובפשוטו הן חלוקין ביסודם דמילה אינה בעצם שוקלת דחיית שבת אילולי דמצותה בכך וניתנה מתחילה ע"ד להידחות, ואילו עשה דול"ת הוא להיפך דאף שנפגשו במקרה יש במשקל העשה לדחות הל"ת, ולזה במילה כתבו הראשונים דהותרה בשבת ואי"צ למיהדר לקיים שניהם משא"כ בעדול"ת. והנה סברת הדין דבעידניה ביארו האחרונים דלא סגי מה שרוצה לקיים העשה דרק קיומה בפועל הוא המתיר את הל"ת, וזה שייך כשצריך שיחול היתר ע"י שבפועל מקיים העשה. משא"כ במילה וכיו"ב בשבת דהתורה התירה לו למול בשבת אי"צ את ההיתר ע"י קיומה אלא כל שעושה למענה סגי, ולהכי לר"א מכשיריה דוחין השבת אף דלא הוי בעידניה, אלא דלרבנן אדרבה אין נכלל בהיתר המיוחד דמילה בשבת אלא עצם המילה אבל מה שנוסף להגברא במקרה לא מצינו ע"ז ההיתר המיוחד, וא"כ מבואר דכל החסרון דמכשירין שייך ככהאי היתר אבל בדין עשה דול"ת דהעשה שוקל ודוחה הל"ת אף שהוא נפגש במקרה א"כ אף מכשיריו ידחו אי לאו חסרון דבעידניה כיון שזה האפשרות לקיים העשה.

וה"נ גבי הא דבעי דנדחה להצרעת לצורך הכשר העבודה אי עבודה חמורה מצרעת אף דילפינן לה מדעבודה דוחה שבת דהתם הוא היתר מיוחד דעבודה בשבת, אבל מ"מ אי ילפינן מינה מדין ק"ו דיש בה דין דחיה אף למקרים שלא נזכרו בתורה אלא שהם קלים ממנה וידחו מפניה יש לה ממילא לדחות אף לצורך מכשיריה.

דף קלג ע"א.

הא ל"ל קרא דבר שאי"מ הוא. בראשונים הקשו דהנה דשאי"מ הוא כגון גרירת ספסל שעושה חריץ דהו ב' פעולות אבל כשמכוין לפעולת האיסור ורק לא לתוצאת האיסור אינו בכלל היתר דשאי"מ אלא דמשאצ"ג, וכדמבואר לעיל מב. דלשמואל דשאי"מ מותר אבל המכבה גחלת שלא יזקו בה חייב דמשאצ"ג ס"ל דחייב, ואף למ"ד דמשאצ"ג פטור ל"ש אלא בשבת משום מחשבת ולא בשאר איסורין. ותירץ הרשב"א דמדלא מפרש קרא השמר בנגע צרעת שלא תקוץ ע"כ אין עיקר האיסור בעצם הקציצה אלא בהיטהרות שלא בהוראת כהן והלכך הקוצץ לשם מילה הו"ל דשאי"מ אצל טהרה. וצ"ב דסו"ס אי"צ עוד פעולה להיטהרות אלא עצם הקציצה, ויל"ב דחשיב ההיטהרות כמציאות נוספת שמחיל ע"ע ע"י הקציצה. ועיקר יסודו כן מבואר בתורי"ד לעיל וע"ד שיטת התוס' בשבועות ד., ודלא כרש"י לעיל דאף בקציצת נגעים טהורים כמו בוהק אסור.

ובריטב"א הביא י"מ דאין לחלק בין דשאי"מ למשאצ"ג אלא בשבת, אבל בכה"ת גם משאצ"ג בכלל ההיתר דשאי"מ, והוכיחו זה מסנהדרין פד: גבי בן המקיז לאביו לרפואה דחשיב אינו מתכוין לאיסור חבלה באביו אף דליכא אלא חבורה, אבל צ"ב סברת החילוק. ויל"ב דהנה במלאכת שבת לא סגי לחייבו במה שהביא התוצאה אלא חיובו על עצם הפעולה, וכדאשכחן דכשאי"צ באופן דמחשבת אלא כלאח"י פטור, ואילו בשאר איסורין חיובו על שהביא התוצאה האסורה באיזה אופן שיביא והיינו דחיובו כלפי התוצאה, והנה עיקר החילוק דשאי"מ ממשאצ"ג מבואר דכשמכוין לאותה פעולה אבל לתוצאה אחרת ל"ה דשאי"מ אלא משאצ"ג, וא"כ מבואר סברתם דזהו דוקא בשבת משום דעיקר חיובו אפעולה משא"כ בכה"ת דחיובו אתוצאה סגי שלא נתכוין לתוצאה להיחשב דשאי"מ. ועוד תירץ הריטב"א בשם מורו דמייירי כשהבהרת למעלה בערלה והוא חותך למטה ולהכי אי"צ אלא פסי"ר שיקצוץ עם הלמטה את הלמעלה, ומה דשאי"ר לא תירצו כן מבואר דנקטו דבחיתוך יש כאן קציצה לכל הנקצץ בשוה ואי"צ קציצה נוספת למעלה, ואילו לדידיה עיקר הקציצה היא במקום החיתוך.

איכא דמתני וכו' לעשות א"א עושה אבל אתה עושה בסיב שע"ג רגלו וכו', ומפרש דאף דהוי פסי"ר שרי, והיינו דכל שאי"צ עיקר פעולתו התירה תורה גבי צרעת ואפילו בדבר הרשות, והקשו הרמב"ן והרשב"א דא"כ ל"ל קרא דבשר למשרי מילה בצרעת דתיפול"ל דכה"ג שאי"צ עיקר כונתו שרי אפילו לדבר הרשות. והרמב"ן תירץ דאיה"נ דל"ב דדריש מלעשות היתר זה ה"נ דלא איצטריך לבשר אלא להיכא דאומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו הוא מתכוין, ונתקשה דהא לאב"י אליבא דר"ש ע"כ ההיתר דלעשות גבי דבר הרשות יתפרש במכוין לזה ואכתי ל"ל לבשר, ויישב דאיה"נ דלא קאי כר"ש, ויוצא דפליגי באמת ב' הלישנות בעיקר הדרשה דלעשות לגבי סיב שע"ג רגלו דל"ק לא דרשי לה. אבל הרשב"א תירץ דל"ש ההיתר דלעשות אלא בשאינו מכוין לקציצה אבל במילה בבהרת דמכוין לקוץ אלא שאינו מכוין לקציצת טהרה לא, ולהכי איצטריך בשר למשרי אף בכה"ג. וברמב"ם פ"י מטו"צ כתב להיתר דמילה בבהרת משום דעדול"ת, ובמשל"מ תמה דהא בשמעתין יליף לה מבשר, וכדאיתא לעיל דל"ש בזה עדול"ת דהוי לתו"ע, ותירץ דהרמב"ם פסק להיתר דסיב שע"ג רגלו דדריש לה ל"ב מלעשות וא"כ לא דריש לעשות לעשה, וזה ע"ד הרמב"ן דב' הלישני פליגי בדרשה דלעשות, ובקובה"ע ביאר הרמב"ם עפ"י מש"כ כאן רב ניסים גאון דלעולם ההיתר דמילה בבהרת הוא מהכלל דעדול"ת ורק איצטריך בשר לאשמעי' דלא נדרוש מלעשות עשה נוסף בבהרת.

ואב"י אליבא דר"ש האי בשר מאי עביד ליה וכו'. היינו דהדרין השתא לל"ק דאיירי אב"י ורבא גבי דרשה דבשר, ומבואר דל"ב דאיירו בלעשות לא הוקשה דלאב"י לר"ש האי לעשות מאי עביד ליה, וביאר הרש"ש משום דלדידיה דריש לעשות לאיסור עשה. אלא דהקשה בשיטה להר"ן דלמה רק לל"ק דאיירו אב"י ורבא גבי בשר הוקשה כן הא אף אי כלי"ב דאיירי גבי לעשות סו"ס לסברת אב"י אליבא דר"ש דאפילו בפסי"ר מותר דשאי"מ יקשה דל"ל בשר למשרי מילה בבהרת. ותירץ בשם הרא"ה דל"ב לא מצינו לסברת אב"י אלא גבי סיב שע"ג רגלו דמתעסק בד"א, אבל יתכן דבמילה בבהרת מודה לרבא דאף לר"ש אסור לולי דרשה דבשר.

באומר לקוץ בהרתו מתכוין, פרש"י גדול שהוא בר עונשין ואומר למוהל וכו', וכן בהמשך גבי ואי איכא אחר ליעביד אחר, פרש"י ולא ליקו אב התם, מבואר דאף כשאין כונתו דמוהל לבהרת אבל מדא"ל הנימול או האב דמתכוין לבהרת אסור. ובמשל"מ הבינו דהוא מהכלל דשליח עושה ע"ד משלח, ומדכך א"ל המשלח מתפרש כן דעת השליח ומתחייב השליח. אבל הפמ"ג הבינו להיפך דהשליחות מתייחס למשלח והוא מתחייב באמירתו שמכוין לבהרת ואף דקיי"ל דאין שליח לד"ע שאני הכא דאצל השליח אי"ז עבירה דהא לא נתכוין לבהרת והיכא דהשליח לא בר חיובא ישלד"ע. וצ"ב דאיך ישתנה המעשה אחרי שעשאו השליח בלא כונה וכמעשה היתר להיות עבירה אצל המשלח ולהצטרף לכונתו. ובעיקר הגמרא ביאר המשל"מ באופ"א מרש"י, דיתחייב הנקצץ כשמכוין לבהרת דהוא מוזהר מלהיקצץ ע"י אחר. ובריטב"א נתקשה בהא דמסיק דליכא אחר דסו"ס יתכוין האב שלא לכון לכך מדאפשר לקיים שניהם, וביאר דבאמת לא מיירי דאמר כן הא להדיא אלא דנעשה כאומר דאנן סהדי דניח"ל שלא יהא בנו מצורע, אבל ברש"י מבואר דמיירי באומר להדיא שמכוין לבהרת, וצ"ב דאף דלא נהג כשורה מה שאמר סו"ס עדיין צריכים למולו. ויתכן דלרש"י אין איסור להכניס עצמו לדין עשה דוחה ל"ת ולא עבר האב איסור דאחרי שכבר אמר שמתכוין עתה כשבא לקוץ ואין יכול לקיים שניהם דוחה להלאו, ולהריטב"א דנקט דבבהרת בנו אנן סהדי דמכוין ע"ז להדיא יל"ע מ"ש מסיב שע"ג רגליו דשרי אף דהוי פסי"ר והיינו מדלא מתכוין לזה להדיא ולא אמרינן דאנ"ס דמכוין, וצ"ב דבסיב מדהוא פעולה אחרת שייך לדון לפי ענין פעולתו דחשיב אינו מכוין מדא"י עיקר פעולתו אלא בדרך אגב משא"כ במילה בבהרת דהוא באותה פעולה. ועצ"ע.

ואי איכא אחר ליעביד אחר, בתב"ש הוכיח מינה דלא כהדר"מ והש"ך דנקטו דמצות מילת הבן המוטלת על האב ל"ש שתתקיים ע"י שליח דא"כ מאי פריך דליעביד אחר והלא יפסיד האב העשה ידיה, ובפמ"ג הביאו, ותיירץ דהלא קציצת הבהרת הוי עול"ת ולא דחי לה המילה אלא מדכתיב בשר אבל דוקא עיקר המילה שנכרתו עליה י"ג בריתות אבל מצוה דאב לא דחי לבהרת. אבל בביהגר"א הסכים להוכחה מהכא דלא כהדר"מ, ויל"ב ע"ד שכתבו הראשונים לעיל קל: דשרי להביא האיזמל דרך רה"ר ול"ב דרך גגות מדהוא למחר המצוה ל"ח אפשר לקיים שניהם, ובפשוטו היינו דל"ח אפשר לקיים כשלא יתקיים באותו אופן הרצוי, וא"כ ה"נ לא תתקיים המילה עם קיום דאב, אבל להפמ"ג יל"ב דמצוה דאב היא מצוה נפרדת וא"י חסרון בעצם מצות המילה. ועצ"ע להגר"א דאף אי שייך שליחות למצוה דאב הרי מצוה בו יותר מבשלוחו ולמה משום האי חסרון לא יחשב דא"א לקיים שניהם, וי"ל. ועכ"פ ממש"פ רש"י דלא ליקו אב התם הוכיח הפמ"ג דלרש"י המוהל שלוחו דאב ודיש שליחות למצות האב.

דליכא אחר, ברא"ש לעיל קג. הביא להערוך דהוכיח דפסי"ר דלא ניח"ל שרי משמעתין דבעביד אחר שרי אף דהוי פסי"ר ומשום דלא ניח"ל, וברא"ש תמה עליו דהא אדרבה שמעתין איירי דוקא להס"ד דאב"י דפסי"ר לאו כמתכוין אבל למסקנא דפסי"ר כמתכוין אין נפק"מ בין האב לאחר. ומבואר דנחלקו אי כשהותר פסי"ר אי מ"מ קל הוא מהמתכוין להדיא או דפסי"ר חשיב כמתכוין ממש דאין נפק"מ ביניהם. והנה בטור הביא מהר" אברהם הלוי דבשבת לא ימול האב אי איכא אחר כיון דהאב מכוין לתקן בנו והתירוה"ד נחלק דשרי. וסברת הטור בפשוטו דאף דכל מילה הוי פסי"ר דמתקן מ"מ חמיר האב דמכוין ממש לתקן וכסברת הערוך ולהיפך מסברת אביו הרא"ש, וזה קשה דלא הזכיר כלל להרא"ש. אמנם בב"ח ביאר דסברת הר"א דבעביד אחר הו"ל מקלקל בחבורה ובעביד אביו כבר אי"ז נחשב למקלקל, וא"כ לק"מ. ובמנ"ח נתקשה ברמב"ם דלא הביא הדין דבאפשר ע"י אחר ליעביד אחר דאף דקיי"ל דפסי"ר כמתכוין הרי בצרעת קיי"ל דשרי בסיב שע"ג רגלו אף דהוי פסי"ר וא"כ בעביד אחר אין כאן דחית הלאו כלל. אמנם זה דוקא להרמב"ן אבל לרשב"א במילת בהרת ל"ש היתר דסיב שע"ג רגלו, וייתיישב הרמב"ם ע"ד הרשב"א.

אמר מר אף יו"ט אינה דוחה מנה"מ. וכו'. בתוס' ישנים לעיל כה. ד"ה ה"ל הקשו דנילף מהכא דאין עדול"ת, ותיירצו דשאני הכא דאפשר לאחר יו"ט, והיינו דאף דלולי הקרא ל"ח מה דאפשר לקיים למחר כאפשרות אבל זה גלי קרא, ועכ"פ מבואר לכאורה דבאפשר למחר ילפינן מהכא דלא דחי, אבל בתוס' בשבועות ג. ד"ה ועל הזקן כתבו דאף

בשאפשר לאחר זמן ל"ח אפשר לקיים שניהם. ויל"ב דאזלי כמסקנא דרב אשי דביו"ט איכא עשה ול"ח וליכא למילף מינה כלל.

רש"י ד"ה דאתיא בק"ו, מצרעת. וכן פירש לעיל כד: ד"ה לבדו, והתוס' שם ד"ה ולא תמהו עליו דהא רבא עצמו ל"ל האי ק"ו דסבר דמשום דגברא הוא דלא חזי, ופירשו התוס' הסוגיא באופנים אחרים, עיי"ש.

תוד"ה ותנן, פירשו דלאלומי מילתא דמילה פסק כן אף בפסח, וצל"ע דהא הגמרא פריך דל"ל לאשמעי' תרי זימני ועביד צריכותא ולא משני דזה לאלומי מילתא, וצל"ב דמשום לאלומי לא יאמר דבר מיותר לגמרי אבל יאמר דבר שהוא למשיחא.

אם לא שחק מע"ש לועס בשיניו ונותן, בתוס' בע"ב ד"ה לועס פירשו דאף דהוי פיקו"נ מ"מ בדאפשר לשנויי משנינן. ואינו מבואר בתוס' מתי נודע לו שאין כמון שחוק. וברשב"א לקמן קלד. הביא לפלוגת הרמב"ן והבעה"מ אי מותר למול כשלאחמ"כ יצטרך לחלל שבת לפיקו"נ או לא והרשב"א נקט דמותר רק בדרבנן אבל בדאורייתא לא. ולבעה"מ מתפרש המשנה דוקא כשנודע לו לאחר המילה אבל לרמב"ן ורשב"א אף לפני המילה, ובר"ן כתב דלהבעה"מ והרשב"א מיירי מתני' לאחר המילה, וכן הוכיח בשעה"צ מרש"י ותוס' כאן, אבל בב"ח כתב דכל הדין דצריך ללעוס בשיניו הוא כשנודע לו לפני המילה אבל כשנודע לו לאחר מ"כ אי"צ לשנות ודלא כהר"ן, וכן צידד בב"י הגר"א.

ומביא אפילו מחצר אחרת, בר"ן מבואר דאפילו ברה"ר, אבל בטור כתב דדוקא מחצר אחרת ולא מרה"ר וכ"פ בשו"ע, ובמשנ"ב הביא מהא"ר דנסתפק גבי כרמלית אי שרי.

דף קלג ע"ב

פירש על ציצין המעכבין את המילה חוזר על ציצין שאין מעכבין אינו חוזר, נחלקו הראשונים בפירושו, דברמב"ם מבואר דמשפירש אינו חוזר עליהן אפילו בחול, והיינו דל"ש הידור אלא כשהוא בשעת המצוה ולא בפני"ע לאחמ"כ, אבל ברש"י ד"ה ועל כתב דהוי כהתחלה בפני"ע ולא ניתנה שבת לחלל. ומבואר דבחול מהיא חוזר להדר במצוה אלא דכיון דאינו חלק מהמצוה אינו דוחה שבת, וכ"כ הטור כדביארו הב"י, אבל הב"ח והדרישה ל"ג זה בטור. ובבית הלוי ביאר סברת הטור דלעולם ל"ש הידור בפני"ע בלא שיצטרף למצוה עצמה אלא דבמצות המילה מלבד עצם המעשה יש גם מצוה שהוא נימול, וכדאיתא במהר"ח או"ז מהאי דדוד שנסתכל במרחץ על המילה ושמח דחזינן דמקיים המצוה במה שהוא נימול כל שעה. ולהכי אף דפירש שייך להדר כלפי המצוה שיהא נימול, ובפרי יצחק ביאר בשינוי קצת דאין במילה ב' דינים אלא כל מצות המילה הוא לעשות שיהא נימול. ובחידושי מרן רי"ז הלוי (חנוכה) נקט דבאמת סברת הטור דשייך הידור בלא שיצטרף למצוה עצמה ולהכי כתב דה"נ שייך להטור בחנוכה להדר לכאוי"א בלא גוף המצוה.

ושיעור דחשיב פירש, כתב בשיטה להר"ן דכ"ז שעסוק במילה בחתיכתה ופריעתה ל"ח פירש אבל נתינת האיספולנית וכמון הוי צרכי רפואה, ובמציצה נסתפק אי חשיב כרפואה או כחלק מהמילה, והביאו המשנ"ב.

רבי ישמעאל בדריב"ב וכו', הנה לעיל קטז: מפרשינן סברת רבנן דמפשט כולו משום כל פועל ה' למענהו שלא יהיו קדשי שמים מוטלין כנבילה או שלא יסריחו, עיי"ש. ואילו כאן מבואר דלדידהו לא א"ש הבריייתא ודאף משפירש חוזר, וצל"ב דאף משום למענהו לא התירו אלא כהמשך להפשט וחשיב לדידהו המשך אף משפירש אבל לר"י בדריב"ב ל"ח המשך משפירש ואינו חוזר. ודדחי הגמרא מתבאר דאף ר"י בדריב"ב לא נחלק אלא כשזה רק משום למענהו ולא כשזה ואנוהו שהוא יותר מכך.

והנה למסקנת הסוגיא לרבנן גבי דין תמיד בלחה"פ מבואר דהכלל הוא דמשפירש כבר אי"ז המשך, והרמב"ם פסק בלחה"פ כרבנן ומאידך כאן פסק דיפשיט את כולו, וביארוהו האחרונים דבלשונו מדויק דבאמת יפשיט כולו כאחד ולא יפסיק בנתיים.

ע"כ ל"ק ר"י בדריב"ב התם דלא בעינן זה קלי ואנוהו וכו', בשאג"א תמה דהנה להטור יתפרש דמייתי מדמפשיט רק עד החזה דמשפירש לא דוחה ההידור שבת, אבל להרמב"ם דמשפירש אי"ז כלל הידור יתפרש דלהכי מפשיט עד החזה דכיון שפירש כבר אין בתוספת שעושה הידור כלל, וא"כ מה דחי הגמרא דהכא איכא ואנוהו אחרי דהוכחנו דאי"ז הידור כלל משפירש. ויישב השאג"א דהשתא סברין דאף משפירש חשיב כהמשך מדאורייתא אלא דרבנן אסרו משפירש ולזה מחלקין דלא העמידו דבריהם במקום מצות ואנוהו, אבל למסקנא דמייתי מלחה"פ דל"ח המשך מדאורייתא שוב אין כאן הידור כלל, וכע"ז ביאר בביה"ל.

ובפרי יצחק ביאר דלעולם כבר מתחילה סברנו דמשפירש אי"ז המשך כלל אלא דדחי דכיון דיש ואנוהו בנטילת הציצין א"כ מה"ט גופא שזה מוסיף הידור למצוה יחשב כהמשך למעשהו הקודם, ומשא"כ בהפשט דאי"ז ואנוהו אין מתייחס כהמשך, וזהו דמסיק דאף בכה"ג ל"ח כהמשך מדגבי לחה"פ ל"ח כהמשך אף דע"ז יתקיים במצות לחה"פ קיום דין תמיד.

עשה לפנינו סוכה נאה וכו'. בפשוטו מוזכר בזה ג' עניני הידור, דבסוכה ולולב וכיו"ב הוא הידור בגוף החפצא דמצוה ואילו בקולמוס נאה הוא הידור במעשה מצוה ואילו בכורכו בשיראין נאים מקשט מעל החפצא דמצוה.

רי"א נראה בעליל אין מחללין, פרש"י אלמא אע"ג דאיכא מצוה כיון דלא לצורך גבוה הוא לא מחללין, הנה בשלמא לרש"י והטור דהשו"ט בשמעתין גבי דחיית שבת א"ש, אבל להרמב"ם דהנידון דמשפירש אי"ז כלל הידור מדאי"ז המשך למצוה מה מייתי לזה מדרי' יוסי דלא מיירי כלל על הידור כהמשך אלא על מה שאינו צורך גבוה דלא דוחה שבת, וצ"ל דאיה"נ דהשתא מפרשין לדין דמשפירש אינו חוזר מטעם אחר דאף אי הוי הידור לא ידחה שבת מדאי"ז צורך גבוה, ובאמת עיקר סברת ר"י מבואר דלא סגי במה שמצידו בא להתעסק ולעשות במצוה שדוחה שבת דאחרי דצורך הגבוה לא נצרך לזה לא דחי, דלדידה הדחיה היא מה שבתוצאה ממעשהו יבא קדה"ח, אבל לרבנן בעינן בקדה"ח רק שהוא יעסוק במצוה שדוחה שבת, והנה הקשו האחרונים דמ"ש במילה דבספק קיום מצות מילה לא דוחה שבת ואפילו כשיש בעצם חיוב ודאי למילה בשבת וכדמבואר בהמשך דכשלא הספיק למול עד ביה"ש ומסופק אי יספיק למול ביום לא דוחה שבת, ואילו בקדה"ח מחלל על הספק, וביארו דבקדה"ח כל דין החילול ניתן כלפי ההתעסקות לסייע לקדה"ח דאין העדים המקדשים לחודש בפועל, ומשא"כ במילה כל דין הדחיה הוא מכח מה שעושה מצוה ויוצא לבסוף יד"ח המצוה.

אלא אמרי נהרדעי רבנן וכו' משום שנאמר לפני ה' תמיד וכו'. בשאג"א הקשה להטור דאף כשא"ז המשך למצוה שייך הידור בפנ"ע א"כ אכתי שמא אף מחללין שבת, ותיריך דזה היה פשוט לגמרא דלהידור בפנ"ע לא מחללין שבת ולא דנה אלא אי חשיב כהמשך המצוה. אלא דהקשה ממנחות סד. דאף משנשחט התמיד בשבת ומצא אחרת נאה הימנה חוזר ושוחט הרי דמחללין שבת על הידור בפנ"ע, ולהכי נקט להלכה כהרמב"ם, ובאחרונים יישבו דשאני התם דכ"ז שלא גמר הקרבת התמיד לא גמר המצוה.

וכתבו הראשונים דלמסקנא אי"ז תלוי בכל הפלוגות הנ"ל אלא בפלוגתא דגבי לחה"פ, וא"כ הלכה כהאי ברייתא דהלכה כרבנן, אבל בעל העיטור פסק כר' יוסי דאף משפירש חשיב תמיד וחוזר אף משפירש אפילו בשבת. ובביה"ל צידד לבאר דשיטת הטור דבחול חוזר דהוא משום דחשש לשיטת בעהע"ט. ולזה היכא דכבר עבר לילה שאף לר"י אי"ז נחשב תמיד לא יצטרך לחזור על הציצין אפילו בחול.

אומן לימא להו אנא עבידנא פלגא וכו', פרש"י הואיל וכשהתחיל ברשות התחיל, ובריטב"א הוסיף דברשות ב"ד. ובפשוטו אי"ז מדין אנוס עפ"י ב"ד אלא דכך דין הדחיה לחלל למעשה המצוה כשראו לבסוף ליעשות עי"ז שלימות המצוה. ומשא"כ בביה"ש כשלא ראוי להתקיים אי"ז דוחה כלל, אבל ביש"ש ביבמות ביאר דדוקא נקט כשלא הילקט הציצין אבל כשמל ולא פרע ל"מ למימר אנא עבידנא פלגא דמל ולא פרע כאילו לא מל וחייב כרת, אמנם בשיטה להר"ן כאן פירש לשמעתין להדיא דהכונה כאן שלא הילקט הוא דמל לא פרע. ובעיקר הא דא"ל אתון עבידתו פלגא, פי' הרמ"א בתשו' דמיירי כשלא ידע להלקט דמ"מ מצי סמיך עליהו שהן יהלקטו.

וכגון דאתא ביה"ש וכו', צ"ע דאף אי לא יספיק עד ביה"ש להלקט הרי יספיק תוך ביה"ש ואין כאן ודאי כרת, וברעק"א כתב דאיה"נ דאי הלקט בביה"ש הוי ספק כרת אלא דמיירי דלא הולקט והיינו דאסור לו להלקט ולהכי אסור לו להתחיל, וצ"ע דאכתי נימא דיגמור דמנ"פ אי הוי יום שפיר ואי הוי לילה אין כאן חילול שבת, ויל"ב דהחשש דלמא הוי לילה ועדיין הוא תוספת שבת דאסור במלאכה. ויל"ב באופ"א עפ"י דרש"י ביבמות סד: דבמתו אחיו מחמת מילה ומל בשבת חילל שבת דלא ניתן שבת לידחות ממקום פיקו"נ, וא"כ ה"נ אף אי הוי יום והוא נימול בשמיני חשיב דחילל שבת משום דלא ניתן שבת לידחות.

רש"י ד"ה ונימא אנא עבידנא, אמאי חייב, ובב"י דייק מינה דאיסורא מיהא איכא דאסור למול ב' מוהלין בשבת, וברמ"א נחלק דאין בזה שום איסור אי לבסוף יגמור אחר.

דף קלד ע"א.

יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה וכו'. יל"ע אי ר"מ התירו לחולה וה"ה לכל אדם דאין בזה סיבת איסור או דהוא היתר מיוחד לחולה, אבל א"כ לא דמי להיתר דכמון דראוי לקדירה וממילא אין בו איסור כלל, וברש"ש נקט דהכא ההיתר הוא כדאשכחן בפסחים מו: דהואיל ואי מקלעי אורחין חזי ליה דאף דבתוס' שם כתבו דל"ש הואיל וראוי לחולה שיי"ב סכנה אבל כאן דשרי אף לחולה שאי"ב סכנה שפיר אמרינן ביה הואיל.

ה"נ ניעביד ולא לילך היינו דקתני נותן זה בפני"ע, פרש"י שמערב ואינו לוכך היינו לא יערבנו יפה יפה, אבל בשיטה להר"ן בשם רבינו יונתן פירש דנותן שניהם כ"א בפני"ע בקערה והן מתערבין מאליהן. ובר"ן פסק דשרי לערב בלא עירוב יפה, אבל הטור ושאר פוסקים לא התירו כלל לערב, ופירש בב"י דזה רק לר"מ וקיי"ל כרבנן דאסרי.

תוד"ה הכא מחזי כבורר, מיהו בורר ל"ה שגם הפסולת ראוי לאכילה, הנה בתוס' לעיל עד. ד"ה היו לפניו הביאו מהר"ח דאף בב' אוכלין שייך בורר כשחפץ באחד מהן, אבל כונת התוס' כאן דנקטו דל"ה בורר יתפרש עפ"י דהמ"מ שייסד דזה דוקא בב' מינין, אבל במין אחד כל שראוי לאכילה אי"ז בורר, ורק כשאין ראוי לאכילה הוי בורר. והנה כאן מיירי ביו"ט, ובריטב"א הביא מהירושלמי דבורר ביו"ט אסור מה"ת דהוי מלאכה שבשדה, אבל לגאונים ולרמב"ם אי"ז אלא מדרבנן, וא"כ לדידהו יתכן לבאר באופ"א הא דנקט מחזי כבורר היינו דמחזי כבורר לחול.

כאן בגחלת של מתכת, פרש"י דל"ש ביה כיבוי שאין עושה פחם, וברש"י לעיל מב. פירש דיש בזה איסור דרבנן. ויל"ב דכאן שרו רבנן ביו"ט לאוכל נפש. וזה מבואר לעיל דלמ"ד משאצ"ל פטור אין חייב בכיבוי אלא כשמתכוין לפחם, והיינו דגופה של מלאכה הוא עשיית הפחם ולא עצם הכיבוי אשר מה"ט אמרינן כאן דבדליכא פחם ל"ח כלל מלאכה.

התם לא אפשר הכא אפשר, שיטת רש"י בביצה כג: ד"ה אין דאפילו באוכל נפש עצמו לא הותר מהתורה אלא כשא"א לעשותו מבעו"י וכמבואר כאן, והתוס' שם נחלקו דרק במכשירין באוכנ"פ תלוי בזה, והר"ף סוף פ"ב דביצה לא גרס בשמעתין גבי כיבוי כגירסת רש"י שלפנינו, אלא התם ליכא ריבוי הכא איכא ריבוי, והיינו דבבישרא אגומרי באמת

אינו מכבה. דהא סופו מבעיר. והבעה"מ שם פירש דהכא אפשר שאי"צ אלא למפונקים ואינו שוה לכל נפש. ועכ"פ גבי לגבן מבואר לכו"ע דבאפשר מאתמול אסור, ולרש"י היינו מדאורייתא ולשא"ר מדרבנן. וברמ"א סי' תצ"ה ס"א החמיר במלאכות דאפשר מאתמול אפי' באוכנ"פ, אבל השו"ע התיר באוכנ"פ, ובביהגר"א פירשו דשאני סוגיין דדוקא גבינה אסרו דנעשה לימים רבים וכמש"כ הר"ן פ"ב דכביצה.

שלישי הביאתו לפני. בתוס' חולין מז: ד"ה שלישי פירשו דסבר דבתרי זמני הוי חזקה. וצ"ע דלמא משום דראהו שהוא אדום וירוק.

הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית, פרש"י דהוי תרתי לגרועותא חדא דלא יצא ממנו דם ברית שהוא מצוה, ועוד דמסוכן הוא שלא נוצר בו דם, ולכאורה משמע דאף מטעם דסכנה לחוד הוי דוחה והא דהציץ בדם ברית שרצה ליתן ב' טעמים. וכ"ה בפוסקים.

ובעיקר מש"פ רש"י דהטד"ב מצוה היא, הנה לעיל קלג: משמע דאין המציצה כחלק ממצות המילה לדחות בשבת אלא משום סכנה היא, אלא דיל"ב דאי"צ אלא דם כ"ש ואין במציצת עוד דם משום מצוה. ובכתבי הגר"ח ביאר בדעת הרמב"ם דיש מצות הטד"ב כמצוה בפני"ע מלבד עצם המילה דלהכי פסק הרמב"ם דנולד מהול אוכל בתרומה דאף דצריך הטד"ב אבל כבר אינו ערל.

דף קלד ע"ב.

ראב"ע אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי וכו', ברש"י בגמרא מבואר דכ"ש ראשון ושני ות"ק נמי לא נחלק אלא אשלישי אבל ראשון ושני כן, והא דבני יעקב באו על בני שכם דוקא ביום השלישי, פירשו הראשונים דאז יותר נחלשין אבל פחות מסוכנים, אבל ברמב"ם וכ"כ הר"ן ברי"ף דדוקא שלישי וראשון שרי לראב"ע אבל שני לא.

אלא אמר רבא וכו', מבואר דלרבא אף ת"ק שרי בשלישי כמו ראב"ע אלא דת"ק שרי רק לזלף, ולפי"ז מה דמייתי מקרא דוהי ביום השלישי יתפרש אף על ת"ק. ולהאמוראי דפירשו לת"ק על הראשון בפרש"י ד"ה דאי מבואר דבשלישי אסור לגמרי, אבל הרשב"א נחלק דשרי ת"ק אף בשלישי לזלף, דאל"כ אף אליביהו יקשה דהול"ל לראב"ע למימר אף בשלישי. ובמהרש"א יישב להרש"י דכיון דלא פירש זה ת"ק להדיא לחלק דיום השלישי מראשון ל"ש למימר בדראב"ע אף בשלישי.

איחלש רבא וכו'. בריטב"א נתקשה דהא בסמוך פסקינן כראב"ע דאף ביום השלישי מרחיצין כל גופו וא"כ אין נוגע כל פלוגתת רבא והאמוראי למעשה, וביאר דע"כ לא פליג ראב"ע את"ק אלא אאחר מילה, אבל הרחצת קודם מילה דשרי ת"ק תלוי בפלוגתת רבא והאמוראי ועל האי רחיצה אורי רבא. ובר"ף הביא מהגאונים דאף רחיצה דקודם מילה שרי רחיצה גמורה. ובר"ן הקשה דהא רבא הדר ביה. וביאר דמ"מ אף דחשש רבא לתרגימנא דסבי קי"ל כרבא דתניא כותיה.

דאי ס"ד הרחצת מילה מי גרע מחמין שע"ג מכה. פרש"י והכא אסרי רבנן בשלישי לגמרי, וברשב"א תמה דהא דלרבא לא יקשה דשרי בשלישי לזלף ביד והו"ל לגמרא לפרש דהקושיא אליבא דסבי. וגם לדידהו נחלק על רש"י דשרי ת"ק אף בשלישי לזלף מדלא קאמר ראב"ע אף בשלישי. ועיין מהרש"א ומהרש"ל הגירסא ברש"י, ופירש הרשב"א דקושית הגמרא מדלא שרי במשנה אלא משום מילה משמע דסתם מכה אסור להרחיץ.

מפני שסכנה היא לו, מבואר דמסברא ודאי לא שייך שיגבילו את הרחיצה הנצרכת לתינוק משום סכנה, וא"כ מה דאיפליגו אי שרי רחיצה או זילוף אינו מחלוקת כמה התירו אלא כמה נצרך לתינוק וממילא ודאי דהתירו. והיכא

דאין חמין כתבו כל הראשונים דשרי להחם אף ע"י ישראל בשבת דהוי פיקו"נ, אבל התור"י כתב דמדנקט רק מרחיצין ע"כ דאייז פיקו"נ ממש להתיר דאורייתא.

וכתבו הבעה"מ והר"ן דמ"מ רחיצה דלפני המילה שאין סכנה לפנינו לא הותר אלא בהוחמו מאתמול דאף דגזרו על רחיצת חמין התיירוהו לצורך המילה, אבל שהוחמו היום לא הותר דזהו עיקר גזירה דבלנין לעיל מ. אבל הרא"ש וכ"כ הרשב"א ושכ"ה ברי"ף וברמב"ם דשרי אף חמין שהוחמו בשבת לרחיצת לפני המילה, דכיון דרחיצת חמין משום קנס במקום מילה לא קנסו. ועוד כתב הרשב"א דאי נאסור רחיצת חמין לפני המילה ונתיר לאחריה מחזי כחוכא. והקשה הרשב"א א"כ ל"ל לגמרא לטעם דסכנה תיפול"ל דהוי לצורך מילה ותיירץ דבשלישי למילתו אין כאן צורך מילה אלא סכנה.

והנה בעיקר האיסור דרחיצה, צ"ב ל"ל להתירא דתיפול"ל דהוא קטן והיינו רביתיה דלהרשב"א ליכא בכה"ג איסור ספייה. וצל"ב דהאיסור רחיצה אינו בעצמותו כלפי המתרחץ דוקא אלא אף להמרחץ אחר.

ועכ"פ לכו"ע לא הותר ללפני המילה אלא איסור רחיצה דרבנן אבל דאורייתא לא, ובתוס' גיטין ח: ד"ה אע"ג הביאו לבה"ג דע"י נכרי שרי, והם נחלקו דלא הותר אלא שבות בשבות, וכן דעת הרי"ף, וזה תלוי בביאור הסוגיא דעירובין סח..

ובנשפכו החמין של אחר המילה קודם המילה, שיטת הרמב"ן דשרי למול ולאחמ"כ יוכל לחמם משום פיקו"נ דאין למצוה אלא שעתה ואין איסור מה שמכניס עצמו להתיר דפיקו"נ ע"י המילה, אבל הבעה"מ נחלק דאיסור אפילו להכניס עצמו לפיקו"נ להתיר לאיסור דרבנן, והרשב"א סובר כבעה"מ גבי איסור דאורייתא בלבד, והוכיח זה מביצה ח: דאיסור לשחוט ביו"ט כשיצטרך ע"י לחפור בדקר ולכסות הדם. והר"ן דחה הראיה דשאני מילה שהיא קבועה בשבת. ובאמת בדעת הרמב"ן דהיתיר יתכן ב' אופנים, דבשיטה להר"ן הביא מהרא"ה ג"כ להתיר, ומבואר בלשונו מצד דאין כלל איסור להכניס עצמו לפיקו"נ, אבל ברמב"ן משמע דהיתיר רק משום דמילה דוחה שבת, והיינו דאף דקיי"ל כרבנן דמכשירי מילה לא דחו היינו לפי שאינם המילה עצמה, אבל כאן דהנידון לאיסור המילה עצמה הרי התורה קבעה דדוחה שבת. ובדעת הבעה"מ והרשב"א יל"ב דלדידהו אין האיסור עצם המילה שהוא מעשה ההכנסה לפיקו"נ אלא שהחילול שיעשה לבסוף אף דבשעתו הוא מוכרח משום הפיקו"נ ואייז נעשה מבחירתו, אבל בהתייחסות לכלל מעשיו מתחילת המילה הוא הביא האי חילול שלבסוף ע"י המילה, וא"כ דהאיסור הוא החילול שלבסוף שמביא זה ע"י המילה ל"ש כלפיו ההיתר דמילה דוחה שבת.

ובמה שהרשב"א היתיר במקום שיבא לאיסור דרבנן למול יל"ב דבדרבנן לא נחשב שלבסוף עושה כלל איסור דבמקום פיקו"נ לא גזרו כלל ומשא"כ בדאורייתא דהוי דחויא בלבד. ויתכן לבאר באופ"א דסובר דהאיסור להכניס עצמו לפיקו"נ הוא מדרבנן וא"כ כלפי איסורים דרבנן שיעשה לבסוף הו"ל שבות דשבות במקום מצוה.

ובדעת הבעה"מ הבינוהו הרבה אחרונים דהוא מדאורייתא, והקשו דלעיל יט. אמרינן דאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת ושיטת הבעה"מ שם משום דלבסוף עלול לסכנה והו"ל מכניס עצמו לפיקו"נ. ומ"מ מבואר שם דבמקום מצוה מפליגין אפילו בער"ש הרי דאייז אסור אלא מדרבנן. וביארו האחרונים דהתם דמכניס עצמו לזה לפני שבת ל"ש לאיסור מדאורייתא מדאכתי אין עליו איסורי שבת, משא"כ הכא דעושה המילה בשבת א"כ עושה בשבת שיחלל את השבת לבסוף וזה אסור מדאורייתא. ובאופ"א יל"ב דהתם בספינה אייז מוכרח שיחלל השבת לפיקו"נ אלא שזה מצוי שיתחדשו מקרים של סכנה משא"כ כאן שעושה בודאות את הסיבה והצורך לחלל שבת.

תוד"ה ואין מונעין, פירשו דמיירי במעורבין דאילו בפנ"ע שרי לסוך שמן ע"ג מכה. אבל הריא"ז הביא ממו"ה דהתם סכין בדבר מועט משא"כ הכא מיירי בנתינת הרבה שמן דאיסור אפילו בפנ"ע.

הא בחדתי הא בעתיקי, פרש"י דחדתי מסו ועתיקי לא, וברי"ף פירש להיפך, וברי"ף הביא לסוגיא בעירובין דכשכבר היתה לו רטיה שרי ת"ק להורידה ע"ג הכלי ולהחזירה והכי קיי"ל.

ובעיקר התירא דרחיצה דכולא שמעתין כתב הב"י דכ"ז היה בזמנם שהיה נצרך לרחיצה והוי פיקו"נ אבל השתא נשתנו הטבעים ואי"צ התינוק לכל הרחיצות האלו ודינו גבי רחיצה ככל אדם, וכ"כ בשו"ע סי' של"א ס"ט, אבל הדר"מ תמה דאין חילוק בין זמנם לזמנינו, ומ"מ כתב ברמ"א דנהגו לפני המילה לרחצו בחמין שהוחמו מאתמול, ולאחר המילה במוצ"ש וכן בשלישי למילתו בשבת ואי יש חשש סכנה שרי הכל כשאר חולה.

דף קל"ה ע"א.

תוד"ה ולא ספק, א"נ נולד כשהוא מהול מסברא, א"נ עיקר קרא לנולד כשהוא מהול, הנה לפימשי"כ תוס' הבא בסוה"ד ע"כ דנולד כשהוא מהול הוא מקרא דזהו כל חילוקים דהכא מגר מהול, וכונת תירוץ זה דהתוס' הוא להתוס' ביבמות שנחלק על תוס' הכא.

תוד"ה לא נחלקו, הוכיחו כבה"ג דגר מהול צריך הטד"ב מדלר' יוסי ביבמות אין מטבילין למי שאמר שמל בפני"ע, וברשב"א הביא שיש דנחלקו דאין הלכה התם כר' יוסי, והבעה"מ דחה דהתם ה"ט דחיישין שנולד מהול והו"ל ערלה כבושה אבל גר מהול אי"צ הטד"ב. והרשב"א נחלק עליו דנולד מהול הוא מיעוטא ולא חיישין למיעוטא.

בא"ד, ונראה לרשב"א לתת טעם בדבר שהרי הסברא הפוכה מסברא דשמעתין וכו'. צל"ע דאף לדבריו דנתן טעם לדבר סו"ס נקטינן להיפך מסברת שמעתין ומשום דכך מוכח ביבמות ולמה לא הוצרך ליתן טעם אלא כשזה היפך לסברת שמעתין. ויל"ב דלולי דסברת שמעתין להיפך יתפרש דכך הסברא החיצונה הפשוטה דנולד מהול עדיף שלא היה ערל מעולם וכסברת התוס' ביבמות, ולזה הוכיחו דע"כ לא מסתבר דנחלקו הסוגיות בסברות הפשוטות אלא באופן הילפותא. ומש"כ דהא דקטן הנולד מהול אי"צ הטד"ב הוא משום דכתיב מיעוטא דערלתו. יל"ע דהא המיעוט נדרש בשמעתין שלא דוחה שבת, אבל שפיר יתכן דחייב הטד"ב ודומיא דאימעות מינה אנדרוגינוס ונולד ביה"ש דהנהו ודאי חייבין מילה בחול. וצל"ב דסובר הרשב"א דלא יתכן לחלק בזה דאי צריך הטד"ב היינו דאינו נחשב נימול וא"כ הוא בכלל ערלתו ואין שום טעם שלא ידחה שבת, וכן מבוארת שיטתו שנית ברא"ש כאן דהרשב"א הוכיח דאף הנולד ערל ונימול תוך ח' אי"צ הטד"ב בשמיני מדאמר' לקמן קלז. דבכה"ג אינו דוחה שבת, ובש"ך נחלק דמה ראייה דדלמא אין הטד"ב כמילה גמורה לדחות שבת, ובשיטתו מבואר דל"ש לחלק בזה. ויל"ב יותר דלהש"ך מצות מעשה המילה לכל פרטיה היא הדוחה שבת, ומשא"כ הטד"ב דאין בה הסרת הערלה אבל להרשב"א כל מצות המילה היא להפכו מערל לנימול, וא"כ ל"ש חילוק.

ושיטת התוס' ביבמות מו: ד"ה דרבי יוסי בסברת הבה"ג דלחכי גרע גר מהול דכבר היתה לו ערלה ולא נימול כדין משא"כ הנולד מהול שלא היתה לו ערלה מעולם, והובא זה ברא"ש כאן, והביא שהרשב"א הקשה ע"ז דא"כ גר שנולד מהול לא יצטרך הד"ב ולא פלוג בזה, ובשיטת הר"י יל"ב עפ"י המבואר בנדרים דהנודר מערלים אסור בגוי מהול דכל הגוים ערלים כתיב, וצל"ע למה הרשב"א לא נחית להא. ועוד הוכיח הרשב"א מדלקמן קלז. אמרי' דנימול תוך ח' אין דוחה שבת דה"נ אי"צ כלל הטד"ב ואף דכבר היה ערל. והנה ביבמות בר"פ הערל מבעיא לגמרא אי כהן קטן תוך ח' חשיב ערל שאסור לסוכו בתרומה. וברמב"ם פ"א מתרומות ה"ז פסק להתיר, וביאר הכס"מ דאיפשטא הבעיא דל"ח ערל, וא"כ צ"ב מה הוכיח הר"ש, ויל"ב דנקט כמש"כ הרשב"א ביבמות בשם הר"ח דהבעיא לא איפשטא. אבל בפשוטו יל"ב דהרשב"א הבין לסברת הר"י דמי שהיה ערל גרע דאי"ז תלוי בשם ודין ערל אלא במי שנוצר גופו עם ערלה דכלפיו ניתנה אפשרות מילה ואילו הנולד מהול הוא כאשה. וא"כ אף הנימול תוך שמונה נוצר במציאות עם ערלה, וכן להיפך דגר שנולד מהול לא היתה לו מציאות ערלה.

והנה עיקר מש"כ התוס' דמבואר בשמעתין דיותר יש לחייב נולד מהול בהטד"ב מגר מהול יל"ע דהלא חיובייהו הוא מב' סיבות שונות בתכלית דהנולד מהול לא מוזכר בסוגיין לחייבו אלא משום ערלה כבושה, ואילו גר מהול ל"ש ביה שום מציאות ערלה אלא מה שיתחייב לחזור להטד"ב הוא מדלא נימול כדין. אלא דכן מוכרח בדברי ר"ש בן אלעזר מדקאמר לא נחלקו דיותר יש לחייבו ואף דהווי מב' סיבות שונות. ועדיין יל"ד דלרשב"א לב"ש דאף גר מהול בעי

הטד"ב א"כ אף נולד מהול יצטרך הטד"ב אף בלא ערלה כבושה ומשום דל"ג מגר, אבל באמת הנה מבואר בגמ' דלרבה דנקט דאף לרשב"א הו"י ספק ער"כ ממילא לא דחי שבת ומשמע דזה אף לב"ש. וכן מפורש ברש"י ד"ה אהדרה ועיי"ש. אשר מבואר דאף דבגר יתחייב מצ"ע הטד"ב אף בלא ער"כ אבל נולד מהול חיוב ההטד"ב בו אינו אלא משום ער"כ ומ"מ דנים חיוביהו מהדדי וכדביארו התוס' וצ"ב. והנה בשו"ע יו"ד ס' רס"ד פסק דאף דגוי פסול מלמול מ"מ בדיעבד כשמל אי"צ לחזור להטד"ב, אבל הרמ"א נחלק דצריך הטד"ב, ובביהגר"א ביאר דלשו"ע באמת אף דהמילה פסולה אבל אין לו תיקון לעשות בו, ודאין הטד"ב מתקן למי שלא נימול כראוי, ודוקא בנוול מהול בעי דהטד"ב משום ערלה כבושה דלא נימול כלל. ושכ"ה שיטת הרמב"ם והרשב"א והרא"ש, ורק להרמ"א כל שמילתו פסולה בעי לחזור להטד"ב לתקנו. ובסי' רסב כתב השו"ע אין המילה אלא ביום וכתב הרמ"א דהנימול בלילה צריך הטד"ב, אבל השו"ע דלא הזכיר זה אזיל לטעמיה. אלא דקשה דגבי גר מהול כתב השו"ע להדיא דבעי הטד"ב וכ"ה בכל הראשונים. וצ"ב דסברת השו"ע דאף דבהטד"ב הוא עושה מילה שנית אבל אין בזה שום מצוה דל"ש מצות מילה אלא בערל, ובה חלוק גר שדין המילה ידידה אינה משום הערלות אלא מדין הגירות. ועכ"פ בזה מבואר מה דבנוול מהול לא דנו להטד"ב אלא מצד ער"כ ודשאני מגר מהול.

ובעיקר דין ההטד"ב דנולד מהול, ברי"ף הביא מרה"ג דצריך להיזהר להטיף הד"ב בנחת ולבדוק בידים ומראית העין ולא בברזל ורואים ונוזהרים איך מלין אותו ובלא נראית לו ערלה ממתנים לו הרבה שלא יביאוהו לידי סכנה. ובאחרונים יש שדייקו מינייה דאיי"צ חיתוך בשר אלא פציעה והוצאת ד"ב בלבד. וצ"ע.

והרמ"א בסי' רסב ס"א פסק דהנימול בלילה צריך הטד"ב אבל הנימול תוך ח' וביום יצא ואיי"צ הטד"ב, ומקורו במשה"ק הבי"ד דבהגמ"י דייק מדתנן במגילה כל היום כשר למילה דהא בלילה פסול, ומאידך הר"ש הוכיח מלקמן קלז. דהנימול תוך ח' אי"צ הטד"ב, ולזה כתב הרמ"א דבאמת תוך ח' עדיף דיצא משא"כ בלילה. וכבר העיר הרעק"א דהלא סברת הר"ש דהוא מקור הרמ"א הוא להיפך דהרי בא להוכיח ולהשוות דאף גר מהול ואף בנוול מהול אי"צ הטד"ב, והיינו אף דלא נימולו כלל דמדאין להם ערלה אי"צ למולם, ואילו לרמ"א דנימול בלילה צריך הטד"ב הרי מה דהנימול תוך ח' אי"צ הטד"ב משום דאינה פסולה ויצא בה, ובזה הרי הר"ש נקט להיפך דאיי"צ מילה כלל, וצ"ב דאיה"נ דלא ייסד דבריו על שיטת הר"ש, אלא על מה דהוכיח הר"ש מהגמ' בדף קלז. דהנימול תוך ח' דלא דחי הטד"ב שבת דאיי"צ כלל הטד"ב, אבל לרמ"א הוא מטעם שונה.

וסברת הרמ"א, בש"ך הבינו דקודם שמיני כלאחר שמיני דכמו דבתשיעי מקיים מיהא מצות מילה שלב"ז ה"נ קודם שמיני, ובשאג"א הקשה ע"ז מגמרות ערוכות לקמן דקודם שמיני אין כלל מצוה. ובביה"ל ביאר עפ"י מה שייסד דמלבד מצות המעשה מילה מצוה ג"כ שיהא נימול, ולהכי אף דבמלו תוך ח' אין מקיים מצוה כלל אבל כשבא יום ח' והוא נימול יצא ידי"ח בממילא, משא"כ בנימול בלילה דאיי"צ כלל צורת מילה ול"ח שנימול ולהכי צריך הטד"ב שנית. וצ"ב הסברא והגדר. והנה בתוס' קידושין כט. הקשו ל"ל קרא דאשה פטורה ממילת בנה תיפו"ל דהוי מ"ע שהז"ג שאין מלין אלא ביום. ובתורי"ד שם תירץ דבאמת חיובו הוא ביום ובלילה אלא של"ש לקיים צורת המצוה בפועל אלא במילת יום. והיינו דאף דבעלמא מסתבר דאי זמן המצוה ביום א"כ חיובה הוא ביום אבל במילה שלב"ז דיש חיוב מעשה אחד ולתמיד לא מסתבר דמתחדש כל יום חיוב מדחיובו תמידי משום הערלה, וע"כ דהדין יום הוא בצורת המצוה וקיומה ולא בחיובה, וה"נ יבואר ברמ"א דאף דזמן דשמיני מסתבר דהוא זמן שבו נצטווה ונתחייב ולא צורת המצוה אבל הדין יום הוא מצורת המצוה וכהתורי"ד. ולהכי הנימול בלילה חשיב שאיי"צ כצורת המעשה מילה, אבל תוך ח' הוא בצורתה אלא שאינו מצווה בה.

ויש שביארוהו עפ"י התוס' ביבמות מו: דמי שכבר היה ערל ונימול שלא כמצותו גרע ממי שלא היה ערל וה"נ נימול תוך ח' חשיב שלא היה ערל, אבל ברמ"א מדוקדק בלשונו דתוך ח' וביום יצא ומשמע דבלילה אפילו תוך ח' לא יצא. ובכתבי הגר"ח ביאר עפ"י מה שייסד מהרמב"ם דדין הטד"ב הוא מצוה נוספת אף כשאינו ערל דלהכי כתב הרמב"ם דנולד מהול אוכל בתרומה אף דצריך הטד"ב. וזה ע"ד מש"כ רש"י לעיל דיש מצוה נפרדת בהטד"ב. וזהו כל החיוב

דהטד"ב דנימול שלא כמצוה משום מצות ההטד"ב. ולזה חילק הגר"ח דכל הדין דשמיני ניתן רק במצות המילה ולא בהטד"ב, ומשא"כ פסול לילה הוא אף בהטד"ב, ולהכי הנימול תוך ח' יצא מיהא בהטד"ב אף שלא יצא ידי מילה ואי"צ לחזור להטד"ב, אלא דעיקר סברתו מחודשת דשייך לקיים מצות הטד"ב בתוך ח' אף שאין בזה כלל מצות מילה, ובדברי הרמב"ן לקמן מבואר דל"ש הטד"ב כשאין מצות מילה דאי"ז ברית.

דת"ר בן שבעה מחללין עליו את השבת וכו' ספק בן ז' ספק ח' אין מחללין, ברש"י מבואר דמיירי גבי מילה בשבת וכו"ה בגמ' לקמן קלו. דפריך דנמהליה מנ"פ, וכן הוא ברמב"ם, אבל בטור ובבה"ג ובעל העיטור נקטו הברייתא בין גבי מילה בין גבי פיקו"נ דאין מחללין השבת להצלתו, וכדביאר בביאור"ל ש"ל ס"ז.

א"ר יוסף מנא אמינא לה דתניא ראה"ק וכו', לאו מכלל דת"ק סבר מחללין, ופירשו רש"י ותוס' דת"ק היינו ת"ק דרשב"א ואתו רשב"א וראה"ק תרוייהו לאפוקי מיניה. והא דמדדיק רב יוסף דמחללין פירש"י דלת"ק מחללין ואנא כותיה ותוס' פירשו דמדדיק דלרשב"א מחללין. אבל הר"ף והגאונים גרסי דרבה מייתי ראייה לשיטתו דאין מחללין והראה"ק בא לאפוקי מרשב"א ומוכיח מדקאמר לא נחלקו דצריך בחול מכלל דלרשב"א נחלקו על הטד"ב דחול ולא דשבת. ולהלכה נקטו הראשונים דבין נולד מהול בין גר מהול צריך הטד"ב ובלא ברכה.

א"ל אביי דורות הראשונים וכו' א"ל ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, בפשוטו סברת אביי דלא להקיש דין המילה לטומאת לידה כלל, והא דמותבין והא איתמר וכו' דלשמונה מהלין אף דאין מחללין השבת אי"ז לסברת אביי. וכן הבין החזו"א בגליונות, אבל הגר"ח בהל' מילה ביאר דאביי באמת מודה דהוקשה מילה לטומאת לידה ומי שאין אמו טמאה לא נאמרה בו פרשת מילה זו, אלא דמלבד פרשת מילה דתזריע יש מצות מילה שניתנה לאברהם ושנתחייבו בה כל בני קטורה ויתחייב מצד מצוה זו דלא הוקשה לטומאת לידה, ורב אסי דפליג הוא משום דמשניתנה תורה אין לנו אלא בגדרי פרשת תזריע. ולפי"ז ביאר דזהו דנקט הגמרא לס"ד דאף אי נימול לשמונה אבל אין דוחה שבת דלכאורה אי נימול בשמיני הרי דלא מקשינן לטומאת לידה וא"כ ידחה בשבת, אלא ה"ט דלעולם מקשינן ודנימול בשמיני משום חיוב מילה דאברהם והרי לא ניתן לדחות אלא בפרשת תזריע דשם כתב ביום אפילו בשבת. ולפי"ז ביאר את הרמב"ם דפסק דכל שאין אמו טומאה לידה נימול לשמיני ולא דחי שבת, ובראב"ד נתקשה דהא למסקנא הא בהא תליא וא"כ מנ"פ אי מקשינן אף ידחה שבת, והראב"ד מסיק דהרמב"ם מספק"ל איך לפסוק, וכן ביארוהו שאר הראשונים ושכ"ה ברי"ף, אבל הגר"ח ביארו דפסק כאביי. והחזו"א בגליונות השיגו דא"כ דכל חיוב דיוצא דופן משום מילה דבני קטורה בלבד דאילו דסיני שנאמרה בתזריע אינו אלא במי שיש טומאת לידה, וא"כ יוצא דופן של גרים דאינם בני אברהם לא ימולו בח', ועוד דהא ביבמות עא: מבואר דלא ניתנה פריעה לאברהם וא"כ לא תהא להו מצות פריעה בח'. ועוד דבמרה כבר הוזהרו על השבת וכבר מאז דחתה המילה שבת (אף דאכתי ל"ה טומאת ילדה כלל), ועוד הקשה דב' דערלות דאימעות מערלתו צריך להתמעט גם מחיוב דאברהם, ולהכי נקט דודאי אנו אין לנו כלל חיוב דאברהם ולא נכללנו בבני קטורה ודזרע אברהם משום דאנו כגרים ואין לנו אלא חיוב דסיני. ועוד דאף לבני קטורה אין כלל חיוב דיליד בית ומקנת כסף. והא דס"ד דאף דאין מחללין השבת נימול לשמיני ביאר דלא מסתבר לפוטרו מח' כמו דלמסקנא נמי הרי לא מיפטר לגמרי אלא אדרבה חיובו מאחד. ולהגר"ח יל"ב ע"ד מש"כ הביה"ל דבמצות המילה מלבד המעשה מילה נכלל גם שיהא נימול, וא"כ לעולם מדהוקש לטומאת לידה מיפטר לגמרי ממצות מעשה המילה שחל על הנולד, אלא מדהוא סו"ס ישראל מצותו שיהא נימול כשאר ישראל.

דף קלה ע"ב

ומי שיש לו ב' ערלות, פרש"י ב' עורות או ב' גידין, ובמאירי ביאר דלא ידוע איזה גיד עיקר בריאתו, ומשמע דאי הוי ידעין חשיב שפיר ערלתו, והקשו האחרונים דא"כ אף דלא יחללו עליו שבת אבל למה לא נימול לשמונה. ובפשוטו צל"ב דאחרי דאין כאן אחד עיקרי שוב אין כאן ערלתו. ומתמעט.

כתנאי וכו', ומבואר דלר' חמא אתא יליד בית לאחד כשלא טבלה דאינה טמאה לידה, וצ"ל גם להחיקש דפרשת תזריע וגם לקראי דיליד בית, וצ"ל דמקראי דיליד בית לחוד מהי"ת להמציא דיהא תלוי דוקא בטומאת לידה, ולולי קראי דיליד בית יתכן דס"ד דרק אין מחללין השבת.

תוד"ה כגון, מבואר דפליגי דלרש"י בלקח זה שפחה וזה עוברה לא חשיב לכם כלפי אדון הולד, אבל לתוס' בכה"ג חשיב לכם שהאם והולד שייכי לישראל. והנה ברעק"א בשו"ע יו"ד סי' רס"ז נסתפק בדין מילת עבדים אי מלבד חיוב דאדון יש ג"כ חובה על העבד עצמו וככל ישראל שלא נימול, או לא דהא אינו מחוייב יותר מאשה והיא פטורה. והגרש"ר בזכרו"ש הוכיח דפטור מדלרש"י הכא בלקח זה שפחה וזה עוברה דמיירי לאחר שהטבילה ונימול לאחד, ובשלמא אי כל חיובו מהאדון אי"ש אבל אי יש חיוב על עצמות העבד לשמונה איך יפקע מיניה דין שמיני משום דיש לאדונו פטור. ויל"ב דבזה גופא נחלקו התוס' על רש"י. אמנם עיין בגליונות החזו"א על הגר"ח דצידד דאפי' דמעוברת שנתגיירה בנה אי"צ טבילה אבל שפחה שאני, עיי"ש.

שלקח זה שפחה, בקצוה"ח סי' ר"ט סק"א הקשה דאכתי לא משכח"ל למ"ד ק"פ כקה"ג דמי דהו"ל דבר שלבליע ול"ש לקנות עוברה. ותירץ עפי"ד הריב"ש דקודם מתן תורה היה שייך לקנות דשלבליע. וה"נ קראי דיליד בית הרי קאי אצל אברהם קודם מתן תורה, והוסיף דבתוס' כתבו דניח"ל לאוקמי אף קודם מת"ת, ולדבריו קאי דוקא קודם מת"ת, וצ"ב דסו"ס הא דרב חמא דיליד בית לאחד משום דאינה טמאה לידה קאי דוקא לאחר מת"ת ואיך מתחלק הפסוק על ב' זמנים שונים.

הניחא למ"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי וכו'. מבואר בשי' להר"ן דלמ"ד דכקה"ג דמי אי"כ אף הלוקח שפחה לעוברה חשיב לכם דכאילו אמו קנויה לו. והנה בתוס' ב"ב לו. ייסדו דהא דפליגי אי ק"פ כקה"ג דמי דוקא בלוקח לכל פירותיו אבל לפרי מסויים לכו"ע לאו כקה"ג דמי ולפי"ז הקשו האחרונים דהכא דלקחה רק לעוברה לכו"ע לאו כקה"ג דמי, ובאבי עזרי יישב דע"כ מה דמהני מה שלקח האם לעוברה להחשיב הלידה בכלל לכם דלא מיירי שלקחה כמו דקל לפירותיו אלא כגוף לזמן שיהא עצמותה שלו לזמן וא"כ ודאי דבכל אופן הוי כקה"ג.

כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל שנאמר ופדויו וכו'. ברש"י מבואר דיליף מהקראי דזהו זמן דהוברר דאינו נפל, ובחי' הר"ן הקשה דהא מוכח בר"ה ו: דאפילו בנגמרו שער וציפרניו דודאי אינו נפל אינו נפדה עד ל' ולא נקרב עד ח', ותירץ דלעולם לא יליף שיעוריהו מקראי אלא מסברא ומייתי מקראי רק דלאחר זמן זה ודאי אינו נפל, אבל בריטב"א כ' דודאי שיעור זה דפדיון וקרבתו הוא גזיה"כ ולכן לא מחלקינן אף בידעינן שכלו חדשיו. אלא דמפרש דזהו טעמא דקרא משום דעל הרוב יוצא אז מחזקת נפל.

דף קלו ע"א.

מנ"פ וכו' ואי לאו מחתך בשר בעלמא. היינו דכל חיוב דחובל משום נטילת נשמה הוא ול"ש במת. ולהרמב"ם חיוב דחובל משום מפרק תולדה דדש, והקשו עליו דזה שיד אף במת כדאשכחן לעיל עה. דלר"י הפוצע חלזון חייב משום דש, ולריו"ח מיירי כשפצעו מת. ובקה"י ביאר דהכא מדאי"צ לדם שמוציא אי"ז חשוב מפרק אלא כמשוציאו מחי אבל ממת חשיב כהפרדת אוכלין. ובמג"א סי' תקכ"ו סק"א דן דיתחייב הכא משום גוזז דהא הגוזז את המתה חייב. והוכיח דכיון דאי"צ לערלה הנגוזת אי"ז בכלל גוזז כלל וכמש"כ שם בתרוה"ד, אבל בשיטמ"ק כתובות ה: כתב דכל מילה חייב משום גוזז, ויל"ב דהנה במנ"ח ביאר דל"ח במילה משום גוזז מדאי"ז דרך גזיזה וכמו התולש כנף או רגל בהמה דאי"ז גוזז, ולשיטמ"ק יל"ב דע"י מצות המילה חשיב דרך בכך, וא"כ יתכן דהכא אי הוא מת שוב אי"ז דרך גזיזה.

לא נצרכה אלא למכשירי מילה וכו', אבל ברי"ף הביא לברייתא דספק בן ט' אין מחללין כצורתה, ובר"ן והרשב"א ביארוהו דנקט לברייתא גבי עיקר דין המילה ולא כדמפרש הגמרא לגבי מכשירין דדחייה בעלמא הוא, ושכ"כ הר"ח דשנויא בעלמא הוא. והא דבאמת מהלין בעלמא בשבת ול"ח שהוא בן ביאר הב"י שהוא כשאין ריעותא בשער וציפרני דאף עד ל' לא יצא לגמרי מחזקת נפל, אבל גבי מילה בשבת סמכין ארוב, אבל בלא גמרו שער וציפרני איתרע ליה רובא, והא דלא אמרין דמנ"פ אין כאן חילול שבת בב"י ביאר דמ"מ משום מוקצה דרבנן אסרוהו. ובכתבי הגר"ח ביאר דהנה לעיל אימעות מערלתו דספק אינו דוחה את השבת, וביאר הגר"ח דהוא מיעוט גמור דבתורת ודאי אינו דוחה, וא"כ אסור למולו דעל הצד שהוא חי הוי חילול ואינו דוחה. אמנם לסברת הסוגיא דאמרי מנ"פ מבואר דלא כן אלא דאין המיעוט אלא שמשום הספק אין בו דין דחיה. ובקרבן נתנאל ביאר דלהכי ל"א מנ"פ דלהמשך הסוגיא דמסיק רבא דאע"ג דמת הוא שחיטתה מטהרתה ה"נ הוי חילול שבת.

תוד"ה מימהל, כתבו דפליגי רשב"א ורבנן בין בסתם ולד היינו שהוא ספק ולא קי"ל דכלו חדשיו ובין בידוע שהוא בן ח', דלרשב"ג עד ל' בחזקת נפל ומשלושים ודאי אינו נפל, ולרבנן סתם ולד הוא בחזקת חי והידוע שהוא בן ח' הוא בחזקת נפל אף לאחר ל'. וברמב"ן הבין ברש"י דלא פליגי אלא בספק אי הוא בן ח' דלרשב"ג בחזקת נפל עד ל' ולרבנן בחזקת חי אבל הידוע שהוא בן ח' לכו"ע נפל והידוע שכלו חדשיו לכו"ע חי. והאריך להקשות עליו, ולבסוף הביא פירוש דרש"י ג"כ כתוס'.

רש"י ד"ה לא נצרכה, ולא שמשה כל ימי עבודה, באחרונים נתקשו בזה דבפשוטו יועיל שלא שימשה עד ג' חדשים שהוכר עוברה. ומבואר ברש"י דאין מכשירין דוחין לר"א אלא בכה"ג והנה לעיל קל. אמרי' דבמקומו דר"א היו כורתין העצים למילה בשבת ובתוס' ביבמות יד. כתבו דבכונה הביאו לידי כך, ולמבואר כאן היינו דהיו נמנעין מלשמש כמה חדשים לצורך זה.

אמר רבא א"ה וכו' אלא דכו"ע מת הוא ור"י בר"י וראב"ד שסברו כטריפה טריפה לאו אע"ג דמתה שחיטתה מטהרתה ה"נ ל"ש, לרש"י אף דהוא כמת לגבי החובל בשבת אבל שייך בו שחיטה להיטרו מנבילה, וברמב"ן הקשה דהא החובל בטריפה חייב כמבואר בפסחים עג. וא"כ אי חשיב כטריפה יתחייב החובל בו. ועיין ברמב"ן מה שביאר בכל הסוגיא בשם הר"ח דדאמר אביי כתנאי קאי ארשב"ג עיי"ש. וצ"ב. וברשב"א יישב הרש"י דאף דא"י נטיני"ש בשבת אבל גבי מאכל כל שיש בו רוח חיים וחותר הסימנין בו כשחיטה סגי לטהרו, ולכאורה נחלקו דלהרמב"ן כל מהות שם שחיטה כשנוטל נשמתו ע"י השחיטה ולא במי שנחשב שאין לו נשמה, ולהרשב"א טהרה דשחיטה הוא בכל אופן כשתיקונו כמאכל ע"י שחיטה.

איבעיא להו מי פליגי רבנן וכו', מבואר דלרשב"ג אפילו כשנשחט בלא ריעותא אסור באכילה כשנשחט תוך שמונה, ובתוס' נדה מד: ד"ה דקים וכן ביבמות לו: ד"ה היא נתקשו דכיון דליכא ריעותא ניזיל בתר רובא דאינם נפלים, ותירצו דנפלים הוו מיעוט השכיה ודבר ההוה והחמירו חכמים, והא דפטור מלהתאבל עליו דבאבילות הקילו. ובתורי"ד כאן ביאר דה"ט לפי שהולד כ"ז שבמעי אמו בחזקת שלא כלו חדשיו וכיון דהחזקה מסייעת למיעוט לא סמכין ארובא. והתוס' ביבמות קיט. פירשו דה"ט דגבי חליצה לא רצו להקל שיבא לידי לעז וקלקול ובבהמה גזרו אטו אדם וכע"ז כתבו בבכורות כ:.

רש"י ד"ה שפיהק. שיטת רש"י מבוארת ברא"ש נדה סג. דפיהוק היינו שפותח פיו ומניח ידו תחת סנטירו, אבל לרש"י בנדה הוא שפושט איבריו. ועכ"פ היינו דהיה בו חסרון שלא נראה כבריא מתחילת לידתו, והיכא דלא פיהק אלא שחלה ומת הביאו הרשב"א והר"ן שנחלקו בזה, דלרבינו יונה הוא כפיהק ומת ואינו כאכלו ארי שאין שום ריעותא לפנינו, אבל הרז"ה סובר דחשיב כאכלו ארי דדוקא פיהק הוי ריעותא גמור.

רש"י ד"ה הוה אזלינן, הביא גם הפסוק דביום צוותו וגם דיליף בזבחים יב. דיום להרצאה, אבל התוס' שם נתקשו ל"ל תרי קראי וביאר דאיצטריך לגלויי דהוא כמחוסר זמן דעצם הקרבן אינו ראוי ולא רק דאופן ההקרבה הוא ביום, ואם עלה ירד.

איתמר מת בתוך שלושים, בתוס' בבכורות מט. ויבמות לו: הביאו דרש"י גריס כאן מת ביום שלושים, ושכ"ה הגירסא ברוב הספרים, והקשו דתנן בבכורות שם דיום שלושים כלפניו. אבל הביאו דכן מבואר בבה"ג ודבא ליישב מה דקשה מדרבנא כאן אדאביי דאמר לפני"כ דבפיהק ומת לכו"ע הוי נפל דהחילוק הוא דביום שלושים פליגי רבנן אף בפיהק, והביאו עוד פירוש דבא ליישב קושיא אחרת מדפסקין לעיל כרשב"ג ואילו לרבנא מקילין כרבנן ובהכי החילוק דרק ביום שלושים מקילין כרבנן.

דף קלו ע"ב.

תוד"ה ואם, ביארו דלא קיי"ל כרשב"ג אלא לגבי אשת ישראל, וברא"ש ביאר יותר דקיי"ל כרבנן ורק מחמרין כרשב"ג, ונתקשה במה שהרי"ף הביא סתם דהלכה כרשב"ג והביא גם לדרבנא. והר"ן כתב דמשמע מהרי"ף דפסק כרבנא דמותרת אף בפיהק ומת, ואף דאביי קאמר לעיל דבפיהק אפילו לרבנן הוי נפל אידחיה דאביי משום דרבא, וברשב"א נתקשה דהו"ל לגמרא לאקשווי מדרבא אאביי כדמקשה מר"פ ורהבדר"י. והרבינו יונה העמיד דרבא דהכא מיירי דוקא באכלו ארי או נפל מהגג ולעולם לא פליג אאביי, והרז"ה סובר דאף חלה ומת כאכלו ארי הוא ובהכי מיירי דרבא ול"פ אאביי.

א"ר חסדא לא לכל א"ר יהודה אנדרוגינוס כזכר וכו', ברי"ף הביא דיש שפסקו כרבנן, אבל יש שפסקו כר"י מדמפרש ליה ר"ח, והביאו הרא"ש. ובטור כתב דהרי"ף פסק כר"י, והב"י תמה דלא פסק כן אלא רק הביא ב' השיטות.

תוד"ה דתניא. מסקנתם דיש ללמוד לכל מקום מערכין לחומרא למעט אנדרוגינוס ונשארו בקושיא דבבכורות ניצטריך מיעוט מיוחד גבי קרבן לפסול ותיפו"ל מערכין. ובבכורות מב. ד"ה אלמא פירשו באופ"א דהברייתא דאיצטריך קרא לא קאי כר"י, וגם נקטו דלר"י מסברא אינו בכלל זכר ורק בערכין ס"ד דיהא לכה"פ כערך אשה וכמו שהזכירו סברא זו בתוס' הבא.

דף קלז.

תוד"ה הזכר, נשארו בקושיא דהכא ממעטינן מהזכר ואילו בבכורות מצריך הזכר הזכרים למעוטי, ובתוס' בבכורות ובנדה תירצו דשמא יש דרשות אחרות.

מי שהיו לו ב' תינוקות וכו'. מבואר בגמרא דפטור לר"י משום דטעה מתוך שטרוד במצותו המוטלת עליו היום, ובפסחים עב. מבואר דמשום דזמנו בהול למולו היום מיפטר. והנה אי מעיקרא נתחלפו לו ולא ידע מי נולד היום אי"ז טעות במצוה ולא כלפי המצוה, וע"כ דידע רק נתחלפו לו ולא הבחין כשבא למול שאינו אותו זה שצריך למול. וכן מבואר בכריתות יט: דחשיב ליה כמתעסק שנתכוין ללקט בשבת תאנה זו וליקט זו.

את שלאחר השבת חייב. פרש"י דטעה ובסוף לא עשה מצוה כלל דאפילו ר' יהודה מודה. ובשאג"א הוכיח מכאן דלא כמש"ב הש"ך בסי' רסב את הרמ"א דהמל תוך ח' כמל לאחר ח' שמקיים מילה שלא בזמנה ורק המילה בשמיני הפסיד, דא"כ אין נפק"מ במל של אחר השבת בשבת למל של ע"ש בשבת. ובפשוטו יל"ב דהכא אי"ז תלוי אי יש בזה לבסוף איזה התקיימות מצוה אלא אי הוא מצווה בעצם לעשותה, דבמילת של ע"ש בשבת הוא מצווה בה בעצם לולי דלא דחי שבת, אבל במילת של אחר השבת הרי מוזהר מעצם מצות המילה להיפך שלא למולו עד שמיני, ולהכי ל"ח טעה במצוה ועשה מצוה.

ושניהם לא למדוה אלא מע"ז, יל"ע אי אף בע"ז גופא משכח"ל טעה בדבר מצוה וא"כ מה יליף מהתם דפטור דאדרבה נכלל אף אופן זה בחיוב חטאת דידיה. ויתכן דלא משכח"ל בע"ז.

כגון שקדם ומל את של שבת בע"ש דלא ניתנה שבת לידחות, ברא"ש לעיל קלה. הביא מהר"ש דהוכיח מכאן דא"צ למולו שנית בשמיני כהטד"ב מדלא ניתנה שבת לידחות, והש"ך נחלק דדלמא הטד"ב לא דחי שבת אבל בחול צריך, ובר"ש מבוי דלא חילק בזה. ובעיקר מה דלא ניתן שבת לידחות מבואר דאף דל"ב האי מ"ד שיקיים לבסוף מצוה וסגי במה שטעה מכח שהוא סבר לעשות מצוה להיפטר על בלבולו, אבל כשבאמת אין עליו שום מצוה חייב, ולא רק כשסתם המציא מצוה אלא אף אי באמת היה לו לקיים מצוה אלא שבמקרה כבר נפטר ממנה מלפני"כ נמי. ויותר מזה מבואר בסוכה מב. דלר"י יו"ט ראשון שחל בשבת ושכח והוציא הלולב לרה"ר פטור דטעה בדבר מצוה אבל דוקא כשהפכו שאכתי לא נפיק ביה אבל בנטלו כדרכו כיון שכבר יצא בו ממילא חייב על הוצאתו.

נולד ביה"ש נימול לט', בשאג"א הוכיח מכאן דלא כהש"ך ברמ"א דלדידיה דתוך ח' כלאחר ח' שמקיים מצות מילה שלב"ז מאי אולמיה להמתין למחר דבין כך הוי ספק מילה בזמנה וספק שלב"ז וא"כ ימול היום דזריזין מקדימין, והנה אף להש"ך ודאי דהמל תוך ח' מבטל עשה דשמיני בידים ואילו המעכב מלמולו עד ט' מבטלו בשב וא"ת, וא"כ י"ל דלהכי צריך להמתין שלא לבטל העשה בידים.

ב' ימים של ר"ה נימול ל"ב, להרמב"ם דוקא יו"ט ב' דר"ה אבל סתם יו"ט שני דגלויות מלין מילה שלב"ז, וכתב הריטב"א דאין להוכיח מדנקט התנא דוקא ר"ה דמוכח כהרמב"ם דהא התנא קאי באר"י דל"ה ביה יו"ט"ש אלא דר"ה.

חלצתו חמה נותנין לו כל ז'. בשי" להר"ן הביא מרבנו יונתן דדוקא חולי כל הגוף כקדחת אבל כאיב ל"י א' מאבריו אי"צ להמתין אלא מלין משהבריא אפילו בו ביום.

דף קלז ע"ב.

מל ולא פרע כאילו לא מל. ביבמות עא: אמרינן דלאברהם לא ניתנה פריעה. ויל"ע לפימש"כ הגר"ח דמילה דידן מחוייבת בין מפרשת תזריע בין מאברהם א"כ למה תנן דהמל ולא פרע כאילו לא מל ויתקיים לכה"פ מילה דאברהם. וצ"ב דאחרי שנתחייב מתזריע ל"ש שיקיים כלל את מצות המילה בשינוי מגדרי המצוה שניתנו שם.

העומדים שם אומרים כשם שנכנס. בשיטה להר"ן הביא דהתוספות הוכיחו מזה דהנמצאים במקום המילה צריכים לעמוד מדקרי להו העומדים.

המברך אומר אשר קידש ידיד, בתור"ד ביאר דלכי חוזר ומברך לפי שניתנה מצוה זו לאבות משא"כ בכל המצוות, ומבואר לכאורה כהגר"ח דנוסף כאן קיום מצוה מצד מה דנצטוה אברהם ולזה יש עוד ברכה.

רש"י ד"ה ידיד, יצחק ע"ש אשר אהבת, צ"ב למה כשמתייחסים לקדושת יצחק ע"י הקב"ה יש לכנותו ידיד על מה שנאהב ע"י אברהם. ויל"ב דברכה זו מזכירים דכריתת הברית עם אברהם לא הושלמה במילת עצמו אלא במילת בנו לשמיני ולזה מזכירים דאף דאת ישמעאל מל בן י"ג שכבר יצא מרשות אביו אבל את בנו יצחק אשר אהב מל לשמיני. והתוס' נחלקו דידיד זה אברהם דכתיב מה לידידי בביתי. וברשב"א הביא דיליף ידיעה ידיעה מדכתיב כי ידעתיו וכתב בטרם אצרך בבטן ידעתך.

אקב"ו למול את הגרים, בתוס' רא"ש נתקשה היכן נצטוונו למול הגרים, ותירץ דכיון דנצטוונו לאהוב הגרים ול"ש להיות גר בלא מילה. וצ"ב דסו"ס מדאינו גר אין מצוה מצד מצות אהבת הגר לעשותו לגר, וצ"ב דאחרי דעומד להתגייר ובודאי יתגייר א"כ אף דאין בעולם עדיין גר זה שיאהבנו, אבל מצד אהבת כלל הגרים ה"ז חסרון לאהבתם מה שאינו מסייע למי שעתיד להיות גר, ועצ"ע.

ולחטיף מהם ד"ב, ברמב"ן ביאר דתקנו לברך כן מדיש כמה גרים מהולים שאין עיקר מצותן אלא בהטד"ב, ועוד הביא לפרש דיש גרים גדולים שדואגים על דמן הנוטף תיקנו כן לנחמם. והביא דיש גירסא דאין מברך עליהו על המילה אלא ברכה זו, וביאר דהוא כטבילתן שאינו מברך לפניו אלא לאחריה.

תוד"ה אבי הבן, הביא לרשב"ם דהאב מברך להכניסו לפני המוהל לפי שצריך לברך קודם המילה דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ור"ת נחלק דהא דאמרי' דמברך עובר לעשייתן ה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה. וברשב"א ריטב"א ור"ן כאן והרא"ש בפסחים הביאוהו באופ"א דברכת להכניסו אי"ז כלל ברכת המצוות אלא ברכת השבת, אבל בתוס' פסחים ז. הביאו שר"ת אמר לב' הסברות ביחד דאינו מברך על הנעשה עכשיו אלא משבח לקב"ה על המילה ואי"ז לברך אלא כשעושה מברך ולא כשאחר מברך. ובמהרש"א שם נראה דלר"ת אף אי אי"ז ברכת המצוות אלא שבח עדיין יש לברכו עובר לעשייתן אילו העושה מברך. וצ"ע דבפשוטו כל ענין ברכת השבת הוא לאחר שכבר נעשה וזכה במילה דמשבח לקב"ה עליה. ויל"ב בתוס' בפסחים דכוננו לב' תירוצים שונים דגם אילו הוי ברהמ"צ אי"ז עובר לעשייתן מדאין העושה מברך.

והמצוה שעליה מברך האב להכניסו לרשב"ם דהוא עובר לעשייתן מלבד בהמ"צ שמברך מוהל בפשוטו היינו מצות האב למול בנו, וכן מבואר בב"י סי' רסה מרבינו שמחה, וכ"ה ביראים, והביא שכן סבר רש"י, וכן מבואר בפשוטו ברמב"ם דכתב דרק כשהאב עומד שם מברכים להכניסו אבל בלא"ה לא, הרי דהברכה היא להאב על קיום מצותו. ומבואר מכל הני ראשונים דשייך שיקיים האב מצותו ע"י שליחות. ובדעת ר"ת דס"ל דאי"ז בהמ"צ אלא ברכת השבח יל"ב דס"ל דסגי בבהמ"צ שבירך המוהל שנכלל בזה כל פרטי המצוות שבזה ועולה ברכתו על מצות האב, אבל יתכן דפליג וס"ל דאין האב מקיים המצוה ע"י שליח. וכשיטת האו"ז והכלבו, והרא"ש להבנת הש"ך והראב"י דסברי כן. דבדר"מ יו"ד סי' רסד הביא מהאו"ז דכשהאב יודע למול אסור לו ליתן לאחר שימול, והדר"מ תמה דלמה לא דהא שלוחו של אדם כמותו. ובש"ך חו"מ סי' שפ"ב נקט מדנפשיה כהאו"ז דאסור ליתן לאחר, והוכיח זה מהרא"ש דכתב דכשנתן האב לאחד למול וחטף אחר המצוה פטור מליתן י' זהובים דלא קנה המצוה בדברים. וביאר הקצות שם ההוכחה דאי שייך שליחות למצות האב הרי אף דאין חייב על חטיפתו מהשליח אבל יתחייב להאב שהפסידו קיום המצוה דרך שלוחו דאילו הוא לא עשה שליחות האב. אלא דהקשה דהדר"מ עצמו אף דנקט דשייך שליחות הביא להרא"ש, וב"י הקצות דס"ל דאף החוטף יכול לייחס המילה בשליחות להאב מדין זכין, והקצות עצמו נקט דל"ש זכין במצוות ולכן הדרא הוכחת הש"ך, וכתב דכן מבואר בכלבו דל"ש שליחות למצוה דאב, וביאר הקצות הטעם עפ"י מש"כ התורני"ד בקידושין דלהכי ל"ש שליחות במצוות שבגופו כתפילין וסוכה ולולב דרק בגיטין וקידושין ושחיטת הפסח שייך משום דהשטר נכתב על שמו ונשחט קרבנו, אבל הני אין משתייך למשלח, וביאר דה"נ אין משתייך המעשה מצ"ע להיות על שם האב. וצ"ע דהקצות עצמו בסי' קפב הביא להתורני"ד ונחלק עליו דא"כ ל"ל להטעם דאין שלד"ע משום דדברי הרב וכו' וכן לשמאי הזקן באמת מהני שלד"ע ותיפו"ל דאין שמו עליו, ולכן ביאר דל"ש שליחות אמידי דממילא וכדכתב הרא"ש דלהכי בהפ"נ ל"ש שהשליח ישמע הנדר תחתיו. וה"נ ישיבת הסוכה ומציאות התפילין עליו הוי מידי דממילא ולא מעשה, ולפ"ז להקצות עצמו לכאורה יש להועיל שליחות למילה דאב דהיא מעשה ולא מידי דממילא.

ויל"ב באופ"א הא דל"ש שליחות להאב, דהנה באו"ש נקט בפשיטות דאף אי היה שייך שליחות במצוות שבגופו אבל האוכל כזית מצה ראשונה בשליחות ודאי לא מועיל ומשום דאחרי שעושה מצוה שצוהו ה' שוב אין כאן את עיקר

מציאות השליחות שעושהו בשליחות המשלח ובגללו. והנה ברבינו שמחה שבהג"מ מבואר דמלבד שהמוהל מקיים מצוה דאב מקיים מצות עצמו ככל ישראל שמצווים למול הערלים, ולזה יש ב' ברכות לאב ולמוהל. וא"כ יבואר סברת הראשונים החולקים דאחרי שעושה משום ציווי ה' עליו ל"ש שיחשב שעשייתו הוא בשליחות האב.

פרק תולין

דף קלז ע"ב

רא"א ונותנין לתליוה בשבת וחכ"א ואין נותנין לתליוה בשבת, ובגמרא מפרש דלחכמים חייב חטאת ופליגי רבה ור"ז אי משום בורר או מרקד, וסברת ר"א דשרי פרש"י כאן דאין דרך בורר בכך, וברשב"א בגמרא ביאר דכיון דאינו בורר ומרקד בידים אלא ממילא הוא משתמר שרי לכתחילה.

תוד"ה תולין, חילקו דלהכי נותנין לתליוה ביו"ט מדא"א מעיו"ט ומשא"כ סינון חרדל דלעיל דאסור דאפשר מאתמול, ולר"ן שם דה"ט דאסור דהדרך לעשותו לימים הרבה יל"ב דהכא אין עשוי לימים הרבה. ועיין ברשב"א שנתקשה דמ"מ הרי אין בוררין ביו"ט בנפה ובכברה ואיך הותר כאן.

פקק החלון, פרש"י כגון ארובת הגג. והיינו דאילו סתם חלון אי"ז אהל, וכשיטת רש"י גם לעיל קכה: ולקמן קלח. ד"ה וילון. אלא דלעיל פרש"י [לגירסא שלפנינו] באופ"א דפקק החלון חשיב תוספת אהל עראי מדמוסיף על בנין הקבוע. והתוס' שם נחלקו דלעולם מיירי בחלון מהצד ואף במחיצה מהצד חשיב תוספת אהל עראי ולרבנן שרי כדין תוספת אהל אא"כ הוי מחיצה המתרת דאז חשיב תחילת האהל.

תוד"ה דרבי אליעזר, כתבו דלא שרי ר"א מכשירין שאפשר מעיו"ט אלא בדרבנן ולא בדאורייתא ובתוס' בפסחים סז: הוכיחו כן בשיטת ר"א מהמשנה שם, עיי"ש. אלא דצל"ע דלרב יוסף בגמרא כאן תליית המשמרת היא דאורייתא וא"כ איך לדידיה שרי ר"א.

דף קלח ע"א

אלא אמר אבבי מדרבנן שלא יעשה כדרך שעושה בחול. הנה באיסור דתליית משמרת מבואר לקמן קלט: דרך כשתלאה לשמרים אבל מערים אדם ותולה ביו"ט משמרת לרימונים ולבסוף יכול לתלות בה שמרים, ופרש"י שם כיון דהאיסור אינו אלא משום עובדא דחול ל"ח כעובדא דחול בתולה לרימונים. והרמב"ן הקשה דמדאקשינן דלר"א אוסופי אאהל עראי הוא וליתסר הרי דאיסורו משום אהל, וכן מדנקיט לה אבבי בסמוך בהדי שאר איסורי אהל, ולרש"י פירש הרשב"א דלרב יוסף דסבר לחיבו חטאת הוא משום אוהל וכדרכו קאי הפירכא לעיל דהוי הוספת אהל, אבל לאבבי אינו כן, והא דנקיט לה אבבי בהדי איסורי אהל לא קשיא דה"נ נקיט כסא גלין דלרש"י הוא משום שמא יתקע. והרמב"ן פירש דלעולם איסורא דמשמרת משום אהל והא דבתלאה לרימונים שרי משום דאז אינו מותחה יפה ולא קובעה בכסבין כמו התולה לשמרים ולהכי אי"ז אהל כלל. והרשב"א הקשה עליו א"כ למה צריך דוקא לתלותה לרימונים הרי יכול לתלותה לשמרים אלא שלא לתלותה יפה ובמיתוח, וברמב"ן מבואר בפשוטו דכבר אסרו כל תליתה לשמרים אפילו ברפוי ולא הותר אא"כ תולה לרימונים.

והרשב"א הביא מרבינו יונה דפירש נמי דאיסורו משום אהל ודשרי לרימונים דלא אסור משום אהל אא"כ צריך לחלל שתחתיה ולשמרים הוא צריך לחלל שירד היין אבל לרימונים לא. והסכים הרשב"א עם יסוד זה וכ"כ התוס' בעירובין קא. ד"ה וכן דמה"ט שרי ליתן ספר על ב' ספרים וכן נפסק בהלכה ומהרמב"ן מבואר בפשוטו דנחלק על יסוד זה דאף בתלאה לרימונים יש לאסור אילו תלאה יפה אף דאי"ז לחלל שתחתיו, ושמא ס"ל דאף לרימונים צריך לחלל כדי שיוגבה מהארץ ולא יתלכלך או יאכל ע"י עכברים.

אהל קבע יעשה ואם עשה חייב חטאת, הנה חיוב דאהל הוא משום תולדה דבונה, אבל חלוק הוא מבונה דחיובו על כל מבנה ואפילו עשה פטוט בקרקע כיון שבטלו לשם ואילו אוהל חיובו על שיצר מקום מואהל ואין חייב אא"כ יש בו טפח על טפח כאהל טומאה. ויש ב' שיטות עיקריות בכל הסוגיא, דלרש"י וסייעתו כל שאין בו טפח מותר לכתחילה

וכשיש בו טפח אסור מדרבנן כל שאינו קבע גמור, ולר"י וסייעתו להיפך דכשיש בו טפח הוי אהל קבע וחייב וכשאינו בו טפח הוי אהל עראי ואסור מדרבנן. ובמשנ"ב דייק מהרמב"ם דמ"מ אינו חייב אא"כ עשוי לכמה ימים.

רש"י ד"ה כילה, שיש בגגה טפח, ובהג' הגר"א כתב ולר"י ורמב"ם דוקא כשאין טפח. אבל בביאור"ל כתב דבפ"י הר"ח כאן כתב דמיירי ביש בה טפח אף דהוא כהר"י דכל שיטת הר"י לקוחה ממנו, וביאר הביאור"ל דמיירי כשהיה לכילה חוט או משיחה דאז אינו אלא מדרבנן דנחית חד דרגא. וזה דלא כנוב"י שכתב דלר"י דבג טפח הוי דאורייתא ל"מ לזה חוט ומשיחה לאפקועי הדאורייתא.

רש"י ד"ה אבל מיטה, דלא מידי עביד אלא ליתובא בעלמא. וכן בד"ה ואסלא פירש דהא עביד וקאי, במג"א (שט"ו סק"ח) נראה שהבינו דיסוד ההיתר מה שכבר עשוי מלפנ"כ ואין בנטייתו עשיית אהל, ולזה היתיר המג"א נטיית חופה וסילוקה כשמחובר לפנ"כ. אבל בנוב"י (תנינא ל') נחלק דלא מה"ט שרי אלא יסוד ההיתר דהמיטה אינה עשויה לאהל על החלל שתחתיה וזהו דלא מידי עביד כלפי החלל אלא ליתובא בעלמא לשבת עליה, וכן ההיתר באסלא מה"ט והא דפרש"י באסלא דהא עביד וקאי בא ליישב ענין אחר דלמה לא נאסור אסלא ככסא גלין דגזרו שמא יתקע ולזה ביאר דעביד וקאי ואין בו חשש שיתקע. וכדבריו מפורש בריטב"א כאן בשם רש"י. אמנם בתוס' כאן בד"ה כסא טרסקל מפורש דיסוד ההיתר מדעשוי כבר.

ובעיקר פירוש דכסא טרסקל דפרש"י וכל הראשונים דכך שם הכסא, אבל ברמב"ם מבואר דהן ב' ענינים דכסא מותר ודטרסקל מותר וטרסקל היינו סל כמוזכר לעיל קא.

תוד"ה כסא גלין, נחלקו על רש"י דפירש דאיסורו משום שמא יתקע דהא כולה שמעתא משום אהל, ומשמע דלדידהו אף משמרת איסורה משום אהל ודלא כפרש"י דמשום עובדא דחול, ופירשו התוס' דאיסורו משום דעשוי מלמטה ללמעלה כבביצה לג. גבי פוריא ומדורתא וכו', אמנם ברש"י שם ד"ה פירש דכל מה דאסרינן שם קאי כר"י אבל לר"ש דדבר שאי"מ מותר ה"נ כל הני שרי, וא"כ יש ליישב רש"י כאן דהיתיר כשיטתו דלר"ש שרי והתוס' שם ושאר"ר נחלקו עליו דל"ש בזה היתר דדשא"מ מדנתכוין לכל מה שעשה, וברש"י צ"ל"ב דהרי יסוד האיסור אינו כבונה על עצם החפצא אלא על יצירת המקום והחלל המואהל ע"י החפץ, ולזה חשיב דשא"מ כשמתכוין להעמדת החפץ בלבד.

תוד"ה כסא טרסקל, פירשו ההיתר בב' אופנים או דעושהו מלמעלה למטה או דכבר קבוע בכסא, וצ"ע לפי מש"כ בסוה"ד דלא אסור הכא אלא במחיצות מגיעות לארץ הו"ל לפרושי בפשיטות דמיירי כשאין לו מחיצות עד הארץ, וצ"ל"ב דאזדי לטעמייהו בד"ה כסא גלין דאיסורו משום אהל וא"כ אביי מחלק בין דין כסא גלין לכסא טרסקל ולא משמע להו דהחילוק מצד דבמקרה לזה מחיצות ולזה אין דא"כ לנקוט להדיא דתלוי הכל במחצות, וע"כ דהחילוק ביניהו באופן ההרכבה והחיבור דידהו.

ובעיקר התירא דמבואר שם דמלמעלה למטה שרי הנה ברשב"א נקט דכל האיסור דתליית משמרת הוא רק בעשוי לחלל שתחתיו ובמניח כלי תחת המשמרת לקבל היין. והקשה דהא הו"ל מלמעלה למטה דשרי, ותיירץ דכל ההיתר הוא כשמשנה מדרך עשייתו וכאן אדרבה זהו דרך עשייתו. והנה בתוס' כאן מפורש ג"כ בדבריהם דזהו יסוד ההיתר שאינו כדרך עשיית אהל שעושין הדפנות ואח"כ הגג, והנה במש"כ התוס' דהו"מ לפרש דהיתר דטרסקל כשעושה מלמעלה למטה אלא דמשמע דבכל ענין מיירי צ"ע איך יתכן לפרש כן לפי מש"כ בדיבור הקודם דאיסור דכסא גלין כשעושה מלמטה ומעלה א"כ אין שום נפק"מ ביניהו דבתרוייהו כשעושה מלמטה אסור ומלמעלה שרי, וצ"ל"ב דכונתם דלפי הרגילות כך דרך עשיית הטרסקל מלמעלה למטה, ואילו גלין דרכו מלמטה למעלה, אבל א"כ שוב צ"ע דאין כבר שינוי מדדרכו בכך וכמש"כ הרשב"א. וצ"ל"ב דבזה חלוק התוס' על הרשב"א דא"כ שישנה מדרך עשיית דבר זה אלא מדרך עשיית אוהל דעלמא וכמו שנקטו בלשונם. ויל"ב דנחלקו ביסוד ההיתר דשינוי זה דלהרשב"א

ענינו כבהרבה מלאכות שהצריכו חכמים לעשותו בשינוי וכלאחר יד. ולכן צריך שינוי מפרק עשיית דבר זה. אבל לתוס' יסודו דכשמשה מדרך עשיית אהל בעלמא מוכיח על עצמו שאין כונתו לעשיית אהל אלא לדבר אחר. וברשב"א הוסיף עוד דאין איסור כלל אא"כ צריך הוא לחלל שתחתיו ובכלל הני צריך לחלל שתחתיו דבגוד צריך שתעבור הרוח תחתיו ויצטנן, וכן בכילה, וכן במשמרת בשביל היין וכן במיטה להניח שם סנדלים וכן כתבו התוס' בעירובין קא. ד"ה וכן ושמה"ט מותר להניח ספר א' על ב' ספרים דאיי"צ לחלל.

בא"ד וכן בעתא כשנותנים ביצים ע"ג האסכלא. בתוס' בביצה לב: ד"ה מלמטה הביאו כן מרש"י, ונחלקו עליו דהא בכה"ג ליכא מחיצות ושרי דלא הוי כעין בנין, אלא פירשו כפיר"ח דבנותן ביצים מכאן ומכאן וביצה ע"ג והאור מתחת.

והנה אחרי שיתבשלו הביצים ע"כ יצטרך לפרקם, וצ"ע דהו"ל סותר, ויל"ב דה"נ יצטרך לפרק בשינוי אלא דלנתבאר דלתוס' ענין השינוי שיוכיח שאיי"צ אהל לכאורה בסתירה ל"ש זה. ובאמת דבחזו"א נקט דל"ש שינוי בסותר. ויל"ב עפ"י המבואר ברשב"א ושאר דלא אסרו אלא כשצריך לחלל שתחתיו א"כ כל האיסור אינו אלא לזמן שצריך לבשלם אבל משנסתיים בישולם וכבר אין לו צורך בחלל ממילא בטל דין אוהל דידהו ויכול לפרקם כרצונו.

ומש"כ דהקדירה מניח על ב' חביות ואח"כ ביארו דיש להם מחיצה, משמע לכאורה דסגי בב' מחיצות, ויש לדחות דלהיפך ממש"כ בסוה"ד דמיירי שיש להם מחיצה משמע דלא סגי בב' מחיצות דהרי זה בע"כ יש להם, ועיין ברשב"א סתירת לשון כמה מחיצות בעינן וכן הוא בטור, ובט"ז ייסד דהיכא דמתכוין לחלל שתחתיו סגי בב' מחיצות ובלא צריך לחלל אינו אסור אלא בד' מחיצות דאז עשוי מעצמו להגן ולהשתמש בחלל שתחתיו, והו"ד במשנ"ב.

ומש"כ התוס' דשולחן מותר ע"ג ספסלין מדאין לו מחיצות, ברשב"א הקשה דבגוד מי עבדי ליה מחיצות והלא אין פורסין אותו אלא על קונדיסין. ופירש היתר דפריסת שולחן מטעם אחר דאיי"צ לחלל שתחתיו. וכ"כ במשנ"ב דשולחן מותר מצד דאיי"צ לחלל שתחתיו, וצ"ב דהרי צריך שיוכל להכניס הרגליים תחתיו כשיושב דאל"כ לא יהא נח לו להתקרב לשולחן. ויש באחרונים שביארו דבזמנם היו יושבים בצד השולחן ולא הכניסו רגליהם תחת השולחן, ויתכן דלא מהני כשצריך לחלל שתחתיו אא"כ רוצה להשתמש בחלל שנתכסה כמו בגוד וכן במיטה שמכסה תחתיה הסנדלים ומשא"כ בשולחן דאיי"צ שיהא השולחן ע"ג רגליו דוקא אלא במקרה צריך שולחן ליד פיו וחלל ליד רגליו. וצ"ע.

ובעיקר מש"כ דבעי שיהא להם מחיצות בתוס' לעיל לו: ד"ה נקטו יותר דלא סגי אא"כ עשה גם גוף המחיצות בשבת ולא כשעשויין כבר מלפני"כ.

תוס' סד"ה כסא טרסקל, כתבו דלא מחייב אא"כ יש מחיצות עד הארץ, ולעיל לו: ד"ה ובי"ה כתבו יותר דבעינן שיעשה המחיצות בשבת ומה"ט מותר להחזיר קדירה ע"ג הכירה דהמחיצות עשויות מכבר, וכן נפסק בשו"ע. והא דבעירובין קב. גבי דכרי דר"ה אמרי' דלא שרי לפרוס מחצלת אא"כ כבר פרס טפח מע"ש אף דלא עשה המחיצות בשבת פירשו התוס' משום דדמי אהל טפי אסור אף בלא מחיצות. וברא"ש בביצה כתב ג"כ כתוס', וביאר דהתם דעיקר כונתו לעשיית אהל שאני והיינו דכשעשוי להגן על תחתיו באהל אסור בלא מחיצות.

ועיקר סברת התוס' דבעי עשיית המחיצות בשבת כתב כן הנוב"י אף לגבי חיוב דאוריתא, דלדעת הרי"ף דבגג טפח חשיב קבע וחייב יקשה מהאי דעירובין קב. דשרי המשך פריסת המחצלת בשבת כשכבר פרס מע"ש טפח דהו"ל תוספת אהל עראי, דהא לרי"ף כיון שמאהיל על טפח אי"ז עראי אלא אוהל קבע. ולזה חילק דל"ח לרי"ף אהל קבע אלא כשעשה בשבת הגג והמחיצות ולא כשהמחיצות עשויות מע"ש, (וציינו השעה"צ שטו אות). וצ"ב טובא סברת החילוק דהרי בכל מלאכות שבת אין חילוק אי עשה כל הפעולה או הגמר שעל ידו נתהפך לתוצאה זו דמלאכה, וכמו אילו בהמה שכמעט שחוטה לגמרי וגמר הוא השחיטה, או כשמאכל כמעט מבושל וגמר בישולו, או בצבי שנכנס לבית ועמד א' ולא ניצוד ובא השני וניצוד השני חייב, ומ"ש כאן דבעינן שיעשה כל האהל בשבת. ויל"ב דהכא שאני דאין

האיסור בעצם בניית הגג והמחיצות אלא בעשיית החלל מואהל על ידם ולא חשיב עשייתו כלפי החלל א"כ הוא סגר בשבת את כל היקפה בגג ומחיצות דבלא"ה אין מתייחסת פעולתו אלא לגג עצמו. ועדיין צ"ע על ב"י הנוב"י ברי"ף דמ"מ למה חשיב שם שמוסיף על אהל עראי דסו"ס יש כאן אהל קבע של גג ומחיצות ורק שלא מתחייב כיון שהוא לא עשאה ואכתי הוספתו היא על אהל קבע. ולכאורה צ"ב דלא נאסר תוספת אהל קבע אלא מה שיש גם בתוספת שעושה חשיבות עשיית אהל קבע בהצטרפותה לכלל האהל אבל לא כשמוסיף דבר עראי על הקבע וכע"ז ביאר הר"ן לעיל קכה: ברש"י גבי פקק החלון. וצ"ע.

ובב"י הגר"א סי' תק"ב הוכיח כהתוספות וסייעתם דרק בעשיית מחיצות אסור מעיקר ההיתר דמלמעלה ללמטה המוזכר בביצה. והיינו דבשלמא אי בעינן שיעשה המחיצות והגג שייך שינוי כשעושה קודם הגג ואח"כ מחיצות אבל אי סגי בעשיית גג ל"ש שינוי דסו"ס ברגע שהגג מוחזק כדין יש כאן עשיית אוהל כדרכו. אמנם להרשב"א דל"ב עשיית מחיצות צ"ב דאכתי יש שינוי מדלא עומד הגג בלא קונדיסין והוא העמיד הגג ועשהו אוהל לפני החזקתו בקונדיסין. אמנם הגר"א נקט דמדלא בעינן לקונדיסין מצד עצם הדין אהל אלא כהיכי תימצוי בלבד לא יועיל שינוי בהו ליחשב עשיית האהל בשינוי. ויתכן דבאמת אזלי התוס' והרשב"א לשיטתם שנתבאר דלתוס' בעי שינוי מדרך עשיית אוהל דעלמא, וא"כ בעינן שינוי במה שהוא מכלל השם אהל, אבל לרשב"א דנתבאר דענין השינוי כעין מלאכה כלאחר יד סגי בכל שינוי. אלא דבעיקר סברת הגר"א הקשו בזה דהנה לעיל מג: גבי מת המוטל בחמה אמרי' דיפרסו עליו המחצלת בשינוי דמלמעלה למטה שיפרסו המחצלת ויעמידו אח"כ המיטות להחזיקו עיי"ש ברש"י ותוס'. והלא שם מדעשו להצל ולהגן אי"צ כלל שיעשה מחיצות כדביאר הרא"ש ושכן נפסק בהלכה וא"כ לסברת הגר"א שוב איך יחשב שינוי אחרי דאין כאן אלא עשיית הגג.

משום מאי מתרינן ביה. בתוס' לעיל עג: ד"ה משום פירשו בב' אופנים או דכל תולדה מדין ההתראה הוא שצריך להתרות דוקא משום אב דידה, או דלעולם אף אי א"ל אל תשמר סגי אלא כשמתרה משום אב אחר סבור שמלעיג בו ואי"ז התראה לדידה.

מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת ה"נ, והיינו דבמרקד בנפה הוא משיר הקמח ללמטה ע"י הרקדת הנפה חשיב שנוטל את הפסולת בנפה ואילו במשמרת נוטל היין. וצ"ב דה"נ הוא נוטל השמרים ומעכבם במשמרת, וצ"ב דבמשמרת דרק מניח ואינו מתעסק בשמרים חשיב עיקר עיסוקו מה שהניח הכל במשמרת שירד היין ללמטה, ואילו במרקד מתעסק בהרקדת הפסולת.

רש"י ד"ה דנוטל, ולרבה ה"ה נמי דאי אתרו ביה משום מרקד הוי התראה אבל לר"ז אי אתרו משום בורר לאו התראה. אבל בש"י לר"ן בשם הרא"ה נחלק דלרבה נמי ל"ה אלא בורר ולא מרקד, וכן מפורש בפ"י הר"ח כאן, וכ"ה בתוס' לעיל עג: ד"ה משום. והשי' לר"ן תמה על רש"י דמי הזקיקו לפרש כן. ובשפ"א ביאר משום דודאי לא יחלוק רבה על הדימוי למרקד דדמי ממש למרקד וע"כ דרק מדמהו ג"כ לבורר.

תני רב"י טלית כפולה. לא יעשה ואם עשה פטור. פרש"י טליתו ע"ג ד' יתידות, אבל הר"ף פירש שקושרה בין ב' כתלים ומשתלשלת לארץ ואין בגגה טפח דלהכי הוי אהל עראי ולא קבע.

תוד"ה כרך עליה חוט או משיחה, פירשו או דמיירי כשגם פרוס טפח או כשאין טפח והחוט ומשיחה מועיל מצ"ע, ובר"ף כתב כתי' א' דכבר פרס טפח, וברשב"א בשם רבינו יונה תמה דא"כ ל"ל חוט ומשיחה ולא סגי במה שפרוס טפח להתיר כמו בעירובין קב. בדכרי דר"ה. ובר"ף יל"ב לפי מש"ב הנוב"י דלהכי להרי"ף בטלית כפולה אילו הוי גג טפח הוי אהל קבוע, ואילו בדיכרי דר"ה לא משום דכאן עושה המחיצות, וא"כ יבואר דמה"ט ס"ל דלא סגי בפרוס טפח אלא בחוט ומשיחה.

ועיקר ההיתר דחוט ומשיחה, בפשוטו היה אפשר ל"ב מדמתוקן לכך וכמו כסא טרסקל דמתוקן לכך, אבל ברש"י מפורש דההיתר משום מוסיף על אהל עראי, והיינו דאף דאין פרוס כלל מ"מ אי"ז נחשב מה שפורס כתחילת עשייתו.

חזינא לכילי דר' הונא דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיא, פרש"י מושלכין לארץ אלמא מותר לפורקה וה"נ מותר לנטותה, ומהו הכילה דר"ה פירשו התוס' ד"ה אף דהו כדרמי ב"י שהיה כרוך עליה חוט ומשיחה מבעו"י, ובשעה"צ שטו אות מו דן דסו"ס אף אי כבר עשויה קצת מבעו"י ומותר לפורסה לגמרי כדין תוספת אהל עראי, אבל איך הותר לפורקה ולהשליכה לארץ, וכתב דמוכרח דכל שלא אסרו לו לתקנו לא גזרו על סתירתו. אלא דצ"ע דזה ניחא לפי ב' דתוס' דחוט ומשיחה מהני בלא שפרוס טפח אבל לתי' א' דרק כשכבר פרוס טפח שרי א"כ מה לי דהותר להמשיך ולפרוס אבל איך הושלכו לארץ ונסתרו לגמרי. ויל"ב דלהאי תירוץ דתוס' ע"כ יל"ב דכילי דר"ה אינו ככילה דרמי ב"י אלא בכילת חתנים, ומה דהתוס' לא רצו לפרש כן משום דאי"ז כ"כ שכיח דאופן עשייתן מורכבת ואין מצויה כמתבאר מהתוס' בע"ב ד"ה שאין.

וילון מותר לנטותו, פרש"י שאין אהל אלא מי שעשוי כעין גג, אבל בעירובין קב. פירש דשרי דלאו אהל הוא דלא קביעא התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא. ולכאורה סותר לדבריו כאן. ויתכן דהתם בא לפרש ב' דברים דמלבד מה דאינו אהל מצ"ע אבל אי מבטלו יחשב תוספת על הבנין ולזה הוצרך דאינו קבוע. וצ"ע.

דף קלח ע"ב

כילת חתנים מותר לנטותה וכו' שאין בגגה טפח. ברא"ש הקשה דבשלמא לרש"י א"ש דכל שאין בגגה טפח שרי ואילו כילה דאסור דיש בה טפח אבל לר"י דאיסור דכילה כשאין בה טפח מ"ש הכא דשרי, והלא טלית כפולה יותר בנין עראי מכילת חתנים ואפ"ה אסור, ולכן נקט כרש"י, ובר"ן יישב דצ"ל דכילת חתנים יותר מתוקנת לכך מסתם כילה ולהכי מותר לנטותה.

תוד"ה שאין בשיפועה טפח, תמהו דא"כ למה הוא ראוי. ורש"י יישב זה דבאמת אינה עשויה לישן תחתיה, והיינו דזה רק לנוי בעלמא. ותירצו התוס' דמירי שפרוס על קנים מרובים ואין בכל שיפוע טפח. וכן תירץ רש"י עצמו בעירובין קב: ד"ה בשיפועה. והנה בעירובין קב. אמרי' דכשיש קנים מתוחים על הספינה וביניהם פחות מג"ט אמרינן לבד וחשיב שהוא כבר אהל ומותר לפרוס עליהן מחצלת דהוי מוסיף על אהל עראי, ולפי"ז הקשו התוס' שם ד"ה לא דה"נ נימא לבד בין קנה לקנה ותיאסר הפריסה דהו"ל ע"ז בשיפועה טפח, ותירצו דל"א הלבד אלא להתיר להוסיף למחר עליו, אבל לא מסתבר שיחשב בכה"ג עשיית אהל לאסור עשייתו דאטו יהיה אסור לנטות בשבת ב' חוטינן תוך ג"ט משום אהל. ובמהרש"א שם נתקשה דסו"ס למה אסור לפרוס הכילת חתנים נתיר כשיתן הקנים שאין בזה איסור, ושוב יוכל ליתן עליהם הכילה כדין מוסיף אהל עראי. ובקן אורה שם כתב דמבואר בתוס' דלא הותר אלא או לפרוס על קנים דמאתמול או ליתן היום רק הקנים ולא כשעושה היום כל האהל. והסברא ביארו האחרונים דיסוד ההיתר דתוס' לנטות ב' חוטינן תוך ג' משום דלא אמרינן לבד להחמיר, אבל כאן מנ"פ עשה כאן אהל דתרי הקולי סתרי אהדדי. והנה עיקר היסוד דלא אמרי' לבד להחמיר צ"ע מדחכא אסרינן כשיש בפחות משלשה לגגה טפח הרי דאמרי' לבד להחמיר. וצ"ב כדביארו האחרונים דיש ב' דיני לבד, מה שמחשיב תוך ג"ט כסתום וזה ל"א להחמיר, ושמחשיב תוך ג' דשייכי אהדדי וכמקום אחד, וזה אמרי' אף להחמיר.

ובמשנ"ב סי' שט"ו סק"ג נקט דכל שבמקום א' יש פחות מג"ט בין הקנים מותר לפרוס בכל החלל דאמרינן לבד במקום זה והו"ל תוספת אהל עראי. והחזו"א שם נחלק עליו דלא מיבעיא לפרוס משום והלאה דאסור דלא מועיל הלבד אלא לגבי אויר שבתוכו להחשיבו כסתום ולא לגבי שאר החלל, אלא אפילו לפרוס ע"ג הלבד ולהמשיך נסתפק לאסור דאין להוסיף על אהל עראי אפילו נעשה בשבת בהיתר, והיינו כדביאר הקר"א בתוס'. ובסברתו הראשונה יל"ב דהנה עיקר מה דע"י הלבד חשיב אהל צ"ע דבשלמא בטומאה ובסוכה כל ענין המחיצה הוא הלכה ושצריך לתקנו

לפי ההלכה אבל מלאכת עשיית אהל דשבת ענינו מה שתיקן אהל לשימוש ויש בזה מלאכה חשובה, ואיך יחשב כלפי זה אהל כשהוא רק ב' חוטי הסמוכים פחות מג"ט, ואשר יל"ב דאיה"נ דמה"ט אין כאן איסור בעשייתו אלא דמועיל להחשיבו בכלל שם אהל בעלמא שתיקונו לגמרי אח"כ הוא רק תוספת ולא תחילת אהל. וא"כ מבואר דלא מהני אלא להחשיב סתימתו כתוספת ולא לגבי המשך החלל.

בא"ד, ובשם רבינו שמואל דל"ג דבספ"ק דסוכה מסקינן דשיפועי אהלים לאו כאהלים, וכן השמיטו הרמב"ם ובב"י הגר"א ביאר או דל"ג לה וכו"ש או דקאי דלא כהלכתא.

אבל נחית מפוריא טפח אסור, פרש"י דההוא טפח הוי קיר לאהל והמטה נעשית לו גג, וצ"ב דהא בע"א פירש דלהכי שרי לנטות וילון שכנגד הפתח דאין אהל אלא בעשוי כעין גג ואף שיש לבית גג ועושה לה קיר ע"י הוילון שרי. ויל"ב דלעולם אין איסור אהל אלא בעשיית הגג, והכא מכיון דהמיטה אינה לאהל על תחתיה ל"ח מעיקרא אהל, וע"י שעושה לה קיר וסוגר המקום נעשית המיטה לאהל, וא"כ איסורו הוא מה שהופך ע"י הקיר את המיטה לאהל. וא"כ שאני בוילון שאינו משנה על ידו את הגג דהגג הוא כבר אהל גמור מעיקרא.

וברשב"א כתב דדוקא בזה שפריסת הכילה למעלה היא לאהל, אבל בפריסת סדינין על המיטות אף כשנחית למטה מהפוריא טפח לית לן בה. וצ"ב מה מצטרף מה שאת החלק שלמעלה פורס לאהל לאשווי את החלק שמועיל למתחת למיטה שיחשב לאהל, ושמא הכילה שלמעלה מאהלת בעצמותה עד לקרקע אלא שאין לחלל זה שם אהל אלא בהצטרפות בחלק שמתחת למיטה שיש לזה גם גג המיטה, וצ"ע.

האי סיאונא וכו' הא דמיהדק הא דלא מיהדק. לרש"י למסקנא אי"ז משום אוהל אלא גזירה שמא יגביהנו הרוח ואתי לאתויי ד"א ברה"ר. ולתוס' הוא משום אהל, ובשו"ע סי' ש"א ס"מ וסמ"א פסק לתרוייהו דביש בה טפח והוא קשה אסור אפילו בבית משום אהל, וברה"ר אסור גם בלא"ה, אא"כ מהודק לראשו, או עמוק שראשו נכנס לתוכו, או שקשור ברצועה לתחת גרונו. וכתב המג"א דכשאין לו כיפה מתחת הכובע שרי דלא ילך ד"א בגילוי הראש אבל בכיפה חיישינן. ובט"ז אוסר אפילו בכרמלית והובא במשנ"ב.

והתוס' פירשו דלמסקנא נמי משום אהל, ובמיהדק שלא נכפף נראה כאהל ובלא מיהדק שנכפף אין נראה כאהל, ובמג"א נתקשה דהא אין לו מחיצות ולמה יאסר. וביאר מדעשוי לצל וכדכתב הרא"ש בביצה בהאי דדכרי דר"ה דאסר לו פריסת מחצלת אף בלא מחיצות, והנה התם מיירי שהיו מחיצות מסביב לדיכרי אלא שלא נעשו בשבת וא"כ איך נוכיח מזה לאסור אף כשאין מחיצות כלל. ויל"ב דלא בא להוכיח הדין מהתם דהדין מפורש כאן בגמרא גבי סיאנא אלא דרך ציין דמצינו כזה ברא"ש. ויל"ב באופ"א מדהצריכו לר"ה לשייר בבודיא טפח פרוס מבעו"י והו"ל למימר שירחיק הבודיא מהמחיצה קצת ואז לא יהיו מחיצות למחצלת וע"כ דאף בזה אסור.

ויל"ע למה לא נשרי בכובע מצד דכבר עביד וקאי, וכמו חוט ומשיחה דחשיב פריסתו תוספת אהל עראי, ויל"ב דהרי הכובע לא יכול להאחיל בפני"ע אלא בצירוף חיבורו לראש האדם וא"כ אי"א להחשיבו דהוא כבר מכן כאהל בפני"ע. ובאחרונים דנו במה שיש שמקילין לחבוש כובע, דבמג"א כתב דיניחנו כשיפוע, ובא"ר כתב דבמקומות שנוהגין סומכין על רש"י דאי"ז משום אהל, והט"ז כתב דאינו מתכוין להגן רק לכסות ראשו, ובמשנ"ב כתב דאף כשנעשה מסתמא לצל אין למחות במקום שנוהגין להקל, ובמקום שלא נהגו להקל ודאי יש להחמיר לא ללבוש כובע רחב כזה. ובנוב"י אסור לפרוס פרסא"ל - מטריה להגן ע"ע מהגשמים אף דאין לו מחיצות מדעשוי להגן, ובנוב"י חידש עוד דלרי"ף כיון שיש לו גג טפח יש בזה חשש סקילה, ואין בזה היתר דכסא טרסקל כיון שאינו מוכן שצריך לקשרו ולאחמ"כ להדקו בחוט ברזל (כך היה בזמנו), והחת"ס נחלק דאי"ז אסור אלא דמ"מ השומר נפשו ירחק מזה, ובביאה"ל ג"כ מסיק לאיסור.

גוד בכיסנא מותר לנטותו, פרש"י דאף דלעיל אסר הכא שרי מדמתוקן בכיסנין, ובפ"י הר"ח ביאר דכיסניו היינו בחוט או משיחה, וכתב הביאה"ל דבזה יתיישב משה"ק הלח"מ דלרי"ף והרמב"ם למה הותר גוד בכיסניו דהא אף כשאין

גג טפח אסור, וייתיישב דבצירוף דאין גג טפח ודחוט ומשיחה שרי, וזהו דאמר אביי דבכילה אפי' י' בני"א א"א דלא מימתחא פורתא דאף כשאין רוצים להגביה טפח אבל לבסוף יוגבה וכיון שנעשית לה גג טפח אף שיש לה חוט ומשיחה אסור מיהא מדרבנן.

ודמחלק הגמרא דבאדם א' אסור, פרש"י דמימתח ליה שפיר, אלא דכתב דא"י מהו החילוק בזה. ובריטב"א ובמאירי ביארו דכל הראוי למיתוח אינו אסור אלא במיתוח ובלעדיה אי"ז אלא מעשה עץ בעלמא והמתחא עיקר, אבל ברשב"א וריטב"א הביאו מרבינו יונה דכיון דדרך בניין לעשותו מעט מעט להכי בב' בני"א שרי דפורסין הגוד בבת אחת על הקינופות, משא"כ באדם אחד שקושר וחוזר וקושר, וזהו דאמר' בכילה דא"א דלא מימתחא פורתא שאינה נפרסת כולה בבת אחת, והרשב"א נתקשה דא"כ למה אסיר בביצה לג. להניח קדירה ע"ג החביות מלמטה למעלה הרי עושה כל הגג בבת אחת. ותיירץ דהתם נמי עושה גג ומחיצות. והיינו דיש בזה ב' שלבים של מחיצות ושל גג. ובריטב"א הביא מהרא"ה בשם הרמב"ן פירוש אחר דלהכי בב' בני"א שרי כיון דאפילו בדאורייתא בשנים שעשאוה מיפטר להכי הכא שרי, והסכים לזה הריטב"א.

כירה שנשמטה אחת מירכותיה וכו' אסור לטלטלה שמא יתקע, והנה לעיל כג: בדלתות שידה תיבה ומגדל אסור להחזירן שמא יתקע, ומ"מ מותרים בטלטול, ויל"ב דהתם אף אי ירצה להשתמש ויחזיר שמא לא יתקע, ולהכי לא גזרו עד כדי כך. וברמ"א הביא מהתרוה"ד דה"ה ספסל שנשמט רגלו אסור לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר אא"כ ישב עליו כך מבעו"י, ובמשנ"ב הביא מהט"ז דבנאבדה הרגל או בנשברה מותר הספסל בטלטול דל"ח שמא יתקע.

דף קלט ע"א.

תוד"ה ולשלח בסוה"ד חילקו דלא אמרו דהמיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אלא כשמיקל שהוא מין היתר, אבל דבר שתלוי בצורת הזריעה לא. ויל"ב בפשוטו דבזה חמיר טפי שמא ישנה צורת המעשה לאופן האסור לכו"ע ולא הקילו בזה בחו"ל.

תוד"ה וליתן, כתבו דלא חששו דאתי למיסרך אלא שלא לברך זמן אכוס ביוה"כ וליתן לתינוק שזהו קבוע כל שנה, אבל במילה ביוה"כ דא"י קבוע כל שנה מותר, והרשב"א הקשה דהא הכא חששו בכשותא בכרמא דאתי למיסרך אף דא"י קבוע, והר"ן תירץ דהכא אתי למיעבד כן כל שתא ושתא משא"כ גבי שתיית כוס של מילה ביוה"כ דלא מתרמיא כולי האי, אלא שהביא דהגאונים אמרו דבמילה ביוה"כ אין מברכין על הכוס אלא על הדס.

דף קלט ע"ב.

מת ביו"ט ראשון, פרש"י כשנשתהא, והיינו דומיא דהעובדא דריו"ח דשרי דיוקא באשתהי, אבל הראשונים הביאו מהגאונים דאף בלא אישתהי, והעובדא דריו"ח משום דאשתהי הוצרכו לישאול, אבל גם בלא"ה הוי שרי, וזה תלוי בביאור הגמרא בביצה ו.

תוד"ה יו"ט שני, הביאו מר"ת שאוסר האידנא דשייך חשש דאיכא גוים, וגם לפי שאינן בני תורה כדאסר הכא, וא"כ אף ע"י גוי אסור. ובתוס' בביצה שם הביאו שהר"י נחלק. וכן הוא בראשונים דאף ע"י ישראל שרי, ונפסק בשו"ע כהרא"ש בביצה להתיר ע"י גוי וכשא"א שרי אף ע"י ישראל.

ציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי, פרש"י משום דשל תכלת הן ולא בטלי, וכתב הר"ן דלפ"ז האידנא דאין לנו תכלת בטלי, אבל בתוס' הביאו מהר"ח דחשיבי בעיניו שדעתו ליתן ציצית רביעית, וכ"ה ברמב"ם, ולפ"ז אף לדידן אסור, ובמשנ"ב ש"א סקק"נ הביא מהח"א דלפ"ז ה"ה דזוג קרסים או לולאה המתחברת לקרס לסגור הבגד דכשנפל הקרס אסור לצאת בלולאה, דדעתו עליו לתקנו ולא בטל וכתבו באחרונים דה"ה במתלה של החליפה וכו"ב שנקרע.

תוד"ה ציצית, כתבו להתיר לצאת ברצועות התלויות באבנט דלא חשיבי, וכתב הרא"ש דאם הן של משי דחשיבי אסור, ובשו"ע סי' ש"א סל"ט דה"ה כל דבר, אם הוא חשוב אסור, וכשאינו חשוב מותר.

מערים אדם על המשמרת לתלות בה רימונים, ברש"י מבואר מכיון דכל איסור תליית משמרת רק משום עובדא דחול ואי"ז עובדא דחול בתולה לרימונים. אבל הרמב"ן נחלק דלעיל משמע דאסור משום אהל, ולכן פירש דלרימונים אין מותחה שפיר משא"כ לשמרים דמותחה וקובעה בכסבין. והרשב"א נתקשה דא"כ אף לשמרים מותר כשאין מותחה, אמנם ברמב"ן משמע בפשוטו דכבר אסרו כל תליית משמרת לשמרים אפילו כשלא מיתחה. והרשב"א הביא מרבינו יונה דהתולה לשמרים צריך לחלל שתחתיה אבל לרימונים אי"צ לחלל ולהכי אין בזה איסור אהל.

מ"ש מהא דתניא וכו' מערים ושותה מן החדש. ברמב"ן הקשה דאדרבה הרי ה"נ דוקא שותה מהחדש קאמר ולא סגי שאומר לשתות, ותירץ דה"ק והוא שתלה רימונים תחילה הא תלה שמרים אף שתלה רימונים לבסוף אסור, ואקשינן מדמערים ושותה מהחדש אע"פ שבתחילה הוא טורח הוכיח סופו על תחילתו וה"נ נתיר כן, ודמשני דהתם לא מוכחא מילתא פירש הרמב"ן דה"ק דמדשותה בסוף כבר לא מוכח דעושה לחול אבל דהכא מוכחא מילתא מדתלה שמרים דלשמר תלה ומה שתלה בה רימונים אמרי' דשוב עושה בה צרכיו. אבל הרשב"א פירש וכדמבואר ברש"י דהתם לא מוכחא מילתא דאין יודעין שיש לו ישן ויש הרבה שרוצים חדש משא"כ בתולה לשמרים תחילה.

הערמה בדרבנן היא וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחילה, הא דבתומא בברזא דדנא הוא דרבנן פי' בשיטה להר"ן מהרבינו יונה והרא"ה דאילו הוי סותמו בעץ חייב אבל מדסתמו בשום שהוא אוכל אי"ז תיקון מעליא ואינו אלא דרבנן. וכן כתב הרמב"ם, לאיסור בכל סתימה וכן פסקו הב"ח והא"ר, אבל בשו"ע כתב דמותר לסתום בכל דבר במקום שאין היין יוצא דהכא פרש"י דמיירי שהיה היין יוצא מהנקב ורק בזה אסור לסותמו בכל דבר. אבל הב"ח פירש הרש"י להיפך דדוקא כשהיין יוצא ואיכא פסידא התיירו לצורבא מרבנן הא לא"ה אסור אפילו לדידיה. והראשונים נקטו דבין הערמה דלעבור במברא ובין דסתימה בשום שרי רק לצורבא מרבנן, אבל ברמב"ם הביא ההיתר דסתימה בשום בסתמא ולא חילק דדוקא בצורבא מרבנן ופירשו המ"מ וכ"ה באו"ז דסבר דדקאמר ר"א דשרי רק לצורבא מרבנן קאי רק על המעבר במברא, אבל הסתימה בשום שרי לכו"ע, ומאידך ההיתר דמעבר במברא בהערמה לא הביא כלל הרמב"ם, ופירשו הנו"כ דסובר דאין לנו ת"ח בזמן הזה. ובשו"ע הביא ההיתר דת"ח בסתימת השום וכתב המג"א דאף דאין לנו ת"ח אבל בזה אין להחמיר והיינו בצירוף דלרמב"ם שרי לגמרי, ובמשנ"ב הביא דיש שחלקו עליו ואסרו האידנא.

נותנין מים ע"ג השמרים בשביל שיצולו, בפרש"י איתא שיהיו צלולים לזוב את היין מפני הקמחין וכו', ותיקנוהו דהן ב' דיבורים ודמפרש מפני הקמחין קאי על סינון היין שבהמשך. אמנם בפמ"ג ש"י"ט סי' הביא דנחלקו בזה, דבלבוש נקט דנתינת המים על השמרים הוא להוציא מהן הקמחין, ועפ"י יישוב הפמ"ג משה"ק דהנה מה דאין איסור בנתינת המים מצד סינון המים הוא פשוט דהרי לא מסנין אותם כלל, אבל אכתי ליתסר מצד הוצאת היין מהשמרים ע"י המים, ויישב עפ"י הלבוש דמוציא קמחין דהן פסולת מפסולת דשרי. והנה בתוס' עד. ד"ה היו הביאו מהר"ח דאף בב' אוכלין שייך בורר כשחפץ במין אחד הוה אוכל והשני פסולת, אבל צ"ב דהכא בעצם הוה מין א' הקמחין והשמרים וכדחילק המ"מ בכה"ג בב' אוכלין דמבמין א' שרי אלא דבאוכל ופסולת מתחלקין ע"י לב' מינין וכדחייב המרקד והמשמר, אבל הכא דשניהם פסולת הדרי לדין דמין אחד.

אבל מהרע"ב הביא דפירש דנותן המים להוציא היין שנשאר בשמרים, ולדידיה יקשה שפיר דהו"ל כמשמר. ובמגן אבות יישוב דהכא מדאין מוציאו בפנ"ע אלא עם המים שרי, ובפשוטו היינו דבטיל היין לגבי המים ול"ח בורר. ויתכן דכיון דכל מה דמשמר חייב דאף דהיין והשמרים מין א' הוא כדנתבאר דמדהוה אוכל ופסולת נחשבין מצד זה לב' מינין, א"כ הכא דבא להוציא היין שבשמרים עצמן בזה הרי השמרים גופיהו הן כאוכל מדיש בהן יין. וכע"ז מבואר

במג"א לבאר הצד דאין בסחיתת פירות משום בורר דהן מין א' ודאף דלאחר הסחיטה ודאי דהיין והחרצנים הן כב' מינין לדין בורר אבל בעצם סחיתתן ליכא בורר.

נותן אדם יין צלול לתוך המשמרת וכו', ומסיק דאף בעכור בין הגיתות מותר. ובר"ן וברשב"א ביארו דבמשנה שרי דוקא בסודרין שהוא שינוי דמיירי בעכור דרובא דאינשי קפדי לסננס, אבל כיון דאיכא דשתו כן ולרובא משתתו הכי שרי בכה"ג, משא"כ בעכור לגמרי דאסור אף בזה, ואילו יין צלול או עכור ובין הגיתות דרובא שותין כך שרי אפילו במשמרת. ובפשוטו היינו אף דהאי גברא הרי מקפיד ורוצה דוקא לסנן ובעלמא בכה"ג בב' מינין הוי המין שחפץ בו כאוכל והשני פסולת, הכא דהוי מין א' שרי, ובר"ן הביא דהיתר דבין הגיתות כיון דרובא דאינשי שתו הכי, אי"נ ה"ט כיון דעדיין לא נתפרשו השמרים מהיין וכל היין כגוף אחד ואין כאן בורר, ושכ"ה ברמב"ם. וצ"ע דמשמע דלתי בתרא שרי מה"ט דהכל גוף אחד אף אי לא משתתי הכי, וצ"ע ממרקד ומשמר דחייב אף דהן גוף אחד. וצ"ב דכוונתו דאף אי לא משתתי כצלולין אלא כעכורין שרי מדסו"ס הן גוף אחד, אלא דיל"ע מחיוב דמחבץ משום בורר לעיל צה. שמפריד הקום שע"ג החלב דה"נ הרי הוי חלק מהחלב, ובאמת במחש"ש בסי' תקיא ביאר דהקום אינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק, אבל יש שביארו כל סברת הסוגיא באופ"א דבאמת הכא אין ההיתר מדין מין א' ועל דרך יסוד המ"מ, אלא דכל שראוי היין לשתייה עם השמרים בטלי השמרים ליין ואין כאן מציאות של תערובת וזהו הסברא דגוף אחד. וא"כ אי"ש האי דמחבץ דהתם כיון דעומד בפני"ע אינו בטל להיחשב כהחלב ממש. והנה ה"ט"ז נחלק על המ"מ דאף במין א' בב' אוכלין אסור כשחפץ באחד, ובתה"ל"ד הקשה עליו מדהכא שרי ביין עכור דמשתתי, והיינו מדהוא מין א'. ולמבואר יתיישב ה"ט"ז והכא שאני דבטל ליין ואי"ז תערובת.

ושיטת הרמב"ם בסוגיין דלא כהר"ן והרשב"א, אלא דאף יין צלול או עכור בין הגיתות לא הותר אלא בסודרין, וזהו דקאמר לתוך המשמרת ואילו סתם יין עכור אסור אפילו בסודרין. וביארוהו דלדידיה גזרו בסינון במשמרת אטו משמר גמור ואף בסודרין גזרו כשהיין עכור.

ובכפיפה מצרית שלא יגביה טפח, פרש"י משום אהל וכ"כ הרמב"ם והר"ח והטור והמאירי, אבל הרשב"א הביא מרבינו יונה דהכא משום שינוי מעובדא דחול דאי כרש"י דמשום אוהל אף בסודרין נימא הכי, אבל אי משום שינוי התם השינוי מה שאינו עושה גומא. וכ"פ בשו"ע, וכתב המשנ"ב דלפ"ז ביין צלול ובמים צלולים ל"ב שינוי אבל אי משום אהל אסור אף בזה. ועוד נפק"מ כתב להיפך, דהיכא דכבר הונח מע"ש בגובה טפח דלרש"י וסייעתו שרי דאין עושה אהל, אבל לטעם הרב"י אסור דסו"ס אין מסנן בשינוי.

האי פרונקא אפלא דכובא שרי. אכוליה כובא אסור. ופרש"י דאפלא לאו אוהלא הוא. ובתוס' ביצה לב: ד"ה מלמטה נתקשו דלמה אכוליה כובא אסור הרי לא עשה המחיצות בשבת אלא הגג, ותירצו דכיון דרחב יותר מדאי נעשה כאוהל, וכן נפסק בשו"ע שט"ו י"ג, וצ"ע בקושייתם לפי מש"כ הרא"ש בביצה דלהכי אסור בדיכרי דר"ה דכל שנעשה להגן על תחתיו אסור אף בלא מחיצות. א"כ ה"נ עשוי לכפות היין לשמור עליו, והנה ברשב"א כתב דכל האיסור לפרש"י הוא רק כשנשאר חלל טפח ואין הכובא מלאה, ולפ"ז יתיישב דעל החלל אינו עשוי להגן. וברעק"א בשו"ע הביא מספר גן המלך דייסד דכל האיסור דפרונקא הוא דוקא בחבית יין, אבל לא בשמן ודבש, דבאמת הרי כל שאי"צ לחלל שתחתיו אינו אסור וכאן אי"צ לכסות אלא את המשקה ולא את האויר שעליו, אלא דביין צריך לאויר שבין היין לגג הכלי כדי שיהא ריחו נודף כדאיתא במנחות. אבל במשנ"ב לא הביא לחילוק דהרעק"א ואדרבה כתב דה"ה חבית של מים אסור. וצ"ע דהא אי"צ לחלל שע"ג המים, ויתכן דסברתו משום שרוצה שישאר חלל עד הגג שכשיבא להזיזו לא ישפכו המים, אבל מודה לעיקר יסודו דבעינן שהגג יהא להחלל דוקא. ושיעור דרחב יותר מדאי כתב בארחו"ש להוכיח מדבמיטה לא אסור ע"כ דזה רחב יותר ממיטה.

והרשב"א נתקשה לפירוש רש"י והתוס' דאיסור פרוזקא משום אהל דבכיסוי הכלים ל"ש כלל איסור אהל, ולהכי פירש בשם הראב"ד דהכא לאו משום אהל אלא שנראה כמשמר שכן דרכו בחול ואפלגא דכובא שרי דא"י אורחיה. ובמשנ"ב כתב דהמקילין לסמוך על הראב"ד בכל כיסוי הכלים (היינו חוץ מבגד דמחזי כמשמר) אין למחות בידו.

לא ליהדק איניש צינייתא בפומא דכוזנא דחביתא משום דמחזי כמשמרת. פרש"י לא יתן בפיו קשין וקסמין בחזקה לפי שאין לך מסננת גדולה מזו. ומש"כ בחזקה הוא לפרש מה דאמר ליהדק והביא הר"ן מהראב"ד דכל דלא מיהדק לא אסור, וזהו דקאמר הגמרא לא ליהדק, אבל בטור לא הזכיר דדוקא בחזקה. ובמש"כ דאין לך מסננת גדולה מזו הקשו האחרונים דבגמרא לא קאמר אלא דמחזי כמשמרת ובר"ן ביאר דה"ט דלאו משמרת ממש הוא דהשמרים עוברין בה אבל כיון דמעכב הקסמין והטינופת דמי למשמרת, ופירשו האחרונים דאף רש"י לא נתכוין אלא דלקסמין ולטינופת הוא מסננת מעולה.

האיכא ניצוצות, פרש"י והנהו מוכחן דבורר הוא, ומסיק דלר"פ לא חשיבי, והיה משליכן, אבל באמת אסור לשפות כשמגיע לניצוצות, ובמג"א הבין בתחילה דה"ט דחשיב ברירה בכלי שע"י הכלי הוא מונע השמרים מלהשפך, אבל מסיק דכה"ג לא חשיב אלא ברירה ביד דעיקר הברירה נעשית בידיו והוי אוכל מפסולת, ולא אסור הכא אלא משום דא"י לאלתר אבל לאלתר שרי.

דף ק"מ ע"א

לפי שאין עושין אותה אלא לגוון. פרש"י הלכך אידי ואידי אוכל נינהו ואין כאן ברירת אוכל מפסולת. בפמ"ג דן דהכא הא בורר ע"י מסננת, והוכיח מהא דבאוכל מאוכל מותר אפילו בנפה וכברה, ובביאה"ל נחלק, דלעולם בכה"ג בעלמא כשבורר ב' אוכלין לאכילה חייב שמתקן האוכל ע"י ושאני הכא דאין ברירתו מתקנת אותו כלל לאכילה אלא לגוון. והיינו דאף דודאי חיוב דבורר הוא גם כשא"י אוכל והרי עיקר מלאכתו במשכן היה בסממנין שאין ראויים לאכילה, אבל מ"מ באוכלין ל"ח תיקון ברירה דידהו אלא תיקון דאכילה ולא תיקון לגוון דסו"ס כלפי עיקר יעודן לא בירר מידי. וכזה מבואר בלשון הב"ח.

ובמג"א הקשה דמשמע דדוקא משום דעושין זה לגוון שרי אבל אילו עשאוהו לאכילה אסור, והלא במין אחד ל"ש ברירה בבורר אוכל מאוכל א"כ בורר הפסולת, והביא מהר"ח והלבוש דהחלמון והחלבון חשיבי ב' מינין. אבל כתב דמהמ"מ מבואר דחשיב מין אחד ולהכי נקט דאיה"נ אף אילו יברור לאכילה שרי כיון דא"י פסולת. אלא דהגמ' מפרש דלא תימא דבוררין משום דהחלבון אינו ראוי לאכילה וא"כ הוי פסולת אלא עושין זה רק לגוון.

ובפירוש דאין עושין אלא לגוון דפרש"י דלהכי תרוייהו אוכל, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש פירש באופ"א דטבע הביצים כשנותנים אותם בדברים העכורים שיזככו אותם, ולפי"ד אין בורר כלל את הביצה אלא מערבה עם החרדל. ובאמת דהוא מתיישב היטב עם שיטתו לעיל דאפילו יין צלול ומים צלולים אסור לסנן במסננת ולא שרי אלא בסודרין דגזרו על ברירה במסננת אף כשא"י תיקון ברירה.

ולעיל קלד. מפרש רב יוסף למשנתנו דלהכי שרי ליתן ביצה במסננת החרדל דלא מחזי כבורר, ופרש"י דכולה יוצאה דרך המסננת ואין משתייר שם פסולת ומשמע דגם החלבון יורד למטה וזה צ"ע דא"י כפרש"י דהכא, ולא כפירוש רבו שהביא במשנה.

חרדל שלשו מע"ש וכו' ומסיק מר זוטרא למחר ממחו בין ביד בין בכלי ונותן לתוכו דבש ולא יטרופ אלא מערב. וכן בשחליים, וכן בשום. במרדכי (סי' תלג) הקשה דמשמע דבכתש שום מע"ש מותר לתת לתוכו משקין בשבת, ובירושלמי קאמר דהשוחק שום כשנותן לתוכו משקין חייב משום לש. ותירץ דסוגיין מיירי כשכבר נתן בו משקין מע"ש וכ"כ הסמ"ג וכ"כ הריטב"א והטור בשם ספה"ת, ובתרוה"ד ביארו דהנה לעיל יח. פליגי רבי וריב"י דלרבי חיוב לישא הוא בנתינת מים לקמח ולריב"י הוא בעירוב והגיבול, ומשום דפסק בעה"ת כרבי דהנתינה היא גיבולן להכי כשנתן מבעו"י תו' אין קפידא מה שמערב בשבת. אבל הרי"ף והרא"ש דפסקו כריב"י דנתינת המשקה ל"ח

גיבול אלא העירוב ושרי ליתן בשבת כשמערבו בשינוי. והכא בשמעתין פירשוהו האחרונים דהשינוי מה שמערב מעט מעט ולא בכח. ואף דבירושלמי איתא דחייב נקטינן להקל כהבבלי, וכמו שכתב היראים דהבבלי כאן פליג אירושלמי. ובביאה"ל נתקשה דסו"ס איך התירו הגיבול דאורייתא בשינוי מועט כזה דלא יערב בכח אלא בנחת, ולהכי פירש דבאמת כל הסוגיא מיירי בחרדל ושום ושחליים שריסקן וגם לש אותם מבעו"י, ומה שממחה אין עושה לישא אלא להיפך מדלל אותם שנעשית לעיסה רכה שתהא ראויה לשתייה, ורק אסרו בטריפה בכח דדמי ללישה. והוכיח זה מהרמב"ם, וגם נסתמך ע"ד השבלי הלקט, אבל בחזו"א שם תמה עליו דא"כ אינו ענין להירושלמי דהנותן מים לשום הכתוש חייב משום לש, והרי הראשונים הקשו אשמעתין מהירושלמי, וע"כ דלעולם מיירי כשלא נילושו מע"ש ועתה לש בשינוי שמערב בנחת דכיון דעיקר לישתן הוא בטריפה בכח חשיב כשמערב שלא בכח כשינוי גמור. ובעיקר מה דאמר' בחרדל שלשו דמותר לערבו בין ביד בין בכלי, כתב המרדכי והאו"ז דבשחליים ושום אסור לערבו בכלי אלא ביד א"כ נתן המשקה מבעו"י. והו"ד ברמ"א שכ"א סט"ז.

עושין אנומלין בשבת ואין עושין אלונטית. כתב בשבלי הלקט דדוקא לערבן ולאכלן כמות שהן שרי, אבל לטרוף אותן יפה ולסננן שזה טורח יותר ואומנות גדולה ותיקון גדול אסור, והא דאין עושין אלונטית פרש"י דהוא דוגמת רפואה, וכתב המשנ"ב דלפ"ז פשוט דאף אי עשאו מבעו"י אסור לשתות בשבת.

אין שולין את הכרשינין ולא שפין אותן, פרש"י שולין מציף מים בכלי לברור פסולתו, ושפין היינו ביד ואסור דהו"ל בורר. ובפמ"ג משמע דתרוייהו איסורן משום פסולת מאוכל דאף דהוי ביד אסור, אבל מהדרישה משמע דבאין שורין נוסף גם טעם דברירה בכלי, ויל"ע מהאי דשאפו שיכרא לעיל דמסיק המג"א דא"ז נחשב ברירה בכלי כשמונע השמרים ע"י הכלי, וצל"ב דהתם עיקר הברירה נעשית על ידי ידיו ששופך מהכלי, משא"כ כאן הברירה נעשית מהכלי והמים. ועכ"פ צ"ל"ע לכו"ע מ"ש מקילוף פירות דשרי לכו"ע כשהוא ביד ולאחר ול"ח כפסולת מאוכל. וצל"ב דקילוף הפירות הוא דרך האכילה דידהו ומדא"א בענין אחר לא מפקע ליה מדרך אכילה מה שנוטל הפסולת ולא את האוכל, משא"כ הכא דא"ז דרך האכילה דלא היה הדרך לעשותו זה בשעת אכילה, ולהכי כל שהוא פסומ"א אסור. אמנם באגרו"מ נקט דבאמת כל המשנה מיירי כשא"ז ע"ד לאכול לאלתר ולהכי אסור, אבל ברוצה לאכול לאלתר שרי.